HISTORIAE BIBLIOTHECÆ FABRICIANAE

PARS V.

Qua

Singuli eius libri, eorumque contenta, & si quae dantur variae editiones, augmenta, epitomae, apologiae sive defensiones, auctorum errores & vitae,

Doctorumque virorum de auctoribus illis, & eorum libris iudicia, atque alia ad rem librariam facientia recensentur, scriptoresque anonymi & pseudonymi, nec non scripta spuria indicantur,

Johann AVCTORE

IOANNE FABRICIO.

WOLFENBVTTELII,

Sumtibus IOAN. CHRIST. MEISNERI, Bibliop.

ANNO MDCCXXII.

HELMSTADII LITTERIS SCHNORRIANIS.

PERILLVSTRIBVS, SVMME REVERENDIS NOBILISSIMOQVE ET CONSVLTISSIMO

VIRIS

IVLIO BASILIO

PAPE

SER. DVCIS BRVNSV. LVNEB. SANCTIORI CONSILIARIO STATVS, ET DECANO PRINCIPALIS COLLEGII S. BLASII IN VRBE BRVNSVICENSI,

HENR. ECBRECHTO

DE GRONE

IN WESTERBRACK,

PRAEPOSITO LIBERI ET SAECVLARIS MONASTERII NOBILIVM VIRGINVM STEDERBVRGENSIS,

ED. ERN. FRIDERICO

DE WEFERLING

IN WAZVM, GROS VAHLBERG ET BORNVM,

IOACH. LVDOLPHO

DE VELTHEIM

IN DESTEDT, BARTENSLEBEN, ET GLENDORF, SER. DVCIS CONSILIARIO REGIMINIS,

RVDOLPHO ANTONIO

CELLARIO

CIVITATIS HELMSTADIENSIS DEPVTATO, EIVSDEMQVE CONSVLI, AC SER. PRINCIPIS CONSILIARIO,

CONSILIIS, CVRIS, STVDIIS, ET ACTIONIBVS SVIS RES AERARII ATQVE PROVINCIALES
LAVDATISSIME PROMOVENTIBVS,
DEQVE CELSISSIMO HERO SVO AC TOTA PROVINCIA
OPTIME MERITIS AC MERENTIBVS,
NEC MINVS LITTERIS, QVARVM COGNITIONE AEQVE, VT OMNI VIRTVTE,
ORNATI SVNT,
QVAM LITTERATORVM COMMODIS FAVOREM, OPEM ET PATROCINIVM PRAESTANTIBVS,
DIGNISQVE ADEO; QVIBVS
MVSAE ET VIRTVTVM CHORVS
AETERNVM
MEMORIAE MONVMENTVM ERIGANT,

IN GRATI AC PERPETVO DEVINCTI ANIMI
SIGNVM
ET OBSERVANTIAE TESTANDAE CAVSSA
PRAESENTEM HISTORIAE SVAE BIBLIOTHECARIAE PARTEM
DAT, DICAT, DEDICAT
AVCTOR.

LECTOR

12092

LECTOR BENEVOLE

Habes hic libros varii argumenti, & eius quidem formæ, qua plagulæ in quaterna folia complicantur, videlicet (1) *in Theologia: Commentarios in SS. Biblia, Patrum scripta, & libros Scriptorum ecclesiasticorum, didacticos & polemicos, morales, irenicos, casuisticos, Colloquiorum, & homileticos.* (2) *in Iurisprudentia: ad Ius civile & ecclesiasticum pertinentes, liturgicos, de officio ecclesiarum præscribentes.* (3) *in Historia: geographicos, chronologicos, historiam profanam & ecclesiasticam, nec non veterem græcam & romanam, item numismata, vitas il-*

lustrium virorum, remque academicam, bibliothecariam, & librariam exhibentes. (4) in Philosophia: logicos, physicos, & metaphysicos. Atque hic me subsistere oportuit, ne volumen excresceret, & mole sua præcedentia superaret. Huic autem subiungam, si Deus volet, Partem VI. quæ complectetur huiusdem formæ libros ceteros in Philosophia, morales, puta, politicos, & medicos; eosque excipient (5) varii in Humanioribus litteris: grammatici, Lexica, Orationes, Poëmata, ac miscellanea. Hisce pertractatis constitutum mihi est accedere ad minorum formarum libros, eosque eodem ordine & pari fide atque industria recensere, & sic toti operi bono cum Deo colophonem addere.

I.

Enrici Jacobi *Van* BASHVYSEN Obſervationum ſacrarum libri II. Francofurti ad Mœnum 1708. Serveſtæ 1721. Quorum prior agit de integritate S. ſcripturæ, in primis Veteris Teſtamenti, quæ occaſione editionis verſionis & notarum R. *Moſis Maimonidis* tractatus ספר תורה ſeu de libro legis, qui & ipſe hic exſtat, nova methodo illuſtratur & contra *Spinoſam*, *Spencerum*, Rich. *Simonium* aliosque defenditur, adſperſis undique Antiquitatibus iudaicis, ita ut introductionis biblicæ vicem poſſit gerere: poſteriore autem continentur Diſputationes anni 1720. per ſingulos menſes pro veritate religionis chriſtianæ, cum exercitiis Regularum hermeneuticarum. Hinc habes menſe Ianuario Obſervationes ad Gen. 1, 1. 2. & Matth. 1, 1. menſe Februario ad Gen. 2. & 3. 1. Theſſal. 5, 23. & Io. 5, 39. menſe Martio ad Gen. 2. Marc. 7, 11. 2. Cor. 11, 14. 15. & 24. 25. menſe Aprili ad Gen. capita tria priora, Io. 8, 56. & Luc. 11, 27. item ad Ieſ. 7, 14. menſe Maio ad Gen. 4, 1. 3. 4. 7. 23. 26. cap. 5, 28. 30. cap. 6, 3, 17. cap. 9, 24. cap. 10, 21. Iob. 2, 9. Luc. 2, 1. 5. 7. 9. 14. 2. Sam. 7, 16. menſe Iunio ad Gen. 10. & 11. Ieſ. 9, 7. Luc. 16, 22. Rom. 12, 1. menſe Iulio iterum ad Gen. 10. & 11. Matth. 12, 58. Luc. 1, 17. Matth. 2, 1. cap. 3, 11. Act. 5, 5. Matth. 6, 16. 25. 29. 22. Luc. 18, 25. 29. 32. 33. cap 7, 1. 2. 4. menſe Auguſto ad Gen. 15, 1. Jeſ. 43, 13. Matth. 11, 27. Act. 17, 23. Col. 1, 16.

Rom.1, 19.20. Eph. 2, 12. 1. Cor.11, 10. cum Specimine novæ methodi diſcendi per Rabbinos linguam hebræam: menſe Septembri ad Gen. 15. 1 Cor. 9, 19. 20. 21. Rom. 2,7. cap. 3,28. Act. 18.8. menſe Octobri ad Gen. 23, 13 Deut. 21, 15. 17. Gen. 14, 20. Act. 17, 11. menſe Novembri ad Gen. 30. & cap. 46, 34. 35, 20. 31, 30. Exod. 18. 24. Lev. 1, 9. 2, 13. 3, 17. 4, 3. & de ſenſu Cantici canticorum contra *Clericum*. Gen. 30, 14. 15. 16. Luc. 6, 34 35. 1. Cor. 6, 6. 7. Et Diſſertatio filii, *Gualiberti*, de rationalitate fidei in ipſis typis, cum Epiſtola *parentis* ad Io. Caſp. S. R. I. Liberum Baronem von Doeringberg de rationalitate fidei chriſtianæ: denique menſe Decembri de diviſione S. ſcripturæ.

Henricus Iacobus *van Basbuysen*, hanovienſis, natus A. 1679. 2. Novembris, Nic. *Gurtleri* in Gymnaſio bremenſi, *Honerti*, *Volderi*, *Iac. Gronovii*, *Perizonii* & Iac. *Triglandii* Leydæ, *Rhenferdii*, *Röellii*, *Van der Wayen* & *Vitringa* in Franekerana academia diſcipulus, primum linguarum orientalium & hiſtoriæ eccleſiaſticæ, deinde etiam S. theol. profeſſor in Gymnaſio hanovienſi, poſtea paſtor eccleſiæ Steinavienſis & ſcholæ inſpector, & reverſus in patriam ſecundæ parochiæ paſtor, aſſumtoque gradu Doctoris theologi poſt biennium profeſſor theol. & philol. ſacræ ordinarius, nunc autem S. theol. linguarum oriental. ac hiſtoriarum in Gymnaſio anhaltino, quod Serveſtæ eſt, profeſſor, eiusque rector perpetuus, Scholæ ſenatoriæ inſpector, & Societati anglicæ de propagando euangelio, nec non berolinenſi ſcientiarum adſcriptus, vir ad ſtudium linguarum natus, & antiquitatum iudaicarum peritiſſimus, recti & veri amans, omniumque virtutum commendator ſtrenuus atque imperterritus, plurimis famam ſuam ſcriptis longe lateque diſperſit, inter quæ ſunt Orationes de certiſſima Dei in perſecutores Eccleſiæ vindicta, de ſtudio theol. methodice inſtituendo, Sciagraphia Syſtematis antiquitatum hebraicarum, Diſpp. de academiis & impoſitione manuum, Theologia didactica & elenctica, Pſalterium hebraicum cum notis rabbinicis, Clavis talmudica maxima, ne quid de affectis eius operibus dicam. Vide *Sinceri Veridici* Veſtigia providentiæ divinæ, edita A. 1714. in 4. quibus viri vita deſcribitur, *Clericum* Biblioth. choiſ. T. XXI. 197. T. XXIV, 2. 331. *Muſeum nov. libror*, T. II. 267. & *Novam biblioth*. T. III. 948.

II.

Ott. Henrici BECKERI Sieg der wahrheit und unschuld, Victoria veritatis & innocentiæ, adversus Responsum Theologorum wittebergensium in causa pietistica Waldeccensi. Graezii 1715 Ubi auctor ad omnes Wittebergensium imputationes & accusationes respondet, seque & causam suam tuetur. Sed *Relationum*, ut vocant, *innocuarum* auctores ad A. 1716. p. 292. Victoriam istam sic recensent, ut eam pariter refutent; Responsum autem Wittebergense p. 283 omnibus, quibus possunt, modis laudant atque adprobant.

Otto Henr. *Becker*, Regiminis & Consistorii ruthenoplauensis director, edidit etiam Apologiam contra Historiam pietisticam waldeccensem, & utroque scripto excellentem suam iuris peritiam, cum varia eruditione, iustitiæque & modestiæ amore coniunctam ostendit ac comprobavit.

Daphnæi ARCVARII Betrachtung, Consideratio S. coniugii. 1679. In qua excutiuntur controversiæ de adulterio, divortio, & polygamia. Adulterium ait committi per coniunctionem cum alterius uxore, ac vice versa: divortium, secundum Mosis & Christi doctrinam, posse fieri propter eiusmodi factum uxoris, quod mariti animum ab ipsa plane alienat: & polygamiam seu pluralitatem uxorum nec iuri naturæ, nec divino repugnare. Compositum autem fuit hoc scriptum auspiciis & in gratiam Serenissimi Electoris palatini, CAROLI LVDOVICI, a Laurentio BEGERO. De quo videndus est *Placcius* de Pseudon. p. 72. eique adde *Acta erudit.* A. 1689. 73. H. D. *Meibomium* disp. de Principum in dispensando potestate, §. 16. Aug. *Leyserum* disp. de Assentat. ICtorum §. 26. & *Ancillonii* Memoires p. 438. Subiuncta sunt 1) Instructio *Philippi*, Landgravii Hassiæ ad Mart. *Bucerum*, de proponendo Luthero & Melanchthoni casu matrimoniali. 2) *Lutheri*, *Melanchthonis*, *Buceri*, pluriumque de eo Iudicium, germanice & latine.

Daphnaeus Arcuarius, sive Laurentius *Baeger*, aut ut postea nomen scripsit, *Beger*, (δαφνη enim *laurum* significat, & arcus apud Germanos *Bogen*) heidelbergensis, a studio iuris, parenti ut placeret, ad theologicum transiens, & post eius obitum ad illud regressus,

ſus, primum Electoris palatini, deinde brandenburgici a bibliotheca, gaza, antiquitatibus, & conſiliis, egregiis ſe ſcriptis in orbe erudito conſpicuum reddidit: eius enim ſunt Theſaurus gemmarum & numiſmatum ex Theſauro palatino ſelectus, Obſervationes in numiſmata antiqua, Spicilegium antiquitatis, Theſauri brandenburgici ſelecti partes III. & Numiſmatum romanorum, quæ in cimeliarchio electorali brandenburgico aſſervantur, ſeries ſelecta, & alia, quæ recenſentur ab *Ancillonio* p. 443. Atque ad hæc etiam pertinet Refutatio Conſiderationis S. coniugii, ſcripta in gratiam CAROLI Electoris palatini, qui Conſiderationem illam, contra matrem ſuam formatam, ægre ferebat; ipſa tamen hæc Refutatio non vidit unquam lucem publicam, ſed inter inutiles Electoris chartas delitescens, poſt mortem illius in manus venit alicuius aulici, & ab hoc reverſa eſt ad auctorem, teſte iterum *Ancillonio* p. 440. Mirumque, eum, cum infirmæ eſſet valetudinis, & perpetuo ab aſthmate affligeretur, tot tantisque laboribus ſufficere, & antiquitates ad ſua uſque tempora incognitas eruere atque explicare valuiſſe. Tandem vero febri hectica attritus & conſumtus, Berolini animam efflavit A. 1705 cum vixiſſet, aut ægre reſpiraſſet annos fere duos & quinquaginta. Fuit Licentiatus iuris, &, ultra ceteras prædictasque dignitates, membrum Societatis regiæ ſcientiarum berolinenſis, vir ſane per totam Europam celeberrimus, & laboribus ſine intermiſſione ac faſtidio deditus. Sed & eum nactus eſt honorem, ut a V. potentiſſimis litteratiſſimisque S. R. Imperii Electoribus, & ab uno Rege, eoque ſapientiſſimo, amaretur, foveretur, atque æſtimaretur quam maxime: virtus enim atque eruditio ſuum ſemper habent pretium. Plura vide apud *Ancillonium* dans les Memoires p. 432. & *Bandurium* Biblioth. numar. p. 170.

Theologiſches reſponſum, Theologicum reſponſum, de prætenſo regno Chriſti millenario, conficta liberatione damnatorum, extraordinariis revelationibus, enthuſiaſmo, collegiis pietatis ac pietiſmo; & quo illi modo tractandi, qui petinaciter hiſce ſunt dediti. Antehac compoſitum nomine Collegii theologici & ICtorum, nunc autem editum a D. M F. P. P. id eſt, D. Mich. FOERTSCHIO Prof. publico. Jenæ 1715. Et ideo quidem editum, quia fuit non nemo, qui crederet, auctorem ſententiam de chiliaſmo

non

non agnoſcere pro fundamentali ac perniciofo errore. Immo ipſe etiam auctor ſtatuit, pietiſmum non eſſe fabulam, ſed ſævum carcinoma, quod totum inficiat chriſtianiſmum, virusque ſuum in exſecrandum indifferentiſmum diffundat, poſt quem omnis ſortis ignorantes impiique nebulones lateant; putat etiam, utile fore, ſi ſtudioſi maiorem diligentiam adhiberent cognoſcendis principiis de doctrinis fundamentalibus, quem in finem ipſe coeperit dare *Manuductionem ad theologiam comparativam*; non tamen diffitetur, ſcripturam ſacram eas non niſi præcipuis in punctis perſpicue & diſtincte determinaſſe, reliquas autem conſequentiis quærendas atque eruendas eſſe. Cum quibus iuvabit conferre *Auguſtinum* l. 2. de D. C. c. 9. *Dionyſium* de divinis nominibus c. 1. Mart. *Chemnitium* Exam. concil. trid. de transſubſtantiatione, P. II. p. 274. Io. *Gerhard.* Exeg. L. de Scriptura ſacra §. 531. & *Hoepfnerum* Loc. theol. (editionis Rappoltinæ) p. 74. De auctore autem egimus P. IV. 403.

Frid. Ern. KETTNERI Chriſtliche Vermahnung, Chriſtiana adhortatio, ut tibi caveas a Quackerorum & Boehmiſtarum ſeparatiſmo, & abſtinentia ac contemtu S. cœnæ. Quedlinburgi 1709. In qua probatur, S. coenam non eſſe adiaphorum, ſed ſæpe frequentandam, eamque eſſe medium ſalutis, nec a laicis diſtribuendam, aut propter indignos ab Eccleſia recedendum, quaſi non niſi cum ſanctis eam celebrare debeas.

Io. Melch. KRAFTII Hiſtoriſcher Bericht, Hiſtorica relatio de sleswico-holſaticis theologorum controverſiis ac litibus. Sleswici 1705. Qua oſtendere auctor nititur, D. Ioſuam *Schwartzium* ex perverſo zelo & hæretifico ingenio illas orſum eſſe & huc usque continuaſſe, cum multis exemplis, quantæ abominationes, malitiæ & falſitates reperiantur in tractatu Schwarziano, quem vocat Præiudia, & principia chiliaſtica & chiliaſmum ipſum, contra D. Henricum *Mublium*.

Io. Melch. *Kraft*, A. 1673. natus wezlariæ in Wetteravia, *Rudrauffii*, *Rudigeri*, *Waltheri*, *Neumanni*, *Daſſovii*, *Franckii* & *Opitii* diſcipulus, philoſ. magiſter, & primum Auſtro ſtapulenſium in agro Stapelholmico compaſtor, deinde paſtor Sandesnebenſium, porro archidiaconus Huſumenſium, & nunc ibidem paſtor primarius, atque inſpector eccleſiæ & ſcholæ, ſicut nihil in ſe deſiderari

patitur, quod ad fidelis & vigilantis pastoris atque inspectoris munus spectat, ita varia erudita meletemata in publicum emisit, videlicet, sub nomine M. *Kratonis* scriptum apologeticum (Rettung der unschuld) pro Superintendentibus Ducis Holsatiæ generalibus, *D. Reinboth*, *Sandhagen* & D. *Muhlio* contra D. Ios. Schwartzium: Emendanda & corrigenda in Historia versionis germanicæ Bibliorum D. Mart. Lutheri: Annotationes ad Iudicium alicuius theologi (qui inscio tunc auctore erat D. *Neumannus*) de Bibliis Stutgartiæ A. 1704. impressis: Prodromum Historiæ versionis germanicæ Bibliorum, eiusque Continuationem, in quorum illo se ipsum defendit, & Marr. *Bucerum* contra Goebelium, *Sandhagenium* & *Muhlium* contra auctores Relationum innocuarum, & *Spenerum* contra eius hostes; in hac vero M. Christiani *Reinecii* scriptum aliquod refutat, & in Appendice pugnat cum D. Val. Ern. *Læschero*, & M. G. Balthas. *Scharfio*: Secundum iobeleum lutheranum: & Profanationem nominis Iesu Christi, præcipue in eius natali, quo parentes liberis suis dona distribuunt.

Ioach. LANGII Ehren-gedæchtnis, Memoria *Lutheri* & euangelicæ reformationis. Halæ Saxonum 1717. In repetitionem doctrinæ apostolicæ de fide & bonis operibus. Cum plena relatione de primo anno iubilæo, & scriptis illo tempore in & extra universitates euangelicas editis.

Næherer entwurff, Iudicium de conciliatione ecclesiarum protestantium. Ratisbonæ 1720. Auctor huius scripti, quod latine prodiit sub titulo Alloquii irenici ad Protestantes, est D. Christ. Matthæus PFAFFIVS, theologus tubingensis. In quo docet, concordiam, aut saltem tolerantiam, facile posse fieri, si cogitemus, controversias de persona Christi & S. cœna, Domini esse verbales, nec tertia, quæ agit de prædestinatione, fundamentum fidei everti. Idem recensetur *in Actis erudit.* A. 1720. 460.

Christoph. Matth. *Pfaff*, S. theol. D. & professor primarius in academia tubingensi, eiusque cancellarius, & præpositus ad S. Georgii, dedit, ut de edendis nihil dicam, Fragmenta S. *Irenæi*, Epitomen Institutionum divinarum S. *Lactantii*, Primitias tubingenses, Librum de originibus iuris ecclesiastici, Dissertationem de successione episcopali, Institutiones theologiæ dogmaticæ & mo-

ralis,

ralis, Introductionem in historiam theologiæ litterariam, Acta & Scripta publica ecclesiæ wirtembergicæ, Herzens-catechismum, Brevem delineationem veri christianismi, Epistolamque apologeticam contra D. Ern. Sal. *Cyprianum*, laudatus cum ab auctoribus *Actorum erudit.* A. 1720. 454. tum a Io. Alph. *Turretino* in Nube testium de moderato & pacifico de rebus theologicis iudicio, & Dissert. de contradictoriis, an sint credenda, §. 26. item a Scip. *Maffeo* nel Giornale de' Letterati d' Italia, Tome XVI. f. 227. 245. quamquam certis in punctis ab eo dissentiant, meritoque laudandus ob exquisitam eruditionem, varias virtutes, & præclaram moderationem, pacisque studium, quæ ex scriptis eius undique elucent.

Kurzer entwurf, Brevis delineatio doctrinæ de divinis decretis circa salutem hominum. Francofurti ad Viadrum 1714. Autor eius est Ieremias STERCKY, qui in eo occupatur, ut ostendat ordinem illorum decretorum, pariterque agit de universali & particulari gratia. Ordinem autem hunc proponit, dicens, Deum decrevisse 1. mundum, in eoque hominem ad suam imaginem condere. 2. lapsum hominis permittere. 3. fœdus gratiæ cum hominibus lapsis inire, & filium suum ad eorum salutem mittere. 4. fœdus illud gratiæ omnibus hominibus, aliis obscurius, aliis clarius, partim per naturalem, partim per supernaturalem revelationem sive verbum divinum patefacere. 5. ex singulari gratia, & mero arbitrio quosdam eligere, reliquos autem præterire. 6. electos ut veros fideles, salute æterna donare, reprobatos autem, ex prævisione ipsorum infidelitatis & impœnitentiæ, morti æternæ & infernali condemnationi tradere. Huic scripto Phil. *Naudæus* bina alia opposuit sub titulo Cogitationum theologicarum: de quibus legi possunt *Narrationes innocuæ* A. 1714. p. 1032.

Ieremias *Sterckius*, germanice *Sterky*, bernensis, studiis operam dedit Genevæ sub *Turretino* & *Tronchino*, Marpurgi & Leydæ, & hic honores doctorales consecutus, visisque Britannia & Gallia, Lausannam vocatus est ad professionem philosophiæ, ac postea theologiæ, & utramque spartam multo cum commodo studiosæ iuventutis, propriæque laudis mercede per XVII. annos obivit. Hinc fama eius longe lateque dispersa factum est, ut augustissimus Prussorum Rex eum vocaret Berolinum, & principem constitueret pastorem ædis Reformatorum parochialis, nec non professo-

rem

rem in academia viadriana honorarium. In qua functione non tantum Heri sui, sed totius etiam ecclesiæ vota ac desideria implevit, si non superavit, donec calculi doloribus frequenter afflictus ac debilitatus, aliisque modis, pro veri theologi officio, tentatus placide exspiravit A. 1718. ætatis 62. Vir erat candidus, probus, in Deo requiescens, moderatus, & præclara rerum physicarum peritia ornatus. Ab ipso nil fere aliud habemus scriptorum, præter Institutiones philosophicas. Paul. *Volckmann* in sermone parentali, A. 1719. edito, p. 5.

Die pflicht, Officium theologi & pastoris ecclesiæ in rebus religionis, secundum constitutiones & leges S. Imperii romano-germanici. Lipsiæ & Wolffenbuttelii 1721. Sunt excerpta ex Constitutionibus & legibus prædicti S. Imperii, collecta a Gottlieb Samuele TREVERO, doceturque, illas non velle, ut elenchus contrariæ doctrinæ omittatur, vel ut opus conciliandarum trium in Imperio receptarum religionum in te suscipias, neque ut singulas illas pro recta ad salutem via agnoscas, atque ita eodem omnes pretio æstimes; sed, ne, sub prætextu honoris Dei & zeli religiosi, eiusmodi res proponantur, quæ regimini status Imperii sint contrariæ: ne Constitutiones & leges Imperii, maxime, quæ ad religionem spectant, traducantur, improbentur, aut in dubium vocentur: ne in Imperio receptæ Confessiones fidei ac religionis, aut earum affeclæ, conviciis & iniuriis, sive ore sive opere afficiantur: ne dissentientibus falsa & ignominiosa, in doctrina & vita, imputentur: ne illorum inde a statu & observantia anni 1624. obtenta iura, per varias machinas, impetantur atque infringantur, eorumque possessio turbetur: ne Principibus & Magistratibus contra eos, qui suæ non sunt religionis, ad convicia & persecutiones animum addant: ne Clerici iurisdictioni, sub qua vivunt, se se subtrahant, aut, sub prætextu negotii spiritualis, caussas civiles peregrinum ad forum transferre sustineant.

Gottlieb Samuel *Treuer*, natus A. 1683. in pago S. Iacobi prope Francofurtum ad Viadrum, philos. & opt. artium magister, ac primum in Academia Equitum wolfenbuttelensi, nunc in hac Iulia Politices & Moralium professor publicus & ordinarius, omni liberali doctrina, nec minus facundia, vitæ elegantia & comitate politissimus, multis iam scriptis inclaruit: ab eo enim habemus 1) Dissertta-

sertationes lipsienses, de Excidio magdeburgensi, A. 1701. de Sacerdotibus romanis, 1703. de Principibus & remediis præiudiciorum, 1705. de Mente sensu non errante, 1707. de Arte moriendi philosophice, 1707. de Sinceritate erga se ipsum. 2) Dissertationes helmstadienses, de Idea prudentiæ civilis ad mentem *Taciti*, de Limitibus libertatis cogitandi, 1714. de Crimine alieni sermonis, 1715. de Nævis librorum politicorum *Aristotelis*, 1717. de Imposturis sanctitatis titulo factis, 1717. de Charactere animi D. *Lutheri*, 1717. de Superstitionis conditoribus & propugnatoribus, 1717. de Oeconomia Systematis moralis atheorum. 3) Orationes & panegyricos, ut, in Reginam Hispaniæ CAROLI III. coniugem, 1708. quæ oratio habetur in *Lunigii* Coll. orat. T. II. in fortunam Domus brunsuicensis, in quam cæsarea regiaque diademata fuerant translata, 1712. in Virtutem ANT. VLRICI Ducis, animumque semper eundem, in eius mortem, in Cancellarii *de Wendhausen* vitam & mortem. 4) Tractatus varios & schediasmata, videlicet Thomam *a Kempis* von der nachfolge Christi, cum præfatione, Lipsiæ 1707. & Physicalische Nachricht von der neu erstandenen Insul Santoria in Archipelago, 1709. 4. Epistola ad *Blumlerum* de tilsemis & amuletis, Halæ 1710. 4. Apologia pro *Io. Basilio* II. Magno Russorum Duce, Wolfenbuttelii 1711. 4. Dass Moscau das wahrhaftige guldene Vlies besitze, 1712. 4. Iac. *Bernhards* Tractat von der spæten busse, cum Appendice von den wichtigsten ursachen der spæten busse, 1713. 8. Beweis, dass es nicht wider das Vœlcker-recht sey, einen Gesandten zu arretiren, 1717. 4. Politische fehler des Rœm. Hofes, welche die Reformation des Lutheri sollen befœrdert haben, 1718. 8. Von dem recht eines Fursten seinen erst-gebohrnen Prinzen von der succession auszuschliessen, 1718. Des Baron *von Schrœdern* Tractat vom absoluten Fursten-recht, 1719. 8. *Pufendorfium* de officio hominis & civis, cum notis. 1717. 8. Moscovitische historie, I. Theil. 1720. 8. Exercitationem politicam de licentia peregrinandi, legibus circumscribenda, 1720. & Epistolam ad Thom. Fritschium de Thesauro antiquitatum germanicarum promovendo. (Helmstadii) 1721. 4.

. . . Die ærgerliche verachtung, Scandalosa contemtio S. coenæ. Auctor huius scripti est Io. WELMER, in quo disputat contra Separatistas, sive eos, qui se ab ecclesia separant, & usum S. coenæ omittunt, eorumque argumenta dextre & accurate solvit. 1

Die einigkeit im geist, Unitas spiritus, verum fundamentum atque idoneum medium adversas conciliandi religiones. 1704. Ex S. scriptura, atque in primis ex Christi precibus *Io.* 17. ostensa a dn. WELMERO, qui se quidem non nisi *Nuncium pacis*, einen bothen des friedens, vocat. Atque in hoc scripto docetur, doctrinam de inhabitatione Christi in sanctis suis omnium esse maxime necessariam: eorum, qui a papatu recesserunt, maximam partem non habuisse verorum characterem Christianorum: per Confessiones & Formulas, cumque iis coniuncta iura iuranda, concordiam non esse reductam: Deum suos habere etiam in cœtibus a nobis dissentientibus: errores Reformatorum non esse exitiosos, & fundamentum fidei evertentes: nisi & nostros præcipuos Doctores ex ecclesia censeamus eiiciendos esse: exorcismum in baptismo, & trimestrem peccatorum confessionem, hostias, casulas, candelas, dies Sanctorum festos posse mutationem pati: impœnitentes & christiani titulum immerito ferentes non esse admittendos ad S. cœnam: & Principis, vi iuris episcopalis, officium esse, ut eos, qui manifeste Christi regulas transgrediuntur, coërceat, & pacem ecclesiasticam, quam potest maxime, promoveat.

III.

Guil. SURENHUSII, ספר המשוה sive Liber conciliationis, in quo, secundum veterum theologorum hebræorum formulas allegandi & modos interpretandi, conciliantur loca ex V. in N. Tto allegata. Amstelædami 1713. Atque huius operis sunt libri V. in quorum primo traduntur formulæ, quibus prisci Hebræorum theologi sacras scripturas allegare, elucidare & conciliare soliti fuerunt; secundo modi, secundum quos illi sacras scripturas allegarunt & exposuerunt; tertio ratio interpretandi, illustrandi & conciliandi sacras scripturas veteribus recepta; quarto antiqua Iudæorum ratio genealogias consignandi; & quinto omnis ille apparatus, libris prædictis IV. collectus, ad palmarium negotium transfertur, & singula N. Tti loca, in quibus sive disertis verbis, sive saltem non obscure & secundum sensum ad Vetus provocatur Testamentum, exponuntur. In præfatione commemorat auctor occasionem & contenta huius scripti, recenset X. modos interpretandi scripturas Iudæis usitatos, Hebræorum regulam de sensu

mystico literali praeferendo profert, eorumque distinctionem inter probabile & probatum ostendit. Iam sicut hoc institutum sacrarum litterarum lectoribus & interpretibus oppido utile est, atque ad Iudaeos convincendos facit, ita magnam & peculiarem laudem meretur; eamque illi tribuunt Collectores *Actorum eruditorum* A. 1713. 105. auctor *Musei novi* (des Neuen bucherSaals) T. II. 757. & D. Gust. Georg. *Zeltner* disp. de munimento capitis feemin. contra angelos p. 13. quamquam medius ille non nulla notet ac moneat. Nec reticendum, simile dissertationum de stilo N. T. Syntagma produxisse Iac. *Rhenferdium*, Leovardiae 1701. in 4. de quo *Acta erudit.* A. 1702. 68.

Taco Haio *Van den* HONERT Syntagma dissertationum de stylo N. Tti graeco, Amstelaedami 1702. Exhibentur nimirum hic 1) Henr. *Stephani* dissertatio de stilo novi testamenti graeco. 2) Theod. *Bezae* dissert. de dono linguarum & apostolico sermone. 3) Georg. *Pasoris* Idea graecarum N. Tti dialectorum. 4) Io. Georg. *Straubii* disputatio de emphasi graecae linguae N. T. 5) Ipsius *Honertii* epistola de stilo N. Tti graeci, in qua vir doctissimus illum, si hebraismos, quibus quasi vocabulis artis utantur scriptores sacri, exceperis, cum stilo Demosthenis, Aeschinis, Xenophontis de maiestate & efficacia, de puritate vero cum stilo scriptorum omnium, qui circa tempora Apostolorum graece scripserunt, certare posse iudicat. *Acta eruditor.* A. 1702. 559.

Taco Haio *Van den Honert*, in philosophicis Cartesium, in theologicis Cocceium sequens, antehac pastor amstelodamensis, nunc S. theologiae in academia leydensi D. & professor perquam celebris, scripsit etiam Commentarium de variis Dei viis, (e quo IC. *Verburgius* excerpsit Aphorismos, Theologiam naturalem & revelatam exhibentes) & Vindicias promisit locorum N. Tti, a Criticis male habitorum.

EIUSDEM Vindiciae stili N. T. graeci. 1703. Adversus Eliam *Benoist*, Ecclesiae gallo-belgicae apud Delphenses pastorem, barbarismos & sermonis vitia ei affingentem. Honertus ergo hoc in scripto de vera patriosis hellenismi origine disserit, commentitiam de τῶν συλλογιστικῶν hellenismo opinionem explodit, stili N. Tti graeci castitatem defendit, plurima N. Tti loca, ad hanc controversiam pertinen-

tinentia & nuper pessime habita, accuratius explicat, *Strabonis* de gymnasio tarsensi testimonium, & *Arnobii* aliorumque loca a nupera ipsorum corruptela vindicat, & apostolo *Paulo*, præter dona spiritus sancti, abundantissime in ipsum collata, suum inter græce doctissimos locum asserit.

IV.

Timanni GESSELII Antiqua & vera fides, & sola servans. Traiecti ad Rhenum, 1664. Nimirum fides per dilectionem operans. De hac præsens agit Tractatus, eiusq; prima Sectione refertur, quid de ea docuerit Christus in euangelio, quid in Actis & Epistolis Apostoli; secunda, quid primis & proximis apostolicæ doctrinæ seculis priscæ & purioris ecclesiæ Doctores; tertia additur, quid de bono, recto & honesto, seu virtute, secundum rectam rationem, moraliter doceant antiqui, quamquam gentiles, Philosophi: ut vel sic saltem Christiani ad suum erubescant dedecus, & Philosophorum illorum dogmatibus ad perversorum morum emendationem instigari se atque exstimulari patiantur. Quod ut facilius feliciusque obtineri possit, multorum magnorum virorum auctoritates adhibentur. In dedicatione docet auctor, fundamenta salutis posita esse in bene credendo & bene agendo, quæque creditu necessaria, Symbolo, quæ factu, Decalogo comprehendi: in Præfatione, tribus primis sæculis Christianos magis in praxi veræ pietatis, quam in scientiæ theoria fuisse occupatos, sed post illa meliora sæcula frequentes Ecclesiasticorum de articulis fidei contentiones magnas in ecclesia dedisse turbas; nec se, de antiqua fide scribentem, mittere falcem in alterius messem; ipsum enim se continere intra limites sobriæ & frugalis theologiæ, omnemque litigandi intemperiem sedulo fugere ac declinare. Deplorandum esse, quod litigiosa res hodie sit theologia, & disputare malimus, quam bene vivere. Coërcendam igitur nimiam in sacris curiositatem, & prophetandi, conviciandi, aliosque propter sententiarum diversitatem condemnandi licentiam, sectandam autem simplicitatem, ac veritatem in caritate. Liber hic, cum aliis eiusdem auctoris, de quibus postea agemus, lectu est dignissimus, quippe qui est quasi cento Scripturum sacrorum, Patrum ecclesiæ, & præstantissimorum Doctorum, ac viam monstrat ad verum christianismum, in fide viva & operante

te

-te consistentem, cumque studio simplicitatis, moderationis & pacis atque concordiæ coniunctam.

Timannus *Gesselius*, ultraiectinus, medicus in patria sua, & Medicorum, si qui unquam pii, docti, modesti, & pacifici fuerunt, asseclа, magnumque decus, atque a doctissimo prudentissimoque *Reinebergio*, ob pacis & concordiæ studium, magni æstimatus, & parenti meo maximopere ab eodem commendatus, a *Clarmundo* autem Introduct. in notit. Scriptorum historic. p. 226. pro lubitu præterque meritum syncretista vocatus, floruit medio sæculi XVII. Opera eius denuo iunctimque prodierunt Ultraiecti A. 1667. 4. *Koenig* 344. *Von der Linden* de scriptis medicis p. 1027. & celeb. abbas *Schmidius* in Tomo II. Introduct. Sagittar. p. 198.

EIUSDEM Simplicitas fidei christianæ. Traiecti ad Rhenum 1666. Secunda editio, correcta & aucta: prima vero prodiit Amstelædami A. 1650. in 12. sub titulo Synopseos locorum S. scripturæ, & recentiorum quorundam Theologorum, quibus demonstratur, quænam sint ad salutem creditu necessaria & sufficientia: quibus quidem verbis & præsens titulus Simplicitatis fidei christianæ, in fronte libri explicatur. Atque in altera hac editione auctor nomen suum expressit, in priore autem illud occultavit sub larva *Simplicii Christiano-Catholici*. Vide *ipsum* Præfat. in Histor. sacram p. 20. & *Placcium* de pseudon. 568. Et hic Tractatus IIX. capitibus absolvitur, quorum 1. continet loca Scripturæ sacræ, quibus demonstratur, quænam sint ad salutem creditu necessaria & sufficientia. 2. loca Patrum primitivæ ecclesiæ, quibus ostenditur, *Regulam fidei veterum* esse creditu necessariam & sufficientem. 3. exhibet sententias Patrum de Symbolo fidei. 4. testimonia Theologorum, & aliorum doctorum virorum sæculi XVI. & XVII. de Symbolo fidei, nec non de iis, quæ creditu necessaria & sufficientia. 5. agit de foedere gratiæ, & de facilitate fidei & religionis christianæ. 6. adversus curiositatem, & pro simplicitate fidei & religionis christianæ. 7. brevem & simplicem tradit religionis christianæ doctrinam. 8. differit de auctoritate Antiquitatis in rebus fidei & negotio religionis christianæ. In Prolegomenis disputat auctor contra nimiam subtilitatem, & simplicitatem christianam commendat. Quid autem dico, auctor? *In hoc scripto*, ait ille, *nihil novum est: nam a maioribus tradita, & apud nos deposita scribo, &*

 rela-

relatoris fide potius, quam auctoris praesumtione sententiis & verbis magnorum virorum loquor: quo genere scribendi plurimum delectari soleo. Ceterum placuit collectori tractatum hunc filio dedicare suo, Henrico, eique commendare fidei simplicitatem, atque, ut liber viveret a partium studio & fervore contentionis, graviter adhortari. Denique dolet bonus vir, ecclesias Christianorum per audacem & nimis pertinacem non certarum consequentiarum fiduciam, propter novas & nimis curiosas in theologia positiones tam misere distrahi, & feruens desiderio pacis in hæc erumpit verba: *Quis* CONSTANTINVS *has ecclesiasticas rixas unquam nobis componet?* quis THEODOSIUS has theologorum digladiationes tandem abrogabit? *Certe* (ita ille pergit) *qui tale desiderium, qui tale studium* syncretismi *&* samaritanismi, *&* atheismi *condemnant, inquit* Calixtus, *hoc ipso, quam longe absint a charitate christiana, & tranquillitatem publicam, tum ecclesiasticam, tum civilem, aversentur potius, quam desiderent, palam produnt, & toti orbi testatum relinquunt.*

Ioannis DALLÆI de poenis & satisfactionibus humanis Libri VII. Amstelædami 1649. In quibus, ut ipse in Dedicat. ad Claud. Sarravium, qui pariter debito celebratur elogio, scribit, *ex divinis & ecclesiasticis litteris ita labefactata & subversa sunt omnia papalium indulgentiarum, romanique iubilai*, anno 1650. celebrandi, *fundamenta, ut nullus errori, in quo consistat, locus relictus esse videatur.* Hic igitur negatur, ullas esse fidelium aut hic, aut alibi post remissam culpam proprie dictas poenas, & quid quid in contrarium affertur a perpessionibus & morte fidelium, purgatorio, precibus pro defunctis, & ex Patrum ecclesiæ quibusdam dictis, excutitur atque diluitur.

V.

Conradi VORSTII Antibellarminus contractus. Hanoviæ 1610. Est compendiosum examen omnium fidei controversiarum, quæ inter Evangelicos & Pontificios agitantur, prout eas Robertus *Bellarminus* Cardinalis IV. Disputationum suarum tomis complexus est. De hoc libro vide *Pareum* apud Corvinum in Respons. ad Notas Bogermanni in Pietatem Ordinum Hollandiæ & Westfrisiæ Part. I. p. 48. Guil. *Forbesium* uo. Iacobum *ad Portum* in Epistolis præstant. viror. 331. & *Baillettum* d'Anti P. I. 92.

Pag.

Pag. 453. b. *Si metaphoram in verbo* Satisfactionis *Adversarii nostri admitterent*, nos certe id ipsum tolerare possemus.

Admittunt, quia propriam & plenam satisfactionem Christo adscribunt: Vide *nostram* Considerationem controversiarum cum Pontificiis, p. 94.

IDEM de caussis admodum iustis & necessariis ab Evangelicis deserti, & porro a piis omnibus deserendi romani papatus. Steinfurti 1612. Est opus, constans XXII. disputationibus, ac tres habens Partes, quarum prima idololatriam, ut ipse numerat, sextuplicem, secunda lit. H superstitiones, tertia lit. O errores pontificios explicat, & breviter refellit. Secundum hæc igitur generalis libri titulus, qui angustior videtur, corrigendus sit.

EIUSDEM Tractatus de Deo, sive de natura & attributis Dei, constans X. disputationibus, cum Annotationibus. Steinfurti 1610. & Hanoviæ anno eodem. Liber rarus, fatente *Vossio* Epp. p. 42. Docetur in eo de existentia, nominibus, natura, omniscientia & sapientia, voluntate, dominio & potestate, bonitate & benignitate, iustitia & veritate, amore, odio, ita & similibus quasi affectibus Dei. In Præfatione auctor a lectore æquitatem postulat, ut videlicet non tantum ambigua quædam, aut iudicio suo minus apposite, minusque circumspecte dicta in meliorem partem interpretetur, sed & manifesta, quæ videantur, errata benigne condonet; pariterque & generalem scopum suum indicat, quo damnatum eat audacem curiositatem cum Scholasticorum, tum Aristotelicorum quorundam, qui decidere ac definire audent speciales modos ac conditiones multorum Dei attributorum; & singularem, quo ad recentes controversias, quæ inter Euangelicos de persona Christi, sive potius omnipræsentia Iesu Christi, & æterna Dei prædestinatione agitantur, potissimum in Notis suis collineaverit, nempe ut ex ipsis præcipuis Dei attributis, quatenus in Scriptura aperte revelata sunt, quid de utroque illo capite sentiendum, sine præiudicio definiri possit. Præterea veritatem ait & pacem ubique se quæsivisse, alienam sæpe, h. e. opponentis personam sumsisse, atque interdum a suæ religionis doctoribus, & ipso Hieron. *Zanchio*, quem in multis aliis secutus sit, abivisse. Quamvis autem laudabilem sibi scopum præfixerit, adeo tamen

isto

isto Tractatu suo crabrones excitavit, ut plures surgerent adversarii, qui scriptis eum aggrederentur: atque inter illos fuere *Gravierus*, Conr. *Horneius*, *Becanus*, *Bosendorf*, *Brakerus*, *Eglisemmius*, *Lubbertus*, *Maccovius*, *Piscator*, *Sladus*, *Smoutius*, *Basilienses*, *Heidelbergenses* & *Leovardienses* theologi, imo ipse *Rex Magnae Britanniae* sacratissimus, qui & librum Vorstianum, archiepiscopi consilio, quod in Epistolis quidem praestantium virorum p. 395. 396. improbatur, A. 1611. comburi iussit. *Synodus dordracena* P. I. 318. Andr. *Reuchlinus* in Epp. praestant. viror. p. 395. ipse *Vorstius* in iisdem p. 286. 287. *Arnold* Hist. eccl. & haeret. T. IV. 477. & *Sagittarius* Introduct. ad Hist. eccles. 860.

EIVSDEM Apologetica exegesis, sive plenior declaratio locorum aliquot, quae ex libro eius de Deo excerpta, eique pro erroneis imposita fuerunt. Cum Appendice adversus iniquas Mart. *Becani* criminationes. Lugduni Batavorum 1611. In Praefatione loquitur de suspicionibus, earumque caussis & remediis, distinctione dogmatum, vera nec infucata religione, vera dei cognitione, officio boni theologi, & rixis Doctorum hodiernis. De Exegesi hac scribit Rud. *Goclenius* apud Crenium Animadvers. P. X. 293. *se eam tanti facere, ut omnes & singulas quaestiones publice discutiat, & pleraque quidem ita, ut inter ambos appareat concordia & ὁμοδοξία. doctrinam eius de libero arbitrio, se iudice, esse sinceram puramque, etsi non nullis e suis, praesertim* Eglino, *displiceat.*

VI.

EIVSDEM Responsio ad articulos quosdam, nuper ex Anglia transmissos, & in Batavia typis descriptos. Lugduni Batavorum 1611. Qui excerpti dicuntur ex Tractatu de Deo, atque in eundem Annotationibus, item ex Apologia cum Declaratione. Sed alienam in singulis mentem sibi affingi, accusatus ostendit. In Dedicatione ad illustrissimos foederatae Belgicae Ordines laudandum esse ait piorum Regum ac Principum zelum, quem in asserenda Dei Christique gloria, & conservanda euangelicae doctrinae puritate, tum verbis, tum factis subinde ostendunt; in iudicio tamen de religionis controversiis ferendo, praesertim in decisivo, magna in primis sapientia, in exsequendo etiam magna piaque prudentia opus esse, atque ex huius libelli lectione cogniturum serenissimum

mum Magnæ Britanniæ Regem, nec omnipotentiam, nec omniscientiam, nec æternitatem, nec immensitatem Dei veram, nec iustitiam denique, nec ullam aliam dei proprietatem; uti nec S. Trinitatem, æternam Christi deitatem, nec veram plenamque eiusdem pro peccatis nostris satisfactionem, nec simile quoddam christianæ fidei mysterium ullo a se modo in dubium vocari; quamvis in particulares horum dogmatum probationes, sive ex S. scriptura, sive aliunde petitas, itemque in speciales attributorum operumque divinorum rationes ac circumstamtias, in Dei verbo nusquam expressas, denique in alias id genus subtiliores ac valde perplexas scholarum hypotheses, non sine caussa, optimo fine, (nimirum ut conscientiæ nostræ in iis, quæ de Deo credenda sunt, soli ipsius Dei verbo simpliciter adstringantur) diligentius inquisiverit.

EIVSDEM Paræn esis ad D. Sibrandum *Lubbertum*. Goudæ 1613. Qua recentes aliquot eius in illum iniuriæ, apertæque calumniæ, Commentariis ipsius nuper editis insertæ, ac summatim in Epistola, & Præfatione libri propositæ, breviter refutantur. Si *Vorstium* audimus in Præfatione, *Lubberti* accusatoris temeritatem ait tribus modis detegi, calumniando videlicet, prævaricando, & tergiversando: calumniari enim se sæpissime, dum & falsa sibi dogmata impingat, & fictas probationes e cerebro suo proferat; prævaricari, dum vera sua crimina naviter occultet, h. e. errores ipsi obiectos misere palliet; denique tergiversari, dum partim processum ab exsecutione, seu dimissione *Vorstii* inchoare cupiat, partim forum suum sequi detrectet, seque ad exteras quasdam particulares ecclesias, forte iam præoccupatas, imperiose provocet. Sed & alia esse, quæ in tota adversariorum suorum processu damnationem mereantur: nimirum 1. quod rem, quæ ex regula æquitatis ac iusti ordinis, privatim inter ipsos ab initio componi poterat, libris in publicum editis temere divulgarint, seque accusationibus suis palam respondere coëgerint, dictaque & facta sua, quæ ex canone caritatis recte accipi poterant, pravis suspicionibus onerarint, immo calumniis variis conspersa in peiorem semper partem detorserint. 2. quod, cum actores essent, sententiam tamen sæpius adversus se intempestive tulerint, & iudici præiudicium quasi dictaverint. 3. quod omnia iuris remedia, quæ reis potissimum indulgeri solent, (v. g. *Vnumquemque præsumi bonum*, vel orthodo-

xum; *donec contrarium probetur: Vnumquemque esse optimum verborum suorum interpretem: Neminem alieno odio gravandum: Neminem inauditum, aut indefensum, condemnandum: In dubiis benignorum explicationem sequendam: Posteriora acta ex prioribus iudicanda: Reo defensionem aut exceptionem minime denegandam*; & similia alia) huc usque in causa sua pertinaciter spreverint. 4. quodque spiritum plusquam apostolicum sibi arrogarint, de aliena conscientia, ac si cum Deo illam inspexissent, deque prophetiis sibi solis, aut suæ partis fautoribus, iudicium vindicantes, seque & alios, qui ipsos ferre cupiant, vicissim ferre detrectaverint. Hæc iam confer cum iis, quæ afferuntur in *Relationibus innocuis* A. 1709. 80.

EIVSDEM Parasceve ad Amicam collationem cum D. Io. *Piscatore* super huius Notis ad loca quædam, ex illius Tractatu de Deo & Exegesi apologetica pridem excerpta, & Notis istis breviter examinata. Goudæ 1612. Variæ hic quæstiones theologicæ tractantur, maxime quæ ad divinam prædestinationem pertinent. Præfatio occasionem, scopum modumque & methodum scripti huius explicat.

EIVSDEM Amica collatio cum D. Io. *Piscatore* super Notis huius ad illius Tractatum de Deo, & Exegesin apologeticam. Goudæ 1613. Hic etiam variæ quæstiones theologicæ explicantur, in primis quæ divinam prædestinationem, & quædam Dei attributa spectant: poteſtque hæc Collatio non immerito generalis quædam, ad omnes eiusdem generis aliorum censuras, responsio vocari. Ipsæ etiam *Piscatoris* Notæ verbotenus hic insertæ sunt. In Præfatione de disputationum theologicarum defectibus ac vitiis disserit, eorumque remediis, atque ad obiectiones quasdam, quæ sibi fiebant, aut fieri poterant, respondet. Exhibet etiam *Piscatoris* Epistolam, qua ille consensit, ut publicum contra se ederetur scriptum.

EIVSDEM Examen Tractatus Io. *Piscatoris* de divina prædestinatione. Goudæ 1618. De quo quidem auctor putat, posse in hac caussa loco conclusionis esse. Seorsum accessit Plenior idea doctrinæ Io. *Piscatoris* de prædestinatione divina, & capitibus annexis, excerpta potissimum ex Tripartita eiusdem responsione

ad

ad Amicam Vorstii duplicationem. Cum Apodixi, qua clare probatur, Deum a *Piscatore* statui veram peccati causam: & cum Antithesi doctrinæ *Augustaniana* & *Piscatoriana* de prædestinatione Dei & capitibus annexis, breviter ostensa in XVI. articulis, quos *Augustinus* Tomo VII. ut falso sibi impositos aperte reiicit, *Piscator* autem passim asserit.

EIUSDEM Responsio apologetica ad ea omnia, quæ Festus *Hommius* nominatim ipsi nuper impegit, in libro, cui titulus: Specimen controversiarum belgicarum, in usum tum omnium veritatis amantium, tum speciatim Synodi nationalis belgicæ. A.1618. Iniurias ab *Hommio* acceptas, licet variæ sint, ad V. præcipua capita refert auctor in Præfatione, & 1. quidem, quod aliena quædam, aut spuria sibi scripta tribuat, ut libellum de *Auctoritate Scripturæ*, Anecdoton *de filiatione Iesu Christi*, *Confessionem de satisfactione Christi*, & II. *Epistolas*, eadem de re a se quidem scriptas, sed privatim ad amicum, idque animo conferendi potius, quam definiendi. 2. quædam sibi adscribat, tanquam a se asserta, quorum contraria passim tradiderit. 3. quædam a se negari dicat, quæ palam ipse asserat. 4. theses & corollaria quædam ex dictis suis colligat, quæ non nisi sophistice & calumniose inde colligi queant. 5. sententias quasdam tum suas, tum alienas, passim mala fide citet, & nunc addendo, nunc demendo, nunc transferendo misere adulteret.

VII.

Conr. VORSTII Amica duplicatio ad Io. *Piscatoris* Apologeticam responsionem, & Notas eiusdem Amicæ collationi oppositas. Pars operis prima. Goudæ 1617. In qua de prædestinatione Dei, & capitibus annexis, videlicet de morte Christi pro omnibus, de modo conversionis resistibili, de possibili iustorum defectione, aliisque copiose disseritur. Addita sunt seorsum Paralipomena, quibus alteræ *Piscatoris* Notæ (ad Amicam collationem) amplius diluuntur. Sciendum autem, *Alteram Partem*, de qua non tanta difficultas esset, quanta hic, quum perspiciendum inde foret, antagonistas de præcipuis capitibus inter se consentire, alia vero non ita magni ponderis esse, saltem ad fundamenta fidei neutiquam pertinere, non secutam esse. In Præfatione ad Doctores euangelicos, per universam passim Europam

profitentes, recitat auctor historiam & occasionem huius cum Piscatore litis, reddit rationem facti a se rubri, exponit modum rite iudicandi, & summam vel synopsin totius rei iudicandæ, statumque controversiæ dextre ac decenter ponit, ostendens, Piscatorem in doctrina de Prædestinatione omnia Dei decreta prorsus *absoluta*, & *irresistibiliter* efficacia, item plane *specialia*, & præscientiam omnem *antecedentia*, seu caussis omnibus præscitis *anteriora* statuere.

IIX.

Io. CLOPPENBVRGII Confutatio Compendioli socinianismi. Franekeræ 1652. Editio secunda. Cum Præfatione historica de origine & progressu socinianismi. Eiusdem Historia, quasi in tabulis, exhibetur in *Narrationibus innocuis* A. 1708. 20. ipsumque Compendiolum hic per partes præmittitur Confutationi. Dubium autem, quis eius sit auctor: nam quod *Sandius* Bibliothecæ Antitrinitar. p.99. a *Cloppenburgio* ait tribui Ostorodo ac Voidovio, id quidem ex eius verbis non videtur sequi, quippe qui nihil aliud dicit p.31 quam illud A. 1598. Amstelredami excussum illorum manibus, ante annos circiter 27. sibi relictum fuisse; ipse autem Sandius l. c. Conrado *Vorstio* adscribit: quo iure, ipse viderit. Nam si & Vorstius habuit, an inde concludendum, ab ipso illud esse profectum & conditum? Vorstius sane imputationi socinianismi semper intercessit, sibique iniuriam fieri conquestus est.

Io. *Cloppenburg*, amstelædamensis, S. theologiæ D. ac professor, & pastor franekeranus, orbi erudito dedit Gangrænam theologiæ *anabaptisticæ*, Epistolam de die, quo Christus, & quo Iudæi comederint agnum paschalem, mundoque huic valedixit A. 1652. ætatis 60. *Witte* Diar. biograph. D d d 3. *Benthem* de statu eccles. & scholar. holland. P. II. 258. 525. Opera eius omnia iunctim prodiere Amstelodami A. 1684. 4. de quibus vide *Acta eruditorum*, anno eodem, p. 550.

EIVSDEM Antismalcius de divinitate Iesu Christi. Franekeræ 1652. Additus etiam est, in partes divisus, *Smalcii* liber de divinitate domini Jesu Christi, antehac editus Racoviæ A. 1608. in linguam belgicam translatus A. 1623. & germanico idiomate, non expresso auctoris nomine, excusus A. 1627. In Dedicatione ad illu-

illustres Frisiæ Ordines Cloppenburgius repetit historiam de ortu & progressu socinianismi, & ferali eum carmine impetit, quod infit:

Pectus inardescit, lactantem haud suffero linguam:
Zelo, Christe, tui, facit indignatio carmen.

Finis autem eius hic est:

Hac, Patria Patres, veterum est summa meorum,
Fida Dei magno solvantur ut oscula Nato,
Et vestra pietatis honos assurgat in altum.

EIVSDEM Syntagma selectarum exercitationum theologicarum: quæ sunt 1) Protheoria theologiæ christianæ. 2) Determinatio quæstionis, An Christus, qua mediator, sit adorandus? Et auctor quidem adfirmat. 3) Disputationes XV. de canone theologiæ & iudicio controversiarum secundum canonem. In quibus disputat contra *Papistas* & *Enthusiastas*. 4) Oratio inauguralis de Cathedrarum euangelicarum libertate christiana. 5) Dispp. XI. de fœdere Dei, & Testamento veteri ac novo. 6) XIIX. Selectæ disputationes, 1. de Christo, Deo mentiri nescio, & homine impeccabili, contra hypotheses *Remonstrantium* in Apologia Confessionis cap. 16. de Libertate christiana. 2. & 3. de vera antiquitate religionis christianæ, contra *Socinianos*, *Remonstrantes*, *Papistas* & *Anabaptistas*. 4. de sacramentorum christianæ religionis institutione, antiqua, an nova: cum Censura in Dissertationem *anonymi* (erat autem Hugo *Grotius*) de Cœna, an semper communicandum per symbola? 5. Examen theologiæ practicæ *Remonstrantium* de vera obedientia mandatorum Christi. 6. de bonorum operum meritis. 7. de bonorum operum mercede æterna. 8. de anno, mense & natali Christi. 9. de Immanuele nascituro ex virgine, Esa. 7, 14. 15. 10. de plenitudine temporis, Gen. 49, 10. 11 de adventu Messiæ, ante templi & sacrificiorum abolitionem. 12. de reiectione gentium sub V. Testamenti œconomia mosaica. 13. de legis pædagogia ad Christum. 14. de sententia loci 1. Cor. 15, 29. *Quid facient, qui baptizantur pro mortuis?* 15. de spiritu, anima, & corpore, 1. Thess. 5, 23. & Heb. 4, 12. 16. de persona Melchisedeki. 17. de unctione Christi mediatoris. 18. de sacrificiis patriarchalibus. 7) Epimetrum duarum Disputationum repetitarum de Filii Dei divinitate, & Christo servatore. Quarum prior habita fuit Heidelbergæ A. 1613.

approbantibus Decano D. Davide *Pareo*, ac præside D. Barthol. *Coppenio*, altera Genevæ A. 1614. præside D. Bened. *Turretino*.

Antonii DEVSINGII Apologia contra D. Ioannis *Cloppenburgii* Casuum positiones. Hardervici, sine adpositione anni. Et de istis Cloppenburgius Provinciæ Geldricæ iudicium expetebat, postquam præiudicia theologorum super iisdem in variis academiis tacite conquisiverat. Conqueritur autem *Deusingius*, aduersarium, collegam suum, se nunquam antea monitum acerbe satis excepisse publicis disputationibus; quædam, ceteris omissis, contra mentem suam carpere instituisse; composita divisisse, & divisa coniunxisse; ad Academias viciniores ac remotiores, Casuum positiones, & menti & scriptis suis minime quadrantes, transmisisse; nec acquievisse tandem, postquam iudicio Facultatis theologicæ Leidensis uterque se submiserant, & coram Deputatis Synodi, ac per eos coram ipsa Synodo in illud compromiserant, sed nova aliunde iudicia nihilominus requisivisse, ac Bremam usque transmisisse exquisitas & confictas istas Casuum positiones. Capita autem, in quibus Apologia occupatur, sunt hæc: 1) de subsistentia animæ humanæ, & ratione unionis eiusdem cum corpore. 2) de immediata Dei providentia, ac anima mundi. 3) de animabus ac intelligentiis astrorum. 4) de intelligentiarum ordinibus. 5) de spiritu Dei, qui ferebatur super aquas. Gen. I, 2. 6) de singulari ac supernaturali unione hypostatica divinæ & humanæ naturæ in una Christi salvatoris persona. Negat vero *Deusingius*, pernegatque, se passim inculcare quædam contra receptam sententiam; negare providentiam divinam; de mundi anima iis uti verbis, quæ soli Deo solent assignari, ut *enter*, *potenter*, *ubique præsens*; duo angelorum bonorum genera statuere; bonorum & malorum angelorum ex philosophia dare distinctionem; supercælestes intelligentias appellare ministros Dei extraordinarios; angelis cælestibus præesse animam mundi; atque hanc mundi animam credendam auctoritate sacræ paginæ. Ceterum Apologiæ præmittit Præfationem, qua scribendi caussas & occasionem, ac rei gestæ historiam perstringit.

Antonius *Deusingius*, meursensis, *Burgersdicii* & *Golii* inter philosophos, nec non *Schrevelii* & *Vorstii* inter medicos discipulus Har-

Hardervici primum physicæ & matheseos, deinde & Medicinæ professor ac doctor, Cloppenburgiique tunc collega, & urbis physicus ordinarius, postea eiusdem professor in uniuersitate groningensi, ac pariter medicus provincialis, serenissimique Principis nassovici archiater, orientalium linguarum, ut arabicæ, persicæ, turcicæ, peritissimus, edidit Pentateuchum persicum ex interpretatione Iacobi *Tavvasi*, Lexicon medicum arabico-latinum, Lexicon persico-latinum, atque *Erpenii* Grammaticam arabicam auctiorem; Hexäemeron recognitum, *Cloppenburgium* heautontimorumenon, de ortu animæ humanæ aduersus *Charletonum*, Examen pulveris sympathetici contra *Digbæum*, Oeconomum corporis animalis restitutum contra *Alvarez*, & ex arabico in latinum conuertit Canticum *Avicena* de medicina, & Selecta medica Io. *Mesuai* damasceni, mortemque oppetiit A. 1666. ætatis 54. *Kœnig* 244. *Witte* Diar. biograph. Y y y 2. *Benthem*, P. II. 269.

IX.

Scripta adversaria Collationis Hagiensis: Lugduni Batavorum 1615. Collatio ista inter quosdam ecclesiarum pastores de divina prædestinatione & capitibus ei adnexis habita fuit A. 1611. & Petrus *Bertius* scripta illa, auctoritate illustr. Hollandiæ & Westfrisiæ Ordinum, ex belgicis iam pridem editis latina fecit. Horum scriptorum primaria sunt duo 1) *Remonstrantia* videlicet, sive libellus supplex, illustribus Hollandiæ & Westfrisiæ Ordinibus A. 1610. mense Iulio oblatus a Ministris & Pastoribus in caussa doctrinæ gravatis, unde & nomen *Remonstrantium* assumserunt, & ab *Arminio*; cuius sententiam sequebantur, etiam *Arminiani* dicti sunt. 2) *Contraremonstrantia*, seu Refutatio prioris scripti, exhibita iisdem Ordinibus anno 1611. mense Martio ab illis Pastoribus, qui ex novissimæ Synodi constitutione, rerum ecclesiasticarum curam ad se pertinere arbitrabantur; & inde ipsos *Contraremonstrantes*, discriminis caussa, protinus vocari placuit, a *Gomaro* autem, quem ducem habebant, *Gomaristæ* sunt appellati. Remonstrantia continebat 1. excusationem ipsorum Remonstrantium adversus suspiciones & calumnias, quibus, ut aiunt, petebantur, quasi immutationem aut innovationem religionis quærerent. 2. declarationem capitum quorundam, de quibus ipsos inter, eorumque συνδούλους disceptationes inciderint. 3. pe-

3. petitionem legitimi & liberi conventus synodici, in quo audiri possent; aut, si is non detur, ut in sententia tolerarentur sua, & ab illustr. Ordinibus adversus omnes ecclesiasticas censuras protegerentur ac defenderentur. Sententiam autem suam, quam veram & verbo Dei consentaneam credebant, cumque Lutheranis communem habent, V. articulis comprehendebant; quorum hæc summa: I. Deum ante iacta mundi fundamenta decrevisse, credentes in Christum, & in fide perseverantes servare, incredulos vero ac contumaces damnare. II. Iesum Christum pro omnibus & singulis hominibus mortuum esse, & remissionem peccatorum impetrasse; ita tamen, ut nemo re ipsa illius remissionis particeps fiat præter credentes. III. Hominem salvificam fidem non habere a se, neque ex liberi sui arbitrii viribus, sed necesse esse, ut a Deo in Christo per Spiritum sanctum regeneretur. IV. Hanc Dei gratiam esse principium, progressum & complementum omnis boni; modum autem operationis gratiæ illius non esse irresistibilem. V. Fideles auxilio gratiæ Spiritus S. abunde viribus instructos esse, quibus in fide possint perseverare: utrum vero rursus possint deficere, accuratius ex Scriptura prius inquirendum esse, quam id confidenter alios docere possent. Contraremonstrantiæ autem hæc erant doctrinæ capita: I. Deum ex humano genere, corrupto in Adamo, liberare certum quendam hominum numerum, quem in æterno suo & immutabili consilio ex mera misericordia, secundum voluntatis suæ beneplacitum elegit, quos per Christum salvaret, reliquis iusto suo consilio præteritis, & in peccatis suis relictis. II. Pro electis Dei habendos etiam filios fœderis, quantisper re ipsa contrarium non declarant. III. Deum in hac sua electione non respexisse ad fidem aut conversionem suorum electorum, tanquam ad causas electionis; sed statuisse, iis, quos ex beneplacito voluntatis suæ elegit, dare fidem & perseverantiam in pietate, atque hoc modo eos salvare. IV. Deum filium suum Iesum Christum in mortem tradidisse ad salvandos suos illos electos, adeo ut, licet mors Christi sufficiens sit ad satisfactionem pro peccatis omnium hominum, in solis tamen electis vim suam habeat ad reconciliationem. V. Deum non tantum externe per prædicationem euangelii, sed & interne tam efficaciter operari in cordibus electorum suorum, ut re ipsa ac sponte sua conver-

convertantur & credant. VI. Vere fideles & regenitos, licet per imbecillitatem carnis in gravia peccata incidant, tamen eadem Spiritus sancti virtute, qua regenerati sunt, ita sustentari ac conservari, ut fidem nec totaliter, nec finaliter amitterre possint. In eadem Contraremonstrantia negant, Remonstrantes in sua sententia tolerari posse, tanquam ecclesiæ reformatæ Ministros, eosque censuris ecclesiasticis debere esse subiectos contendunt. Atque hanc Contraremonstrantiam ad Collationem hagiensem missi VI. Ministri obtulerunt, videlicet Ruardus *Acronius*, Pet. *Plancius*, Io. *Becius*, Libertus *Fraxinus*, Io. *Bogardus* & Festus *Hommius*, cum totidem etiam ex parte Remonstrantium comparuissent, nimirum Io. *Vytenbogardus*, Adr. *Borrius*, Eduard. *Poppius*, Nicol. *Grevinchovius*, Io. Arnold. *Corvinus*, & Simon *Episcopius*. Quoniam vero in dicta Collatione nihil ad pacis promotionem effici potuit, minore postea numero partes litigantes mense Februario anni 1613. convenerunt Delfis, & quidem a parte Remonstrantium Ioannes *Vytenbogardus*, Adr. *Borrius*, Nicol. *Grevinchovius*; a parte Contraremonstrantium Io. *Bogardus*, Io. *Becius*, & Festus *Hommius*. Primum res per colloquium tentata est; sed tandem scriptis actum. Et omnia, quæ tunc disputata sunt, hoc exhibentur volumine. Tandem vero illustres Ordines mense Ianuario anni 1614. Decretum condidere pro pace Ecclesiarum, iubentes, ne Pastores supra modum saperent, sed ad sobrietatem, & cum Scriptura sacra docerent, salutem quidem nostram ex Deo solo esse, at nos nobismet ipsis exitium accersere, nullos a Deo homines ad damnationem creatos, nullis a Deo peccandi necessitatem imponi, neque a Deo quenquam ad salutem vocari, cui salutem omnino non dare decreverit, utque se porro ad christianam caritatem, concordiam & bona exempla componerent, quo ulteriora dissidia evirarentur. Vide etiam his de rebus *Limborchium* Relat. histor. de controversiis in Fœd. Belgio de Prædestinat. p. 15. & *Clericum* Tomo II. de la Biblioth. ancienne & mod. p. 145.

X.

Epistolica disceptatio de fide iustificante, nostraque coram Deo iustificatione, Sibrandum LVBBERTVM inter & Petrum BERTIVM. Delphis Batavorum 1612. Disceptatur autem de

hoc: An fides a Deo habeatur pro omni legis iustitia, quam nos præstare tenebamur, adeoque an ipse actus fidei seu τὸ credere imputetur in iustitiam, sensu proprio? Ait hic, negat ille. De *Bertii* autem mente vide Responsionem *Remonstrantium* ad Epistolam Ministrorum walachrianorum. p. 86. ac nota, quod scribit Io. Arnold. *Corvinus* P. I. Responsionis ad Notas Io. Bogermanni p. 66. mala fide actum esse a Lubberto, quod truncatas illas litteras, citra voluntatem eius, cuius maxime intererat, (Petri Bertii videlicet) vulgaverit.

Disceptatio scholastica inter Nicol. GREVINCHOVIVM & Guil. AMESIVM de Arminii sententia, qua electionem omnem particularem fidei prævisæ docet inniti. Cum ESTEII Oratione, qua certitudinem gratiæ non ἀεργὸν λόγον esse probat. Amstelodami 1613.

Nicolaus *Grevinchovius*, pastor roterodamensis, unus ex Remonstrantibus, pridie eius diei, quo citati erant alii Remonstrantes ad Synodum dordracenam, ministerio suo publico exutus fuit, atque ideo non admissus, qui publice in Synodo verba faceret, hoc tamen Remonstrantibus concedebatur, ut privatim eius æque, ac Goulartii opera uterentur. Anno 1619. citabatur Hagam, sed, Io. *Vytenbogardi* consilio, non ivit, verum excusatione usus actutum sese proripuit, fugitque Fridericopolin Holsatiae. Responsionem eius ad brevem Remonstrantiam, quam Deputati Synodi fecerunt A. 1626. in Conventu illustr. Ordinum Hollandiae, Carolus *Niellius* laudat, ut brevem, claram & solidissimam: scripsit etiam Apologiam publicam & privatam. Vide Epistolas ecclesiast. *præstantium & eruditor. virorum* p. 516. 583. 954.

Guilielmus *Amesius*, natione anglus, doctor & professor theologiæ franequeranus, consignavit Lectiones in psalmos, Medullam theologicam, Explicationem utriusque epistolæ S. *Petri*, Christianæ catecheseos sciagraphiam, *Bellarminum* enervatum, Casus conscientiæ, Coronidem ad *Collationem hagiensem*, Antisynodalia, seu Animadversiones in scripta synodalia *Remonstrantium* circa Articulum primum, Disputationem de incarnatione Verbi contra *Socinianos*, & aliam contra Metaphysicam, obiitque A. 1639. *Witte* Diar. biograph. O o.

Estius

Efteius, qui sub finem seculi XVI. Cantabrigiae claruit cum celebri *Whitakero*, eoque usus est valde familiariter, hic ab *Amesio* in Præfatione vocatur illustri laude conspicuus; & in rubro, theologus summus.

REMONSTRANTIUM Epistola ad exterarum ecclesiarum reformatos Doctores, Pastores, Theologos, contra Epistolam Ministrorum walachrianorum. Lugduni Batavorum 1617. Sententiam illi suam de prædestinatione & annexis ei capitibus exponunt, & enati aliquot retro annis ob hæc ipsa in ecclesiis belgicis, ac in dies magis magisque gliscentis dissidii fontes caussasque aperiunt. Estque adeo hæc Epistola responsio ad Epistolam Walachrianorum, & sicut hæc, ad singulos directa est, statumque controversiæ in V. capitibus, a Remonstrantibus assertis, proponere nititur, & exterorum theologorum de iis iudicium exquirit, nec non consilium tanto, ut aiunt, malo adhibendum postulat; ita illa ad omnes & universas reformatarum ecclesiarum Doctores, immo & ad quosvis, veritatis ac pacis ecclesiasticæ cupidos scripta est, & quidem hunc in finem, ne Remonstrantes, ante perceptam caussæ suæ defensionem, maximorum forte virorum præiudiciis gravarentur. In fine annectitur & ipsa *Walachrorum*, hoc est, pastorum eius inter Seelandicas insulæ, quam Walachriam vocant, Epistola.

XI.

Io. Arnoldi CORVINI Responsio ad Io. *Bogermanni* Annotationes, quibus vindicatam ab Hug. Grotio Pietatem illustrium Ordinum Hollandiæ & Westfrisiae denuo impugnauit. Lugduni Batavorum. 1614. Sunt huius Responsionis Partes II. quarum priore auctor demonstrare satagit, Grotium, non ut Vorstium, sed ut Ordines in re Vorstii purgaret, curæ habuisse; posteriore autem eorundem Ordinum decretum pro pace ecclesiarum, sententiæque Remonstrantium de prædestinatione & appendicibus tolerantia, anni 1614. mense Ianuario conditum, pluribus defendit, ostendens pariter, qua techna utatur Bogermannus, qui sub larva impugnationis Grotii, ipsos illustrissimos Ordines, quorum caussam Grotius egerat, callide ac proterve impetat. In Epistola dedicatoria narrat Corvinus, in Belgio ab ipso reformationis initio

super prædestinationis negotio diversissima iudicia emicuisse, sed tandem Ordines prudentiam & æquitatem adhibuisse, ut nunquam passi sint, quenquam pastorem, cetera innocentem, ob dissidentem de prædestinatione sententiam, a communione aut sacro ministerio segregari. In Præfatione autem potiores antagonistæ oppositiones, ad quas in libro ipso fusius respondet, proponit ac solvit, &, quid *Grotius* in Pietate sua probandum susceperit, quodque Remonstrantes cum Semipelagianis nihil commercii habeant, ostendit.

Petri BERTII Apologeticus ad fratres Belgas, in quo calumniæ crimen ipsi a Io. *Piscatore* impactum diluitur. Lugduni Batavorum 1614. Bertius in Epistola, nomine heredum Iac. Arminii ad illustres Provinciæ ultraiectinæ Ordines directa, quum Collatio eius amica cum Fran. Iunio in vulgus mittenda esset, eos ecclesiæ doctores, qui scribere non verentur, *Deum homines hoc consilio condidisse, ut non tantum labi possent, sed etiam ut re ipsa laberentur, quippe quum non nisi hac ratione pervenire potuerit ad fines illos suos principales*, comparaverat cum TIBERIO Cæsare, qui, si vellet virginem quandam strangulari, quod quidem patrio more nefas erat, eam prius vitiari iussit a carnifice, atque ad oram libri, ubi de doctoribus agit, *Piscatorem adversus Schafmannum* notaverat. Hoc vero *Piscator* dicit esse *calumniam*, eamque *atrocem*, doctrinæ suæ impactam. Itaque iam Bertius contra accusationem istam se tueri ac defendere nititur. Et in Præfatione quidem agit de vario disputandi modo, de officio theologice disputantium, deque recta controversias theologicas iudicandi ratione, ipsi autem Apologetico præmittit Canonem ecclesiasticum Provinciæ ultraiectinæ A. 1612. d. 24. Augusti de moderatione a Pastoribus observanda in tractandis materiis prædestinationis, item Decretum illustr. Ordinum Hollandiæ & Westfrisiæ A. 1614. m. Ianuario, cuius supra facta est mentio, de pace & moderatione exercenda.

Pressior declaratio, sive narratio processus omnis observati a Pastoribus ecclesiarum, quos REMONSTRANTES vocant, in dissidiis istis ecclesiasticis, usque ad annum 1612. Lugduni Batavorum 1615. Continet ipsorum defensionem adversus accusationes,

Con-

Contraremonstrantiæ libello comprehensas in Collationis hagiensis pagina 13. & sequentibus, cum utili institutione omnium veritatis & pacis studiosorum. Accusationum autem capita hæc erant: Remonstrantes pravam adferre doctrinam, & processus instituere iniquos: novam enim illorum esse doctrinam, eiusque capita V. obtulisse illustribus Ordinibus, quæ ipsi nunquam antea, in ullo cœtu Synedriorum suorum, conventuve classico, cum ceteris Pastoribus communicaverint, aut ad diuini verbi regulam examinanda dederint; adhæc tali contentionum studio flagrare, quod factiones ac seditionem concitet. Quidam etiam Contraremonstrantium temperare sibi non poterant, quin Dordrechti curarent typis evulgari exemplar cuiusdam *Remonstrantiæ*, quam, falso licet, dixerunt in Actis Collationis hagiensis omissam aut neglectam, nec veritus est Reginaldus *Donteloķius* Delfis edere libellum quendam (*Præfatoris* sunt verba) ineptum, qui Examen dicitur caussarum istius dissidii; tametsi eum publice Magistratus delfensis reiecerat. Hisce machinis Remonstrantes opponere voluerunt Pressiorem hanc declarationem, ut seriem modumque in deliberationibus & actionibus suis, a se & aliis huc usque observatum, patefacerent, harumque omnium rerum fontes aperirent, sperantes, quemvis ex eius lectione deprehensurum, ipsos nihil aliud quæsivisse, quam quod ratione muneris sui quærri debebat; ceterum optant, ut sua opera minus ubique disputationum sit, plus studii autem placendi Deo: pietatem enim, quemadmodum id aperte liqueat, pessum abire; & timorem Dei agmine isto tot disputationum contentionumque opprimi.

Casp. BARLAEI Dissertatiuncula, in qua aliquot batavicorum theologorum & ecclesiastarum male sana consilia & studia iusta orationis libertate reprehenduntur. Lugduni Batavorum 1616. Nimirum declamat contra calumnias Contraremonstrantium, & IV. ordines constituit hominum male feriatorum, quorum alii publico cauterio inurant famam & venerationem potentissimorum Hollandiæ Ordinum, ut *Lubbertus*, *Bogermannus*, *Sladus*, *Sopingius*; alii rabiosis libellis in illos invehantur, qui illatam optimis Rectoribus iniuriam, qua voce, qua scriptis fortiter propulsant, ut præter dictos Vincentius *Drilenburgius*, & Iac. *Triglandus*; alii ne mortuis quidem parcant, ut *Sladus*, Erasmo,

Smoutius Melanchthoni; alii in Remonſtrantes ipſos agminatim irruant, multa de iis falſa confingant, recteque dicta tanquam hæretica traducant, ut præſenti Diſſertatiuncula propoſitum eſſe ait, 1. ut, quomodo gliſcentes adhuc inimicitiæ ſopiri queant, advigiletur; 2. ut de Remonſtrantium inſtituto, ac inſtituti æquitate toti mundo conſtet.

Nicolai GREVINCHOVII Apologia publica & privata. Roterodami 1617. Eſt, uti præ ſe fert titulus, abſterſio calumniarum Adriani *Smoutii*, quibus in ſuo Greyinchovio, ut inſcribit, heautontimerumeno, illuſtres Ordines ac pleraſque civitates Hollandiæ, nec non Remonſtrantes, eorumque patronos, ſocios, alios que cum iis pacem colentes, nominatim vero Nicol. *Grevinchovium*, in odium atque invidiam orbis chriſtiani adducere ſatagit. Vbi non nulla quoque de poteſtate chriſtiani Magiſtratus in rebus eccleſiaſticis, de prædeſtinatione & providentia Dei circa malum, de gratia & libero arbitrio parodice delineantur.

XII.

Caſp. SCHVVENCKFELDII Volumen ſcriptorum germanicorum: 1) de adoratione Chriſti. A. 1594. Non Patrem duntaxat, ſed Chriſtum etiam, filium eius, ſecundum totam perſonam, utraque natura conſtantem, adorandum, & divino cultu afficiendum eſſe. Removet etiam duplicem errorem, qui ſibi imputatur, quaſi ſtatueret 1. exæquationem utriusque in Chriſto naturæ. 2. Chriſtum non poſſe participem reddi divinæ & cæleſtis gloriæ, niſi proprietas unius naturæ eſſentialiter communicetur cum altera. 2) Expoſitio pſalmi 133. In qua docetur 1. de chriſtiana concordia. A. 1547. 2. de unctione Chriſti. 3. de rore ſpirituali. 4. de duplici Dei benedictione. 3) De cibo vitæ æternæ; item de vero ſenſu capitis VI. euangeliſtæ Ioannis, & cœnæ Domini. A. 1547. 4) Explicatio evangelii *Lucæ* XVI. 19-31. de divite & Lazaro. A. 1596. 5) Epiſtola ad Paſtores de oratione, eiusque quadruplici diſcrimine, & XII. partibus, quæ ad chriſtianam orationem requiruntur. A. 1547. 6) Depulſio maledictionis *Lutheri*, quæ primum edita fuit a Matthia *Flacio* illyrico contra Schwenckfeldium. A. 1555. Maledictio iſta, anno 1543. ſcripta, atque hic repetita, exſtat etiam Tomo IIX. Operum ienenſium germanicorum

rum Lutheri p. 173. atque ita sonat: *Increpet Dominus in te, sathan, Et sit spiritus tuus, qui vocavit te, & cursus tuus, quo curris, & omnes, qui participant tibi, Sacramentarii & Eutychiani* (horum loco *Illyricus* posuit: Zvingliani) *tecum, & cum vestris blasphemiis in perditionem, sicut scriptum est:* Currebant, & non mittebam eos, loquebantur & nihil mandabam eis. Imputat ei quoque eutychianismum & creaturalitatem, ipsumque vocat furiosum stultum, atque a diabolo obsessum, nec quid blateraret scientem, ac longe iubet eum facessere cum suis libellis, quos diabolus ex ipso evomat, & cacando egerat. Hanc igitur maledictionem Schwenckfeldius non tantum a se depellit, verum etiam sententiam suam de S. cœna, Christum in ea spiritualiter & ore fidei sumi, promit, vocationem & doctrinam suam exponit, seque sponte currentem, falsum prophetam, & eutychianum aliive hæresi addictum esse negat. 7) Iudicium de Io. *Brentii* doctrina de S. cœna, quæ legitur in eius Catechismo; item de eius scripto in caussa Andr. *Osiandri* de iustificatione; & Refutatio tractatuli, qui inscribitur Responsio ad Schwenckfeldii petitionem: cui etiam *Brentius* subscripsit. A. 1558. Multus hic sermo est de S. cœna, & sensu verborum eius, atque in Appendice concordiam negat iniri posse inter Wittebergenses & Osiandrum, cum utrique, ipsius opinione, errent: negat etiam iustitiam imputatam, & in christianitate differentiam personarum.

XIII.

Philippi Theophrasti PARACELSI Drey verschiedene tractætlein, Tres diversi tractatuli. Francofurti ad Mœnum 1619. Sunt autem 1. Commentatio in epistolam S. Iudæ. 2. Sermones VII. in antichristos & pseudodoctores. Quibus annexi sunt V. alii in incantatores, & Præfatio atque explicatio in epistolam S. Iacobi & Iudæ. 3. Explicatio verborum: *Sursum corda*. Primus eorum monstrat vera apostolica vestigia, e quibus verus christianus dignosci potest: secundus docet, antichristum in V. & N. T. esse pseudo-doctores, qui in externis hærent, hypocritas agunt, nec faciunt, quod Christus præcepit: tertius modum ostendit, quo semper corda nostra ad Deum debeamus attollere, nec quærere ea, quæ sunt in terris. Philip-

Phil. Antonius (nam & hoc habuit prænomen) Theophrastus *Paracelsus*, ab Hohenheim, alias *Bombast* dictus, natus Einsidelii in Helvetia, patre medico, studio & ipse medico, quin etiam theologico, in quo honores doctorales consecutus est, consecratus, Basilii *Valentini* & Sigismundi *Fuggeri* discipulus, peracta longa per Germaniam, Italiam, Galliam, Hispaniam, Moscoviam, Asiam, Arabiam & Aegyptum peregrinatione, in qua multa præclara observavit, editisque artis medicæ haud vulgaribus speciminibus Basileæ ad professionem physices & chirurgiæ vocatus fuit. Hanc provinciam ille adeo dextre, adeo excellenter administravit, ut post breve temporis spatium per fieret celebris, & magno auditorum confluxu auscultaretur. Sed cum pro medicina canonicus quidam iustum ei ac promissum pretium non solvisset, & iudex, a partibus ingrati huius stans, sostri iusto minorem summam definivisset, ille autem iniquitate ista ad iram commotus, atque hoc affectu præpeditus convicium iudici dixisset, facile prævidere poterat, res suas non amplius hic in vado esse, sed metuenda sibi a potentiori adversa & pericula. Ea igitur ut præcaveret, amicorum consiliis aures præbens, in Alsatiam abiit, ibique reliquum vitæ tempus medicando consumsit, donec A. 1541. mortis imperio, quod in multis ægrotis arte sua ad tempus eluserat, Salisburgi subiiceretur, postquam vixit annos 48. Galenicis, fateor, principiis non erat deditus, sed potius chemicis, quippe qui a *Valentino* suo didicerat, plurima corpora destillando in oleum, aquam & salem resolvi posse, & in epitaphio laudatur, quod in primis lepram, arthritidem & hydropem curare & abigere sciverit. In physicis, medicis, & sacris plurima scripsit, stilo quidem incomto & agresti, ac sine ordine, ideoque Severinus *Danus* Systema inde concinnavit: neque ipse opera sua edidit, sed alii, A. 1658. tribus voluminibus in folio. Et hanc ob causam non omnia, quæ in eius scriptis leguntur, præsertim in theologicis, ad vivum sunt resecanda, sed benigna sublevanda interpretatione. Sunt, qui ei non ultimum inter Mysticos & Theosophos locum tribuunt; ipse autem dictis & factis egregia pietatis suæ iudicia dedit, dum fundamentum doctrinæ suæ constituit scripturam sacram, & lapidem angularem fulcivit oratione, fide & imaginatione, veramque medicinam IV. inniti columnis, Physice videlicet, Astronomiæ

nomiæ, Chemiæ, ac Pietati, pronunciavit, & moribundus bona sua legavit egenis ac pauperibus: tantum abest, ut atheus fuerit, & magus, atque collusor diaboli. Melch. *Adamus* in Vitis medicorum p. 28. *Kœnig* 607. *Crassus* Elogior. P. II. 45. *Arnold* Hist. eccl. & hæret. P. II. 32. *Lexicon univ. histor.* P. IV. 118. *Magirus* 637. *Pope-Blount* 597. *Acta erudit.* A. 1712. 133. *Morhof.* Polyhist. T. I 100. T. II. 266. *Thomasius* Colloq. menstr. A. 1689. 47. *Struvius* Biblioth. philosoph. 33. *Bibliothecarius nulli parti addictus* T. I. 88. *Naudæus* Apologie pour les grands hommes soupçonnez de magie c. 14. & *Crenius* de furibus librar. 106.

Pauli FELGENHAVERI Verantwortung, Apologeticus contra invectivas æruginosas Georgii *Rostii.* 1622. Et quidem ad eius Heldenbuch vom Rosengarten, sive Librum heroum de roseto, in quo ille auctoris huius Speculum temporis aggressus est, & præcipue doctrinam de futuro Christi regno infringere & evertere sustinuit.

Paulus *Felgenhauer*, Puschwitzensis bohemus, nulli sectæ addictus, sed pro euangelico se venditans, ac theosophiæ discipulo, & gratia Dei vocato in testimonium Iesu Christi, negansque, ut e prooemio huius scripti patet, se esse enthusiastam, anabaptistam, chiliastam, (quia S. *Ioannes*, quem sequatur, non vocetur chiliasta) somniatorem, & cœlestem prophetam, nullum suscipere munus voluit, tempore autem persecutionis patriam reliquit, & in bremensi, atque hanoverana terra a pastoribus quibusdam fanatiſsimi, si non hæreseos, accusatus, in carcerem coniectus fuit. Inde autem dimissus, iterum in exilio oberravit, anno videlicet 1623. Præter *Rostium* nactus est etiam adversarios Wilh. *Heinium*, Matth. *Kregelium*, Io. *Rudekerum*, & D. *Hoë*. Scripta eius, ab Orthodoxis improbata, omnia germanica, sunt sequentia: Speculum temporis, Chronologia, Christianus christianorum, Prodromus euangelii æterni, sive Chilias sancta, Aurora sapientiæ, Proaulion, Sanctum, Sanctissimum templi Domini, Speculum sapientiæ, Epistola ad pastores & oves quarumvis sectarum, Speculum monarcharum, Apologia christiana in puncto de persona Christi, (in qua statuit, Christum hominem non esse creaturam) Informatorium catecheticum, Harmonia sapientiæ, Sphæra sapientiæ, Theanthropo-

 logia,

logia, Sermo de S. cœna, Speculum baptismi, Mysterium magnum, Perspicillum bellicum, Lucerna sapientiæ adversus *Photinianos*, Phares, Postillion, Ecclesia catholica, Probatorium theologicum, Refutatio paralogismorum *Socinianorum*, Palma fidei, Schola passionis, Novum lumen fidei & religionis, & Nova cosmographia cum dimensione circuli. *Arnold* Hist. eccles. & hæret. P. III. 55.

EIVSDEM Disexamen, seu Examen Examinis Rostiani. 1623. Est responsio ad Examen Rostianum contra eius Apologeticum, de quo ante diximus. Atque in ea negat se reiicere SS. Biblia, eorumque litteram, studium linguarum & scientiarum, scholas, lectionem & meditationem Scripturæ; deque vocatione sua, quæ divina sit, testaturus, XII. adfert τεκμήρια atque indicia, unde quem ex Deo natum, atque ab ipso vocatum esse pateat: nimirum talem debere esse 1. solius Dei, non sectarium. 2. apprehendere media divina. 3. non opus habere philosophia, quippe quæ in spiritualibus cæca sit. 4. nec doctoribus, nisi sint sancti viri dei. 5. inimicum esse rerum sæcularium. 6. non metuere ullum hominem, sed libere coram omnibus profiteri veritatem. 7. non opus habere inunctione & consecratione, quæ fit ab hominibus. 8. non ea agere, quibus placeat mortalibus. 9. suo exemplo cuivis præire ad bonum. 10. omnia posse indicare spiritu Dei. 11. nec ultra iudicium suum proferre, quam ipsius vocatio & dona permittant. 12. nihil maioris æstimare, quam caritatem, quæ omni præstet scientiæ.

Adolphi HELTI Apostolische zeitlehre, Chronologia apostolica de una, sancta catholica & apostolica ecclesia. 1646. ut videtur, Hamburgi. In Præfatione indicat 1. caussas, quæ ipsum permoverint ad librum hunc scribendum: 2. eius partitionem. Caussas ait esse necessitatem cognoscendi veritatem Dei, mandatum Dei, (quia hoc scriptum sit necessarium Christianis, ut ad notitiam veritatis veniant) & utilitatem fructumque doctrinæ, quæ ab apostolo tradatur 2. ad Thessal. 2. Partitionem facit quinquemembrem: nam in prima parte interpretatur verba apostoli in prædicto capite 2. posterioris epistolæ ad Thessolonicenses: in secunda ostendere prætendit, apostolicam ecclesiam a gloria sua decidisse: in tertia, Deum per Io. *Hussum*, spiritu oris Christi anti-

chri-

christum profligasse: in quarta, eundem per *Lutherum* penitus interemisse: in quinta, Deum in sacerdotio suo iam finem fecisse antichristi, & gloriam domus ipsius incipere revirescere.

Adolphus *Helt*, stadensis, natus A. 1592. in pastoratu patriæ urbis, ad quem vocatus fuit A. 1626 præcipue id egit, ut, secundum ductum Veri christianismi Io. *Arndii* solicite traderet doctrinam de pœnitentia & confessione peccatorum, iustitia fidei, regeneratione & imitatione Christi, donec per spiritum *Ezechielis* prophetæ & *Ioannis* apostoli crederet sibi revelari mysterium M. annorum, quibus pii sint regnaturi: & vixit adhuc anno 1649. quo iam munere suo, præcipue propter editum novum Catechismum, quem calvinismi accusabant, exutus erat, atque ultra sine dubio; mortuus autem est Altonæ. Vide *ipsum* hoc in libro p. 532. 633. *Consilia theolog. vvitteberg.* p. 786. 799. & *Arnoldum* P. III. 123. Atque ex hoc disces, Heltum etiam scripsisse Vniversalem Iesu pacem in communi eius & peculiari cœna, Prædicationem æterni euangelii, &, sub nomine Eliæ *Pratorii*, Examen actorum euangelici alicuius sacerdotis aduersus sacerdotes euangelico-lutheranos.

EIVSDEM Offenbahrung, Apocalypsis prophetæ *Ezechielis*. 1649. Est explicatio illius prophetæ a capite quarto usque ad finem, secundum principia Chiliastarum.

Vnpartheyische censur, Media censura & ulteriora magni momenti iudicia de Io. Henr. *Bisterfeldii* explicatione loci Danielis VII, 13. de filio hominis. 1644. Illa explicatio reperitur in Mysterio pietatis contra Io. *Crellii* librum de uno Deo Patre, & in hoc consistit: Filium hominis ibi non esse Iesum Christum, sed populum sanctorum, cui regnum in his terris tribuatur, & fortasse in eo pium quendam regem, quo Christus in hostibus ecclesiæ exstirpandis, eaque mirabiliter liberanda usurus sit. Et in fine capitis idemmet *Bisterfeldius* ait: Hæc visio Danielis agit de illo Christi beneficio, quo antichristo funditus exstirpato, Iudæisque miraculose ad se conversis, ecclesiam ab externorum hostium tyrannide liberatam, & ex uniuersi orbis populis, ne Americanis quidem exceptis, collectam, sartam tectam in hoc mundo conservabit, donec eam ad se in cælum, æternum illud regnum, traducat.

Io. Henr. *Bisterfeld*, Principis Transilvaniæ theologus, scripsit etiam Phosphorum catholicum, seu Epitomen artis meditandi, laudatum a *Leibnitio* apud *Morhofium* Polyhist. T. II. lib. II. 392. & floruit circa medium sæculi XVII. De eo vide *Crenium* Animadversion. P. I. 29.

XIV.

Christiani THEOPHILI Zweyfaches Tractætlein, Dyas mystica ad monadis simplicitatem, de hominis compositione ex tribus partibus essentialibus, & discrimine duarum præcipuarum specierum fidei. Christianopoli 1600. Hominis partes essentiales ait esse Spiritum, Animam & Corpus; & Spiritum quidem versari circa sublimia & divina, Animæ facultates esse imaginationem & rationem, Corpus exsequi ea, quæ Spiritus & Anima agenda præscribant; fidei autem species esse duas, Humanam, & Divinam; illam a Natura proficisci, hanc a Gratia. Præmittitur bene longa Præfatio, in qua exponere conatur visiones S. *Ioannis*, quæ describuntur *Apocal.* capite 17. & 13. de meretrice magna & duabus bestiis, sibi persuadens, considerari illas posse sensualiter, rationaliter, & mentaliter, ac primo quidem modo significare utrumque antichristum, spiritualem ac temporalem: secundo ecclesiam hypocryticam, quæ christianam se esse, ac fidem in Christo ponere venditat, sed operibus fidei destituitur, & tantum in externis hæret: tertio quemvis, qui animalis est, atque in Adamo est & vivit, a spiritu Dei autem duci se non patitur. Et in fine Præfationis promittit auctor Triadem mysticam: videlicet 1. Crystallum pellucidum, per quod academiam perspicere possumus cœlestem. 2. Librum vitæ cum VII. sigillis, in quo quilibet fidelis nomen & nativitatem suam annotata reperiet; cum hodegeta, quomodo vitam instituere suam debeat. 3. Speculum mysticum, in quo te usque ad intima cordis possis cognoscere, immo & pervidere, Dei ne, an belialis sis filius, & utrum in cœlum, an infernum venturus.

Christianus *Theophilus*, qui sanioris se fraternitatis Christi collegam appellat, in sæculi XVII. initio floruit; sed quis fuerit, non liquet.

Gra-

Gratiani Amandi *de* STELLIS Christlicher discurs und betrachtung, Oratio & consideratio spiritualis, quænam pietas, & qualis caritas requiratur. Oppenhemii 1618. Pietatem autem sic concipit, ut dicat, eam esse quietem, quam Deus per Christum & spiritum suum in homine operetur, ita ut hic per veram fidem omni se creaturæ, immo tandem sibimet ipsi subducat, sive mundum seque abneget; nec aliter creaturis & externis utatur, quam in quantum in Scripturis revelatum & permissum est, idque præcipue in honorem Dei, cui totum se dicet & consecret, quemque solum audiat. Caritatem vero postulat veram, ac sinceram erga Deum & proximum, nec partialem erga hunc, sed universalem, & constantem ac perpetuam. Atque in fine huius tractatus commendat hac de re legendos *Staupizium*, *Arndium*, Valent. *Weigelium*, *Taulerum*, *Taffinum*, & Ioannem *von Munster* in Vortlach.

Gratianus Amandus *de Stellis*, qui doctorem se, & archipalatinum vocat, quicunque fuerit, unus fuit e societate Fratrum roseæ crucis, id est, eorum, qui pietati student, eamque in aliis plantare & fovere cupiunt, vixitque in adolescentia sæculi XVII.

Prodromus euangelii æterni, seu Chilias sancta 1625. Quo auctor operam dat, ex SS. litteris ut probet, exspectandos esse M. annos sabbati & requiei populi Dei in regno Christi, cum universali conversione omnium Iudæorum, & X. tribuum Israëlis. Additur Fidelis admonitio, quomodo sapienter quivis ad hoc tempus se se præparare, eique servire debeat. Auctor huius scripti, testibus *Placcio* de anonymis p. 92. *Petersenio* in Nube testium veritatis lib. III. 32. & *Arnoldo* P. III. 55. est Paulus FELGENHAVER. Quid? hic ipse id fatetur Apologetici p. 3.

Erkentnis der grossen phantasterey, Cognitio magnæ stultitiæ, seu antichristianæ occæcationis eorum, qui se & alios sibi similes, ex falsa opinione, pro Christianis, Spiritualibus & Christi Vicariis venditant, aliosque, quos Idiotas & Seculares seu Mundanos vocant, salvare præsumunt, atque ita veros Dei filios, ipsorum ambitioni se se non subiicientes, conviciantur, hereticos declarant, condemnant, persequuntur, ex urbibus & terris suis eiiciunt, aut supplicio tollunt, putantque, magnum se Deo gratissimum-

mumque cultum præstare, si zizania, ut ipsis quidem videtur, eradicent atque evellant. Cum Cognitione magnæ meretricis, eiusque amasiorum, de quibus Spiritus Dei testatur. Ad prius illud probandum auctor hæc adfert: Omnes fideles debere spiritum habere Christi, & esse spirituale sacerdotium, sanctumque Dei populum; neque tamen eos improbare aut reiicere congregationes, quæ fiant in unitate Spiritus, sive in templis lapideis, sive in domibus ligneis, sive sub cælo, dum modo fiant in unitate Spiritus, eosdemque firmum tenere ligamen perfectionis, seu caritatem, qua etiam inimicos diligant, eosque beneficiis afficiant. Multos autem Pastores, qui, tumore opinionis, se se Spirituales vocandos esse, efferantur, ita vivere, atque ea operari, ut satis pateat, nec spiritum Christi in ipsis habitare, nec caritatem christianam. Posterius autem hoc modo explicat: *Magnam meretricem* esse pastores in sectis, qui spirituale coniugium in hoc credant consistere, quod ad populum in ecclesiis congregatum verba faciant, infantes baptizent, confessiones secreto audiant, & sacram cœnam porrigant, atque ita se generare filios parochiæ, filios baptismi, filios confessionis: eos vero, qui neglecto Christo, eiusque solicita imitatione, sic dictis Christi ministris seu pastoribus adhærent, tanquam patribus suis spiritualibus, nomina ab illis sibi imponunt, aliosque propter sententiam & cultus sacri diversitatem persequuntur, atque interim secundum desideria carnis suæ ambulant, nihilque minus, quam Christi sanctissima præcepta observant, *amasios* esse *magnæ* illius *meretricis*.

Danielis FRIDERICI Christliche und nützliche fragstücke, Christianæ & utiles quæstiones de doctrina Dei. 1643. Quod nempe omnes Christiani, a maximo ad minimum, quivis tamen pro sua mensura, a Deo debeant esse edocti, & quo illud modo fiat; neque tamen propterea externas congregationes & informationes publicas omittendas: cum aliis utilibus punctis fidei christianæ. *A Deo* autem *doceri* auctori idem est. quod sentire & experiri spiritum & vitam in corde, interne illuminari, agi, moveri, testimonio convinci, & vivificari; immo a Patre trahi, a Christo apprehendi, in eoque firmari, consolidari, lætitia affici, plantari & ex Deo renasci. Et omnes Christianos oportere ait esse doctos

a Deo,

a Deo, quia omnes Dei regnum, Dei semen, Christique spiritum & vitam in se debeant habere, atque in iis quotidie perfectiores fieri. In rubro hæc etiam legitur Admonitio ad Lectorem: *Hae sæpe legito, præcedente devota oratione; & postea iudica secundum sensum spiritus, & testimonium S. scripturæ.*

Daniel *Friderich*, antehac pastor ecclesiæ Kirchhartinæ in Palatinatu inferiore, adeoque remotus, sine dubio, quod iudicaretur esse enthusiasta & fanaticus, floruit circa medium sæculi XVII.

Io. VILITZII Christ- und Königliches Priesterthum, Christianum regale sacerdotium. Halberstadii 1664. Recusum Francofurti A. 1671. auspiciis & consilio *Speneri.* Sunt Conciones III. in 1. *Pet.* 2, 9. sæpius inscio auctore editæ, nunc autem ab eo recognitæ, auctæ, & cum censuris sive adprobationibus piorum & doctorum virorum publicatæ. Et hæc augmenta cum Censuris sub nomine Continuationis Regalis sacerdotii seorsum accesserunt. In concionibus autem id agit auctor, ut ostendat, 1. omnes & singulos Christianos revera esse spirituales & regales sacerdotes, & tamen obligatos ad maiorem in christianismo & sacerdotio suo fervorem ac zelum ostendendum, quam adhuc a multis factum sit. 2. In quonam spirituale sacerdotium consistat, sive quænam requisita, proprietates & actiones ad illud pertineant. 3. de motivis & caussis, cur summe necesse sit, spirituale hoc, & aliquandiu silentio sepultum atque obliteratum sacerdotium e carcere quasi, atque ex inferis in lucem & memoriam hominum revocare, vitam ac spiritum ei reddere, atque ad praxin transferre. Judicia autem sunt Sal. *Glassii*, Nic. *Hunnii*, Conr. *Hornei*, Matth. *Mayfarti*, Sam. *Wilhelmi*, Io. *Mochingeri*, Christoph. *Michaëlis*, Mich. *Waltheri*, & Dan. *Bernhardi*, qui omnes opusculum hoc & laudant, & adprobant. Præterea in Continuatione Regalis sacerdotii tractatur de Spiritualis sacerdotii denominatione, eiusque discrimine a publico Ministerio, (quemvis christianum esse quidem sacerdotem spiritualem, sed non statim publicum doctorem, & sacramentorum dispensatorem, nisi ab ecclesia vocetur) & quod fidelis christianus, vi sacerdotii sui spiritualis, in casu necessitatis, ac defectu ordinarii ministri, possit catechumenos facere, baptizare, absolvere, & sacram præbere eucharistiam; denique de examine

&

& censura doctrinarum, quod & hæc competant sacerdotibus spiritualibus.

Io. *Vilitz*, Ratenavia-marchicus, philosophiæ magister, ecclesiæ S. Wiperti apud Quedlinburgenses pastor, & rev. Ministerii senior, vir zeli spiritus divini, & sancti fervoris, χριστοφιλος, χριστιανοφιλος, & φιλολυθηρος, (sunt hæc elogia *Glassii*, & *Walther* in prædictis Censuris) de ecclesia eiusque ædificatione præclare solicitus, finem laborum sacrorum fecit anno 1680. cum vixisset annos 80. *Spener* Consil. theolog. lat. P. III. 37. 44. & *Kettner* Histor. eccles. quedlinburg. 227.

Erläuterung, Illustratio textus Apocalypseos, factæ S. Ioanni apostolo. 1664. Qua breviter ostenditur, quid ab illo inde tempore impletum, quidque ecclesiæ Dei, orbique terrarum ante diem ultimum exspectandum sit. Auctor quidem in hac etiam est sententia, Christum ultimo adhuc tempore, ante aduentum ad iudicium, ecclesiam suam in terra gloriose erecturum, fanaticos tamen ac furiosos illos improbat, qui carnalibus & impiis somniis suis piam illam doctrinam corruperunt, ac bene monet, punctum hunc non esse articulum fidei, sed quæstionem historicam de statu militantis ecclesiæ ante diem extremum, atque adeo quæstionem de facto, non de iure. Etiam *Brecklingius* scripsit Compendium Apocalypseos reseratæ.

Ankündigung des gerichtes Gottes, Denuntiatio iudicii divini ad omnes tam superiores, quam inferiores Magistratus, eorumque ministros tam politicos, quam ecclesiasticos. Sine loco, die, & consule. Distinguit autem inter Magistratus ac Ministros pios & impios, iustos & iniustos, atque his, non illis, horrendas Dei pœnas, magno cum zelo, potissimumque verbis scripturæ S. denuntiat.

Henr. AMMERSBACHII Euangelische Buss-posaune, Buccina pœnitentiæ euangelica. Halberstadii 1663 Ad quosvis, præcipue euangelicos Principes & Magistratus in Germania; quibus ostenditur, summe necessarium esse, ut coniunctis viribus obviam eant epicureis abominationibus, idque facili remedio posse fieri, videlicet christiano concilio. Confer eius Cathedram Mosis §. 21. Et ne accusari posset neglectæ erga illos observantiæ,

& sub-

& subiectionis, sanctissime testatur, se non esse ex illis, qui Potestates criminentur, sed mentis oculos tantum flectere ad evertendas corruptelas christianismi, neminemque malo illi meliorem posse medelam adhibere, quam eos, quibus divina Sapientia populos commiserit regendos, idemque docere Theologorum nostrorum præstantissimos, cetera se venerari quam fieri possit maxime splendidum eorum, atque a Deo ordinatum munus, nec non eos, qui recte illud administrent, tanquam patres, pastores, nutricios, capita, & soles patriæ, reip. & ecclesiæ, ac Dei vices in terris gerentes, ideoque & Deos dictos.

Henr. *Ammersbach*, halberstadiensis, *Frischmuthi*, Io. *Musæi*, *Maioris*, Io. Ern. *Gerhardi*, & Christ. *Chemnitii* discipulus, philos. magister, & pastor ad SS. Petri & Pauli in urbe halberstadiensi, multa edidit scripta contra sæculi & ecclesiæ corruptelas, ut, Epistolam volantem de furibus & periuris, qui iam, ut olim apud Iudæos, possint absolui, Vlteriorem cultivationem societatis Iesum amantium, eiusque Extensionem, Cacum Herculis seu pirum usurarium, Diabolum altaristicum, Babylonem scholastico-mysticam, Descriptionem spiritu carentium Spiritualium, Nucleum doctrinæ *Tauleri*, Memoriale ad Status Imperii Ratisbonæ congregatos, Examen Censuræ *Helmstadiensium theologorum* de *Hiburgii* Postilla mystica, Memoriale ad Facultatem theolog. helmstadiensem, Responsionem ad Petri Pauli *Pandisi* Castigationem, Promtitudinem ad confessionem, Præfationem in Io. Iac. *Fabricii* Diabolum sanctum, prudentem, & doctum, & Præfationem atque Annotationes in Aeg. *Guthmanni* Apocalypsin: in quibus zelum quidem suum erga impietatem, quæ passim grassatur, prodit, interdum tamen nimio fervore agitatur, & hinc multos expertus est aduersarios, nominatim *Wittebergenses* theologos, nec non *Helmstadienses*, *Rinthelienses*, & *Marpurgenses*, Io. Conr. *Schneiderum*, Georg. Conrad. *Dilfeldium*, Balthas. *Rebhahnium*, & pseudonymos Pet. Paulum *Pandisium*, Innocent. *Galenum*, ac *Praterium* quendam. Nec fieri aliter poterat, quin hostes sibi redderet, quoniam ulcera theologorum & pastorum tangebat, quamvis diligenter distingueret inter Ministerium sacrum, eiusque corruptelas, nec non inter Cathedram Lutheri, & doctrinæ, quæ in ea proponitur, depravationem. In primis autem invisus erat atque ingratus ob doctrinam de re-

gno Christi millenario, in Consideratione præsentis ac futuri temporis propositam. Interim, quia tutamine ac patrocinio potentissimi Principis sui fruebatur, nec reformationem ipse in ecclesia suscipiebat, sed omnia in suo relinquebat loco, factum est, ut loco non moveretur; atque ita, sopitis controversiis, in suo mortuus est munere A. 1691. ætatis 59. *Arnold* P. III. c. 14. p. 139. *Spener* Consil. theolog. latin. P. III. 203. 210. 274. 374. 404. 534.

Bedencken, Iudicium de duobus magnis antichristis. 1665. In quo describitur, quid in Papæ, & Turcæ essentia & actionibus considerandum sit. Omnia ex diversis scriptoribus collecta, & quidem ex prophetæ *Ezechielis* c. 18. Georgii *Mylii* Concione turcica, Wolfg. *Waldneri* dehortatione ad Germanos, *Lutheri* Postilla ecclesiastica, Sal. *Gesneri* Concionibus turcicis, Descriptione arboris hæreticorum, & Io. Vlr. *Wallichii* Libello de comparatione orientalis antichristi cum occidentali. Auctor vero, sive collector præcedentium est, ut ipse fatetur in Præfatione in Considerationem præsentis & futuri temporis A, Henr. AMMERSBACH. Eiusdem sunt Helluo germanicus, Probatum cordis animique receptum, Præservativum contra pestem, Formulare precationum adversus pestem, & Dialogus iudæi alicuius conversi cum matre.

Geheimnis der letzten zeiten, Mysterium ultimorum temporum. 1665. Quod etiam allegatur sub titulo Considerationis præsentis ac futuri temporis. Auctor eius iterum est Henricus AMMERSBACH, testesque adpello *Brecklingium* Synag. satanæ Z. & D. *Petersenium* in Nube testium veritatis p. 154. Ipse autem noluit se nominare eo, quod in hoc scripto de eiusmodi agat mysteriis, quæ huc usque mundo visa sint ridicula, & ne aliis pariter noceat. De quibus igitur rebus? de illuminatione piorum, revelationibus & visionibus ultimorum temporum, regno Christi millenario, valle Iosaphati, & similibus aliis, & quidem ex *Ioël.* 3. *Apoc.* 20. & *Zach.* 14. ut prudentes atque a Deo docti occasionem sumant ulteriores instituendi meditationes, vulgarem theologorum doctrinam examinandi, infideles Iudæos & Gentiles ad regnum Christi ducendi, magnamque & a Deo ad ultima tempora reservatam intelligentiam inveniendi.

EIVSDEM Rabenstimme, Cras corvinum. Quedlinburgi

gi 1665. Est consideratio seriæ pœnitentiæ, qua securis sæculi hominibus ex verbo Dei ostenditur, quam plena periculo alea sit pœnitentiam de die in diem differre & procrastinare. Cui annexum est Testimonium *Facultatis theolog. ienensis*, datum Ammersbachio nostro, in quo eum ex illorum esse numero, qui eruditionis ac virtutum nomine apud ipsos inclaruerint, & qui bonorum ac honestorum virorum gratia digni, iisque commendandi sint, fatentur.

EIVSDEM Mosis Stuhl, Cathedra Mosis, in qua sedent Scribæ & Pharisæi. 1671. Contra Doctores, qui sibi videntur orthodoxi, subque hoc schemate ac titulo puram & salutarem Christi, eiusque Apostolorum doctrinam criminantur erroneam esse Fanaticorum & Hæreticorum doctrinam. Cum Iudicio de hac quæstione, An rectum sit, sub specie zeli christiani, hunc vel illum librum, ut suspectum, weigelianum, enthusiasticum e. r. hominibus e manibus eripere, supprimere, eiusque emtionem, venditionem, & lectionem sub pœna gravissima interdicere. Ad quam respondet negando, & varia Doctorum testimonia adfert sententiae suæ probandæ & confirmandæ.

Friderici BRECKLINGII Satans-schule, Synagoga satanæ. 1666. Qua hodiernis Academiis germanicis antichristica ipsarum perversio, pharisaica hypocrisis, & abominationes epicureæ ob oculos ponuntur. Sed modum excedit auctor, quod acerbius rem istam tractat: quamquam §. 12. bene distinguat inter pios & impios doctores, inter christianas & vitiosas academias, inter status eorumque abusum & corruptionem. Et sic defendere nititur *Ammersbachii* Mysterium ultimorum temporum, *Seidenbecheri* Chiliasmum, suumque Christum iudicem: denique refutat Io. Henr. *Vrsini* Manum indicem, & *Theologum teutonicum*, qui Admonitionem edidit contra Iustinianum de conversione Ethnicorum. De hoc libro vide *Narrat. innoc.* A. 1702. pag. 139. & Ioach. *Langium* in Narrat. ingenuis T. II. 28.

Fridericus *Breckling*, holsatus, qui omnes fere academias Germaniæ invisit, primum viacariam in concionando operam præstitit Flensburgi, deinde constitutus est pastor zwollensis. Ex *Lutheri* & Io. Valent. *Andreæ* lectione, & propria experientia corruptionem ecclesiæ nostræ, immo trium quasi Statuum cum

cognovisset, malo illi medicam adhibiturus manum, multos scripsit libros, ut Triumphum veritatis, Speculum pastorum, Nosce te ipsum, Aeternum euangelium, Annuntiationem iudicii, Anatomiam mundi, Mysterium magnum, Mysterium iniquitatis, Libellum supplicem ad Regem Daniæ, Mysterium Babylonis, Christum indicem, Liberam religionem, Abominationem desolationis in loco sancto, Exitum ex Babylone & introitum ad Deum per Christum, Consummationem præcisam ad inundationem iustitiæ, Pseudosophiam mundi cum falsis doctoribus, Dei honorem & doctrinam contra omnium hominum actiones & mendacia, Biblia seu verbum diaboli & alia: immo eius opera iunctim prodierunt Amstelodami A. 1660. 12. Neque potest negari, zelum & fervorem auctoris pro asserenda gloria Dei & ecclesiæ ædificatione satis inde cognosci, modo a durioribus verbis & invectivis abstinuisset. Hinc autem factum, ut nec Zwollæ potuerit subsistere. Inde igitur abiit Hagam Comitis, ibique oculos post tot ac tanta certamina clausit valde senex. G. *Arnold* P. III. p. 42. *Spener.* Consil. theol. lat. P. III. 203. 534. 554. 584. 587. & *Pfannen* in Erlauterung contra G. Arnoldi Duplicam.

Wilhelmi CATONI Einfältiger untersucher, Simplex inquisitor. 1662. Est dialogus inter inquisitorem & informatorem, eum in finem conscriptus, ut ostendatur, quis sit Quakerorum status, doctrina, cultus, & actiones. Et primum quidem prodiit anglice Londini A. 1658. deinde belgice, atque ex belgico a Christoph. *Moretto* translatus in teutonicum, sed satis inscite ac barbare. Interim libellus est dignus lectu, ut veriora de Quakeris cognoscas, & ne falsa illis tribuas.

Wilhelmus *Caton*, anglus, qui laudem habet magnæ eruditionis & humanitatis, scripsit etiam Classicum ad omnes nationes, Defensionem innocentium adversus calumniatores, ut Christianum *Pauli*, Io. *Berckenthalium*, auctores *Abominationis quakeristicæ*, & Quakerorum Naturæ ac proprietatum, Benedictumque *Figkium*, Suscitabulum conscientiæ ad Christ. *Pauli*, Libellum ad eos, qui capillis Quakerorum & omissione tam salutationis per detractionem pilei, quam vulgaris modi orandi ante & post cibum, offenduntur, & Verbum in tempore prolatum, contra eos, quibus frequens est, spiritum suum in quamvis rem testem citare: atque ita innotuit

tuit medio sæculo XVII. & ulterius. *Arnold* P. II. 686. & *Crœsius* Histor. Quakeror. 62. 566.

Die alte Wahrheit erhœhet, Antiqua veritas exaltata. Qua, ut in rubro dicitur, innocentia Quakerorum revelatur, & scriptorum, ab ipsis conceptorum, veritas vindicatur; contra Quakerorum Abominationem, nomine rev. Ministerii hamburgensis editam. Auctor huius Apologiæ rursus est CATONVS, sicut non tantum *Arnoldus* testatur T. II. 686. sed etiam ex subscriptis Præfationi litteris hisce W. C. patet, quæ significant Wilhelmum Catonum. Atque in dicta Præfatione seu Dedicatione ad Senatum hamburgensem, post effusas de Quakerorum persecutione querelas, confessionem edit suo & sociorum nomine, & falsa, quæ ipsis tribuantur, removet. Hanc materiam persequitur auctor fusius in ipso libro, agitque de vero Deo, Filio Dei, discrimine inter Christum, Verbum & Scripturam, de internis revelationibus, interno baptismo & S. cœna, Ministerio ecclesiastico, academiis, concionatoribus & templis, regno Christi, munere Magistratus, & perfectione; pag. 70. autem & seqq. aggreditur doctrinas illius Ministerii, quas cum ceteris Protestantibus communes habet, easque refutare audet.

IVSTINIANI Kurzer bericht, Brevis ostensio, quomodo nova societas inter orthodoxos Christianos augustanæ confessionis erigi possit. Anno circiter 1664. Cum christiana admonitione ad Reformatos, ne fraternitatis manus porrigentes Lutheranis, eosdem sive clam sive palam persequantur. Duo autem agit in tribus hisce foliolis, nimirum ut candidatos S. ministerii, qui plures annos muneri ecclesiastico inhiant, & tamen deluduntur, ad prædicandum gentibus euangelium excitet, summque de pace & concordia inter Euangelicos facienda desiderium aperiat. Eiusdem sunt paris argumenti scripta: Invitatio ad cœnam magnam & frugiferam societatem Iesu, & Christiana admonitio ad omnes orthodoxos de amplificanda religione euangelica, atque Iteratio Christianæ admonitionis.

Iustinianus Ernestus, Liber Baro *a Wels*, austriacus, publicavit Librum de vita eremitica, & propositum suum prædicandi apud infideles euangelium executurus, profectus est in Ameri-

cam, ibique, quod mortale habebat, deposuit 30. circiter annis ante finem sæculi XVII. Proposito autem eius aduersus erat Io. Henr. *Vrsinus*, superintendens ratisbonensis opponens *Benevolani* Commonefactionem de eius consiliis. *Arnold.* P. II. 593. P. III. 146.

Kurzer bericht, Brevis relatio de statu & conditionibus earum personarum, quas Deus congregavit, atque ad sui cultum univit per ministerium fidelis quondam servi sui, Ioannis *de* LABADIE, eiusque fratrum sive collaboratorum, Petri *Yvon* & Petri *Du Lignon*. Ex gallicano translata in germanicum. Contenta eius hæc sunt: Ecclesiam hanc respicere secundum spiritum tria genera hominum: primum esse eorum, qui non tantum sint in domo, sed & membra eius; in hunc ordinem neminem recipi; nisi magna & singularia a Deo acceperit charismata: alterum eorum, qui sint in domo, sed nondum eius membra; qui scilicet nondum ediderint sufficiens gratiæ divinæ, & resignationis suæ in Dei voluntatem specimen: tertium eorum, qui nec eiusmodi applicationem, nec aptitudinem monstrent, ut priores, præ se tamen ferant, se quærere Deum, aut qui opus hoc contemplandi gratia aliunde adveniant, vel in exteris locis habitantes amicitiam membrorum huius domus ambiant. Qua occasione paucis dicam de novi huius schismatis face ac tuba.

Ioannes *de Labadie*, aliis *de l' Abadie*, vascogallus, relicta Societate Jesu canonicus ambianus, post ecclesiastes Tolosæ, inde carmelita sub nomine *Ioannis de Iesu Christo*, post hæc, abiecta religione pontificia, minister verbi diuini montalbanus, & post exauctorationem genevensis, præterque ea middelburgensis, sed & hoc munere exutus novam condidit ecclesiam seu sectam, non tamen recedens a fide Reformatorum, cetera vir pius, & activi christianismi propagandi perquam studiosus, eamque ab uno in alterum locum transtulit: modo enim Amstelodami hæsit, modo Bremæ, modo Herfordiæ, modo Altonaviæ. Et hic tandem animam exhalavit A. 1674. ætatis 63. Inter scripta eius hæc sunt: Epistola ad amicos in papatu, Apologia contra Pontificiorum criminationes, Responsio pro pastoribus montalbanis, Bonus S. cœnæ usus, Sollemnis fidei declaratio, Compendium christianismi, & Sacræ decades. Nota etiam, Labadistas inter Reformatos

adver-

adversarios habere *Hundium*, Adrianum *Pauli*, *De la Marque*, *Essenium*, *Koelmannum* & *Brachelium*; sicut inter Lutheranos *Nifanium*, *Calovium*, Io. Fr. *Mayerum*. Gottfr. *Arnold* P. II. 711. *Sagittarius* Introd. in Hist. eccles. T. I. 1030. *Spener* Consil. theol. latin. P. III. 139. 200. 267. 316. *Pantheon anabaptist. & enthusiast.* p. 40. *Moller* introd. in Hist. cimbr. P. II. 121. *Sorberiana* 3. *Narrat. innoc.* A. 1717. 498. *Cren.* de furib. librar. 243.

Petri SERARII Disputatio de Iudaeorum universali conversione, in patriam reductione & cultus levitici restitutione, item de antichristi ante finalem mundi interitum abolitione. Amsterodami 1665. Adversus Sam. *Maresii* Chiliasmum enervatum. Sicut igitur duo priora affirmat, ac defendere nititur, ita ultimum sic intelligit: antichristum ante secundum Christi adventum, quo venturus sit ad regnum millenarium erigendum, abolitum iri.

Petrus *Serarius*, amstelodamensis, minister verbi divini, & socius aliquando Antoniettae *Burignoniae*, sed cui, sine dubio ob doctrinam de chiliasmo, silentium suasum, quique se Euangelii in ecclesia universali ministrum vocat, cum anno saeculi XVII. octavo & sexagesimo, quo decessit, totidem aetatis suae annos numerabat. Eius est Dissert. de omnium planetarum in signo Sagittarii coniunctione.

EIVSDEM Examen Synodorum seu conventuum ecclesiasticorum ad Christi, eiusque Apostolorum, ac Synodi I. hierosolymitanae, *Actorum* 15. descriptae, exemplar. Amsterodami 1668. In gratiam eorum, qui non malo animo, sed per incogitantiam & epidemicum sui aevi contagium hodiernis Synodis nimium tribuendo, & Deo, & sibi ipsis, & proximo suo se iniurios exhibent. Et haec, ut ex fine Dedicationis colligas, videtur scripsisse in gratiam Ioannis *de Labadie*: de quo cum negotium esset tractandum in Synodo gallo-belgica, Flissingae instituta, suppliciter eam & fideliter obtestatur, ne quid in ea re temere & praecipitanter agat, sed ante, quam quid decernat, serio & sedulo omnia ad exemplar domini nostri Iesu Christi, & praxin Apostolorum ipsius, atque ad Synodi illius hierosolymitanae omnium perfectissimae normam exigat, & si quid contra commissum, tempestive corrigat, ne forte, cum venerit Dominus, inveniantur conservos suos percussisse, & magis edonum ac bibonum parti, quam vere pro Deo vitaque Deo digna zelantium, favisse.

Io-

XV.

Ioannis VOLKELII de vera religione libri V. Racoviæ 1630. Quibus præfixus est Io. CRELLII liber de Deo & eius attributis; non confundendus tamen cum eiusdem libris de uno Deo Patre, refutatis a *Bisterfeldio* & *Botsacco*. Vt ita VI. huius operis sint libri, quorum primus agit de Deo & attributis divinis; secundus de Dei operibus; tertius de religione christiana; quartus de præceptis Christi; quintus de adiumentis ad perseverantiam in fide ac pietate necessariis; sextus de Christi ecclesia. Iteratis hoc opus typis expressit *Blaeuius* Amstelodami; sed Prætoris ac Scabinorum iussu, factaque cum Ecclesiastis quibusdam conspiratione, inconsultis quidem & insciis Consulibus, residua eius 450. exemplaria typographo ablata, & d. 20. Ianuarii A. 1642. publice combusta sunt. Eodem tamen anno renatum, atque in lucem emissum est Groningæ cum refutatione Samuel. *Maresii* in Hydra socinianismi; immo & belgice prodiit A. 1649. quid? Christoph. *Sandius* in Bibliotheca Antitrinitariorum p. 96. relatum sibi scribit a fide dignis viris, in Gallia tam curiosos non nullos fuisse, ut pro uno exemplari 25. solverent nummos hungaricos, sive L. ioachimicos. Neque vero tantum Consules iudicium illud Scabinorum ægerrime tulerunt, sed & novi Magistratus, ineunte Februario, antecessorum suorum sententiam, ipsis etiam, ut ferebatur, non repugnantibus, revocarunt, eque publicis registris expunxerunt. De quibus vide *Ruari* Epistolas, P. I. 407. Ratio autem, cur duplex paginarum in hoc sit codice numerus, hæc est, quod, cum Volkeliani libri editioni iam essent maturi, *Crellius* caput eorum, sive primum librum, auctoritate ecclesiæ Vnitariorum ipsi demandatum, vix adfectum, nedum confectum habebat; sic ut ipse narrat in Præfatione. Hunc librum, sive codicem Volkelianum intelligit *Grotius*, quando in epistola ad Io. *Crellium*, quæ in Præstantium & eruditorum virorum epistolis ecclesiasticis & theologicis p. 763. exstat, hunc in modum scribit: *Etiam in libro de Vera religione, quem iam percurri, relecturus & posthac, multa inveni summo cum iudicio observata: illud vero summe gratulor, repertos homines, qui neutiquam in controversiis subtilibus tantum ponant, quantum in vera vitæ emendatione, & quotidiano ad sanctitatem profectu.*

Io.

Io. *Volkelius*, grimma-misnicus, sociniani, seu potius Vnitariorum cœtus pastor primum philippoviensis, post smiglensis in Polonia, *Crellio* hic in Præfatione dictus vir tum pietate, tum eruditione præstantissimus, claruit in fine sæculi XVI. & initio XVII. scripsitque Dissolutionem Nodii Gordii, a Mart. *Smiglecio* iesuita nexi, & Responsionem ad vanam, ut vocat, Refutationem Dissolutionis Nodi Gordii, & Locos communes. *Sandius* Biblioth. Antitrinit. p. 96.

XVI.

Valentini SMALCII Responsio ad scriptum Hermanni *Ravensbergeri*, cui titulum fecit: Par unum sophismatum socinianorum, ad amussim veritatis examinatorum. Cum refutatione eorum, quæ Iacobus *ad Portum* in Defensione orthodoxæ fidei, & Georg. *Rostius* opposuerunt. Racoviæ 1614. Tractatur nimirum de loco Ioannis 8, 58. & cap. 10, 30. Illum Smalcius contendit ita posse ac debere verti: *Antequam Abraham fiat, ego sum.* De hoc autem ait: Dici quidem, quod *Pater & Christus sint unum*, sed non, quod sint unus. Et quamvis scriptum esset, quod sint unus; hinc tamen non sequi, quod sint unus essentia sive natura. In Præfatiuncula Vnitarios negat solos sapere, solos bene vivere sibi videri: agnoscere enim, plurimos ante se sapuisse, & nunc etiam sapere; & bene vixisse, & vivere: pro quibus etiam Deo gratias ingentes agant, & piam eorum vitam imitari conentur, pro fratribus eos in Christo omnes agnoscentes, quantumvis id illi repudiarint, & repudient.

Valentinus *Smalcius*, germanice *Schmalz*, gothanus, Soneri discipulus, primum rector scholæ Vnitariorum smiglensis in Polonia, postea minister ecclesiæ illorum racoviensis, inde lublinensis, tandemque reversus ad pristinum munus racoviense, ibique anno 1622. ætatis 50. mortuus, bene multa scripsit, cumque multis congressus est adversariis: eius enim, ut de MSStis & scriptis polonicis nihil dicam, sunt Liber de divinitate Iesu Christi, Catechismus racoviensis, in quo componendo cum *Moscorovio* laboravit, Pudefactio *Scarga* iesuitæ, Refutatio concionis *Scargiana* de Trinitate, Refutatio postumi libelli *Scargiani* de Messia Arianorum secundum Alcoranum turcicum, Scriptum adversus *Hutte-*

nianos seu Communistas moravienses, Defensio tractatus alicuius anonymi (qui est Faustus *Socinus*) de ecclesia, & missione ministrorum, & Refutatio tractatus *Berkovvski* eadem de materia, (atque hæc duo opuscula emisit sub nomine Theophili *Nicolaidis*, quia pater ipsius nomen gesserat Nicolai) Scriptum cum Hieronymo *Moscorovio* commune ad Mennonitas dantiscanos, in quo eos ad societatem cum Fratribus polonis ineundam sollicitant, modumque, quo id fieri possit, ostendunt, Refutatio disputationis Alb. *Graueri* de Spiritu sancto, Refutatio Thesium Jac. *Schopperi* de unitate divinæ essentiæ, & in eadem SS. personarum trinitate, Responsio ad librum *Ravenspergeri*, inscriptum, SS. mysteria unitatis essentiæ divinæ, Refutatio libelli *Smiglecii*, cui titulus: Verbum caro factum est, sive de divina Verbi incarnati natura, Refutat. librorum duorum *Smiglecii*, quos de erroribus novorum Arianorum inscripsit, Liber de Christo, vero & naturali Dei filio, oppositus eidem *Smiglecio*, & Refutatio libri *Smigleciani* de Satisfactione Christi, Refutatio Thesium *Franzii* de præcipuis religionis christianæ capitibus, Parænesis sub nomine Andr. *Reuchlini* ad Casaubonum, denique Refutatio Orationum Io. *Vogelii* & Ioach. *Peuschelii*. Videantur *Sandius* Biblioth. antitrinitar. 99. *Baillet* in Anti T. II. 27. & *Kœnig* 760. Vitam ipse suam exaravit, atque hoc MS. possidere se ait *Crenius* Methodor. T. III. 465.

EIVSDEM Notæ in libellum Martini *Smiglecii* iesuitæ, quem Refutationem vanæ dissolutionis Nodi sui Gordii appellat. Racoviæ 1614. A. R. id est, Andreas *Reuchlinus*, qui est ipse Smalcius, in dedicatione ait, quamquam ea sit Dissolutionis *Volkelianæ*, quam adversus Nodum Smiglecii Gordium edidit, vis & soliditas, ut, quidquid in hac refutatione Smiglecii scriptum est, possit ab eo, qui Dissolutionem non oscitanter legerit, absque ulla opera pariter dilui; & nihil dubitet, quin Volkelius, si aliqua huius rei necessitas appareat, sophismata quædam recens conficta facillime detecturus sit, tamen, quia ille grauissima nunc occupatione distentus id non tam cito, ut res postulat, præstiturus sit, velle se hunc quasi prodromum responsionis in lucem edere.

EIVSDEM Refutatio Thesium Alb. *Graueri* de Incarnatione æterni Dei filii. Racoviæ 1615.

Valent.

Valent. SMALCII Refutatio disputationis Alb. *Graueri* de persona Christi. Racoviæ 1615.

EIVSDEM Examinatio C. errorum, quos Martinus *Smigletius* ex duabus libri nuper aduersus Monstra ipsius editi partibus collegit. Racoviæ 1615. *Sandius* numerat 157. errores, & ponit annum editionis 1616. Vnde colligendum, auctiorem prodiisse hunc librum. Et hoc convenit cum Alloquio auctoris ad lectorem, quod in fine præsentis editionis, & quidem p. 40. legitur, ubi dicit, si lector presse controversiam hanc uniuersam cognoscere cupiat, satis ipsi esse posse: si vero penitius in eandem introspicere velit, ea etiam legenda esse, quæ deinceps scripturus sit.

EIVSDEM Homiliæ X. in initium Capitis I. euangelii S. *Ioannis*, habitæ & scriptæ A. 1605. Cum paraphrasi super idem initium euangelii. Racoviæ 1615. Eædem belgice sunt redditæ per *Camphuysium*, editæque A. 1631. 4. Homilias hasce in lucem protraxit Mart. *Smiglecius*: cum enim libellum, sub titulo, *Verbum caro factum*, edidisset, *ipsa res* Smalcio *postulare quodammodo visa est, ut refutatione illius expedita, aliquid præter eam exstaret, unde non solum, quanto cum errore* (adhuc sunt auctoris verba in dedicatoria epistola) *ad exoticum prorsus sensum verba ista D. Ioannis hodie a plerisque detorqueantur, sed etiam, quidnam in illis vere dicere & docere D.* Ioannes *voluerit, omnibus ad oculum pateret.* Et *hoc sibi eas scribenti unice propositum fuisse* ait.

Georgii ENIEDINI Explicationes locorum V. & N. T. ex quibus Trinitatis dogma stabiliri solet. Groningæ 1670. Locus & annus huius editionis non quidem sunt expressi; mihi vero probe constant, qui exemplar ibi meum, & quidem eopse anno, a prelo adhuc madidum comparavi. Primum excusæ erant in Transilvania, itidem sine loci & anni expressione. Refutatæ autem sunt a Iusto *Feuerbornio* in Antieniedino, nec minus iis oppositi III. libri Iac. *Martini* de III. Elohim.

Georgius *Eniedinus*, ungarus, superintendens ecclesiarum Vnitariorum in Transilvania, & Gymnasii claudiopolitani moderator, innotuit A. 1587. & obiit A. 1597. in ipso ætatis flore. *Sandius* Biblioth. antitrinitat. 93. *Baillet* in Anti P. II. 13. *Cloppenburg* de

 origine

origine & progressu socinianismi 21. & Rich. *Simon* Histor. crit. de Commentatoribus N. Tti, cap. LVII. 864.

Ieremiæ FELBINGERI Vorlæuffer des beweises aus den büchern des Alten Testamentes, Prodromus demonstrationis ex libris V. Tti, quod solus Pater domini nostri Iesu Christi sit unus Deus: quod solus homo Iesus sit christus & filius Dei: & quod Spiritus S. sit virtus Dei. 1654. In fine additur Confessio auctoris de Deo & Christo, eaque, ut ille prætendit, confirmatur dictis Scripturæ sacræ.

Ieremias *Felbinger*, Brega-sive Briega-silesius, *Scheurelii*, *Schraderi*, *Lotichii*, *Tappii*, *Conringii*, G. *Calixti* & *Hornii* discipulus, Iuriumque in primis studiosus, per triennium postea & amplius sub Suecis militiam secutus, sed nihil inde afferens quam cicatrices & vacuam crumenam, mox tamen ludo coslinensi in Pomerania præpositus, sed & ob receptionem ac defensionem dogmatum Vnitariorum, in Doctrina de Deo, Christo ac Spiritu S. nec non in Demonstrationibus christianis expressam, A. 1653. ab eo remotus, Helmstadium rediit, indeque ante solis occasum eo, quod cum studiosis scripta sua communicasset, abire iussus est. Migravit igitur Amstelodamum, quasi ad splendidum asylum, sed ubi ipse quidem non nisi misere viveret, iuventutem docens, & correctorem agens in officinis typographicis, donec A. 1689. æt. 73. ex hac miseriarum valle abiit. *Sandius* Biblioth. antitrinitar. 157. *Benthem* de Statu eccles. & scholar. hollandicar. P. I. 905. G. *Arnold* Hist. eccles. & hæret. P. II. 564. & ipse *Felbinger* in Descriptione vitæ suæ, quam sua ipse manu exaravit, & ego iam possideo. In qua se per frequentes coslinensium ecclesiastarum disputationes, quibus contra Calvinistas & Sacramentarios, quamquam XX. inde lapidibus remotos, vehementer detonabant, commotum fuisse ait, scripturam sacram diligenter ut scrutaretur, nec, nisi quod expressis ibi verbis continetur, pro credendo acceptaret; atque inde sibi enatam Doctrinam & Demonstrationes prædictas. Neque vero arianus fuit, sed socinianus eclecticus & mennista, ceu patet ex eius Epistola ad Christianos, & Enchiridio christiano, libello germanice scripto.

EIVSDEM Demonstrationes christianæ pro eodem argumento, & quod per fidem iustificati teneantur vitam suam instituere secundum X. præcepta Dei, & mandata Christi, ex libris N. T. depromtæ. 1653. De quibus vide quid referant Auctores *Narrationum innocuarum*, A. 1705. 589. In Epistola ad genevenses ac wittebergenses theologos, recte quidem ait, piis ac fidelibus unicum sufficere ad credenda & facienda verbum Dei; sed inde vult inferre, Deum altissimum non constare distinctis personis ac dominis; Patrem non genuisse ab æterno sibi Filium: Spiritum S. non processisse ab æterno, atque adhuc procedere a Patre & Filio: Filium Dei æternum non assumsisse in Maria virgine humanam naturam, propria subsistentia carentem: Humanam Christi naturam mortuam esse quiescente Verbo. Nec veretur porro scribere, complures mendaces doctrinas in ecclesiam irrepsisse & incrementa sumsisse per Doctorum trinitariorum non solum proximarum ætatum, sed vel maxime veterum illorum purioris adhuc ecclesiæ inscitiam & insulsitatem; idque testimoniis quorundam Protestantium comprobare sustinet. In fine opusculi addit Epistolam ab ipsomet ad G. *Calixtum* A. 1653. die 8. Iunii scriptam, in qua propositis utriusque partis, Vnitariorum videlicet ac Trinitariorum, doctrinis eum hortatur, det gloriam Deo, sententiamque illorum amplectatur; de rudi autem tam Romano-catholicorum, quam Protestantium plebe, quæ in simplicitate adhæret Symbolo apostolico, & christianis precandi formulis, publicis etiam, quæ Collectæ dicuntur, utitur, sancteque vivit, ita iudicat, ut eos firmam esse columnam templi Dei fateatur. Et huic Epistolæ subiungit Excerpta ex duabus eodem fere tempore ad Io. *Micralium* datis etiam ab ipso Epistolis, in iisque ea, quæ credit, falsa, quæque Trinitarii credunt, vera esse, ex SS. litteris sibi postulat demonstrari.

EIVSDEM ad Christianos, unum altissimum Deum, Patrem domini ac salvatoris nostri Iesu Christi, secundum sacras scripturas V. & N. T. recte agnoscentes, Epistola. Amstelodami 1672. atque iterum edita Roterodami A. 1681. In qua *Socini* & eius discipulorum errores graviores, suis ipsorum verbis notati, succincte refutantur. Enim vero contra illos sentit, 1. Baptismum aquæ Christo initiandis esse necessarium. 2. Christum non demum

mum in cælo, ſed in ara crucis ſe ſe pro hominibus obtuliſſe. 3. Eundem regnum, quod exaltatus ad dextram Dei accepit a Patre cæleſti, non adminiſtrare, tanquam proregem & vicarium, ſed ut regem abſolutiſſimum, & liberrime gubernantem. 4. Chriſtum æque, ac Deum Patrem, ad huius mandatum, eſſe invocandum. 5. Homini chriſtiano licere magiſtratum gerere, &, ſi neceſſitas poſtulet, belligerare. 6. Etiam impios reſurrecturos ad iudicium. 7. Lotionem pedum aliorum hominum, ad mandatum atque imitationem Chriſti, eſſe faciendam, tanquam ritum, quotidianorum remiſſionem lapſuum obſignantem credentibus, qui iam ante in Chriſti nomen ſunt immerſi. 8. Chriſtianis non licere iurare. Atque ita apparet, auctorem noſtrum non eſſe proprie ſocinianum, ſed in quibusdam cum Socino facere, in aliis autem ab eo, atque ipſius diſcipulis recedere, easque opiniones, quas deſerit, pro pernicioſis habere erroribus. Veri ſimile quoque ei videtur, Chriſtum, ſalutis noſtræ archiducem, nobis doctrinam ſalvificam, quatenus ad ſalutem conſequendam neceſſaria eſt, verbis & phraſibus vulgo uſitatis & claris propoſuiſſe, ita ut vel a mulierculis, piſcatoribus, & quibusvis aliis recte intelligi potuerit. Igitur, qui credunt, Ieſum eſſe Chriſtum, in ipſius verbis acquieſcere, adverſus eum non diſputare, non rixari, verbis eius nec addere, nec detrahere: fide duntaxat hic opus eſſe, qua doctrinam e cælo ad nos delatam apprehendamus, & veram eſſe confidamus, nempe propter Magiſtri divinam auctoritatem & virtutem. Sed mittamus hæc, atque ad aliud volumen nos convertamus.

XVII.

Io. SMALCII Refutatio Theſium D. Iac. *Schopperi* de ſacroſancta unitate divinæ eſſentiæ, & in eadem ſacroſancta perſonarum trinitate. Racoviæ 1614. Addita eſt Reſponſio ad ea, quæ Herm. *Ravenſpergerus* attulit in ſcripto, cui titulum fecit: SS. myſterium unitatis eſſentiæ divinæ in perſonarum trinitate.

EIVSDEM de Chriſto, vero & naturali Dei filio, Liber, oppoſitus ei, quem ſub eodem titulo Mart. *Smiglecius* ieſuita edidit. Cum Refutatione libelli eiusdem *Smiglecii*, quem de ſatisfactione Chriſti pro peccatis noſtris inſcripſit. Racoviæ 1616.

EIVS-

EIUSDEM Refutatio Orationum Io. *Vogelii* & Ioach. *Peuschelii*, quibus photinismum se Altorfii retractasse gloriantur. Racoviæ 1617.

Conr. VORSTII Oratio apologetica. Hagæ Comitis A. 1612. in pleno consessu illustr. ac præpotentium Hollandiæ ac Westfrisiæ Ordinum recitata. Habita autem est sermone teutonico, atque ex eo postea, illustr. Ordinum iussu, translata in latinum & belgicum. Ante omnia auctor duo petit: 1. ne sibi tetra illa cognomenta, *haeretici* videlicet, *athei*, *blasphemi*, *monstri*, *pestis*, quibus aliqui se palam dehonestant, nunc apud ipsos noceant. 2. ne iniquissimo eorum postulato acquiescant, qui nullam declarationibus, aut defensionibus suis fidem adhibere volunt, seque fraudibus & dolis uti clamitant. Duo etiam ait esse præcipua accusationum capita, quorum utrumque, quamquam inæqualiter, in facto simul & iure versetur; & primum quidem continere *errores & hæreses*, ut putentur, cum ipsa Dei natura pugnantes: secundum agere de aliis quibusdam scriptis, itemque factis, & dictis suis, seu recentibus, seu iam diu præteritis, unde *arianum aut socinianum* se esse, Fratres quidam colligant. Ad utrumque hoc accusationum genus hic clare ac rotunde respondet. Digna est oratio hæc, quæ legatur. G. *Arnold* Histor. eccles. & hæret. P. IV. sect. III. num. 7. & *Corvinum* Resp. ad Notas Bogermanni P. I. 106. Nec minus alibi se excusat auctor, ut in *Epistolis* præstantium virorum pag. 278.

XIIX.

Erklärung der beyden unterschiedlichen meinungen; Declaratio duarum contrariarum sententiarum de natura & essentia unius altissimi Dei: nimirum de uno Deo Patre, & de uno Deo in una essentia & tribus personis. Anno 1646. Locus & nomen auctoris non sunt expressa; nobis autem constat, editam esse Amstelodami, & auctorem habere Ioannem Ludovicum Baronem a WOLZOGEN; atque huius asserti testes adducimus *Sandium* Biblioth. Antitrinitarior. p. 138. & *Arnoldum* Hist. eccles. & hæret. P. II. 563. Cumque sententias illas duas breviter declarasset, alteri, quæ est Trinitariorum, ulteriorem & ampliorem expositionem sive inquisitionem subiungit, atque ita dis-

serit

ſerit diſputatque 1. de eſſentiæ & perſonarum diſcrimine in Deo. 2. de triplici Dei exiſtentia. 3. de mutua, nec tamen permixta aut confuſa trium perſonarum περιχωρήσει ſive immanentia. 4. de differentia inter Deum eſſentialem ac perſonalem. 5. de differentia inter eſſentialem ac perſonalem Patrem, Filium & Spiritum ſanctum. 6. de æterna Filii Dei ex Patris eſſentia nativitate. 7. de operibus, quæ in eſſentia Dei, & extra eam fiunt. 8. de incarnatione Filii Dei. 9. de duabus in Chriſto naturis. 10. de perſonali unione duarum naturarum in Chriſto. 11. de diſcrimine inter Chriſti perſonam & naturam divinam. 12 de indiſſolubilitate duarum naturarum in Chriſto. 13. de communicatione naturarum, naturalium idiomatum, & operationum. 14. de omnipræſentia corporis Chriſti. 15. de humiliatione & exinanitione Dei altiſſimi. 16. de reſurrectione altiſſimi Dei a mortuis. 17. de aſcenſione in cælum & exaltatione Dei altiſſimi. 16. de reſurrectione altiſſimi Dei a mortuis. 17. de aſcenſione in cælum & exaltatione Dei altiſſimi. 18. de reditu altiſſimi Dei ad iudicium. 19. de tertia Trinitatis perſona, nempe Spiritu ſancto. In Præfatione autem ſe non parvi momenti res ait proponere, quippe quæ agant de natura & eſſentia unius ſummi Dei, in cuius notitia ipſe Chriſtus ponat vitam æternam. Omnia igitur hæc eſſe probanda ac ponderanda; utra autem cui placeat ſententia, eam tenendam ac conſervandam eſſe in pace & caritate, ſine odio, ſine acerbitate, ſine contemtu aliorum, qui alteram, fortaſſe ſimpliciorem, ſibique veriſimiliorem, amplectuntur.

Frage, Quæſtio, an chriſtianus ſemper teneatur cogitare, ſibi aliquid melius in notitia divina monſtrari poſſe. 1649. Auctor ſcripti eſt Daniel ZWICKER, teſtibus *Sandio* Biblioth. antitrinit. 151. & *Arnoldo* Hiſt. eccleſ. & hæret. P. II. 563. Non autem hic ſermo eſt de clariſſima cognitione, ut Deum eſſe, eumque ſolum colendum, ſed de re inter Chriſtianos controverſa, quam quis nondum, ut fas eſt, examinavit, & contra adverſarium evicit: hoc caſu chriſtianum hominem cogitare debere, ſententiam ſuam non adeo eſſe certam & infallibilem: atque ideo fieri poſſe, ut ab adverſario, qui ſe offert ad ſufficienter comprobandam aſſertionem ſuam, ſibi quid melius, quam adhuc viderit, oſtendatur ac demonſtretur. Atque hæc quæſtio ab auctore affirmatur, probaturque

que 1) exemplis *Concilii iudaici*, tempore Gamalielis, Act. 5, 35. & *Beroeensium*, Act. 17, 11. 12. 2) iudicio & confessione variarum sectarum, 3) periculo damnationis aeternae.

Daniel *Zuvicker*, Gedano-borussus, medicinae Doctor, multa alia scripsit, inter quae sunt Regulae & confessio ingenuorum Christianorum, Iudicium de Iohanna papissa contra *Maresium*. Adhuc stans & triumphans visibilis ecclesia Christi contra portas inferni, opposita erroribus D. Galeni *Abrahami* & Davidis *Spruyt*. Demonstratio, quod caput XIV. 1. ad Corinth. ad hunc usque diem a *Propugnatoribus libertatis loquendi* perverse explicatum sit, Libertas ecclesiasticarum congregationum, Iosias novi foederis, Argumentum contra animarum praeexistentiam antemundanam, Christophoro *Sandio* oppositum, Revelatio daemonolatriae inter Christianos, cuius altera pars est epistola ad Cornel. *Hasartum*, iesuitam antverpiensem, Epistolae ad Io. *a Cuyck* ex Io. 17, 3. contra summam Iesu Christi divinitatem, & inter MSSta Examen Brevis disquisitionis Io. Pauli *Felvvingeri*, tandemque diem suum obiit Amstelodami anno 1678. aetatis 68. Erat vir pius & integer, nec talis, qui malo erraret animo, mihique ipse narravit octennio ante obitum suum, se miram Dei providentiam semel atque iterum expertum esse: nam die quodam, quo ne obolum quidem unum haberet ad vitam tolerandam, & coniux ipsius plane desperaret, se se Dei opem ardentissimis invocasse precibus, idemque ut ipsa faceret, uxorem hortatum esse, nec preces istas fuisse irritas: advenisse enim ante solis occasum nuntium, qui ab anonymo sibi adferret sacculum cum 1000. florenis hollandicis. Vocatum etiam se aliquot fuisse vicibus ad Magistratum, iussumque religionis caussa ex urbe excedere, sed semper fuisse aliquem in numero Senatorum, qui intuitu senectutis suae, & quod sibi viveret, nec contra officium boni civis peccasset, patrocinium sibi praestaret, tristique sententiae intercederet. Quaeris autem, cui ille religioni addictus in exilio suo fuerit? Audi ipsummet, qui in Corollario Irenici irenicorum p. 79. & 90. his utitur verbis: *Breviter ita habe, me nec lutheranum, nec calvinianum, nec remonstrantem, nec graecum, nec pontificium, nec socinianum, nec mennonitam, nec ullum alium ex hodiernis sectis esse hominem, sed* christianum, *Christique discipu-*

lum, ingemiscentem & suspirantem ob casum populi christiani, eumque, ut resipiscat, elata huius scripti voce inclamantem; omnes tamen hodiernas Christianorum sectas, sine ullo inter ipsas hic facto discrimine, Ecclesiam Christi esse profitentem. Ex adversariis eius fuerunt etiam Io. Amos *Comenius*, Io. Paul. *Felvvinger*, & Io. *Maukisch*. Praeterea de Zwickero vide *Sandium* p. 151. *Bailletum* in Anti Tom. II. 37. G. *Arnold* P. II. 563. & *Charitium* de Eruditis gedanens. 136.

Kurze und richtige anleitung, Brevis & vera demonstratio, in quibusnam casibus & locis Scriptura proprie aut figurate explicari & intelligi debeat. 1650. Auctor se vocat Amatorem veritatis & pacis; nemo autem alius est, quam ZWICKERVS: nec id diffitentur *Sandius* p. 151. & *Arnoldus* P. II. 563. Et quidem docet, nunquam, nisi summa postulet necessitas, a sensu litterali recedendum: tunc autem postulare, si de re quadam duo enuncientur, quorum alterum evertat alterum.

Revelatio catholicismi veri, id est, Grundliches urtheil, sive Solidum iudicium de maxime pacifica & certissima doctrina Christianorum. Non additur annus editionis; erat autem 1655. auctore rursus ZWICKERO, ut indicant *Sandius* p. 151. & *Placcius* de Anonymis p. 420. Revelatur in eo, uti scriptor quidem praetendit, debilitas eorum, qui Monarchianis sive Vnitariis adversantur. Doctrinam enim de uno Deo, tam secundum personam, quam secundum essentiam, ait omnium esse maxime pacificam & certissimam, adversarios autem suos subinde peccare petitionibus principii, atque ita lapsos esse Albert. *Grauerum*, *Facultatem theologicam vvittebergensem*, Balthas. *Meisnerum*, Io. *Gerhardum*, Io. *Botsaccum*, Io. Henr. *Bisterfeldium*, Abr. *Calovium*, Dionys. *Petavium*, Ios. *Placeum*, & Io. *Hoornbeekium*: peccari etiam contra legitimum disputandi modum, quando 1. respondenti libertatem dicendi, locum hunc aliter posse intelligi, ademtum eas. 2. si ex thesi distinguas. 3. si confugias ad mysterium, aut ex respondentibus facias opponentes. Atque hoc scriptum prodiit etiam belgice sub hoc rubro: Openbaringe van het waare algemeen geloof. Cui adiuncta Instructio de recto disputandi modo; & XXI. Regulae, secundum quas tota Scriptura interpretanda est & intelligenda, cum praefatione Adriani *Svvartepaerd*. Amstelodami 1678. 4.

Histo-

Historische erzehlung, Historica narratio recessionis D. D. Z (id est, D. Danielis ZWICKERI) a priori sua opinione, tres esse personas in una divinitate. 1610. Occasionem sibi datam ait a *Mochingero*, pro suggestu contra Socinianos acriter disputante: hinc enim factum, ut ipse eorum scripta evolveret, cumque Scriptura sacra conferret; nec tamen confestim se animum mutasse, sed post diuturnam inquisitionem, multamque luctam, & varias cum viris eruditis *Botsaceo*, *Calovio*, *Mochingero* collationes.

Vereeninghs-Schrift der Christenen, sive, ut titulus latinæ translationis, A. 1662. editæ, habet, Henoticum Christianorum, seu Disputationis Mini *Celsi* senensis, quatenus in hæreticis coërcendis progredi liceat, lemmata potissima, per D. Z. id est, Danielem ZWICKERVM. Amstelodami 1661. Ostenditur hoc scripto, eos, qui pro hæreticis habentur, neque capitali supplicio esse afficiendos, neque per excommunicationem ex ecclesia eiiciendos, aut alio modo contumeliose tractandos; e contrario autem antiquam Christianorum tolerantiam reducendam & exercendam. Cetera Minum *Celsum* esse nomen fictitium, sub quo lateat Lælius (non Faustus, uti credebat *Placcius* de pseudonymis p. 172.) *Socinus*, discere licet a *Sandio* p. 21. & *Mollero* de homonymis p. 723.

Ecclesia antiqua inermis, post tot sequiora secula iure tandem iterum asserta. Vbi quidem nec auctoris nomen, nec locus & annus impressionis addita sunt; interim vel ex *Sandio* p. 172. scimus, impressum esse hoc opusculum Amstelodami A. 1666. & auctorem agnoscere Dan. ZWICKERVM. Idem ibidem prodiit belgice, anno 1668. hoc sub titulo: *De vveerloose oude Kerke.* Estque responsio ultima ad Collectoris anonymi (id est, Ioachimi *Stegmanni* iunioris) Collectiones XIII. de magistratu, vi coactiva, suppliciis capitalibus, & bellis: quæ omnia *Zvvickerus* Christianis licita esse negat.

Illustria aliquot specimina infelicis pugnæ Abrahami *Calovii* contra Io. Crellii librum de uno Deo Patre, indicata a quodam SS. literarum studioso. Ecquis studiosus hic? Ipse Dan. ZWICKERVS. Locus autem & annus impressionis, qui reticentur, hunc in modum sunt substituendi: Amstelodami 1650. Ponit auctor verba utriusque, ipse autem ostendit, aut iactitat ostendere in-

felicitatem pugnæ. Addit etiam Appendicem, quæ Andr. *Kaelerum* carpit, quod scripserit, *rectissime*, & *sufficienter ex thesi per distinctionem divina & humana natura in Christo illis respondere, qui, ut divinam naturam in Christo negent, ipsius Christi testimonium adducunt*, Patrem se maiorem esse *docentis*. Huic scripto, ut & Revelationi catholicismi veri opposuit D. Ioann. *Musaeus*. Antizwickerum A. 1668.

Discursus inter polygamum & monogamum de polygamia, autore ALETHOPHILO GERMANO, 1673. Quis hic sit Alethophilus Germanus, non liquet. Certe non est Io. Lyserus; huius tamen premit vestigia, & polygamiam, qua nempe vir plures una uxores sibi copulat, nec iuri naturali, nec verbo Dei contrariam esse iudicat. Cum Epistola ad Sincerum Wahrenbergium. Latine Dialogum hunc cum Præfatione & notulis marginalibus edidit Christianus *Vigil*, i. e. Frid. *Gesenius*: quod nomen litteratissimus nobis indicat Herm. Dieter. *Meibomius* disp. de Principum in dispensando potestate §. 16. Similia in favorem polygamiæ scripta sunt Huldrici *Neobuli* Dialogus de digamia, de quo *Narrat. innoc.* A. 1704. 225. Bern. *Ochini* Dialogus de polygamia: Theophili *Alethaei* (seu Io. *Lyseri*) Polygamia triumphatrix, id est, Discursus politicus de polygamia, cum notis Athanasii *Vincentii*, qui tamen idem est Lyserus: Sinceri *Wahrenbergii* (qui rursus est *Lyserus* prædictus) Dialogus de polygamia: & Daphnæi *Arcuarii* (seu Laurentii *Baegeri*, vel Begeri, de quo vide *Placcium* de pseudon. p. 73. & *Ancillonium* dans les Memoires 438) Consideratio sancti & in iure tam naturali, quam divino fundati coniugii, in gratiam magni alicuius Principis edita A. 1679.

Philosophia S. scripturæ interpres. Eleutheropoli 1666. Auctor ipse Exercitationem hanc vocat paradoxam, in qua veram philosophiam infallibilem sacras literas interpretandi normam esse apodictice demonstretur, & discrepantes ab hac sententiæ expendantur, ac refellantur. Ecquis ille? Non cartesianus quidam, neque Benedictus *Spinosa*, sed Ludov. MEYER, medicus amstelodamensis, teste *Crenio*, Nic. *Arnoldo*, Christiano *Schotano*, Reinero *Vogelsangio*, & Petro *Serrario*. Petrus etiam *Walenburchius* aliquid contra eum meditabatur, coniiciens Martinum esse *Hundium*;

Arum; sed postea consilium mutavit, certe lucubrationem suam non perfecit.

Tractatus theologico-politicus. Hamburgi (immo potius Amstelodami) 1670. Qui sub aliis etiam titulis in publico comparuit, videlicet hisce: Reflexions curieuses d' un Esprit desinteressé sur les matiéres les plus importantes au salut, à Cologne 1678. 12. & Traité des ceremonies superstitieuses des Iuifs, eodem circiter tempore, etiam in 12. Tractatus hic est Benedicti *de* SPINOSA, & maximam partem ex apostasiæ a iudaismo Apologia Spinosiana, linguà hispanica conscripta, consarcinatus; distinguendus autem ab eiusdem Tractatu politico, de quo *Narrationes innocua* A. 1705. 448. & refutatur a plurimis, videlicet *Belio*, *Bengbemio*, *Blyenbergio*, *Bredenburgio*, *Buddeo*, Fran. *Cupero*, *Huetio*, *Iagero*, *Iaquelota*, *Ienkio*, Christ. *Kortholto*, *Lami*, *Leydeckero*, *Mansveldio*, Pet. *von Mastricht*, Henr. *Moro*, *Mose germano* (sive Io. Pet. Specht, nefario ad Iudæos transfuga) Fran. *de la Mothe* le Vayer, *Poireto*, *Rappolto*, Frid. *Spanhemio*, Iac. *Staalkopf*, *Verseo*, *Vassorio*, *Veldhusio*, *Wachtero*, *Wittichio*, & *Yronio*.

Benedictus *de Spinosa*, Amstelodami ex Iudæis natus, atque in iudaica superstitione educatus, sed propter singulares opiniones e synogoga eiectus, ac postea christianæ addictus religioni, cum eo ætatis pervenisset, in qua ingenium maturescit, & ad rerum naturas indagandas aptum redditur, se totum philosophiæ dedit, atque in primis *Cartesii* scripta nocturna pariter & diurna manu versavit, tantaque philosophiæ peritia inclaruit, ut Io. Lud. *Fabricius*, theologus heidelbergensis, iussu serenissimi Electoris palatini, professionem ei philosophicam offerret. Sed Spinosa, libertatis & speculationum atque secessus amator, & cui nunquam animus fuit publice docere, spartam illam, ut ut præclaram & honorificam, modeste recusavit. Neque tamen diu philosophari aut ineptire (in multos enim & magnos, si non atheismi, theismi tamen errores incidit, qui recensentur a *Kortholto* de Tribus impostoribus, in *Repræsentatione* IV. novorum philosophorum, quæ Panthei anabaptistici & enthusiastici pars est, p. 9. & in *Narrationibus innocuis* A. 1708. 870.) potuit; ex his enim terris, phthisi confectus, migravit A. 1677. cum annum ætatis 44. excessisset. *Anonymus*, de quo Narrationes innocuæ A. 1706.

p. 75. Io. *Colerus* in Vita Spinosæ, & Gottl. *Stollius* in Isagoge ad Histor. litterar. P. II. p. 102. *Kortholt* & *Anonymus* in prædicto Pantheo, *Bentheim* P. II. 350. *Eccard* Extract. menstr. A. 1701. mense Maio p. 65. *Arnold* P. II. 611. *Kettner* disp. de Spinosa & Bekkero, *Menagiana* P. II. 15. *Balius* de script. adesp. 61. *Observat. miscellan.* P. V. 393. *Narrationes innoc.* A. 1706. 75. *Blumberg* Verit. myster. verit. tiaræ rom. Pontif. 15. & *Bibliothecarius nullis partib. addictus.* 682. Opera eius postuma eodem, quo abiit, anno edita sunt (Amstelodami) in 4.

Christoph. SANDII Nucleus historiæ ecclesiasticæ. Coloniæ (aut potius Amstelodami) 1676. Secunda editio, ab auctore locupletata & emendata; prior autem prodierat A. 1669. in 8. Exhibetur Nucleus ille in historia Arianorum, & præfigitur Tractatus de veteribus scriptoribus ecclesiasticis. Et in Nucleo quidem hic eius scopus, hic conatus, hic ausus est, ut ostendat, *nullum hereticum* (hæc ipsa sunt eius verba) *ante* Arium *in articulo de Trinitate cum Ario credidisse: nullum hereticum ante* Socinum *eadem de Verbo cum Socino docuisse; quin potius omnes hæreticos tum in aliis multis, tum in eo, quod crediderunt, unum esse Deum, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, unam substantiam & tres personas, cum Ecclesia romana consensisse, cumque ea tandem in unum corpus coaluisse.* Operi huic auctor præmisit Tractatum de veteribus scriptoribus ecclesiasticis, incipiens a scriptoribus N. Ti, & progrediens usque ad CONSTANTINVM M. deque illis, fatente *Bosio* in Crenii Methodor. Tomo III. 447. non sine apparatu necessario, & diligenter egit. Præfationem autem composuit Christoph. *Sandius*, pater, hortans cum *Ieremia* ex cap. 6, 16. Standum esse super vias, & videndum atque interrogandum de semitis antiquis; non autem de synodis & concillis, nec de decretis & canonibus pontificiis, nec de sententiis Scholasticorum, nec de codicibus Patrum castratis & corruptis, nec de libris normalibus; contentos vero nos esse debere simplicitate fidei, eamque bonis operibus demonstrandam. In Nucleum hunc Animadversiones scripsit Andr. *Wissovvatius*, quæ adhuc MSStæ latent. Samuel autem *Gardinerus* refutationem eius edidit, contra quam *Sandius* se defendit epistola an. 1677. scripta. Ad hanc respondit ille anno eodem, quam hic excepit Replica anno sequente. Et hæ tres Episto-

læ

læ adduntur sub finem Appendicis addendorum, confirmandorum & emendandorum, quam ad Nucleum suum *Sandius* in publicum emisit Coloniæ, id est, Amstelodami, anno 1678. 4. Neque vero hic quievit concertatio ista: nam *Gardinerus* Valedictoria responsione ultimam *Sandii* epistolam A. 1681. refutavit. Notandum est quoque, virum illum, quem *Huetius* ingenii & doctrinæ fama illustrem appellat, quemque *Sandius* p. 64. sibi ignotum fatetur, esse *Petavium*, cuius in Animadversionibus ad Hær. XXX. S. Epiphanii p. 55. hæc sunt verba: *Ebionaeorum nomen latius extendisse videri potest Origenes; ut Ebionaeos illos appellet, qui, cum alioqui de Christi divinitate recte sentirent, cum christiana religione iudaicas cerimonias amplectendas crederent.*

In Præfat. Primam huius operis editionem orbis vidit *anno* 1668.	*Anno* 1669.
Pag. 8. Legitur quoque (Epistola ad Loadicenses) in Bibliis germanicis Dietenbergeri ultima epistolarum Paulinarum, & in Augustanis *anni* 1449.	*Eo anno Augustæ non esse edita Biblia*, certum est. *Crenius* Methodor. T. III. & D. *Boerner* in Iacobi *Le Long* Biblioth. sacra P. II. 186.
Pag. 21. Verus Iustinus (martyr,) utpote *samaritanus*, *non potuit ignorare significationem vocis Osanna*.	*Falso & frivolo nititur argumento.* Guil. *Cave* Hist. liter. scriptor. ecclesiast. p. 27.
39. Ego coniicio; (Gregorii thaumaturgi) *Expositionem fidei*, *& plura alia esse Gregorii Neocæsariensis.*	Sine fundamento, atque ut *hypothesin tueatur suam*. Io. *Moller* de Homon. 474.
48 Libros IV. de Vita Constantini *esse Macarii Hierosolymitani*, sequi videtur ex cap. 50. & 51.	Hæc est *coniectura*, omni verisimilitudine destituta. Io. Alb. *Fabricius* Biblioth. gr. Volum. VI. 100.
141. *Petavii* locus citatur in favorem auctoris.	Petavium *ab arianismi suspicione* liberat *Clericus* præfat. in Petavii Dogmata. Vide etiam *Acta erudit.* A. 1700. 230.
222. Forte hic (S. *Georgius cappa-*	*Distinguendus est a Gerge sive Georgio*

dox) idem est Gergis vel Georgius, cuius Patricides alias meminit, & quem *Elmacinus* in Hist. Saracen. dicit missum ad regem Persarum Schabur, ergio medicus, ad Saporem misso. Neque vero *Elmacinus*, sed *Eutychius sive Patricides* id perhibet. *Moller* de Homon. 468.

Christophorus *Sandius*, Philippi filius, natus Cruciburgi A. 1611. in Prussia, serenissimi Electoris brandenburgici consiliarius, supremique Regiminis atque Appellationum iudicii, quod Regiomonti erat, secretarius, sed ob dogma arianum, quod sequebatur & defendebat, circa annum 1668. muneribus illis privatus, scripsit Grundlichen beweis, Solidam demonstrationem, quod Ariani, Mennonitæ, aut similes hæretici non possint iure ob religionem pelli; sub nomine *Sophronii* de usu rationis in theologia; Epistolas de rebus theologicis; & cum filio Scriptum, in quo dubia moventur de recepto S. Trinitatis dogmate, quæriturque, cum Christus & Apostoli docuerint, Deum Abrahami, Isaaci & Iacobi verum esse Deum, an Abraham, Isaacus & Iacobus crediderint, Deum trinum esse in personis? & Replicam ad Refutationem dubii primi in memorato scripto. Sed an ullum horum opusculorum lucem viderit, prelique beneficio sit editum, cum ignarissimis scio. *Sandius* Biblioth. antitrinitat. 150. *Sagittarius* Introduct. in Hist. eccles. 379.

Christophorus, Christophori filius, *Sandius*, regiomontanus; post exauctorationem patris profectus est Amstelodamum, ibique libris, qui edebantur, corrigendis victum quæsivit, sed & ipse varia composuit, interque ea Centuriam epigrammatum, Dissertationem περὶ τοῦ λόγου, Scripturam S. Trinitatis revelatricem, sub nomine Herm. *Cingalli*, Catalogos patriarcharum & episcoporum hierosolymitanorum, antiochenorum &c. A. *Wengerschii* Slavoniæ reformatæ adiunctos, (ne dicam de Mstis, ut Libro de restauranda religione, seu de monarchia Dei, auctore Christiano *Sophodro* vinetio, Notis in Andr. *Wissovatii* obiectiones, & Caussa Dei Patris domini nostri Iesu Christi, sive Epistola ad D. Christoph. *Wittichium*) atque in flore ætatis obiit A. 1680. cum transegisset annos 36. Videatur ipse *Sandius* Biblioth. antitrinit. p. 169. *Sagittarius* Introd. in Hist. eccles. 380. *Benthem* de statu eccles.

&

& scholar. holland. P. I. 902. *Zeltner* de Correctoribus p. 482. & illustrissimus *Huetius*, qui in Epistolis celeberrimorum virorum, a Iano *Brantio* collectis, p. 278. eum vocat virum doctissimum, diligentissimum, sibique, ut sperat, amicissimum. Expertus etiam est contra editionem N. T. græci adversarium Io. Gottl. *Millerum*: de quo suo tempore dicemus.

XIX.

Theologia, sive Colloquia spiritualia de variis articulis christianæ religionis, in primis de S. Trinitate. Germanice, sine auctoris, loci & anni, quo exiit, nomine. Auctor vero est Ioannes PREVSSIVS, & liber impressus Gubæ, horis nocturnis, anno 1682. Vide p. 620. & *Narrationes innoc.* A. 1713. p. 580. In Dialogis hisce colloquuntur duo opifices, unus sartor, alter sutor, cumque longius progressi se se extricare non possent, in auxilium vocarunt Pastores suos, qui quidem per triduum disputarunt, sed quia neuter alteri cedere volebat, litem indecisam reliquerunt, & quorumvis tradiderunt iudicio.

Ioannes *Preussius* Guba-marchicus, natus anno circiter 1620. Vnitariorum in Polonia, & postea exulantium eorundem in Marchia brandenburgica ecclesiastes, vulgavit Cantilenas sacras germanicas sub titulo Herzliches saitenspiel, aliasque sub hoc rubro, Fastenspeise für kranke gewissen, Preces germanicas, Geistlicher weyrauch inscripta, & Confessionem fidei, vitamque ultra 60. produxit annos. *Sandius* Biblioth. antitrinitar. 163. G. *Arnold* P. II. 564. & *Narrat. innoc.* A. 1713. 579. 752.

XX.

Equitis poloni Apologia aduersus Edictum illustr. & præpotent. Ordinum Hollandiæ & Westfrisiæ, examinata a Io. *Coccejo*. Lugduni Batavorum 1656. Eques ille polonus, teste *Sandio* Biblioth. Antitrinitar. p. 130. est Ionas SLICHTINGIVS: Edictum autem, quo socinianæ doctrinæ propagatio coërcetur, eiusque libros inferri vendive prohibetur, promulgatum est d. 19. Septembris A. 1653. Atque hoc adprobat Cocceius, & laudat ac defendit, negans duo hæc, in quibus Apologia se præcipue iactet, ipsorum videlicet doctrinam compositam esse ad pietatem,

atque Edictum conscientiæ vim facere. Apologia hic inserta est, ipsum autem Edictum in belgica & latina lingua, cum non nullis aliis utriusque etiam linguæ, ut Accusatione Deputatorum Synodorum Hollandiæ septentrionalis, & Iudicio Theologorum leydensium, præmissum. Vide Godofr. *Arnoldum* in Histor. eccles. & hæret. P. II. 560. & Io. Wolfg. *Iagerum* Hist. eccles. & prof. T. II. 53. quorum hic sequentibus utitur verbis: *Hanc Apologiam publico & doctissimo scripto refutavit vir rara eruditionis* Io. Coccelus. *Et sane nulla hæresis rationi nostra adeo blanditur, quam sociniana; unde etiam nulla tantas difficultates habet, ut ex latebris suis extrahatur, & solide debellatur, quam hæc ipsa. Id quod tamen felicissime, nec minus breviter ac nervose præstitit vir antea laudatus.*

Io. COCCEII Iudaicarum responsionum & quæstionum consideratio. Amstelodami 1662. Accedit 1) Præfatio de fide sacrorum codicum hebræorum, ac versionis LXX. interpretum. Quæ quidem opposita est Isaaco *Vossio*, disputanti, LXX. interpretum versionem habere auctoritatem divinam: hebræos codices corruptos esse, maxime per puncta vocalia: atque ideo reformandos secundum mentem LXX. interpretum. 2) Oratio de caussis incredulitatis Iudæorum.

EIVSDEM Defensio altera auctoritatis verbi divini V. T. quod est in hebraico codice, & eius lectione recepta. Amstelodami 1664. Et hæc edita est adversus Appendicem hagiensem libri (*Vossiani*) de LXX. interpretibus.

XXI.

Henrici MVHLII Vertheidigung und Rettung, Defensio & Vindiciæ euangelico-lutheranæ veritatis, quæ in concione, A. 1711. dominica Iudica habita, postque ea iussu Serenissimi edita, proponitur. Hamburgi 1721. Hæc Defensio opponitur L. Theodori *Dassovii* Veritati victrici: eique annectitur 1) Concio in dominica Iudica A. 1711 in Io. IIX, v. 46-59. recitata, cum auctoris Iudicio, & serenissimi Ducis Constitutione contra Sectarios & Fanaticos non nullos. 2) Sermo introductionis in *Luca* XVI, 29. cum D. Albertus *Zum Felde* in pastoratum S. Nicolai introduceretur. De D. Muhlio diximus Parte III. huius operis p. 87. Qui-

87. Quibus hoc addimus, eum A. 1667. Bremæ natum, cum rei theologicæ, tum linguarum orientalium, nec non poëseos & eloquentiæ peritissimum esse, pietatem non a vera doctrina separatam, sed cum ea coniunctam urgere, *Speneri* amicum & defensorem esse in iis, quæ ipsi immerito reprehendi ac damnari in illo videntur, variaque edidisse solidæ eruditionis monumenta, videlicet, *Coccei* Sanhedrin & Maccoth, Apologiam studii talmudici, Disquisitionem de origine linguarum, Convivium eruditum, Trigam dissertationum de apodixi scripturaria, *Wigandi* Historiam Augustanæ confessionis cum Introductione, De eo, quod iustum est circa puram doctrinam custodiendam, Syntagma dissertationum historico-theologicarum, Apologiam eccles. euangel. contra Sectarios & Fanaticos, Conciones varias, & Defensiones adversus aggressus D. Ios. *Schvvarzii* & Lic. Theodori *Dassovii*.

XXII.

Ioannis RVSBROCHII Doctor ecstaticus, sive Opera in unum collecta, & in germanicum translata a G. I. C. Offenbachii ad Mœnum 1701. Ea vero sunt: 1) Summa totius vitæ spiritualis. 2) Speculum æternæ salutis. 3) Commentaria in Tabernaculum Mosis. 4) Tractatus de præcipuis virtutibus. 5) Liber de fide & iudicio. 6) De IV. tentationibus. 7) De VII. custodiis. 8) De VII. gradibus amoris. 9) Libri III. de nuptiis spiritualibus. 10) De perfectione filiorum Dei. 11) Regnum amantium Deum. 12) De vera contemplatione. 13) VII. Epistolæ. 14) II. piæ cantiones. 15) Samuel, sive Apologia pro sublimi contemplatione, & communione amati cum amatore. 16) Precatio. Hisce additur Exemplum nuptiarum spiritualium, quod antiquo Rusbrochii operum exemplari adscriptum erat. Operibus autem præfigitur I. Gottfriedi *Arnoldi* Præfatio, in qua differitur de utilitate scriptorum mysticorum, auctoritate *Rusbrochii*, & egregiis, quibus celebratus est, præstantissimorum virorum elogiis. 2. Præfatio Laur. *Surii*, qui opera belgice scripta vertit in latinum. Atque hic laudibus effert Rusbrochium, & summam librorum eius tradit. 3. Vita Io. Rusbrochii, descripta ab Henrico *de Pomere*, canonico regulari. *Eccard* Excerpt. menstr. A. 1701. m. Novembr. p. 36.

Io. *Rusbroch*, sive *Ruusbroch*, a pago ad Sambram in Flandria, quo natus erat, sic dictus, canonicus regularis ordinis Augustinianorum, Cœnobiique ad Bruxellas grunthalensis seu Viridis vallis prior, sanctitate vitæ & scriptis spiritualibus, unde ei cognomen *divini*, tantam nominis famam acquisivit, ut magni atque eximii viri, interque eos M. Gerhardus *Magnus* & D. Io. *Taulerus*, e longinquo advenirent, qui miraculum hominis coram viderent, atque ex eius sermonibus proficerent. Ipse quidem parum erat litteratus, doctus autem, & supernaturales contemplationes sanctitate & simplicitate ac modestia sua, qua se pro nihilo reputabat, consecutus a Deo, patre ac fonte veri maximique luminis. Tandem cum 88. ætatis, Christi autem 1381. annum attigisset, atque in visione diem mortis prævidisset, magna cum pietate animique lætitia, tanquam portum salutis mox ingressurus ad discessum se præparavit, in febri ardente cum diarrhoea coniuncta patientiam exercuit admirandam, & fratribus vale æternum dicens, clara facie, integra mente, ac plena fide, die 2. Decembris in Domino placidissime exspiravit atque obdormivit. Scripsit obscuriore dicendi genere, præcipue illis, qui hisce mysteriis non sunt initiati: ea igitur, quæ difficilia & captum superare videntur, ipsius auctoris monito prætereunda, nec protinus contemnenda sunt. A Io. *Gersone* graviter notatur propter doctrinam de substantiali coniunctione cum Deo; sed a *Dionysio* carthusiano, Ioanne *de Schœnhover*, & Laur. *Surio* defenditur. *Id enim*, ut *Bellarminus* de Scriptorib. eccles. p. 226. bene ratiocinatur, *accidere solet iis, qui scribunt de mystica theologia, ut eorum dicta ab aliis reprehendantur, ab aliis laudentur, quia non eodem modo ab omnibus accipiuntur.* Auctor vitæ *Rusbrochii*, G. *Arnoldus* in præfatione, *Kœnig* 709. *Lexicon univers. hist.* T. IV. 317. *Olearius* T. I. 407. & T. II. 145. *Freylinghausen* Revelat. falsæ theol. 185. *Moller* de homon. 881. *Garden* Epist. de auctorib. mystic. §. 6. & *Narrat. innoc.* A. 1715. 47. 378. 567.

XXIII.

Ludovici BLOSII Opera omnia. Parisiis, si non Coloniæ, 1622. in 4. maiori. Nunc accuratius recognita, cum rerum & verborum indice locupletissimo; prius autem edita a Iac. *Froio* Coloniæ A. 1566. & 1589. Contenta hæc sunt: 1) Canon vitæ spiritualis

spiritualis. Quam auctor sibi ex diversis Patrum monumentis collegit, ut semper haberet ad manum veluti brevem quandam amussim, ad quam vitæ suæ rationem exigeret. Adeoque totum opusculum nihil aliud est, quam farrago quædam piorum documentorum: in gallicam linguam translatum a toparcha *Sandricourtano*, qui in Præfatione miris auctorem laudibus effert. 2) Iubilum amantis animæ, in IIX. hymnos rhythmicos divisum. 3) Conclave animæ fidelis: quo continentur 1. Speculum spirituale. In quo breviter annotantur ea, quæ ad vitam sancte instituendam præcipue conducunt. 2. Monile spirituale, divinis, ut credit, revelationibus, tanquam præclaris quibusdam gemmis, exornatum. 3. Corona spiritualis, continens euangelicam historiolam vitæ domini nostri Iesu Christi. 4. Scriniolum spirituale. In quo quilibet christianus, cui suave est Deum accedere precibus, invenire poterit exercitia sibi multum accommodata. 4) Cimeliarchion piarum precularum. Vocantur *precula*, quia breves sunt, minusque tædii habent, & ardentius e corde erumpunt. 5) Enchiridion parvulorum, constans duobus libris: quorum priore exhibetur *Daeriani* abbatis Epistola, cum appendicibus *Blosii* ad illius documenta; posteriore Tractatulus de præparatione ad felicem mortem, & de patria cœlesti, Deique divinitate, ac creatura rationali. 6. Psychagogia, hoc est, animæ recreatio, IV. libris distincta; quorum tres priores collecti sunt ex tractatibus sive homiliis divi Aurelii *Augustini*, quartus decerptus ex scriptis B. *Gregorii* Papæ. In calce eius adiecta nonnulla sunt ex *Ruperto*, & *Philone*, Laurentioque *Iustiniano*. In istis autem colligendis non hoc spectavit auctor, ut certo omnia ordine colligeret, sed quæ multum facere videbantur ad animæ peregrinantis, supernamque Hierusalem desiderantis solatium. 7) Collyrium hæreticorum. In quo de causa hæreseos, & iis dogmatibus agit, in quibus Protestantes a Romano-catholicis dissentiunt. 8) Comparatio Regis & monachi. Libellus ex græco S. *Chrysostomi* latine redditus. 6) Consolatio pusillanimium, sive eorum, qui parvi sunt animi, ex scriptis SS. Patrum & sacris litteris depromta. Non pro hominibus corrupta mundanaque corda possidentibus, sed pro hominibus bonæ voluntatis; qui, etsi aliquando graviter peccaverunt, vel etiam quotidie ex humana infirmi-

 tate

tate offendunt, firmo tamen proposito se se, cum auxilio gratiæ Dei, corrigere student, & in bona sanctaque vita proficere desiderant. 10) Institutio spiritualis, utilis iis, qui ad vitæ perfectionem contendunt, itemque exercitium piarum precationum. Subiicitur Apologia pro *Taulero*, contra Io. *Eckium*, qui eum, in disputatione adversus Lutherum, vocat somniatorem. 11) Brevis regula tironis spiritualis. Data Clementi *Levartio*, monasticæ vitæ collum submissuro. Et in Præfatione ad eundem ait, quotquot religioni per professionem se se adstringunt, obligatos esse totis viribus ad perfectionem contendere, licet non sint obligati ad eam pervenire. 12) Margaritum spirituale. Complectens epitomen vitæ Christi, explicationem dominicæ passionis, & alia ad vitam sancte instituendam plurimum conducentia. Et præmittuntur quædam ex Io. *Taulero* & Io. *Ruisbrochio* de incarnatione & vita domini Iesu. Libellus hic germanice redditus est a C. A. P. editusque Gothæ 1705. 12. de quo *Narrat. innoc.* eiusdem anni p. 291. 13) Sacellum animæ fidelis. Conscriptum in gratiam tironum spiritualium, sive in sæculo degant, sive in monasterio. Omnes namque debere esse spirituales: nisi enim cum litteris & scientiis virtutes & amor Dei, ardorque precum coniungantur, nullius illas usus esse; dolendum, multos non solum ex secularibus, verum etiam monachis, & sacræ religionis habitum gerentibus, studia pietatis, salutiferæque abnegationis parvi pendere, atque abiicere; resque cito in omnibus religiosis sodalitatibus melius habituras, si humilitatis, mortificationis, veræque devotionis exercitia monachis cordi essent, sicut olim Patribus cordi fuerint. Atque hic libellus, ut inscriptio profitetur, res pretiosas, ingentemque thesaurum continet; speciatim vero 1. Tabellam spiritualem, in qua traditur brevis institutio vitæ christianæ. 2. Preculas pias. 3. Dicta Patrum vere aurea, ex quorum diligenti lectione anima humilis indicibilem utilitatem consequitur. 4. Medullam psalmodiæ: cuius singula verba gemmis pretiosiora, & nectare suaviora, piam sanctamque animam mirifice exhilarare possunt. 14) Facula, illuminandis & ab errore avocandis hæreticis accommoda. Sunt excerpta ex SS. Patribus, quibus demonstratum it auctor noster, illos Patres idem credidisse, quod in ecclesia romana iam nunc creditur. 15) Speculum monacho-

rum.

rum. In quo eorum officium graphice describitur. Neque vero illud est *Dacriani* abbatis, sed aliorum, ac praecipue ipsius *Blosii*; ideoque & ultimus ei assignatus est locus. Ea vero, quae hisce operibus praemittuntur, haec sunt: a) Dedicatio Bernardi *Gualtheri*, typographi coloniensis. b) Elogium *Blosii*, e belgicis Elogiis Auberti *Miraei*. c) Maximiliani *a Bergu* Epistola ad Iac. *Froium*. d) *Froii* Dedicatio ad illum. e) Epitaphia *Blosio* posita. f) *Blosii* Dedicatio Canonis spiritualis ad Fran. *Quignonium*, tit. S. crucis Cardinalem. Atque his quidem pietatis exercitationibus *Blosius* sic orbem occupavit atque implevit, ut CAROLVS V. eas in sinu gestaret, atque in solitudine, pro qua Imperium abdicaverat, assidue lectitaret, & PHILIPPVS eius filius, morti vicinus, sibi quotidie praelegendas curaverit. Excellentissimum earundem elogium appendit quoque *Froius* in Epist. dedicat. sub finem.

Ludovicus *Blosius*, e nobili stemmate in Hannonia natus, cum *Carolo*, postea Imperatore huius nominis V. educatus, Nicolai *Clenardi* discipulus, Monasterii laetiensis (zu Liesse) eiusdem provinciae abbas, trium linguarum peritus, vir apprime pius, atque ideo *Froio* dictus inter archimandritas singulari & eruditione & vitae sanctimonia celebres primas tenens, *Miraeo* innocentissimae vitae, archiepiscopo cameracensi, Maximiliano *a Bergis* consummatissimum verae pietatis exemplar, Cardinali *Bona*, in Notitia auctorum Divinae psalmodiae praemissa, rerum spiritualium peritissimus, & *Sandricourtano* toparchae coelo demissus ab alto, ea fuit modestia, ut in monasterio maluerit latitare, & sorte sua contentus esse, quam splendidissimum archiepiscopatum cameracensem a CAROLO V. clementissime oblatum, ac tantum non obtrusum, acceptare, atque in beatorum sedes commigravit A. 1566. annos natus undesexaginta. *Koenig* n. 5. *Miraeus* Elog. belg. p. 50. *Lexicon univ. histor.* P. I. 385. *Placcius* de pseudon. 217. *Drexelius* Operum T. I. 117. & auctores *Narrat. innoc.* A. 1705. 291.

XXIV.

Casp. BARTHII Soliloquiorum libri XX. Cygneae 1655. Volumina II. Opus Deo optimo maximo sacrum & dedicatum, maximam partem contra atheos, fictos falsosque Christianos, sacra-

cramentorum veritatis vecordes contemtores, ut & prævaricatores, ex fundamentis sapientiæ & rationis, Scripturis sacris sensu stiloque consonæ & debitæ, conscriptum. Publicatum est ab auctore extremis vitæ temporibus, atque a *Spizelio* in Templo honor. reserato p. 385. laudatur, & opus vocatur insigne, flagrantissimis ad Deum suspiriis plenum, & vel *Augustino* scriptore dignum. Atque inde patet, litterarum & humanarum scientiarum tractationem sordescere tandem bonis mentibus, nec eas quietem & solatium invenire, nisi in piis meditationibus & conversatione cum Deo per ardentes preces, firmæque fidei sedulum & masculum exercitium. Neque vero hoc ita interpreteris, quasi litterarum studia, quibus ipse delector & adiuvor, contemtui exponere velim; sed vide, quæso, ea ut sic tractes atque exerceas, ne a semita pietatis, Deoque debitæ devotionis aberres, & unum negligas necessarium.

XXV.

Io. GERHARDI Ubung der gottseligkeit, sive Schola pietatis. Noribergæ 1719. Editio recentissima, post primam, quæ prodiit Ienæ A. 1623. repetita postea A. 1639. 1648. 1653. 1663. Est nimirum christiana & salutaris institutio, quæ caussæ quemvis hominem christianum ad pietatem permovere, quoque eam modo exercere debeat. Cum auctoris Hodegeta, monstrante, qua ratione hoc libro, ad confirmandas pias meditationes, uti queas. In fine additur Dominici *Beerii* Euangelischer und epistolischer wegweiser, Hodegeta euangelicus & epistolicus, non tantum pro iuvenibus ministris ecclesiæ, librorum apparatum non habentibus, quomodo sermones suos in diebus dominicis ac festis instituendos ex hoc libro, in salutarem auditorum usum, elaborare possint; sed etiam pro patribus familias, quid per singulos annos, in diebus dominicis & festis, ex hac Schola pietatis legere, Deoque placentem meditationem peragere debeant. Totum opus constat V. libris, quorum I. agit de caussis sonticis, quæ quemlibet hominem excitare debeant ad pietatem. II. de modo in genere, quo quis in pietate se exercere possit ac debeat. III. de partibus necessariis atque essentialibus novæ obedientiæ, quomodo quivis verus christianus se se in ea, secundum normam primæ

mæ tabulæ, gerere debeat. IV. de bonis operibus & christianis virtutibus, quæ in IV. V. & VI. Decalogi præcepto a studioso pietatis postulantur. V. de bonis operibus & christianis virtutibus, quæ in VII. IIX. IX. & X. præcepto a cultore requiruntur pietatis. Singulisque libris additur Præfatio, in quarum prima disseritur de debito & salutari fructu exercitii pietatis, 1. Tim. 4, 8. in secunda de summa præcepti divini, 1. Tim. 1, 5. in tertia de comparatione fidelium cum arboribus amœnis & fructiferis, Psal. 1, 3. in quarta de pii Principis præstantia inter omnes alios imperantes, Sir. 10, 27. & in quinta de diversa Euangelicorum & Romano-catholicorum doctrina de bonis operibus. Scopus auctoris hoc in libro est, resistere securitati & impietati, falsæque de fide operibus vacua opinioni, nec non abusui euangelii, & studiosam iuventutem excitare ad cultum tam necessariæ, quam utilissimæ pietatis. Suspiciones quidem, & calummiæ hominum male feriatorum non cessarunt, quo minus contra hunc & alios similes pii auctoris libros virus suum evomerent, eumque cum Weigelianis colludere criminarentur; at vicit tamen bona caussa, hocque opus omni tempore suos habuit amatores ac laudatores inter doctissimos & optimos viros, ita ut D. Nicol. *Zapfius* Præfat. in auctoris nostri Hodegetam euangelicum illud vocet aureum. Et Io. Andr. *Bosius*, professor ac polyhistor olim ienensis, statuit, posse hunc librum theologiæ practicæ cultoribus esse instar fundamenti; immo illis auctor erat, ut charta pura totum distinguerent, atque ita Locorum communium loco uterentur. Sed hoc consilium ego quidem non dederim; scio enim incommoda, quæ inde nascuntur: nam intersertæ illæ paginæ impediunt evolutionem & lectionem ipsius operis, & multis, immo plurimis in locis manent vacuæ & inanes. Satius autem est, adnotare auctores, similia aut plura suppeditantes, & peculiarem habere librum Locorum communium practicorum, in quem ea referantur, quæ Gerhardino in libro locum non inveniunt. Ceterum hic liber nec apud *Speneru*m sua caret laude, si placet evolvere Consilia eius theologica latina P. III. 204. 522.

XXVI.

Ioannis FORBESII Irenicum amatoribus veritatis & pa-

 cis

cis in ecclesia scoticana. Aberdonae 1629. Conscripsit auctor hoc Irenicum, ut responderet fratris cuiusdam presbyteri aporiis de receptis in Ecclesia scoticana ritibus, agitque in libro I. de geniculatione in S. coena, de mensa dominica, de communione inter populum, de offensione infirmorum, de tolerantia mutua: in II. de conservatione receptae consuetudinis, de usu libertatis christianae in rebus mediis, de potestate Magistratus civilis circa res ecclesiasticas, de iure praesidentiae & regiminis episcopalis, de potestate excommunicandi, de precum catechismi, & rituum ecclesiasticorum forma publica, de concione funebri, de baptismo in privatis locis, de coena Domini, de impositione manuum super catechumenis, de diebus festis, de schismate, scandalo, die ieiunii, recitatione orationis dominicae, iuramento doloso, & Synodorum utilitate ac necessitate. Altera huius Irenici editio exstat in auctoris Operibus iunctim editis; sed scias, in ea voculas aliquot, quae paullo immitiores, iustoque acerbiores reputatae sunt, correctas atque omissas esse, prout indicant nobilissimi *Actorum eruditorum* scriptores ad A. 1705. p. 229.

Davidis PAREI Irenicum, sive de unione & synodo Euangelicorum concilianda liber votivus. Heidelbergae 1614. Disseritur hoc in libro de diversitate iudiciorum & consiliorum super componendis Euangelicorum dissidiis, de scriptionum & colloquiorum theologicorum institutorum vanis successibus, de colloquio & Synodo fructuose instituendis, de syncretismo contra papatum ineundo, de articulis inter Euangelicos vel concessis, vel controversis, & denique ponderantur Motiva, sive rationes, quibus coitionem Euangelicorum fieri nec posse, nec debere, quidam Principibus persuadere conantur. Non tamen oppugnationem effugit hic liber: Ioannes enim Georgius *Sigvvartus* ei opposuit Admonitionem christianam, & Leon. *Hutterus* Irenicum vere christianum: de quo egimus P. II. huius operis, p. 174.

Irenicum, in quo casus conscientiae praecipui de viis quaerendae & constituendae inter euangelicas ecclesias pacis breviter proponuntur & deciduntur, ad exploranda super iis pie doctorum iudicia, vel ad obtinendum super eorum decisione eorundem consensum. Londini 1654. *Pacis ecclesiasticae* nomine intel-

liguntur

ligantur hic vel induciæ & cessatio a schismaticis controversiis, vel moderata hominéque christiano digna via necessarias tractandi in spiritus mansuetudine opinionum differentias, vel aperta denique ac publica fraternitatis professio in fundamentalibus doctrinæ capitibus.

Circa pacem religiosam ficta, veraque propositio. 1661. Est Epistola ad Baronem quendam scripta, in qua auctor, romano-catholicæ addictus religioni, respondet ad scriptum illud, quod nomine Electoris moguntini, quasi is eo conciliationem & concordiam Lutheranorum cum Ecclesia catholica, exclusis Reformatis, quæreret ac procuraret, editum erat. Atque illud ipsum scriptum hic insertum est, & ad singulas eius partes ordine respondetur, tandemque dicitur, non aliam ad tollendum schisma esse viam, quam ut discutiatur quæstio, an Lutherani vel Reformati habuerint iustam caussam separationis ab unitate & communione Ecclesiæ catholicæ, caussamque separationis, quæ allegetur, debere esse necessariam, & sacra ex scriptura probandam.

Io. HOORNBEECKII Dissertatio de consociatione euangelica Reformatorum & Augustanæ confessionis, sive de Colloquio casselano, A. 1661. habito. Amstelodami 1663. Auctor in ea promit iudicium suum non tantum de colloquio casselano, sed etiam de consociatione obtinenda, & tria agit, 1. historice ostendens, quid adhuc in conciliatione Euangelicorum sit factum: 2. theologice adstruens, quid fieri debeat: 3. politice disserens de ordine, quo fieri omnia debeant. Refutata est a D. Abr. *Calovio* in Δοκιμασια spiritus syncretistici dissertationis lugdunensis D. Io. *Hoornbeeckii* de Consociatione Reformatorum & Aug. confessionis.

Io. *Hoornbeeck*, harlemiensis, doctor & professor theologiæ Vltraiecti, deinde etiam Lugduni, & ecclesiæ pastor, typis subiecit *Socinianismum* confutatum, Commentarium de paradoxis & heterodoxis *Weigelianis*, Libros IIX. pro convincendis & convertendis *Iudæis*, Examen Bullæ VRBANI IIX. de iesuiticis imaginibus & festis, Examen Bullæ INNOCENTII X. de pace Germaniæ, Epistolam ad *Duræum* de independentismo, bel-

 gice

gice Tractatum de catechisatione, & Catechismum *antipapisticum*, & alia, finemque vitæ terrestris fecit A. 1666. ætatis 48. *Witte* Diar. biograph. Xxx 4. & *Crenius* Animadvers. P. XIIX. 22. *Ancillonius* Miscellan. critic. Tomo II. p. 315. narrat, Hoornbeeckium & Maresium forte fortuna convenisse in officina bibliopolæ alicuius hagiensis, atque hunc illum civiliter allocutum esse; sed illum, intellecto Maresium esse, respondisse: *Si sis Maresius, vale, & pacem cum tuis collegis* (ita alludere volebat ad litem, quæ Maresio erat cum Riveto) *cole*: atque hoc dicto tergum vertisse, & abiisse. Maresium autem hæc reposuisse verba: *Pacem cum Collegis colui, & semper colam.* Iam vero ex hoc colloquio infert Ancillonius, Hoornbeeckium incivilem fuisse, oppidoque inurbanum.

Collegium de propaganda fide ὡς ἐν τύπῳ adumbratum, & Ecclesiarum reformatarum antistitibus & Synodis oblatum a *F. S.* Hammonæ 1668. In eo proponit auctor consilium, ut Synodus Pastorum reformatorum quædam universalis coëat, quæ salutem circa fidem & mores curæ cordique habeat; atque adeo obiectum huius Synodi sit 1. concordia Reformatorum inter se arctior, subnixa Confessionum harmonia, catholice approbata. 2. concordia Reformatorum cum aliis, ex capite consensus huius fundamentalis. 3. concordia non tantum ecclesiastica, sed etiam politica. 4. erectio ærarii ecclesiastici. 5. usus eiusdem ad ecclesias & scholas honeste sustentandas vel plantandas, ad erigenda collegia & seminaria, ad communionem sanctorum cum exoticis ecclesiis colendam, & pressas sublevandas. 6. disciplina ecclesiastica. 7. frequentior synaxis, seu commemoratio mortis Domini. 8. melior cathechesis, secundum normam catechizandi veterem. 9. cura scholarum publicarum & privatarum. 10. censura librorum. 11. cura & instructio bibliothecarum. 12. versio librorum in linguas vernaculas. 13. bona & pia educatio Principum iuventutis, & eorum, qui suo tempore rerum clavo sint admovendi.

XXVII.

Christliche Fürsten-lehre, sive Christiana informatio Principum, auctore Cælestino Friderico GVTERMVTH. Holmiæ

miæ 1698. & 1702. Partes II. quibus ostenditur, quomodo Principes, aliique iuvenes, præcipue in doctrina christiana ad fidem operantem informari debeant; & in prima quidem Parte exponitur Catechismus Lutheri; in altera disputatur contra atheos, & traditur historia ecclesiastica & profana, atque hæc sub IV. Monarchiis. Opus hoc, cui præmittuntur approbationes duarum Facultatum theologicarum, Vpsaliensis, & Gryphiswaldensis, prodiit consilio, auspiciis & sumtibus augustissimæ Reginæ Suecorum, HEDEWIGIS ELEONORAE, viduæ. Fuit & *suecus anonymus*, qui ante 300. annos de Principis institutione scripsit, editus cum notis Io. *Schefferi*. De quo *Morhof*. Polyhist. T. III. 20.

Cælestinus Fridericus *Gutermuth*, nobilis silesius, secretarius regius, & serenissimarum Principum Sueciæ, Hedewigis Sophiæ & Vlricæ Eleonoræ informator, Peregrinationem regis CAROLI GVSTAVI annis 1658. & 1659. ipsiusmet manu latine scriptam, iussu reginæ VLRICAE ELEONORAE A. 1689. in germanicam linguam transtulit, & A. 1698. Christianam edidit devotionem privatam, scriptis hisce satis ostendens, activum sibi curæ cordique esse christianismum, omnemque eruditionem sine illo inanem reputandam umbram, ac foetidum cadaver. Rich. *ab Hardt* Holmiæ litteratæ p. 13.

XXIIX.

Frid. BALDVINI Tractatus de casibus conscientiæ. Witenbergæ 1654. Editio altera, priori (de anno 1635.) correctior: quam secuta est alia A. 1663. Et in illo quidem casus conscientiae non ad ἐθελοθρησκείαν Romanensium, sed ad unicam Scripturæ sacræ normam enodantur, ac resolvuntur. Hinc Theologi witteberbergenses opus hoc in Præfatione sua vocant utilissimum ac perquam necessarium, immo aureum, in quo nihil superstitionis, nihil conspirationis, nihil crudelitatis, nihil periculi aut fallaciæ; & Aug. *Buchnerus* in Epigrammate canit: *Sol christiana* Balduinus *est orbi*. Vide *Crenium* P. VI. Animadvers. p. 145. Et constat illud IV. libris, quorum primus agit de conscientia & eius casibus in genere: secundus de actionibus hominis circa Deum & religionem: tertius de actionibus hominis circa spiritus cælestes: quartus de

tus de actionibus hominum circa res humanas. Marginalia autem, & quæ, cum margine capi non possent, interspersa sunt, addita sunt a studioso quodam. Atque hic, ut *Crenius* indicat Animadvers. P. VI. 145, erat Io. Georg. *Seldius*, Hilperhusa-francus: qui etiam de suo quædam addiderit.

Lib. IV. cap. 8. casu III. p. 793. In nostræ Wittebergensis ecclesiæ Agenda hæc verba (Vnd die er selbst dazu gethan hat, id est, Et quæ ipse addidit) *in parenthesi* leguntur, *neque apud nos in baptismo infantum usurpantur*.

Constat, *neque in parenthesi* ea legi, *neque unquam omissa in baptismo infantum*. Quæ caussa est, quod facile credam, periodum istam, ut multa alia, *vitio scribæ* in librum illum irrepsisse. Io. *Meisner* in Fasciculo Dispp. theolog. & quidem disp. III. §. 26. *Crenius* l. c. p. 145.

Frid. *Balduinus*, dresdensis, pellionis filius, etsi nullis instructus opibus, Dei tamen providentia, celsissimique Ducis Saxoniæ & Proelectoris Friderici Guilielmi subsidiis adiutus, tantum in studiis suis profecit, ut latinas & græcas litteras ad elegantiam usque, hebræam vero, quantum satis est, disceret, ac præter philosophiæ partes alias mathesin excoleret, atque in poesi, ad quam a natura videbatur factus esse, præclari quid præstare sciret. Hinc cum laude utramque lauream consecutus, philosophicam & poeticam, sacris se studiis, sub informatione Polyc. *Lyseri*, Aeg. *Hunnii*, & Sal. *Gesneri*, totum tradidit, ita ut postea variis functionibus fructuose ac laudabiliter præesse potuerit. Fuit enim successive diaconus friburgensis, superintendens olsnicensis in Voitlandia, &, legitime impetrato Doctoris gradu, Witebergæ professor theologiæ, antistes ecclesiæ, & Consistorii ecclesiastici assessor, potuissetque concionatoris aulici dignitatem, quippe quæ ipsi oblata erat, habere, nisi invidioso aulæ splendori præferre maluisset amœnas & securiores umbras academiæ. Et quamvis ad summam senectutem non vixerit, (obiit enim A. 1627. ætatis 52) eam tamen vitæ rationem tenuit, totque ac tam præclara scripta condidit, ut in Epitaphio iure dici potuerit vir vere apostolicus, & non nisi cum maximis laudibus nominandus;

dus; usque adeo ipsum absoluta eruditio, summa pietas, inusitata vitæ innocentia, morumque supra seculi captum probitas admirabilem omnibus fecerant, & maximorum theologorum gloriæ æquaverant. Potiora autem eius scripta (nam quis omnia enumeret?) sunt Commentaria in Psalmos Davidis pœnitentiales, in Prophetas tres posteriores, atque in Epistolas paulinas, Christi Adventus typicus, eiusdemque Passio typica, Hyperaspistes Lutheri, adversus maledicam orationem Nicolai *Serarii*, Tractatio theologica de disputatione cum diabolo, contra eundem, Diatribe de antichristo, contra Casp. *Scioppium*, Epistola apologetica pro communione sub utraque, contra Mart. *Becanum*, Defensio Augustanæ confessionis contra Pet. *Patzmannum*, Examen Compendii theol. D. Christoph. *Pelargi*, Oratio panegyrica de Synodo Euangelicorum generali, contra Dav. *Pareum*, Responsione ad XII. rationes *Reformatorum* in doctrina de S. cœna, atque ad librum alicuius politici *berolinensis* eadem de materia, item Antapologia, Apologiæ illorum Reformatorum opposita, Refutatio catechismi ariani, & Collegium sive Dispp. contra *Photinianos* recentes. *Witte* Memor. theol. 270. *Spizel*. Templ. hon. reser. 77. *Morhof*. Polyhist. T. I. lib. VI. p. 472.

XXIX.

Felicis BIDEMBACHII Consilia theologica. Francofurti 1611. Sunt eorum Decades X. & aliorum quidem theologorum, ut Io. *Brentii*, Sigism. *Cephali*, Wolfg. *Musculi*, Iac. *Andreæ*, Matth. *Aulberi*, Andr. *Osiandri*, Io. *Hugonis*: Io. *Wigandi*, Conr. Wolfg. *Platzii*, Hier. *Mencelii*, Io. *Matthesii*, Iod. *Hockeri* & Herm. *Hamelmanni*, Wilh. *Bidembachii*, Tilem. *Heshusii*, Iac. *Heerbrandi*, & Theodor. *Schnepfii*, Lucæ *Osiandri*: Ant. *Corvini*, Andr. *Musculi*, Io. *Bugenhagii*, Io. *Galli*: Ioach. *Zibineri*, Mart. *Lutheri*, Maximil. *Moerlini*, Matth. *Flacii*, Nic. *Galli*, Sal. *Codomanni*, *Wirtembergensium* theologorum: Balth. *Bidembachii*, Tilem. *Brenlii*, Phil. *Melanchthonis*, Mart. *Buceri*, Io. *Pfeffingeri*, Andr. *Colichii*: Hier. *Welleri*, *Tubingensium* theologorum, Herm. *Emsinckoferi*: Georgii *Mylii*, Casp. *Radeceeri*, Zach. *Rivandri*, Io. *Schurzii*, Io. *Aepini*, Matth. *Iudicis*: Mart. *Hammeri*, Sigfr. *Sacci*, Georgii *Codonii*, Mich. *Caelii* *Reutlingensium*. & *Saxonicorum* theologorum. Sciendum autem, plures

plures inter hosce esse, qui duo & plura consilia dederunt, duasque ultimas Decades non a Felice, sed Io. Mauritio *Bidembachio* collectas esse.

Felix *Bidembach*, sive *Bydembach*, Stutgartia-wirtembergicus, S. theol. D. & post diaconatus munera concionator in patria aulicus, deinde abbas adelbergensis, & superintendens ibidem generalis, tandemque abbas maulbrunnensis & Provincialium assessor, theologus profundus, qui in simplicitate prudentiam, in adversitate patientiam, in veritate constantiam, in parsimonia temperantiam exercuit, colloquio ratisbonensi A. 1601. interfuit, dissidia circa fidem, in Suevia exorta, Halæ Suevorum composuit, & apoplexia correptus (cuius metu solitus est quavis nocte peccatorum diurno tempore commissorum devotissime rogare veniam) in conventu bebenhusano, ibidem & exspiravit & sepultus est anno 1612. cum 48. ætatis annum peregisset. *Witte* Memor. theol. p. 845. & Diar. biograph. I 3. Io. *Fecht* Supplem. hist. eccl. Sec. XVI. 132. *Fischlinus* Memor. theol. wirtemb. P. II. 32. ac *Serpilius* Epitaph. theolog. in Suevia natorum p. 14. Scripta hæc reliquit: Manuale ministrorum ecclesiæ, Promtuarium connubiale & exequiale, Tractatum de causis matrimonialibus, Brevem instructionem, quomodo cum ægrotis & moribundis sit agendum, & alia.

XXX.

Arnoldi MENGERINGII Scrutinium conscientiæ catecheticum. Altenburgi 1642. Quo monstratur, qua ratione quis conscientiam suam secundum catechismum examinare debeat, ut peccata atque errores suos cognoscere, deque iis poenitere possit.

Arnoldus *Mengering*, halensis Saxo, cuius pater Ducis *de Alba* crudelitatem effugiens, Daventria Halam concesserat, *Hutteri*, *Balduini*, *Hunnii*, *Franzii* & *Meisneri* in academia vitembergensi, Io. autem *Gerhardi* in salana discipulus, & Facultati philosophicæ huius loci adiunctus, in variis docuit ecclesiis, colditiensi, puta, sudenburgica, loebeginensi. & halensi; sed a Cæsarianis pulsus Bitterfeldii in exilio vixit annum pæne totum;

que

quo elapſo Dresdæ aulicum egit eccleſiaſten, donec Altenburgum vocaretur ad munus concionatoris aulici & conſiliarii eccleſiaſtici, pariterque honores doctorales Sereniſſimi ſumtibus petere iuberetur. Sed nec in hac ſtatione conſenuit: Halam enim, ut ſuperintendentis paſtorisque primarii, & ſcholæ ephori munera ſuſciperet, invitatus, non potuit non Senatui oppidano patriæque morem gerere. Quem vero ſibi locum elegerat vitæ, en, is leti fuit: nam præter omnium ſpem, morbo apoplectico in ſinu ſuorum interiit anno 1647. cum numeraret annum ætatis quinquageſimum. Moriendi velocitate ac felicitate imitatus eſt *Mattheſium*, *Trozzendorfium*, *Saccum*, & Hier. *Wellerum*; ſicut & optimis illos ſcriptis aſſequebatur: namque in primis eius Schola catechetica, quæ eſt quaſi anteambulo ac prior pars Scrutinii catechetici, Belial ſtratioticus & Sceleratus metator, Tobias conſcientioſus, *Belſazeris* ſacrilegium, Horcologia, aliaque plura exſtant, & multo cum fructu leguntur. *Witte* Memor. theol. 648. *Gotter* Elogiis claror. virorum, qui Altenburgum ſcriptis meritisque illuſtrarunt, p. 40. & *Crenius* Animadverſ. P. VI, 144. qui ei laudem tribuit eximiæ pietatis in Deum theologi, quo nemo fere magis hoc de doctrinæ genere meritus ſit. Litem ei moverunt Hamburgenſes theologi de Antimengeringio, cui fabulæ bonus vir faciles nimis aures præbuerat, fidentiusque de eo ſcripſerat in Informatorio conſcientiæ catechetico. Sed illi eum arcte tenuerunt, prout videre licet in utriusque partis litteris apud *Dedekennum* Conſil. theol. T. II. 590.

XXXI.

Ludovici DVNTE Caſus conſcientiæ. Erfurti, ſeu, ut in fine dicitur, Arnſtadii 1648. Qui, ut prius editi fuerunt Lubecæ A. 1636. ita poſtea Razeburgi A. 1664. prodierunt. Sunt deciſiones 1006. caſuum conſcientiæ e diverſis Theologorum ſcriptis, *Dedekenni* videlicet opere, Fel. *Bidembachii* Conſiliis theologicis, *Balduini* Caſibus conſcientiæ, item *Gerhardi*, *Meiſneri*, *Hunnii* & aliorum libris collectæ, contractæ & in brevitatem redactæ, ac iuxta ordinem Locorum theologicorum poſitæ. In *Wittii* Memoriis theologorum p. 481. hoc opus vocatur plane aureum, & *Hottingerus* Bibliothecarii p. 407. ſcribit, Duntium in Caſibus conſcientiæ eſſe facillimum.

Ludovicus *Dunte*, Revalia-livonus, *Winckelmanni Menzeri, Gisenii*, & *Feurbornii*, nec non *Thummii* & *Hafenrefferi*, item *Balduini*, *Franzii* & *Meisneri* discipulus, ab itinere belgico, anglicano & gallico redux, muneri ecclesiastico, quod ei in patria urbe oblatum, multa cum laude præfuit, idque cum altiore & lautiore, ad quod invitabatur, permutare noluit. Neque tamen adversis caruit: nam, ut alia prætercam, ob elencticum officium cathedra ei ecclesiastica aliquando interdicta fuit. Et quamvis tribus post hebdomadibus honori & dignitati pristinæ restitueretur, ea tamen mentis alacritate, qua antea gaudebat, carere visus est; imo tandem id consecutus animi ægritudine, ut in morbum acutum & hecticum incideret, mundumque hunc relinqueret anno 1639. cum in exilio hoc terreno 43. annos exegisset. De doctrina ac pietate eius singulari loquuntur hæc eius scripta: Buccina euangelii, Concio de præstantia scholarum, Libellus catecheticus, Sudariolum pro abstergendo sudore parturientium, & exsiccandis lacrimis viduorum, ac Praxis pietatis. *Witte* Memor. theologor. 479.

XXXII.

Georgii KOENIGII Casus conscientiæ. Altorfii 1676. Prius A. 1654. Sed altera ista editio a filio curata, ab eodem partim ex MS. auctoris, partim ex propriis adversariis aucta est. Casus autem conscientiæ illi tractantur, qui in VI. capitibus doctrinæ catecheticæ, ut & in tabula oeconomica, subinde solent occurrere. Quibus additur Casuum miscellaneorum heptas, post obitum auctoris edita A. 1655. *Hottingerus* Bibliothecarii p. 407. *Kœnigium* ait in Casibus conscientiæ esse diffusissimum, & Christ. *Thomasius* in Annotat. ad Pufendorfium de monarchia spirituali p. 265. propterea eum notat, quod omnes controversiarum cum Reformatis minutias Casibus suis immisceat; quo consilio, facile quemvis posse odorari, qui non sit obesæ naris.

Pag. 770. Ad rationes in contrarium allatas (ab iis, qui negant, iuramentum religionis in verbo Dei esse fundatum) sic *respondemus*.	In contrarium disputat Christ. *Thomasius* in Cautelis p. 196.

Geor-

Georgius *Kœnig*, Amberga-palatinus, *Soneri*, *Piscarti*, *Queccii*, *Schepperi*, item *Hutteri*, *Balduini*, *Franzii*, nec non *Reidenii*, *Graueri*, & Io. *Maioris* discipulus, theol. D. & professor in academia altorfina, atque ecclesiæ pastor primarius, & bibliothecæ præpositus academicæ, officiorum suorum partes ita implevit, ut apud Proceres laudem, apud collegas æstimationem, apud auditores amorem ac venerationem consequeretur, atque omnibus ad urnam usque quam maxime probaretur. Sermonum gratia, vultus elegantia, & gravitate mixta comitas commendatissimum reddebant virum, sicut scripta celebrem. Ex iis in theologorum manibus versantur Vindiciæ locorum Scripturæ, Oratio de studiis virorum illustrium in condendis bibliothecis, Tractatus de antichristo contra Mich. *Denckium*, & variæ Conciones ac Disputationes. Cumque senectute, quæ ipsa mors est, premeretur, ac vires suas valde attritas esse sentiret, sæpe optavit dissolvi, atque liberari ab hoc ergastulo, & uno ante obitum anno, quum vitam & mortem, cælum & infernum auditoribus suis proponeret, sermonem sacrum præter morem finivit vocula DIXI, quasi præludens ac præsagiens morti suæ, qua finis imponendus esset vitæ suæ, & expectanda sententia iudicis. Dixit ergo, & dicere cessavit anno 1654. ætatis 65. Io. Conr. *Dürrius* in oratione parentali, quæ exstat in *Wittii* Memoriis theolog. p. 1100. *Omeis* in Gloria academiæ altorfinæ p. 26. & *Boineburgius*, qui in Epp. ad Dietericum p. 319. hac eum laude ornat, quod omni studio theologi accurati & pii exemplum repræsentaverit.

XXXIII.

Ieremiæ TAYLORI Ductor dubitantium, Bremæ 1705. Ex anglicana editione quarta, eaque optima, in germanicam linguam translatus a viro quodam docto, ut in *Extractis menstruis* A. 1700. p. 337. proditur, lipsiensi. Continetur in eo decisio variorum casuum conscientiæ ad amussim iuris divini, canonici, civilis & naturalis, per veritatem solide confirmata, ut quivis non suam tantum vitam inde examinare, corrigere & inoffense formare, sed & aliorum facta secundum illam iudicare possit. Opus non modo theologo, sed etiam ICto, politico, & cuivis alii oppido utile; ideoque etiam laudatur ab auctore *Extractorum menstru-*

rum l. c. Et anno 1696. Londino ad illustrem Leibnitium, sicut legimus in Miscellaneis Leibnitianis p. 25, scribebatur, auctorem nostrum haberi optimum inter eos, qui de casibus conscientiæ scripserunt. Celeberrimus etiam fatetur *Thomasius* in Annotat. ad Pufendorfii Monarchiam spiritualem p. 266. librum hunc propterea esse commendandum, quia auctor eius plures erroneas doctrinas papisticas detexerit, quam ullus Protestantium. In Præfatione, quæ satis longa est, varia proponuntur, quorum summam recitare haud gravabimur, videlicet, tempore reformationis theologiam casuisticam vix locum habuisse; sed postea non defuisse, qui laudabilem in ea operam præstiterint, & ex Lutheranis quidem *Balduinum*, *Bidembachium*, *Dedekennum*, *Kœnigium*, & epitomatorem operum Io. *Gerhardi*, sicut ex Reformatis *Alstedium*, *Amesium*, *Perkinsium*, & novissimum *episcopum norvicensem*: Scriptorum pontificiorum quosdam miras & exsecrandas conscientiæ regulas tradidisse, neque modum eorum doctrinæ sive informationis probari posse; suum propositum fuisse, multas illas materias, quæ huc spectant, in ordinem redigere, & quæstiones inutiles missas facere, semper autem oculum dirigere ad IIX. Regulas universales. Et quænam illæ? 1. in difficilibus & intricatis quæstionibus viam calcare facillimam. 2. in odiosis ac tædiosis eam accipere partem, quæ minus tædii atque odii efficit. 3. in favorabilibus atque utilibus eo usque ire, quo licet. 4. in rebus & quæstionibus homines respicientibus ita dubium decidere, ut illi pacata possint esse conscientia. 5. in iis, quæ ad Deum pertinent, id suadere, quod eius honorem promovet quam maxime. 6. in rebus officii nostri id probare, quod est sanctissimum & gravissimum. 7. in dubiis, quod est securissimum. 8. in probabilibus, præferre id, quod rationi videtur maxime consentaneum, neque permittere, ut quis illud apprehendat, quod postea secundum omnes circumstantias, atque in toto opere, minus sit probabile, minusque rationale.

In Præfatione pag. 4. Non opus est, *ait Concilium tridentinum Sess. XIV. cap.* 4. ut pœnitentia nostra sit contritio spiritus, atque confessionem præcedat, sed sufficit, ut post aliquod temporis spatium fiat.	*Hæc ibi non legitur*, in meo quidem exemplari.

Ne-

Pag. 5. *Idem pergit:* Et si nihil aliud quam peccata venialia confiteri velit, satis est, ut veram contritionem habeas super unico. Similiter se res habet cum peccatis mortalibus, si confitenda sunt.	*Neque hoc.*
Ipse mihi *certos limites & regulas* (videlicet IIX.) proposui, secundum quas omnes occurrentes quaestiones ac dubia decidere studui.	Regulae illae *non sunt tam clarae*, ut non passim multa & operosa declaratione seu limitatione indigeant. Christ. *Thomasius* Annot. ad Pufendorfii Monarch. spirit. p. 266.

Ieremias *Taylor*, (quod nomen in pronuntiatione bisyllabum est) cantabrigiensis, artium magister, theologiae praelector in ecclesia S. Pauli londinensis, & capellanus regius, postea theologiae professor oxoniensis, tandemque episcopus in Hibernia dunensis & connorensis, (zu Down und Connor) varia condidit publicique iuris fecit, quae de magna eius & pietate & eruditione, & moderatione testari possunt, ex quibus sunt Tractatus de officio episcoporum, Libertas prophetiae, Vnum necessarium sive doctrina & praxis poenitentiae, Responsio ad Epistolam Episcopi roffensis de peccato originali, Libellus de reali & spirituali praesentia Christi in S. coena, Formula precum ad varios casus, ordinarios & extraordinarios, Dissuasio a papatu, Historia vitae & passionis Iesu Christi, quae est quasi prior pars Casuum conscientiae sive Ductoris dubitantium, Selectae conciones in omnes anni dominicas, & Regula atque exercitium vitae christianae. Vixit, quod *Clericus* Tomo IX. de la Bibliotheque ancienne & moderne p. 324. observat, eo tempore, quo cogitationes etiam optimae, quales eius erant, non poterant non irritare spiritus hominum: unde etiam apologia opus habuit, qua se defenderet. Sine dubio igitur laetus e strepitoso & pugnace discessit mundo, in quo non licet libere prophetare, lubensque morti, ad quam pie excipiendam alios hortabatur, manus dedit, idque anno 1667. *Witte* Diar. biograph. Zzz 3. *Hydi* Catal. biblioth. Bodlei. p. 156. *Thomasius* l. c. & Christoph. *Sandius* Nucleo histor. ecclesiast. p. 156. qui eum vocat scriptorem excellentissimum.

XXXIV.

Ioan. Conr. DANNHAVERI Theologia conſcientiaria, Argentorati 1679. Tomi II. ac totidem volumina. Et alteri additum eſt Collegium eiusdem decalogicum, ut tertii Theologiæ conſcientiariæ tomi vices ſuſtinere poſſit. A. 1669. Editiones hæ utriusque operis ſunt ſecundæ, eæque emendatiores & auctiores. Et hiſce, ſi *Bebelium* in binis ſuis Præfationibus audimus, contenti eſſe poſſumus, etiamſi primas huius laboris lineas, de quarum poſſeſſione D. Io. Frid. *Mayerus* in Bibliotheca ſcriptorum theologiæ moralis & conſcientiariæ, Aegidii *Strauchii* Theologiæ morali adiecta, gloriatur, non habeamus: ſufficit enim nobis, accuratum atque induſtrium virum D. *Bebelium* editiones iſtas ex auctoris MSStis emendaſſe atque locupletaſſe, & laborem hunc auctoris ab ipſo *Mayero* & clariſſimis *Actorum eruditorum* collectoribus ad A. 1705. p. 561. quamquam auctor alteri Tomo immortuus eſt, agnoſci ac celebrari perfectiſſimum. Toti operi præmiſſa eſt Oeconomia, ſive compendioſa illius diſpoſitio, in qua, quid quid theſaurorum hic reconditum eſt, ſynoptice exhibetur. Sed nec dum poſſumus abire a Præfationibus *Bebelii*: nam in ea, quæ priori Tomo præfigitur, ait *Dannhauerum* ſcientiam ſuam theologicam publice eo comprobaſſe, quod caſus conſcientiæ intricatiores ea dexteritate ſolverit, ut pares habeat paucos, ſuperiorem forte neminem: in altera, quæ Collegio decalogico præmittitur, rudes illum informare, errantes refutare, ſegnes incitare, impios terrere, miſeros conſolari, dubios firmare, ſcrupuloſos e tricis ſuis expedire, eaque omnia diſtincte, pie, copioſe, accurate, perſpicue digeſſiſſe, propoſuiſſe, elocutum eſſe, examinaſſe, & diiudicaſſe, id eſt, præcipuos commentatoris numeros expleviſſe.

XXXV.

Chriſtoph. Ioachimi BVCHOLZII Reſponſum iuris pro matrimonio Principis cum defunctæ uxoris ſorore contracto, Rintelii 1652. Elaboratum id fuit nomine ampliſſimi Collegii ICtorum rinteleienſis, ad requiſitionen ſereniſſimi Holſatiæ Ducis, *Augusti Philippi*, editumque eum in finem, ut publice conſtaret, quid hac in re ſtatuerint; paſſim enim percrebuerat ca-

lumnia,

lumnia, eos indifferenter probare hoc matrimonii genus, & sanctionem ecclesiæ illud improbantem eversum ire. Responderunt igitur, 1. hoc coniugium posse permitti, quia in verbo Dei non sit prohibitum. 2. præcipue, cum iam sit contractum, ac versetur inter illustres personas Principis & Comitis S. R. Imperii, quorum maxima est dignitas, adeoque 3. posse in eo dispensari.

Christoph. Ioachim *Bucholtz*, Scheninga-brunsvicensis, Andreæ Henrici theologi frater, natus cum eo A. 1607. I. V. D. & prof. rinteliensis, consiliarius serenissimi Hassiæ Landgravii, & consul hamelensis, duo etiam scripta edidit contra Aeg. *Stranchium* A. 1663. cum iam ad senium vergeret, laudemque obtinuit ICti pii & accurati.

EIVSDEM Adsertio prioris Responsi adversus argumenta Io. Ottonis *Taboris* ICti, & Mich. *Havemanni* theologi. Rintelii 1659. In Prooemio dicit, spem sibi non fuisse nullam, tantos antagonistas minime provocatos aliquod operæ pretium facturos, & pro sua fama, qua alter iam clareat, alter vero clarere laboret, talia argumenta opposituros fuisse, quibus si non expugnatæ, saltem recte oppugnatæ videri possent rationes in Responso suo propositæ: verum ibi nihil offendere licere præter id, quod ad infringenda argumenta sua tam ineptum sit, quam quod maxime. Vtrumque enim antagonistam adserere, Deum O. M. per Mosen prohibuisse matrimonium cum defunctæ uxoris sorore, & quidem ex ratione & lege naturæ; sed hoc, quod maxime omnium probandum foret, sine probatione, ac nude & simpliciter adfirmare. Sibi igitur potuisse sufficere meram adsertionis negationem; nihilo minus tamen, ac præter morem & necessitatem, se negationis suæ allaturum probationem.

EIVSDEM Examen Adsertionis Responsi Mosis, ut *Havemannus* quidem illud vocat. Bremæ 1662. Quo, omnibus argumentis contrariis reiectis, nec a Mose, nec a natura istas, & id genus alias nuptias prohibitas esse, solide demonstratur.

EIVSDEM Vindiciæ sui Examinis, contra Defensionem mosaicam *Havemanni*. Helmæstadii 1664. Cum Appendice ad novam interpretationem legis Levit. 18, 18. M. Matthiæ *Bugai*, quæ hic

hic exstat p. 229. ubi paucis se ita explicat: Approbare se Principum protestantium Edicta, quibus hoc genus matrimonii prohibeant; sed hoc tantum disputare, An non potestas sit Principi & Magistratui, iure episcopali, quod superioritatis territorialis pars sit, armato, in casu matrimonii, extra iuris naturæ prohibitionem, contra legem positivam contracti, ex iusta caussa facere gratiam contrahentibus, & dispensare, ut separare necessum non sit eos, qui tale matrimonium contraxerunt? Et hoc se adfirmare.

Henrici WALMII Enodatio casus sive quæstionis practicæ, Num vir pius & religioni euangelicæ addictus, nullo ceteroquin munere ecclesiastico vel scholastico, aliove fungens, neque ad illud se idoneum reddere valens, certisve de caussis nolens, possit nihilominus illæsa conscientia uti fruique bonis, quæ appellantur ecclesiastica, in reformatis, vel, ut vocant, secularisatis episcopatibus, sub titulis *Præpositi*, *Archidiaconi*, *Decani*, *Scholastici*, *Thesaurarii*, *Cellarii*, *Præbendarii*, *Canonici*, *Vicarii*, *Commissarii*, & similibus; absque ullo tamen spiritualitate pontificia, & sic accenseri primo Reip. membro, quod constituunt homines bona sub eiusmodi titulis possidentes, ex ordine publico & lege fundamentali, statutisque, iuxta quæ, post tempora etiam reformationis, nemo ad illa bona possidenda, & ὑπεροχὴν illis annexam, admittitur. Helmstadii 1674. Tenet autem sententiam affirmantem. Ceterum animus ei erat argumentum hoc sub incudem revocare, veramque sententiam firmissimis, &, quoad licet, apodicticis rationibus probare, contrariam vero, eamque falsam, & eius argumenta discutere ac refutare. Verum an illud præstiterit, compertum non habeo.

Henricus *Walm*, E. H. SS. P. & P. C. id est, Ecclesiæ halberstadiensis sanctorum Petri & Pauli canonicus, anno 1673. condidit Aphorismos de politico pragmatico, ac supremum post hoc tempus diem obiit.

IV. Responsa theologica, videlicet aliquot theologorum HASSIACORUM, Io. GERHARDI, Tobiæ HEROLDI & Christ. HELVICI, ad quæstionem: An Iudæi in civitate christiana a Magistratu possint ac debeant tolerari? Lipsiæ, apud Henn.

Henn. Grossium iuniorem, sine expressione anni. Adfirmant, sub certis restrictionibus. Neque gravabor indicare tibi Hassiacorum nomina. Erant nimirum Mart. *Bucerus*, Io. *Kymeus*, Dionysius *Melander*, Io. *Leyningus*, Iustus *Winther*, Io. *Pistorius*, Casp. *Kauffungen*.

Tobias *Herold*, S. theologiæ doctor, & primarius ecclesiastes in æde S. Martini halberstadiensi, animam suam Deo reddidit anno 1620. cum ætatem attigisset annorum 45.

D. Martini KEMNICII Relatio & iudicium de novo Calendario Gregoriano. A. 1584. Directum est hoc Iudicium ad serenissimum Hassiæ Landgravium, optimum tunc temporis mathematicum, in quo triplicem commonstrat viam, qua Calendarii veteris error corrigi queat; adeoque non improbat novum Gregorianum, modo per indiscretam illius receptionem Papæ romano non permittatur potestas aliqua in ecclesiis Protestantium, sive directe sive oblique quid mutandi, statuendi, ac præcipiendi.

XXXVI.

Io. BRENTIVS von Ehesachen, de rebus coniugialibus. Sine anno & loco. Videtur tamen impressum esse Halæ Suevorum. In eo tractatur de casibus coniugii, quomodo secundum ius divinum sint iudicandi ac decidendi; speciatim vero his de quæstionibus: 1. An rata sint sponsalia sine parentum consensu? 2. Quænam personæ, non obstante consanguinitate aut affinitate, possint coniungi? 3. An, qui virginem defloravit, ad eam ducendam possit cogi? 4. An christiano liceat plures una uxores habere? 5. An inter Christianos fieri possit divortium? 6. Num, extra adulterium, causa divortii esse possit invidia, ira, veneficium, & aliud quid? 7. An lepra? 8. An impotentia debitum præstandi coniugale? 9. An diuturna absentia? *Lutherus* huic libello præfatus est, sicut legimus in eius operum ienens. germanicorum Tomo V. p. 324.

Tilem. HESHVSIVS von Eheverlöbnissen, de Sponsalibus, & gradibus prohibitis. Erfurti 1591. Auctor scripsit hunc tractatum, cum munus gereret in Borussia, & ideo Præfationem direxit ad Pastores illius Principatus, docens, se brevem hic instru-

ctionem dare voluisse de gradibus a Deo in Levitici cap. XIIX. prohibitis, in gratiam non modo plebeiorum, sed etiam sacerdotum & pastorum.

Gründlicher bericht, Solida informatio ex S. scriptura, in quantum Magistratui debeatur obedientia, & quis, quomodo, & in quibus casibus resistere possit impiis tyrannis? 1522. Sententia eius est, subditos licitis mediis, etiam gladio tandem, resistere posse Magistratum gerentibus, si tyrannice imperent, atque impia & animabus exitiosa præscribant, quoniam obedientia nobis a Deo iniuncta sit non erga personas, sed erga* ἐξουσίαν & ἀρχήν, id est, potestatem Magistratui ab ipso traditam: hanc autem potestatem consistere in defensione bonorum, & punitione improborum. Cui si adversetur magistratum gerens, ipsummet esse facinorosum, & pœna dignum. Auctor huius tractatus, sicut in Præfatiuncula traditur, est PRINCEPS aliquis S. Rom. Imperii, & quidem ex Protestantibus. Eiusdem est Præfatio, in qua explicatur dictum Christi *Matth.* 5, 39. *Ego autem dico vobis, ut non surgatis contra malum: sed ei, qui percutit te super maxillam tuam dexteram, obverte illi etiam alteram.*

Iacobi RATZII Vom tanzen, De choreis, & aliis recreationibus. 1545. Per alias autem recreationes intelligit lusus, etiam chartarum, & aleæ, convivia, concentus musicos, venationes, aucupia, piscationes, equitationes. Hæc & similia, si modus in iis observetur, statuit esse licita, neque a Deo prohibita. Atque ita refutatum it M. Melch. *Ambachium*, pastorem francofurtensem, qui *choreas*, in quibus mares cum feminis saltant, edito quodam schediasmate improbavit, & Christianis iudicavit neutiquam competere.

Iacobus *Ratz*, pastor neustadianus ad Rochum, scripsit Propositiones contra Iudæos & iudaizantes Christianos, item de Clandestinis matrimoniis, ac Ieiunio, floruitque ab anno 1532. ultra medium sæculi XVI. *Frisius* Epit. Biblioth. Gesner. p. 382.

Nicolai *ab* AMSDORF Schrift, Scriptum contra missam & horas canonicas. Ienæ 1562. Tam has, quam illas idololatriæ accusat, atque Adiaphoristas, qui libro *Interim* dicto favebant, pariter increpat.

* *Rom.* 13, 1. 2. *Tit.* 3, 1. 1. *Pet.* 2, 13.

Ni-

Nicolaus *ab Amsdorf*, natus Tschepæ distrićtus vvurzensis, in prædio paterno, gentilitiam nobilitatem non putavit sibi gloriam adferre, nisi litterarum ei decus adiungeret. Positis igitur litterarum tirociniis Wittebergam se contulit, tantosque in studiis progressus fecit, ut non tantum philosophiæ, sed theologiæ etiam, quam in primis, raro nobilium exemplo, deperibat, & ducibus *Luthero* ac Phil. *Melanchthone* tractabat magna industria, licentiatus, ac postea eiusdem professor renuntiaretur. Agnita veritate euangelica Lutherum comitatus est Wormatiam, reversusque Wittebergæ defendit abrogationem missæ, Papam esse antichristum in præfatione quadam sustinuit adfirmare, Magdeburgi totos XIIX. annos Ecclesiæ superintendentem egit, immò hanc & goslariensem præscriptis legibus formavit, a IO. FRIDERICO Electore Saxoniæ contra Iulium *Pflugium*, a Collegio sine ipsius consensu electum, constitutus est episcopus naumburgensis, sed & sexto post anno, Electore capto, Pflugio a Cæsare restituto, Magdeburgum fugere coactus est. Hic ergo denuo docuit, donec Ienam vocaretur, ut fundationi & inaugurationi interesset novæ academiæ, atque a captivi Electoris filiis consiliarii & superintendentis, immo etiam episcopi titulo, quoties ad eum scriberent, honoratus est. Georgio *Majori*, bona opera ad salutem necessaria esse contendenti, cum sese opponeret, in contrarium lapsus errorem, ea ad salutem pronuntiavit exitiosa esse; sed melior tamen eius sensus erat, quam verba: non enim in se & ex sua natura dixit perniciosa esse, sed opinione meriti. Interfuit Colloquio lipsiensi A. 1519. & conventui smalcaldico A. 1537. opemque tulit adornandis huius Articulis: quibus & ipse subscripsit. Leti memor ut viveret, arcam feralem lecto adiunxit, cum *Rorario* scripta *Lutheri* revisit ediditque, quæ hodie Opera *Lutheri* ienensia appellantur, & varia ipse, maiorem partem germanice, scripsit, ut, Extractum ex *Naucleri* Chronica, quam perfide Papæ cum Imperatoribus egerint, Notas in PAVLI III. Bullam magnæ indulgentiæ ad eversionem hæreseos lutheranæ, Responsionem ad *Interim*, de S. cœna, *Lutherum* non fuisse adiaphoristam, *Pomeranum* (Bugenhagium) & G. *Maiorem* cum suis Adiaphoristis magnum dedisse scandalum, Brevem exceptionem ad *Maioris* Apologiam, Instructionem de Andr. *Osiandri* Confessione

 de iu-

de iustificatione, Libellum de Papa eiusque ecclesia, Publicam confessionem puræ doctrinæ euangelicæ adversus *Schwermeros*, i. e. Schwenckfeldicos, Anabaptistas & Sacramentarios, Refutationem *Maioris*, propositionem de necessitate bonorum operum ad salutem defendentis, Subscriptionem censurarum saxonicarum contra *Maioris* doctrinas, Conciones ex Lutheri scriptis in Prophetas, Germaniam, ut olim Iudæos, enormium peccatorum caussa deletum iri, Scriptum polemicum contra Tilem. *Heshusium*, & aliud contra Justum *Menium*, eum vocationem & ecclesiam suam deseruisse, & post has pugnas, hosque labores cælebs supremum diem Isenaci obiit anno 1565. ætatis 82. Melch. *Adamus* in Vitis theol. p. 68. *Zeumer* in Vitis theol. ienens. 2. *Lexicon univ. histor.* T. I. 125. *Magirus* 44. *Carpzovius* Mag. in libros symbol. 894. & *Olearius* in eorum Continuatione 1339.

Lucæ OSIANDRI Bedencken, Iudicium de novo Calendario papali. Tubingæ 1583. An illud Christianis sit necessarium, & qua fide *Gregorius* papa XIII. hac in re utatur? an Papa potestatem habeat Christianitati illud obtrudendi? an etiam pii & veri christiani ad eius receptionem obligati sint? Hæc vero negat omnia. Præfatio est M. Ioannis *Magiri*, præpositi stutgartiani, qui statuit, Calendarium sine sensibili perturbatione actuum politicorum & iudicialium, & eversione optimarum Constitutionum ecclesiasticarum nec admitti posse, nec *Osiandrum* nimiæ accusari acerbitatis, quia neminem nisi Papam, qui verus sit antichristus, aggrediatur.

Lucas hic *Osiander*, S. theol. doctor, & ecclesiastes Aulæ stutgartianæ, est ille, de quo supra, P. IV. p. 253. & 267.

Thomæ SIGFRIDI Judicium von der neulichen frage, de nupera quæstione, An Magistratui in rebus religionis præcipienti obediendum sit? 1590. Affirmat, si præcepta eius non sint contra Dei verbum, sed ex iudicio Synodi, aut Consistorii: supponit enim, conventus hosce nihil adprobare aut consulere, quod verbo Dei sit contrarium. In Præfatione autem pluribus agit adversus obscœna carmina & libellos famosos, præcipue eos, qui sparguntur contra Principis aut Magistratus famam.

Thomas *Sigfridus* præcipitante floruit sæculo XVI. nec scio, signifi-

significet ne L. appositum Licentiatum, an aliud quid. Fuit certe tam iurium, quam theologiæ & philosophiæ peritus, & moderatioribus addictus sententiis.

EIVSDEM Tractat, Tractatus de fœderibus. Magdeburgi 1591. An christianus fœdus cum alio inire possit? Ad hancquæstionem respondet, fœdera, etiam ea, quæ Principes & Magistratus inter se faciunt, in se & natura sua non esse peccata, aut verbo Dei contraria, sed ad media pertinere opera: quia tamen fœderibus adhæreant inconstantia, perfidia, diffidentia erga Deum, & aliæ ἀταξίαι, probe circumspiciendum esse, ne tali te exponas fœderi, quo iustitia & honestas lædatur, quale sit fœdus offensivum; identidemque cogitandum illud *Ciceronis*: *Pacem quidem hortari non desino; quæ vel iniusta utilior est, quam iustissimum bellum.*

EIVSDEM Tractatus de occisione sui ipsius. 1590. An, qui manus sibimet ipsi infert, seque vita privat, pro beato vel damnato habendus, adeoque laudandus vel improbandus sit? Respondet autem, uti fas est, talemque hominum, qui sciens ac volens, integraque adhuc ratione, vitam sibi eripit, pro damnationis & gehennæ filio agnoscit, omniaque argumenta, quæ pro *Catone*, eiusque inter Christianos imitatoribus adferri solent, solvit ac diluit.

Andreæ SCHOPPII Wahre grunde, Vera & firma fundamenta, causæ & testimonia S. scripturæ, Doctorum veterum, & Historicorum, sacerdotibus & ministris non convenire, ut politicam affectent altitudinem, & dominandi regendique potestatem, eamve sibi tribuant atque usurpent. Lipsiæ 1613. Libellus hic oppositus est civili eminentiæ & gubernationi, quam Papa Episcopi, Abbates, aliique Prælati affectant, & cum ministerio ecclesiastico temerarie coniungunt, atque usurpant.

Andreas *Schoppius*, philosophiæ magister, pastor Erxlebiæ in Ducatu magdeburgico, deinde primarius Wernigerodæ, vir non leviter in theologia sacra atque in lectione Historicorum versatus, floruit in fine sæculi XVI. ac principio XVII. deditque Commentarium in Tobiam, L. concionibus comprehensum, & Clypeum gloriæ conscientiæque femininæ, quo ostenditur, feminas re vera esse homines, per fidem filias Dei, & heredes salutis æternæ.

Lucii *de* MONTE WOLGERATENSI Discursus theologico-historico-politicus de quæstione: An pro religione iustum possit geri bellum? 1631. Bellum pro religione ait esse triplex, 1. spirituale, quod geritur & gerendum est a quovis christiano contra diabolum, mundum & carnem, per verbum, preces ac fidem. 2. forense sive disputatorium contra hæreticos, quod instituitur a doctoribus scripturæ sacræ, ministris verbi, & aliis viris doctis, ex verbo divino, mansueto & modesto spiritu, sine ira, rixa, & passionibus ambitionis atque avaritiæ. 3. castrense, per arma materialia, bombardas, tormenta, & gladios. Ab hoc bello abhorrent *Christus*, *Esaias*, *Gamaliel*, *Lactantius*, *Lutherus*, *Ximenius*, Andr. *Philopater* presbyter romanus, *Senatus parisiensis*, *Cujacius* & *Besoldus*. Sique distinguitur inter bellum offensivum, quod geritur pro religione propaganda, aut pro religione reformanda & exstirpanda, ac defensivum, pro religione contra vim & invasionem armatam conservanda, illud plane improbat, hoc vero privatis, qui ius armorum non habent, interdicit; Proceribus autem regni, ius gladii habentibus, permittit, facilius tamen, contra extraneos, ut Turcas & similes religionis hostes, quam, contra Dominum & Superiorem magistratum; & hoc in casu regulas prudentiæ ac iustitiæ præscribit sequentes: 1. Vt arma hic non moveantur ex ambitione & spe lucri, sed ad solam Dei gloriam, & veritatis defensionem. 2. Vt prius consilio & sapientia, ac lenioribus remediis res tentetur, quam arma moveantur. 3. Vt scutum magis sumatur ad defensionem subditorum sine Principis offensione, quam gladius per offensionem Principis ad subditorum defensionem. 4. Vt intentio subsit moderata, non ut Princeps removeatur & opprimatur, sed ut mitigetur, emolliatur, corrigatur, & ex Saule fiat Paulus.

Barbatii SCHOENBARTII Barbæ maiestas, sive Discursus von den bærten, de barbis. Haarburgi 1660. De novo impressus. In quo agitur 1. de maiestatica dignitate barbæ, 2. de forma barbæ, quæ hominem condecorat. 3. de auctoritate & utilitate barbæ. 4. abscindendane sit barba, an relinquenda? 5. de usu barbæ apud antiquos. 6. de Abantibus, Thraciæ populis: eos fuisse primos, qui barbas raserint, sicut primum apud Romanos *Scipionem* africanum, qui idem fecerit. 7. de clericis & monachis:

non

non esse ipsorum, ut barbam ponant; neque iis favere 44. canonem Concilii Carthaginensis IV. (apud *Coriolanum* p. 153.) eum enim integrum sic habere: *Clericus nec comam nutriat, nec barbam radat:* non autem hoc modo: *Clericus nec comam nutriat, nec barbam.* 8. de caussa, cur feminae quaedam sint barbatae; id videlicet non veram esse barbam, sed barbae aemulationem, ex nimio calore & humore, quo illae abundent, provenientem.

ECCLESIAE NORIBERGENSIS PASTORVM Responsio ad litteras Ministerii berolinensis. 1666. De modestia Lutheranorum in cathedra ecclesiastica erga Reformatos Marchiae brandenburgicae, usu exorcismi in baptismo, & serenissimi Electoris his de rebus edicto. Cum ulteriori declaratione. Pater meus beatae memoriae, Ioannes *Fabricius*, tunc temporis pastor ad D. Mariae, Aphorismis XIIX. inclusit sententiam suam, eamque in conventu Pastorum recitavit: quae adeo placuit illis omnibus, ut ei litteras responsorias secundum illam formandas commendarint. Fecit igitur, quod volebant, & conscripsit responsionem, eique Declarationem adiunxit. *Bucholzius* autem, superintendens brunsvicensis, cum quo haec, ut amico, communicatae sunt, existimans, digna esse, quae in plurium notitiam venirent, inscio auctore typis publicis exscribenda curavit.

D. Christoph. Ioach. BVCHOLZII Kehr-ab, Detersio Brevis admonitionis & relationis D. Aegid. *Strauchii*, in quantum Facultatem iuridicam rintelensem & ipsum calumniatus est. Helmstadii 1669. Quando nimirum scripsit, *ICtos illos versicolorem & variegatam habere religionem, secundum quam permissum, ut maritus uxoris suae ducat sororem, unumque eius ordinis*, D. Bucholzium *non dubitasse* legem *Dei per Mosem latam* Levit. 18, 18. *evertere ac perfringere*. Hac igitur occasione *Bucholzius* iterum legem illam explicat clare ac perspicue, & adversarii calumnias atque iniurias modesto ac miti spiritu repellit, suamque vindicat innocentiam.

EIVSDEM Grundlicher beweis, Solida ostensio, Detersionem Strauchianae Admonitionis & relationis adhuc firmiter stare. Helmstadii 1669. Est responsio ad *Strauchii* scriptum, *Quod Dei lex*, Ne ducas uxoris tuae sororem, *adhuc stet firmiter*: in qua auctor accusationes adversarii sui refellit, atque argumentum controversiae

troverſiæ ulterius explicat, confirmat, ac defendit, maſcule oſtendens, Deum illa lege non prohibuiſſe matrimonium cum defunctæ uxoris ſorore.

EIVSDEM Abgenœthigte Remonſtration, Extorta demonſtratio miſeræ ignorantiæ, & enormis calumniandi libidinis D. Aeg. *Strauchii.* Helmſtadii 1669. Oppoſita ſcripto Strauchiano, cui titulus: *Finalis revelatio miſeranda indurationis* Bucholzii, *eiusque ſociorum.* Etiam in hac reſponſione *Bucholzius* non tantum calumnias depellit, ſed etiam in novis obiectionibus ſolvendis occupatur.

Vier theologiſche reſponſa, QVATVOR THEOLOGICA RESPONSA ad aliquas Hamburgenſis miniſterii quæſtiones. Gieſſæ 1690. Quæſtiones illæ V. attingunt formulam iurisiurandi, a Miniſterio hamburgenſi contra novatores, *Antiſcripturarios, Pſeudophiloſophos, Laxiores theologos,* Iac. *Bœhmium,* & *Chiliaſtas* tam ſubtiles, quam craſſiores eum in finem compoſitam, ut præſentes & futuri eccleſiæ hamburgenſis Miniſtri ſubſcriberent. Reſponſa autem data ſunt a *Kilonienſibus, Witteberg enſibus, Lubecenſibus* & *Gryphiswaldenſibus* theologis, ita ut in omnibus faveatur interrogantibus, eorumque inſtitutum adprobetur.

Phil. Iac. SPENERI Bedencken, Iudicium de quorundam Miniſtrorum eccleſiæ hamburgenſis publicato novo religionis iureiurando. 1690. Ad propoſitas quæſtiones reſpondet auctor, 1. Non eſſe Miniſterii eccleſiaſtici, ſine præſcitu Magiſtratus, aut Seniorum eccleſiæ, novam confeſſionem, aut extenſionem prioris confeſſionis & librorum ſymbolicorum condere: neque eccleſiæ particularis, tale formare confeſſionem, qua omnes illi a fraternitate excludantur, qui ei non accedant. 3. Materiam de chiliaſmo non pertinere ad fundamentum fidei, ita ut, qui in ea errat, ex eccleſia eiiciendus, & chriſtianæ caritatis exſors declarandus ſit; neque Auguſtanam confeſſionem Art. 17. ſimpliciter chiliaſmum reiicere, ſed anabaptiſticum, quo ſtatuitur, pios gladio ſibi erecturos regnum illud, & Magiſtratus quosvis occiſuros. 4. Eccleſiaſten, qui Iac. *Böhmii* ſcripta non legit, neque a tota eum eccleſia, aut ſynodo particulari condemnatum eſſe audivit, non poſſe turpis ſectæ, aut colluſionis cum Bœhmio ſuſpectum reddi. 5. Pium ſacerdotem, qui multorum, ad confeſſionem peccatorum acce-

cedentium, ignorantiam & vitam impiam quotidie experitur, ad correctionem & aedificationem eorum posse quid conferre, quod antecessores eius non fecerunt; attamen cautum debere eundem esse, ne quid occipiat, quod ad ipsum non pertinet, sed ad Ecclesiam, vel Magistratum, quodve saltem communicandum cum ceteris collegis. 6. Neque christianos theologos, qui propria auctoritate factam, & toti Ecclesiae euangelicae praeiudicialem iurisiurandi formulam sibi non patiuntur obtrudi, se suspectos reddere, quasi Fanaticis addicti sint, & novitates in ecclesias suas velint invehere. Judicio huic Speneriano annectuntur tria alia, ei plane consonantia, quorum unum est D. Nic. ALARDI, alterum Bartholdi MEYERI, tertium celebris alicuius ICti.

Nic. *Alardus*, S. theol. D. Regiaeque Maiestatis Danicae superintendens generalis ecclesiarum in Comitatibus oldenburgensi & delmenhorstiensi, antea pastor primarius Tonningae in Holsatia, naturae debitum solvit Hamburgi A. 1699. quo, ut medicaminibus morbo chronico occurreret, se se contulerat. *Narrat. innoc.* A. 1716. 160.

Bartholdus *Meyer*, hamburgensis, primum eloquentiae professor in Gymnasio stetinensi, deinde ecclesiae antistes blanckenburgensis, post haec superintendens generalis wolfenbuttelanus, & praepositus scheningensis, ubique fidem & vigilantiam demonstravit singularem. Sed cum ultimo in loco propter motus pietisticos certum decretum publicaretur, & ille ei subscribere renueret, a munere suo depositus, & solum vertere coactus est. Atque ita A. 1694. venit in Frisiam orientalem, eique ecclesia hagensis (est autem Haga vicus, Nordae vicinus) concredita fuit: quam ille docendo & regendo, bonoque exemplo praelucendo, integros XX. annos ornavit & beatam reddidit, perque triste sui desiderium illi reliquit, cum ex mundo hoc discederet anno 1714. aetatis 70.

Aug. Herm. FRANCKII Abgenöthigte Fürstellung, Extorta ostensio frivolarum & improbabilium culpationum & falsitatum, quae in nupero Patente pentecostali, Lipsiae publicato, continentur. 1691. Patens sive Programma illud iam dicto anno impressum, & publice in academia affixum fuit, sub nomine qui-

dem Rectoris academiæ, sed quod neque cum Rectore, neque cum aliis Professoribus communicatum, conscriptum tamen fuerat ab insigni viro quodam in ordine theologico. Et quoniam Franckius in primis, quamquam tecto nomine, in eo tangebatur, atque ut *maximus impostor*, *sectarius*, *mendax*, *calumniator*, atque *a malo spiritu ductus & agitatus homo* describebatur ac salutabatur, ideo ille putavit sui esse officii, ut publice se pariter ac caussam suam, quam bonam esse credebat, defenderet. Nec tamen omnia, sed potiora tantum, & quidem XLI. falsa proponit, atque ad ea citra ullum convicium respondet, ipsumque subiungit Programma, cum interpretatione germanica.

Aug. Herm. *Francke*, lubecensis, natus A. 1663. Philosophiæ & bonarum artium magister, primum diaconus ecclesiæ erfurtensis, quæ olim Augustinianorum fuerat, deinde Halæ magdeburgicæ pastor glauchensis, & hebrææ linguæ, nunc theologiæ professor, pariterque in urbe halensi pastor ad S. Vlrici, & gymnasiarcha, vir minime stultus, aut fanaticus, sed ea pietate, eruditione, eloquentia, conversationis suavitate, prudentia, & humanitate, quæ verum & euangelicum doctorem formare ac perficere possunt, inclytus; atque ideo apud summos, æquales & inferiores, qui sinceræ pietatis, nec infucati cultus divini, & honestæ civilitatis studiosi sunt, magno in pretio habitus, & habendus, quique, Dei providentia nixus & adiutus, Glauchæ, alimento pauperum studiosorum & puerorum, schola multarum classium, & exstructione magnificorum ædificiorum, quæ cum oppido, immo cum regia certare possint, plane admiranda præstitit, & immortale sibi nomen acquisivit, multis se scriptis etiam reddidit conspicuum. Inter ea autem sunt Conciones dominicales & festales, Methodus exercitationum biblicarum, Definitio studii theologici, Conciones pœnitentiales, Isagoge ad lectionem S. scripturæ, Summa prælectionum de studiis recte tractandis, Institutio brevis de fine studii theologici, Positiones hermeneuticæ, Idea studiosi theologiæ, Narrationes de præsente statu orphanotrophei, Apologia contra D. Io. Frid. *Mayeri* culpationes, Isagoge ad verum christianismum, Nexus legis & euangelii, & Programmata. *Von Seelen* Athenarum lubecens. P. I. 314. *Novum musæum* T. IV. 518. *Acta eruditorum* A. 1702. 18. *Spener* in Narratione

tione de pietiſmo 60. 135. & Conſilior. theolog. P. III. 679. 690. 742. 758.

Caſp. SAGITTARII Theſes theologicæ de pietiſmo genuino. Ienæ 1691. Editio altera. Quas dedicat D. Io. Bened. *Carpzovio*, ſtatuitque, cauſam pietatis, quam Pietiſticam per opprobrium vocant, eſſe Dei cauſam. Annexa eſt etiam interpretatio germanica.

EIVSDEM Theſes theologicæ apologeticæ de promovendo vero chriſtianiſmo. 1692. Theſibus enim ſupra nominatis adverſarios nactus eſt, qui eas ſiniſtre interpretabantur, & varia inde colligebant abſurda. Cum igitur videret, neceſſe eſſe, ut ſe defenderet, ſcriptulo hoc, tanquam ſcuto ſe munire ac tueri voluit. Conqueritur igitur, iniuriam ſibi fieri, quaſi doctrinam fidei orthodoxam ex orbe chriſtiano eliminatam, mixturam vero diverſarum religionum introductam velit, & bonorum operum cultum ad meritum uſque & iuſtificationem validum atque ſufficientem opinetur. Neque fruſtra vir bonus conqueritur: *Erat* enim, teſte D. Io. Andr.* *Schmidio*, abbate venerabili, *pietatis non fucata amantiſſimus, inque ſinu gaudebat, quoties animadvertebat, vel in academiis, vel in eccleſiis extare eruditos & probos, quibus cura cordique ſit, ſanctimoniam vitæ, ſine qua nemo videbit Dominum, non ore, non calamo duntaxat, ſed ipſo etiam opere urgere, prudenterque promovere. Neque mihi, ut ſpero, aliquis vitio vertet, ſi ex illis, quæ in huius viri conſortio per XX. annos & vidi & audivi, idem confirmavero. Nihil ille in publicis privatisque diſcurſibus, nihil in concionibus, quas per tot annos habuit, nihil in omni vita reliqua, occaſione ita ferente, protulit, quod non veram ſinceramque pietatem ſemper ſpiraret. Fugiebat toto animo eos, qui Curios ſimulabant, & præter publicos quærebant conventus privatos, nullis legibus conſtrictos, nullo ordine formatos, nulloque ſæpe moderatore gaudentes.*

RVDOLPHI AVGVSTI & ANTONII VLRICI, Ducum brunsvic. ac luneburgenſium Edictum, & Conſtitutio, quomodo, emergentibus paſſim novitatibus & ſectis, omnes & ſinguli paſtores & doctores in ipſorum terris prudenter ſe gerere, & ab illis cum ſe, tum eccleſias ſuas abſtinere debeant. Wolfenbuttelii 1692. Edictum hoc promulgatum fuit die 2. Martii, & ſequentis

* In Comment. de eius vita p. 84.

mensis die 22. perillustres Scholarchæ & Senatores inclytæ urbis Noribergæ illud ad Rectorem academiæ altorfinæ transmiserunt, iubentes, ut cum reliquis id communicaret professoribus, eosque hortetur, illius ut coram studiosa iuventute mentionem facerent, eamque in re animabus periculosa ad clarum & sincerum verbum Dei, & alios libros, secundum puram & euangelicam de vera fide & ingenua pietate doctrinam compositos, ac denique honestam & christianam vitam commonefacerent, & manu quasi ducerent.

Rudolphus Augustus, Dux Brunsvicensis & luneburgensis, Augusti & Dorotheæ anhaltinæ filius, patri in regimine successit, Brunsvicenses toties Maioribus suis repugnantes, libertatemque ac privilegia insolentius iactantes, Agnatis in consilium & auxilium adhibitis, anno 1671. armis adgressus est, & post obsidionem non longam, sed acrem, ad certam subiectionis confessionem redactos sub iugum misit, urbem vero lineæ suæ asseruit, & iura, quæ Agnatis in eam competebant, nec non Abbatiam walckenriedensem, Præfecturis dannebergicis redemit, Præfecturam tedinghausensem, Diœcesi bremensi decerptam, per Pacificationem neomagensem familiæ suæ vindicavit, peculiarem sibi atque instructissimam bibliothecam collegit, litteras ac litteratos fovit, in variorum librorum, ipsius etiam Consilii constantiensis editionem sumtus erogavit, fratrem *Antonium Vlricum*, raro exemplo, ad communionem regiminis vocavit, & concorditer cum eo rexit, templum in urbe Helmstadiensi, *Porta cœli* dictum Academiæ Iuliæ donavit, eidemque legavit maximam prædictæ bibliothecæ partem, & alia præclara, atque ad hominum memoriam duratura opera peregit, & pii, eruditi, suavis, moderati, sobrii, prudentis, iusti, fidelis, & magnanimi Principis nomen ac laudem, quam initio sibi acquisivit, servavit usque ad ultimam vitæ horam, quæ ei contigit A. 1704. d. 26. Ianuarii, cum in terris versatus esset, animo semper in cœlum directo, annis fere 77. Laudes optimi Principis, quarum tamen ille non erat cupidus, in plurimis exstant libris: nos tantum aliquas excerpemus. Nam *Heckelio* in Notis ad Cluverii Introduct. in Geographiam p. 224. audit Princeps excellenter inclytus & gloriosus; Collectoribus *Actorum eruditorum* A. 1700, p. 242. Prin-

Princeps, quem orbis literatus sereno plausu veneretur; Christ. *Thomasio* in Annotat. ad Monzambanum p. 194. maximus studiorum æstimator; Iac. Wilh. *Imhofio* in Notit. Procerum Imperii p. 158. pietatis & iustitiæ paternæ vestigiis signatam & calcatam viam toto pectore omnique animi contentione premens, ingenuarumque artium & literaturæ universæ studia, eorumque cultores fovens atque ornans; Io. Alb. *Portnero* in Epistola dedicatoria, iteratæ editioni Joannis de Launoy Dissertationis de vera causa secessus Brunonis in eremum præfixa):(3. qui cum alia omnia, quibus summæ fortunæ amplitudo vel ornatur, vel absolvitur, a serenissimo parente *Augusto* acceperit, nihil tamen æque e moribus eius, ac favorem in literas hauserit; & *Launoio* in responsoria, Portnerianæ annexa, Princeps, qui non solum literatos amet, sed etiam literas vehementer colat; nec minus recte censeat de liberali, quam de militari scientia. Qua in re (ita pergit hic scriptor) vincit ætatis huius Principes reliquos fere omnes, quos optimarum artium studia, ut nec oblectant, ita nec commendant. Sic pares habet multos ditione, quæ fluxa & caduca est; sed parem gloria, quæ stabilis & perpetua, neminem, aut perpaucos, quibus consecrata tam illustri modo æternitas debetur. Quibus adde El. *Vitelium* in Dedicat. Dissertationis isagog. in Natal. Alexandrum)(3. *Von der Hardt* præfat. in Antiqua autographa Lutheri & aliorum celebr. viror. p. 26. *Læscherum* Disp. de bibliotheca purpurata §. 34. & Polyc. *Lysterum* Disp. de Meritis augustæ Domus brunsvic. ac luneb. in rem literar. p. 15.

THEOLOGORVM ALTORFINAE ACADEMIAE Responsum ad quæstionem ipsis transmissam, & D. Io. Frid. *Mayeri* secutum scriptum: cum Annotationibus. 1693. Mayeriani scripti hoc est rubrum: *Altorfinorum theologorum Iudicium non facit pro M. Herbio.* Et hoc, sicut illorum Responsum, hic denuo editum exhibetur, prædictique theologi in Annotationibus defenduntur. Nec diffiteor, auctorem illarum me tam nosse, quam *me ipsum*.

Eines Liebhabers der warheit Rettung der warheit und unschuld; Amatoris veritatis Vindiciæ veritatis & innocentiæ, in D. Speneri binis tractatibus contentæ. Francofurti 1693. Bini illi tractatus sunt Libertas filiorum Dei ab auctoritate hominum, & Victoria veri-

 tatis

tatis & innocentiæ. Quos cum aggressus esset Io. *Simon*, pastor Kirchhaynensis in Lusatia inferiore, & superintendens dynastiæ dobriluckensis, pariterque Iudicium Speneri de lite D. Mayeri contra Horbium hamburgensi, Spenerus autem nec tempus, nec voluntatem haberet respondendi, sed theologum quendam, eam provinciam alteri ut imponeret, amice rogaret, hic ipse eam suscipere voluit, & manum mentemque ad refutationem Simonis accommodavit. Propositum autem suum V. absolvit capitibus, quorum primo vindicatur doctrina *Speneri* de Dei in conscientias filiorum suorum dominio, & libertate eorum ab auctoritate & potestate humana in rebus fidei; secundo agitur de variis tentationibus satanæ, & illegitimis affectationibus illicitæ in ecclesia potestatis, quæ libertatem fidelium, eiusque usum impediunt; tertio de Iac. *Behmio*: an quis illum, eiusque scripta, nec dum etiam lecta, reiicere obligatus & obstrictus sit? quarto de chiliasmo: an omnes & singulæ sententiæ de millenario Christi regno, cuius mentio fit Apoc. 20. promiscue sint exterminandæ, atque an nulla in posterum christiana in ecclesia toleranda, sed illi potius, qui doctrinæ isti assensum præbent, condemnandi, atque e christiana fraternitate eiiciendi sint? quinto de libris symbolicis, sic dictis erroribus D. Georgii *Calixti*, & aliis punctis. Atque in singulis hisce capitibus ad argumenta *Simonis* respondetur, & *Spenerus* contra eum defenditur. Præfatio bene longa ipsius est *Speneri*, in qua doctrinas suas contra *Simonem* ipse defendit, πρῶτον eius hoc ψεῦδος, etiam eos, qui errorem aliquem in re fidei habent, quamvis ille fundamentum fidei non evertat, exsortes spiritualis fraternitatis, filiationis Dei, atque adeo salutis æternæ reputandos esse, diruit, atque ita occasionem invenit docendi de natura hæreseos, & multa Scripturæ loca, quæ adversarius ad partes suas rapuit, dextre interpretandi.

XXXVII.

Iosephi MEDI Grundlicher beweis, Solida demonstratio, ecclesias sive certa loca, Apostolorum & sequentibus temporibus ad cultum divinum ordinata fuisse. Hanoveræ 1706. Ex anglico in germanicum idioma translata ab Henr. Ludolfo *Benthemio*, cum eiusdem Præfatione de templi iudaici & christianæ ecclesiæ origine

ne atque æstimatione, adversus Io. *Spenceri* eiusque *imitatoris* (au-ctoris disputationis de iure Sabbati) periculosas sententias. Atque hoc scriptum cum laude recensetur ab auctoribus *Narrat. innoc.* A. 1706. 277.

Ios. *Medus*, essexiensis anglus, baccalaureus theologiæ, & socius Collegii Christi in academia cantabrigiensi, in silentio coluit studia, & quamquam, intuitu pietatis atque eruditionis, conspicua ei munera offerrentur; ea tamen acceptare religioni sibi duxit; neque etiam de scriptis suis, quorum multa elucubravit, quæque post ipsius obitum A. 1677. in fol. edita sunt, plura quam tria in publicum produxit, inter quæ est præsens de ecclesiis primorum Christianorum: tanta erat viri modestia. Atque ut in omni genere scientiarum, ita in antiquitate ecclesiastica & interpretatione scripturæ sacræ versatissimus erat, multaque virtute præditus, & decessit A. 1638. ætatis 52. *Witte* Diar biograph. N n. *Benthem* in Præfat. p. 13. *Spener* Consil. theol. lat. P. III. 228. *Miscellanea Leibnitiana* 224. & *Durelus* Schism. anglic. p. 312. (Biblioth. Schrader. P. I. k 5.)

Henr. Ludolf. *Benthem*, natus Cellis in Ducatu luneburgensi A. 1661. die 2. Novembris, primum archidiaconus dannenbergensis, deinde ephorus bardovicensis, tum præpositus ulyssensis, nunc autem generalis superattendens harrburgensis, pariterque consiliariis consistorialibus atque ecclesiasticis hanoveranis adscriptus, vir multivariæ eruditionis, gravis, prudens, circumspectus, pacis & concordiæ ac pietatis amans, ex itinere suo belgico & anglicano hunc decerpsit fructum, ut & famam sibi apud doctos ibi acquireret, quæ continuo litterarum commercio augescit quotidie, & materiam inde peteret scribendorum librorum de statu ecclesiarum & scholarum anglicanarum & hollandicarum; de quibus spes est, prodituros auctiores. Neque tamen hisce tantum, quantumvis eximiis scriptis, quanta notitia & scientia polleret, ostendere sategit, sed alia quoque non minoris momenti in publicum emisit, ut, ne quid de Concionibus dicam, Dissertationem geographicam de Terra, eiusque figura, magnitudine, motu & loco in universo, interiori item structura, divisione ac quibusdam in ea occurrentibus phænomenis, Rintelii 1682. in 4. sub nomine *Placentii de Verona*: Media, quibus Roma papalis condita, & conservata,

servata, fines propagare studet, recensita cum antidoto, Cellis 1689. 8. *Pacifici Verini* Consilium de reuniendis, Protestantibus, Brunsvici 1700. eiusque, sub larva *Irenici Philalethe*, Defensionem (contra D. Frid. Vlr. *Calixtum*) A. eodem in 8. Orationem de Christo rege, salvis mundi regnis, iamdudum imperante, & porro imperaturo, contra seditiosas pseudoprophetarum hodiernorum comminationes, tempore coronationis augustissimi Imperatoris CAROLI VI. habitam, Hamburgi 1712. 4. Literas pastorales, quibus palantes oves harrburgicæ, solicite quæruntur, & ad communionem ecclesiæ humaniter revocantur, Bremæ 1713. 4. Dialogum de Io. Christoph. *Ludemanni*, furientis sutoris, mendaciis & conviciis, 1713. 4. & Epp. consolatorias ad fautores & amicos suorum mortibus afflictos, 1721. atque nunc versatur in Consideratione Apologeticorum, pro christiana religione in primitiva ecclesia scriptorum. Ex anglico etiam in latinum convertit Gilberti *Burneti* Bellum intestinum papatus, sive historicam relationem de nuperis litibus in Galliæ regno circa Regalia, Luneburgi 1689. 4. & Rob. *Nelsonii* Doctrinam de diebus festis & ieiuniorum, cum Præfatione de origine & fructu dierum festorum, adversus Programma halense de Incommodis festorum, Bremæ 1713. 4. Vt iure meritoque Horizonti harrburgico, A. 1710. accedente Benthemiano sole, gratulatus sit in forma epigraphica Io. Georg. *Bertramum* tunc Giffhornæ, nunc Brunsvigæ Verbi divini minister. Cui adde *Acta erudit.* A. 1698. p. 27. eorumque *Supplementa* T. III. 191.

Sam. ANDREAE Prob des Catholischen Manna, Examen mannæ catholici, sive sacramenti S. cœnæ in ecclesia catholica, contra Rob. *Kolbium*. Marburgi 1697. Auctor plenius hic refutat Kolbii Tractatum, Reformatorum sententiæ de S. cœna oppositum, quam fecerat in disputatione, cui titulus προγευσμα mannæ catholici, A. 1686. Marburgi edita, disputans in primis contra doctrinam de transsubstantiatione.

Sam. *Andrea*. S. theol. D. eiusque professor primarius in academia marburgensi, varia eruditione clarus, inter alia edidit Examen cabbalæ philosophicæ D. Henrici *Mori*, Disputationem de salute Adami, & alia, atque e scena mundi abiit A. 1688.

CHRISTIANI LAICI Gedancken, Cogitationes de possibi-

possibilitate, & secura constitutione perpetuæ concordiæ inter Protestantes ecclesias sic dictorum Lutheranorum & Reformatorum. 1707. Proposita in modesta disputatione pacificatoris, adversarii & mediatoris, in qua mediator tandem, dubitans quidem de secutura pace, pronuntiat, reperiri apud utramque partem ea, quæ christiano sint creditu & factu necessaria, adeoque concordiam facile inter eos fieri posse, dum modo altercandi suasque opiniones defendendi studio nuntium remitterent. Sapientibus sat dictum: ita ut iam nihil hac in re dicatur aut scribatur, quod non dictum scriptumve sit prius.

Isidori Charisii LOGOTHETAE Theologia christiana in numeris 1702. In qua ostenditur, potiora capita S. theologiæ, videlicet doctrinam de Deo & Trinitate, bonis & malis angelis, homine ad imaginem Dei condito & peccato corrupto, restitutione in Christo, apostasia antichristi, consummatione boni ac mali ad salutem & damnationem, & traditione regni in manus Dei patris, in denario repræsentari, & contineri. Auctor est Io. Christianus LANGE.

Ioannes Christianus *Lange*, fuit primum Moralium, deinde Philosophiæ primæ & rationalis professor in Academia giessena, isque tam præstans ac totos XX. annos tam bene meritus, ut Ioach. *Langius*, theologus halensis, Antibarb. orthodox. p. 94. eum haud dubitet acutissimi Giessensium philosophi elogio celebrare. Nunc, impetratis S. theol. doctoris privilegiis atque honoribus, Idsteinii (zu Itzstein) superintendens est Ecclesiarum, concionator aulicus primarius, & consiliarius consistorialis, doctrina & vita cunctis fructuosissime prælucens. Potiora eius scripta sunt hæc: Libellus de choreis marium & feminarum, prout apud nos usitatæ sunt, quas Christianos neutiquam decere iudicat, Protheoria universæ eruditionis humanæ, Triplex instructio moralis, & Repræsentatio novæ, atque ad veræ ac genuinæ eruditionis commodum & incrementum facientis Ordinationis. Existimat enim vir optimus & rei litterariæ faventissimus, eruditionem multum adiuvari ac promoveri posse, si Societas recognoscentium instituatur, qui scripta omnis generis scientiarum, quæ eduntur, recenseant, eorumque contenta fideliter referant, ac publici iuris faciant.

Io. Wilh. ZIEROLDI Einleitung zur Kirchen-historie, Introductio in Historiam ecclesiasticam. Lipsiæ & Stargardiæ 1700. Sunt Partes II. in quibus vis crucis Christi, utpote solum fundamentum veri christianismi contra hostes crucis, atque in altera discrimen theologiæ veræ & falsæ in homine regenito & irregenito, aduersus D. *Schelwigium* & M. *Bucherum*, ab origine mundi usque ad nostra tempora proponitur, & subinde taxatur permistio philosophiæ tam aristotelicæ quam scholasticæ cum theologia. Hæc Introductio a D. quidem *Ittigio* præfat. ad Hist. eccles. Sect. I. §. 70. quod non mirum, parvi æstimatur, atque a M. *Buchero* in Mense 2. & in Prolegom. ad Menses, contemtim habetur, multisque conviciis proscinditur, sed ab aliis præstantibus viris, ut, *Reimmanno*, *Reichenbergio*, *Buddeo*, *Maio*, *Læschero* & pluribus pro merito laudatur.

Io. Wilh. *Zierold*, pratovallensis misnicus, natus A. 1669. d. 15. Maii, philos. & S. theol. D. huiusque professor, & pastor primarius stargardiensis, Consistoriique pomeranici senior, sobrietatis a puero studiosus, & *Speneri* ac veri christianismi defensor, multa in publicum scripta emisit, thetica videlicet, polemica, historica & hermeneutica, ut, Dispp. de fortunata stultitia, de rebus gestis Germanorum, de prærogativa barbarorum populorum præ cultioribus, deque iniquo processu Romanorum adversus Manlium Capitolinum: Libellos de sobrietate in cibo & potu, de studio historiæ ecclesiasticæ & lectione Patrum, de cursu philosophico, & *Lutheri* consilio academias reformandi, de abusu concionum, Dissertationem de nexu communionis nostri cum Deo: Medullam theologiæ exegeticæ, Tractatum de discrimine veræ & falsæ theologiæ, Synopsin veritatis divinæ, Theologiam vere euangelicam, Veri nominis orthodoxiam fidelium, Perspicuam explicationem S. scripturæ ex emphasi, Conciones dominicales sub titulo Renovationis imaginis divinæ, & multas alias conciones, Explicationem Ecclesiastæ, Obadiæ & Ioëlis, atque in promtu ad edendum habet Commentarios in Genesin, Amosum, Ionam, Nachum, Micham & Proverbia Salomonis, item Paraphrasin & Commentarium porismaticum in epistolam ad Romanos, atque ad Titum, nec non Grammaticam hermeneuticam, & Lexicon ebræum atque exegeticum. Eximia reportavit elogia

a Clar-

a *Clarmundo* Introduct. in notit. celeberrimor. scriptorum hist. eccles. Quaest. 126. *Reimmanno* Histor. literar. p. 44. *Breithauptio* in program. A. 1698. cum doctor esset creandus, *Rechenbergio* de Erudita pietate §. 40. & Dissert. de philosophis, an sint haereticorum patriarchae §. 18. *Buddeo* Hist. eccles. V. T. tom. I. 54. 56. *Laeschero* Narrat. innoc. A. 1705. 488. A. 1706. 539. & A. 1713. 319. nec non Recens constituto Agente p. 447. Et *Spenerus* in Dedicat. XI. Partis Concionum funebrium scribit, se laetari propter eius propagationem veritatis, eiusdemque masculam defensionem, & in Praefat. in Köpkenii Theologiae mysticae §. 3. simplicibus eum quidem, at emphaticis verbis vocat eruditum & diligentem virum.

XXXIIX.

Georgii ALBERTI Handwerckszunft, Tribus opificum. Lipsiae 1631. Est brevis relatio praecipuorum opificiorum, quae Augustae Vindelicorum exercentur: cum instructione, quid quivis opifex in quotidiano operis sui exercitio in memoriam sibi revocare debeat, quasque bonas & christianas meditationes pariter facere, atque formare possit. Libellus sane est curiosus, atque ad pietatem manu quasi ducens.

Georgius *Albrecht* sive *Albertus*, augustanus, Bernhardi filius, philos. magister, primum diaconus ecclesiae euangelicae ad Minoritas in patria, deinde superintendens nordlingensis, inculpatae vir vitae, & arte didactica excellens, methodi ubique observantissimus, & qui verbum recte partiri noverat, praeter multa variarum concionum volumina (nam XXII. annorum spatio, 2712. habuit conciones) edidit etiam Libellum de blasphemia, atque *Antibellarminum* biblicum, inque aetatis flore occubuit, sed claris occubuit factis, nam, ut Io. Henr. *Ru* canit in Epicedio: *Postquam hierarchica mundo Explicuit, dixit*: Haec facite! *atque obiit*, A. 1647. cum non nisi 46. vitae suae annos numeraret. *Witte* Memor. theolog. 663. & Diar. biograph. Xx 3. *Cren.* Dissert. III. de furib. librar. §. 5. p. 245.

Iacobi ANDREAE Christlicher und grundlicher Bericht, Christiana & solida relatio, quomodo monachorum & monialium coenobia in Ducatu brunsvicensi partis wolfenbuttelanae sint reformata. Magdeburgi 1569. Vt virgines sacrae non tantum conscien-

tiam conservare suam, sed etiam cuivis rationem reddere possint, se se non ex levitate, sed retinendo fundamentum christianæ religionis, & salva conscientia habitum & ordinem religiosum deposuisse. Hic igitur docetur, per reformationem in Ducatu brunsvicensi non novam esse introductam religionem, sed antiquam, christianam, catholicam & salutarem, quæ in VI. partibus Catechismi, tanquam Bibliis rudiorum, exhibetur, retineri, in cœnobiis varios viguisse abusus, ut vestium, ieiuniorum, psalmorum, orationis dominicæ, sacræ cœnæ, votorum, invocationem sanctorum, salutationem B. Mariæ, & alia, monasteria virorum & virginum quondam fuisse scholas pietatis, bonarum artium, ac disciplinæ, & ad hunc usum reduci monasteria in Ducatu brunsvicensi, ac bona redituusque, quos inde iam a longo tempore possederunt, eo applicari, neque in fiscum transferri Principis, aut unquam transferendos esse.

Antonii BAVMANNI Copey eines sendschreibens, Exemplum litterarum Luciferi ad pecuniæ negotiatores & adulteratores. Vlmæ 1622. Quos stimulat atque hortatur, ut alacriter pergant in suo negotio, & præmia exspectent condigna atque æterna, videlicet in gehenna inter damnatos. Et hoc scripti genere auctor omnes illos, qui adulterata pecunia opes quærunt, aut annonam flagellant, a malo proposito abducere, atque in viam iustitiæ & caritatis deducere laborat.

Io. Christoph. BECKERI Krieg und friedens-gunst, Bellum & favor pacis. Herbornæ 1649. Est fidelis dehortatio a perniciosо, omniumque malorum iliade bello, minime omnium bello, & læta adhortatio ad continuationem laudabilissimæ pacis germanicæ iam publicatæ, variis doctrinis & exemplis illustrata, ut quivis inde cognoscat, quam egregias virtutes, quantamque felicitatem pax, e contrario autem quanta damna, opprobria & vitia bellum pariat, secumque vehat.

Io. Christoph. *Becker*, treisensis hassus, I. V. doctor, Comitis nassovici, cattimeliboco - dietzensis consiliarius & præfectus eo tempore, quo Germaniæ aurea post tricennale bellum pax reddebatur, commentationem hanc formavit, eaque meruit, ut pulcherrima rerum nomen eius perpetuo conservaret, atque æternitatis aræ inscriberet.

Io. Georgii *Von dem* BORNE, Berathschlagung, Consultatio politico-theologica de præsenti & misero statu Electoratus & Marchiæ brandenburgicæ. Francofurti ad Viadrum 1641. Qua in caussas præteritæ ac præsentis calamitatis, miseriæ ac desolationis inquiritur, ac media proponuntur, quibus maior calamitas, & totalis ruina averti, perturbatusque status in ordinem possit redigi mererem. Miseriæ autem illæ erant cædes, rapinæ, exustiones, fames, pestis, perpetuæque exactiones, ab amicis pariter ac hostibus exercitæ. Illas ait immissas ex iusta Dei pœna ob vitia & peccata hominum; eorum autem essa tria capitalia, Impietatem, Iniustitiam & Dissolutionem, sive ατaξιαν in vita & actionibus: primam complecti atheismum, blasphemiam, peierationes, divinationes, artes magicas; secundam committi vel inter Magistratum & subditos, vel inter hos seorsum consideratos; tertiam, scortationem, luxum & lautitiam, superbiam, heluationem, & ebrietatem. Hæc igitur vitia, ut caussas malorum, corrigenda ac deponenda esse; idque fieri posse devotis precibus pro illuminatione & animatione Magistratus ad faciendas salutares ordinationes in statu ecclesiastico & politico, aut, si earum iam copia datur, abusus, qui irrepserunt, tollendos, & exercendam disciplinam, sive punitionem improborum, legumque transgressorum. Ad extremum Consultationi hunc adiungit Regulas testamenti LVDOVICI Sancti, Regis Galliarum, iisque tanquam gemma tractatum hunc obsignat.

Wolfg. Iac. CHRISTMANNI Erschrecklicher richterlicher process und endurtheil, Horrendus processus iudicialis & sententia definitiva adversus fœneratores & melioris monetæ harpyias. Augustæ Vindelicorum 1622. Auctor eodem anno pestes illas reipublicæ, in tractatu, quem vocat *Mundi-auri- & diaboliburgum*, peremtorie ad Dei tribunal citaverat, sperans, se illos conversurum, & a sordida atque exsecranda avaritia abducturum; sed quia id non evenit, ideo iam alterum hunc submittit, in eoque contra pessimos illos homines accusationes format SS. Trinitatis, sanctorum angelorum, solis, lunæ, totius firmamenti, ignis, aëris, aquæ, terræ, pii Magistratus, proborum subditorum, afflictæ religionis & ecclesiæ, viduarum & orphanorum, infantium & posterorum, caritatis, sapientiæ, & ipsius diaboli, qui De-

um rogat, ut flagitia ista suæ tradat potestati, in æternos ipsorum cruciatus.

Wolfg. Iac. *Christmann*, natus Neuburgi in Palatinatu superiore, philos. magister, & pastor euangelicus in celebri Augusta Vindelicorum, miserabili illa ætate, qua Germania fœneratorum nequitia & pecuniarum inopia affligebatur, h. e. anno 1622. vocem suam in cathedra æque ac scriptis extulit, & fidelis pastoris officio præclare functus est, usque ad annum 1631. quo decessit ætate, si ita loqui licet, immatura, annum agens quartum & trigesimum.

EIVSDEM Antwort, Responsum iuris sacri ad II. quæstiones. Campiduni 1625. Quæstiones sunt hæ: 1. an is, qui olim viliore pecunia summam aliquam solvit, aut prædia aliave bona sibi comparavit, defectum supplere, & damnum illatum tollere debeat? 2. an quis bona conscientia petere possit, ut alter pro viliore moneta sibi bonam & ingenuam solvat monetam? Vtramque autem negat.

Wolfgangi ERHARDI Beantwortung, Resolutio quæstionis: an multitudo mercatorum civitati sit utilis? Erfurti 1655. Auctor adfirmat, pariterque de ortu, propagatione, & subiectis mercaturæ verba facit.

Wolfgangus *Erhardus*, abbas coburgensis, non minus iurium, quam sacrorum peritus, in orbe litterato conspicuus fuit, cum dimidia sæculi XVII. pars effluxisset.

Christophori *a* HAVGWITZ Gespraech, Dialogus de Canonicis, cur ita vocentur, & quænam eorum munera olim fuerint. 1660. Ex insigni bibliotheca, videlicet Augusta, ad typos iteratos promotus, primumque editus Witteberga A. 1536. Dicit autem, *Canonicos* sic appellari a canonica scriptura, quam debeant interpretari, & *horas canonicas* inde etiam nomen suum trahere, quod certis horis convenerint ad legendam & exponendam scripturam sacram: confluxisse quidem non tantum ex urbe, in qua erat collegium, sed etiam ex vicinis oppidis & pagis, qui in scripturis propheticis & apostolicis erudiri cupiebant, velut studiosi & filii prophetarum; præterea Canonicatus destinatos fuisse laboribus scholasticis, atque in talibus collegiis iuventutem informatam in Grammatica, Dialectica, Musica, & aliis artibus liberalibus,

libus, atque in primis in linguis, & hinc orta nomina Scholastici, Decani, Cantoris, Succentoris, e. r. Et ad hanc pristinam formam reducenda esse ait Collegia Canonicorum, si læta conscientia velint bonis gaudere ecclesiasticis, atque ad alterius, qui otiosus & voluptatibus deditus erat venter, temeraria atque impia argumenta religiose respondet. Addita est Præfatio Ioannis *Bugenhagii* ex Constitutione ecclesiastica hamburgensi, idem tractans argumentum; ad quam *Hangvvitzius* etiam provocavit in Dialogo suo, sicut Bugenhagius eum primus edidit.

Christophorus *a Hangvvitz*, canonicus Budissinæ in Lusatia, vir probus ac pius, qui corruptelas vitæ canonicorum satis cognovit, hocque scriptum suum Bugenhagio edendum in testamento commendavit, neque vigilias aut missas pro se defuncto institui voluit, ad quietem pervenit anno 1636.

Tobiæ HENCKELII Gewissensspiegel, Speculum conscientiæ de lucri cupidis emtoribus & propolis. Halberstadii 1621. Proponit in eo III. quæstiones: 1. An deceat pium christianum, res, quibus proximus eius opus habet, vendere peregrinis? 2. An liceat agere propolam. 3. An deceat pium Magistratum duas istas Reip. pestes tolerare? & respondet ad omnes negando.

Tobias *Henckelius*, philos. magister, & halberstadiensis ad S. Pauli pastor, vir religiosus & iusti æquique amans, floruit anno Christi 1621. & amplius. Plura de eo adderem, si morositatem non nullorum in re non difficili expugnare valuissem.

EIVSDEM Gewissenstritt, Pressio conscientiæ omnium negotiatorum & adulteratorum pecuniæ. Halberstadii 1621. Editio correctior, & auctior. Et hic III. tractantur quæstiones: 1. An liceat sine urgente necessitate legitimum suum statum, ad quem rite, cumque consensu suo fuit vocatus, ad quem etiam adhuc aptus & idoneus est, deserere aut mutare? 2. An negotiatio pecuniaria, qua melior & perfectior pecunia separatur ac retinetur, levior autem ac vilior colligitur, & vicinorum mala pecunia introducitur, sit licita? 3. An quis eiusmodi rei monetalis se possit participem reddere, ac monetam pro certa pensione cudere, citra observationem Ordinationis monetalis a S. rom. Imperio præscriptæ? Rursus autem singulæ earum negantur.

Cele-

Celebris cuiusdam *theologi saxonici electoralis* Vnterricht, Informatio de fœnore. Lipsiæ 1616. Auctor est D. Matthias HOE, cui etiam adscribitur a *Wittio* in Memoriis theologor. pag. 1025. qui hanc quæstionem, An homo christianus, sine violatione conscientiæ suæ, pro pecunia, aut alia re, quam alteri dat mutuam, fœnus sive usuram secundum Constitutiones provinciales petere & accipere possit? ita ventilat, ut utrumque adfirmet; ita tamen, ne id fiat cum pauperis afflictione, damno, gravamine & oppressione.

XXXIX.

Henr. KORNMANNI Responsum iuris super quæstione, An & quomodo Iudæi a christiano Magistratu tolerandi? Marpurgi 1622. In quo multa adfirmantur, quæ aliis videantur duriora atque acerbiora.

Henr. *Kornmann*, ex Kirchaina Cattorum, utriusque iuris doctor, struxit Templum naturæ, Librum de miraculis mortuorum, & alium de miraculis vivorum, Montem Veneris, & Tractatum de virginitate, florens Seculo XVII.

Petri MEIDERLINI Erinnerung, Commonefactio de sapientia & pecunia. Augustæ Vindelicorum 1622. Qua disputatur, utra alteri præferenda? Evincitur autem, sapientiam præstare pecuniæ sive divitiis; monstratur etiam, negotiatores pecuniæ contra omnia Decalogi præcepta peccare, atque æternam sibi attrahere condemnationem.

Petrus *Meiderlinus*, wurtenbergensis, philos. magister, & ephorus Collegii euangelici augustani, in quo iuvenes ad studia academica rite tractanda instruuntur, ipse se vocat theologum & philosophum, vitamque suam finivit anno 1651. ætatis 69.

EIVSDEM Parvus catechismus pro negotiatoribus & corruptoribus pecuniæ, & omnibus illis, qui inhonestis mediis divitias conantur acquirere. Augustæ Vindelicorum 1622. In quo monstratur, quomodo illi peccent contra singulos articulos sive partes Symboli apostolici, Orationis dominicæ, Baptismi & S. cœnæ. Et hic tractatus est continuatio præcedentis.

EIVSDEM Heilsamer rath, Salutare consilium & iudicium ad negatiatores pecuniæ ac fœneratores, in ipsorum salutem æternam. Augustæ 1623. Hortatur igitur eos, ut agant pœnitentiam, & male partam pecuniam dispensent inter pauperes.

Frid.

Frid. PETRI Gründlicher bericht, Solida instructio de Canonicis eorumque adiunctis. Magdeburgi 1629. Primum edita ab eius genero M. Bartholdo *Vælckerlingio* A. 1618. Occasio ad hoc scriptum erat factum alicuius civis brunsvicensis, qui ut allevare posset onus tributi, Magistratui pendendi, a Capitulo S. Blasii feudum sibi aliquod ære comparavit. Hoc *Petrus* taxavit pro concione, cum tractaret Catechismum, pariterque de imaginariâ Canonicorum spiritualitate, & periculo status ipsorum verba fecit, D. *Moerlini* testimonio ad rem præsentem usus. Sed Canonici blasiani ægre id tulerunt, & ad colloquium oratorem provocarunt. Quod cum ille detrectaret, librum emiserunt, auctore D. Ant. *Colero*, canonico, qui tamen nomen suum reticuit, hoc titulo: Breve solidumque iudicium de summis, mediocribus & inferioribus Capitulis, an illa in statu, quo sunt in S. romano-germanico Imperio, sint conservanda? Halberstadii 1617. In quo quidem auctor *Petri* concionem non aperte refutavit, sed hic & illic tamen sensibiliter pupugit; *Mertinus* autem *Vellanolus*, id est, Valentinus *Mollerus*, D. & Decanus rev. Capituli in Epigrammate adiecto satis eum acerbe perstrinxit. Hisce ille commotus fuit ad scribendum hunc tractatum, & caussam suam publice defendendam. Sed dum sub prelo liber gemebat, auctor e vita hac evocatus; liber vero lucem vix adspexit, ex quo, ad preces & querelas adversariorum, a serenissimo Duce *Friderico Vlrico*, ne venalis exponeretur, prohibitus est, dictusque *Mollerus* Vindicias ei opposuit Canonoicorum, ostendens, Canonicos, iisque adiunctos in statu vivere Deo placente, Brunsvigæ 1618. *Petri* liber IIX. constat capitibus, quorum primo exponit caussam huius scripti, atque ad varias respondet obiectiones: secundo statum controversiæ format: tertio & quarto rationes adducit, quibus Canonici credunt, statum suum placere Deo, seque salva conscientia bonis ecclesiasticis frui posse: quinto sententiam Scripturæ sacræ hac de re adducit, ostendens, Deum odisse otiosos, velle autem, ut quisque in suo statu laboret, & quid boni peragat: sexto testimonia adfert SS. Patrum aliorumque Doctorum, & Ordinationum ecclesiasticarum de Canonicis in ordinem redigendis: septimo contra Canoni-

nonicos disputat ex ipso eorum libro: octavo quæstionem ventilat, an rectum sit, ut quidam ex inferioribus civibus, quo tributi solvendi onere sublevetur, vicariatum aut feudum a Canonicis sibi comparet?

Fridericus *Petri*, sive etiam *Petrus*, natus Hallerspringæ in Principatu calenbergico, philos. magister, Mich. *Neandri* discipulus, orientales linguas, quas ab eo didicerat, professus est Brunsuici, cum esset conrector scholæ S. Martini. Non autem mansit in hac statione, sed promotus est ad pastoratum ecclesiæ S. Andreæ, & constitutus tandem adiutor Superintendentis. In quibus muneribus sicut fidem & vigilantiam debitam adhibuit, ita nec horas subsecivas perdidit, sed eas variis ingenii monumentis condendis impendit. Vnde est, quod ab ipso habeamus Euangelia anniversaria, quæ dominicis diebus & Sanctorum festis leguntur, hebraice conversa, Librum de fide phantastica supra cœlos evolante, contra sic dictos Calvinistas, (acri enim contra eos zelo inflammatus erat) Responsionem pro libello *Chemnitii* adversus *Danaeum*, Responsionem ad librum *Bremensium*, quem adversus collectores Apologiæ Formulæ concordiæ publicarunt, Calvinianorum nestorianismum, Libellum consolatorium pro afflictis, & Sapientiam Germanorum: imo ipse non tantum instigavit D. Polycarpum *Lyserum* ad concinnandam Harmoniam euangelicam, sed opem quoque ad illum laborem tulit non pœnitendam. Peractis autem hisce omnibus e scena mundi abiit A. 1617. ætatis 68. *Rehtmeyer* Hist. ecclesiast. brunsvic. P. IV. c. 4. p. 268.

Erici RHONAEI Christiani iudaizantes, sive Warnung, Dehortatio ad cuiusvis status Christianos, ne Iudæis Christi osoribus adulari, connivere, & ad horrendas ipsorum blasphemias servire pergant. A. 1621. Inprimis autem Dehortatio eos spectat, qui Iudæis in ipsorum sabbato, pro vili mercede, operam servilem præstant.

Ericus *Rhonaeus*, magnus contra Iudæos zelotes, fuit pastor Neo-patr. eoque floruit tempore, quo scriptum hoc emisit, atque Ideam reformandi antichristi duobus tomis A. 1623. complexus est,

Io.

Io. Wilh. ROEVESTRVNCKII Bedencken, Iudicium de minorennibus, cur iis, eorumque vicariis pastoratus & munera ecclesiastica, eorumque proventus, non sint permittenda. Herbornæ 1620.

Io. Wilh. *Roevestrunck* videtur esse iurium peritus, atque inter eruditos vixit in adolescentia sæculi XVII.

Io. WEINRICHII Warnung, Dehortatio a tumultu & seditione. Erfurti 1622. Nimirum ex S. scriptura, Iure scripto & libris profanis ostenditur argumentis firmissimis, non competere populo, ut hominibus privatis, pecuniæ negotiatorum & adulteratorum, propolarum & annonæ flagellatorum, atque impiorum fœneratorum domos effringere, eorum bona diripere, illosque ipsos persequi, expellere, in fugam coniicere, aut etiam, sub specie avertendæ caritatis annonæ, trucidare & occidere: respondetur etiam ad eiusmodi turbonum exceptiones: 1) Deum iussisse, ut malum e medio tollatur. *Deut.* 19, 19. 22, 21. 24. 2) Id facere ad publicam & privatorum utilitatem. 3) E duobus malis minus esse eligendum: minus autem malum esse, ut unius, aut paucorum bona invadas atque auferas, quam ut tota civitas & Resp. patiatur, atque ad incitas redigatur. 4) Vicinos quosdam suo hoc factum exemplo comprobasse, & contra fœneratores, ac Reip. pestes talem vindictam salutariter exercuisse.

Io. *Weinreich*, Isennaco-thuringus, & Iurium candidatus, claruit A. 1622. quo Germania in miserrimo erat statu, ob annonæ caritatem & iustæ monetæ penuriam.

Io. Iusti WINCKELMANNI Christlicher kaufmanns-spiegel, Christianum speculum mercatorum. Giessæ 1651. In quo ingenuæ mercaturæ notabilis antiquitas, gloriosa origo, utile incrementum, summa necessitas ac vera proprietas, nec minus eiusdem horrendæ, in verbo Dei prohibitæ & pœnis coërcendæ corruptelæ proponuntur, & quidem rhythmis germanicis, cum Annotationibus. Sicut urbem francofurtensem ad Mœnum in eo celebrat, ita eiusdem mercatoribus poëma dedicat suum, atque in Præfatione docet, sicut quivis, qui in statum aliquem se vult recipere, antea rimari debet atque inquirere, an ille Deo placeat, & salva ipse conscientia in eo versari possit, ita eos, qui mercaturæ

se consecrare volunt, cupidos debere esse, ut sciant, unde nam mercatura ortum suum habeat? an illa in verbo Dei sit fundata? num status Deo placens? an pius christianus læta eam conscientia exercere possit? quo modo, quemque in finem eam queat aggredi? quænam natura & proprietas mercaturæ sit?

Io. Iustus *Winckelmann*, Giessa-hassus, D. Ioannis, Superintendentis, ac professoris theologiæ primum marpurgensis, deinde giessensis, iterumque marpurgensis, filius, condidit Arboretum genealogicum Heroum europæorum A. 1665.

XL.

Conradi DIETERICI Traumdiscurs, Dissertatio de nocturnis somniis. Vlmæ 1624. Quo docetur, 1. quidnam nocturna sint somnia, 2. unde plerumque veniant. 3 quam sint varia. 4. quid de iis iudicandum. 5. quomodo iis christiane utendum. Cum refutatione contrariarum opinionum, in primis Spirituum, Prophetarum, & Interpretum somniorum, eosque consulentium.

Conradus *Dietericus*, Gemunda-hassus, philos. magister, *Goclenii*, *Gualtperii*, Aeg. *Hunnii*, *Winckelmanni*, *Arcularii* & *Menzeri* discipulus, facto per Moraviam, Bohemiam, Vngariam, Misniam & Thuringiam itinere magister philosophiæ, ac primum concionator castrensis, deinde hypodiaconus in ecclesia marpurgensi, ad hæc professor philosophiæ practicæ, & director illustris pædagogii in academia giessensi, & tandem, impetratis prius honoribus in sacra theologia doctoralibus, superintendens ecclesiarum ulmensium, vir erat doctrina, scriptis, virtutibus, & conversatione familiari clarissimus: omnium enim virtutum imago fuit, singulare ecclesiæ ornamentum, & boni concionatoris idea, ut copiam rerum & sententiarum non satis mirari possis, quique aliis suavissime & efficacissime concionabatur, animam ipse suam in dies robustiorem reddidit, mortemque adventantem generoso excepit animo: quo anno? anno christi 1639. ætatis suæ 65. Eius sunt Institutiones catecheticæ, Quæstiones theologicæ de fanaticissimo *Schwenckfeldianorum* & *Chiliastarum*, Elenchus geminus contra *Iudæos* adventum negantes Christi, Discursus de rapinis bellicis, & alius de eleemosyna, Speculum senum, Conciones in *Nahum*, item

item in *Ecclesiasten*, ac librum *Sapientiæ*, & aliæ, omnes lectu & imitatu utilissimæ; sicut etiam Analysis logica Euangeliorum dominicalium & festorum. *Spizelius* in Templo honor. reser. 133. *Schuppius* in *Wittii* Memor. theolog. 456. *Lexicon univ. histor.* P. I. 832. *Feller* Monument. inedit. T. I. 405.

Balthas. MENTZERI Erklærung, Declaratio quæstionis de termino vitæ humanæ. Rintelii 1649. Est Dissertatio, latine scripta & edita A. 1647. nunc autem germanice reddita, & contra varias detorsiones & obiectiones auctoris Stabilimenti censuræ antimentzerianæ (qui est ille, qui Comiti lippiensi Simoni Ludovico concionem habuit funebrem) defensa. Dissertatio III. constat capitibus, quorum primo Reformatorum, secundo nostratium sententia recitatur, & tertio ad illorum argumenta respondetur. Defensio VI. habet Partes, quarum prima ostenditur, *Mentzerum* Concionem reformatæ ecclesiæ ministri recte ab impressione prohibuisse: secunda demonstratur, eum errores concionis legitime probasse: tertia ventilatur hæc quæstio, An doctrina de immutabili vitæ humanæ termino Verbo Dei & Augustanæ confessioni sit conformis? quarta de *Mentzeri* agitur sententia: quinta de eiusdem argumentis: sexta de adversarii argumentis, pariterque evincitur, recte ad ea in Defensione responsum esse.

Balthasar. *Mentzer*, Allendorfio-hassus, lectionibus & disputationibus, quamvis iam philosophiæ magister creatus esset, frequenter interfuit, illud *Plinii* iunioris recordatus: *Legendi semper occasio est, audiendi non semper; præterea multo magis, ut vulgo dicitur, viva vox afficit:* & sic eam sibi eruditionem acquisivit, ut publici philosophiæ professores in academia marpurgensi, logicus, ethicus, græcus, negotiis præpediti, raro exemplo, suas publice legendi vices ei non nunquam demandarent; quibus ille præclare defunctus est, & a frequenti studiosorum cœtu tranquillissime auditus. Atque hæc erant prælūdia publicorum & graviorum munerum. Ecclesiæ enim kirtorfiensi datus est pastor, ac post septennium suffectus D. Dan. *Arculario* in professione theologica & stipendiariorum ephoria marpurgensi, & honoribus ornatus doctoralibus. In qua sparta sicut & in secuta giessensi, ita se gessit, ut dicere liceat, eum omnes partes officii episcopalis, quos sanctus A-

postolus 1. ad Timoth. 3. præscribit, implevisse. Ex eius schola plurimi sunt emissi doctores & theologi, qui cathedras & suggestus non tantum Germaniæ, sed aliarum etiam provinciarum postea animarunt, &, sicut præceptor ipsorum, bella Domini fortiter gesserunt: disputavit enim ille & scripsit contra Pontificios, *Pistorium*, *Colonienses* & *Paderbornenses* quendam, contra *Tubingenses*, contra *Weigelianos* aliquos de partibus essentialibus hominis, & in primis contra Reformatos, Ant. *Sadeelem*, Vrb. *Pierium*, & Io. ac Lud. *Crocium*, Matth. *Martinium*, Io. *Appelium*, Paul. *Steinium*, Dav. *Pareum*, Io. *Piscatorem*, Bernh. *Eilshemium*, & ipsam *Synodum dordrechtanam*. Ab eo etiam habemus tractatum de coniugio, Exegesin Augustanæ confessionis, & varias Disputationes. Quid multis? Opera eius iunctim edita sunt ab ipsius filio cognomini, Francofurti A. 1669. 4. Et sicut symbolum eius hoc erat, T' ανωτερα καλλιω, ita, cum moriendum erat, ipso opere ostendit, se non formidare mortem, sed bene præparatus illam suaviter amplexus est anno 1627. ætatis 62. *Witte* Memor. theol. 224. & *Spizelius* Templ. hon. reser. 68. qui eum vocat doctorem vere magnum. Sed nec hoc prætereundum, in medicina quoque tantos eum progressus fecisse, ut doctissimi Medicorum sæpe virum sint admirati. Hoc modo fecit id, quod uni ex maioribus meis consuluit prudentissimus Melanchthon, dicens, utile esse, ut medicum studium coniungatur cum theologico.

Iodoci WILLICHII Engelsprobe, Examen angelorum. Dresdæ 1652. Est collectio Iudiciorum & consiliorum, quæ formata sunt a præstantibus theologis, de re angelica, & quidem 1. quid hodie iudicandum sit de angelicis visionibus & apparitionibus. 2. in quantum iis fidendum. 3. an sint petendæ, exspectandæ, & audiendæ? D. Iacobus *Weller* laborem hunc laudat, ut christianum & necessarium,

Iodocus *Willich*, natus Prettini, oppido inter Torgaviam & Vitembergam sito, philos. magister, & pastor primarius Lobaviæ, quæ est una ex Sex civitatibus Electoris saxonici, gesto per dimidium sæculum munere sacro ad plures abiit A. 1693. æt. 76. Vide *Lexicon de eruditis*, & Io. Christ. *Blumium* de iubilæo theologor. emerit. p. 183.

THEO-

THEOLOGORVM ab Electore brandenburgico DEPVTATORVM Kurz bedencken, Breve iudicium, quid de misero statu obsessorum Spandavii, & angelicis apparitionibus, ipsis factis, iudicandum sit. Brunsvigæ 1609. Obsessionem illam habent pro vere diabolica; angelicas autem apparitiones pro illusionibus satanæ.

Wolfgangi HILDEBRANDI Entdeckung und erklærung furnehmer articuln der zauberey, Goëtia vel theurgia, sive præstigiarum magicarum descriptio, revelatio, resolutio, inquisitio, & exsecutio. Lipsiæ 1631. In qua aperitur, quid de magis, sagis, earumque actionibus, re amatoria, medicina, item de infantibus supposititiis & exercitu furibundo sit iudicandum. Delineata olim a Iacobo Lib. Barone *a Liechtenberg*, & fusius descripta a D. Iac. *Weckero*, nunc vero revisa, & multis modis, maximeque præscriptionibus medicamentorum adversus artes & afflictiones magicas aucta.

Wolfg. *Hildebrand*, Gebesch-tyrigeta, notarius cæsareus, anno 31. sæculi XVII. hoc scripto in publicum prodiit. Idem fortasse ille est, qui A. 1602. Magiam dedit naturalem.

Neuer tractat, Novus tractatus de magia infantum seductorum. Coloniæ 1629. E latino in germanicum translatus. In quo aperiuntur caussæ, ob quas infantes, qui innocentes videntur, ad commercium spirituum infernalium, & magorum ac maleficorum perducuntur, atque ita horribiliter seducuntur. Pro caussis autem afferuntur 1. peccata parentum. 2. infantum peccata propria. 3. parentum exsecrationes adversus suos liberos. 4. eorundem seductio & corruptio. 5. intermissio, aut non legitima collatio baptismi. 6. pessima parentum actio, qua liberos suos consecrant diabolo. 7. pravum sodalitium inter ipsos infantes. Per infantes ergo hic intelliguntur, tam qui proprie tales sunt, quam pueri & puellæ minorennes.

Casp. STILLERI Spiritualis practica astrologica, sive Calendarium ecclesiasticum, in quo de spiritualibus solis & lunæ eclipsibus, & malis adspectibus, & qui eorum sint effectus, sermo instituitur, eum in finem, ut malo resistatur. Germanice. Lipsiæ 1620. Nimirum ea, quæ in Practica astrologica occurrunt, ad spi-

spiritualia accommodantur, & sic spiritualis luna auctori est Ecclesia christiana; sol spiritualis, Christus filius Dei & Mariæ; spirituales, Homines in genere; spiritualis adspectus mali, Principum, si non bella, tamen invidiæ, & appetitiones alienæ ditionis, exactiones nimiæ & molestissimæ, quibus subditi gravantur, & subditorum iræ ac promtitudo ad tumultus atque rebelliones. Hæc autem & alia mala ait averti posse pœnitentia & exercitio pietatis secundum Dei leges ac præcepta.

Caspar *Stiller*, lipsiensis, philos. magister, fuit pastor neustadianus ad Weisfurtum, & vixit, atque erudito orbi innotuit anno vigesimo sæculi XVII.

ANONYMI Widerlegung, Refutatio astrologiæ iudiciariæ. Augustæ Vindelicorum 1654. Non vera, sana & artificiosa Astronomia hic impugnatur, sed vana & superstitiosa Astrologia, qua hominibus, ex positu astrorum, futura, & quæ a libera voluntate dependent, prædicuntur. In Parte II. enumerantur Imperatores, Reges & alii excellentes viri, qui Astronomiæ operam dederunt, & in epilogo adhortatio fit ad discendas artes mathematicas atque astronomicas, omnium quippe nobilissimas ac præstantissimas. Vide *Episcopium* Oper. T. I. 147.

XLI.

Bernhardi ALBRECHTI Bericht von der zauberey und hexerey, Doctrina de magia & veneficio. Lipsiæ, 1628. Agitur in genere de magia, deinde XII. eius speciebus, quanta sit eius abominatio coram Deo, & quam graviter peccent magi, atque ad eorum opem confugientes, christianumque Magistratum recte facere, si magis & veneficis supplicia irrogent.

Bernhardus *Albrecht*, philos. magister, primum Pilenhofii in Palatinatu neuburgensi, deinde in imperiali Vindelicorum Augusta pastor, & Ministerii euangelici senior, scripsit germanice Thesaurum œconomico-ecclesiasticum, Manuale, libellos de tonitru & tempestatibus, de solatiis pro agonizantibus tempore pestis, de melancholia, de autochiria, Itinerarium & Conciones miscellaneas, atque hinc abiit A. 1636. *Witte* Diar. biograph. Kk5. & *Serpilius* Epitaph. theol. suev. 133. qui observat, eum laudem habere religiosi & industrii pastoris, item pii & cordati theologi.

Io. RVDINGERI Predigten, Conciones XX. de magia illicita. Ienæ 1630. Tractatio instituta est secundum vulgarem versiculum: *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando?* & variæ quæstiones solvuntur, atque ad obiectiones contradicentium respondetur.

Ioannes *Rudinger*, poëta laureatus cæsareus, ecclesiastes fuit in Superiori Oppurgo A. 1630. Cui ita cecinit Adrianus *Beyer*:

Te vena & crena decoravit splendida Pallas:
Hinc doctum manat carmen ab ore tuo.
Omnipotens in te sua dona Iehova coronat:
Hinc bene suada tuo concio ab ore fluit.

Herm. SAMSONII IX. Hexenpredigten, IX. Conciones de magis & sagis. Rigæ, 1626. In quibus agitur de quidditate, & caussa efficiente principali, item fine magiæ, de diaboli eiusque clientum mirabilibus, hominumque transmutatione in feles, sues, canes & lupos, de procreatione tempestatum, grandinis, pluviæ, ventorum ac pruinæ, atque an magi & sagæ possint, cooperante satana, hominibus atque infantibus morbos infligere, eorumque corporibus infirmitatem adducere, bruta & fruges terræ vitiare, & incendia conflare? de magia naturali & diabolica, ac spiritu familiari, de magia præstigiatoria & noxia, de iis, qui opem a magis & sagis petunt, & dierum electione, de astrologia iudiciaria, & defensione adversus illas satanæ squamas, deque officio pastorum & Magistratuum in taxando & puniendo atrocissimo magiæ crimine.

Hermannus *Samsonius*, Riga-livoncus, hereditarius in Vesten, regius per Livoniam superintendens, pastor & professor primarius in urbe patria, variis ingenii monumentis famam sibi acquisivit, interque ea sunt Oratio de natura & proprietatibus calumniæ, & alia de laudibus & rebus gestis GVSTAVI M. Regis Sueciæ, & alia de origine & utilitatibus scholarum, Enchiridion articulorum [illegible] Confutatio Laurentii *Nicolai* iesuitæ, Demonstratio XII [illegible]um euangelicarum adversus *Iesuitas*, Concio de cometis, Conciones de Gog & Magog, Concio funebris in memoriam GVSTAVI ADOLPHI, Regis Sueciæ, & multæ Dispp. ex Locis theologicis. *Witte* Memor. theolog. p. III. *Maxima* Samso-

nii laus est, quod nemo illum vituperaret: quod nemo illum non desideraret: quod nemo in civitate rigensi reperiretur tanta facundia, qui laudare illum satis quiret; sunt verba Io. *Breveri* apud Wittium p. 511.

XLII.

Colloquium WORMACIENSE (per Philip. MELANCHTHONEM) Vitebergæ 1542. Institutum A. 1540. auctoritate invictissimi Imperatoris CAROLI V. ad dirimendas controversias ecclesiasticas, inter D. *Eccium* & Phil. *Melanchthonem*. Addita etiam sunt III. alia scripta: 1) de manifestis abusibus potestatis pontificiæ. 2) de manifestis abusibus ecclesiasticis, & emendatione. 3) Responsiones Principum utriusque partis de Ratisbonensi colloquio. Præfatio huius editionis est Phil. *Melanchthonis*, qui in ea *Grynaeum* & *Capitonem* defunctos laudat, de *Eccio* autem conqueritur, quod socraticum egerit disputatorem, nec candorem, studiumve veritatis ad has tantas deliberationes adtulerit.

Acta in conventu ratisbonensi (per Phil. MELANCHTHONEM) Vitebergæ 1541. Et quidem 1) Liber propositus delectis collocutoribus: cuius quis auctor sit, *Melanchthon* fatetur se nescire. 2) Articuli oppositi certis locis in libro. 3) Responsio coniunctorum Augustanæ confessioni de libro. 4) Præfationes quædam, quæ indicant caussas, cur articuli quidam reprehensi sint. 5) Responsio *Ordinum Imperii* ad Card. Casp. *Contareni* scriptum. Videlicet ad Censuram eius de libro cæsareo, & Protestantium sive Annotationibus, in qua eos a communi consensu catholicæ ecclesiæ ait dissentire, iubetque Episcopos advigilare, ut genus doctrinæ, quod illi profitentur, deleant. Auctor Præfationis iterum est Phil. *Melanchthon*, qua miserum ecclesiæ statum graphice depingit, CAROLI Imp. studium ac desiderium concordiæ in ea restauranda laudat, quæ sunt vera & Ecclesiæ necessaria, moderate, sed tamen ingenue dicenda, librum autem Cæsaris, qui via esse deberet ad concordiam faciendam, multa flexiloqua continere ait.

Acta colloquii ratisbonensis, per Mart. BVCERVM. Argentorati 1541. Quibus continentur 1) Propositio Imperatoris, qua Ordinibus Imperii Acta colloquii deliberanda commendavit. 2) Liber, quem Imperator Collocutoribus tradiderat excutiendum, quem-

quemque emendatum Collocutores Imperatori reddiderunt. 3) Articuli Proteſtantium. 4) Eorundem Reſponſum, datum Imperatori de conciliatis & non conciliatis articulis. 5) Eorundem Reſponſum de ratione reformandi abuſus in utroque ordine. 6) Phil. *Melanchthonis* Iudicium de abuſibus eccleſiaſticis emendandis. 7) Catalogus Ordinum Proteſtantium. 8) Reſponſum Electorum & aliorum Principum catholicorum de Actis colloquii, conciliatisque & non conciliatis articulis. 9) Reſponſio Imperatoris. 10) Reſponſum Legati pontificii, Caſp. *Contareni*, Cardinalis. 11) Propoſitio Imperatoris de concluſione Comitiorum, & decreto faciendo in cauſſa religionis. 12) Reſponſa Electorum, Principum, Liberarum civitatum catholicarum, & proteſtantium. 13) Decretum Imperatoris & omnium Ordinum de reformatione Eccleſiaſticorum. 14) Teſtimonium *Eccii* de libro, ab Imperatore Collocutoribus oblato: quem quidem inſulſum vocat. 15) Supplicatio Iul. *Pflugii* & Io. *Gropperi* contra Eccii calumniam. 16) Duo ſcripta Legati pontificii de Actis colloquii. 17) Concionatorum proteſtantium ad hæc Reſponſum. 18) Scriptum Legati, ne quid ſtatueretur de nationali Synodo. 7) Admonitio Concionatorum proteſtantium. 20) De abuſibus eccleſiaſticis emendandis alterum ſcriptum Imperatori oblatum. Hiſce Præfationem *Bucerus* præmiſit, ſeu Dedicationem ad Ludov. *de Flandria*, Imperatoriæ Maieſtatis ſupremum cubicularium, ad fidem ſuam liberandam, quandoquidem ille inter cæſarei concilii Principes præſens omnia ita geſta eſſe cognoverit. Ceterum laudat Imperatoris ſtudium & operam reducendi pacem & concordiam in rebus religionis, certumque pronuntiat eſſe, Germaniam ſalvam eſſe non poſſe, niſi inter ſe conſentiat, nec recte conſenſuram unquam, niſi conciliata religione. Vid. *Schmidtius* Continuat. Introduct. Sagittar. p. 1528.

WIRTENBERGENSIUM theologorum Epitome colloquii maulbrunnenſis 1564. Ex germanico in latinum tranſlata. Colloquium hoc habitum eſt prædicto anno inter Friderici palatini Electoris & Chriſtophori Ducis wirtenbergenſis theologos, Mich. *Tillerum*, Pet. *Boquinum*, Caſp. *Olevianum*, Zach. *Vrſinum*, & Petr. *Dathenum*, ab una; & Valent. *Vannium*, Io. *Brentium*, Iac. *Andreæ*, Theodor. *Schnepfium*, & Balth. *Bidenbachium*, ab altera

 parte:

parte: & quidem de maieſtate hominis Chriſti veraque eius in euchariſtia præſentia. Vid. iterum *Schmidt* l. c. p. 1542.

Iac. ANDREAE Aſſertio piæ & orthodoxæ doctrinæ de perſonali unione. Tubingæ 1565. Contra Theodori *Bezæ* Reſponſum ad Io. *Brentii* argumenta, quibus carnis Chriſti omnipræſentiam nititur confirmare.

Hiſtoria diſputationis ſive Colloquium inter *Flacium* & Iac. COLERVM. Berlini 1585. Colloquium hoc inſtitutum fuit A. 1574. in arce Langenau Sileſiorum de peccato originis. In Dedicatione *Colerus* cauſſas aperit, quæ ipſum moverint ad colloquii huius publicationem, videlicet 1. recrudeſcentiam diſputationis de peccato originis, ſubſtantia ne ſit, an accidens? 2. utilitatem lectionis eiusmodi diſputationum. 3. admonitiones bonorum virorum. Indicat etiam, Illyricum ita ſe declaraſſe, ut ab amantibus pacis hominibus eius ſententia, ſine diſpendio doctrinæ cœleſtis, facile admitti poſſit: non enim illum ſtatuere, peccatum originis eſſe ſubſtantiam, ſed, Hominem corruptum eſſe non ſecundum accidentia tantum, ſed etiam ſecundum ſubſtantiam. Attamen nec hoc negari poſſe, eum, cum nondum mentem ſuam declaraſſet, ſubſtantiam peccati originis tutatum eſſe. Subiungit autem prudens ac pium monitum, ita nos iuſto Dei iudicio plecti, ſi ultra, quam par ſit, in rebus ſpiritualibus progrediamur, & Spiritum ſanctum, prudentem utique & ſapientem ſacrarum literarum architectum, ratione noſtra metiri, & anguſtiſſimis artium limitibus includere velimus: eum, qui ſimpliciter credat, optime credere.

Diſputatio ſive Colloquium albenſe, per Caſp. HELTVM Claudiopoli 1568. Hæc eſt prima Diſputatio albana habita A. 1566. menſe Martio, de SS. Trinitate, inter Georg. *Blandratam* & Fran. *Davidis*, ab una; & Paſtores ex eccleſia euangelica Hungariæ & Tranſilvaniæ, quorum quaſi os fuit Petr. *Melius*, ab altera parte. Et hoc colloquium inſtitutum fuit auctoritate atque in præſentia Regis Vngariæ ac Principis Tranſilvaniæ, IOANNIS SIGISMVNDI, inque X. continuatum diem. Et *Melius* accuſat adverſarios in Epiſtola ad Caſp. *Heltum*, quod Albæ Iuliæ, diſputationis huius Acta, fraudulenter & doloſe emiſerint; *Heltus* vero omnem

omnem se fidem in illis edendis servasse gloriatur. *Sandius* Biblioth. antitrinit. p. 30. 56. & *Lubienitius* Hist. reformat. polon. lib. III. c. 11.

Petrus *Melius*, philos. magister, fuit pastor debreciensis & ecclesiarum in Hungaria superintendens. *Lubienicius* p. 250.

Caspar *Heltus*, fuit quondam pastor ecclesiæ claudio-politanæ.

Colloquium LIPSIENSE A. 1631. habitum. Hagæ-Comitis 1656. Inter præcipuos aliquot lutheranos & reformatos theologos, de tollendis Ecclesiarum euangelicarum dissidiis. Illi fuerunt Matth. *Hoë*, Polyc. *Lyser*, Henr. *Hœpfner*; hi Io. *Bergius*, Io. *Crocius*, Theoph. *Neuberger*. Adduntur 1) Decretum *Ordinum euangelicorum* super eodem Colloquio, Francofurti factum. 2) Io. *Matthia*, episcopi stregnensis, ad Regem Sueciæ Litteræ, quibus consilia concordiæ ecclesiasticæ, hoc tempore inter Euangelicos promovendæ, enixe ei commendat. 3) *Ecclesiarum gallo-belgicarum Fœderati Belgii* Iudicium de Io. *Durai* Irenico. Exstat hoc colloquium etiam in addendis Primæ partis Historiæ ecclesiasticæ Tim. *Gesselii* pag. 597. item in Prodromo irenic. tractatuum *Durai* p. 90. nec non in Fr. Vlr. *Calixti* Via ad pacem p. 17. idque privatum quidem fuit, testibus *Hoornbeeckio* in Dissert. de consociat. euang. Reform. & A. C. p. 7. & Tob. *Wagnero* Inquisit. p. 5. at postea tamen adprobatum ab aliis Reformatis, sicut memoriæ produnt *Strimesius* in Append. IV. p. 36. & auctor *Præfat.* in Burnetii tractatum n. 13. Ceterum de hoc colloquio vide vener. abbatis *Schmidtii* Continuat. Introduct. Sagittar.. in historiam eccles. p. 1588. *Sociniani* cuiusdam Brevem relationem de lipsiensi A. 1631. tentata religionum concordia, cuius *Sandius* meminit Biblioth. antitrinitar. p. 176. & *Kromayerum* in LL. antisyncretist. scribere non verentem: *Si consensus & dissensus collocutorum penitius introspiciatur, quod una manu porrectum fuit, altera subtractum deprehendi. --- exinde quoque controversiarum gnarum circumventionum & ambiguitatum gustum aliquem facere posse, reservationesque mentales & ambiguas locutiones Reformatorum brevi post eventum docuisse, cum Io.* Bergius, *collocutorum unus, scriptum virulentissimum de cœna* (Quod verba Christi adhuc stent firmiter) A. 1632. *in lucem emiserit.*

Colloquium HAEMELSBVRGENSE. 1657. & Helmstadii

stadii 1665. Habitum A. 1614. propridie Kal. Septembr. instinctu Ludolphi *a Klencke*, hereditarii in Hæmelsburg, inter P. Augustinum *Turrianum*, Soc. Iesu, & M. Georg. *Calixtum*, a Cornelio Martini, cum ipsum domo abesse valetudo prohiberet, missum. Cum enim filius *Klenckii* ex assidua Bellarmini lectione in partes Pontificiorum propenderet, neque monitis parentum locum daret, tandem inter patrem ac filium convenit, ut colloquium de religione instituere tur, alterque dissentientium illi accederet, quæ victoriam reportaverit. Quamquam vero Colloquium hoc, in quo de primo religionis orthodoxæ & catholicæ principio & sufficientia S. scripturæ disputatum est, abruptum potius sit, quam finitum, iunior tamen *Klenckius* in castra Pontificiorum postea abiit, spemque genitoris sui delusit. *Schmidt* Continuat. Introduct. Sagittar. in hist. eccl. p. 1581. *Nihusius* Excitabuli (des weckers) p. 63. & Ger. *Titius* in Laudatione funebri D. Georg. *Calixti*, B 3.

XLIII.

Colloquii MAVLBRVNNENSIS Protocoll, Protocollum sive Acta. Heidelbergæ 1565. Cum *Wirtenbergensium* Relatione de illo colloquio, & *Palatinorum* refutatione. In qua hi illos accusant, quod in Relatione non egerint bona fide, sed quædam transposuerint, non nulla demserint, alia addiderint, adversæ partis dicta obscuraverint, sua vero ipsorum incrustare, & speciosa reddere studuerint.

Adami TANNERI Bericht, Relatio de disputatione sive colloquio ratisbonensi. Monachii 1602. Etiam latine, eodem anno. Colloquium hoc habitum fuit Ratisbonæ in curia A. 1601. auctoritate & in præsentia serenissimorum Rheni Comitum & Ducum Bavariæ, Maximiliani, & Phil. Ludovici, inter Alb. *Hungerum*, & Iac. *Gretserum*, a parte Romano-catholicorum, cui etiam accessit *Tannerus*; & Iac. *Heilbrunnerum*, atque Aeg. *Hunnium*, a parte Protestantium. Disputatum vero est de S. scriptura, an illa sit unica norma, secundum quam omnes controversiæ fidei, religionis & sacrorum iudicandæ ac decidendæ? Hæc relatio habet III. partes, quarum prima agitur de initio disputationis; secunda de argumentis Romano-catholicorum, & Protestantium ad ea responsionibus; tertia de fine seu potius abruptione disputationis. Eodem anno prodierunt Acta sive Protocollum eius, quod secuta

sunt

sunt scripta polemica: nam *Hunnius* instituit Examen Præfationis, & Relationi opposuit Anitannerum; quem *Tannerus* excepit Apologético. *Hunnius* etiam scripsit Relationem historicam de ratisbonensi colloquio, inque eius initio monuit, germanicum scriptum Magdeburgi editum, cum titulo, *Bericht von dem regenspurgischen colloquio*, nec sibi probari, nec suum esse fœtum. *Schmidt*, Continuat. Introd. Sagittar. p. 1569.

Adam *Tanner*, oenipontanus, S. I. primum hebrææ linguæ in universitate ingolstadiensi, deinde theologiæ scholasticæ & moralis professor monachiensis, tum theol. doctor & professor viennensis, postremo cancellarius academiæ pragensis, multa scripsit, partim latine, partim germanice, & quidem de Verbo Dei scripto & non scripto, de Iustificatione contra *Heilbrunnerum*, Labyrinthum critico-*hunnianum*, Lutheranum, seu Anatomiam confessionis augustanæ, Antichristum X. præscriptionibus præscriptum, Apologiam contra Monita privata Societatis Iesu, Theologiam scholasticam, Anti-*Mylium*, Orationes apologeticas pro Io. *Trithemio*, & alia, vitæque & pugnarum finem fecit anno 1632. ætatis 60. *Alegambe* Biblioth. scriptor. iesuit. p. 4. *Witte* Diar. biograph. E e 2. *Baillet* in Anti P. I. 249.

XLIV.

Disputatio VINARIENSIS inter Matth. *Flacium* & Victorinum *Strigelium*. 1563. De originali peccato & libero arbitrio, publice habita A. 1560. præsentibus celsissimis Saxoniæ Principibus. Simon *Musæus*, qui *Flacio* consentiebat, Præfationis seu Dedicationis hic præmissæ auctor est, in eaque disputationis huius utilitatem, & editionis caussas exponit. Adduntur & alia Disputationi, partim ante quoque edita, partim nunc primum in lucem prodeuntia: 1) Sim. *Musæi* & Matth. *Flacii* ad Principem Supplicatio. 2) *Flacii* de originali peccato & libero arbitrio Liber. 3) *Flacii* Disputatio de originali peccato & libero arbitrio, contra Pontificios erumque collusores, publice in schola ienensi biduo tractata. 4) Quod homo sit corruptus ac mutatus in primo lapsu, non tantum in accidentibus, sed etiam in substantia. 5) De coactione hominis aut liberi arbitrii. 6) Quod *Strigelius* synergiam docuerit & asseruerit. 7) Quod eiusdem doctrina de synergia conveniat cum Pelagianis & Papistis. 8) *Rostochiensium* Iudicium de

con-

controversia inter *Flacium* & *Strigelium*. 9) Epistola *Flacii* ad consiliarios Principis Saxoniæ, qua probat, se tantum ob studium veritatis, & nullos privatos affectus, cum Strigelio pugnare. 10) Alia *eiusdem* ad Principem, qua monstrare studet, ad transactionem cum Strigelio necessariam esse revocationem.

Acta colloquii MOMPELGARTENSIS. Tubingæ 1587. & Wittebergæ 1605. Habitum illud fuit anno 1586. inter D. Iacobum *Andreæ*, & Theodorum *Bezam*, præsente, & quædam sua etiam manu excipiente Principe wirtembergico Friderico, cum Regis Galliarum HEINRICI IV. legatus, Baro a Cleroan, occasionem ad hanc collationem dedisset. Disputatum autem est de cœna Domini, persona Christi, communicatione idiomatum, prædestinatione, imaginibus, & baptismo. Ac Princeps in Præfatione testatur, in Actorum collectione nihil omnino, vel insertum, vel ademtum esse, in quo cardo controversiæ verteretur. *Schmidt* l. c. p. 1560.

Colloquium RATISBONENSE A. 1601. Lauingæ 1602. Hoc est ipsum Protocollum ex authentico, ut titulus fert, ab utriusque partis constitutis Revisoribus & Notariis subscripto & obsignato exemplari. De colloquio hoc supra diximus p. 122.

XLV.

MAVLBRVNNENSIS colloquii, A. 1564. habiti, Protocollum. Tubingæ 1565. Opponitur hoc Palatinorum Protocollo, Heidelbergæ edito, de quo supra, p. 123. idque accusatur malæ fidei, & quod Palatini in suas id partes traxerint, seque ita in illo traduxerint, ut famam suam vindicare, & calumnias removere cogantur. Suum autem hoc Protocollum consonare cum originali, nec vel addendo, vel truncando aliquid vitii contraxisse.

Consensus SENDOMIRIENSIS. Ambergæ 1605. Ex latino in germanicum translatus, initusque inter Euangelicos regni Poloniæ, nec non magni Ducatus Lithuaniæ & Samagitiæ, h. e. Reformatos cum Fratribus bohemis & Lutheranos A. 1570. in Synodo sendomiriensi, in eo consistens, quod Reformati ac Fratres bohemi confitentur, in mysterio S. cœnæ duas esse res, terrenam & cœlestem, elementa, sive panem & vinum, non esse nuda & vacua

cua

cum signa, sed re vera, simul ipso actu, fidelibus id offerre per fidem, quod significant, sive essentialem Christi præsentiam non solum significari, sed corpus & sanginem Domini communicantibus in S. cœna vere præsentari, ac distribui; ideoque se recipere articulum Confessionis Saxonicarum ecclesiarum, A. 1551. ad Concilium tridentinum missæ, qui agit de S. cœna. Vtrinque etiam stipulati sunt, se alterius partis Confessionem agnoscere pro orthodoxa, omnibus controversiis, litibus ac sectis, quæ huc usque inter ipsos viguerint, valedicere, e contrario pacem fraternam culturos, ac cives & fratres suos ad receptionem huius Consensus admonituros, ritus ac cærimonias cuiusvis ecclesiæ liberas relicturos, ad Synodos generales utriuscunque partis comparituros, ex variis Confessionibus Compendium corporis doctrinæ formaturos, pacem iam factam bona fide conservaturos, & omnia ad gloriam Iesu Christi relaturos, eiusque euangelii veritatem verbis & opere, quantum in ipsis sit, promoturos esse. Atque hic Consensus confirmatus postea fuit in conventu posnaniensi A. 1570. cracoviensi A. 1573. petricoviensi A. 1578. wlodislaviensi A. 1583. & thoruniensi A. 1595. Vide autem de Consensu sendomiriensi *Wagnerum* Disquisit. in Acta henotica p. 3. I. A. *Schmidtium* in Continuat. Introduct. Sagittar. p. 1544. & Partem III. Histor. nostræ biblioth. p. 576. Tandem adiunguntur Magnatum & ministrorum eccclesiæ polonicorum Litteræ ad LVDOVICVM Electorem palatinum, in quibus Synodum petunt ad sopiendas in Protestantium ecclesiis lites ac discordias, eiusque responsoria.

ANHALTINORVM theologorum Wahrhaftige relation, Vera relatio de colloquio HERZBERGICO. Servestæ 1595. Habitum illud est A. 1578. inter theologos electorales Saxonicos & Brandenburgicos ab una, & Anhaltinos ab altera parte de subscriptione libri Concordiæ bergensis. Illi erant Iac. *Andreæ*, & Nic. *Selneccer*; isti Andr. *Musculus*, Christoph. *Corner*, cum Mart. *Chemnitio*, misso a Duce Brunsv. ac Luneb. hi Wolfg. *Amlingius*, & Pet. *Haringus*. Atque hi quidem IX. rationes Principi sui proposuerant, cur libro illi non possent subscribere: super quibus deinde disputatum est. Relationem hanc opponunt illi editioni Protocolli & actorum huius Colloquii, quam D. Io. *Olearius*, theologus halensis curaverat, accusantes eum, quod privata auctoritate

ritate, nec bona illud fide vulgaverit. De colloquio hoc videatur *Schmidt* l. c. p. 1555.

Summarische erzehlung, Summaria relatio de colloquio ROSTOCHIENSI. 1587. De S. cœna, inter D. Luc. *Bacmeisterum*, M. Val. *Schechtium*, D. *Grassum* ICtum, & D. Sim. *Pauli* ab una, ac Christophorum *Stendelium*, studiosum, Quizovia-priegnizianum, ab altera parte. In quo studiosus Reformatorum sententiam tuetur contra plurimas *Bacmeisteri* oppositiones, Schechtio parum loquente. Prius editum hoc Colloquium fuerat idiomate latino.

Lucas *Bacmeister*, luneburgensis, Lucæ *Lossii*, Io. *Æpini*, *Winshemiorum* & Phil. *Melanchthonis* discipulus, ab informatione filii Regis Daniæ Wittebergam reversus, atque a theologia ad iuris studium transiens, sed & inde iterum ad theologiam, primum egit concionatorem aulicum Coldingæ apud Regis Daniæ filiam, deinde, cum aulicos libertate sua, quamvis iusta, offendisset, pastorem & professorem rostochiensem, in schola & ecclesia plerosque utriusque fœderis libros exposuit, ecclesias & scholas austriacas, ad requisitionem illorum Ordinum, visitavit, recteque constituit, peculiarem confecit de modo concionandi commentarium, Typorum V. T. enarrationem, Theses de sacramentis, quibus a Zach. *Vrsino* oppositæ sunt Notæ, atque ad Dominum migravit A. 1608. ætatis 78. Melch. *Adamus* in Vitis theologor. pag. 783. A *Quenstedio* in Patriis viror. illustr. p. 204. *Bacmeisterus* noster vocatur vir multæ eruditionis, pietatis, & modestiæ.

Iac. HEILBRVNNERI Colloquium NEVBVRGENSE. Vlmæ 1616. Germanice. Habitum Neuburgi ad Danubium A. 1615. inter Iac. *Heilbrunnerum* & Iac. *Kellerum* iesuitam, de aliquibus allegatis Patrum, & historicis assertionibus antiquorum Doctorum in doctrina de antichristo, quod is sit romanus pontifex, prout illa in libro Bacmeisteri, qui inscribitur Acatholicus, proponitur: & hæc editio illi opposita est Protocollo, quod *Kellerus* Ingolstadii publicavit A. 1615. cuique Instructionem præmisit, & Glossas addidit marginales. Heilbrunnerus igitur hic refutat *Kelleri* Institutionem, Acta primæ & secundæ sessionis tradit, ad residuas obiectiones Kellerianas respondet, modum & caussas abrupti colloquii exponit, & Appendicem subnectit contra Iac. *Gretserum*. *Schmidt* in

Con-

Continuat. Introd. Sagittar. 1581. In lucem quoque emissa sunt sequentia scripta, ad rem præsentem pertinentia: Severi *Ecbteri* summaria relatio de colloquio neuburgico, A. 1615. Cleophæ *Distelmayeri* Duæ dodecades crassorum falsorum *Heilbrunneri*, sive finalis refutatio colloquii neuburgici, ab ipso editi.

Iac. *Heilbrunner*, Eberdinga-wurtenbergicus, *Schegkii* & *Planeri* in philosophicis, Iac. autem *Andreæ*, *Heerbrandi* & *Schnepfii* in theologicis discipulus, S. theol. doctor, primum concionator aulicus Neuburgi, deinde, cum Princeps religionem mutasset, consiliarius ecclesiasticus & generalis superintendens wurtenbergicus, nec non abbas bebenhusanus, vir, *Thummii* iudicio, si theologiæ spectemus cognitionem, in omnibus tam felicis, tam exacti, tam exquisiti iudicii & dexteritatis, ut nihil supra; multa scripsit latine & germanice: eius enim sunt Schwenckfeldio-*calvinismus*, Dæmoniomania *Pistoriana*, Anti-*Tannerus*, Carnificina esauitica contra Iac. *Gretserum*, Duplica contra *Ficklerum* de conciliis, fide catholica & vocatione B. Mariæ, Refutatio Instructionis Zach. *Ursini* de S. cœna, Apologia contra Sam. *Huberum*, Acatholicus papatus, & Ulterior manifestatio acatholici papatus, adversus Iac. *Kelleri* Papatum catholicum, quo hic ipsum refutatum iverat, atque in muneris sui administratione avocatus est a Domino suo ac nostro: nam de beatitudine æterna in festo Omnium Sanctorum dicturus, atque iam confidens, ac pro more suo precationem ad Deum fundens, apoplexia correptus est, & brevi post exspiravit. *Witte* Memor. theol. *Serpilius* Epitaph. theol. suevor. 31. *Nilusius* Apologet. 196. & *Parrhesiander* 400.

Iacobus *Keller*, Seckinga-rauracus, Soc. Iesu, primum politioris litteraturæ, tum philosophiæ, ac demum theologiæ, tam moralis, quam scholasticæ professor, postremoque Collegii ratisbonensis ac monacensis rector, reliquit Papatum catholicum, *Heilbrunneri* Papatui acatholico oppositum, & Compendium eiusdem operis, Agoniam seu sudorem mortalem *Heilbrunneri*, Tyrannicidium seu Scitum catholicum de tyranni internecione contra Ministrum *calvinianum*, sub fictitio Iacobi *Sylvani* nomine Philippicam, contra anonymum quendam Prædicantem, pro defensione Societatis Iesu, & Fasciculum olidum L. flosculorum, sive absur-

ditatum Prædicantium in colloquio ratisbonensi A. 1601. habito, & alia, obiitque A. 1631. ætatis 67. *Alegambe* p. 203. *Witte* Diar. biograph. D d. *Placcius* de pseudon. 578.

XLVI.

De eloquentia ecclesiastica aliquot Opuscula, latine & italice conscripta, ad sacras conciones & compositiones reliquas necessaria. Venetiis 1644. Suntque 1) Questioni di Monsignor Panigarola, Quæstiones Fran. PANICAROLAE circa elocutionem & ornamentum orationum sacrarum italicarum. 2) BEDAE presbyteri (de quo diximus P. III. 497) de tropis S. scripturæ liber. 3) Eiusdem Liber de schematis Scripturæ. 4) Aurelii AVGVSTINI de Rhetorica ecclesiastica liber, qui est IVtus de Doctrina christiana, laudatus a *Giberto* Tomo II. Iudicior. de scriptorib. rhetoricis. 5) Laurentii *a* VILLAVICENTIO de formandis sacris concionibus Libri III. Quos egregios vocat, deque meliore nota commendandos iudicat *Gibertus* l. c. 6) Eiusdem PANICAROLAE Modo di comporre una predica, Modus componendi concionem, sive sermonem ecclesiasticum. Qui quidem est breviculus, eo tamen præstantior, quo maiorem inter omnes oratores sacros, quos diserta Italia unquam habuit, famam & æstimationem consecutus est auctor eius.

Fran. *Panicarola*, mediolanensis, nobili genere natus, ordinis S. Francisci, ingenio, industria, studioque, & memoria præstans, tanta dicendi gloria præ ceteris floruit, ut ex tota Italia ad eum concursus fieret, & publice a Civitatibus ad rom. Pontificem oratores ad eum postulandum mitterentur. Genus orationis liquidum, fusum, profluens, nusquam insistens, sed magna ex parte calamistris inustum, ac quæsito colore illitum, tum prædulcium sententiarum flosculis aspersum, licentius se efferebat, quam divinarum rerum, quarum interpres erat, sanctitas posceret. In procemiis vero, tanquam non modo liceret, verum etiam necesse esset, omnis oratoria supellex palam exponebatur. In eis paria paribus relata, & similiter conclusa, eodemque pacto cadentia, denique omnis elaborata concinnitas manifesto ad aucupium aurium quæsita deprehendebatur. Quæ omnia vulgi plausu & clamoribus excipiebantur; sed doctis & cordatis viris, ut *Erythræus* Pinacoth.

nagoch. lib. I. 82. refert, non probabantur. Aetate autem provectus, & astensis episcopus factus, magna ex parte mutavit rationem dicendi, suaque ab oratione cincinnulis fucoque detractis, genus illud dicendi assumsit, quod auctoritatis haberet magis, & muneri, quod gerebat, aptius esse videretur. Multa, immo plurima scripsit, e quibus sunt Concionum volumina, Liber adversus *Calvinum*, & Commentatio in *Demetrium Phalereum*, frequentique edulio, quo se largius implebat, immaturam sibi mortem contraxit: mortuus enim est anno 1594. aetatis 46. *Kænig* 604. *Sanssay* Continuat. libri Bellarmin. de Scriptorib. eccles. p. 50. *Morhof* Polyhist. lib. VI. c. 4. p. 289. 291. A *Giberto* vocatur orator eminentissimus.

Laurentius *de Villavicentio*, xerezanus hispanus, ordinis Eremitarum S. Augustini, S. theol. D. & professor lovaniensis, postea PHILIPPI II. Hispan. Regis concionator, claruit A. 1581. atque inter alia dedit Tabulas compendiosas, itemque Conciones in Evangelia & Epistolas. *Antonius* Biblioth. script. hisp. T. II. 9. *Kœnig* 846. & *Lexicon univ. hist.* P. IV. 626. Sed doctis annumerandus est impostoribus, seu impudentibus plagiariis, quippe qui nullus dubitavit Andreæ *Hyperio* non tantum libros III. de formandis concionibus, sed etiam librum de ratione studii theologici surripere, & suum iis nomen præfigere; sicut notarunt *Hottinger* Bibliothecar. p. 73. *Placcius* de pseudon. 608. *Morhof* Polyh. l. VI. c. 4. p. 291. *Crenius* Animadvers. T. II. 3. & de furib. librar. 239. *Boineburg.* Epp. ad Dietericum p. 166. & *Du Pin* T. XVI. de la Nouvelle bibliotheque (in Tomo IV. Supplem. Actor. erudit. p. 454.)

PROTOCOLL, Protocollum, sive Acta Colloquii palatinorum cum Anabaptistis. Heidelbergæ 1571. Quod etiam in linguam inferioris Germaniæ translatum est, sub rubro, Gespreek to Franckenthal in der Chursœrstelicken Palz mit den Wederdœpers. 1571. 4. Collocutores a parte Palatinorum erant *Virsteges*, *Dathenus*, *Colonius*, Fran. *Mosellanus*, Engelb. *Faber*, *Eubulus* & *Gebinger*; a parte Anabaptistarum, *Winter*, *Bisch*, *Buchel*, *Diebold*, *Rauff*, *Habermann*, *Seberer*, *Walther*, *Meyer*, *Prederer*; *Sateler*, *Sommener*, *Rauwich*, *Jossellin*, *Grieker*, *Huth*, *Summer*. Conferebant autem de scriptura S. Deo, Christo, peccato originis, ecclesia, iustificatione, resur-

resurrectione carnis, coniugio, communione bonorum, Magistratu politico, iure iurando, baptismo & S. cœna.

Die Evangelische Kirchen-Agenda, Euangelica AGENDA ECCLESIASTICA superioris Lusatiæ, in linguam wendicam traducta. Budissinæ 1696. Primum illa præscripta sunt a Iusto *Iona*, Georg. *Spalatino*, Casp. *Crucigero*, Frid. *Myconio*, Iusto *Menio* & Io. *Webero*, deinde correcta ex Electoris AVGVSTI Ordinatione ecclesiastica, denique suppleta ex Io. *Schraderi* Formulari ecclesiastico.

XLVII.

Basilii *de* VARNA Analysis dialectica Colloquii ratisbonensis, A. 1601. de norma & iudice omnium controversiarum fidei christianæ habiti. Cum collatione Relationis Adami *Tanneri*, & Responsi Iac. *Gretseri* ad Theses Æg. *Hunnii* de colloquio ineundo. Francofurti 1631. Opus hoc II. comprehenditur Partibus, in quarum priore ostenditur, Pontificios, Euangelicis formam dialecticam obiicientes, formam veram minime observasse, sed turpissime violasse, longeque peiores Sophistis platonicis & iudaicis tandem iusto Dei iudicio caussam perdidisse; in posteriore de thesibus agitur Iesuitarum, earumque defensione, Sessionibus sex posterioribus, nempe 9. 10. 11. 12. 13. & 14, instituta. Basilius autem de Varna creditur esse Andr. *Libavius*. Vide *Placcium* de pseudonymis p. 106. & *Præfationem* Gretseri triumphati. Quid? ipse *Libavius* nomen suum exprimit in fine utriusque Partis, post Indices.

Andr. *Libavius*, Hala-saxo, philos. ac medicinæ doctor, in academia ienensi historiæ & poëseos professor, deinde Rotenburgi ad Tubarum gymnasiarcha & poliater, tandemque primus Gymnasii casimiriani, quod Coburgi est, director, omnes istas spartas egregie ornavit: erat enim historicus, poëta, orator, physicus & medicus præstantissimus. Posteritati reliquit scripta quædam chemica, & unum ex iis contra *Riolanum*, Commentationes metallicas, Artem probandi mineralia, Librum de analogia Philosophorum, contra *Goclenium*, de impostura unguenti armarii, deque universitate & origine rerum. Q.q. physicas controversas inter *Peripateticos* & *Rameos*, ac Defensionem pro Aristo-

ristotele adversus Ramistas, vitamque pia morte finiit anno 1616. *Witte* Diar. biograph. N. 3. & *Zeumer* in Vitis philosophor. ienensium p. 51.

Georgii ZEÆMANNI Theologica & scholastica tractatio de Colloquio ratisbonensi. Witebergæ 1603. In qua Relationis & Notationum D. Æg. *Hunnii* veritas, Examinis vero *Tanneriani*, Notarumque *anonymi* cuiusdam papicolæ vanitas demonstratur. Ad hanc Confutationem Examinis Relationis hunnianæ, a Tannero editi, *Hunnius*, quemadmodum ipse in Præfatione huius tractatus testatur, Zeæmannum hortatus est, atque hic operam illam, Hunnii iudicio, præstitit laudabiliter atque feliciter.

Georgius *Zeæmannus*, natus Hornbachii in Ducatu bipontino, Phil. *Heilbronneri*, & post laudabiliter impetratum Magisterii in Philosophia honorem (neque enim tunc insidebat in animis studiosorum fastuosa & stulta opinio, philosophiæ magistris nefas esse collegia, sive publica, sive privata, frequentare theologica) *Hunnii*, *Hutteri*, *Gesneri* & *Rungii* discipulus, tanti ab ipsis amatus & æstimatus, ut eum frequentissime ad disputationes invitarent, & *Hunnius* comitem itineris ad Colloquium ratisbonense adscisceret, notariique in eo partes obire fineret, primum theologiæ professor in Gymnasio lauingiano, deinde, cum diu ante doctor renunciatus esset, pastor primarius campidonensis, ad extremum, post liberationem e carcere plus quam annuo, ephorus stralsundensis, multas cum Pontificiis, atque in primis cum Iesuitis *Gretsero*, *Kellero*, *Grasio*, *Bidermanno*, (eius enim sunt Iesuita revapulans, seu Refutatio Apologetici de flagellatione *Gretseriani*, Athleta larvatus seu stramenticius, id est, Pseudathleticæ *Gretserianæ* contusio, Gretserus triumphatus, seu Defensio illius Refutationis, Conciones de magno antichristo, Novum speculum miraculosum contra miracula & peregrinationes Pontificiorum, eiusque Apologia Eliæ *Grasio* & Iac. *Bidermanno* opposita) & Calvinianis pugnas inivit, Commentarium dedit in Epistolas Pauli ad Galatas, Ephesios, Philippenses, Colossenses, & Thessalonicenses, totumque N. Tum Commentario illustrare voluisset, nisi præmatura impeditus fuisset morte: hæc namque eum oppressit anno 1638, cum annos ætatis explevisset 58. *Witte* Memor. theologor. p. 447.

p. 447. *Theologi saxonici* pro liberatione D. Krumbholtii p. 54. 56. *Arnold* Hist. eccles. & hæret. P. I. 445. & P. IV. 465. Magnum laudum eius cumulum complexus est *Thummius*, quando in laudatione Iac. Heilbrunneri, soceri eius, apud Wittium in Memor. theologor. p. 135. fidenter pronunciat, *virum esse non virtutis tantum & innocentiæ, sed summæ eruditionis nomine valde commendandum, & in vestigia soceri natum factumque.*

XLIIX.

Gewissens-frage, Casus conscientiæ, An quis defunctæ uxoris sororem, sine violatione divinæ & naturalis legis ducere possit? Francofurti & Lipsiæ 1682. Ventilatus Oettingæ in Colloquio VI. Politicorum, totidemque Theologorum A. 1681. d. 10. Octobr. Cui accesserunt varia cum indigenarum, tum exterorum iudicia. Et omnia quidem collegit, in ordinem redegit, ediditque Iac. Bernh. MVLZ. Suntque XX. scripta, quæ hic continentur, nominibus auctorum suppressis. Sed quis non aveat illa scire? Agedum, amice Lector, placet nobis esse liberales, & tradere tibi clavem, quam non facile aliunde accepturus esses. Audi. I. est Io. Bernh. *Mulzii*. II. Benedicti *Beckii*, generalis superintendentis œttingensis. III. *Mulzii*. IV. *Beckii*. V. *Mulzii*. VI. *Beckii*. VII. & IIX. *Mulzii*. IX. Io. Georg. *Holkii*, pastoris aufhusani in Principatu œttingensi. X. M. Davidis *Nerreteri*, illo tempore diaconi ecclesiæ œttingensis. XI. Acta colloquii œttingensis, (in quo IIX. exstant vota, quorum primum est D. Laurent. *Rhemi*, consiliarii intimi œttingensis; secundum *Beckii*; tertium Io. Henr. *Gœlnitzii*, consiliarii aulici; quartum Io. *Narzii*, consistorialis, & superintendentis apenhofensis; quintum Iac. Eberh. *Haberlini*, consiliarii aulici; sextum Georgii *Ruef*, superintendentis harburgensis; septimum D. Io. El. *Kaleri*, consiliarii aulici; octavum Io. Christoph. *Zilgeri*, superintendentis trochtelfingensis; nonum D. Ægid. Adami *Zerckii*, consiliarii aulici; decimum D. Io. Wolfg. *Heinoldi*, concionatoris aulici; undecimum *Nerreteri*; duodecimum *Mulzii*) XII. Facultatis theologicæ *regiomontanæ*, auctore Melch. *Zeidlero*; quod plenius exstat in eiusdem Tractatu de polygamia. XIII. Facultatis theol. *helmstadiensis*. XIV. Facultatis theolog. *altorfinæ*, me tunc temporis decano, & auctore. XV. Georg. Phil.

Phil. *Fabricii*, consiliarii & legati œttingensis. XVI. Christoph. Gottlieb *Dilherri*, consiliarii Reipubl. noribergensis. XVII. Dan. *Wulferi*, pastoris ac professoris noribergensis. XIIX. Mart. *Beerii*, pastoris & professoris noribergensis. XIX. Io. *Sauberti*, doctoris, professoris atque antistitis altorfini. XX. M. Conradi *Feuerlini*, pastoris ad D. Mariæ in civitate noribergensi. XXI. Andreæ *Muhldorferi*, qui postea dici voluit *Myldorf*, pastoris in eadem ægidiani. XX. Io. Henr. *Herbii*, pastoris windshemiensis.

Iac. Bernh. *Mulz*, ab Ober-Schœnfeld, noribergensis, serenissimi Principis œttingensis consiliarius intimus & primus Status minister, ac postea S. rom. Imperii consiliarius aulicus, edidit Dissertationem de libertate omnimoda, quatenus ea cumprimis Germaniæ competit, contra *Auberinon*, A. 1668. & Repræsentationem Maiestatis imperatoriæ, A. 1690. obiitque Viennæ in Austria A. 1713. senex annorum 76. *Sarckmasius* in Continuat. iudiciorum p. 38. *Bilderbeck* Biblioth. Iuris publ. german. 39. & *Zschackwviz* Introduct. in Ius publ. 57.

Hieron. BRVCKNERI Decisiones iuris matrimonialis controversi. Francofurti & Lipsiæ 1692. iterum editæ Gothæ 1705. Quibus tam ea, quæ per proximos XXX. & amplius annos de caussis matrimonialibus inter eruditos variis scriptis in utramque partem disputata sunt, quam aliæ communiter receptæ opiniones & sententiæ, secundum normam Scripturæ sacræ, principia Iuris naturalis & positivi, atque Regum, Electorum, Principum & Statuum euangelicorum Constitutiones matrimoniales, examinantur, deciduntur, & Lectorum quorumvis iudicio submittuntur. Constat hoc opus II. Partibus, in quarum priore, post Proœmium de differentia legum, agitur de sponsalibus, computatione graduum, gradibus prohibitis, & dispensatione circa eos, coniugio eunuchi & hermaphroditi, atque polygamia simultanea & successiva; posteriore de variis divortiorum caussis, separatione ad thorum & mensam, prohibitione matrimoniali pœnali, concursu matrimoniorum, copula sacerdotali, legitimatione, & matrimonio putativo. In Præfatione auctor occasionem huius scripti enarrat, & tertiam eius Partem promittit; sed quæ non est secuta. Vide *Acta erudit.* A. 1692. 255. Notandum autem, sicut hic liber

ber multa præclara habet, ita illustrem *Thomasium* in scriptis parvis german. p. 340. b. & in Cautelis circa præcognita iurisprudentiæ ecclesiasticæ p. 302. observare, multa ei infarta esse præiudicia, & hic illic retentas reliquias papatus satis crassas.

Hieron. *Bruckner*, erfurtensis, ad pietatem a teneris unguiculis informatus, *Schraderi*, *Conringii*, *Eichelii*, *Binii*, & *Werneri discipulus*, visis pluribus Germaniæ urbibus, Hollandia, Londino, Brabantia, Flandria, Helvetia, & Aurelia Allebrogum, ac postea Dania Sueciaque, I.V.D. & consiliarius aulicus & consistorialis, primum Saxo-meinungensis, deinde Saxo-gothanus, distinguendus a patre & avo eiusdem nominis, quorum ille erat consiliarius saxonicus & primo syndicus, deinde consul apud Erfurtenses primarius, hic Ernesti Pii Principis gothani consiliarius aulicus, laudatur a Casp. *Sagittario* Præfat. in Antiqq. thuring. b 2. quod non tantum iurium, sed aliarum quoque amœnarum scientiarum, atque in his historiæ, in primis thuringicæ, bene peritus fuerit, atque a *Schmidio* in Comment. de vita Casp. Sagittarii p. 87. vir dicitur singulari & exquisita doctrina præditus, nec ipse eius frater, *Guil. Hieronymus*, antecessor ienensis celeberrimus, diffiteri potest, theologicis pariter & iuridicis, itemque historicis scriptis clarum adeptum esse nomen, & inter iuridica celebrari Notas ad *Schutzii* Manuale pacificum, sub nomine Heydeni *Borromæi*, Ricrunti, nec non Tractatum huc usque ineditum de polygamia Christianis sub certis conditionibus licita. Tandem obiit A. 1693. ætatis 54. Vide *Sagittarium* Histor. gothan. p. 285. Buckneri nostri *fratrem* Præfat. in *Lipenii* Biblioth. iuridicam, & *Placcium* de pseudon. 138.

XLIX.

Io. Henr. FEVSTKINGII Historia colloquii ieverensis, cum ipsius colloquii Actis. Servestæ 1707. Habitum fuit hoc Colloquium inter Lutheranos & Reformatos A. 1576. Et in eius Historia quidem tractatur capite I. de colloquii auctore. II. de occasione & caussa instituti colloquii. III. de loco, ubi colloquium habitum, urbe Ievera. IV. de iis, qui colloquio interfuerunt. V. de argumento & processu colloquii. VI. de fine & fructu colloquii. VII. de postcolloquio ieuerensi. VIII. de consensu recentissimorum

rum Reformatorum cum Sacramentariis ieverensibus. Ex quibus, ut & ipso Colloquio constat, disputasse Cryptocalvinianos, ut vocantur, *Iapetum*, *Quantinum*, & *Meppelensem* cum Herm. *Hamelmanno*, de exorcismo, sacramento altaris & ordinatione ecclesiastica, *Schmidius* in Continuatione Sagittarianæ Introductionis p. 1552.

Pag. 17. Quid in Principibus manebit reliquum, quod eorum autoritatem commendet, si *omnium*, quantumvis discrepantium opinionum liberam professionem subditis concedant?	Is, quem auctor refutatum it loquitur tantum *de iure Principis*, quo gaudeat circa sacra.
57. Bartholomæus *Gerike*, Cancellarius Servestanus.	*Gæriz*.
66. Theologi ὕστεροι, *Doctores Laodiceista*, e. r.	Qui fidem *calumniis* præbet, & *cæco agitatur zelo*, facile in transversum abripitur, & stilo abutitur.

Io. Henr. *Feustking*, natus Stellaviæ in Holsatia, *Varenii*, *Cobabi*, *Schomeri*, *Ræschelii*, C. S. *Schurzfleischii*, *Waltheri*, *Læscheri*, *Deutschmanni*, & *Neumanni* discipulus, primum pastor ac superintendens in diœcesi iessenensi, deinde, impetratis prius doctoris honoribus, præpositus & superintendens kembergensis, tum concionator aulicus, consiliarius ecclesiasticus & superintendens servestanus, inde professor theologiæ & consistorii assessor apud vitembergenses, pariterque concionator aulicus augustissimæ Polonorum Reginæ & Electricis Saxoniæ, ac tandem serenissimi Ducis saxo-Gothani a supremis concionibus aulicis, confessionibus, & consiliis consistorialibus atque ecclesiasticis, gravi hydrope exstinctus est A. 1713. ætatis 41. Scripta eius sunt Exegesis posterioris epistolæ ad Timotheum, primæ & secundæ Iohannis, & epistolæ Iudæ, earum videlicet, quæ ab Aeg. *Hunnio* prætermissæ fuerant, Historia clerogamiæ euangelicæ, Hodegeticum concordantiale, Sylloge Præpositorum kembergensium, Præfatio elenctica in Nicol. *Hunnii* Matæologiam fanaticam, Hyperaspistes *Lutheri* contra auctorem Aeterni euangelii, Palinodia sacra, Orthodoxia *Menzeriana* in doctrina de S. cœna, & Dissertationes

de synusia Ecclesiis nostris perquam inique imputata, de Philippismo henoticorum, de præpostera in rebus fidei moralitate, de præsidiis veritatis euangelicæ in Iure canonico occurrentibus, de symbibasmo biblico, de custodia mentis & voluntatis in praxi assidue coniungenda; ut de philosophicis nihil dicam. *Acta erudit.* A. 1713. 284. & *Nova bibliotheca* T. V. 58. Nec reticendum, auctorem nostrum, IX. annos natum, quum parens eius ægrotaret, ac per iocum diceret, ipsum præparare se debere ad concionem proxima dominica pro se habendam, ex animo serioque hoc dictum interpretantem abivisse, & sermonem ex *Dilherri* Postilla memoriæ mandatum promte ac feliciter recitasse. De quo vide *Museum novum* T. V. 322.

Thomæ ITTIGII Historia concilii nicæni, cum Christiani *Ludovici* Præfatione & Annotationibus. Lipsiæ 1712. Historia isthæc observationibus maxime recentiorum scriptorum illustrata est, eiusque recensionem reperies in *Actis eruditor.* ad A 1712. p. 330. & *Narrat. innoc.* A. 1712. 651. In Præfatione autem disputat contra Iosephum Saënz *de Aguirre*, Cardinalem, probare conatum, plures quam XX. canones in Synodo nicæna sancitos esse.

Thomas *Ittig*, lipsiensis, Ioannis medici filius, & Gottfridi Nicolai ICti frater, Val. *Alberti*, Iac. *Thomasii*, *Kortholti*, *Mauritii*, *Dannhaueri*, Seb. *Schmidii*, & *Scherzeri* discipulus, a postremo fere loco ad primum ministerii ecclesiastici in urbe patria ascendit: fuit enim tandem, præterquam quod theologiam, cuius lauream acceperat, magno cum honore & fructu profiteretur, pastor in templo Nicolaitano, superintendens, assessor in Consistorio, & canonicus misnensis, vir de ecclesia & academia bene meritus, atque iccirco a præstantibus viris laudatus: *Strimesius* enim in Brevi delineat. christianæ concordiæ p. 73. eum vocat excellentem scrutatorem antiquitatum ecclesiasticarum, longeque doctissimum, & *Crenius* Animadverſ. P. XIX. 36. theologum eruditione varia, lectione multa, animi candore, morum gravitate nemini secundum, amicorum eximium. Laboravit morbo chronico, in eoque calculus sese manifestavit: ad quem cum crucians accederet dysuria sive urinæ difficultas, fieri aliter non poterat, quin senile corpus admodum debilitaretur; cumque data medicina malum ingra-

ingravescens solvere non valeret, ægrotus prorsus defecit, lenissimo resolutus obitu anno 1710. ætatis 66. Vide *Acta eruditorum* A. 1710. 221. E scriptis eius eminent Dissertatio de hæresiarchis, eiusque Appendix I. Prolegomena ad Iosephi opera, Bibliotheca Patrum apostolicorum, Historia Synodorum nationalium in Gallia a Reformatis habitarum, Liber de bibliothecis & catenis Patrum, Exercitationes theologicæ. De ineditis consule, si placet, Tomum IV. *Musei novi* p. 254. & *Narrat. innoc.* A. 1714. 161.

Christianus *Ludovici*, natus Landshutæ in Silesia A. 1663. professor Organi aristotelici & Talmudices in academia lipsiensi extraordinarius, pariterque substitutus conrectori in schola Thomaniana, vir linguis & litteris clarus, edidit Hebraismum, Chaldaismum targumico-talmudico-rabbinicum, & Syriasmum: Isagogen in accentuationem utramque, prosaicam & metricam, Dispp. aliquot in Talmud, aliasque in R. *Levi* benGerson, Commentarium in Hiobum cum versione latina & annotionibus, & Opuscula varia D. Thomæ *Ittigii*, (quo nomine laude dignus iudicatur ab auctoribus *Narrat. innoc.* ad A. 1714. p. 160.) iamque in eo est, ut in publicum emittat Lexicon arabico-alcoranicum.

Ioannis BERENTII Regius Euangelicorum philadelphianismus. Regiomonti 1711. Est autem hic tractatus, auspiciis & iussu augustissimi Borussorum Regis primi scriptus, regiisque impensis editus amica, ut in fronte libri dicitur, invitatio ad ineundum religiosæ pacis & concordiæ Euangelicorum fœdus, & consequenda communia mutuæ dilectionis fraternæ & arctioris concordiæ iura & emolumenta. In Dedicatione ad Regem Borussiæ satis longa idem fere argumentum tractat, concordiam, aut saltem tolerantiam commendans, rerum sacrarum curam Principibus asserens, Regem a loco nativitatis, qui erat Regiomontum, atque a studio concordiæ laudans, impossibilitatemque pii religionis negotii ad concordiam perducendi negans pernegansque. Sed & ipse expertus est, quod hæc ipsius concordia, eiusque studium, aliis ingratum atque suspectum fuerit. Vide *Narrat. innoc.* A. 1711. 541. Hinc biennio post Vitembergæ emissum fuit Christophori Ludovici *Stiglizii* Examen Philadelphismi Berentiani. At vero Theodorus *Pauli*, insignis & princeps ICtus in academia Alberti-

na, in Epistola, Dedicationi subiuncta, melius de eo sentit, scribens, eum de pace, eiusque conciliatione egregie & erudite, sine tamen veritatis praeiudicio commentatum esse. Ceterum in eadem Epistola momentum librat controversiarum de coena Domini, & necessitate bonorum operum ad salutem, eamque his claudit verbis: *Interea dum lis pendet, longe tutius erit, cum Pacificis sensim* philadelphiam *petere, quam cum rixosis, mentis quodam impetu*, Haderianopolim *contendere.*

Io. *Berent*, Insterburgo-borussus, utriusque *Dreieri*, *Zeidleri*, & Bern. *a Sanden*, in iuridicis autem Theodori *Pauli Matthaei*, & *Vitriarii* discipulus, salutatis Belgio, Anglia & Gallia V. I. doctor, & primum in academia regiomontana professor Iuris extraordinarius, deinde Regis Borussiae in illustri Iudicio aulico consiliarius, a praedicto Theodoro *Pauli* laudem nactus est insignis eruditionis, & quod in lectione tam veterum, quam recentiorum Ecclesiae scriptorum egregie versatus sit. Edidit Dispp. de iure illustrium & privatorum circa veniam aetatis, deque iure simulationis & dissimulationis in caussis ecclesiasticis, ac Dissertationes de insignioribus iuris matrimonialis capitibus, de spadonum eunuchorumve coniugio, deque eorundem iuribus circa munera ecclesiastica & civilia, & quamvis animo magis, quam corpore esset vegetus, indefessam tamen in muneris partibus explendis adhibuit diligentiam, seque in iure dicendo integrum, & morum sanctitate venerabilem exhibuit, donec apoplexia correptus A. 1712. pie placideque obdormisceret, annos natus LIV. Vide *Prorectoris & Senatus academiae regiomont.* Programma funebre d. 5. Maii A. 1712. publice positum.

Phil. Iac. SPENERI Geminum de athei conversione iudicium. Halae Saxonum 1703. Prius agit de hominis in atheismum prolapsi reductione; eum videlicet ex ratione convincendum, necessario existere debere supremum Ens, quod omnia condiderit, quodque homini viam ad salutem revelaverit, & inter omnes religiones christianam esse rectam, eandemque habere revelationem certissimam: posterius de eo, quid ad veram requiratur conversionem hominis, iam ex longo tempore athei, Deumque ac eius veritatem abnegantis, nec non crassis peccatis aliis immersi.

Vtrum-

Vtrumque exstat in Consiliis Speneri germanicis, hic autem in latinum transtulit D. Ioachimus *Langius*, qui, ut in Præfatione indicat, consilium cepit integrum Spenerianorum consiliorum opus latine reddendi.

L.

Theodori GAILFINKII Neue Postillenpost sive Collegium concionatorium. Lipsiæ 1668. In quo agitur de hodierno modo concionandi, de bono ordine & inventione, de formatione dispositionum artificialium, quibus Postillis sit utendum, de clara pronunciatione & aptis gestibus, de tempore concioni impendendo, deque imitatione optimorum oratorum. Revelantur etiam secreta, quî iuvenis pastor facile concionem suam memoriæ mandare, memoriam sibi localem formare, cum fiducia eloqui, & unam atque eandem rem secundum dispositiones artificiales variare possit. *Crenius* tractatum hunc in Animadvers. P. II. 38. vocat elegantissimum, & Exercit. II. de libris scriptor. opt. pag. 48. eruditiorem, quam ut in ipso Io. Balthas. *Schuppium* agnoscere possit. Sed quia auctor lit. D ostendit, I. M. *Dilherrum* in Sancto suo labore dominicali & festali exscripsisse conciones Balth. Meisneri in Aug. Confessionem, multi revelationem huius mysterii ægre tulerunt, atque auctor Hodierni miserabilis christianismi, editi A. 1669. 8. Dilherrum defendere sustinuit p. 36.

Theodorus *Gailfink*, vero nomine & resoluto anagrammate Gothofredus KILIAN, pastor ac præpositus fuit gluckstadianus, a Dorotheo *Sicuro* de Prudentia theologica p. 79. scriptor non indoctus appellatus.

Christiani THOMASII & Ennonis Rudolphi BRENNEYSENII Ius euangelicorum Principum in controversiis theologicis. Halæ 1696. Ex fundamento demonstratum, & contra dogmata papistica cuiusdam theologi lipsiensis (qui erat D. Io. Bened. *Carpzovius* cum sua disputatione de iure decidendi controversias theologicas) defensum. Materiæ huius scripti petitæ sunt ex illustris *Thomasii* prælectionibus publicis de isto iure Principum; stilum vero adhibuit, illo aliis negotiis impedito, *Brenneysenius*. Pag. 241. incipit *Thomasii* Summarius index & brevis apologia adversus multas inculpationes & persecutiones, quibus nonnulli Theologi electo-

electorales saxonici Dresdæ, Vitembergæ & Lipsiæ ipsum oneraverint, eiusque famam læserint.

Enno Rudolphus *Brenneysen*, Esena-frisius, natus A. 1670. Io. *Schnellii* I. V. D. & Rectoris scholæ in Frisia nordanæ, & ICtorum bremensium Io. a *Rheden*, Conr. *Ikenii*, & Eberh. *Schvvelingii*, nec non *Strykii* & *Thomasii* discipulus, I. V. Licentiatus, magna apud serenissimum Ostfrisiæ Principem gratia fruitur, eique consiliis sanctioribus, & administratione tabularii rerumque gravissimarum, utilem præstat operam, celeberrimi nominis famam, quam accuratiore iurisprudentiæ peritia sibi paravit, indesinenter conservans, atque in dies augens.

Io. Gottfriedi ZEIDLERI Triplex defensio iuris Principum euangelicorum in rebus ecclesiasticis. Francofurti 1701. Videlicet 1) Christ. *Thomasii* Vindiciæ Iuris Principum in rebus ecclesiasticis, sive Disputatio *Riesii*, habita A. 1699. præside Thomasio, germanice reddita a *Zeidlero*. 2) Vlterius examen Simplicis ostensionis, quo modo Protestantes ecclesiæ sint conciliandæ. Auctor vero illius Simplicis ostensionis est Io. *Welmer*, pastor schermekensis. 3) *Thomasii* Annotationes ad *Welmeri* Defensionem regiminis ecclesiæ Iesu Christi, quæ & ipsa pariter integra exhibetur. Vlterius illud examen, nec non Annotationes prædictas ex publicis Thomasii lectionibus concinnavit *Zeidlerus*, atque ea, quæ ipse addidit, binis in margine uncinulis notavit, atque ita, in gratiam lectorum, a Thomasianis distinxit.

Io. Gottfried *Zeidler*, in Comitatu mansfeldensi quondam pastor, & post remotionem auctionarius halensis in Saxonia, edidit scripta satyrica de Pl. reverenda Metaphysica, Gnostologia, & Noologia, & Schediasma de virga divinatoria, atque in paupertate exspiravit octo aut novem abhinc annis. Scribo autem hæc anno 1720.

Iustiniani CLEMENTIS Animadversiones de officio christiani magistratus, in primis circa supplicia sive pœnas capitales. 1698. Auctor quidem est pseudonymus, atque hoc agit, ut suadeat, scelestos ac facinorosos aliis modis, quam pœnis capitalibus, coërcendos & corrigendos esse.

Heinrici ELMENHORSTII Dramatologia antiquo-hodierna. Hamburgi 1688. Qua ostenditur, quid dramata, quæ Italis

lis Opere dicuntur, apud Ethnicos fuerint, & quod propter actus idololatricos & vitiosos a SS Patribus & doctoribus ecclesiæ fuerint damnata, quid e contrario sint moderna, quod nempe non in gratiam inhonesti, & excitandæ cupiditatis carnalis, sed licitæ delectationis & promovendæ virtutis caussa exhibeantur, adeoque, ut res adiaphora, a christiano Magistratu permitti, & citra læsionem conscientiæ spectari possint.

Henr. *Elmenhorst*, hamburgensis, in urbe patria verbi divini minister ad S. Catharinæ, scripsit etiam Defensionem doctrinæ fidei & Annotationes ad V. quæstiones, quæ exstant Tomo II. *Actorum hamburgens.* p. 1480. 1544. eique familiæ, quæ multis iuvenem beneficiis affecerat, sed ipsa postea in paupertatem incidit, grati animi testandi caussa 8000. legavit thaleros, atque ita diem suum obiit A. 1703. ætatis suæ 71. cum dimidio.

Domini DE CHANTERESNE Perspicua demonstratio, quod non sit adiaphorum operas & comœdias exhibere ac spectare, sed affectata libertas, quæ regulis veri christianismi adversetur; simulque censentur atque improbantur fabulosæ narrationes, seu fabulæ romanenses, quæ Italis Romanzi, Germanis *Romanen* appellantur. Et p. 33. Appendix additur, sive excerptum ex libro quodam gallicano de christiana liberorum educatione, A. 1666. 9. Lutetiæ Parisiorum edito, in quo comœdiæ & operæ æque, ac choreæ & saltationes reiiciuntur. *Spenerus* Consilior. theolog. latin. P. II. 113. scribit: *Ipse vanitatem comicorum nostrorum abominor; non quod non aliqua dramata utiliter institui posse censeam, sed quod ea, quæ exhiberi solent, nullius usus, multorum vero peccatorum caussam agnosco; nec modum* [illegible]*leo, quo intra cancellos laudabiles redigerentur.*

Illustris SENATUS NORIBERGENSIS Edictum pro defensione reverendi sui Ministerii, contra eos, qui illud heterodoxiæ & novationis in rebus religionis sive accusaverant, sive suspectum habuerant; post diligentem enim, & rigorosam inquisitionem nihil se in Pastoribus & Diaconis suis heterodoxi aiunt reperisse. Noribergæ 1652.

Potentissimi ELECTORIS BRANDENBURGICI Decisum de libertate confessionis privatæ in ipsius, qua sedet, ur-

be primaria. Coloniæ ad Spream 1698. Seren. Elector. FRIDERICVS improbat *Schadii* libellum contra privatam confessionem, eiusque venditionem prohibet, & sicut privatam confessionem nemini interdicit, ita iis, qui ad eam accedere nolunt, libertatem indulget, ut & sine illa, si octiduo ante ministro ecclesiæ propositum suum indicaverint, ad usum S. cœnæ admitti possint; & ne pastores lutherani respectu nummi confessionarii damnum patiantur, constituit, ut singulis ad S. Nicolai, S. Petri & S. Mariæ, qui confessiones privatas audiunt, salarium annuum 200. ioachimicis sive thaleris augeatur. Qua de re etiam legi potest *Speneri* Consilior. theolog. latin. p. 790.

Christophori RICHTERI Iudicium de quæstione: An maritus cum uxore sua iam gravida, citra læsionem conscientiæ, cohabitare & rem habere possit? 1701. sine loci expressione. Auctor affirmat, hac addita limitatione: si abstinentia sive utrique sive alterutri parti plane intolerabilis sit, nisi ut vel ustionem patiatur, vel adulterium, minimum suo in animo, faciat, vel corpus suum polluat, vel nefandum naturæque adversum committat peccatum. At longe aliter & castius hac de re iudicat Nicol. *Venette* de la generation de l' homme p. 133.

Christoph. *Richter*, hæc cum ederet, pastor erat hirschfeldensis in Hassia.

Samuel post obitum suum prophetans. Francofurti & Lipsiæ 1698. Auctor historiam 1. Sam. 28, 7. traditam exponit, statuens, Samuelem, cum quo post eius obitum rex Saul Endoræ locutus est, verum fuisse Samuelem, quem Deus sine mulieris præstigiatricis cooperatione excitaverit, atque ex inferis produxerit. Atque inter alia narrat, etiam M. C. S. (an M. Io. Casp. *Schadeo*?) pastori inter Brandenburgicos pio, scriptisque spiritualibus inclyto, sed propter uxoris suæ obitum valde afflicto, ipsam illam apparuisse, eumque bono animo esse, ac Deo confidere iussisse.

Io. Conr. FEVERLINI Renovatio gymnasii ægidiani noribergensis. Noribergæ 1699. Qua multis describitur modus informandi, qui nunc tenetur in prædicto gymnasio, quod post exustionem longe nobilius & splendidius ab inclyto Senatu exstructum est. Multa eruditione refertum est hoc scriptum, aliisque,

que, qui vel informare iuventutem, vel præceptoribus domesticis filios suos tradere volunt, multis modis prodesse potest.

Io. Ioach. WOLFII Vetus Magdeburgum feliciter repertum. Helmstadii 1701. Est scriptum germanicum trium quaternionum, sub titulo Versuch und Handlung, Causa & actus in civitate magdeburgensi de christiana doctrina & vita A. 1524. in ecclesiis S. Ioannis & S. Vlrici; adeoque est vetustissimum omnium, quæ de reformatione agunt. Neque Dedicatio pauciora habet folia, sed totidem omnino. Pag. 49. annectitur Historica declaratio præsentis scripti ex *Dresseri* Chronico saxonico. Eius etiam meminit Herm. *Von der Hardt* in Antiquis litterar. monumentis, quæ sunt in bibliotheca manuali sereniss. Ducis Rudolphi Augusti, T. I. 191.

Io. Ioach. *Wolfius*, Parkimo-meklenburgicus, S. theol. licentiatus, & diaconus ad S. Vlrici in civitate magdeburgensi, scripsit ediditque Breves annotationes ad quæstionem, An post hanc vitam universalis restitutio omnium creaturarum speranda, atque adeo lapsi & condemnati, cum angeli, tum homines, ad vitam æternam perventuri sint, contra Aeternum euangelium *Petersenii*: cumque calendis Ianuarii A. 1706. staret in cathedra, atque felicem auditoribus suis annum adprecaretur, apoplexia percussus obriguit, conticuit, & animam efflavit, ætatem producens ad annos 50.

Augusti Hermanni FRANCKII Narratio de orphanotropheo halensi, pauperum scholis & reliquorum sustentatione egenorum. Halæ 1701. atque auctior A. 1710. 8. Hic habes 1) caussas huius narrationis, quas inter præcipue sunt Regia & commissio, & remotio calumniarum. 2) narrationem de origine, occasione & progressu totius operis. 3) de admirabili Dei providentia circa hanc pauperum curam. 4) de variis, gravibusque tentationibus, quibus auctor fuit probatus. 5) de administratione huius operis. 6) de fructu eius. Adduntur variæ appendices, & descriptio ædificii, in quo orphani nutriuntur. Sed ab eo tempore, quo hæc scripta sunt, varia splendidaquæ ædificia, immo palatia sunt exstructa, ita ut nemo totum hoc opus sine magna admiratione, tacitaque potentiæ divinæ, quæ manifeste in eo se se exserit, celebratione spectare possit.

LI.

Bernardini OCHINI XX. conciones, in quibus præcipui articuli fidei pertractantur, nempe de iustificatione per Christum, eique annexis. Neuburgi ad Danubium 1545. Auctor illos habuit in Italia, hic autem versæ sunt in germanicum a Ios. *Höchstetero*. Sunt breves, sed nervosæ, & satis orthodoxæ; ita ut, qui eas legit, longe aliter de auctore iudicaturus sit, quam illi, qui eum in numerum blasphemorum atque atheorum referunt, & cœlum terra miscentes, ex pio viro impium audent procudere.

Bernardinus *Ochinus*, (latine *Ocellus*) senensis, Pontificis, ut aiunt, a sacris confessionibus & concionibus, tertiusque Generalis Capucinorum, pro optimo habitus fuit concionatore in Italia. Liberius autem aliquando loquens contra fastum Pontificis, atque ita eius iram contra se provocans, in magnum incidisset periculum, nisi monitus a Cardinale quodam ipsi favente, fuga sibimet consuluisset. Abiit igitur, excessit, aufugit, & reliquum vitæ tempus in Germania, Anglia Helvetia, & Polonia consumsit, mortuus tandem Slavcoviæ in Moravia apud Fratres bohemos A. 1564. ætatis 87. postquam e variis locis subinde expulsus fuerat. Cetera eius scripta sunt sequentia: Concionum Tomi II. Sermones III. de officio Principis, C. Apologi sacri, Dialogus de purgatorio, de cœna Domini contra Ioach. *Westphalum*, Homiliæ de cœna Domini, Expositio epistolæ Pauli ad Romanos & Corinthios, Dialogi XXX. Labyrinthi de prædestinatione & libero arbitrio, & Catechismus. Vide *Sandium* Biblioth. antitrinit. p. 2. *Lexicon univers. histor.* T. IV. 55. *Placcium* de pseudon. 509. *Lubieniecium* Histor. reformationis polon. 109. *Arnoldum* Hist. ecclef. & hæret. P. II. 319. 408. *Cyprianum* Pentade dissertationum academic. 94. *Adamum* in Vitis theol. p. 497. *Palearium* lib. IV. epist. 2. p. 505. *Simonium* Histor. crit. N. T. Part. III. c. 55. Auctorem *Collect. libror. rarior.* in Præfat. p. 17. *Wendlerum* disp. de Augusta litterata p. 22. *Struvium* Introd. in notit. rei lit. 449. & *Heumannum* Program. II. ad Bœcleri Histor. literat. seculi XVI.

EIVSDEM Conciones in epistolam Pauli ad Galat. Augustæ Vindelicorum 1546. Etiam germanice; sed italice tamen scriptæ habitæque in illa urbe.

Io,

LII.

Io. MATHESII Historia de D. Mart. *Lutheri* ortu, doctrina, vita, constanti confessione fidei, & morte, XVII. concionibus comprehensa. Germanice. Noribergæ 1573. Antea 1568. atque iteratis typis Gustroviæ 1715. 8. De qua editione vide *Narrationes innoc.* prædicti anni p. 740. & *Bibliothecam novam* T. V. 371.

Pag. 5. Hoc tempore (A. 1508) *ex Magistro Sententiarum*, *iuxta Thomam* aquinatem, *Scotum*, *Albertum*, in omnibus scholis, cœnobiis & suggestibus ecclesiasticis, *fundamentum christianismi ponebatur*.

Scholastici Doctores nunquam aliud quid pro fundamento christianismi agnoverunt, quam *sacram scripturam & traditionem Patrum ecclesiæ*. G. C. F. *von Rasevvitz* Ostens. considerationum A. V. D. B. L. p. 60.

6. D. *Mellerstedt* hoc tempore *Lux mundi*.

Quando ille mundum illuminavit, & *a quo ita vocatus est? Idem* p. 53.

8. Lutherus perrexit, & in omnibus suis lectionibus ac disputationibus hanc ventilavit quæstionem, sive articulum: An vera fides christiane vivendi, beateque moriendi ex sacra scriptura petenda sit, *an ex impio ethnico Aristotele*, *e quo Doctores scholastici* Romanam ecclesiam, & doctrinam monasticam petere solebant.

Quis unquam dubitavit, fidem illam e sacra scriptura hauriendam? *& quando Scholastici ex Aristotele* romanam ecclesiam probare sustinuerunt? Idem p. 65.

Io. *Mathesius*, Rochlicio-misnicus, *Lutheri*, *Melanchthonis*, *Bugenhagii*, Iusti *Ionæ*, & *Crucigeri* discipulus, primum scholastico, deinde ecclesiastico muneri præfuit in Valle ioachimica, atque in utroque ea fide, industria ac prudentia versatus est, ea etiam pietate, eruditione ac facundia floruit, ut nominis sui memoriam non solum apud cives suos, sed finitimos etiam, imo & remotiores, quotquot veram & piam eruditionem æstimant, reliquerit sempiternam. Inter scripta eius eminent Sarepta, Vita Christi, Expli-

cationes euangeliorum, atque Chronicon Vallis ioachimicæ, & dominica, qua euangelium de filio viduæ unico explicabat, ac de morte & resurrectione flexanime disserebat, apoplexia infestatus est, ita ut domum deportandus esset, ubi id agens, quod auditores suos docuerat, tribus post horis in Christo obdormivit A. 1566. ætatis 62. M. *Adamus* in Vitis theol. 403. *Magirus* 571. *Micralius* 767. *Fecht* Supplem. hist. eccles. sec. XVI. 59. A *Conringio* Ep. gratulat. ad Augustum Duc. Brunsv. ac Lun. p. 64. vocatur vir pietate & studio bene de ecclesia merendi longe præstantissimus.

EIVSDEM Sarepta, sive Conciones, in quibus exponuntur loca scripturæ, ubi de re agitur metallica. Cum concione in *psalmum* 133. & Chronico vallis ioachimicæ. Omnia germanice. Freybergæ 1619. Prodierunt etiam Noribergæ A. 1562. 1564. 1587. f. ac Lipsiæ 1619. 4. Præmissa est Præfatio, in qua de persona *Mathesii*, eiusque scriptis, & obitu. CL. V. Ioach. *Fellerus* apud Struvium in Actis literar. T. I. Fasc. IV. 66. lectu eas iudicat dignas: Io. *Websterus* in Morhofii Polyhist. Tomo II. 434. inter observatores rerum metallicarum experimentales Mathesio proximum a Georg. *Agricola* locum tribuit: & *Crenius* Dissert. II. de libris scriptor. optimis p. 42. non tantum Sareptam, sed omnia Mathesii scripta sibi a puero placuisse testatur, ut non cara fuerint auro contra.

LIII.

Io. MATHESII Hochzeitpredigten, Conciones nuptiales. Noribergæ 1584. In quibus sermo fit de coniugio & œconomia, ac docetur, coniugium pie ineundum, & salutariter consummandum, in quibusvis calamitatibus solatium e verbo Dei petendum, & in conviviis nuptialibus modestiam ac timorem Dei observandam esse. Textus depromti sunt ex *Gen.* 2. & 26. *Ex.* 31. *Ezech.* 24. *Mal.* 2. *Psalmo* 128. & *Io.* 2. Subiungitur 1) Cantio nuptialis, auctore Nic. *Hermanno*, qua utendum erga sponsos, cubitum euntes. 2) *Mathesii* Oeconomia, rhythmis constans germanicis.

Godeschalci BVNTINGII Grundliche erklærung, Solida expositio VII. ultimorum verborum Christi, in cruce emissorum. Francofurti ad Viadrum 1598.

Godeschalcus *Bünting*, brunsvicensis, philos. magister, eo

tem-

tempore, quo Expositionem suam edebat, non erat muneri admotus ecclesiastico, sed in academia vivebat francofurtana, seque ad munus aliquod inclyto Senatui in Dedicatione offert humiliter.

Aeg. HVNNII Beweisung, Demonstratio, Zwinglianos & Calvinistas veræ Confessioni augustanæ, CAROLO V. oblatæ nunquam addictos fuisse, adeoque eam falso sibi arrogare. Francofurti 1596. Hæc Demonstratio est Præfatio in Hunnii Tractatum de sacramentis, germanice reddita a D. Ier. *Victore*.

Ieremias *Victor* S. theol. D. & professor ac pastor giessensis, variis clarus scriptis, inter quæ est Iudicium de fractione panis calviniana, ob quod nactus est adversarium Dan. *Angelocratorem*, vivere desiit A. 1609.

LIV.

Io. SCHMIDII Gewissenspredigten, Conciones de conscientia. Argentorati 1654. Sunt conciones XL. in versus 4. 5. 6. psalmi VII. in quibus agit de vocabulo *conscientiæ*, eiusque natura & sede, de rebus, circa quas conscientia versatur, quomodo conscientia in homine sit testis pariter & iudex, de erronea, dubitante & recta conscientia, huiusque fructibus, de mala conscientia & eius effectibus, de cura & sanatione pravæ conscientiæ, de virtute & fructu spiritualis medicinæ, denique de conservanda sanitate bonæ conscientiæ. In dedicatione disputat auctor de satisfactione, ut tertia parte poenitentiæ, contra *Cotonii* Institut. cathol. lib. 3 cap. 12. Sed collatio instituenda est utriusque scripti, ne aberres a statu controversiæ.

Ioannes *Schmidius*, Budissina-lusatus, *Tauffereri* ac *Thummii* discipulus, informationibus adolescentum multas in ære tenui horas impendere coactus, incredibili autem studio detrimentum illud compensans, absoluto per Germaniam superiorem & inferiorem, Galliamque & Angliam itinere, tam faventem apud Argentinenses fortunam habuit, ut per varios honoris gradus ascendens, ecclesiæ pariter atque academiæ utilem præstare potuerit operam: fuit enim S. theol. doctor, & professor, Conventus ecclesiastici præses, Capituli thomani præpositus, tantique apud omnes ob pietatem & eloquentiam æstimatus, ut D. Io. Rudolph.

Salz.

Salzmannus in Programmate funebri non dubitaverit scribere, grande eum ecclesiæ atque academiæ columen & ornamentum fuisse, immo, si humana conditio ullam admitteret, immortalitate dignissimum. Scripta eius maximam partem consistunt in varii generis concionibus: multas etiam edidit disputationes, unicum consignavit libellum polemicum adversus Calvinianos, orationem recitavit in honorem ac memoriam D. Thomæ *Wegelini*, ipse autem post fata sui laudatores habuit D. Sebast. *Schmidtium*, & D. Casp. *Lilium*. *Spizelius* Templ. honor. reser. 251. & *Reiser* in Ep. ad auctorem p. 410. *Witte* Memor. theol. 1266. *Magirus* 737. Io. Bened. *Carpzovius* Theol. exeget. 98. 288. Car. *Arnd* Continuat. Biblioth. bibl. Mayer. 84. & *Bibliotheca Schrader*. P. I. C 3.

LV.

Balth. MEISNERI Conciones in Augustanam confessionem. Wittebergæ 1630. Non ipse eas edidit auctor, sed ex ipsius schedis collegit, & in III. Partes distributas publicavit Io. *Lucius*; non tamen contra auctoris desiderium: quippe qui morti proximus heredes suos iussit eas in lucem producere. In Dedicatione I. Partis loquuntur heredes de scriptis canonicis & symbolicis, eorumque differentia & auctoritate, de ratione appellationis Augustanæ confessionis, sive cur Protestantium Confessio dicatur Augustana: In II. Partis Dedicatione disputant contra Georg. *Landbergum*, Augustanam confessionem multis conviciis atque iniuriis onerantem. In III. Partis Dedicatione disseritur de tintinnabulis aureis, summi sacerdotis pallio affixis, eorumque varia significatione. *Exod* 28, 34.

Balth. *Meisnerus*, dresdensis, XVII. annorum adolescens summum in philosophia honorem, qui *Magisterii* dicitur, Wittebergæ consecutus, & mox inclytæ Facultati philosophicæ adiunctus, atque ab academiis argentoratensi, tubingensi & gissensi, in quarum ultima *Mentzerus* tunc regnabat, reversus, primum ethices, deinde impetratis honoribus doctoralibus, S. theol. professor, & Consistorii assessor ecclesiastici, vir magna pietate, nec non dulcissima morum suavitate & incredibili lepore, qui non sine iucundæ gravitatis temperamento omnia eius dicta & facta commendabat,

dabat, denique singulari animi lenitate, quam & eius Symbolum, *Beati mites*, exprimebat, insignis, maximeque celebris, quum non modo academiam wittebergensem, sed universum pæne orbem christianum in sui amorem ac admirationem convertisset, vitæ suæ curriculum cito, immo præpropere absolvit, videlicet in fine anni 1626. cum nondum plane annum ætatis absolvisset quadragesimum. Neque tamen brevis ætas obstitit, quo minus multa consignaret ederetque scripta, inter quæ sunt Disputatio de religione lutherana capessenda & romano-papistica deserenda contra Leon. *Lessium*, Apologia pro Consultatione catholica de religione lutherana capessenda contra Herm. *Hugonem*, Excubiarum papisticarum depulsio contra Iacob. *Reihingium*, Prælectiones de Ecclesia contra *Bellarminum*, Gregorium *de Valentia*, *Stapletonum* & alios, Collegium de sacramentis adversus *Calvinianos*, Brevis consideratio theologiæ *Photinianæ*, Admonitio de M. Corn. *Martini* maledicentia, iniquitate, & in logicis suis legibus observandis negligentia, Commentarius in *Hoseam*, Philosophia sobria, Anthropologia sacra, Consilia de studio theologico & lectione biblica recte instituendis, & Quæstiones aliquot vexatæ. *Witte* Memor. theol. 215. *Spizel* Templo honor. reser. 60. *Kœnigio* p. 526. dicitur magnæ famæ theologus.

LVI.

Io. FABRICII Conciones in Augustanam confessionem, cum Annotationibus latinis. Noribergæ 1652. Annotationes illæ magnam partem haustæ sunt ex auctoris Prælectionibus altorfinis, sive Systemate theologico, atque a D. Ger. *Titio*, qui iis ad lectiones suas frequenter utebatur, vocantur eruditissimæ, laudanturque a D. Sal. *Glassio* hic in Præfatione, & D. M. S. *Grabio* in Vrb. Regii Formulas caute loq. p. 44. 95. 106. & 119. Relatum est etiam a viro illustri, ac fide digno, celsissimum Electorem moguntinum, Ioannem Philippum DE SCHOENBORN librum hunc ad manus habuisse, crebroque eum legisse. Nec mirum: quia ille æque, ut auctor, veritatis & moderationis erat studiosissimus. Præmittuntur 1) Præfatio, qua ostenditur differentia inter Symbola antiqua & recentiora. 2) FERDINANDI Regis Romanorum, CAROLI V. Imperatoris fratris, Epistola

ad Lutherum, Oeniponte anno 1537. d. 1. Februarii scripta, qua refert, Franciscanum illum, qui sui fuerit a confessionibus sacris, morti proximum veritatem Augustanæ confessionis agnovisse, seque ad eam recipiendam hortatum esse. Quam quidem Epistolam auctor ex Iohannis *Donneri* Monacho disarmato petiit, notumque est, exstare etiam in Melch. *Goldasti* Reichssatzungen P. I. 274. sed non posse ei simpliciter fidem præberi, neque etiam in Archivo dresdensi, quo Donnerus provocaverat, post diligentem inquisitionem reperiri, ingenue fatetur illustris *Seckendorfius* Lutheranismi libro III. ad A. 1537. pag. 1641. remque hanc, ut dubiam & incertam, suo in loco relinquit venerandus D. Polyc. *Lyserus*, pronepos, in Officio pietatis p. 153.

Pag. 183. *Paucorum decebat, pari fide istum libellum* (Sententiarum veteris ecclesiæ Doctorum de S. cœna) IV. Philippi (Melanchthonis) Tomis *inserere*.

Non decebat, quia Melanchthon Epistolarum P. I. 147. quæ epistola Præfationis locum & nomen nacta est in Tomo III. Operum illius, A. 1542. agnovit, & confessus est, *aliquas earum* in illis auctoribus, quæ citantur, *esse supposititias*; addens: Hæc & similia quædam *mallem omissa esse*.

EIVSDEM Concio in funere Georgii Abrahami *Poemeri*, Senatorum noribergensium principis, ex Gen. 32, 26. Noribergæ 1655.

III. conciones, una in fine anni & duæ reliquæ in principio sequentis anni, ex Luc. 2, 33. & 21. ad Hebr. 12, 24. Noribergæ 1661.

Concio in funere Georg. *Walckeri*, ICti, & Senatus norlberg. consiliarii, ex ps. 71, 20. 21.

Concio in funere perillustris Dominæ Reginæ Sibyllæ *Stubenbergia*, natæ Khevenhulleriæ, ex ps. 126, 5. 6. Noribergæ 1666.

Conciones II. ultimæ, ex Io. 16, 5. & Sir. 37, 28. Noribergæ 1676. Posteriorem vero non potuit auctor absolvere in suggestu: nam quum ad tractationem textus accederet, apoplexia correptus obmutuit, & VII. post horis eopse die exspiravit.

Copr.

Conr. FEVERLINI Concio in funere Io. *Fabricii*, ex Sir. 14, 18. Noribergæ 1676. Cum multis Ministrorum verbi divini apud Noribergenses egregiis testimoniis.

Conr. *Feuerlein*, Suobaco-francus, Erhardi *Weigelii*, Io. *Musai*, *Hülsemanni*, *Geieri*, *Caeterorum*, Balth. *Cellarii* & *Conringii* discipulus, primum eschenauiensis pastor, deinde in urbe noribergensi diaconus ægidianus, inde ad S. Iacobi, postea ad D. Mariæ, tandemque ad S. Sebaldi pastor, Ministerii antistes, & Bibliothecæ publicæ præfectus, vir facundus, urbanus, & ingenio pollens parato, atque in quibusvis casibus semper præsente, qui, ut ipse in Epitaphio suo poni voluit, aliquibus fuit aliquid, sibi nihil, reliquit Tractatus exegetico-homileticos & Conciones casuales ac miscellaneas, nec non funebres, & Præfationes in Biblia *Endteriana*, Cantica Pauli *Gerhardi*, & Cantionale *noribergense*, placidissimeque exspiravit A. 1704. ætatis 75. *Pipping* Memor. theol. 1534.

Christoph. ARNOLDI Concio, in memoriam & honorem Io. *Fabricii*, ex Io. 16, 28. Noribergæ 1676.

Io. Conr. DVRRII Memoria Io. *Fabricii*, Pastoris noriberg. ad D. Mariæ Altorfii 1676. Quæ & Systemati huius theologico præmissa est, & a *Wittio* repetitur in Memoriis theologorum p. 1901.

LVII.

Io. FABRICII Conciones in librum Iobi, & XXIII. aliæ, in quibus textus 4. verborum, secundum ordinem alphabeticum explicantur. Noribergæ 1681. Mirum, quam clare & perspicue auctor librum Iobi difficillimum interpretari, quantaque cum efficacia corda legentium, ut quondam audientium, flectere & commovere sciat. Quamquam utrumque hoc donum divinæ potissimum gratiæ adscribendum sit.

Pag. 231. Qui in *sepulcrum* (quod hic & alibi redditur per infernum) descendit, non inde revertitur. Iob. 7, 9.

Qui in *infernum* descendit. Extat enim hic vocabulum שאול, quod non sepulcrum, sed infernum significat, locum videlicet animarum separatarum. *Lutherus* Enarrat. in Gen. 42. Tomo VI. vvittenberg. f. 630.

612. Sam. *Bochartus*, insignis scriptor *anglicanus*.

643. Iudæorum sententia de Behemoth & Leviathane *tota stolida & fabulosa est*.

Gallicanus. Vide Partem II. huius operis, p. 47.

Neque vero secundum literam & proprie, sed *allegorice* interpretanda est. *Hackspan*, ad Nizzachon Lipmanni p. 345. *Carpzov*. Præfat. in Martini Pugionem fidei c. 8. *Scherzer* Specim. theol. myst. Ebr. 155. Io. *Wulfer* Ther. 370. *Despagne* T. II. 115. 120. *Grellotus* Præf. in Prodromum in Apocal. 21.

LIIX.

Georgii MYLII Leichpredigt, Concio in funere Christophori, Comitis a Solms, Domini in Munzenberg, Sonnenwald, e. r. Ienæ 1596. In psalmum IV, 9.

Georg. *Mylius*, sive *Müller*, alias *Gering*, augustanus, fabri lignarii filius, molitoris, cui ex opificio cognomen adhæsit, nepos, e scholis philosophicis, ubi Magisterii honores acceperat, ad theologicas progressus, lectiones theologorum quadriennium & amplius diligenter audivit, & in patriam revocatus locum inter ministros ecclesiæ tenuit extremum. Postea, de consensu & voluntate Ecclesiæ suæ Tubingam rediit, & legendo ac disputando ad altiora se paravit: impetratis enim honoribus doctoralibus, ab Augustanis Pastor ad S. Annæ, brevique post superintendens Ministerii generalis & rector Collegii euangelici constitutus est. Sed conflata ei invidia ob denegatam receptionem calendarii gregoriani, quasi ipse fax & auctor esset turbatæ Reip. augustanæ, ægre se excusare valuit in Camera imperiali, atque apud Imperatorem augustissimum. Sed cum festum ascensionis Christi tardius denunciasset, adeo illud Senatum augustanum offendit, ut eum a munere removeret, & urbe iuberet exire. Concessit igitur Vlmam, usque dum ab AVGVSTO Electore saxonico vocaretur Vitembergam ad professionem theologicam, cancellarii dignitatem, & templi arcis præposituram. Sed nec hic diu subsistere potuit: cum enim exacto quadriennio, inaugurandum ad nomen

Cor-

Corporis doctrinæ *Philippi* adstringere detrectaret, iram Electoris CHRISTIANI I. & remotionem a dignitate cancellariatus sibi attraxit. Atque ita factum, ut facile postea, a Ducibus saxoniæ pro ienensi academia expetitus, abeundi potestatem impetraret. Ienam igitur migravit, primum inter theologos locum, pariterque pastoris ac superintendentis munus occupans. Sed nec dum finis est mutationum. Nam sub CHRISTIANO II. Electore revocatus est Vitembergam, & inspectio ei sive superintendentia ecclesiæ, quam *Hunnius* reliquerat, concredita. Quam quidem cum laude gessit usque ad finem vitæ, qui ex febri maligna natus contigit A. 1607. cum annos ætatis numeraret 59. Laudatur inprimis ob eloquentiam. Scripta ab eo edita sunt sequentia: Explicatio epistolarum S. Pauli ad Romanos & Corinthios, Synopsis analytica aliquot *Lutheri* librorum, Spongia absterſoria pro Augustana confessione, Tractatus de regno Papæ, eiusque incrementis, Conciones de Turca, Forma confessionis, iuxta quam ecclesiæ in Russia docentur, Defensio Formulæ concordiæ, & Delineatio comœdiæ calvinisticæ in Misnia. Melch. *Adamus* in Vitis theologorum p. 758. *Witte* Diar. biograph. E 4. *Zeumer* in Vitis theologor. ienens. 98. *Serpilius* Epitaph. theol. suevor. 145. *Wendler* disp. de Augusta litterata 24. *Lexicon univ. histor.* P. III. 587. & *Baillet* d' Anti T. II. 89.

Aeg. HVNNII Leichpredigt, Concio in funere D. Io. Georg. *Volckmari.* Wittebergæ 1596. In Dan. 12, 2. 3.

Nicolai OREM Concio, coram Papa VRBANO V. & Cardinalibus habita A. 1346. Wittebergæ 1604. Quæ etiam exstat in Catalogo testium veritatis, lib. XIIX. p. 1776. Dicta in vigilia nativitatis Domini, in Esa. 66, 1. *Iuxta est salus mea, ut veniat: & iustitia mea, ut reveletur.* Acris hæc est oratio, & duriter præsentes, aliosque Prælatos ac Sacerdotes reprehendit. Summa eius est, Papæ eiusque clero exitium prædicere: signa vero prædictionis sumit ex eorum sceleribus. Subiungitur Epistola *Luciferi* ad Clericos monitoria, ut strenue in impietate sua pergant, olim impressa A. 1507. ac denuo edita a *Flacio* A. 1549. quæ & ipsa Oremo, sed nescio quo fundamento, tribuitur.

Nicolaus *Orem*, magister, floruit circa medium sæculi XIV.

& ultra, satisque oratione sua prodidit, non deesse sibi parrhesiam in taxandis sui ordinis hominum, quin & Principum ecclesiæ, peccatis ac vitiis. Quod tamen non de toto ordine, sed de multis eius membris intelligendum.

Christoph. RAABII Wahres und falsches christenthum, Christianismus verus ac falsus, fidelium in specie, & ecclesiæ in genere. Duisburgi 1714. Ostensus in concione paschali, cum explicaretur dictum Matth. 7, 21. Cum annotationibus. Quo brevior est, eo longiores sunt Annotationes. Patet autem exinde, auctorem cordatum esse theologum, & operi Domini peragendo singularem dare operam, nec suspecti & heterodoxi (quod sine calumnia tamen velim accipi) mereri titulum, sive convicium. Et huc etiam tendit docta eius Præfatio. Potiora in Annotationibus capita sunt hæc: 1. Mysterium Patris & Christi in scholis magis proponi terminis ab hominibus inventis, & rixas excitare solitis, quam verbis Spiritus sancti, qui tamen optime id sciverit exprimere. 2. Pastorum esse, ut mysterium Christi sincere doceant apud ecclesias suas, idque cordibus earum firmiter imprimant, non vero, ut ambiant magnas & numerosas ecclesias, quasi earum decus consisteret in conditione hominum, eorumque multitudine. 3. Studium bonorum operum requiri a Christianis, non tantum gratitudinis, sed etiam novi fœderis causa: sub eo quippe nos manere, ut antea, obligatos ad obedientiam voluntati Dei præstandam; ut ergo Iesus perfectus esset redemtor & salvator noster, oportuisse eum non tantum cruento sacrificio divinam placare iustitiam, verum etiam spiritum nobis acquirere vivificum, quo ipse, ut secundus Adam, in nobis sit vis ad novam vitam, atque annatum nobis, perque propria peccata auctum venenum in nobis immediate & re vera consumit, atque ita ex mortuis vivos, ex servis liberos nos reddit a lege peccati & mortis, quo is, qui hoc modo (in, & cum Christo) mortuus est, Deo autem in Christo Iesu, domino nostro, servit, iustificatus sit a peccato, Rom. 6, 7. 11. 4 Verbum *iustificare* in sensu forensi sumi de Deo patre. 5. Iustitiam Christi activam apud non nullos imprudenter distingui a passiva. 6. Doctrinam de imperfectione sanctissimorum inter Christianos, & impossibilitate implendi legem Dei, cautius tradendam esse: perfectionem namque partium

tium etiam a minimis fidelium requiri. 7. Protestantium non minus, quam Pontificiorum plurimos magis deditos esse externo, quam interno & salutari cultui. 8. Ieiunium esse interdum necessarium, tam pro anima, quam pro corpore. 9. Cogitationes malas, præter voluntatem nostram ortas, & quibus illico resistimus, non esse peccata. 10. Christum a Maria corpus habentem, a peccato originali potuisse liberum esse, quia non ex sanguine, neque ex libidine carnis, neque ex libidine viri genitus sit. 11. Aeque *Calvinum* ac *Lutherum* magis reformationem doctrinæ, quam vitæ ursisse; neque tamen credendum, vel doctrinam usque adeo reformatam & omnibus numeris expolitam esse, ut nulla prorsus correctione opus habeat, vel veritatem nisi iuribus iurandis ad certos libros conservari posse. 12. Nulla, nisi defensiva bella inter Christianos tolerari posse. 13. Abusum euangelicæ libertatis occasionem dare pessimo atheismo. 14. Spiritum antichristi in pluribus, quam in papatu, locum habere, & Babelem ubique reperiri, ibique abundantius, ubi maior lux affulget. 15. Gratiam Dei esse universalem, decretum vero reprobationis absolutum nullum. 16. *Synodum dordracenam* non omni ex parte fuisse sinceram & legitimam, quia iidem in ea iudices sederint, ac suffragia tulerint, qui essent accusatores: *Catechismum* vero *heidelbergensem* bonum quidem esse librum, attamen verbo Dei non æquandum, ac proinde ab eo licere interdum recedere. 17. Excommunicationem nec ministrorum ecclesiæ esse, nec Magistratus politici, sed cuiusvis christiani: Pastores autem & Consistoria illam declarare, non Christi nomine, sed Ecclesiæ, cuius præcipua sint membra, atque excommunicatos, post actam veram resipiscentiam, recte in ecclesiæ gremium recipere: errasse igitur *Sacheverellum*, qui eos, quos pro falsis fratribus agnovit, ita voluerit excommunicatos, ut venia ac reditus nullo iis modo concedi posset.

Christoph. *Raabe*, S. theol. doctor, & prof. ordinarius in academia duisburgica, doctrinæ, pietatis & moderationis, quæ præcipua theologi ornamenta sunt, laude floret, atque indefessam in munere suo adhibet operam.

Henr. SACHEVERELLI Triumph der Christen, Tri-

umphus

umphus Christianorum, sive officium orandi pro hostibus. Brunsvigæ 1715. Est concio prima, quam habuit in æde S. Salvatoris in Soutwarck A. 1715. post reditum suum Londinum. Textus erat petitus ex *Luca* 23, 34.

Henricus *Sacheverell*, A. 1674. Marlebrigiæ in Anglia natus, S. theol. doctor, capellanus ad ædem Servatoris Sudovoerensem, & socius Collegii magdalenæi, quod Oxonii est, forma & eruditione, atque in primis facundia clarus; amore ac fama apud plurimos floret civium suorum. Eius etiam sunt Conciones de periculis a falsis fratribus imminentibus, & participatione peccati. *Acta erudit.* A. 1710. 516. Quibus ad nomen viri alludere placuit, vocarunt eum *Sage et variable*: & auctor *Clavis ad hodiernam historiam* T. I. 753. 757. 759. 1031. eundem turbarum anglicarum, quibus fœdus cum Cæsare violatum, & pax cum Galliæ Rege A. 1712. inita, auctorem & defensorem facit. Sed nos id nostrum non facimus.

Christoph. SONNTAGII Leichpredigt, Concio in funere D. Christoph. *Wegleiteri*. Altdorfii 1706. In *Matthæi* 5, 9. de beatitudine pacificorum.

Io. SPANGENBERGII Postilla, sive Explicatio pericoparum Epistolarum & Euangeliorum, quæ in dominicis ac festis quovis anno in cœtu fidelium præleguntur. Luneburgi 1717. Editio longe præferenda prioribus. In singulis concionibus non est continua, uti alias fit, oratio, sed omnia, in gratiam simpliciorum, proponuntur per quæstiones & responsiones: nec certe negandum, hunc docendi modum pro rudibus ac simplicibus facere quam maxime. Hausit vero sua ex *Lutheri*, *Brentii*, Ant. *Corvini* aliorumque Postillis, primique Præfationem, qua Christum esse mysterium docetur, atque ad assiduam Scripturæ S. lectionem ac meditationem Pastores admonentur, præmisit. Vide pl. rever. *Leuckfeldium* in Vita huius auctoris.

Ioannes *Spangenberg*, cuius maiores nomen *Erpsen* gerebant, usque dum aliquis eorum ab inferioris Hassiæ oppidulo Spangenberga, ubi opificio fabri ferrarii operam dederat, ita cognominari cœpit, herdessianus, pater *Cyriaci*, a scholasticis laboribus (fuit enim rector scholæ gandersheimensis, & stolbergensis) transiit

ad

ad ecclesiasticos, constitutus Stolbergæ archidiaconus, Nordhusæ ad S. Blasii primus pastor euangelicus, & Islebiæ pastor primarius ad S. Andreæ, ecclesiarumque vicinarum superintendens generalis. Neque minus pro scholis, quam pro ecclesia libros edidit: pro illis quidem Erotemata Grammaticæ, Rhetoricæ & Dialecticæ, Libellum de musica, Computum ecclesiasticum, Psalmos Davidis & Evangelia carminice in latino, ac Bellum grammaticale; pro hac, præter Postillam præsentem, Conciones funebres breves, Cantionale ecclesiasticum, Margaritam theologicam, quæ erat epitome ex Locis Phil. *Melanchthonis*, & Tabulas analyticas textuum euangelicorum atque epistolicorum. Restitit etiam libro *Interim*, atque, ut contra eum scriberet, D. Io. *Wigando* auctor fuit, fatisque concessit A. 1550. ætatis 67. Melch. *Adamus* in Vitis theol. p. 202. & *Leuckfeld* in Vita auctoris nostri, quæ adiuncta est eius Postillæ. Phil. *Melanchton* magna eum laude exornat, quando ad ecclesiam Comitatus mansfeldensis scribit: *Etsi precipue Dei beneficium est, quod habetis multos viros honestos & concordes in ecclesia & scholis vestris: tamen &* Spangenbergii *modestia multum ad concordiam proderat. Hic cum eruditione & multis virtutibus excelleret, tamen ab ambitione alienissimus erat. Et candor in eo erat eximius.*

Frid. WEISII Predigt, Concio de S. cœna. Helmstadii 1710. In 1. *Cor.* 11, 23-33. Multas ob causas notabilis.

Io. Frid. L. B. a WERTHERN Predigt, Concio de Iesu, curæ cordique habente animas hominum. Ienæ 1715. In *Marci* 8, 1-9. Erat concio inauguralis, habita a candidato honorum doctoralium, sive, ut loquimur, doctorando, & quidem concio eius prima omnium.

Ioannes Fridericus, Liber Baro *a Werthern*, Neomarchii in Ducatu vinariensi A. 1665. natus, Dynasta wihensis, & Cœnobii dondorfensis dominus, sacri romani Imperii, itemque Imperatoris romano-germanici cubiculi ianitor hereditarius, Casp. *Sagittarii*, & *Schubarti* in academia ienensi, *Schurzfleischii*, Io. Henr. *Bergeri*, Wilh. *Lyseri*, *Suevi*, & *Ziegleri* in vitembergensi discipulus, a Duce Saxo-merseburgico inter Nobiles cubicularios cooptatus, regiminisque, quod ibidem est, adsessoribus adscriptus, a poten-

cissimo

tissimo Poloniæ Rege Circulo thuringico præfectus, atque a serenissimo Duce Saxo-vinariensi in numerum Consiliariorum intimorum receptus, eam tamen cogitationem, quam a pientissima matre, sacro se ordini ut consecraret, impressam habebat, ex animo adeo eiicere non potuit, ut sepositis commodis, deliciis & dignitatibus secularibus, traditisque filio unico bonis, accedente vi voti, in clade naumburgensi, a qua ipse non multum aberat, concepti, A. 1715. in academia ienensi honores peteret, riteque, post disputationem de gloriosa filiorum Dei libertate, obtineret doctorales. Nunc autem in aula vinariensi, quæ pietatis aliarumque sedes est virtutum, supremi concionatoris & consistorialis munus gerit, pariterque, ut diximus, consiliarii intimi splendore fulget. Vide D. *Buddei* Commentationem theologicam de eo, quod in theologia pulchrum est, p. 33. & *Lexicon univ. histor.* P. IV. 672.

LIX.

Barthol. NASSERI Klaghaus, sive Conciones funebres, editæ a Dan. *Gottvvalt.* Argentorati 1623. Sunt LXXV. conciones, in historias aliquot, psalmos & dicta scripturæ veteris & novi testamenti. In Dedicatione *Gottvvaltus* agit de IV. novissimis, docens, earum intuitu debere nos fugere peccata, sedulamque pietati dare operam.

Bartholomæus *Nasser*, argentoratensis, philosophiæ magister, primum in patria diaconus, deinde pastor, demum theol. professor, & præpositus Capituli thomani, reliquit etiam Conciones passionales & euangelicas, mortemque obivit anno 1614. ætatis 54. *Witte* Diar. biograph. L. 3.

Dan. *Gottvvalt*, philos. magister, diaconus erat in æde principali urbis argentoratensis.

EIVSDEM Geistlicher posaunenschall, Spiritualis sonus tubæ, sive XIX. partim elencticæ, partim pœnitentiales, totidemque autumnales, & XXIV. conciones in VII. psalmos pœnitentiales. Argentorati 1623. In Præfatione exponit *Gottvvaltus* dictum Christi *Luca* 13, 1. & seqq. ostendens, calamitates non casu obvenire hominibus, sed Dei sapienti ac iusta directione, mediumque evadendi esse veram ac sinceram pœnitentiam. *Nasserus* autem in

Con-

Concionibus elencticis multum acriterque disputat contra *Calvinistas, Anabaptistas* & *Schwenckfeldianos.*

LX.

Io. CROCII Landtagspredigten, Conciones comitiales IV. ex Phil. 2, 14. Gal. 5, 15. Matth. 2, 15-28. & c. 11, 2-6. Berolini 1617. In lit. L 4. compendiose traditur doctrina Reformatorum.

Io. *Crocius*, Laspea-witgensteinensis, distinguendus a Ludovico fratre, theologo bremensi, S. theol. D. primum Electoris brandenburgici, dein Hassiæ Landgravii ecclesiastes aulicus, tum professor primarius marpurgensis, luci exposuit Commentarios in Ionam & Epistolas paulinas, Anti-*Becanum* & Anti-*Weigelium*, Responsum ad Epistolam *Ernesti* Hassiæ Land-gravii, Conversationem prutenicam, & Dissertationem de *Libertinorum* hæresi, obiitque A. 1659. ætatis 69. *Witte* Diar. biograph. Nnn 4. *Cren.* Animadv. P. XV. 114. *Moller* de homon. 665.

EIVSDEM Conciones pœnitentiales. Grebensteinii 1633. In *Iesa.* 55, 7-11.

EIVSDEM Aqua sanctuarii, sive Conciones pentecostales. Cassellis 1632. In *Ezech.* 47, 1-12.

EIVSDEM Summaria ostensio, Reformatos, qui odiosis *Zwinglii* & *Calvini* nominibus infamantur, nunquam in Comitiis S. Rom. Imperii, aliisque conventibus, prævia legitima caussæ cognitione, ab universis Ordinibus Augustanæ confessionis unanimi consensu condemnatos, aut in Germania a communione Augustanæ Confessionis exclusos esse. Geismaræ 1635.

Conradi BERGII Fundamentum & summa veri christianismi, exposita II. concionibus in Eccles. 12, 11-14. 1. Tim. 1, 3-7. cum Nic. *Hunnii* Consultationis sive Iudicii, Concionibus hisce oppositi, refutatione. Francofurti ad Viadrum 1633.

Conr. *Bergius*, stetinensis, a fratre Ioanne in pueritia informatus, peractis per Germaniam, Italiam, Galliam, Belgium itineribus, S. theol. D. & professor in academia viadrina, & verbi divini minister, anno 1629. quo urbs francofurtensis, & tota Marchia bello, fame, peste premebantur, vocationi Bremensium morem gessit, Bremæque pastoratum in ecclesia collegiata S. Anscharii,

& professionem theol. in Gymnasio imponi sibi passus est, finemque vitæ attigit anno 1642. ætatis 50. In iuventute scripsit Artificium Aristotelico-Lullio-Rameum, & a Dieterico *Sagutario*, ac Ludov. *Crocio* magnis laudibus ornatur, quæ legi possunt apud Ioh. Christoph. *Becmannum* in Notitia universitatis francofurt. p. 161. & *Crenium* Animadvers. P. XIII. 70.

EIVSDEM Epistola de concordia & discordia Protestantium. Bremæ 1635. Cui adiungitur 1) Collatio marpurgensis A. 1529. 2) lipsiensis A. 1631. 3) Testimonium Io. *Sleidani* ex eius libro VI. de Euangelicorum concordia. 4) Testimonium Petri *Suavis* de Protestantium discordia & concordia.

Ioan. BERGII Præparatio ad conciones passionales, ex Eph. 5, 12. Francofurti ad Viadrum 1621.

EIVSDEM II. Conciones gratiarum actoriæ propter infeudationem Ducatus Prussiæ, 1. Reg. 3, 4-15.

EIVSDEM Hypotyposis salutaris doctrinæ, quæ in aula Brandenburgica Ducatus prussici huc usque proposita est. Luc. 11, 28. Berolini 1624. Ad refellendas calumnias, quibus eum aiebant in præcipuis articulis nunquam ex animi sententia docuisse, sed sub verbis lutheranis venenum occultasse calvinisticum, in primis in doctrina de electione & vocatione ad salutem divina.

EIVSDEM Conciones comitiales, ex 2. Sam. 18, 1. Luc. 18, 31. 2. Chron. 29, 10-19. Berolini 1626.

EIVSDEM Concordia fraterna, sive III. conciones ex Ps. 133. habitæ in conventu lipsiensi A. 1631. Francofurti 1635.

EIVSDEM Voluntas Dei de omnium hominum salute, ex 1. Tim. 2, 4. Berolini 1653. Contra quasvis antiquas & novas heterodoxias explicata, & ad concordiam theologorum discrepantium adplicata. Singula igitur vocabula dicti explicantur, agiturque de voluntate signi & beneplaciti, de voluntate antecedente & consequente, de voluntate absoluta & conditionata, de mediis salutis, de Christi passione pro omnibus, de æterna prædestinatione & reprobatione, in quonam consistat hodie disputatio inter Euangelicos de æterna electione; de caussis maioris gratiæ Dei erga electos in ipsorum conversione, de IX. capite epistolæ ad Romanos, de gratia

aut

sit ira Dei erga Ethnicos non vocatos, de infantibus Christianorum & Gentilium non baptizatis, de recto usu huius doctrinæ de gratia Dei, tandemque adduntur testimonia Ecclesiarum & Theologorum reformatæ religionis. De quo opere *Crenius* Animadvers. P. II. 57. sic scribit: *Bergius edito de Voluntate Dei libro universalem quidem gratiam, speciali erga electos contradistinctam, cum* Amyraldo, *contra Supralapsarios seu Gomaristas, & Sublapsarios seu Dordracenos, statuit; sed eandem cum illo ad Paganos, quibus nunquam euangelium innotuit, non extendit, sed ad solos eos restringit, quibus verbum gratiæ coram annunciatur, sub hac tamen conditione, SI non reluctentur: quum tamen illis, qui inter vocatos non sunt electi, specialem gratiam, per quam solam queant credere & regenerari, neget simpliciter. Quam ob caussam & ipse inter Hypotheticos, quamquam in peculiari factione, ut Amyraldistis contradicit, referri potest.* Ceterum notandum, p. 296. per iudiciosissimum episcopum Norw. intelligi *Overallum*, & p. 302. argentoratensem Censuræ auctorem I. G. D. esse Io. Georg. *Dorscheum*.

Io. APELII Concio in Pericopen epistolicam festi S. Trinitatis, Rom. 11, 33-36. Francofurti ad Viadrum. Cum Præfatione Civium berolinensium & coloniensium ad Spream, testantium, propterea hanc Concionem in publicum edi, ut calumnia non neminis retundatur, qui, cum sero venisset, & parum auscultasset, nihilo tamen minus alibi dicere haud sit veritus, concionem magno cum offendiculo auditorum habitam, & oratorem dignum esse, qui rogo imponeretur, & vivus cremaretur: blasphemasse enim Spiritum S. dicendo, eum in creatione nudum fuisse instrumentum. Sed hoc nusquam in concione extat.

Io. *Apelius*, Aurbaco-palatinus, vixit sæculo XVII.

LXI.

Casp. SIBELII Conciones sacræ anniversariæ in dies festos & dominicos. Daventriæ 1655. volumina II. Quorum priori præmissa sunt Prolegomena de festis Christianorum, in quibus statuit atque affirmat, Ecclesias reformatas belgicas recte, prudenter, pieque iudicasse, festos dies (Nativitatis, Circumcisionis, Resurrectionis & Ascensionis Christi, itemque Pentecostes seu Missionis

 sionis

fidnis Spiritus sancti) ad publicum Dei cultum, solemnemque beneficiorum a Deo per Christum mediatorem acceptorum memoriam, agnitionem atque celebrationem institutos, retinendos, observandos & celebrandos esse. Textus, qui explicantur in festo nativitatis Christi, exstant *Luc*. 2, 1. 8. 13. 14. 15. *Ezech*. 34, 23. 24. In festo circumcisionis Christi, *Luc*. 2, 21. In festo paschatis, *Matth*. 28, 1-4. *Marc*. 16, 6-8. *Luc*. 24, 13-24. item v. 25-27. 1. *Cor*. 5, 7. In festo ascensionis, *Act*. 1, 6. In festo pentecostes, *Act*. 2, 1. 2. 3. v. 4-13. v. 28. 29. *Io*. 14, 23. & cap. 25, 26. 27.

Casp. *Sibelius*, Elberfelda-montensis, primum ecclesiastes leydensis, deinde ratingensis & iuliacus, demum daventriensis, obiit A. 1658. aetatis 68. Opera eius omnia prodierunt V. Tomis A. 1644. *Witte* Diar. biograph. T. II. 78. A *Crenio* de Furib. librar. p. 132. accusatur plagii, quod multa e *Bullingero* hauserit.

Casp. STRESONIS Conciones quaedam miscellaneae. Amsterodami 1654. Editio secunda, ab auctore recognita, & aliquot concionibus aucta. In illis explicantur sequentes textus: *Matth*. 5, 46. 47. 48. & ℣ 20. *Io*. 1, 12. *Rom*. 7, 18. *Act*. 2, 42. *Eph*. 4, 26. 27. 1. *Pet*. 5, 5. *Iac*. 2, 13. *Matth*. 16, 27. *Exod*. 17, 8-13. *Ps*. 66, 18. *Esa*. 26, 20. *Num*. 10, 35. *Ps*. 52, 8. 9. 10. *Luc*. 2, 1-8. 1. *Cor*. 1, 9. *Gal*. 2, 20. *Io*. 16, 8-11. *Ps*. 1. 2. 3. 4. 16. *Tit*. 3, 3-8. *Luc*. 21, 19. *Io* 3, 16. *Heb*. 11, 4. c. 4, 16. *Rom*. 2, 7. 8. 1. *Cor*. 4, 7. c. 11, 25. 26. *Rom*. 6, 8. 2. *Tim*. 1, 12. *Io*. 20, 29. *Luc*. 17, 18. 1. *Io*. 3, 9. Conciones appellat auctor, quae verius, ipsiusmet iudicio & confessione, concionum & meditationum quaedam semina sunt, edita eum in finem, ut aliquid occasionis suppeditent iis, qui vel excellentius quid meditaturi sunt, vel saltem in concionibus formandis suopte utuntur ingenio.

Caspar *Streson*, anhaltinus, ecclesiae hagiensis minister, latine commentatus est in Acta Apostolorum, & in Epistolam ad Romanos, ediditque Technologiam theologicam, Fundamenta patientiae & sanctitatis, Responsionem ad Appellationem innocentiae lutheranae, i. e. ad disputationem Io. *Botsacci* contra Amesium, diesque vitae suae clausit anno Christi 1664. *Witte* Diar. biograph. T tt 2.

LXII.

Ieremiae DYKE Opera omnia, ex anglicano belgice reddita, cum ab aliis, tum a Io. *Vbelmano*. Amstelodami 1670. II. volumina. Sunt

Sunt maximam partem conciones, quas ille habuit. Et in primo quidem volumine continentur 1) Dignus communicans, ex 1. *Chron.* 15, 13. interprete Nic. *Arnoldo* 2) Recta acceptio sacramenti in S. cœna, *Col.* 2, 6. 7. 3) Bona conscientia, *Act.* 23, 5. 4) Fortitudo iustificati, *Prov.* 18, 10. interprete Io. *Vhelmano.* 5) Gloria iustificati, *Iac.* 2, 3. 6) Perversio iustificati. *Phil.* 3, 20. 7) In die ieiunii & precum, *Heb.* 11, 7. 8) Abstinentia ab avaritia, *Luc.* 12, 15. 9) Officii observatio, *Col.* 4, 17. 10) Encænia ecclesiæ eppingensis in Essexia, *Exod.* 20, 24. 11) Damnum & miseria scandali, *Matth.* 18, 7. 12) Exstinctio spiritus, 1. *Thess.* 5, 19. 13) Peccatoris petitio remissionis, 2. *Sam.* 24, 7. In secundo 1) VI euangelicæ historiæ, in *Io.* 2, 1. 2) Cor humanum se ipsum decipiens, *Ier.* 17, 9. 10. 3) Tractatus de conversione. 4) Michaël & draco, *Matth.* 4, 1. 5) Schola crucis, *Ps.* 94, 12. 6) Explicatio *Psalmi* 124. 7) Explicatio epistolæ ad *Philemonem.*

Ieremias *Dyke*, minister verbi divini Eppingæ in Essexia, floruit initio sæculi XVII. testaturque de eo Nicol. *Arnoldus* in Præfatione, sicut in omnibus suis scriptis excellat, ita in Digno communicante se ipsum superare: præterea fatetur, se lectione & interpretatione huius libri adeo captum & commotum esse, ac si extra se raptus foret; nec dubitare se, quin & alii lectores eandem sint vim sensuri & experturi.

LXIII.

Vytgeleesen Engelsche BOET-PREDICATIEN voor 't Parlament van Engellant gedaen, Selectæ anglicanæ conciones pœnitentiales coram Parlamento anglicano a variis excellentibus theologis habitæ. Bolswerdæ 1666. IV. Partes, II. volumina. Auctores concionum, & textus, quos exposuere, in prima Parte (cuius interpres est Sam. *de Haringhouk*) sunt: Corn. *Burges*, Ier. 4, 14. Carol. *Herle*, Ps. 95, 1. Edmund *Staunton*, Deut. 32, 3. Matth. *Neucomen*, Hebr. 4, 13. Thom. *Hodges*, Ps. 113, 5. 6. Edm. *Calamy*, Ios. 24, 15. Io. *Whincop*, Ps. 137. Wilh. *Greenhil*, Matth. 3, 10. Rob. *Harris*, Luc. 18, 6. 7. 8. Wilh. *Strong*, 2. Corinth. 5, 10. Iac. *Nalton*, Ier. 13, 27. In secunda, (interprete Nollio *Haionide*) Edm. *Calamy*, Ezech. 36. 32. Act. 17, 30. Ier. *Whitaker*, Hagg. 2, 8. 1. Cor. 15, 19. Thom. *Temple*, Ps. 2, 6. Thom. *Hill*, Apoc. 12, 11. Thom. *Watson*, Heb. 4, 13. Wilh. *Ienkyn*, Psal. 2, 12. Georg. *Swinocke*, Ps. 82, 6. 7. Rob. *Iohnson*, Es. 2, 5. Dan. *Clavvdrey*, Prov. 29, 8. Edw. *Rernolds*, Ps. 122, 6-9. In tertia.

tertia (interpretibus Regn. *Rheenio*, Sam *Haringhoukio*, & T. *Paludano*) Sim. *Ash*, Ef. 63, 5. Theod. *Paludanus*, Pf. 122, 6. Edm. *Calamy*, Act. 21, 39. Obad. *Sedgvvicke*, Ier. 4, 3. Dan. *Evance*, 1. Sam. 2, 30. Rob. *Wilde*, Rom. 1, 32. Thom. *Manton*, Zach. 14, 9. Wilh. *Ienkyn*, Hag. 1, 1. 2. Iof. *Caryl*, Luc. 10, 20. Io. *White*, Dan. 9, 25. Ant. *Burges*, Marc. 1, 2. 3. Io. *Whincop*, Efa. 22, 12. In quarta Thom. *Carter*, Exod. 32, 9. 10. Sam. *Gibson*, 2. Sam. 17, 14. Pet. *Smith*, Pf. 107, 6. Sam. *Rutherfurd*, Luc. 8, 22-25. Corn. *Burges*, Pf. 76, 11. Rich. *Heyricke*, Efth. 4, 16. Wilh. *Carter*, Iud. 20, 26-28. T. A. Iud. 5, 8. 9. Nic. *Proffet*, Ef. 9, 11. 12. Matth. *Nevvcomen*, Iof. 7, 10. 11. Wilh. *Sedgvvicke*, Efa. 62, 7. Edm. *Calamy*, Ier. 18, 7-10

LXIV.

Simonis EPISCOPII Vytleggìnge over het vijfde Capitel des H. Euangeliften Mattheus, Explicatio capitis V. fancti euangeliftæ Matthæi, comprehenfa XXIV. in cœtu Remonftrantium habitis concionibus. Franekeræ 1666. Eam vero edidit, tefte *Clerico* Tomo XXIV. de la Bibliotheque choifie p. 354. & in orat. funebri in obitum Limborchii p. 15. 17. Philippus *a Limborch*, cuius fortaffe etiam eft Præfatio, in qua docet, facram Scripturam V. & N. Tti effe pretiofiffimum & incomparabilem animarum humanarum thefaurum, quippe quo informentur in cognitione Dei, fui ipfarum, & Iefu Chrifti, ad impetrandam falutem æternam: religionem feu cultum Dei confiftere in credendis & agendis: credenda comprehendi in Symbolo, ut vocatur, apoftolico; fingulos autem eius articulos non tradi ad nudam cognitionem, fed etiam ad praxin effe transferendos: inter agenda, tanquam adamantem in auro, fulgere concionem, a Chrifto domino habitam in monte, & defcriptam a *Matthaeo* cap. 5, 6. 7. *Epifcopii* has conciones non uno fuiffe habitas tempore & loco: nam VI. priores Hagæ Comitis propofitas effe A. 1618. fequentes Roterodami A. 1632. 1633. 1634. eique animum fuiffe in hoc negotio pergere, & explicare fextum etiam, & feptimum caput, fed aliis occupationibus impeditum non potuiffe id perficere: cumque aliquot ante annis in publicum emiffæ fuerint eius Homiliæ in *Ioannis* caput 17, 3. ad articulos fidei pertinentes, iufto ordine nunc produci eas, quæ agunt de hominis chriftiani debito in obfervandis Dei præceptis, & exercen-

ercendis virtutibus christianis. Quique legit hos sermones, fatebitur, vere scripsisse *Conringium*, in Conringianis p. 72. Episcopium, quem Amstelodami declarantem audiverit, hominem esse miræ facundiæ, & acutissimi ingenii disputatorem.

LXV.

1 CHRONICA, a nativitate Christi usque ad annum 1531. Germanice. Augustæ Vindelicorum, ut videtur, anno 1531. Antea frequens inter Germanos erat Chronica, res trium sæculorum complectens, eaque hoc in libro emendata, multumque aucta exhibetur.

Fl. Cresconii CORIPPI de laudibus Iustini augusti, minoris, Libri IV. Altorfii 1664. Multis in locis emendatiores opera & studio Nicolai *Rittershusii*, qui & parentis sui, *Cunradi*, & Mich. *Ruizii* Assagrii Notas adiecit. Atque hi libri IV. sunt carmen heroicum, sive Panegyricus, quo Imperatoris laudes canuntur: & auctor eos dicavit Anastasio, Quæstori & Magistro.

Fl. Cresconius *Corippus* Africanus, grammaticus & poëta christianus, tempore IVSTINI II. Imp. post medium seculi VI. claruit, &, si *Barthio* Adversar. 55, 2. credendum, opus quoque scripsit Iohannidos, quod, ut ipsi videtur, Viennæ asservatur. Neque vero vilis fuit poëta, sed talis, ut idem Barthius existimet, regnum ei poëticum conferendum esse. *Olearius*, Biblioth. scriptor. eccles. T. I. 184. *Kœnig* 213. & *Neu* in Accession. ad Whearum 158.

Mich. *Ruizius*, Assagrius celtiber, primus *Corippum* edidit, notisque illustravit, clarus versus finem sæculi XVI.

Io. Ioach. FRANTZII Vita Caroli M. Imperatoris romani. Argentinæ 1644. Cum *Eginhardi* Carolo, & Io. Henr. *Bœcleri* Præfatione. In hac testatur vir clarissimus, se se auctorem fuisse *Frantzio*, ut scriptionis argumentum sive ab Augusto, sive a Constantino M. sive a Carolo M. peteret: in horum enim tempora confluere maximarum rerum fata, eventus, consilia, mutationes publicas, imperiorum translationes, denique quandam quasi summam, quendam orbem civilis observationis ac prudentiæ: illum autem delegisse sibi Caroli M. Historiam, quam ex diversis monumentis in unum corpus coactam, speciminis historici caussa concinnaret,

naret, atque ita imitationem quandam eorum, quæ legerat in bonis auctoribus, auspicaretur; neque ineleganter adornasse. Hanc Præfationem altera excipit, quæ ipsius est auctoris: in qua ille indicat scriptores vitæ Caroli, quibus ipse, velut instrumentis, in hoc labore usus est. Præcipui eorum sunt *Eginhartus*, *Ganguinus*, *Acciaiolus*, *Cuspinianus*: hisce succedunt *Adelmus* benedictinus, *Aventinus*, *Sabellicus*, *Sigonius*, Paulus *Aemilius*: & agmen cladunt *Baronius* ac *Turpinus*. Et quia horum omnium princeps est *Eginhartus*, eoque lectoris gratiam auctor sibi conciliare posse videbatur, ideo suæ hunc descriptioni adiunxit, eoque tanquam unione librum suum ornavit. Postea hæc Eginharti Descriptio edita fuit Helmstadii A. 1667. & Traiecti ad Rhen. A. 1711. cum Notis *Besselii*, *Pollandi*, *Goldasti*, *Schminckii* & aliorum, sicut prius ab *Hermanno* Comite Nuenario, qui a quibusdam creditur interpolasse Eginhartum, Coloniæ 1521. Basileæ 1532. Lipsiæ 1616. & in Iusti *Reuberi* Tomo scriptorum rerum germanicarum, Marq. *Freberi* Corpore historiæ francicæ, atque Andr. *Du Chesne* Tom. II. scriptorum historiæ Francorum.

Io. Ioachimus *Frantzius*, argentoratensis, *Boecleri* discipulus, erat tunc, cum Vitam Caroli adornaret, ac publicaret, humaniorum ac Iurium studiosus, rectissimeque ita persuasus, nefas esse, amplissimæ disciplinæ penetralia illotis manibus, & sine scriptione alicuius commentarii, quo ingenii vires tentaret, accedere; adeoque diversus erat a pravo illorum exemplo, qui e scholis in academias delati, neglectis philologiæ & philosophiæ lyceis, illico in altiorum studiorum sacraria irrumpere, nullumque ordinem observare audent.

Eginhartus, aliis *Einardus* aut *Eynhardus* dictus, ex Ottoniano nemore oriundus, CAROLI Magni Scriba, Sacellanus, & Archicapellanus, id est, secretarius Status & cancellarius, nec non inspector ædificiorum Palatii aquisgranensis exstruendorum, adeoque summa Imperatoris gratia florens, & omnium Germaniæ Historicorum vetustissimus, proque ætate sua, immo supra ætatem suam eleganter, atque ad modum Suetonii scribens, sæcularem ac splendidam vitam cum monastica & humili tandem commutavit, monachus factus benedictinus, & abbas primus Cœnobii muhlenheimensis, ab ipsomet ædificati,

quod

quod postea Seligenstadiense dictum. Atque in eo etiam vivere desiit anno 843. vel sequente. Idem scripsit Epistolas LXII. quas *Du Chesne* collegit ediditque, &, qui perierunt, libros de bello saxonico. *Vossius* de Histor. lat. l. 2. c. 33. p. 96. *Olearius* Biblioth. Scriptor. eccles. T. I. 216. *Nova biblioth.* T. IV. 339. & *Nov.* Accession. ad Whear. 216.

Marq. FREHERI φιλοτιμία de statura Caroli Magni. In quo ex *Eginharto* refertur, Augustum illum corpore fuisse amplo, atque robusto, staturaque eminenti, quæ tamen iustam non excederet: nam septem suorum (puta, Caroli) fuisse pedum. Barbæ Caroli *Eginhartus* non meminit: unde Mar. *Welserus* in litteris ad Freherum scribit, se in ea esse hæresi, Carolum barbam non pavisse; saltem prolixam illam, qua plerumque exornatur, ad eum nihil pertinere: & esse apud se monetam Carolinam veterem, nisi fallatur, puro mento.

Iac. STRVCKHVSII Syntagma historiæ sarraceno-turcicæ. Helmstadii 1664. Quo a Muhammede I. usque ad Muhammedem IV. Turcorum Imperatorem universæ propemodum Muslimicæ gentis origines, imperia, horumque vices, res item vario Marte gestæ, & quæ a 1042. inde annis in sarracenicis turcicisque regnis memoratu præcipue digna contigere, secundum optimorum huius argumenti Scriptorum ductum, præsertim vero Arabum Turcorumque annalium fidem, methodo succincta & perspicua traduntur. In Præfatione dicit auctor, neminem usque ad præsens tempus fuisse, qui peculiari volumine utriusque gentis (sarracenicæ videlicet, & turcicæ) historiam tradiderit, Reinerum *Reineccium* in Appendice ad Haythonum intra compendii limites se se continuisse, Petrum *Bizarum* Cœlium August. Curivaem secure descripsisse, se autem in sarracenicis secutum esse *Carionem*, *Cedrenum* & *Zonaram*, & in turcicis *Nicephorum* Gregoram, *Nicetam* Choniatem, *Laonicum* Chalcocondylam, & Io. *Leunclavium*.

Iac. *Struckhusen*, hildesheimensis, tunc temporis, cum Syntagma hoc concinnaret atque ederet, erat in numero studiosorum helmstadiensium, e ienensi academia reversus. Cumque amplissimus Ordo philosophicus, singulari plane indultu, privatim

tim docendi potestatem ipsi faceret, temporis illius, quo in Hungaria cædibus & rapinis Turci omnia miscebant, rationem habens, ea, quæ ad sarracenicum & turcicum Imperium spectant, compendio enarranda in se suscepit.

Georgii TRINCKHVSII Dissertatiuncula de cæcis sapientia ac eruditione claris, mirisque cæcorum quorundam actionibus. Geræ 1672. Commembrat autem 1) ex Ethnicis *Tiresiam*, *Democritum*, qui tamen se ipse oculorum luminibus ultro privavit, *Appium*, *Paullum* senatorem, Pontium *Lupum*, *Xenarchum*, Cassium *Longinum*, Asconium *Pedianum*, Mamertum *Herophilum*. 2) ex viris sanctis, *Isaacum*, *Iacobum*, *Abiam*, *Eli*. 3) ex Christianis *Didymum* alexandrinum, *Pygmenium*, *Abigaum*, *Ferdinandum* flandrum, *Nicasium* de Werda, *Muleassem* regem tunetanum, Rob. *Manteopium*, Lud. *Broomanum*, Galilæum *de Galilæis*, Lippum *Brandolinum*, Io. *Passeratium*, Guil. *Gripium*, Iac. *Gutherium*, Ant. *Benetarium*, Lud. *Groto*, Vdalr. *Schœnbergerum*, Io. *Smidium*, Innocencentium *ab Einsidel* equitem misnicum, Io. Burckard. *Griesingerum*, & Philippum *Boone*.

Georg. *Trinckhusius*, Ohrdruffio-thuringus, philos. magister, Gymnasii Rutheno-gerani conrector, obiit A. 1673. æt. 30. & multa scripsit Programmata, nimirum A. 1668. de σφάλμασι μνημονικοῖς, seu de lapsibus memoriæ doctorum virorum, de ineptis librorum titulis, de contumeliosis cognominibus: A. 1669. discursum ad L. II. ff. Mandati: *Nemo ex consilio obligetur, etiamsi non expediat, cui dabitur*: A. 1670. de Notis & picturis, memoriæ ac melioris intelligentiæ causa inventis, de Pictorum erroribus: A. 1672. Diss. I. de Philosophorum hortis, in quibus docuerunt olim, & philosophati sunt. II. de Lyceo & hortis aristotelicis. III. de Academico, & hortis platonicis: A. 1673. Diss. IV. de hortis ac villis Ciceronis.

Ahasveri FRITSCHII Tractatus de mendicantibus validis. Jenæ 1659. In quo de officio Magistratuum circa pauperes, eorum cura & sustentatione, eleemosynarum distributione, exulantibus Lutheranis, vagantibus Scholaribus, eorumque studiis & stipendiis, otio & mendicitate licita & illicita, Ordinibus Mendicantium religiosorum, Zigenis, erronibus aliisque impostoribus, variis illo-

illorum fraudibus ac technis: item de modis coërcendi, censura publica, operis publicis, ergasteriis, & pœnis falsariorum ac stellionum differitur, inque fine additur Andr. *Dinneri* Commentatiuncula de iusto rerum pretio. Atque in hac enodantur quæstiones: 1. quomodo accipiendum sit, quod a JCtis dicitur, Licere naturaliter contrahentibus in emtione & venditione se invicem circumscribere? 2. quodnam iustum ac verum pretium dicatur in Iure? 3. a quibusnam pretium iustum definiri debeat? 4. quarum rerum definiri pretium debeat?

Ahasverus *Fritschius*, Mugelna - misnicus, V. I. doctor, & illustrissimi Comitis Schwarzburgici primum in rebus Aulæ & Iustitiæ consiliarius, deinde a consiliis sanctioribus, Cancellariæ director & Consistorii præses, nec non Comes palatinus cæsareus, vir pius, recti iustique amans, veri christianismi auctor & commendator, constans in statione sua, variasque vocationes declinans, perque multas gravissimasque calamitates gloriosam in senectutem penetrans, undique præclarissime meritus est. Nihil in eo culpandum, quam studiorum & laborum intemperantia, quæ corpori plurima attraxit mala, ut, stomachi infirmitatem, passiones hypochondriacas, affectum podagricum, & invasiones arthriticas, donec animo prorsus imperterrito mortem intuitus, & annorum satur, æternitatemque anhelans, anno 1701. ætatis fere 73. ad quietem perveniret. Mirum est, ae fere incredibile, quot libros & tractatus non in Iure tantum, sed etiam in sacris scripserit; eorumque Catalogum editum habemus Lipsiæ apud Io. Heinichen A. 1692. in 12. & quidem bipartitum: latinum, qui scripta continet iuridico-politica, & germanicum, scripta theologica recensentem. Inter hæc præcipua sunt Praxis christianismi, Academia piorum sermonum D. *Lutheri*, Impius christianismus, Dormitor ecclesiasticus, Nugator ecclesiasticus, Impius frequentator sacrarum ædium, Analecta sacra, Pietas *Tauleriana*, Iudicium & consilium de iuventute a præceptoribus ad pietatem maiori nisu adducenda, Adhortatio ad parentes, ut liberos suos probiores, quam ditiores reddere allaborent, Ostensio modi, quem academicus sive studiosus in vita, moribus ac studiis tenere debeat, Discussio quæstionis, utrum christianismus sit appellandus Non-ens? Judicium de duellis academicis,

 quo-

quomodo sint tollenda? Christianismus a Turcis in ruborem datus, Tractatus de visitationibus amicorum, Manuale pietatis christianæ, Notæ ad *Comenii* Vnum necessarium, Suspiria devotissima super euangelia dominicalia, & festorum dierum, & Parænesis ad viros politicos, ut, sepositis interdum negotiis civilibus, sacris meditationibus dent operam. *Pippingus* Memor. theolog. p. 1105. *Eccard.* Extract menstr. A. 1702. m. Ian. p. 57. Non accumulabo testimonia & laudes, quibus vir optimus a piis & laudatissimis viris ornatur: instar enim omnium nobis esto *Spenerianum* hoc Consilior. & iudicior. latin. P. I. 289. & P. III. 537. quo vir salutatur celeberrimus, deque pietate non minus, quam iurisprudentia optime meritus.

Andr. *Dinnerus*, Herbipoli-francus, Conr. *Rittershusii*, Andr. *Fachinai* & Huberti *Giphanii* discipulus, finita per Galliam, Britanniam, Italiam & Germaniam peregrinatione, & impetratis Tubingæ anno ætatis 22. honoribus doctoralibus, ab illustri Senatu noribergensi ad munus consiliarii vocatus est, & paullo post ad professionem Iuris in academia altorfina. Sicut igitur illic, ita & hic eam adhibuit fidem & industriam, ut spem Patronorum non æquaret duntaxat, sed longissime superaret. Audiebatur magna frequentia a studiosis, ipse vero lætabatur, sibique gratulabatur maiorem in modum, quod collega esset summorum virorum, Scipionis *Gentilis* & Conradi *Rittershusii* in quorum loca etiam postea successit. Erat ICtus acris iudicii, & in praxi magnæ dexteritatis, ac velut alter Papinianus; ad hæc orator dicendi peritus, historicus & philologus excellens, nec minus humanus, quam pius: quæ quidem virtus maximo eum opere & ornabat, & ab ipso colebatur, utpote ad omnia utilis, & promissionem habens huius & futuræ vitæ. Sed ut nihil in humanis firmum ac stabile est, ita & Dinnerus noster, quamvis temperanter viveret, & Zenonis exemplo conviviis fere prorsus abstineret, a phtisi tamen, tanquam a verme, corrosus, consumtus, & enectus ex hac vita abiit A. 1633. cum vixisset ac laborasset annos 54. Sed famam reliquit eruditionis columinis, summi litterati, & litteratorum decoris, abyssi eruditionis, scientiarum quasi maris, & doctorum solis. *Witte* Memor. ICtor. p. 145. Ex ingenii monumentis, quæ edidit, habemus Dispp. de monetæ mutatione, de venatione, ad legem Diffamari,

de

de academiis, de Maiestatis iure ac privilegiis, Orationem de natali altero Academiæ altorfinæ, & aliam de milite vespertilione, Famam altorfinam, ne dicam de Epistolis, in volumine Richterianarum exstantibus. Ceterum vide, sis, *Omeisium* Glor. acad. altorf. p. 52. & Epp. Georgii *Richteri* p. 642.

Ahasveri FRITSCHII Dissertationes II. de abusibus typographiæ tollendis, & Zigenorum origine, vita ac moribus. Ienæ 1664. Editio altera. In illa auctor loquitur de abusibus typographiæ in genere, & in specie, deque remediis illos tollendi: in hac de variis Zigenorum nominibus, de eorundem gente & origine, nec non vita & moribus, eosque in Rep. tolerandos esse negat.

EIVSDEM Tractatio de visitationibus provincialibus utiliter instituendis, Von Landvisitationen. Geræ 1671. Atque illa V. absolvitur capitibus, 1) de visitationum provincialium antiqua origine. 2) de insigni earum utilitate. 3) de visitatorum personis. 4) de visitationis provincialis obiecto. 5) de forma ac modo visitationis provincialis.

EIVSDEM Diatribe iuridica de iure ac privilegiis hospitalium. Ienæ 1672. Quæ quidem IIX. constat capitibus: in quorum 1. agitur de Hospitalis nomine, definitione ac divisione. 2. de hospitalium prima fundatione & origine. 3. quis hospitalia fundare possit. 4. de personis, quæ hospitalium beneficiis gaudere possunt. 5. de iurisdictione, inspectione, & visitatione hospitalium. 6. de cura administrationis. 7. de privilegiis & immunitatibus hospitalium ac cœnobiorum pro exulantibus ac virginibus pauperibus. Et hisce additur, mantissæ loco, descriptio Hospitalis noribergensis ad S. Spiritus.

LXVI.

Io. Iodoci BECKII Vollstændiges und nach dem Curial stylo eingerichtetes Formular, Perfectum & ad stilum Curiæ compositum Formulare. Noribergæ 1718. In quo varia Instrumenta, prout a Notariis formantur, obligationes, litteræ commodati & depositi, emtionis ac venditionis, locationis & conductionis, emphyteuseos & feudi, consociationis & mercaturæ, commutationis & cambii, Inventaria & portionum hereditatis libelli, tutoris & curatoria, donationes inter vivos, pacta sponsalitia, contractu,

&

& compromissa, cessiones, dationes in solutum, novationes, delegationes, assignationes, acceptilationes, renunciationes, & mortificatoriæ, testamenta, codicilli, chartæ legatorum, appendices testamentorum, cassationes testamentorum & legatorum, cautiones, indemnisationes, reversales, testimonia de peractis nuptiis, nativitate, & informatione, attestata, litteræ dimissionis, salvi conductus, tutelæ, defensionis, & retentionis, vocationes, consensus, protestationes & reprotestationes, retorsiones, litteræ mutui compassus & liberationis a subiectione, recepisse, requisitionis, intercessionales, & libelli supplices varii generis reperiuntur: cum solida declaratione & brevi instructione, quo modo hæc omnia sint formanda, quæ cautelæ observandæ, & quem in his huiusque generis negotiis usitatæ exceptiones, beneficia & clausulæ effectum & vim habeant.

Io. Iodocus *Beck*, natus Norībergæ d. 2. Nov. 1680. I. V. doctor, illustrissimorum Comitum de Hohenloë-Neustein, & de Giech consiliarius, ac Reip. patriæ advocatus ordinarius, nunc professor iuris in academia altorfina extraordinarius, edidit Animadversiones ad *Hoppii* Comment. in Institut. Iustinianeas, Prolegomena Iuris universi, Annotationes ad *Struvii* Iurisprudentiam rom. german. forensem, Praxin auream de iurisdictione superiore, criminali & centena, Tractatum de limitibus, ac Disputationes de coniugalis debiti præstatione, de desponsationibus liberorum neglecto consensu Parentum initis, de fatali interponendæ appellationis, deque probatione per testes de auditu alieno deponentes.

LXVII.

Io. Paulli KRESSII. Commentatio succincta in Constitutionem criminalem Caroli V. Imperatoris. Hanoveræ 1721. In qua non solum de Constitutionis & Ordinationis ipsius origine, Maximiliano I. verisimiliter a Goldasto adscripta, atque Goldastiana, pluribus agitur, Proiectaque comitialia de anno 1521. Wormatiæ, & 1529. Spiræ, hactenus inedita, ex Archivis producta sedulo cum singulis Articulis Ordinationis in Comitiis ratisponensibus A. 1532. publicatæ, conferuntur, verum etiam ipsius textus ratio ita habetur, ut nihil ad iurisprudentiam criminalem pertinens iudiciariam omissum, sed universa doctrina & praxis rerum cri-

criminalium perspicue tradita & absoluta sit, in usum tam academicum, quam forensem. Ipsa etiam Constitutio criminalis germanico idiomate hic exhibetur, singulisque articulis luculentae annotationes subiunguntur. Libro praemisit auctor bene longam & eruditam Praefationem, in qua de variis praedictae Constitutionis editionibus, de diligentia & studio suo in indaganda eius origine, de lingua, qua illa conscripta fuit, de eius valore & auctoritate, de variis auctorum iudiciis circa eandem, deque instituti sui ratione disserit. In eadem depromit rationes suas, cur MAXIMILIANO I. originem Constitutionis criminalis adscripserit, & cur addiderit vocabulum, *verosimiliter*, nimirum quia Moguntia aliter atque aliter rescriptum fuit. Talis liber, ut alios praeteream, est etiam D. Georg. *Bayeri* Delineatio Iuris criminalis secundum Constitutionem Carolinam, denuo edita Lipsiae 1722. 4.

Io. Paullus *Kreß*, Hummelshayna-variscus, natus A. 1678. die 22. Februarii, humaniora in Gymnasio gerano, Iuris autem & philosophiae studia Ienae & Halae excoluit, & in priorem locum reversus post impetratos honores doctorales, magno cum adplausu iura praelegit, donec A. 1712. Helmstadium in academiam Iuliam vocaretur, ubi praelectionibus tam privatis, qum publicis, nec non responsis ad implorationes aliorum dandis tam se praestat sedulum, tam industrium, tamque accuratum, ut spem de se conceptam non tantum impleverit, sed etiam superaverit. Ienae edidit Dissertationes de Crimine abactus, de Procuratore fines mandati excedente in processu subhastationis, de Dardanariatu Iosephi, de Iure agriculturae, de paroemia, *Unter dem krummstab ist gut wohnen*; Helmstadii autem, de Rationibus decidendi, de Iure summo iniuria summa, de Aequitate successionis coniugum. Praeterea edidit Specimen iurisprudentiae forensis, Commentarium in librum *Pufendorfii* de habitu religionis, *Thummermuthii* tractatum de paroemia, *Krummstab schleusset niemand aus*, eique praemisit Dissertationem de feudis ecclesiasticis, cum variis rarioribus annexis.

LXIIX.

Christiani THOMASII Kurze lehrsätze, Breves positiones de crimine magiae, germanice redditae, & ex Meyfarti, Naudaei, aliorumque eruditorum scriptis illustratae a Io. *Reichio*. Halae mag-

magdeburgicæ 1704. Suntque duæ huius operis partes, Prior varia sistit scripta de ineptiis & iniustitia (vom unfug) processus magici, 1) Malleum iudicum. Qui liber videtur scriptus esse sæculo XVI. a quodam Protestantium. 2) Cautionem criminalem erga magos & sagas. Quæ auctorem habet Fridericum *Spee*, iesuitam. Vide Gottfr. *Wahrliebii* Nichtigkeit, Vanitatem actuum magicorum p. 157. 3. Io. Matth. *Meyfarti* Christianam admonitionem ad Magistratus & Pastores, quomodo crimen magiæ serio eradicandum, at in persecutione eius tamen caute procedendum sit. 4) Varias species Actorum in caussa magiæ, e quibus tam creditorum magorum fraus & dolus, quam insufficientia & puerilia magiæ iudicia, per torturam expressæ confessiones, aliæque processus contra magos instituti corruptelæ manifestantur. Posterior, titulum habens Vlterioris ineptiarum magiæ, exhibet 1) Gabr. *Naudæi* Apologiam pro celebribus viris, qui magiæ falso accusati fuerant. Quæ quidem versio errores non parvos habet, ob hoc tamen laudanda est, quod in capita & numeros distincta, & summariis est instructa. 2) Acta diabolorum in urbe Galliæ Lodunensi. 3) Historiam de magia Lud. Godofredi. 4) Christ. *Thomasii* positiones de crimine magiæ. Quibus adiuncta sunt Additamenta, 1. Hieronymi a *Sancta fide* Refutatio Cogitationum anonymi cuiusdam contra Thomasii doctrinam de crimine magiæ. 2. G. B. M. D. Philosophica investigatio vis & operationis diaboli in corporibus naturalibus. Auctor est *Buchingius*, 3. *Thomasii* Responsum iuridicum de quæstione, num quis propter metum a spectris conductioni domus renuntiare possit. 4) *Eiusdem* Examen historicum originis & progressus inquisitionis contra sagas. In quo clare ostenditur, diabolum, qui secundum vulgarem opinionem pacta cum iis init, venerem cum iisdem exercet, atque in montem Melibocum eas ducit dicam? an abripit, ante unum duntaxat sæculum cum dimidio natum esse. Omnia hæc scripta eo collineant, ut præiudicia & superstitiones, quibus maxima pars hominum in hac materia inde usque a puero vexatur, eximantur, & horribilibus atque inhumanis processibus inquisitionis pessulus obdatur. Sed & hinc factum, ut multi surrexerint, qui arma arriperent, & pro vulgari opinione, tanquam pro ara & foco, decertarent, donec sæpius repulsi, nec minus delassati, arma posuerunt, suavique se dederunt quieti. Io.

Io. *Reiche*, derenburgensis, natus A. 1674. primum theologiæ, deinde Iurium studiosus, ac *Stryckiorum*, *Bodini*, & *Thomasii* discipulus, Philos. & Iurium doctor minime vulgaris, sed exquisita doctrina, verique & iusti studio ut qui maxime ornatus, propterque ea celebritatem in orbe erudito consecutus maximam, atque hinc consiliarius aulicus apud serenissimum Principem Hassiæ homburgicum, & rever. Capituli cathedralis ædis magdeburgensis syndicus constitutus, divitias eruditionis & prudentiæ suæ non in illorum duntaxat commodum dispensat, sed etiam satis ostendit & comprobavit Disputationibus de colossis, & iure colossorum.

LXIX.

Christiani THOMASII Ernsthaffte, aber doch mundere Gedancken, Seriæ, at liberales tamen & experrectæ Cogitationes atque animadversiones in varios actus iuridicos. Halæ Magdeburgicæ 1720. & 1721. Partes IV. vol. II. In quarum prima agitur 1. de muliere infanticidii suspecta. 2. de clavigero, sive frumentorum receptore & adnotatore, (vom Kornschreiber) qui ex odio a suo monasterii administratore accusatus est. 3. de absolutis ab inquisitione, quod non semper iis liceat vindictam sumere a denunciantibus. 4. de inferiore magistratu, an & quatenus cæsionem virgarum aut proscriptionem in mitiorem possit mutare pœnam? 5. de rudi præfecto, qui læsionem aliquam illegitime voluit vindicare. 6. de muliere avara, quæ maritum suum sponsalibus ad lucrum directis circumvenire ac defraudare voluit, sed ipsa se postea defraudatam vidit. 7. quid faciendum, si quis iniuriam passus est, nec scit, a quo. 8. de informi, quamquam ab excelsa manu scripto, attestato. 9. Originale inepti alicuius rabulæ. 10. de informi registratura, atque intempestivo super illam strepitu. 11. an, & in quantum concessio privilegii pro coquo pertineat ad regalia, nec ne 12. de clandestinis litteris Magistratus, in transmissione Actorum. 13. de sacerdote, qui in concione sua alios lædit. 14. de fraudulenta transactione cum sacerdote. 15. de tribuum sive societatum urbicarum usurpatione iurisdictionis. 16. de duobus liberis, qui suspecti erant, quod sororem suam suspenderint. 17. de Collegio SS. Simonis & Iudæ goslariensi, an immediatum & liberum

berum sit Collegium. 18. absolutio feminæ cuiusdam, quæ illegitime criminis magiæ accusata fuerat. 19. de partialitate Iudicum, qui in rebus inquisitionis sententias sibi displicentes ab Actis removent. 20. de periculo corporis & animæ, nec non amissione honoris ac reputationis, qui ex abusu indifferentium, vel etiam alias utilium rerum oriuntur. 21. de pœna senis alicuius, qui filiolum suum recutito alicui vendere voluit. 22. de salvo conductu, eique annexis conviciis. 23. de prudentia iudicum in dimissione delinquentium, cum horum cautione. 24. de miserabili statu alicuius in atheismum prolapsi eruditi. In secunda 1. de præsente statu administrationis iustitiæ, eiusque futura correctione. 2. de differentia inter vim publicam, & alias in via publica actiones frivolas. 3. de imparibus Principum S. Rom. Imperii & feminarum tenuis sortis sponsalibus. 4. de novo tentamine tollendi longitudinem processuum in foro. 5. de signis & prudentia medici politici, qui forte ad contrahendum diuturnos processus potest adhiberi. 6. Politici cuiusdam halensis Iudicium A. 1614. conscriptum, cur Formulæ concordiæ non possit subscribere. 7. Annotationes ad præcedens Iudicium. 8. de coniugio sacerdotis cum defunctæ uxoris sorore, & num Dominus territorii id possit permittere. 9. de iure feudali longobardico & germanico, atque utrum sit præ altero attendendum. 10. de exemplis insulsorum atque absonorum processuum contra magos & sagas. 11. Ioannis *Schvvarzkopfii*, cancellarii wolfenbuttelensis, Iudicium de ordinatione iuris circa sacra: huc usque valde rarum. In tertia 1. de reliquiis papatus politici in inquisitione adversus innocentes homines. 2. de comicis, morionibus, carnificum filiis, & chartæ confectoribus, an, & in quantum ad dignitates academicas possint admitti? 3. de statu & iure impari in coniugio procreatorum liberorum, deque concubinis Principum. 4. de processibus contra sagas, nullum habentibus fundamentum. 5. de ministro, qui cavet, ne odiosis se se negotiis immisceat, an puniri possit? 6. de collegarum odio & invidia, larva iustitiæ obtectis. 7. de tali statu inter Iudicia & advocatos. 8. de affectibus Superiorum erga inferiores. 9. de affectibus inter Ecclesiasticos & Civiles regnantibus. 10. de concubinatus sine fundamento accusatione. 11. de hypocriticis prætextibus violenter defendendi antiquas & fundamen-

to

to destitutas doctrinas in rebus matrimonialibus. 12. de variis quæstionibus & controversiis circa ius patronatus ecclesiastici. 13. de homine duabus feminis fidem matrimonii pollicente, nuptiasque cum ea celebrante, quam postremo sibi desponsavit. 14. de dissolutione sponsalium per fraudem factorum, si fraus sit demonstrata. 15. de dissolutione sponsalium & coniugii; propter enatum odium. 16. de dissolutione matrimonii ob incurabilem & contagiosum morbum alterius coniugum. 17. de iure eruditorum exterminandi e vicinia opifices strepitosos. In quarta denique 1. de lutherano, qui ad romanam sive catholicam transit ecclesiam, utrum salutem amittat? Vbi Iudicia adducit non tantum Theologorum helmstadiensium, sed etiam aliorum cum Theologorum, tum Politicorum, inter quæ tamen quædam omissa sunt. Indicat autem initialibus litteris 1) Christian. Henr *Behmium*, superintendentem tunc general. gandersheimensem. 2) Casp. *Calvoerium*, superintend. zellerfeldensem. 3) Io. *Fabricium*, prof. helmstad. 4) Herm. *von der Hardt*, prof. helmstad. 5) Io. Barthold. *Niemeierum*, prof. helmstad. 6) Adamum *Rechenbergium*, prof. lipsiensem. 7) Christianum *Spechtium*, abbatem riddageshusanum, 8) Io. Andr. *Schmidtium*, prof. helmstad. 9) Frid. *Weisium*, prof. helmstad. 10) Christoph. Tob. *Wideburgium*, prof. helmstadiensem. Hoc tamen rescivit illustris auctor, Iudicia illa non expetita fuisse ante, sed post sententiam sponsalium; nec informationis, sed curiositatis caussa: quamquam hoc nemini tunc, nisi uni notum erat. 2. de crimine læsæ maiestatis, si euangelici sacerdotes Principi suo absolutionem & usum S. cœnæ denegare audent. Quod responsum iam plenum & integrum in lucem producitur. 3. de prudenti circumspectione Principum euangelicorum in punitione papizantibus Vniversitatum doctrinis seductorum, quamvis enormiter aberrantium sacerdotum. 4) de aliquibus quæstionibus circa codicillum aliquem. 5. de V. quæstionibus circa fideicommissum. 6) de politico inter Sacerdotes euangelicos papatu in puncto, ut ita loquar, hæretificationis. 7. de papizante renitentia aliquot Sacerdotum contra ipsorum Magistratum. 8. de valore testamenti, editione inventarii, & legato pro testamenti scriba. 9. de sensu Constitutionis electoralis saxonici de servitiis quæ rustici Nobilibus præstare debent. 10. de iuramento pur-

 gato-

gatorio, ad denunciationem dissolutarum feminarum non facile adiudicando. 11. Exemplum cœptæ accusationis de læsione ultra dimidium. Et hisce IV. Partibus totidem præmittuntur Præfationes, in quarum prima excellentissimus auctor loquitur de suis fatis, quæ inde iam a pluribus annis expertus est, de scriptis suis, eorumque adversariis, item de proposito suo edendi Responsa iuridica; in secunda iudicium suum promit de singulis hac in Parte contentis Responsis, dubitans, an primum sit Io. Reinholdi *a Patkul*, Legati russici, & Regis Poloniæ consiliarii intimi; tertia de inquisitione contra se instituta, de qua primum scriptum agit, idque verbosius, verba facit, se se excusans, quod Annotationes suas in primum Iudicium Partis II. de correctione iustitiæ administrandæ nec dum producat; in quarta iudicium suum de transitu ab ecclesia Protestantium ad Romanam contra auctorem *Non conducti agentis* defendit, ac denuo spem facit edendorum Tentaminis historiæ contentionis inter Magistratum & Sacerdotium de iure ecclesiastico, & Cogitationum suarum in primum scriptum Partis II. de correctione emendationis rerum ad Iustitiam pertinentium, cuius iam verum auctorem ait se scire. Sed an otium sibi futurum sit, Brunsvicensis etiam Iudicii, quod ultimum est in II. Parte, illustrationi operam dare, dicere non audet.

Bedencken uber II. Fragen, Iudicia de II. quæstionibus, collecta & edita a Christiano IRENOPHILO. A. 1721. Quæstiones sunt hæ, 1. propositæ a sereniss. Principe: 1. An quivis, lutheranæ aut catholicæ religioni addictus, si Iesum Christum pro medio salutis agnoscat, eiusque meritum & iustitiam vera fide apprehendat, salutem consequatur æternam. 2. An princeps in religione Protestantium educata, si ei offeratur coniugium cum Principe romano-catholico, sub hac conditione, ut ipsa ad eius sacra se recipiat, sine dispendio salutis æternæ hoc facere possit, præsertim, si ex concurrentibus circumstantiis providentia animadverti & spectari possit divina? Atque ad has quæstiones VI. hic dantur Iudicia sive Responsa: quorum primum est Hermanni Christiani *Specbtii*; secundum Io. Andr. *Schmidtii*; tertium Io. *Fabricii*; quartum Christoph. Tob. *Wideburgii*; V. Hermanni *von der Hardt*; sextum Godofredi Guilielmi *Leibnitii*. Quis autem Christianus sit *Irenophilus*, qui Præfatiunculam & Epilogum addidit, fateor me nescire.

LXX.

LXX.

Io. Philippi ODELEMII Expositio panegyrica numismatis argentei in memoriam ducalis palatii Salzthalensis terræ Brunsvico-Luneburgicæ. Wolfenbuttelii 1708. Ab illo igitur numismate occasionem sumit loquendi de persona serenissimi Ducis ANTONII VLRICI, eiusque celsissima familia, de pileo seu corona ducali, Principum in Imperio romano-germanico auctoritate & potestate, de antiquitate & præeminentia Ducum Brunsvicensium & Luneburgensium, de differentia inter ipsos secundum duplicem lineam, de cœnobio, horto & palatio Salzthalensi, eiusque picturis, statuis & aliis admirandis. Expositionem sequitur Monumentum cœnobii Salzthalensis sive Dissertatio de primitivæ ecclesiæ monialibus.

EIVSDEM Catechetische vertheidigung, Catechetica defensio quæstionis, An Princeps lutheranus, propter impetrationem spiritualis officii, sine offensione conscientiæ suæ & æternæ salutis amissione, a sua religione ad romanam transire possit? Coloniæ 1712. contra Mich. *Treguenii* Prufung sive Examen. Ipse quidem adfirmat, & rationem rubri sui reddit, ex Catechismo Petri *Canisi* iesuitæ maiori ostendens, Romanam ecclesiam non prohibere lectionem S. scripturæ, nec reiicere fiduciam fidei, nec in operibus ponere iustificationem, nec fiduciam collocare in hominibus, nec adorare imagines & reliquias Sanctorum, nec laicos calice privare, nec missæ incruento sacrificio violare cruentum sacrificium Christi, nec Papam pro Christi vicario agnoscere contra Domini nostri mandatum, nec prohibere coniugium, & usum ciborum.

EIVSDEM Dissertatio de reliquiis Consistoriorum Protestantium romano-catholicis. 1713. Qua ex divini, canonici ac civilis Iuris, nec non Historiæ ecclesiasticæ ac politicæ principiis ostenditur, Protestantes quidem in ecclesiasticis iurisdictionem papalem recte abiecisse, plerosque tamen eiusdem conclusiones in Consistoriis retinere suis. Editio secunda

EIVSDEM Responsio ad Christ. Frid. *Platneri*, ICti & syndici goslariensis, Quæstionem I. Centuriæ I. An pactum inter coniuges, quo maritus suo in uxorem imperio renunciat, atque in illam

lam resignat, valorem habeat? Sed auctor præiudicialem hanc ponit quæstionem: An detur quoddam in uxorem imperium maritale? pluribusque eam rationibus negat, ac tandem concludit, inter coniuges esse societatem, imperium vero nullum.

EIVSDEM Apologia Dissertationis inauguralis de Reliquiis sacramenti in matrimonialibus. Brunsvigæ 1716. Qua D. Valent. Ern. *Læscheri* Narrationes innocuæ (Vnschuldige Nachrichten) de A. 1705. p. 118. & seqq. nec non D. Mich. Henr. *Gribneri* Dissertatio de his, quæ ex Iure Protestantium matrimoniali ad reliquias sacramenti perperam referuntur, ad modum promulsidis examinantur ac discutiuntur. Cum Epilogo, in quo de sacramento coniugii, de antichristo, de Papæ romani primatu & infallibilitate, de scripturæ S. obscuritate, de traditionibus, de fide carbonaria, de cærimoniarum multitudine, de absolutione sacerdotali disputat, atque in singulis aliquid fermenti pontificii ad nos pervenisse autumat: statuit quoque, Romanenses nobiscum consentire in articulis fidei essentialibus, & reformandos esse processus iuris æternos nimisque sumtuosos.

EIVSDEM (qui quidem, sicut in tribus scriptis sequentibus, sub *Christiani Anonymi* nomine latere voluit,) Ammerckungen, Annotationes in D. Val. Ern. *Læscheri* Demam refutatum, eiusque IV. Quæstionem, An S. scriptura ab omnibus legi possit? 1716. Vbi quidem Odelemius putat, non esse promiscue ab omnibus legendam, sed ab illis, qui sine offensione id facere queant.

EIVSDEM Anmerckungen, Annotationes in M. Io. Christiani *Kochii* Indifferentistam refutatum, & D. Valent. Ern. *Læscheri* Narrationes innocuas de A. 1716. pag. 1054. & A. 1717 225. Francofurti & Lipsiæ 1719. Ad eas respondet *Kochius* in Narrationib. innoc. A. 1719. 842.

EIVSDEM Beantwortung, Responsio ad D. Io. Gottlob *Stolzii* sic dictam Merito reiectam theologicam & politicam neutralitatem religionis, cum Admonitione ad tollendam & abscindendam sectariam vim conscientiarum, auctoritatis humanæ idololatriam, & controversiarum non necessariarum gangrænam, e contrario ad sectandam veram fidei communionem. Francofurti & Lipsiæ 1719. Recensita in *Nova Bibliotheca* T. IX. 905.

EIVS-

EIVSDEM Papistische herrschafft der lutherischen Prediger, Reliquiæ papo-cæsariæ romanæ in disciplina ecclesiastica apud Lutheranos. 1722. Loquitur nimirum de illa vi ac potestate, quam non nulli Ecclesiæ ministri usurpare audent in denegando certis hominibus, quos pro reis habent, accessu ad confessionem & S. cœnam, atque in resistentia erga Magistratum, meliora ac moderatiora præscribentem. Tale quid contigit Brunsvici, unde magni motus & turbæ secuti sunt. Collidebantur tunc temporis Magistratus una cum Capitaneis civitatis & Ministerium, & ab utraque parte petebantur Responsa a diversis exteris Ministeriis & Facultatibus academicis, & quamvis Ministerii ausibus faverent Ministeria *stralsundense*, *lubecense*, *hamburgense*, *luneburgense*, *cellense*, *hanoveranum*, & *hildesheimense*, omnibus tamen id modis improbarunt Facultas theologica *vitembergensis*, Iudicium ecclesiasticum *rostochiense*, & Facultas ICtorum *marpurgensis*. Atque omnia hæc Responsa, quæ huc usque perrara atque ignota erant, ac ne quidem in reverendi *Rehtmeyeri* Historiæ ecclesiast. brunsvic. Parte IV. c. 4. ubi de his motibus sermo est, reperiuntur, collegit, & collecta exhibet auctor noster, atque ideo laudatur ab illustri *Thomasio* in Præfatione in IV. Partem Consiliorum iuridicorum. Vitam & scripta eius aliqua recensuimus P. IV. huius operis, p. 482. illis autem addenda sunt sequentia: Victorini *Severi* Literæ amicæ ad Io. *Schmidelium*, prof. erfurtensem, de transmissione Actorum. A. 1706. Christiani *Anonymi* Literæ theologico-politicæ de serenissimi ANTONII VLRICI, qua religioni reformatæ addictos ad iura civitatis brunsvicensis invitavit. A. 1708. & Epistola responsoria de tolerantia omnium in Imperio romano-germanico receptarum religionum. A. 1709. Neque etiam elaboratis, sed hoc quidem tempore ineditis destituitur: audivi enim, in MSStis apud eum quiescere Observata practica ad Recessum Imperii novissimum, de anno 1654. Tractatum de furto, eiusque pœnis: Observationes ad Hug. *Grotii* definitionem Iuris naturæ: Disquisitionem de tribus Parcis: Historiam *Iosephi* ex Alcorano descriptam, cum Notis: Animadversiones ad Sam. *Pufendorfii* Ius feciale: Consistorialia brunsvicensia: Iure defensam theologicam & iuridicam religionis neutralitatem: Iudicium de expresso pacto ad venditionem in scriptis celebrandam necessario,

 per

per sententias & responsa *Lipsiensium*, *Helmstadiensium*, *Rostochiensium*, *Kiloniensium*, *Vitembergensium*, *Giessensium*, *Francofurtensium*, *Ienensium* & *Halensium*, contra ICtos altdorfinos: & Schediasma de reliquiis papatus in dispensatione graduum matrimonii prohibitorum.

LXXI.

Hermanni Adolphi MEINDERSII Antiquitates saxonicæ & francicæ, sacræ & profanæ. Lemgoviæ 1711. Specialis titulus hic est: Tractatus-historico-politico-iuridicus de statu religionis & reip. sub Carolo M. & Ludovico Pio; isque IV. Dissertationibus absolvitur, quarum prima Commentarium ad Capitularia II. CAROLI M. de partibus Saxoniæ continet: secunda religionem Gentilium & statum religionis christianæ, aliasque res & ritus ecclesiasticos veteris Saxoniæ & Westphaliæ sub CAROLO & LVDOVICO Pio explicat, & fundamenti loco Indiculum superstitionum & paganiarum saxonicarum, in concilio listinensi A. 743. promulgatum exhibet, Professionemque fidei vetustam saxonicam cum abrenunciationis Formula proponit: quarta de collegiis & monasteriis antiquis veteris Saxoniæ agit. Eique adduntur 1) Dissertatio de origine ac iure decimarum in antiqua Saxonia sive Westphalia. 2) Statuta Capituli bilefeldensis correcta, & Papæ ac Guilielmi, Iuliacensium, Clivorum & Montium Ducis auctoritate confirmata. Atque hæ Dissertationes, iudicio doctissimorum virorum, qui *Acta eruditorum* colligunt, Supplement. T. VI. 217. summo studio ab auctore nostro elaboratæ sunt, & salivam movent ad reliquas, quas promisit, lucubrationes expetendas. Vide modo memorata *Supplementa* Actorum erudit. & *Ingenuas cogitationes* super Diariis, Extractis & Scriptis menstruis, T. I. 936. Neque silentio a nobis prætereundum, præter generalem, fere singulis Dissertationibus præfixas esse eruditas Præfationes, & lectu dignissimas: nam in prima docet, Saxoniam olim divisam fuisse in Westfaliam, Angariam & Ostfaliam; Capitulationem CAROLI M. de partibus Saxoniæ deberi eruditæ diligentiæ Ferdinandi *a Furstenberg*, qui postea evectus est ad Episcopatum & Principatum monasteriensem ac paderbornensem, multaque ex ea licere discere, denique Westfaliam nomen suum sortitam esse a plaga si-

ve

ve agris occidentalibus: in secunda, *Indiculum* superstitionum & paganiarum saxonicarum, cum *abrenuntiatione diaboli, & Professione fidei saxonica*, a prædicto *Ferdinando*, tanquam prædives spolium, e bibliotheca vaticana in Germaniam allatum, vetustissimum esse antiquitatis saxonicæ monumentum, e quo, quantis in tenebris superstitionis & idololatriæ versati sint Germaniæ populi, cognoscere liceat: in tertia de occasione & scopo Dissertationis suæ agit, nempe cum promiserit Cl. Henr. *Meibomius* iunior Tractatum de veritate vel falsitate carolinorum diplomatum, & *Goldastus* libellum de venditatis Cæsarum Regumve donationibus, se se eorum monitis instinctum materiam illam voluisse tractare; neque vero hac disputatione sibi constitutum ullius iuribus aut privilegiis præiudicium facere: certe Principum, Episcoporum atque Abbatum privilegia & iura regalia melius in concessione posteriorum Cæsarum, donationibus Regum, ut & longi temporis præscriptione, & bona fide, quam in fictitiis atque adulterinis, aut saltem dubiæ fidei & suspectis tabulis fictisque diplomatibus fundata esse. In generali autem præfatione ægre fert, non exstare, si Io. *Gryphiandrum* & Io. Iustum *Winckelmannum* excipias, scriptorem commodum & eruditum, qui de rebus westfalicis vetustis & recentioribus aliquid memoriæ & litterarum monumentis commendaverit; se præsenti opere historiam criticam & politicam Westfaliæ, non per annorum seriem, quod Annales faciant, sed per summa rerum capita, & veluti in universum dare; & IV. istas Dissertationes debere quasi esse prodromum X. aliarum, quas ad publicandum in parato habeat. Quænam vero illæ 1. de statu christianæ religionis & rituum ecclesiasticorum in veteri Saxonia sive Westfalia, tempore CAROLI M. & LVDOVICI Pii. 2. de forma & regimine Reipublicæ saxonicæ antiquæ & modernæ. 3. de re militari veterum Francorum & Saxonum. 4. de origine, progressu & moderno statu, item præstantia & antiquitate nobilitatis westfalicæ. 5. de origine servitutis & decimarum in antiqua Saxonia sive Westfalia. 6. de iudiciis criminalibus veterum Francorum & Saxonum; ubi de origine *Iudicii occulti vvestfalici* curiose inquiritur. 7. de re nummaria Francorum & Saxonum. 8. de re domestica, sive œconomia veterum Francorum & Saxonum. 9. de lingua veterum Francorum & Saxonum, eorumque

que vestitu & habitu. 10. de eorundem legibus. Exstant etiam apud eundem MSS. opuscula sequentia: 1. Bibliotheca curiosa westfalica, sive recensio auctorum, qui de rebus westfalicis & saxonicis scripserunt. 2. Introductio ad historiam Westfaliæ. 3. Ius publicum ravensbergense. 4. Series Comitum ravensbergensium historica, genealogica & politica. 5. Antiquitates bilfeldienses. 6. Antiqq. Schildesienses. 7. Antiqq. & origines hervordienses. 8. Antiqq. & origines angarienses.

Herm. Adolph. *Meinders*, westfalus, consiliarius regius, gogravius sive director Dicasterii ravensbergensis, & ICtus bilfeldiensis, immortaliter meritus est de patria sua, immo de universa Germania, quod tantum temporis & laboris rebus Teutoniæ perscrutandis impendere, multaque, quæ in tenebris iacebant, aut falsorum nebulis obducta erant, in lucem proferre & repurgare voluerit. Hac profecto ratione lucidissime demonstravit, verum se esse Saxonem, qui & viribus corporis valeat & ingenio ad tantos labores subeundos ac perficiendos. Vnde & elogium viri eruendis patriæ antiquitatibus diligenter incumbentis, in Tomo VI. *Supplem.* Actorum erudit. p. 212. iure meritoque nactus est.

EIVSDEM Thesaurus antiquitatum francicarum & saxonicarum, tam sacrarum, quam profanarum. Lemgoviæ 1710. Qui quidem est catalogus MSStorum, quæ auctor ad edendum habet parata: de quibus iam supra dictum.

EIVSDEM Dissertatio de iudiciis centenariis & centumviralibus, sive criminalibus & civilibus veterum Germanorum, inprimis Francorum & Saxonum. Lemgoviæ 1715. Opposita Io. Laur. *Fleischeri* Dissertationi inaugurali, subque præsidio illustris Thomasii habitæ, de vera origine, natura, progressu & interitu iudiciorum westfalicorum.

EIVSDEM Tractatus de origine, progressu, natura ac moderno statu nobilitatis & servitutis in Westfalia. Cum Commentario ad Ordinationem provincialem ravensburgensem de hominibus propriis, sive de iure colonario, vulgo, *Vom eigenthums-recht in Westphalen.* Lemgoviæ 1713. Hanc materiam ita tractat auctor, ut, sicut in Præfatione exponit, tribus hominum

inter

inter eruditos, ac præcipue Iuris studiosos, generibus satisfecisse sibi videatur: alii enim in studiis curiositatem & animi oblectationem sectantur, alii humaniorum & historiarum atque antiquitatum tractationem studio iuris iungunt, alii denique de pane lucrando cogitant. In illorum gratiam latissime explicat, quænam libertatis ac servitutis fuerit antiquissima ratio, natura ac conditio apud vetustissimos Germanos: ad istorum palatum sunt ea, quæ in prima & secunda Parte speciali, nec non in Appendice afferuntur: & pro hisce faciunt Præiudicia & Iudicata singularia, item Decisiones & Conclusiones, ex ICtis celeberrimis petitæ, quæ in utroque Commentario, theoretico, puta, & practico, immiscentur. Ceterum scripsisse quidem & *Stammium*, *Husanum* ac *Mevium* ait de servitutibus, sed perperam ex Iure civili omnia iudicare ac decidere ausos esse; meliusque rem tractasse *Pottgiesserum* in elegantissimo atque eruditissimo libello de statu ac conditione servorum, tam antiquo, quam hodierno, in Germania nostra.

EIVSDEM Vindiciæ libertatis antiquæ saxonicæ sive westfalicæ, & iusta explicatio Diplomatis *Carolini* Trutmanno Comiti prætense dati A. 779. Lemgoviæ (1713) Putat autem, Formulam istam non esse specialem, uni homini vel viro illustri, cui *Trutmanni* nomen fuerit, sed generalem atque universalem, omnibus fidelibus Saxonibus, (quippe qui Trutmanni, quasi Treue mænner appellati fuerint) saltem primi ordinis, sive ex primaria nobilitate, ob iuratam fidelitatem, a CAROLO M. concessam. Atque hic multis disputat contra *Rhetium* & *Cocceium*.

EIVSDEM Bedencken und Monita, Cogitationes & monita, quomodo sine cæco zelo & præcipitantia in processu sagarum & inquisitione magica, a parte tam iudicis, quam regii fiscalis & defensoris in terris regiis prussicis & electoralibus brandenburgicis agendum sit. Lemgoviæ 1716. Vbi auctoris sententia hæc est, processus sagarum, inquisitorium videlicet & accusatorium, restringendos potius, quam extendendos, neque alterutrum instituendum, donec adsit corpus delicti & rei existentia sive evidentia, nec non caussa proxima caussati: neque vero tunc statim ad capturam & torturam progrediendum, sed casum dubium, vel speciem facti, & statum controversiæ cum omnibus circumstan-

tiis ad Facultatem aliquam iuridicam, immo, pro facti qualitate & rerum circumstantiis, ad theologicam vel medicam, & porro Responsum ex academia acceptum ad Aulam, ut ab ea vel confirmetur, vel reformetur, transmittendum; sique huic placet, ut processus instituatur, eum advocato fisci committendum, pariterque defensori iniungendum, suas ut partes, secundum conscientiam & sanam rationem, probe accurratissimeque observet. Praeterea si corpus delicti & caussa proxima in aprico, & satis probatum, hinc inde deductum, submissum, & sententia lata est, Acta iterum ad iuridicam aliquam, aut, secundum rationem circumstantiarum, ad aliam Facultatem, ut ea sententiam formet iudicialem cum rationibus dubitandi & decidendi, & hanc rursus ad Aulam, sive ad confirmandum sive ad reformandum, ire iubendam.

LXXII.

CAROLI VI. Imp. Wahl-Capitulation, Capitulatio. Lipsiae 1712. Cum necessariis Annotationibus, ex historia, fundamentalibus Imperii legibus & Actis publicis, ubi pariter discrimen ostenditur Delineationis capitulationis perpetuae. Ex Praefatione notandum: Capitulationem esse pactum, certis capitibus & articulis comprehensum: CAROLI V. Capitulationem esse primam, CAROLI autem VI. excellentissimam: eandemque primam, ad quam concurrit Legatio regia Bohemica; neque in ea nude ac simpliciter respectum fuisse ad praecedentes Capitulationes, sed in primis ad Delineationem perpetuae capitulationis; atque adeo, secundum illam, cuncta elegantiori proponi ordine: spemque ali posse, hoc systema capitulationis multum collaturum ad Perpetuae partum capitulationis: sicut non crude adfirmandum, Capitulatione restringi potestatem Imperatoris, ita certum esse, quod Imperator in gubernatione Imperii non maiorem possideat potestatem, quam quae ipsi datur per Capitulationem: veram totius status in S. rom. Imperio sub quovis Imperatore formam sive faciem non posse melius, quam ex Capitulatione iureiurando confirmata cognosci: historiam Capitulationum petendam ex *Conringio*, *Rachelio*, & *Limnaeo*: denique commentatorem nulli se parti addixisse, sed rem tractasse simpliciter, & citra cuiusquam praeiudi-

iudicium, quasi medium inter Cæsareanos, Electorales & Principales.

Carolus, natus A. 1685. Kalendis Octobris, LEOPOLDI magni filius, post obitum CAROLI II. a Patre cum consensu IOSEPHI Romanorum Regis declaratus Rex Hispaniarum, ut ius suum persequeretur, per Hollandiam, Angliam & Portugalliam in Hispaniam abiit, & ope Fœderatorum Barcellonam occupavit, ac fortem in aliquot expeditionibus se se exhibuit; totamque sibi subiecisset Hispaniam, nisi redeundum ipsi in Germaniam, ut fratri IOSEPHO in fastigio Imperiali succederet, & conditiones fœderum, miris hominum artibus, postea perforatæ ac violatæ fuissent. Interim Imperium romano-germanicum, & Regna, Principatus ac Provinciæ inclytissimæ Domus Habsburgicæ gaudent iam CAROLO, Imperatorum Romanorum huius nominis VI. & Regum Hispanorum III. faxitque Deus, ut eo diu, atque ad extremam eius senectutem gaudeant, quoniam omnibus illis scientiis ac virtutibus ornatus atque instructus est, quæ in tali ac tanto Monarcha sunt necessariæ. Plura non addo, ne Panegyricum eius videar scribere velle: quin lubentissime fateor, me illas dotes, quibus divina eum gratia beavit, vix satis animo concipere, nedum aptis verbis, condignisque modis eloqui atque exprimere posse. Videantur illi, qui augustissimi Herois Vitam & gesta descripserunt, interque eos Io. Iac. *Schmausii* Staats- und Helden-Cabinet, & huius quidem Apertionem I. p. 1. & seqq.

Sr. Zarischen Maiestæt, S. ZARIAE MAIESTATIS Manifestum de iudiciali inquisitione & sententia contra Alexium, ipsius filium, instituta & dicta Petriburgi d. 25. Iunii A. 1718. Francofurti & Lipsiæ 1710. Ex originali russico in germanicam linguam translatum. Sententia hæc erat: Alexium propter inobedientiam, & conatum excitandæ contra S. Zariam Maiestatem rebellionis, reum esse mortis. Qua etiam mox sublatus fuit.

Petrus, ALEXII filius, natus in Moscovia d. 1. sive 11. Iunii A. 1672. cum fratre IVAN regimen Imperii aggressus est A. 1682. eo autem mortuo, inde ab anno 1696. ut Pantocrator Russiæ, solus imperat. Atque ita imperat, ut ob egregia, quæ gessit atque ordinavit, opera laudari satis nequeat, omnibusque antecessoribus

bus suis præferendus sit. Rem enim civilem, navalem ac militarem in meliorem statum convertit, atque ut artem naves exstruendi ipse addisceret, in Hollandiam & Angliam profectus est, multoque tempore manum operi admovit, sicut & rudimenta militiæ posuit, & ab infimo ad supremum gradum ascendit, barbariem in terris suis sustulit, litteris, scientiisque honorem & cultum restituit, commerciis vitam ac spiritum reddidit, Petropolim alieno in solo condidit, conditamque servavit & admirabilem reddidit, bella prudenter magnoque cum commodo suo composuit, Imperium præclaris auxit provinciis & urbibus, &, quod caput rei est, pietatis, earumque virtutum, quæ Principem ornant, immo quæ ipsi necessariæ sunt, studiosus est quam maxime. Sacris eam exhibet reverentiam, ut non tantum lectionem verbi divini, sed ipsas etiam conciones stans audiat, & ne subditis pietatis exemplum desit, ipse sæpius, inter sacerdotes medius, in publico templo S. Patris alicuius, aut capita non nulla S. scripturæ, alta voce populo prælegit; omnibus in Imperio romano-germanico toleratis religionibus publicum exercitium permittit, atque ut exteros ad terras ditionis suæ alliciat, ad ædificanda nova templa pecunias omnibus & ligna liberali manu donat; aliorum calumnias generoso contemtu prosequitur; æque clementem ac iustum se se exhibet, prout res fert; ut ipse sui sit corporis medicus, sobrietatem ac temperantiam colit; quantamque maiestatis suæ rationem habet, tantam etiam humanitatem sæpe vel erga inferiores & tenuis sortis homines exercet: & dies me deficeret, si Monarchæ huius laudes pluribus vellem persequi. Vide *Descriptionem vitæ Zarii*, *Orbem illustrem* (die Durchl. welt) P. II. 283. *Acta erudit.* A. 1706. 413.

Grundliche vorstellung, Solida demonstratio, Iudicium cæsareæ & imperialis Cameræ in caussis ecclesiasticis Euangelicorum sive Protestantium nullam habere iurisdictionem. 1714. Et hoc probatur ex binis illustrium Cameræ Assessorum, occasione litis Magistratum wezlariensem inter & eiusdem loci pastorem Aegid. Gunther. *Hellmund*, ad Corpus euangelicum ratisbonense transmissis Memorialibus sive libellis, eorumque Appendicibus.

Vom unterscheid, De discrimine inter Vexillum Imperii, & Vexil-

Vexillum conflictus wurtenbergense. 1692. Illud ait appellari Reichs-feld-pannier, hoc Reichs-sturm-fahne: illud in præsentia Imperatoris servisse, hoc in conflictu. Vnde colligit, Wurtenbergensi nullum fieri præiudicium, si Imperator Vexillum Imperii, quod non modo in expeditionibus, sed etiam in solemni actu, ut est coronatio Imperatoris, gestetur, alicui conferat Principi, eique annectat archiofficium, qualia habent S. R. Imp. Electores, & ius hereditarium. Mirum, ni hoc scriptum est God. Guil. LEIBNITII, quippe qui hac de re cum I. G. *Kulpisio* publicis schedis decertavit.

Die Immediatæt, Immediatas saxonicorum Capitulorum, misnensis, merseburgensis & naumburgensis, ex ore Ministerii electoralis saxonici adstructa. Friburgi 1720. Cum Brevi narratione, quæ scripta, Capituli naumburgensis caussa, in publicum edita sint, & quorsum auctor Considerationis nulli parti faventis respexerit, atque in quo eius argumenta proprie consistant. Auctor præsentis huius scripti est D. Io. Wilh. GOEBELIVS. Probatio autem ex ore Ministerii electoralis saxonici nihil est aliud, quam Iudicium Collegii sanctiorum Consiliariorum electoralium saxonicorum ad Electorem IOANNEM GEORGIVM I. qui quidem Capitula illa terris hereditariis posse inseri pernegarunt.

Io. Wilh. *Gœbel*, natus Huxariæ in Westphalia A. 1683. Ienæ *Schubarti*, *Hebenstreitii*, *Treuneri*, *Lynckeri*, *Wildvogelii* & *Frisii*, Regiomonti *Bolzii* & *Pauli*, & Lugduni Batavorum, *Voetii*, *Vitriarii* & *Noodtii* discipulus, iam nunc ICtus & antecessor helmstadiensis, vir gravis, prudens, solidæque eruditionis laude florens, sicut spolia philosophiæ ad culturam iuridici attulit studii, ita utriusque lauream cum adplausu obtinuit. Testantur etiam de eius præstantia Tractatus & Dissertationes varii generis; Tractatus quidem de archiofficiis Imperii, Notæ ad Instrumentum pacis: Dissertationes vero de Principe virtuoso, de mutationibus Rerumpublicarum, de origine iuris venandi, de iuribus Procerum Imperii maiestaticis, de statu Nobilitatis germanicæ, de hereditate eiusque petitione, de iure serenissimæ Domus brunsvicensis in Comitatum peinensem, de tutela; de iure & iudicio rusticorum fori germanici, ac de advocatia armata, sive von der schutz- und schirmge-

rechtigkeit: item Oratio de caussis corruptæ iurisprudentiæ, & Programma de historia Iuris civilis recte constituenda.

Nicolai Hieronymi GVNDLINGII Diatribe de feudis vexilli, vom Fahn-lehn. Halæ magdeburgicæ 1715. In qua multa nova deteguntur, errores virorum clarissimorum ostenduntur, haud pauca vero distinctius ac copiosius proponuntur.

Nicol. Hieron. *Gundling*, noribergensis, Wolfgangi filius, vividi & capacis a puero fuit ingenii; atque hinc non tantum in litteris, philosophia, & theologiæ cultura eos progressus fecit, ut in numero Candidatorum sacri Ministerii patrii esset, sed etiam postea, sub informatione illustris *Thomasii*, tantum in Iure brevi tempore profecit, ut eius laurea rite coronaretur, & studiosam iuventutem præclare informare valeret. Atque has eius dotes respiciens, magisque & magis excitaturus, aut potius foturus augustissimus sapientissimusque Prussorum Rex, non solum ad eloquentiæ & antiquitatum, & postea iuris professionem in academia halensi obeundam eum vocavit, sed sacri etiam tribunalis, quod in Ducatu est magdeburgico, consiliarium constituit: immo filius illius, hodiernus Rex potentissimus, viri merita liberaliter magnificeque remunerans, ad eam ipsum evexit dignitatem, ut sanctioris consiliarii titulo & munere iam fulgeat. Quanto cum adplausu doceat, Hala testatur. Scripta eius magni æstimantur ab eruditis, suntque Delineatio historiæ litterariæ, Delineatio historiæ Imperii romano-germanici, Schediasma de Trebatio Testa, aliudque de Iure oppignorati territorii, Observationes selectæ ad rem litterariam spectantes, Otia, Commentarius de HENRICO aucupe, Franciæ orientalis & Saxonum rege, Via ad veritatem, Liber de efficientia metus, Gundlingiana: nec minus aliorum utilissimos ac fere rariores libros in lucem revocavit, additisque egregiis Præfationibus nitidiores exhibuit, ut, Nicol. *Burgundi* Historiam belgicam, Io. *Casa* Monumenta latina, & Io. *Aventini* Annales Boiorum.

Cornelii Dieterici KOCHII Disquisitio coniecturalis, qua Lex LIIX. duodecim Tabularum de furto per lancem liciumve concepto explicatur. Helmstadii 1721. Nec tantum explicatur, sed a depravatione *Triboniani* & ceterorum interpretum vindicatur,

tur, legibusque divinis confertur. Ipsius autem sententia & coniectura fert, in Lege illa *furtum per lancem & licium conceptum* esse illud fraudis aut furti genus, quod falsa statera falsave mensura committitur a mercatoribus: *Lancem* enim hoc loco esse bilancem vel stateram; *Licium*, funiculum vel filum, quo res mensurantur; *Conceptum*, perpetratum, admissum vel factum.

Cornelius Dietericus *Koch*, Quakenbrugi Westphalorum, quod est ditionis osnabrugensis oppidum, natus a. 1676. d. 2. Iunii, usus est magistris philologiae Esdra *Edzardo*, & Hermanno *Von der Hardt*, philosophiae Christophoro Tobia *Wideburgio*, & Friderico *Schradero*; theologiae Henrico *Wideburgio*, & Io. Andrea *Schmidio*. Anno 1701. magister philosophiae renunciatus, in Belgium abiit, & cum praestantioribus philosophis ac theologis amicitiam contraxit; nominatim cum Campegio *Vitringa*, Io. *Meyero*, Iac. *Perizonio*, Gerardo *Van der Vries*, Casimiro *Oudino*. Anno 1711. m. Aug. Societatem conantium instituit; de qua *Acta erudit.* lipsiens. an. 1712. m. Iun. p. 288. & Eucharius Gottlieb *Rinck* in chronologischen Anhang, oder summarischer Vortsezung des historischen bildersaals part. 2. c. 7. pag. 246.; atque eandem adhuc conservat. Scripsit Invitationes ad deambulationes philosophicas, Prolusiones antiperaltinas, Praefationes, Orationes, cet. tum Disputationes philologicas de eloquentia & poësi Mosis, de nummis samaritanis, cet. philosophicas de moribus poëtarum contra *Clericum* & *Santeuvrimontium*, Emendationes philosophicas decto; initia, & incrementa Polyhistoris logici, de sententia media in A. *Collinium*; inde doctor theologiae, theologicas in *Harduinum*, *Mursam*, *Henschenium*, de anno natali I. C. de Felice & Elipando. Nuper Annales academiae Iuliae publicare coepit, eosdemque per semestria producere perget. Adversarium, quod sciam, expertus est neminem, nisi quod auctor *Notarum* ad Acta erud. teut. part. 20. p. 722. nummos samaritanos parum fructuosos esse asseveravit, auctor *Diarii litt. hag. gall.* tom. 6. p. 47. disputationem anti-collinianam verbo impetiit, & nuperrime vir cel. Io. Georg. *Walchius* prof. eloq. ienensis, in Parergis ipsi imputavit opinionem Thomae Hyde prof. oxon. de angelis etiamnum inter se disceptantibus, quam ipse quidem Kochius suo auctori nominatim acceptam retulit in Polyhistore logico. Laudavit eundem post auctores *lips. Actor. erudit.* & *Rinckium*

chium iam memoratos, A. *Diarii hag. gall.* tom. 6. p. 247. *Kœnigsmannus*, auctor der *Gelehrten fama* passim, der *Unpartheiische bibliothecarius* part. 1. p. 65. sq. Io. Henricus *Acker* in Scrutinio opinionis & scientiæ passim, Auctor des *Neuen der welt*, a. 1710. Io. *Hübner* Supplem. 3. hist. geneal. geogr. p. 160. Gottlieb *Wernsdorf* in Vindiciis Chrysostomi contra Harduinum p. 63. Christianus Sigismundus *Liebe* in Roma Babylone ex nummis p. 2. 24. Io. Frid. *Reimmann* Introduct. in hist. literar. lib. 2. sect. 3. §. 266. p. 400. & Io. Alb. *Fabricius* Biblioth. lat. Supplem. l. 1. c. 8. p. 34.

LXXIII.

Ioannis BOTERI Relationi universali, Relationes universales. Venetiis 1600. Ex bibliotheca Ernesti *Soneri*, qui & nomen suum inscripsit. Editæ quoque sunt A. 1596. 1605. 1640. cum X. de Ratione status libris, & 1662. cumque Notis Iusti *Reifenbergii*, Marpurgi A. 1620. f. & Lipsiæ 1667. in 4. latina autem versio debetur Guilielmo *du Bracqs*, & continuatio alteri Italo. Opus ipsum dividitur in IV. Partes: quarum prima continet descriptionem Europæ, Asiæ & Africæ; secunda narrationem de maioribus mundi Principibus, & caussis amplitudinis ac potentiæ eorum; tertia enumerationem populorum variæ religionis, ut Catholicorum, Iudæorum, Ethnicorum & Schismaticorum; quarta catalogum superstitionum, in quibus olim vivebant gentes in mundo novo, & difficultatum mediorumque, quibus ibi christiana & vera theologia fuit introducta. Additæ sunt mappæ geographicæ IV. mundi partium, in æs incisæ ac descriptio maris, Parti I. subiuncta. De hoc libro ait L'Esprit de Guy *Patin* p. 37. magni eum æstimandum esse, eundemque ad comparandam prudentiam civilem commendant Io. Andr. *Bosius* in sua ad illam dissertatione isagogica §. 75. & *Struvius* Biblioth. polit. p. 159.

Ioannes *Boterus*, Benesio-pedemontinus, informator Principum liberorum Emanuelis Ducis Sabaudiæ, ac postea abbas S. Michaëlis in Clausura (de la Cloture) varios edidit libros, ut, de urbium origine, excellentia & augendi ratione, della ragione di Stato, e della grandezza delle città, i Prencipi ALESSANDRO M. GIVLIO Cesare, e *Scipione* Africano, de' Prencipi christiani, de

regia

regia sapientia, Detti memorabili di personaggi illustri, la Lega, i. e. Ligam sive Fœdus, & silvam, cui titulus Otium honorum, vir, Cyr. *Lentuli* iudicio, inter Politicos magni merito nominis, atque, ut *Naudaeo* videtur, ad politicas dissertationes natus, supremumque diem vidit A. 1608. *Lexicon univ. hist.* T. I. 417. *Hyde* Catal. biblioth. Bodlei. P. I. 101. *Magirus* 145. *Reimmannum* Hist. lit. vol. V. 37. & *Stolle* Introduct. ad histor. litterar. lib. III. §. 43.

LXXIV.

Christophori HEIDMANNI Palæstina, sive Terra sancta. Wolferbyti 1655. secunda editio, a Conr. *Bunone* aucta IV. tabulis ex *Adrichomio*, videlicet Terræ sanctæ, Iudææ, Galilææ, Samariæ; tertia vero prodiit A. 1690. Et hanc Palestinæ descriptionem, etsi ut primus, ita rudis & imperfectus erat auctoris conatus, tamen utilem fore sacrarum literarum cultoribus, si *ipsum* in Præfatione audimus, prorsus confidit; immo *Buno* in dedicatione, inter opera eius geographica, propter insigne, quod affert S. scripturam lecturis, lumen, eam præcipue ait eminere, mirificeque placuisse & satisfecisse doctis: sicut & *Hottingerus* Bibliothecarii p. 173. eandem laudat, ut accuratam. Eodem eam elogio dignatur Georg. *Calixtus* Apparat. theol. p. 178. Et *Crenius* vocat valde eruditum opus, Animadvers. P. XV. 102.

Christoph. *Heidmannus*, helmstadiensis, primum in academia patriæ suæ Iulia, deinde, publicas calamitates declinare cupidus, in Sorana eloquentiæ professor, publicavit Europam seu manuductionem ad Geographiam veterem, Epitomen historicam de Cæsaribus augustis, Orationes de Iuleo novo, de bibliotheca academiæ iuliæ, in obitum Corn. *Martini*, ac de migratione sua in academiam Soranam, Dissertationes VII. politicas, Επιταφιον Erici *Clavii*, Præfationem in Io. Lud. *Vivis* Introductionem ad veram sapientiam, & Fran. *Fabricii* Historiam M. T. Ciceronis auctiorem, cum Præfatione, piaque, sed immatura (sunt verba *Calixti* l. c.) & bonis litteris dolenda morte, turbulentæ rerum humanarum scenæ exemtus, & in cælestem academiam translatus est anno 1625. *Bartholinus* de scriptis Danorum p. 31. 198. *Witte* Tomo II. Diarii biograph p. 36. Ab Henrico *Ernstio* vocatur maximus, atque a Val. Henr. *Voglero* vir optimus, & de academia helmstadiensi, stu-

aliisque liberalibus bene meritus. Sed omnium præclarissimum elogium est illud, quo eum ornat integer vitæ, scelerisque purus Conr. *Hornius* Dedicatione in Caselii I. Partem operum ad serenissimum Ducem brunsvic. ac luneb. Fridericum Vlricum, qui *Heidmanno* editionem operum Caselii iniunxerat: *Nec defuisset*, inquit ille, *hac in arte aut publico bono, aut Celsit. T. voluntati* Heidmannus, *ut ille non tantum egregia eruditione, sed ea etiam re magnum illum præceptorem nostrum* (Caselium) *æmulabatur, quod utilitati publicæ totum se consecrarat; nisi primo quidem hæc miserrima & calamitosissima tempora incidissent, postea autem e vivis ipse exemptus esset, tanta certe eum iactura rei literariæ, ut ea satis deplorari non possit: erat enim in* Heidmanno, *præter reconditas literas græcas & latinas, antiquitatis & historiæ veteris solida cognitio, cum eloquentia insignis, virtus autem, integritas, prudentia, animique fortitudo præstans, &, quod caput omnium est, sincera erga Deum pietatis, & commune bonum iuvandi tantum & tam indefessum studium, ut vitam ipsam & valetudinem, qua plurimis annis prorsus debili erat, dum in utroque illo studio ita decurreret, ut animum ab utrisque exercitiis nunquam fere relaxaret, nimiis studiis tandem prodegisse non immerito videatur. Sed summus rerum Arbiter eum, ut pietate & virtute ipsius dignum erat, in sedes beatas hoc citius transtulit, ne patriam penitus eversam, & tam multa indigna in vita hac cerneret, quibus nos ob peccata nostra reservati sumus.*

METROPHANIS Critopuli Confessio catholicæ & apostolicæ in Oriente ecclesiæ. Helmstadii 1661. Græce, puro & eleganti stilo, ab auctore A. 1625. scripta, & in grati animi signum academiæ Iuliæ dicata, latinitate autem donata, editaque a Io. *Hornio*. In qua agitur de doctrina ecclesiæ, creatione, incarnatione Filii Dei, prædestinatione, sacramentis, præceptis, ecclesia, S. unguento, cœna dominica, pœnitentia, sacerdotio, coniugio, euchelæo, ceterisque ecclesiæ traditionibus, de Sanctorum imaginibus, reliquiis, & invocatione, de ieiunio, monachis, precibus pro defunctis, precatione ad orientem, genibus die dominico & per totam pentecosten non flectendis, & statu ecclesiæ orientalis. Præmissa est Epistola Herm. *Conringii* ad editorem, in qua testatur, a Metrophane, omnes, quæcunque vel cum universis occidentalibus, vel seorsum aut cum Romanensibus, aut cum Protestantibus Græcæ ecclesiæ intercedunt, controversias & ingenue hoc in li-

libello narrari, & pro virili propagnari; adeoque, qua in re sive consonent, sive dissonent, Græci & nos, aut Romanenses, compendio exinde disci posse.

Metrophanes, cognomine *Critopulus*, Beroea-macedo, hieromonachus ex monte Atho, & patriarchalis primum protosyngelus sive primarius sigilli patriarchalis custos, a CYRILLO LVCARI, CPtano patriarcha, in Angliam & Germaniam missus est, ut in ecclesiarum, quæ ibi sunt, ac præcipue protestantium, doctrinam & statum inquireret; atque ita vixit Helmstadii, Tubingæ, Altorfii, & aliis in locis, & passim viris litteratis innotuit. *Schickardus* in Procemio Regum Persiæ pag. 80. vocat amicum suum; *Conringius* in prædicta Epistola valentem ingenio, iudicio, & doctrina non proletaria; Er. *Schmidius* in Notis in N. T. p. 900. omnium, quos ipse quidem ex Græcia in Germaniam profectos viderit & audiverit, doctissimum; Andr. *Dinnerus*, ICtus altorfinus, in Epistolis G. Richteri p. 640. Græcorum omnium, quotquot ad ecclesias nostras pervenerint, doctissimum & ὀρθοδοξότατον; nec minus discendi cupidum, quam virum integerrimum & bonum christianum; & ipse patriarcha CYRILLVS LVCARIS, apud Colomesium p. 558. græcis litteris non leviter tinctum, ecclesiæ alexandrinæ alumnum, haud obscuro loco natum, ingenio ad reconditiorem eruditionem imbibendam probe comparato. Peragrata magna Germaniæ parte, Venetias se contulit, atque inde traiecit CPlin, hocque laborum suorum pretium tulit, ut patriarchatu alexandrino potiretur. Floruit adhuc anno 1640. sed quo anno obierit, incertum est. *Kœnig* 537. *Acta erudit.* A. 1692. 36. Andr. *Dinnerus* in G. Richteri Epistolis p. 640.

Ioannes *Hornejus*, helmstadiensis, Conradi filius, primum Rinthelii, deinde in academia patria professor græcæ linguæ ordinarius, vir integerrimus, sed ab adversa valetudine, in primis a phthisi afflictus, atque ita a scriptis concinnandis (præter disputationem de potentia & actu) impeditus, pie obiit A. 1670. ætatis 45. *Conringius* in fine memoratæ Epistolæ magnam de eo spem concepit, scribens: *Perge vero, clarissime* Horneie, *cum valeas, ita porro adiuvare emolumentum rei literariae, & huic Iuliae nostrae, paterna sequens vestigia, addere claritatem. Nosti sane vetus illud: ποιεῖν τὰ δυν-*

cau-

ois γονω χλωροι· neque ego dubito, summam optimi patris industriam & indefessum studium tibi pro calvaribus nunquam non futurum.

Petri HOLMII Consideratio theologiæ muhammedanæ, Ienæ 1670. In qua Muhammedis imposturæ, fraudes, & absurditates ex Alkorano potissimum deteguntur, & ex verbo Dei secundum articulos fidei refutantur.

Petrus *Holm*, Angermannia-suecus, instinctu impulsuque D. Io. Ern. Gerhardi, præceptoris & hospitis sui, hanc dissertationem scripsit, ita quidem, *illius* iudicio, ut pulchre Mahummedis impostoris fraudes detexerit, & errores solide refutaverit, adeoque egregios suos in S. theologia progressus, & insignem linguarum orientalium peritiam satis prodiderit superque. Et Christianus *Ravius*, at quantus vir! eum iudicavit dignum, qui in quacunque academia celebriori orientales litteras profiteretur. Vide *Gerhardi* Epistolam Holmianæ commentationi præfixam. Quo autem pervenerit, cuique admotus sit muneri, dicere non possum: nam in Holmia litterata, atque in *Schefferi* Suecia litterata altum de eo est silentium.

Matthiæ ZIMMERMANNI Dissertatio ad illud *Tertulliani* Apol. c. 18. *Fiunt, non nascuntur christiani.* Lipsiæ 1662. Cuius occasione quam plurima ecclesiæ veteris monumenta, & ritus non pauci eruuntur, & pertractantur. Ipsa autem tractatio absolvitur parallelismis SS. Patrum & S. scripturæ, atque enodatione subiecti & prædicati. Et nimis hæc subtilis ac curiosa enodatio copiam peperit, copiaque non Dissertationem, sed librum.

Pag. 408. §. CCXIV. Arminiani Catecheses *vilipendunt.*	Hoc tantum cavendum iudicant, *ne nimia iis dignitas tribuatur,* & ipsæ verbo Dei, SS. litteris expresso, æquiparentur, proque norma secundaria habeantur. *Curcellaus* p. 34. Phil. a *Limborch* Theol. christ. l. 1. c. 11. §. 12. & ipse *Gesvvinus*, ab auctore excitatus.

Matthias *Zimmermann*, natus Eperiis, nobilissima regni Vngariæ civitate, *Baelari*, *Dannhaueri*, *Dorschei*, Io. & Sebast. *Schmidiorum*

diorum, Hulsemanni, Io. Bened. Carpzovii & Hier. Kromayeri auditor, a schola ad ecclesiam transiit: primum enim fuit rector gymnasii leucoviensis in superiore Vngaria, deinde minister ecclesiæ in urbe patria, porro adiunctus superintendentis coldicensis, tandemque, impetratis prius honoribus in theologia doctoralibus, pastor & superintendens misenensis. Anno 1689. die 24. Octobris, cum in sacello sederet, iam iam in suggestum abiturus, & concionaturus, apoplexia correptus est, eodemque die, in cassum adhibitis præstantissimis medicaminibus, domi suæ placide exspiravit, cum vixisset annos 64. Reliqua eius scripta sunt fere sequentia: Historia eutychiana, sub nomine Theodori *Althusii*, Analecta miscella menstrua, Commentariolus de presbyterissis veteris ecclesiæ, Amœnitates historiæ ecclesiasticæ, Florilegium philologico-historicum, & Disputatio de acceptilatione *Sociniana*. *Pippingius* in Memor. theologor. p. 338.

NARRATIVNCVLA de hodierno statu ecclesiarum in Anglia, Wallia, Scotia & Hibernia. A. C. 1654. Indicatur enim vero 1) origo Presbyterianorum & Independentium. 2) In quo utrique conveniant & discrepent. 3) Quænam præterea sectæ sub Independentium nomine lateant. 4) Quomodo se Magistratus erga ecclesias gerat. 5) Quædam adduntur de ecclesiis in Wallia, Scotia, & Hibernia.

Diatribe de antiqua ecclesiæ britannicæ libertate. Brugis 1656. Ea per aliquot Theses diducitur, quarum I. est, Iura patriarchatuum a consuetudine introducta, a conciliis firmata, ab Imperatoribus sancita esse. II. Ecclesiam britannicam, utpote extra Suburbicarias italicæ diœceseos semper positam, tempore Concilij nicæni neutiquam subiacuisse romano patriarchatui, sed proprio gavisam esse, (quantum ad rei ipsius substantiam) ad instar aliarum ecclesiarum, in reliquis liberis diœcesibus positarum. III. Ecclesiam britannicam restitutam esse in veterem suam libertatem. IV. Ecclesiam britannicam, perseverantem in sua exemtione a romano patriarchatu, non esse schismaticam, sed tanto magis catholicam, quanto magis vindex sit totius veteris libertatis catholicæ. Auctor huius Diatribes dicitur esse I.B. S. theologiæ professor.

LXXV.

BORCHARDI Descriptio Terræ sanctæ & regionum fi-

nitimarum, & Bartholomæi *de* SALIGNIACO Itinerarium hierosolymitanum. Magdeburgi 1587. Vtrumque editum a Rein. *Reineccio*, e bibliotheca Alvenslebiana: Libros enim hosce Venetiis attulerat, iisque Bibliothecam suam, in prædio Erxlebiensi auspiciis suis conditam, locupletaverat Ioachimus *ab Alvensleben*, equestri & vetusto generis splendore, doctrina & virtute nobilissimus, ut eum iure meritoque vocat *Reineccius* in principio Dedicationis horum scriptorum. Prior Borchardi editio, A. 1519. publici iuris facta, Ioanni Hosto de Romberg accepta est referenda, sicut tertia, Eusebii Onomastico de Locis hebraicis addita, CL. V. Io. *Clerico*. Vide *Fabricium* Biblioth. gr. lib. IV. 45. & ipsum *Clericum* Biblioth. choif. T. XIII. 35. Atque hæc descriptio pro exactissima agnoscitur a *Gesnero* in Bibliotheca, eiusque Epitome Frisiana p. 124. & commendatur a Georg. *Calixto* Appar. theol. p. 178.

Bonaventura *Borchardus*, qui ab aliis vitiose appellatur Brocardus, Saxo-westphalus, monachus familiæ Dominicanæ, vixit claruitque anno 1283. & nactus est laudem diligentis scrutatoris, cum apud alios, tum apud *Masium* Comment. in Iosuæ caput IIX. com. 30. 31. *Vossium* de Histor. lat. l. 2. c. 60. & *Reineccium* in Dedicat. huic libro præmissa, qui quidem conferens auctorem nostrum cum Saligniaco scribit: *Tamen nemo, opinor, infitias iverit, facile palmam* Borchardo *deberi, sive narrationum fidem & ἀκρίβειαν, sive exquisitionis vel cum summo periculo coniunctæ industriam, vel potius perseverantiam spectes. Etenim decennium integrum se in hoc labore consumpsisse affirmat, porro in Indiam penetraturus, nisi valetudo ab hoc proposito eum revocasset.* Vide etiam *Cavium* Histor. liter. ad A. 1260. p. 506. & *Olearium* Biblioth. scriptor. ecclesiast. T. I. 140. *Barthium* vero, apud *Crenium* Differt. III. de furib. librar. §. 15. multa, si non pleraque ex Iacobo a Vitriaco eum petiisse scribit.

Bartholomæus *de Saligniaco*, gallus, vir nobilis, doctus & eloquens, Eques auratus, & IC. deque rom. Ecclesiæ hierarchia Tomo IIX. cap. 1. 4. 5. μετὰ παρρησίας differens, atque a *Calixto* l. c. itidem commendatus, A. 1522. a longissima & laboriosissima (ut ipse in Præfat. loquitur) peregrinatione in Galliam reversus, iter suum in litteras redegit, quo & se oblectaret, dulcemque laborum memoriam haberet, & amicis aliisque curiosis prodesset, vi-

delicet

delicet illis, qui novarum rerum noscendarum desiderio flagrant, deinde S. scripturæ lectoribus, postremo divini verbi & sacri euangelii prædicatoribus. Vide *Epitomen* Biblioth. Gesner. 106. & ipsum *Salgniacum* in Præfat.

Marci Ant. *de* DOMINIS Consilium sui ex Anglia reditus. Romæ 1623. Scripserat auctor, ut P. II. p. 131. indicavimus, suæ in Angliam profectionis Consilium, exponens in eo caussas desertæ a se ecclesiæ romanæ, quas postea Laurentius *Beyerlingk* peculiari examinavit libro: nunc autem, reversus ad Ecclesiam romanam, & illud revocat, & libros suos de Rep. ecclesiastica, & quid quid aliud scripsit docuitve adversus illam Ecclesiam, in qua natus, educatus, fotus & promotus fuit, eiusque dogmata defendit pariter contra Protestantium obiectiones. *Quod* autem, sunt verba *Conringii* in Conringianis p. 336. *ex anglia Romam redierit, & Protestantium partes reliquerit, hanc me observasse rationem puto. Fuit nempe in ea sententia, inter Ecclesiam romanam & Protestantium non esse fundamentalem dissensum, sed esse controversias scholasticas. Porro fuit in ea sententia, quod contra conscientiam liceat illa, quæ non pertinent ad fidem, vel affirmare vel negare. Ideo tandem existimavit, sibi licere contra animi sententiam illa damnare, quæ antea scripserat.*

Onuphrii PANVINII Commentarius de triumpho, notis & figuris illustratus a Ioach. Io. *Madero*. Helmstadii 1676. De Panvinio diximus P. III. 425. & hic tantum hoc addimus, libros eius, tam ineditos, & affectos, aut nondum recognitos, quam editos indicari a *Ghilinio* nel Teatro d' huomini letterati vol. I. 177. de Madero autem egimus P. IV. 51.

GERVASII Tilberiensis de Imperio romano, & Gottorum, Lombardorum, Brittonum, Francorum, Anglorumque regnis Commentatio, nunc primum edita a Ioach. Io. *Madero*. Helmestadii 1673. Integram vero edidit *Leibnitius* in Scriptorum rerum brunsvicensium Tomo I. p. 881. & Emendationes ac supplementa addidit Tomo II. 751. Vide *Acta erudit*. A. 1707. 464. & ipsum *Leibnitium* Introduct. in Collect. scriptor. rerum brunsvic. h 2. deque Gervasio *Partem* nostram III. 30. Ceterum hoc libro continentur 1) Ioach. Io. *Maderi* Præfatio de Arelato, atque Arelatensi regno. 2) Epistolæ aliquot CAROLI IV. Arelatensis ex parte regni mentionem facientes. 3) Compilatio chronologica auctoris *anonymi*,

mi, a temporibus CAROLI M. ad annum Christi 1410. 4) Iudicia virorum clarissimorum (Io. *Pitsei*, Henr. *Meibomii*, Ger. Io. *Vossii*, Iac. *Thomasii*, Io. Henr. *Hofmanni*) de Gervasio Tilberiensi. Dedicatio fit ad serenissimum Ducem *Augustum Fridericum*, *Antonii Vlrici* filium, in qua virtutes ac merita Maiorum inde a Brunone usque ad prædictum Ducem commemorat, debitisque celebrat laudibus.

Ioach. Io. MADERI Vetustas, sanctimonia, potentia atque maiestas celsissimæ augustissimæque serenissimorum Ducum brunsvicensium ac lyneburgensium Domus, antiquis aliquot, & nunquam hactenus editis monumentis ostensa. Helmestadii 1661. Capita autem in hoc Tractatu continentur XII: 1) Chronica Ducum brunsvicensium, auctore *anonymo*, sed vetusto. 2) Theodorici *Engelhusii* Vitæ Imperatorum, ex Domo brunsvic. oriundorum. 3) Eorundem Imperatorum Vitæ, auctore Io. *Cravus*. 4) Eorundem Imperatorum & Ducum brunsvicensium XII. diplomata vetusta, veteris Saxoniæ historiam non parum illustrantia. 5) Eorundem ferme Impp. ab HENRICO scilicet Aucupe ad HENRICVM V. Res præclare gestæ, a *monacho* quodam *hamerslebiensi* in compendium redactæ. 6) Eiusdem *compilatoris hamerslebiensis* GREGORIVS Papa V. Saxo. 7) *Alterius cuiusdam* de cathedrali Goslariensium ecclesia, ab HENRICO III. fundata, Narratiuncula, ab hoc *eodem monacho* exscripta & correcta. 8) *Eiusdem* Excerpta ex libello, qui forte est *Lamberti* Schaffnaburgensis, de institutione Hersveldensis ecclesiæ. 9) *Auctoris vetusti*, de fundatione aliarum Germaniæ ecclesiarum a temporibus CAROLI M. ad OTTONEM M. 10) De ecclesia collegiata S. *Blasii* in Brunswick, & serenissimis Brunsvicensium Ducibus. 11) Exemplum vetustæ in pergameno scriptæ Tabulæ, quæ in æde primaria brunsvicensi pendet publice. 12) Genealogia Ducum brunsvic. qui Eymbek, Duderstadt &c. cum attinentiis possederunt.

EIVSDEM de duello, ut ordalei quondam specie, Dissertatio. Helmstadii 1678. Additæ sunt Petri *Gregorii* tholosani, Olai *Wormii*, Henr. *Bangerti*, Phil. *Camerarii*, aliorumque (ut *Vulsonii* & Sebast. *Munsteri*) Commentationes. Et Gregoriana quidem exstat in Syntagmate iuris universi, Wormiana in Monimentis Daniæ, Bangertina ad librum II. Arnoldi lubecensis, Cameraria in Centuria II.

II. Meditationum historicarum, Vulfoniana latine reddita a Christiano *Flamnero*, in libro gallicano, qui inscribitur Theatre d'honneur & de chevalerie, & Munsteriana in Cosmographia.

Olaus *Wormius*, Arhusio-cimber, *Goclenii* in philosophia, *Menzeri*, *Finckii* & *Helvici* in sacris, (infaustum enim medicum esse credidit, qui humanis divina non iungeret) *Plateri*, *Bauhini*, *Zwingeri*, *Scapini*, Hier. *Fabricii* ab Aquapendente, *Varandai*, *Bradilini*, & *Riberii* de Belleval in arte medica auditor, suoque merito Basileæ creatus doctor, post iter germanicum, gallicum, belgicum, & britannicum factus est professor artis salutaris in academia hafniensi, atque ut in docendo erat brevis, gravis in differendo, in explicando facilis, acutus in disputando, omniaque ad captum auditorum attemperabat, ita in naturæ mysteria quam poterat diligentissime inquirebat, & abdita quæque penetrabat, eruebat, & colligebat, scriptisque prodebat, ut domus eius quasi horreum rerum naturalium esse videretur, & indigenæ exterique, summi, medii & infimi, frequentissime spectatum accederent, quasi ad redivivum Plinium. Hinc est, quod a docto eius calamo habeamus Lauream philosophicam contra *Fratres rosæ crucis*, Fastos danicos, Monumenta danica, Lexicon runicum, Controversiarum medicarum syllogen, Libellum de cornu aureo, Monumenta Stroense & Trygwaldense, & Historiam animalis, quod in Norwegia non nunquam e nubibus decidit, & sata ac gramina citissime depascitur, ne quid de Museo wormiano dicam; quod *Wilhelmus* filius edidit, & *Schurzfleischius* Epp. arcan. T. I. p. 564. librum perutilem & curiosum esse iudicat. Verum tot operum auctor, tam strenuus sanitatum assertor & vindex, morborum terricultamentum, solatium familiæ, delicium patriæ, amicorum desiderium, orbis stupor, & virtutis omnis eruditionisque subsidium, & ornamentum seculi, fatali legi & ipse satisfecit, mortique succubuit anno 1654. ætatis 66. Thom. *Bartholinus* in Wittii Memoriis medicorum p. 163. Alb. *Bartholinus* & Io. *Moller* de Danis p. 112. 355. *Sibbern* Biblioth. dano-norweg. 326. *Kœnig* 874. *Magirus* 806. & *Morhof* Polyhist. T. I. & II.

Henricus *Bangertus*, Sudecca-waldeccensis, scholæ mindanæ conrector, oldenburgensis autem, tandemque lubecensis, sed anno tantum spatio, rector, *Helmoldum* recensuit, notisque illustravit,

virum & Schonkircham noribergensem, patruumque meum Io. Fabricium laude cumulat.

Ioannes *Sander*, brunsvicensis, philos. magister, in academia Iulia per X. fere annos multiplici doctrina imbutus, primum rector scholae magdeburgensis, deinde in patria urbe ad S. Catharinae, illic per X. annos, hic per unum officio suo dextre functus, vir humanus ac moderatus, inque elegantioribus literis & sacris theologiae studiis probe versatus, supremum diem obiit A. 1672. aetatis 40. *Witte* Diar. biograph. Ffff 3.

LXXVI.

Christoph. FVRERI Reisbeschreibung, Itinerarium in Aegyptum, Arabiam, Palaestinam, Syriam, &c. Noribergae 1646. Prodiit quidem prius latine, sed germanice, & quidem plenius ac perfectius conceptum est ab ipso auctore, adeoque haec editio illi praeferenda. Addita sunt 1) Mappa geographica. 2) Figurae montis Sinai, urbis Hierosolymae restauratae, & S. sepulcri. 3) Iac. FVRERI Itinerarium CPlitanum, cum eiusdem imagine in aes incisa. 4) Praefatio Georgii *Richteri*, qua tradit, varia esse hominum iudicia de itineribus Hierosolymam factis, & *Gregorium* quidem nyssenum ea improbare, e contrario approbare *Hieronymum* & Phil. *Melanchthonem*: atque horum sententiam, nec non exempla Io. *Tucheri* & Sebaldi *Rieteri* secutum auctorem nostrum, praesertim cum Nyssenus non nisi contra superstitiones aliasque corruptelas declamet, iter hoc aggressum esse.

Christoph. *Furerus*, ab Haymendorf, patricius noribergensis, & Eques hierosolymitanus, non a monacho S. Sepulcri, qui hanc sibi facultatem arrogaverat, sed ab augustissimo Imperatore RVDOLPHO II. creatus, ex Italia, ubi docentes audivit Romae *Muretum*, Mediolani *Cardanum*, in Siciliam, atque inde in Melitam navigavit, & postquam hic in diversis adversus immanem christiani nominis hostem expeditionibus fortem ac strenuum se praebuisset, pio proposito, comiteque Alexandro *Schulenburgio*, Equite saxonico, (cuius vitam Io. *Praxinus* poëta libris III. Vitembergae A. 1584. impressis illustravit) in Aegyptum, atque inde per Arabiam & Palaestinam in Syriam abiit, omniaque illa loca curiose lustravit atque annotavit, quae in sacro codice V. ac N. Ti commemoran-

morantur. Reversus Venetias, per Vngariam, Stiriam, Poloniam & Bohemiam ad suos rediit, atque in patria Senator factus omnes honorum gradus conscendit, donec primum attingeret: fuit enim Senatus princeps, & consiliarius cæsareus. Erat & antea, cum academiæ altorfinæ curator esset, tam felix ac beatus, ut cum Hieronymo *Paumgartnero* primum collegii academici lapidem poneret. Et sicut ad multas præclarissimasque ablegationes adhibitus fuit, ita ubivis insignia eruditionis, prudentiæ, fidei ac pietatis specimina edidit, perque omnia optime est meritus. Hinc eum Andr. *Dinnerus*, ICtus in Epp. G. Richteri p. 644. vocat incomparabilem virum; & *Metrophanes* hieromonachus & Patriarchæ CPtani a Sigillo primario, in Dedicatione orationis suæ in nativitatem Iesu Christi p. 6. laudat eundem, quod, qui regiones græcas peragravit, rerumque illarum statum probe cognitum & perspectum habuit, multus fuerit in laudanda Græcorum ecclesia, optatque ut huius testimonii copiosam & multiplicem illi mercedem, in die retributionis, persolvat Deus. Nec dubium, quin sit persoluturus: pie namque Furerus obiit A. 1610. cum 69. numeraret ætatis annos. Vide *Omeisii* disputationem de claris quibusdam in orbe literato Norimbergensibus p. 48. *Richterum* in prædicta Præfatione, & *Famam furerianam*, sive carmina huic Itinerario subiuncta.

Iacobus *Furer* ab Haymendorf, Christophori, de quo ante diximus, frater, peractis itineribus germanico, italico & gallico, cum Bartholomæo *Betzio*, I. V. D. & oratore ad Portam Ottomannicam cæsareo ivit CPlin, ea patroni gratia florens, ut dona & ærarium eius fidei concrederentur; non tamen inde rediit, sed pro terrena Hierosolyma, quam fratris exemplo lustrare constituerat, per beatam mortem Constantinopoli in cælestem translatus est anno 1587. ætatis 27. Vide *ipsum*, & G. *Richterum* in Præfationibus.

Des Wunderlichen Wunderliche begebnissen, MIRABILIS Mirabiles casus. Pars I. In castro Bevera, 1678. Est descriptio vitæ & itinerum serenissimi Brunsvicensium ac Luneburgensium Ducis, FERDINANDI ALBERTI, qui ipse eam adornavit. Varia autem & longinqua itinera fecit per Germaniam in Italiam, Helvetiam, Galliam, Hollandiam, Britanniam, Daniam,

Scaniam & Sueciam, ubique admirandam Dei manum ac providentiam expertus, deque ea sibi maxime ineffabiliterque gratulatus. Primam hanc Descriptionis Partem sequi debebat altera, res mirabiles divinas, terrenas, domesticas, naturales & ridiculas complectens; sed ea in publico non comparuit. Praeterea notandum, Io. *Sauberti* calculum, qui in Bibliotheca noribergensi publica monstratur, atque hic p. 45. commemoratur, non esse eum, qui excisus fuit, sed ectypum duntaxat illius.

Ferdinandus Albertus, Dux Brunsvicensium ac Luneburgensium, natus Brunsvici in palatio principali, Grauenhof dicto, anno 1636. patre *Augusto*, Principum sapientissimo ac litteratissimo, (qui tunc 57. agebat aetatis annum) in iuventute semel atque iterum, cum nempe in schola equestri ex equo delapsus, caput gravissime ad terram allisisset, ita ut aliquot menses inops mentis esset, alioque tempore ab equo fugiente, quem conscensurus stapedi iam pedem imposuerat, abreptus, & per satis longum spatium in terra violenter protractus esset, mira Dei providentia praesentissimo capitis vitaeque periculo liberatus, atque hinc, & alias ob causas cognomen *Mirabilis*, quod olim etiam, teste *Meibomio* Rerum german. T. I. 784. gesserat Dux *Henricus*, Alberti magni filius, ab illustrissima societate, quae Frugifera appellatur, lubente animo assumens, a puero litteras, linguas & disciplinas, iuxta cum equestribus exercitiis, tanto cum successu tractavit, ut X. calleret linguas, germanicam videlicet, latinam, italicam hispanicam, gallicam, anglicam, suecicam, graecam, curlandicam, & eam, quae in Saxonia inferiore obtinet, nec tantum in pueritia Ioannis *de Busfieres* Flosculos historiarum, & Christophori *Besoldi* Introductionem in antiquas historias e latino in germanicum transferret, sed in virili etiam aetate Pias cogitationes (Andaechtige Gedancken. Vide *Placcium* de Anon. 425) ligata oratione, ad sui aliorumque aedificationem, exprimeret, atque ita augusto doctorum Principum numero adscribi plane mereretur. Decessit A. 1687. cum annos vixisset 45. felix etiam post obitum in filiis Principibus adhuc viventibus, & Arte ac Marte per totum orbem clarissimis, *Ferdinando Alberto* & *Ernesto Ferdinando*, eorumque foecundis ac vere beatis Domibus. Iac. Wilh. *Imhof* Notit. S. rom. german. Imperii Procerum l. 4. c. 4. p. 159. *Roll* Biblioth. nobil. theolo-

gor,

gor. p. 43. Polyc. *Lyser*, eximius iam professor in academia Iulia, disput. posteriore de augustæ Domus brunsvic. luneb. in rem litterar. meritis p. 16. & illustres litteratique *viri & feminæ*, quorum iudicia ac testimonia Descriptioni huic, tanquam appendix, sunt annexa, lit. R r.

LXXVII.

Salomonis SCHWEIGGERI Reissbeschreibung, Descriptio itineris Constantinopolin & Hierosolymam. Noribergæ 1613. Antea Francofurti 1609. in fol. In qua terrarum illarum conditio, urbes, pagi & ædificia, incolarum natura, mores, consuetudines, habitus, religio & cultus sacer, in primis vera effigies S. sepulcri, urbis Hierosolymæ, aliorumque locorum, item dona, quæ Turcarum Imperatori, eiusque Ministris allata sunt, nec non Imperii ottomannici regimen & politia recensentur & quasi depinguntur, additis C. variarum rerum figuris ligno insculptis. In Dedicatione seu Præfatione ad Senatum noribergensem de utilitate & iucunditate peregrinationum loquitur.

Salomo *Schvveigger*, wirtenbergicus, ab excellentissimo Legato cæsareo, Ioachimo *de Sinzendorf* ad munus concionatoris vocatus, verbum Dei in eius aula ultra triennium CPli docuit, sicut postea Noribergæ in æde S. Mariæ virginis, cuius pastor constitutus est, usque dum ex hac vita migraret A. 1622. ætatis 71. Ab eo etiam habemus Versionem Alcorani, seu, si mavis, Compendium eius. Plura de hoc auctore tradit venerandus *Serpilius* in Epitaph. theologor. suev. p. 57.

Ioannis WILDII Reissbeschreibung, Descriptio itineris. Noribergæ 1613. Quæ IV. constat libris: in primo describitur iter a Noriberga per Vngariam usque ad CPlim: in secundo iter CPli Alcairum in Aegypto, & inde Mecham ac Medinat al Nabi, porro in Abyssiniam, ad montem Sinai, Hierosolymam, & Damascum in Syria: in tertio, a Damiata in Cyprum, atque inde rursus Alcairum: in quarto, ex Aegypto CPlin, atque ex hac in Poloniam & Germaniam. *Schvveiggerus* Præfatus est de utilitate tentationum atque afflictionum.

Io. *Wild*, noribergensis, militiæ se consecrans, augustissimo

Imperatori servivit in Vngaria adversus Botschcaium, sed ab Vngaris anno 1604. captus, venditusque Turcis, miserrimum mancipii statum per septennium sensit: sed anno 1611. libertate donatus ab hero suo, Constantinopolin, atque inde per Poloniam in patriam reversus est, ingentibus Deo pro liberatione actis gratiis, cum annum ætatis ageret vigesimum septimum.

Ferdinandi Mendez PINTO Wunderliche reisen, Mira itinera, per Europam, Asiam & Africam. Amstelodami 1671. In quibus describit non tantum variam, quam ipse expertus est, fortunam, sed etiam mirabilia ac raritates illarum regionum, leges, mores & consuetudines populorum, nec non potentiam incolarum. Primum quidem hic commentarius formatus fuit lingua lusitanica, postque auctoris obitum recognitus, & in sectiones distributus atque editus a Francisco *de Andrade*, sub titulo, Peregrinaçam de Fernan Mendez *Pinto*, Vlissipone 1614. f. postea vero in linguam castellanam sive hispanicam translatus, adiuncto apologetico pro tuenda historiæ fide, a Francisco de Herrera *Maldonado*, & vulgatus Madriti A. 1620. f. Nec minus historiam hanc pro vera agnovit Thomas *Malvenda* lib. IV. de antichristo, c. 15. Conversus quoque hic liber est in idioma belgicum & gallicum, atque inde traductus in germanicum.

Ferdinandus Mendez *Pinto*, lusitanus, Monte maiore, quem XVI. passuum millibus a Conimbrica urbe distantem *Veteris* cognomentum nobilitat, prognatus, variam, ut dixi, in fuga atque itinere suo expertus est fortunam, & quamquam summis periculis adfuerit, ter & decies captus, septiesque & decies venditus, tandem libertati tamen restitutus, Deo vindici penna canere, atque hunc commentarium conscribere, & sic aliis suo exemplo ostendere potuit, in quantiscunque homo versetur adversis & calamitatibus, nunquam tamen animum despondendum, atque ab officio erga Deum, eiusque sanctissimam providentiam recedendum esse. Qui vero fortunæ pila fuerat in vita sua, terraque & mari huc & illuc iactatus, ac misere afflictus, placida tandem morte portum quietis & tranquillitatis intravit, cum sæculum XVII. adhuc infans esset. Nicol. *Antonius* Biblioth. hispan. T. I. 290.

Chri-

Christophori *de* NEITZSCHITZ Weltbeschauung, Cosmotheoria, a Christoph. *Iægero* in ordinem redacta. Budissinæ 1673. Est descriptio septennis ac periculosi itineris per Europam, Asiam & Africam, in qua omnium locorum memorabilia solicite annotata sunt, atque hic referuntur. In Præfatione docet Iægerus, diversas esse peregrinationes, & alias quidem ex necessitate institutas, alias superstitiosas, alias honoris & utilitatis caussa susceptas, monstratque; quomodo peregrinandum sit, & itinerariis utendum.

Christophorus *de Neitzschitz*, in Stöckelberg, Wœhlitz & Zœrbitz, Eques saxonicus, septenne iter suum, in honorem Dei, veram rerum notitiam, suumque ipsius & proximi commodum, aggressus est anno Christi 1630. patriæque redditus anno trigesimo septimo, non diu supervixit, sed eo ivit, ubi vera est quies, nullus labor, angustiæ & adversitates nullæ, præclaram nobilissimi nominis sui memoriam relinquens, dum codicillos reliquit, e quibus itinerarium hoc concinnari potuit.

Christoph. *Iæger*, Skeudiza-saxo, Misenæ pastor primarius, qui floruit medio sæculi XVII. & ultra, ex Diario Neitzschitziano, iussu huius fratris, viri magnæ dignationis, præsens Itinerarium collegit, idque in ordinem redegit, & perspicuitate ac genuina lingua germanica donavit.

LXXIIX.

THEVENOTII Itinerarium per Europam, Asiam & Africam: cum figuris. Francofurti ad Mœnum 1693. E gallica lingua in germanicam translatum. Laudatur hoc opus a Collectoribus *Actor. erudit.* A. 1685. 407. ut tale, in quo inveniantur, quæ cum aliorum narratis mereantur conferri, & quæ alicubi lucem adferant, aut neglecta suppleant.

Nicolaus Melchisedech *Thevenot*, nobilis gallus, ab *Herbelotio* de iis, quæ peregrinanti observanda sunt, probe informatus, & cunctarum quibus opus erat linguarum gnarus, pariterque vir integerrimus, A. 1652. peregrinari cœpit, idque continuavit usque ad annum 1667. quo in Persia & itineris & vitæ finem fecit. Eius relationibus eo maior fides est habenda, quo ille melior erat

& circumspectior, & quia unice id egit, ut optima quæque & notabilissima conscriberet atque annotaret. *Morhofius* Polyhist. T. I. p. 3. laude eum mactat viri illustris & itinerariis scriptis celeberrimi, additque, eundem vastum aliquod de opificiis omnibus opus, velut quasdam naturæ & artis pandectas, molitum esse; sed fata his laboribus intercessisse. Editurus quoque erat, uti rursus scribit *Morhofius* T. II. 132. addens tamen hæc verba, *si recte memini*, Corpus aliquod Scriptorum mechanicorum, veterum & recentiorum, atque eiusdem Tomi p. 458. diligens appellatur exoticarum plantarum notator. Vide etiam p. 255. in qua laudatur, quod multa apud varias gentes vel mechanica, vel naturalia inventa hic consignaverit, Appendicem huius Itinerarii pag. ult. Tomi III. *anonymi* cuiusd. manu factam, & *Colomesium*, p. 265.

LXXIX.

Arngrimi IONAE Crymogæa, sive rerum islandicarum libri III. Hamburgi. Annus non adscribitur; erat autem 1610. quia deest, observante Io. *Mollero* in Annotat. ad Bartholinum de Danor. scriptis p. 165. Tabula Daniæ & partium eius geographica, quæ præcedentis anni editioni, itidem hamburgensi, adiuncta fuerat. Prodiit alias hoc opusculum A. 1630. estque augmentum quoddam libelli pro Islandia, editi Hafniæ A. 1593.

Arngrimus *Ionas*, islandus, Christiani IV. Regis Dan. munificentia ad studia literarum & scientiarum deductus, fuit ecclesiæ melstadiensis, vicinarumque in diœcesi Islandiæ borealis holensi Præpositus, & senio confectus vitæ finem attigit A. 1649. Inter scripta eius sunt Anatome bleckfeniana, seu refutatio Islandiæ *Bleckfenii*, Specimen Islandiæ historicum, contra Io. Is. *Pontanum*, quo negatur, Islandiam ultimam Thulen esse, (de quo tamen audiendus *Pontanus* in Crenii Animadvers. P. IIX. 115) Schediasmata de literis runicis, & divisione vocalium, Epistola de Diis populorum borealium, liber de Grœnlandia, Epistolæ ad Ol. *Wormium* de Edda & Scalda Islandorum, & alia, quæ memorantur a *Bartholino* de Scriptis Danor. p. 12. & Io. *Mollero* in Annotat. p. 166. Et huic Arngrimus audit scriptor rerum patriæ παντων αλλων ακριβέστατος, Olao *Wormio* clarissimus & in antiqq. arctois versatissimus, Conr. Sam. *Schurzfleischio* vir doctissimus, idemque rerum septentrionis peritissimus. Vide rursus *Mollerum* p. 164. 165.

LXXX.

LXXX.

Abrah. SAVRII Stædte-buch, Liber de urbibus, continuatus ab Herm. Adolpho *Authes*. Francofurti 1658. Est descriptio præcipuarum urbium, castellorum & fortalitiorum, non tantum in Europa, sed in aliis etiam mundi partibus. Et primum prodiit A. 1581. sub titulo Parvi theatri urbium. Eiusdem argumenti libros ediderunt Georg. *Braun*, Georg. *Draudius*, Wolfg. *Iustus*, Adr. *Romanus*, & *Stephanus* byzantinus. Præsens liber hoc habet incommodum, quod constat X. Partibus, quarum quælibet novos gerit paginarum numeros; idque propterea, quod illæ inter operas typographicas distributæ, & pluribus, ut maturius absolverentur, prelis commissæ fuerunt.

P. I. p. 28. Altorfii in omnibus Facultatibus, *excepta Theologica*, doctores creari possunt. & P. IV. 66.

Etiam in theologica, inde ab anno 1696. quo priuilegia renovata & aucta sunt a LEOPOLDO Magno.

811. In monasterio S. Ludgeri prope Helmstadium, adhuc hodie monstratur eius Oratorium (oder predigstul) *sive suggestus*, e quo doceret.

Oratorium illud est *sacellum*, carens suggestu, sive cathedra ecclesiastica. Monstratur autem fenestra ad dextrum sacelli latus, e qua, uti ferunt, ad populum in area sive agro stantem verba fecerit.

846. Hildesia, secundum quorundam sententiam, *ab Hudegarde* CAROLI M. matre sic dicta.

A vicino saltu, qui germanice *Das Hilla* appellatur. Henr. *Meibom*, senior, Orat. de fundat. urbis Helmstadii K.

P. II. 20. Leoburgum (Lauenburg) oppidum & castellum ad Albim, conditum *ab Henrico Leone*.

A Bernardo Ascanio Saxone. *Schurzfleisch* disp. de Henrico Leone p. 5.

95. Lubeca in Saxonia inferiore sic dicta *a Lobeck*, quasi angulus laudis.

A Leu, leo, & *Wick*, vicus, quasi Loewick. *Heumannus* de script. anon. & pseudon. 157.

112. Luneburgum dictum a *Luna*, idolo ethnico, & *burgo* sive castello.

Ab Henrico Leone, conditore urbis: Luneburg, quasi Lœwenburg. *Heumann* p. 157.

A

P. IX. 173. Witteberga *a Witikindo* I. fundata. | *A Bernardo*, Alberti Vrsi filio. *Kirchmannus* de Witteberga Saxonum, p. 56.

Abr. *Saurius* floruit anno 1580. Herm. Adolphus *Authes* medio sæculi XVII.

LXXXI.

Io. CLVVERI Historiarum totius mundi Epitome, a prima rerum origine usque ad annum Christi 1630. Vratislaviæ 1673. Editio Octava: cum ipsius auctoris Continuatione ad annum 1633. nunc aucta ad annum 1667. *Crenio* Methodor. T. II. 290. optima huius Epitomes editio videtur esse amstelodamensis, quam Ravesteinius emisit A. 1668. Atque hæc Epitome commendatur a Ioach. *Pastorio* d. l. Crenii in Palæstra nobilium, *Bosio* Differt. de comparanda prud. civili §. 72 *Morhofio* Polyhist. T. III. 30. & Herm. Dieter. *Meibomio* Orat. de Genuinis histor. german. fontibus p. 39. Ceterum quod *Gudius* apud Placcium de pseudon. p. 190. refert, opus hoc non esse Cluveri, sed *Iesuitæ* alicuius, A. 1627. cum cohorte cæsarea occisi, suo id loco relinquimus, nec nostrum facimus.

Pag. 454. Sylvester II. Papa, homo erat mathematicus, atque, ut ferunt, *diabolo mancipatus*. | Contra accusationem istam *defenditur* a *Naudæo* in libro, quem vocat Apologie pour les grands hommes c. 19. *Friesio* apud Placc. l. c. & I. T. *Reinesio* Demonstrat. contra Losium P. II. 76.

490. LOTHARIVS Saxo funeratus in monasterio ducatus Brunsvigii, *quod ex ipso Regis nomine Lotharium appellatur*. | Locus nomen habet *a Lutera* fluvio; sed quod *Regia* dicitur, id Regi sive Imperatori LOTHARIO acceptum referendum.

Io. *Cluverus*, Crempis in Stormaria natus, in Dithmarsia ecclesiasten egit primum apud Meldorpienses, deinde apud Marnentes, cumque in academia rostochiensi post examen pro summo in theologia gradu disputasset, a Rege Daniæ vocatus est ad professionem theologiæ & pastoratum in academia & ecclesia so-

foraneo abeundum, atque hoc in loco, permittente id Facultate theologica rostochiensi, ac dispensante Regia Maiestate, creatus est doctor. Sed in fatis erat, Regique placebat, ne perpetuum hic haberet domicilium: Meldorpium enim remissus, & superintendens regius constitutus est. In quacunque vero statione esset, pristinum ardorem ecclesiae & reip. litterariae inserviendi conservavit, scriptisque prodesse studuit, (qualia sunt Computus chronologicus, Harmonia euangelistarum, Analysis epistolarum paulinarum, & Commentarius in Apocalypsin) donec, non quidem senex, laboribus tamen defatigatus, publicis molestiis debilitatus, morbo gravi & diuturno afflictus, moerore non parum confectus, corporisque viribus exutus, anno Domini 1633. ipso die nativitati Servatoris sui sacro animam Creatori reddidit, cum vixisset annos fere 41. *Witte* Memor. theologor. p. 357. *Spizelius* in Templo honor. reser. 116. *Bartholinus* de scriptis Danorum p. 69. & Io. *Moller* in Hypomnemat. cum ad hunc locum, tum ad Polyhist. Morhof. T. III. librum IV. p. 122. ac praefat. in Biblioth. Septentr. eruditi p. 30. Quibus adde *Cremium* Animadvers. P. XV. 122. & Fascis IV. p. 32. ac D. Io. Casp. *Loescherum* de meritis theologor. in rem literar. p. 40.

LXXXII.

Io. BOETTIGERI Anleitung zur Kirchen- und Welt-historie, Isagoge historica. Halberstadii 1650. Quae res tradit ecclesiae & mundi ab orbe condito usque ad annum 1649. In Appendice continetur Isagoge in historias particulares, sive regnorum & rerumpublicarum: quorum tamen imperantes solum nominantur.

Pag. 358. *Ehlendus* in Theologia germanica. | Libri illius *auctor ignoratur*. Inc. *Placcius* de anonymis p. 443.

Ioannes *Boettiger*, quedlinburgensis, G. *Calixti*, Conr. *Hornii*, *Schraderi* & *Conringii* discipulus, initio scholae halberstadiensis rector, deinde ibidem pastor ecclesiae S. Pauli, ac scholarcha, post haec superintendens, pastor, scholarum inspector & Consistorii praeses sondershusanus, tum theol. doctor, demum ad SS. Vlrici & Levini pastor magdeburgensis, Ministerii senior, consiliariusque brandenburgicus ecclesiasticus, edidit Praxin chri-

stianissimi, Consilium de subscriptione Edictorum electoralium ad Ministerium stendaliense, Animadversiones apologeticas in Discursum *vuitteburgensem* contra praecedens Consilium, & Refutationem calumniarum *Anonymi*, atque e turbido mundo abiit A. 1672. *Witte* Diar. biograph. F f f 3.

Chronica electoralia brandenburgica, marchica, magdeburgica & halberstadiensia, edita ab Henrico *Ammersbachio*. Halberstadii 1682. Quamvis ipse non sit eorum auctor, sed Chronici Veteris Marchiae Christophorus ENTZELT, & Magdeburgici Andreas WERNER: quorum illud A. 1579. hoc A. 1584. primum in lucem editum est. Vbi autem latet Halberstadiense? Eius quoque in rubro fit mentio, non quod illud partem horum Chronicorum constituat, sed quia in Magdeburgico subinde quaedam de Episcopis halberstadiensibus, eorumque subditis interspergantur. Pag. 214. sequitur AMMERSBACHII Supplementum ad Chronicon magdeburgense & halberstadiense.

Pag. 3. Scribunt, Iulium Caesarem *urbem Magdeburgum ex amore, & in honorem concubinae suae Parthenae* condidisse: atque *ideo* urbem istam, postea appellatam Parthenopolin.

Fabula narrantur; sicut praeter alios notavit V. CL. Sim. Fr. *Hahn*, prof. in Iulia academia. Quamquam non ita clarum, an Wernerus huius, ut *Vulpius* Magnificent. parthenopol. p. 4. putat, sit sententiae: quia verbo, *Scribunt*, *Man schreibet*, utitur.

Porro scribitur, Caesarem *Parthenam illam in deas retulisse*.

Etiam hoc falsum: cum Caesar nunquam habuerit concubinam, nomine Parthenam. De appellatione autem Magdeburgi vide *Vulpium* l. c. & *Sauri* Staedte-buch P. III. 2.

Christophorus *Entzelt*, salfeldensis, Lutheri discipulus, 40. annos docuit partim in scholis, partim in ecclesiis Veteris Marchiae, cumque hoc Chronicon, cuius tenuitatem ipse agnovit, concinnaret, ederetque anno 1578. pastor erat osterburgensis. *Frisius* Epit. Biblioth. Gesner. p. 144.

Andr. *Werner* edidit etiam librum de turcico imperio, florruitque A. 1580.

Alberti

Alberti DVRERI Icones sacræ in historiam salutis humanæ per redemtorem nostrum Iesum Christum, Dei & Mariæ filium, instauratæ. 1604. Eas debemus G. L. *Frobenio*, iphovienſi franco, bibliopolæ hamburgenſi, qui eas ligno insculptas suo pretio redemit, atque ut præclarissimi artificis pietati ac industriæ debitam referret gratiam & laudem, religionemque christianam pro virili adiuvaret, in lucem produxit, & selectioribus tum S. scripturæ, tum Patrum dictis, religiosi cuiusdam viri studio illustrari & exornari passus est.

Albertus *Dürer*, noribergensis, non quidem litterarum studia attigit, honestatis tamen & gravitatis, sicut formoso præditus erat corpore, nec non artis pictoriæ, præter sculptoriam, scalptoriam & architectonicam, in tantum studiosus fuit, ut vere in Epitaphio Bilibaldus *Pirckeimerus* potuerit scribere, eum fuisse virum optimum ac ætate sua pictorem absolutissimum, qui non solum primus e Germanis picturam auxerit, illustraverit, ac ad severiorem legem restrinxerit, sed & litteris posteritati commendare cœperit: ob quam rem, præcipue mores compositos, prudentiam ac modestiam singularem, Norenbergensibus suis, immo exteris omnibus, fuisse carissimum; beato vero MAXIMILIANO, ac nepoti eius CAROLO Cæsaribus, nec non FERDINANDO, Vngariæ & Bohemiæ Regi, acceptissimum, qui illum annuo largoque stipendio foverint, ac summo prosecuti sint favore. Scripsit germanice librum de Symmetria partium in rectis formis humanorum corporum, a Ioach. *Camerario* postea latine redditum, & obiit A. 1528. ætatis suæ 57. Melch. *Adamus* in Vitis philosophor. p. 66. *Lexicon univers. histor.* T. I. 871. *Sandrart* Acad. teuton. P. II. 222. *Monumenta* pietatis & literar. P. II. 89. & *Burckhard* in vita *Hutteni* 183.

LXXXIII.

Seth. CALVISII Chronologia. Lipsiæ 1605. Et postea, Francofurti ad Viadrum 1620. Francofurti & Emdæ 1650. Ex auctoritate potissimum S. scripturæ, & historicorum fide dignissimorum, ad motum luminarium cælestium, tempora & annos distinguentium, secundum characteres chronologicos, a condito mundo usque ad annum Christi 1600. contexta & deducta. Cui præ-

missa est Isagoge chronologica, in qua diversæ diversorum, in diversis epochis, annorum quantitates & formæ explicantur, characteres annorum infallibiles ostenduntur, Chronologorum errores deteguntur, & quid in unaquaque epocha verum falsumve sit, ex fundamentis chronologicis demonstratur. Et sicut auctor fatetur, se ex Ios. *Scaligeri* libris de Emendatione temporum profecisse, ita hic non tantum Fragmento epistolæ ad *Puschium*, atque in Epistola ad ipsum auctorem, sed etiam in Prolegomenis Isagogicorum chronologiæ canonum, Epistola 240. ad Rich. *Thomsonum*, atque in Scaligeranis p. 77. multam ei, atque huic ipsius libro laudem tribuit, vocans eum virum optimum & eruditissimum, virum priscæ illius Germanorum ingenuitatis & fidei, eximium artificem, quem candidæ iuventuti, tanquam exemplar chronologiæ perfectissimum imitandum sit propositurus, quique solus inter Chronologos nugari desierit; ipsum autem librum præstantissimam Chronologiam; opus præstantissimum, utilissimum, & omni doctrina refertissimum; eximium Chronicon, quod non solum superiorum Chronologiarum luminibus obstruat, sed & eius sit modi, ut præter illud nullum vere Chronicon dici possit; opus æternitate dignum; immo omni laude maius.

Sethus *Calvisius*, germanice *Calvvitz*, natus in pago Gorschleben prope Saxoburgum arcem Thuringiæ, parentibus rusticis, ac pauperibus, extremam & ipse paupertatem expertus est, cum esset scholasticus, actumque de ipso fuisset, nisi musices usu tolerabiliorem sibi vitam reddidisset. Lipsiæ studiis litterarum ac philosophiæ assidue operam dedit, & magnos in iis progressus fecit. Musicæ rei præfectus ibi fuit in æde Paulina, ac postmodum in illustri schola portensi ad Salam. Sed revocatus Lipsiam ad directionem chori musici & informationem iuventutis scholasticæ, in hac statione consenescere ac mori maluit, quam splendidiores honores, qui cum lautis stipendiis ei aliis ex locis offerebantur, acceptare. Decessit autem anno Christi 1615. ætatis 60. Et scripta etiam alia reliquit, videlicet Formulam calendarii novi, Elenchum calendarii Gregoriani, Thesaurum latini sermonis, & varias Exercitationes musicas. *Spizelius* Templo honor. reser. 321. *Goetz* Elog. præcoc. eruditor. 55. *Casaubonus* Ep. 444. *Wheat* Relect. histor. 34. & *Now* in Accession. p. 50. *Sagittarius* Introduct. in histor. eccles. 151.

LXXXIV.

LXXXIV.

Philippi GLASERI Syngramma historicum. Argentinæ 1629. In quo continentur 1) Prolegomenon de historia, eiusque accidentibus. 2) Dissertatiuncula de præstantia cognitionis historiarum. 3) Narratio compendiosa rerum præcipuarum ab O. C. usque ad annum Christi 1601. Sed quæ in hac editione ab auctoris filio *Philippo Friderico* continuata est usque ad annum 1628. 4) Admonitio de recte legenda historia. 5) Catalogus Historicorum selectissimorum. Præfatio est prædicti Phil. Frid. *Glaseri*, qui ad Narrationis compendiosæ continuationem impulsum se esse ait partim evidente libelli utilitate, partim debita in defunctum parentem pietate.

Phil. *Glaser*, argentoratensis, philos. magister, & in academia patria primum græcæ linguæ, post historiarum, ac demum Iuris professor, & canonicus Capituli thomani, decessit anno 1601. ætatis 47. *Zeillerus* de scriptor. histor. P. II. 66. *Witte* Diar. biograph. A. 4. *Fecht* Supplem. histor. ecclef. sec. XVI. 185.

Abrahami BVCHOLCERI Catalogus consulum romanorum. Gorlicii 1590. Monstrans continuam annorum seriem, ab eiectis ex urbe Roma Regibus usque ad mortem M. Tullii Ciceronis, cuius tempore Consulum auctoritas & potentia, ad Imperatores delata, desiit, & Consules tantummodo honorarios creari coeptum est. *Godefridus*, filius auctoris, post fata parentis, eiusdem iussu, eum edidit, ac præfationem addidit, in qua eruditum auctoris colloquium de modo studii chronologici tractandi recensetur, sed & effigies auctoris post rubrum conspicitur, atque Epicedia, in honorem ac memoriam meritissimi viri in fine subiunguntur.

Abr. *Bucholcer*, sive *Buchholzer*, natus Schœnavii prope Damam, in Saxonia e nobili familia, Pauli *ab Eitzen*, & *Melanchthonis* discipulus, huiusque virtutum æmulator felicissimus, (erat enim veræ doctrinæ cupidus, pacis & concordiæ studiosus, modestus, affabilis & in conversatione iucundus, ad hæc facundus, suaque sorte contentus) post exantlatos immensos studii chronologici labores ex hac ærumnosa vita in cælestem patriam emigravit anno Christi 1584. ætatis 54. cum Ecclesiæ Dei operam su-

am docendo præstitisset annos totos 29. Grunbergæ quidem in pulvere scholastico, in publica vero ecclesiæ cathedra Sprottæ, Crosnæ, & Frauenstadii. Scripta, quibus clarum sibi nomen peperit, sunt sequentia: Isagoge chronologica, continuata quidem a filio *Godfrido*, sed non pari felicitate, Index chronologicus, Chronologia, quamquam vix dimidiam partem confecta, Epistolæ chronologicæ ad Dav. *Paraeum* & El. *Reusnerum*, Admonitio ad Chronologiæ studiosos de enodatione duarum quæstionum, annum nativitatis & tempus ministerii Christi spectantium. Melch. *Adamus* in Vitis theolog. 548. *Koenig* 141. *Magirus* 153. *Pope-Blount* 787. *Lasitius* de Discipl. Fratrum bohem. 167. *Bosius* Introd. in notit. scriptor. ecclesf. c. 4. n. 9. *Biblioth. Schrader.* P. I. A a 6. *Feller* Monum. ined. T. I. 541. & *Iuncker* in Descriptione bibliothecæ isenacensis p. 89.

Actus coronationis FRIDERICI Com. palatini ad Rhenum, S. R. I. Principis Electoris, & ELISABETHÆ Britanniæ magnæ Principis, in Regem & Reginam Bohemiæ. Pragæ 1619. Cum Georgii *Remi* Syncharmate, sive Carmine gratulatorio.

Fridericus V. Comes Palatinus Rheni & S. R. I. Princeps Elector, *Friderici IV.* filius, iuventutem suam transegit partim Sedani in Gallia apud Ducem Bullioneum, partim Heidelbergæ, bonumque in litteris posuit fundamentum. Sed acceptione Coronæ bohemicæ, quam tamen ei dissuaserant multi Principes, ceterique Electores, immo etiam eius socer IACOBVS Magnæ Britanniæ Rex, magnum sibi infortunium conflavit: victus enim post annum vnum a Maximiliano, Bavariæ Duce, Cæsarisque confœderato, Wratislaviam, & inde per Berolinum in Hollandiam fugit, unumque post alterum tristem nuntium de occupatione ac direptione utriusque Palatinatus, de proscriptione sua, deque translatione dignitatis electoralis in Maximilianum Bavarum, eiusque Domum audivit, & ærumnosam vitam clausit Moguntiæ A. 1632. ætatis 36. relictis cum vidua X. liberis, V. maribus, totidemque feminis Principibus. *Lexic. univ. histor.* Tom. II. 167. I. W. *Imhof* Notit. Procer. S. R. G. I. 125.

Inscriptio vetus græca, continens dedicationem fundi, ab HERO-

HERODE Magno, Rege, factam, nuper ad urbem Romam in via Appia effossa. Goslariæ 1608. Cum Is. *Casauboni* Notis. Adiecta est interpretatio latina, & soluta & ligata oratione; & ligata quidem per Conr. *Rittershusium*, Georg. *Remum*, Io. *Meursium*, Mich. *Piccartum*, & Mart. *Baremium*. Græca ex editione Casauboniana huc translata sunt.

Herodes, a loco nativitatis Ascalonita, & propter egregia facinora Magnus dictus, Antipatri edomitæ filius, a patre Galilææ præfectus, a Senatu romano Iudææ rex declaratus, atque ab Augusto post Antigoni necem in regia dignitate confirmatus, multa in gratiam AVGVSTI fecit, & splendida in eius honorem opera exstruxit, gente edomita, polypi tamen naturam imitans, & Gentilibus æque ac Iudæis hypocritice adulans. Ceterum multis se modis crudelem exhibuit, & plurimos insontes occidi curavit, occisurus & Iesum infantulum, si potuisset. Sed nec Dei iram ac vindictam evasit: nam intestinis ipsius inflammatis, & accedente hydrope, ac vermibus in secretis locis succrescentibus, ineffabiles dolores ac cruciatus expertus est, donec tandem, paucis ante pascha diebus, scelestissimam animam evomuit altero post Christum natum anno, regni sui quadragesimo, ætatis 71. *Lexic. univ. histor.* P. III. 83. *Calvisius* Chronol. p. 463. *Casaubonus* Exercit. I. contra Baronii Annales, G. *Calixtus* Concord. euangel. l. 1. c. 3. p. 21. & *Historia eccles.* N. T. in usum Gymnasii gothani adornata p. 65.

Christoph. BESOLDI de novo orbe Coniectanea. Tubingæ, sine expressione anni. Quæ huc redeunt, insulas, adiacentemque novi illius orbis continentem, & olim multa ante secula orbi nostro non plane incognitam exstitisse.

Christoph. *Besoldus*, tubingensis, I. V. doctor, ac primum in patria, deinde, ad romano-catholicam transgressus religionem, in ingolstadiensi Codicis & Iuris publici professor, nec non consiliarius cæsareus & bavaricus, condidit Synopsin politicæ doctrinæ, aliamque rerum ab O. C. gestarum, Dissertationes de præcognitis politicis, Rep. curanda, Maiestate, eiusque iuribus, Reip. statu mixto, Informatione & coactione subditorum, Aerario publico, Tribus domesticæ societatis speciebus, Iure ordinibusque civium,

Legatis eorumque iure, Sessionis præcedentia, Pacis iure, Arcanis rerumpublicarum, Monarchiis, Arte iureque belli, Vita & morte, Veræque philosophiæ fundamento: Historiam constantinopolitano-turcicam, Historiam urbis & regni hierosolymitani, Regum item siculorum & neapolitanorum, de Incrementis imperiorum, Delibuta iuris, Tractatum de appellatorio iuvamine, Commentarium ad Constitutiones wurtenbergenses, & Consultationes de variis iuris materiis, Thesaurum practicum, Commentarium in librum I. Pandectarum, Consiliorum iuridicorum decadem, Tractatum iuris publici, Axiomata philosophiæ christianæ; Orationem in obitum D. Io. Valentini *Nefferi*, & alia, obiitque A. 1638. ætatis 61. Tob. *Wagner* antagonista eius fuit, Motivis ipsius, quibus religionem mutavit, opponens Censuram, eiusque Defensionem. *Witte* Diar. biograph. M m 3. *Magirus* 129. ubi *Conringii* iudicio, quo arguitur tumultuariæ scriptionis, argumentorum imbecillitatis & inanium sæpe nominum in allegationibus, addes D. *Rinkii* Programma orationis auspicalis)(3. *Morhofii* Polyh. T. III. 110. & *Crenii* Exercit. II. de libris scriptor. optimis p. 19. item Methodor. T. II. 455. ac T. III. 531. Et *Rupertus* in Synopsin Besoldi p. 254. observat, eum sæpius Baronium exscripsisse.

EIVSDEM Philologicus discursus de natura populorum, eiusque pro loci positu ac temporis decursu variatione: item de linguarum ortu atque immutatione. Tubingæ 1632. Editio secunda, duplo auctior priori. Inter alia multis exemplis monstrat, gallicam, hispanicam, italicam linguas ex germanica multas voces petiisse.

Ioannis SCHILDII de coalitione populorum Libri III. Hagæ Comitum 1661. In quibus coalescentium initia, conditiones, res florentes, controversiæ, vitia, res labantes, dissolutiones ex omnis ævi historia eruuntur, ac dissertationibus politicis illustrantur.

Io. *Schildius*, bremensis, primum historiarum & græcæ linguæ, deinde quoque theologiæ in patria professor, & apud Angarianos pastor, condidit librum de Caucis populo Germaniæ, Notas in *Suetonium*, & Exercitationes in Corn. *Taciti* Annal. XV. ubi extrema Senecæ describuntur, & mundo exiit A. 1667. ætatis 72. *Witte* Diar. biograph. Z z z 4.

Io.

Io. ERDTMANNI Noriberga in flore avitæ romano-catholicæ religionis. A. 1629. Libellus rarus, atque a Wolfg. Hier. *Heroldo*, V. I. nunc doctore, ut ipse refert in disputatione inaugurali de Noriberga insignium imperialium tutelari p. 5. V. imperialibus comparatus. Isque duas habet partes, quarum prior continet 1) Pontificum & Imperatorum diplomata de imperialibus reliquiis Noribergam translatis, earumque ibidem sollemni, sacro & mercenario cultu. 2) Catalogum reliquiarum; posterior 1) Bullas Paparum, quibus noricam extollunt in sacris fidem. 2) Episcopi bambergensis, cui in sacris urbs olim paruit, litteras aliquot. 3) Calendarium indulgentiarum. 4) Aliud cærimoniarum, quæ per annum in æde S. Sebaldi observandæ sunt. 5) Gravamina Priorissæ & Conventus ad S. Catharinæ. Sed & sacer ac feralis hic est libellus, eo fine ab auctore scriptus, ut Noribergenses exosos redderet, atque in magnum, si posset, discrimen coniiceret.

Io. *Erdtmannus*, Argentinæ sive natus, sive sedem habens, eam quippe p. 64. suam vocat, Noribergæ reformatæ neutiquam amicus, floruit, si florere dicendus est, qui tam hostilem animum gerit, anno 1629.

EIUSDEM Relatio historico-parænetica de sacrosanctis S. R. Imperii reliquiis & ornamentis, quibus Romanorum Cæsares inaugurari, coronari, solemnique ritu investiri consueverunt, aliisque sacris lipsanis in imperiali thesauro collectis, ac Norimbergæ asservatis. A. C. 1629. Etiam in hac relatione classicum ille canit contra Noribergenses, & prava contra eos consilia promit atque suppeditat, sed irrito conatu.

Monumenta & inscriptiones, quæ exstant Noribergæ in templo D. Sebaldi. Opusculum est imperfectum, cuius non nisi 4. plagulæ impressæ sunt ob præmaturum obitum collectoris, qui erat Michael ROETENBECK. Hæc autem in eo continentur, 1) Origo ædis Sebaldinæ in inclyta Noriberga. 2) Eobani *Hessi* Carmen in Monumentum S. Sebaldi. 3) Syllabus præpositorum & pastorum, ante & post reformationem, item archidiaconorum & ephororum, 4) Monumenta ipsa in choro, ad eius latera, & supra pergulam musi-

musicorum: ac descriptio defunctorum Tucherorum, Volckamerorum, Bohemorum, & Holzschuerorum.

Mich. *Raetenbeck*, noribergensis, Medicinae doctor, atque in patria physicus ordinarius ac bene meritus, magno labore collegit Epitaphia, quae Norimbergae exstant in templis ipsius urbis, & coemeteriis extra urbem, & obiit A. 1623. aetatis 55. *Witte* Diar. biograph. T. Epitaphia praedicta auctor nitidissime conscripsit in pluribus voluminibus in 4. & ego illa, a nepote auctoris Georgio Paulo *Raetenbeccio*, suavissimo meo collega in universitate altorfina, precibus meis impetrata, eiusque consensu misi ad D. Casp. Sagittarium, qui me usus est proxeneta, & apocha fidem dedit restitutionis: nec illam fefellisset, nisi morte fuisset abreptus; post obitum vero eius inciderunt in piceas manus, & negatum fuit adesse inter manu scripta. Quam calamitatem, aut potius iniuriam, iustus heres ac pius vir patienter tulit, remque Deo commendavit, in ultimo iudicio decidendam.

Io. Casp. BERNEGGERI Forma Reip. argentoratensis. Argentorati 1667. Olim a Matthia *Berneggero* delineata, nunc autem paulo fusius exposita.

Io. Casp. *Bernegger*, Matthiae filius, paternae gloriae & amoris erga litteras heres, clarum a Musis nomen habuit medio saeculi XVII. & ultra, atque etiam nunc habet.

Iani BIRCHERODII *Τίμη Τίμαιῳ*, sive *in Platonis* Dialogum de universi natura, vel, uti inscribitur, Timaeum, de novo orbe non novo Schediasma. Altdorfii Noricorum 1683. In quo ostenditur, quaedam in Dialogo illo fabulosa quidem esse, ut Chronologiam ultra mundi creationem extensam, & narrationem de bello Atheniensium contra Atlanticos, non tamen omnia: nec Atlanticam insulam de Suecia, ut voluit Olaus *Rudbeckius*, intelligendam esse, sed de America.

Ianus *Bircherodius*, Iani filius, Iani nepos, sub patrio & avito nomine non latitavit, sed post annorum aliquot in Germania, Italia, Gallia, Anglia & Hollandia peregrinationem, in patriam reversus, suum etiam nomen celebre reddidit.

Vonn dem beruffenen Berckwerg Sanct Ioachimsthall; De

cele-

celebribus fodinis metallicis in valle S. Ioachimi. Lipsiæ 1523. Est fidelis narratio Ioannis RVDTHARTI, qui demum in fine libelli nomen suum prodit, de fodinis metallicis in Valle S. Ioachimi, de montanis circumiacentibus, de origine, materia, & planeta metallorum, ex rei metallicæ peritorum libris deprompta, & partim in prosa, partim rhythmice descripta.

Io. *Rudthart*, quisquis fuit, vixit in adulta ætate sæculi XVI. nec male meritus est de re metallica.

Gregorii SPHALENTIANI Mons Carmeli, germanice redditus a Io. Phil. *Fabricio* 1618. Est descriptio novi ordinis Carmelitarum discalceatorum, cum demonstratione, quomodo se hic & illic insinuarint, quales conspirationes & parricidia meditati sint, quoque modo certos homines ad perpetranda talia facinora informarint, & quibus instrumentis, mediis ac viis ad illa utantur.

Gregorius *Sphalentianus*, olim socius, postea desertor ordinis Carmelitarum discalceatorum, in contumeliam illius scripsit, quidquid scripsit. Vnde fides dictorum sit penes ipsum.

Io. Phil. *Fabricius* .LL. se vocat studiosum, & vixit post initium sæculi XVII. credulis accensendus.

LXXXV.

Io. Henrici BOECLERI Historia universalis IV. primorum a nato Christo sæculorum. Cum D. Io. *Fechtii* Præfatione isagogica, Mutuis Pauli *Sarpii* & If. *Casauboni* de Card. Baronio Epistolis, & Io. Gottlieb MÖLLERI Dispp. XII. Lectionibusque privatis, illam illustrantibus. Rostochii. (1695) Historia isthæc, quæ V. Sectionibus absolvitur, sistens 1. Chronologiam, 2. Romana, 3. Externa, 4. Ecclesiastica, 5. Historico-litteraria, nunquam antea fuit edita, eique præmittitur Marci *Mappi* Programma academicum, in funere Bœcleri positum, cum Indice eius scriptorum. Quid autem *Fechtius* in Præfatione? Loquitur de suis sub Bœclero gestis studiis, deque præceptoris sui eruditione, pietate & laboribus litterariis, doctorumque de eo iudiciis.

D. *Fecht* in Præfat. isag. p. 8. Compendium Historiæ ecclesiasticæ, in usum Gymnasii gotha- Seckendorfius, *nec sciente, nec adiuvante Bœclero*, historiam V. Tti composuit; cum vero

Ff 2 multis

thani adornatum, *primum habet Boeclerum auctorem, qui & consilio operaque sua, immo ductu, Vito Ludov. Seckendorfio,* qui Veteris Testamenti, Io. item Christoph. *Artopaeo, qui Novi historiam* condidit, ubique adstitit: quod & relatum sibi esse in Propyleo testatur Severinus Walth. Sluterus.	multis distringeretur negotiis, historiae N. Tti elaborandae curam *commisit Boeclero, qui socium opera illius adscivit Artopaeum.* Christ. Aug. *Heumann* de anon. & pseudon. 126.
Pag. 10. Mihi dubium nullum est, horum quoque opusculorum (Dissertationis epistolicae de studio politico bene instituendo, & *Bibliotheca politica contracta*) *Boeclerum verum auctorem esse.*	*Verus eius auctor est* Io. Andr. *Bosius.* Io. Gottlieb *Krause* Praefat. in Boecleri Bibliograph. criticam c. 2.
178. Miratus sum, *Gesselium* in Hist. ecclesi. *fabulam* (de donatione Constantini) *reponere.*	Non ut veram, sed *ut confictam.* Vide eius Partem I. p. 420. & Addenda p. 26.

Io. Henricus *Boecler*, natus Cronhemii in pago Franconiae, in gymnasio heilsbrunnensi Io. *Meelfuhreri*, & Io. Nic. *Sebulini*, Argentorati D. Io. *Schmidii* & Matth. *Berneggeri* discipulus, post acceptos in illa academia magisterii philosophici honores, constitutus ibidem professor oratoriae, postque ea receptus in numerum Canonicorum thomanorum, tantum inclaruit, ut augustissima Regina Sueciae, quae ipsa erat Pallas, deque doctorum virorum praestantia iudicare sciebat, eum ad professionem eloquentiae Vpsaliam vocaret. Venit ille & ornavit hanc spartam per annum unum: quo exacto, ad Historiographi regii dignitatem evectus, Holmiam concessit. Sed cum Germaniam rebus suis convenientiorem esse iudicaret, & dimissionem decenter peteret, non tantum eam impetravit, sed munus titulusque Historiographi regii ei relicta sunt, annuumque salarium 800. thalerorum promissum. Salvo & incolumi cum suis Argentoratum reverso, paullo post ab inclyto urbis Senatu professio historiarum assignata fuit, atque denuo ius civitatis donatum. Sed & exteri, summique Imperantes cer-

certarunt quasi in celeberrimo viro ornando & beneficiis mactando: Elector enim moguntinus consiliarii ei spartam contulit, eiusque opera usus est in tractatibus heilbronnensibus de componenda inter duos Electores lite: Caesarea LEOPOLDI Maiestas eundem, adscripto 500. thalerorum annuo salario, recepit in numerum consiliariorum, & Comitis palatini dignitatem tam ei ampliter tribuit, ut illa iure hereditatis etiam ad posteros, & quidem ad primogenitos, transire deberet: & christianissimus Galliae Rex, LVDOVICVS XIV. liberalitatis, aut potius inusitatae magnificentiae suae rivos, praeter alios in orbe erudito eminentes viros, in ipsum etiam aliquot annis derivavit. ita ut vere dicere possis, Boeclerum ad litterariae gloriae fastigium pervenisse. Nec immerito: scriptis enim publicis (quorum catalogus exstat in *Wittii* Memoriis Philosophorum P. II. 563. & suppletur a *Fechtio* in Praefat. isagog. in Boecleri Histor. univ. primor. IV. a N. C. seculor. p. 8.) eam eruditionis ubertatem, ingenii vim, iudiciique aciem demonstravit, ut pro doctissimo non posset non haberi. Quamvis enim *Conringius* Conringianor. p. 75. optet, ut ille stili sublimitatem posset temperare, & reducere ad illam tenuitatem, quam exigit ratio docendi, prout magnus fecerit Grotius; & Christianus *Thomasius* Colloquior. menstr. T. II. 599. non aeque ad solvenda dubia, quam ad proponenda aptum pronuntiet, iidem tamen fatentur, eruditum esse, nilque nisi doctum ab eo exspectari. Sed ad finem vitae eius pergamus. Latuit in corpore corruptorum humorum colluvies, quae effervescendo & fermentescendo, non sine malignitate, sui iuris facta, colicos cruciatus, vomitiones horrendas, ingentem sitim, anxietatem, pluraque mala intulit, ventrem magnum in tumorem elevavit, vires prostravit, effecitque, ut pia anima, relicto, & morti tradito domicilio suo, in quo 62. annos habitaverat, A. C. 1672. excederet, atque eo evolaret, ubi bene ipsi est in aeternum. *Witte* Memor. philosoph. 557. *Spener* in Insignium theor. *Magirus* 140. *Acta erudit.* A. 1702. 125. A. 1713. 137. *Museum nov. libr.* T. III. 559. *Fecht* Praefat. isag. 10. 11. *Krause* Hist. libr. T. I. 120. *Collectio* libror. rar. T. I. 246. *Boineburg* Epp. p. 137. 311. *Borremansius* in Krausii Animadvers. in Boecleri Bibliograph. crit. 862. Io. *Moller* in Schefferi Suec. liter. 454. I. W. *Berger* Dissertat. academ. p. 66. 197.

Io. Gottlieb *Mueller*, gedanensis, Christ. *Kortholti*, Christoph. *Franckii* & *Schomeri* ac *Fechtii* discipulus, philosophiæ magister, ac primum in academia rostochiensi græcæ linguæ, in gymnasio autem patrio Metaphysices & Morum professor, impetratis theologi honoribus atque privilegiis, impigre quidem, ut, antea, officio suo tam disputando, quam legendo præfuit, sed dolendo rei litterariæ fato exstinctus est A. 1698. cum ad 29. duntaxat annum ætatem suam perduxisset. *Pipping* Memor. theol. 1388. Andr. *Charitius* de viris erud. Gedani ortis p. 106. Scripta eius sunt Manuale homileticum synopticum, Idea Logicæ Schelguigianæ, Dodecas dispp. ethicarum contra *Spinosam*, præter alias disputationes, & opuscula affecta; de quibus videantur *Pippingius* p. 1419. & *Moelführer* Accesss. ad Iansonii Bibliothecam promiss. & latentem pag. 66.

Io. Andr. BOSII de prudentia & eloquentia civili comparanda Diatribæ isagogicæ. Ienæ 1698. Quarum hæc prodit auctior sub titulo de Ratione legendi tractandique historicos: accedit etiam Notitia scriptorum historiæ universalis, primum edita cura Georgii *Schubarti*. Diatribe de comparanda prudentia civili exstat etiam in *Crenii* Methodorum Tomo II. 350. cum illius Annotationibus, eoque nomine aliis editionibus præferenda est; hæc tamen illa auctior. Et excusa quidem est Germanopoli A. 1677. atque A. 1696. 8. cum (Io. Henr. Bœcleri) Bibliographia historico-politico-philosophica, sub titulo Bibliothecæ politicæ contractæ; sed vitiosissime. Vide *Struvium* Introduct. ad notit. rei liter. 23. *Krausium* in Bœcleri Bibliograph. crit. 858. & *Placcium* de anonymis p. 337. Hic præmittuntur Georgii *Schubarti* Dedicatio ad Sam. Stryckium, & Præfatio ad lectorem elegantissime iudiciosissimeque scripta, in quarum illa magnum Stryckium iustis laudibus effert, in hac Bosium contra ineptum censorem defendit.

Io. Andr. *Bosius*, lipsiensis, *Buchneri*, *Bœcleri*, Io. *Schmidii*, *Dannhaueri* & *Dorschei* discipulus, philosophiæ magister, & assessor ordinis Philosophorum in academia ienensi, ibidemque deinde Historiarum professor, non tantum studiosis in tradenda omnis generis, in primis ecclesiastica, historia, item serenissimis Principibus suis, & viris passim eruditis operam suam, plus quam desiderari

derari posset, probavit, sed optimorum illustrationi auctorum, ut *Georgii* Syncelli, *Nicephori* CPtani, & *Theophanis*, *Genesii*, *anonymi* historici, & Fl. *Iosephi*, multum temporis atque industriæ impendit; atque in lucem labores istos produxisset, nisi morbi & mors ipsa obstitissent. Interim aliis doctissimis scriptis litteratum orbem locupletavit, quæ sunt Notæ in *Taciti* Agricolam & Corn. *Nepotem*, Dissertatio de significatu cometarum, & Disputationes de sono, de æstu marino, de adorationibus veterum, de maculis solaribus, de coronarum gestatione, de Imperio turcico, de ara ignoti Dei, de iuvenilibus concupiscentiis, de Fl. *Iosephi* periocha de Iesu Christo, de ostracismo, de pontificatu maximo Imperatorum romanorum, de inventa cruce dominica Narrationes veterum, Characteres beatæ reipublicæ e prooemio Vitæ Agricolæ, a *Tacito* descriptæ. *Witte* Memor. philosoph. T. II. 572. *Zeumer* in Vitis philosophor. ienens. 123. Io. Andr. *Schmid* in Vita Casp. Sagittarii p. 39. Viri inter litteratos summi, *Conringius* & L. B. *a Boineburg* magnas ei laudes tribuunt: ille enim in funere eius haud dubitavit hoc modo canere:

Perdidit hoc obitu præstantem Iena magistrum,
Nec referent facile tempora multa parem;

hic ad Pruschenckium A. 1665. prout refertur in *Struvii* Actis litterar. Fasce II. p. 54. scripsit: *Bosius vester est vir praeclarus, & in studiis, cum primis ad pragmaticam historia politicaque tractationem facientibus, perinsignis. Per sunt egregia, qua ab illo homine componuntur. Nihilo inferior est in civilis rei perspicientia ac diiudicatione aliis, quibus hodie patria nostra claret: quod quippe Helmstadiensi academia* Conringius, *quod Argentoratensi est* Boeclerus, *quod Heidelbergensi* Ramspeckius *ac* Pufendorfius, *quod Lipsiensi* Thomasius, *quod* Hornius *Leidensi, quod* Mauritius & Hesenthalerus *Tubingensi, Marpurgensi* Lentulus, *Chiloniensi deinceps* Rachelius, *quod aliis alii, tantundem Ienensi esse debet, estque* Bosius. Quibus adde *Schubartum* Præfat. in Bosii scripta præsentia, Io. *Saubertum* Præfat. in librum de sacrificiis p. 100. *Gravium* Epistolar. p. 289. *Crenium* Animadvers. P. I. 9. & I. Alb. *Fabricium* Præfat. in Biblioth. gr. Volumen V.

Holmia literata, Holmiæ 1701. Recensetur in *Actis erudit.* A. 1702. p. 230. & dicitur incerti esse auctoris. Est autem eius auctor Richar-

Richardus *von der* HARDT. Similis liber est Ant. *Stiernmant* Aboa literata. Stockholmiæ 1719. 4.

Richardus *Von der Hardt*, westphalus, Hermanni nostri frater, antiquarius holmiensis, obiit paucis abhinc annis.

Thomæ SMITHI Vitæ quorundam eruditissimorum & illustrium virorum. Londini 1707. Nimirum Iac. *Vsserii*, Io. *Cosini*, Henr. *Briggii*, Io. *Bainsbridgii*, Io. *Gravii*, Petri *Iunii*, Patricii *Iunii*, Io. *Dee*, sive *Devi*. In Præfatione narrat auctor, cuius exemplum secutus sit in Vitis præstantissimorum virorum latine describendis, & unde sua hauserit.

Thomas *Smith*, distinguendus a cognomini, Equite aurato, Iuris civ. doctore, & Regis Eduardi VI. ac Reginæ Elisabethæ primo status secretario, doctor theologiæ, ecclesiæ anglicanæ presbyter, & Collegii b. Mariæ Magdalenæ apud Oxonienses socius, de studio historico & antiquitatum optime meritus, (edidit enim Diatriben de chaldaicis paraphrasibus, Syntagma de Druidum moribus ac institutis, Epp. IV. de moribus Turcarum, Epistolam de Græcæ ecclesiæ hodierno statu, & Miscellanea) clarum inter eruditos nomen habuit per integram sæculi XVII. partem posteriorem, & pollicitus est præstantem *Bedæ* Historiæ ecclesiasticæ editionem. *Hyde* Catal. biblioth. Bodlei. T. II. 169. Io. Andr. *Schmidius* T. II. Sagittar. Introduct. in hist. eccles. 226.

Io. Mauritii SCHRAMMII de vita & scriptis Iulii Cæs. Vanini Tractatus. Custrini 1709. Auctior editus A. 1715. Vide Novam biblioth. T. V. 780. In quo genus, mores & studia famosi illius, ut vocat, athei, e scriptis & auctoribus fide dignis excerpta, & errores hominis simul refutati sunt. Vide *Acta erudit.* A. 1709. 260. Sicut autem Vaninus accusatur hic atheismi, ita eum defendere studet auctor Apologiæ pro illo, Cosmopoli A. 1712. in 8. recensitæ in Bibliotheca nova Tomo III. 64. Exstat etiam Doctrina & vita Vanini auctore *Durando*, quæ continet excerpta e Schrammio, & debebat inseri Basnagii Historiæ operum virorum eruditorum. Adi iterum *Novam biblioth.* T. X. 113.

Io. Maur. *Schrammius*, natus Mingiæ in Præfectura colbacensi Vlterioris Pomeraniæ d. 7. Octobr. A. 1673. in pueritia summa

ma paupertate pressus, sed a pia virgine, *Micrælii*, rectoris scholæ stedinensis filia natu maiore, cui immortales se gratias debere profitetur, inde liberatus, atque ad litterarum studia promotus, docuit in schola primum custrinensi, deinde regimontana Novæ Marchiæ: nunc autem ibidem fungitur munere ecclesiastico. *Obadiam* prophetam commentatione explicare studuit, aliquot etiam Programmata & Carmina edidit; sed cura animarum, quæ nunc ei concredita est, tale est opus, ut vix tempus suppetat ad tractandum parerga.

LXXXVI.

Reineri REINECCII Collectanea historica, cum eiusdem Scholiis & Enarrationibus. Helmstadii 1584. 1585. E bibliotheca G. Calixti. Constant II. Partibus, quarum prior exhibet CHRONICON HIEROSOLYMITANVM incerti auctoris, seu de bello sacro Historiam, expositam libris XII. nunc primum in lucem editam, in qua gesta narrantur a Godefredo Bullionensi usque ad Balduinum II. Cui *Reineccius* Appendicem, Henricus autem *Meibomius* Chronologiam adiunxit; posterior 1) Conradi *Vecerii* Commentarium de rebus gestis Henrici VII. Imperatoris. 2) CAROLI IV. Imp. Vitam, ab ipsomet descriptam: 3) *Iohannis*, archiepiscopi pragensis, & Apostolicæ sedis legati secundi Sermonem post mortem Caroli IV. dictum. 4) *Haythoni* Historiam orientalem. 5) Marci *Pauli* veneti Itinerarium, seu de rebus orientalibus libros III. In quibus India & Tartarorum imperium describitur. Editum etiam fuit ab Andr. *Mullero*, præposito berolinensi: deque veritate huius Historiæ testatur *Vossius* de Histor. lat. p. 154. & *Colomesius* p. 818. 6) Fragmentum de rebus orientalibus e Speculo historiali *Vincentii* belvacensis. *Reineccius* Præfationum sive Dedicationum utriusque Partis auctor est, inque illis cum de occasione huius operis, tum de scriptis eorumque formatoribus erudita proponit, & longam ad Haythonum Appendicem adiicit.

In M. *Pauli* Itinerario p. 83. Sunt etiam ibi regiones Gog & Magog, quos illi nominant *Gug* & *Mungul*.

Gug & *Magug*. Ant. *Grellotus* Prodr. in Apocal. c. 20. p. 222.

Reinerus *Reineccius*, Steinhemo-paderbornensis, Martini *Meibomii* & Io. *Glandorpii* in scholis discipulus, philosophiæ magister, post multos variis in academiis transactos annos docuit Francofurti ad Viadrum & Helmstadii Saxonum, sed magis scriptionibus, quam prælectionibus, & hic quidem fortuna usus est secundiore, quod utrumque Principem, Iulium, & Henricum Iulium, patrem ac filium, benignissimos experiretur, & collegas haberet sui amantes, homo sine fuco, & cuius conatus omnes probabant intelligentes & docti viri. Bonæ litteræ, atque in primis historia, magnam ex eius obitu, qui incidit in annum Christi 1595. ætatis 54. iacturam acceperunt, meritoque ei positum hoc epitaphium:

Quicquid Graia docet, quicquid Romana vetustas,
Qui iacet hic, animo clauserat ille suo.
Nulla parem, nedum maiorem, secula norunt,
Ingenio tantus iudicioque fuit.
Dum suus historiæ splendor constabit, & arti,
Huic sacer æterna laude manebit honos.

Scripta eius merentur, ut singula commemorentur. Sunt autem sequentia: Familiae Regum ponticorum & bosphoranorum, Seleucidarum, Regum Macedoniæ, Arsacidarum, Regum Iudæorum, Regum Mediæ & Bactrianæ, Regumque spartanorum & messeniacorum, Syntagmata de familiis, quæ in monarchiis tribus rerum potitæ sunt, Vita *Ditmari* episcopi Marsepurgi, Origines stirpis brandenburgicæ, Methodus legendi historiam tam sacram quam profanam, Epistolæ duæ de *Widechindo* magno, Commentarius de rebus persicis, Historia Iulia, Vita Gregorii *Horstii*, & Commentarius de Saxonum originibus, hisque annexa Vrbe & Ducatu brunsvicensi, Io. *Goes* in Variis de Westphalia opusculis p. 224. & *Rollius* Memor. philosophor. Dec. II. 59. *Calvör* Saxon. infer. 942. *Konig* 684. *Lexicon univ. histor.* T, IV. 271. *Magirus* 703. Henr. *Meibom* in Iunckeri Bibliotheca isenac. 94. *Hallervord* Spicileg. de Historicis lat. p. 668. Io. *Moller* de Helmoldo §. 9. *auctores Carminum*, quæ in operis huius historici initio, & post Vitam Caroli IV. reperiuntur, *Heidmannus* in Palæstina D d 3. & Io. *Caselius* de Bono academiæ F 4. qui eum vocat virum non solum doctrina, sed vitæ integritate & fide præstantem. Quod elogium pro viro academico

demico tantum est, tamque honorificum, ut non opus sit alia afferre.

Conradus *Vicerius*, MAXIMILIANI Imp. a secretis, floruit in fine saeculi XV. & initio saeculi XVI idemque condidit Historiam de duabus seditionibus Siciliae, quae ortae fuere anno 1517. *Vossius* de Histor. lat. l. 3. c. 10. p. 202.

Wenceslaus, IOANNIS Bohemiae regis filius, natus Pragae, sed in honorem CAROLI IV. Galliarum Regis, in cuius aula educabatur, mutato nomine dictus *Carolus*, a patre constitutus Marckgravius Moraviae, in scientiis, linguis & exercitiis tantum profecit, ut pro mago haberetur, atque ad Imperium a IV. Principibus, instigante Papa CLEMENTE VI. electus quidem fuit, sed illud administrare noluit, nisi post mortem LUDOVICI V. bavari, neque etiam potuit, usque dum precibus ac pretio victi cederent duo aemuli, atque ipsimet iam electi ad coronam imperialem, *Fridericus* Landgravius Thuringiae & Marchio misnensis, & *Guntherus* Comes de Schwarzburg: quamquam erga hunc improba etiam & nefanda arte usus sit, quam seria, uti credendum, postea poenitentia eluit. Laudandus est ob doctrinam, & amorem erga litteras ac litteratos, item ob Auream, quam condidit, Bullam, in qua quid in electione Caesaris observandum sit, approbantibus Imperii Ordinibus, sapienter praescripsit: sed iurium & bonorum Imperii fuit negligens & prodigus, ideoque illius vitricus appellari solet, & tandem mortuus est, ubi natus fuerat, anno 1378. *Lexicon univ. histor.* P. I. 537. *Philippus* bergomas ad annum Christi 1347. & 1362. cuius verba hic CAROLI Vitae praemittuntur, G. A. *Schmidt* Histor. cum figuris P. II. 173. C. A. *Rupertus* Observat. in synops. Besoldi minor. 629. *Schurzfleisch* Epp. select. p. 150.

Haythonus, sive ut alii scribunt *Haitonus*, vel *Aitonus*, armenius, AITONI, Armeniae Regis filius, diu miles, tandem monachus Ordinis praemonstratensis, idemque, qui *Antonius Curchinus*, vel *Curginus* (nam Antonii nomen accepit, quando factus est monachus, alterum autem corruptum est ex Georgianus, i. e. venerator S. Georgii) librum suum Pictavii, ex mandato CLEMENTIS V. gallice dictavit Nicolao *Salconi*, qui eum deinde,

eiusdem Pontificis iussu transtulit latine; sed, pro saeculi illius more, satis barbare. *Vossius* de Histor. lat. lib. 2. c. 62. p. 156. *Nou* Accession ad Whear P. II. 39.

Marcus *Paulus*, venetus, e nobili familia, cum patre suo Nicolao, eiusque fratre Matthaeo, declinante saeculo XIII. in Orientem profectus, multas eius terras, dum pater in aula permansit magni Cham CVBLAI, vidit ac perlustravit, sed &, in gratiam popularium, italice, & bona quidem fide descripsit; latina autem versio, eaque semibarbara, est Fran. *Pipini*, franciscani Generalis. *Vossius* de Histor. lat. l. 2. c. 60. p. 154. *Placcius* de pseudon. 489. *Nou* l. c.

Vincentius, burgundus, ordinis Praedicatorum, cognomento Bellovacensis, non quod ibi episcopus fuerit, sed ob frequentem illo in loco commorationem, sumtus suppeditante Francorum rege LVDOVICO IV. scripsit Specula, Doctrinale, Historiale, Naturale & Morale, (si tamen Morale est Bellouacensis, & non alterius Vincentii. *Moller* de Homon. 641) quae variis in locis excusa, Duaci vero tandem A. 1624. cum superbo titulo *Bibliotheca mundi* prodierunt, & alia, de quibus *Prisius* in Epit. Biblioth. Gesner. p. 816. obiitque A. 1256. vel 1264. *Vossius* de Hist. lat. l. 2. c. 59. p. 150. *Thomas.* de plag. liter. §. 579. *Cave* p. 499. *Olearius* T. II. 228. *Koenig* 846. *Nou* Accessf. ad Whear. 198. *Crenius* T. II. Methodor. 505.

LXXXVII.

Godofr. Guilielmi LEIBNITII Accessiones historicae. Hanoverae 1700. Quibus potissimum continentur scriptores rerum germanicarum, & aliarum, adhuc inediti sequentes: In Tomo I. 1) *Chronographus saxo*, incipiens a nato Christo, & finiens anno 1188. 2) *Iohannis Vitodurani* Chronicon, res saeculi XIII. non quidem omnes, plurimas tamen describens. *Vossius* l. 3. de Histor. latinis c. 9. p. 250. historiam hanc ad annum usque 1348. refert productam esse, quae scripta exstet in coenobio S. Galli; sed quae hic comparent, eo usque non pertingunt, neque etiam apud Sangallenses reperiuntur. Additur Breve chronicon ecclesiae trevirensis, & Catalogus Canonicorum leodiensium, qui ex parte videtur esse fabulosus. 3) *Golscheri* Gesta Treuirorum, ab urbe condita usque ad

ad annum Christi 1132. 4) *Vetus Chronicon Holsatiæ*, quod in codice Lambecii titulum gerit Continuationis Chronici Slavorum Helmoldi: Wagria enim cum vicinia olim ad Slaviam referebatur. Incipit a C. M. & finit in anno 1448. In Tomo II. Chronicon *Alberici*, a C. M. usque ad annum Christi 1241. Legendæ etiam sunt *Præfationes* Leibnitii, utrique Tomo præmissæ, quippe in quibus non tantum docte disserit de scriptis hisce eorumque auctoribus, verum etiam de *Veronica*, quæ significet veram icona, gloriam vindicat danicæ gentis, & *Hugonem de S. Victore* germanum, & quidem e Saxonia inferiore fuisse evincit.

Chronographus Saxo merito chronographus appellatur, qui per annorum seriem non male decurrit, & temporum examen sibi curæ fuisse ostendit. Vixit in cœnobio magdeburgensi S. Ioannis, declinante sæculo XII.

Ioannes Viteduranus, sive de oppido Winterthurn, helvetius, monachus ordinis Minorum, scripsit floruitque sæculo XIII.

Golscherus, S. Matthiæ apud Treviros monachus, inter vivos versatus est anno 52. sæculi XI. & fuerit idem, qui Anonymus Browerianus.

Albericus, monachus Trium fontium, ordinis cistertiensis, diœcesis leodiensis, sæculo florens XIII. in rebus exquisitis, teste *Chiffletio* apud Leibnitium Præfat. poster. p. 2. valde copiosus est, & tria præ aliis habet singularia: quod Principum illustriumque stemmata accurate describit. 2. Chronicorum, quæ postea interierunt, selectiores locos collegit, suoque inseruit Chronico. 3. scriptorum, qui typis editi sunt, sententias, ex melioris notæ codicibus petitas, producit & exhibet.

LXXXIIX.

PROCOPII *Ἀνέκδοτα* seu Historia arcana, primum ex bibliotheca vaticana prolata, nunc falsitatis convicta a Io. *Eichelio*. Helmstadii 1654. Nic. *Alemannus* quidem, qui & falso *Ἀνέκδοτα* reddidit per *Historiam arcanam*, cum probe sciret *ἀνέκδοτον* non significare arcanum, eam defendere studuit, sed nihil egit, & apud veri studiosos fidem decoxit. Io. *Eichelius* igitur contra Procopium eiusque defensorem disputat cum in Animad-

versionibus, tum in Præfatione, quæ longa est, perque erudita, quippe in qua sermo est de historiæ norma, fide historicorum, *Alemanni* editione A. 1624. Lugduni curata, differentia huius & reliquorum Procopii scriptorum, *Procopio* eiusque moribus, summa των Ανεκδοτων, & aliis. Et iuvat summam errorum recitasse, in quos *Procopius* incidit, quando IVSTINIANVM Imp. hoc scripto impetere nullus dubitavit: nam 1. quædam sunt ex numero eorum, quæ ne fieri quidem possunt, aut potuerunt. 2. quædam constanti æqualium consensu refelluntur. 3. quædam ipse refutat in libro de Aedificiis, aut in aliis scriptis prioribus longe aliter prodidit. 4. quæ alibi impense laudavit, acriter hic vituperat. 5. quæ fortuito accidere, & ab aliis facta sunt, ea IVSTINIANO tribuit. 6. quæ ex se laudabilia, magnopere reprehendit. 7. quæ vituperanda, laudat. 8. quæ ex se neque laudanda, neque vituperanda, iis ad traducendum Imperatorem utitur. 9. plurima optime ab eo facta, in pessimam detorquet partem. 10. omnes rumusculos servulorum, ancillularum, monachorum, vilissimæque plebeculæ, immo insomnia captat, quibus fama Imperatoris augusti gravetur. 11. eaque addit, quæ omnium illa ætate viventium testimoniis destituuntur. Ita tamen hæc de Procopio dicuntur, ut Eichelius non tam credat certusque sit, eum esse ipsum ανεκδοτων auctorem, quam supponat. Confer *Placcium* de pseudonymis p. 521. Præfationi subiunguntur Elogia IVSTINIANI Imperatoris ex *Procopio*, *Agathia*, *Iornande*, papa *Ioanne II. Agapeto*, *Eustathio*, *Euagrio*, *Paulo* diacono, *Agathone* papa, *Aimonio*, Io. *Trithemio*, & Balth. *Bonifacio*.

Procopius, Cæsareæ in Palæstina natus, a Procopio gazæo distinguendus, primum rhetor & sophista, sive professor & caussidicus, deinde senator CPtanus, postea comes, notarius & consiliarius Belisarii ducis, in Africam ituri, christianus ne? an gentilis, aut ambidexter, sive neque prorsus gentilis, neque prorsus christianus, christianam saltem religionem præ se ferens, floruit medio sæculi VI. & scripsit Libros II. de bello persico, totidemque de bello vandalico, IV. de gothico, & VI. de ædificiis. Omnia eius opera, & quidem emendatiora, prodierunt Parisiis cura & studio Claudii *Maltraiti* iesuitæ A. 1662. in fol. *Suidas* T. III. 186. *Vossius* de Historicis græcis lib. II. cap. 22. *Cave* Scriptor. ecclesiast. Hist. liter.

liter. p. 283. *Olearius* Biblioth. Scriptor. eccles. T. II. 105. *Magirus* 689. *Pope-Blount* 323. Beat. *Rhenanus* Orig. goth. p. 89. *Rupertus* in Synopsin Besoldi 502. *Schurzfleisch* Epp. select. p. 591. I. Alb. *Fabricius* Biblioth. gr. vol. V. p. 248. & D. *Gubelius* noster, IC. percelebris, Orat. de caussis corr. Iurisprud. 20. De *Eichelio* nihil addimus: locuti enim de eo sumus P. IV. 152.

Dan. CLASENII de oraculis Gentilium, & in specie de oraculis sibyllinis Libri III. Helmstadii 1673. In fine adiuncta sunt Carmina Sibyllina e versione Seb. *Castalionis*, cumque eius Annotationibus, & Onuph. *Panvinii* Tractatus de Sibyllis. In I. libro tractatur de oraculorum origine, auctoritate, caussis, locis, ambiguitate in respondendo, & defectu, deque cærimoniis in adeundis oraculis, & post eorum responsum: in II. de variis oraculis, ut, delphico, locis Ammonis, dodonæo, trophonio, delio, Branchidarum, Apollinis colophonii, sebennytico Latonæ, Serapidis, Amphiarai, Mopsi & Calchantis, Bacidis, Geryonis, Phryxi, & Tiresiæ; Cereris, Paphiæ Veneris, Hyblæ, Nymphæo, antiocheno, pharensi, thracico, boeotico, Dianæ, lamidarum & thryxæi Apollinis, item puerorum & mortuorum: in III. de numero Sibyllarum, & speciatim de persica, libyca, delphica, cumæa, erythræa, samia, cumana, hellespontica, phrygia, tiburtina, Herophile, epirotica, de principio unde Sibyllæ vim divinandi accepisse creduntur, de cura & veneratione librorum sibyllinorum, de carminibus sibyllinis, quæ alii habent pro genuinis, alii pro suppositititiis; ubi quidem auctor, quid sentiat ipse, dissimulat. De *Clasenio* nostro vide *Partem* IV. 27.

LXXXIX.

Io. MAYERI Summarischer Inhalt, Compendium chronologicum seculi a Christo nato decimi sexti. Monachii 1598. In quo describuntur res terra marique in toto orbe gestæ, nec non varii mores & ritus aliquarum gentium & regionum. Pag. 29. 57. 58. 59. 65. 66. 67. 74. 75. 76. 86. 92. 99. 102. 105. 108. 112. 121. commemorare sustinet, sed qua fide, ipse viderit, Protestantes variis in locis persecutiones exercuisse contra Romano-Catholicos: atque ad annum 1595. p. 126. inter milites christianos a Turcis captos, & Constantinopolin abductos fuisse narrat feminam, quæ castitatem

fer-

servaverit in militia, & militis officium probe fecerit, ideoque a turcico Imperatore, tanquam rara avis, donata fuerit dominae Imperatrici. In Dedicatione scribit auctor, dictum illud, unius corruptionem esse alterius generationem, potissimum in libris historicis verum nos experiri, eorumque obiectionem diluit, qui putant, pastori aut theologo non convenire, ut horas subcisivas tribuat legendis scribendisve historiis.

Ioannes *Mayer*, bavarus, pastor ecclesiae iartzensis in episcopatu Frisingensi, floruit in fine saeculi XVI.

Ioannis LETZNERI Corbeische Chronica, Chronica corbeiensis. Hamburgi 1590. Recognita & emendata editio. Recentior tamen & auctior est illa, quae sub titulo Chronicae, sive Historicae narrationis de vita & gestis LVDOVICI Pii Imp. prodiit Hildesiae A. 1604. 4. Capitum Chronicae (sic enim auctor nomen hoc format) praesentis sunt XXIV, aguntque de libris, auctoribus & monumentis, e quibus Chronica eiusque Praefatio (in qua sermo est de litteris & arte scriptoria, variisque modis, quibus homines usi sunt ad res posteris describendas, videlicet in foliis & corticibus arborum, in tilia & papiro arbore, in tabellis ligneis ceraque obductis, in tabellis plumbeis, in pergamena, & charta e praesegminibus linteis confecta) composita est, de origine S. Benedicti & Corbeiae duplicis, translatione Corbeiae Sollingensis ad Visurgim, situ & aedificiis, divitiis, scholis & viris doctis Corbeiae, doctrina *Algeri* de S. coena, aede sacra & cultu divino, litaniis, privilegiis, tutela caesarea Corbeiae, de officio Mareschalli, aliquibus familiis nobilibus vasallis Monasterii, Irminsula, S. Vito, eiusque saltatione, & mercatu, STEPHANO IV. aliis V. & PASCHALI Papis, LVDOVICO Pio & Abbatibus Corbeii: atque in Appendice, de libero campi iudicio, legibus a CAROLO M. ecclesiae latis, insignibus, & pretioso Euangeliorum libro. De Letznero diximus P. III. 49.

XC.

Casp. SAGITTARII Alter Zustand, Antiquitates regni thuringici. Ienae 1685. In quibus agitur de antiquo regno thuringico, eiusque Regibus, abolitione, & divisione inter Francos & Saxo-

Saxones, item de nomine & exstructione urbis Erfurti. Cum Petri *Albini* Specimine historiæ novæ Thuringorum, nunquam antehac edito. *Acta erudit.* A. 1685. 361.

Pag. 280. Sæculo XVI. in expugnatione arcis Grimmenstein inventa est *antiquissima* moneta, in qua duæ coronæ e diametro positæ *ad indicandam inter Francos & Saxones distributionem regni thuringici*, litteræque *THV* indicant Thuringiam.

Moneta illa *non est antiquissima*, neque alia quam *gothana*, (nam loco THE, litteris GO initialibus detritis, legerunt THV) & duæ coronæ sunt *insignia Misniæ & Thuringiæ*. *Schlegel* de nummis bract. 38. 109.

Petrus *Albinus*, schneebergensis, primum professor historiarum wittebergensis, deinde secretarius & archivarius dresdensis, vixit temporibus Augusti Electoris Saxoniæ circa annum 1580. & scripsit Chronicon misnense, Genealogiam Domus saxonicæ, & Novæ Saxonum historiæ progymnasmata, ab Henr. *Meibomio* laudatus, ut vir eruditissimus, & qui non minore iudicio, quam diligentia, rara admodum mixtura, historiam tractaverit. *Calvær* in Append. ad Saxoniam inferior. antiq. gentil. & christian. p. 545. & *Neu* in Accession. ad Mantissam de Historicis particular. 231.

Casp. SAGITTARII Grundlicher und ausfuhrlicher Bericht, Antiquitates gentilismi & christianismi thuringici, in quibus *Bonifacius* non primum Thuringorum apostolum fuisse ostenditur, & universa eiusdem vita percensetur. Ienæ 1685. Vide *Acta erudit.* A. 1685. 363.

EIVSDEM Alt-thuringisches herzogthum, Antiquitates Ducatus thuringici. Ienæ 1688. In quibus ostenditur, post destructionem regni thuringici, eiusque divisionem inter Francos & Saxones, saxonicam partem verum fuisse ducatum: historiæ, quæ in Thuringia contigerunt sub germanicis Regibus & Imperatoribus usque ad CONRADVM I. colliguntur & explicantur: quomodo regium regimen per Duces & Graviones, nec non per Centenarios, Decanos, Vicecomites, Scabinos & alios fuerit gestum: & quomodo se res olim habuerit circa monasteria thuringica. Subinde etiam corriguntur vulgares errores, & veritas contra eos defenditur, e. g. CAROLI M. patriam fuisse Thu-

ringiam, Monasterium & templum erfurtinum in monte S. Petri condita esse a *Wilhelmo* abbate hirsaviensi, non vero a Dagoberto, Francorum rege. *Acta erudit.* A. 1689. 52. De his tribus D. Sagittarii scriptis, de quibus hactenus diximus, ita iudicat clarissimus Tubingensium professor *Neu* in Accession. ad Mantissam de histor. particular. p. 266. *Magni merito hac omnia fiunt, quod non ex editis tantum, verum etiam ex variis manuscriptis stupenda industria collecta fuerunt.* Et Ger. *a Mastricht* in Catalogo biblioth. suæ pag. 590. utilia esse ad historiam.

Pag. 270. Carolus *du Fresne* sub Francis & Hominibus francis *tantum* nobiles intelligit. | Ille vero T. II. 522. ait, *potissimum* nobiles intelligi.

XCI.

Monumenta paderbornensia. Noribergæ 1713. Ex historia romana, francica & saxonica eruta, & novis inscriptionibus, figuris, tabulis geographicis & notis illustrata. A quonam? a magni nominis Principe, Ferdinando *a* FVRSTENBERG. Editio tertia, prioribus (de A. 1670. & 1672) auctior & emendatior, immo & elegantior, curata a D. Euchario Gottlib *Rink*. Atque hic vetustissima maximeque memoranda Romanorum & Germanorum monumenta exhibentur, videlicet Castellum Alisonis a *Druso* excitatum, Castra *Drusi*, *Germanici* & *Tiberii* Cæsarum, Tribunal *Vari* consulis, Luppiæ & Amisiæ flumina, toties alterno Romanorum Germanorumque sanguine intumefacta, Saltus teutoburgiensis Variana clade cæsis legionibus & amissis aquilis nobilitata, Ara *Drusi* & cæsorum militum tumuli, *Arminii* & *Widikindi* Castra. Hic etiam castrum Eresburgum, in eoque idolum Martis, quod Irmensulam appellarunt: hic Brunsberga, Driburgum, quod olim Iburgum vocabatur, Desenberga, & Schidroburgum, arces & monumenta Saxonum in editis montium iugis tanto Francorum sanguine expugnata: hic Thietmallum & Sindfeldius campus, duo loca tropæis CAROLI præclara. Vide *Acta erudit.* A. 1713. p. 17. & *Nouvelles litteraires* T. III. 55. Huic operi alia præmittuntur, alia subiunguntur. Præmittuntur 1) *Rinkii* Epistola dedicatoria ad Serenissimum potentissimumque Electorem Brunsvic. ac Luneburg. cuius virtutes & felicitatem extollit. 2) Præfatio

fatio Bernardi *Rottendorfii*, archiatri reverendissimi ac celsissimi Principis Ferdinandi, quam inclyti *Actorum eruditorum* Collectores l. c. doctam & elegantem vocant: nam in ea commemorantur contenta operis, Ferdinandi genus, studia, virtutes & munera describuntur, & historiæ culturam Principe dignam esse evincitur. 3) Ipsius *Ferdinandi* Præfatio, in qua causas aperit, quæ ipsum ad concinnandum hoc opus impulerint, de Saxoniæ suæque diœceseos variis divisionibus erudite agit, eaque in fine est modestia, ut veniam petat, si quid minus expositum exactumque hic reperiatur. Subiunguntur autem 1) Panegyricus, die natali academiæ Theodorianæ paderbornensis Theodoro Episcopo Principi a Collegio academico societatis Iesu oblatus, compositus autem a Io. *Horrione*, prædictæ Societatis doctore theologo. Qui quidem est instar speculi, in quo defunctorum Furstenbergiorum res in toga sagoque pro patria atque ecclesia fortissime gestæ repræsentantur. 2) Manes Ferdinandei, sive lessus & lacrumæ parentales, quas funeri Ferdinandi Pallas Theodoriana *Collegii societatis Iesu Paderbornæ* affundit. Pag. 299. exhibetur Privilegium CAROLI M. Imp. datum Ecclesiæ osnabrugensi, & p. 301. *eiusdem* Capitulatio de partibus Saxoniæ. De illo vide clariss. I. G. *Eccardum* in peculiari de isto privilegio scripto, de hac *eundem* p. 18. & *Acta erudit.* A. 1718. p. 422.

Ferdinandus Liber Baro a *Furstenberg*, Episcopus paderbornensis & monasteriensis, Burggravius strombergensis, S. R. Imperii Princeps, Comes Pyrmontanus, Dominus in Borkelo, summus litteratum ac litteratorum fautor, sed & ipse omni liberali doctrina, atque in primis poëtica arte, quod Elegi eius, hoc opere contenti, & cetera seorsum impressa carmina testantur, ad stuporem usque politissimus, eoque nomine a romanis Proceribus, ac litteratissimis viris, immo & ipso ALEXANDRO Papa VII. acri eruditorum censore magni æstimatus, ab eoque in cubicularium, sicut ab Academicis in principem societatis, qui duo honores rari quid erant Romæ in homine extero & germano, assumtus, atque ita per eruditionem ac virtutem ad episcopalem & principalem dignitatem evectus, non voluptatibus in ea indulsit, sed vigilantem amantissimumque cleri ac patriæ patrem egit, cœnobia, sacerdotia, & eleemosynas ingentes fundavit, summorum

Pontificum, Regum, Principum benevolentiam sibi conciliavit, pacem diœcesibus paravit, amissa recuperavit, atque omnes boni Pastoris ac Principis partes implevit, donec cruciatibus calculi fero nimis exsecti fortiter ac suaviter, ut omnia alia, toleratis animam Deo, corpus sarcophago, & nomen immortali memoriæ traderet anno partæ salutis 1683. vitæque suæ 56. *Acta erudit.* A. 1713. 16. *Rottendorf* in Præfat. Christianus Theodorus *a Plettenberg* in Dedicat. Panegyrici, *Schurzfleisch* Epp. select. p. 51. *Mader* in Dedicat. Dissertationis de duello, *Magirus* 369. *Conring* Epp. p. 17. 30. 35. 46. 68. B. G. *Struve* disp. de synodo francica anni 742. p. 19. & *Nos* in Accessionib. ad Mantissam p. 158.

Eucharius Gottlib *Rink*, lipsiensis, natus A. 1670. I. V. Doctor, Iurisque publici & canonici professor in academia altorfina ordinarius, tantam consecutus est famam atque æstimationem, quantam elegantiora ac politiora studia, & accuratior puriorque philosophia, si cum legum peritia coniungantur, ICto alicui conciliare & conferre possunt. Hinc etiam in *Actis eruditorum* ad A. 1713. p. 18. laus ei tribuitur professoris de elegantioribus literis optime merentis; & illustris *Bandurius* in præstantissimo Bibliothecæ nummariæ opere p. 141. fatetur, ad hanc ætatem neminem tanta diligentia, quæ ad nummorum veterum cognitionem perfectam faciunt, quanta eruditum hunc Germanum, conquisivisse: tametsi enim laudabilis sit plerorumque, qui in eodem argumento versati sunt, industria; varia tamen, velut inutilia, ab omnibus, præterquam ab hoc uno, prætermissa ac neglecta esse. Nimirum opus, ob quod germanus ab italo modo laudabatur, est Lucubratio de veteris numismatis potentia & qualitate, sive cognitio totius rei nummariæ ad intelligentiam Iuris accommodata, Lipsiæ & Francofurti 1701. 4. Præterea a felici eius ingenio eiusve prudenti directione sunt Dissertationes cum Programmatibus lectu dignissimæ, interque illas de carrociis, de origine Electorum, de collisione legum naturalium, de aqua calida, de Speculo saxonico.

XCII.

Matth. FLACII Büchlein, Libellus de Romanorum Imperio ad Germanos delato, germanice redditus a Wolfg. *Waldsero,*

ro. Vrsellis 1567. Flacius codici huic subscripsit sequeutia': *Dem erbaren H. Henrich Walther gunstigen Herren M. Fl. Illyricus.* Constat VI. capitibus, quorum primo agitur de lite, quam Pontifices XII. iam sæculo moverunt, prætendentes, Imperium ad Germanos translatum esse ex gratia Sedis papalis romanæ; tertium (secundum enim nihil aliud est, quam brevis repetitio dictorum, & summarium dicendorum) de regnis & imperiis; ea non mutari & transferri in alios per externas cærimonias coronationis, a Papa peractas, sed, post Dei providentiam, vi gladii & iure bellico; quarto de modo translati ad CAROLVM M. francum Imperii; quinto de translatione Imperii a Franeis ad ceteros Germanos; sexto & septimo de Electoribus Romani Imperii: quorum originem deducit ab Imp. OTTONE III. Et p. 199. exhibetur Decretum *Venerabilem*, prout integrum ex Decretalibus INNOCENTII Papæ III. per eius diaconum & notarium Beneventanum descriptum est, cum alias in Gregorianis Decretalibus non ita genuinum reperiatur. Hisce adduntur 1) Ostensio, electionem Prælatorum & Episcoporum non tantum Clericis competere, sed etiam Laicis, idque a temporibus Christi usque ad sæculum XIV. 2) Demonstratio, Petrum neque papam fuisse romanum, neque illuc unquam venisse; aut, si accessit, per breve temporis spatium ibi substitisse, ut apostolum & doctorem ecclesiæ, non ut papam. Contra Flacii Tractatum Rob. *Bellarminus* scripsit libros III. de translatione Imperii rom. a Græcis ad Germanos, cui Matth. *Dresserus* opposuit Confutationem, sicut Fran. *Iunius* Animadversiones, Dresserum vero oppugnavit Casp. *Hap*, posnaniensis polonus. Vide *Placcium* de anon. p. 217. Nec nobis negligendum *Schurzfleischii* de Flacii scriptis historicis, atque in primis de præsente iudicium, quod fert in Epp. select. pag. 52. scribens: *Placet mihi multa viri lectio, qua vel insti historici laudem assequi potuisset, si civilium rerum iudicio praditus fuisset. Hoc enim non nunquam desidero, & scriptorum, unde sua excerpsit, delectum.* Blondi Nauclerique testimonia ad V. retro seculum vocat, *ut confirmet, eo tempore CPtanos primum deferre voluisse Imperium ad Germanos. Sed hac, & talia miror, cur exciderint Flacio; nisi forte eum abripuit fervor disputationis: quanquam de industria & scribat hac, & defendat. De cetero non reprehendere ausim viri insignem peritiam historia sacra, qua ipsum pauci prasules nostri aquaverunt.*

XCIII.

Zachariæ THEOBALDI Hussiten Krieg, Bellum hussiticum. Noribergæ 1624. Quo continetur vita, doctrina & mors Io. Hussi, & quomodo ille a Bohemis, in primis a Ioanne Zisca, vindicatus, eiusque doctrina sequentibus temporibus in Bohemia conservata fuerit. Historia hæc initium capit ab anno Christi 1401. & producitur usque ad annum 1517. Multæ etiam insertæ ei sunt icones, ut in I. Parte Io. Hussi. p. 4. *Wiclefi.* 10. IOANNIS XXII. Pontif. 49. *Hieronymi pragensis.* 127. WENCESLAI Rom. Imp. 141. Io. *Ziske.* 229. Procopii *Rasi.* 299. In Parte II. Imp. SIGISMVNDI 13. Imp. ALBERTI. 47. LADISLAI Reg. Hung. & Bohem. 225. In Parte III. MATTHIAE Hunniadis, Regis Hung. 13. PII papæ II. antehac Aeneæ Sylvii. 35. Georgii *Castrioti*, vulgo Scanderbegi. 84. Io. *Rokyczani*, archiep. pragensis. 115. GEORG. PODDIEBRADSKI Regis Bohem. 117. WLADISLAI Regis Hung. & Bohem. 168. & Præfationi primæ Partis subiuncta est ipsius etiam auctoris imago, videlicet *Theobaldi.* Eiusdem auctoris cura & studio accessit operi huic Confessio bohemica euangelica Trium Statuum regni Bohemici, qui in vera fide corpus & sanguinem Domini sub utraque accipiunt, cum RVDOLPHI II. Maiestatica confirmatione huius Confessionis, nec non Consistorii & Academiæ pragensis: Consensu sive Concordia Statuum sub una, & sub utraque: Articulis & transactione in Comitiis inter Status sub utraque seorsum: & Constitutione ecclesiastica ac consistoriali. Omnia ad editionem pragensem anni 1610.

Zach. *Theobaldus*, schlaccowaldensis bohemus, philos. magister, anno 1521. quo historiam hanc absolvit, ætatis suæ annos numerabat 37. A Bogislao *Balbino*, qui Epitomen scripsit historicam rerum Bohemicarum, laudem habet fidelis & accurati historici. In hoc tamen erravit, quod crederet, Hussum negare præsentiam realem, transsubstantiationem, aliasque Ecclesiæ romanæ doctrinas, cum tamen contrarium pateat ex eius Operibus. Iac. *Lenfant* Præfat. in Histor. concilii Constant. p. 23.

XCIV.

XCIV.

Ioannis VULPII Der stadt Magdeburg sonderbare herrlichkeit, Magnificentia parthenopolitana. Magdeburgi 1702. Describitur nimirum ab eius antiqua & præsente conditione, Imperantibus, privilegiis, antiquis & novis gestis, rebus memorabilibus, obsidionibus & expugnationibus, maxime ferali illa excisione A. 1631. Accesserunt 1) Vota devota publica magdeburgensia, seu Descriptio monumentorum, die coronationis FRIDERICI I. Regis prussiæ, in honorem sacratissimi Regis, Magdeburgi a fidelibus eius subditis erectorum. 2) Henr. *Merckelii* Relatio de obsidione urbis A. 1550. De obsidione & expugnatione urbis, A. 1631. facta, memorabile & quiddam divinum est, observante *Morhofio* Polyhist. T. I. 244. quod Petrus *Lotichius* Secundus illius fata in libri II. Elegia IV. ad Ioach. *Camerarium* scripta, integro sæculo prædixerit.

Mich. Heldingius, alias Sidonius dictus, *Belga* & *molitoris* filius. *Eslinga-wirtembergicus*, & *vinitoris* filius. *Lexic. univers. histor.* T. III. 41.

Io. *Vulpius*, Salza-magdeburgicus, notarius publicus cæsareus, vixit A. 1631. cum Magdeburgum expugnaretur.

Henr. *Merckelius*, secretarius Senatus magdeburgensis, vixit tempore primæ obsidionis, h. e. A. 1550.

XCV.

Philippi CAMERARII Operæ horarum subcisivarum. Francofurti 1658. antea 1615. & 1644. Sunt meditationes historicæ, auctiores, quam antea, editæ, continentes accuratum delectum memorabilium historiarum, & rerum tam veterum, quam recentium, singulari studio invicem collatarum: quæ omnia lectoribus & uberem admodum fructum, & liberalem pariter oblectationem afferre poterunt. Et absolvuntur III. Centuriis. Hoc opus Horarum subsecivarum laudatur a præstantissimis viris, quorum epistolæ aut carmina Centuriis tribus præfixa sunt, Io. Bernardo *Bonifacio* olim Marchione Oriæ, nobilissimo & virtute atque dignitate ornatissimo quodam *viro*, generoso quodam *Barone*, Conr. *Rittershusio*, Hadr. *Borckio*, Georg. *Remo*, & Melch. Haiminsfel-

insfeldio *Goldasto*. Quartam etiam Centuriam auspicatus erat doctissimus auctor, sed eam absolvere nequivit. Nec prætereundæ sunt elegantes Collectoris Præfationes, e quibus disces, nolle eum, ut quis libros suos in vernaculam linguam transferat, quod tamen factum A. 1625. a G. *Meiero*: ipsum verba Historicorum genuina retinuisse, non nunquam etiam ex aliorum sententiis & verbis propemodum totum caput, veluti cæmento, conglutinasse: apud *Gregorium* nazianzenum, *Dionysium* halicarnasseum, & BASILIVM Imp. græcum egregia exstare historiarum elogia: delectum historiarum & librorum cum maturo iudicio faciendum: historias simulacra esse philosophiæ, quæ in actione consistit: senectutem laudabilem duobus scipionibus niti, recordatione videlicet vitæ honestæ anteactæ, & spe vitæ melioris: neque auctorem stilum elegisse grallatorium, sed genus dictionis simplex & perspicuum. Hoc unum duntaxat addam, similes libros, *Morhofii* in Polyhist. literar. T. I. 269. iudicio, esse Io. Steph. *Menochii* Stuore sive Stromata, & Petri *Mexia* Varias lectiones.

Phil. *Camerarius*, Ioachimi Pabepergensis filius, natus Tubingæ, Romæ vinculis Inquisitionis irretitus, sed a Duce Bavariæ Alberto liberatus, ICtus, & Reip. noriberg. consiliarius, academiæque altorfinæ procancellarius primus, tandem rude ob senium donatus, cum fratre Ioachimo, medico, Epistolas parentis familiares edidit, & vitæ, laborum atque honorum satur obdormivit A. 1624. ætatis 87. *Kœnig* 157. *Omeis* de claris Norimberg. p. 21. & Sig. Iac. *Apinus* in Vitis Procancellarior. acad. altorf. p. 1.

XCVI.

Anselmi BANDVRII Bibliotheca nummaria. Hamburgi 1719. Est recensio auctorum, qui de re nummaria scripserunt, (eos vero solummodo scriptores persecutus est Bandurius, qui græcæ & romanæ historiæ, & antiquitati illustrandæ inserviunt) cum notulis & indicibus Io. Alb. *Fabricii*, & virorum doctorum de hoc argumento dissertationibus; quarum illæ, quæ peregrina lingua scriptæ, a quodam eius discipulo in latinam translatæ sunt. Iuvabit autem repetere hic totum earum catalogum. Sunt nimirum 1) Dissertatio Claudii GROSEI de Bose Dissertatio de Iano vete-

veterum. 2) Eiusdem de cultu, quo Salutem deam [illegible] veteres. 3) Andr. MORELLI Epistola ad Iac. *Perizonium* de numis consularibus. 4) Ant. GALLANDI Epistola ad *Morellum* de eodem argumento. 5) *Anonymi* Epist. de numo Neronis græco. 6) GRAENVILLII Epist. de numo quodam Vitellii. 7) MOISSONIERII Resp. ad hasce litteras. 8) Fran. GRAVEROLLII Dissert. de numo Traiani græco. 9) Io. VALENTIS Diss. de numis Traiani ad res gestas Ludovici XIV. applicandis. 10) ANONYMI Epist. de Faustinæ numo, cum inscriptione: SOUSTI. 11) Ren. Ios. TURNEMINI Explicatio eiusdem numi. 12) Io. Christoph. OLEARII Epist. de numo conturniato M. Aur. Antonini. 13) *Eiusdem* Epistola de numo L. Sept. Severi græco. 14) Io. Ant. MEDIOBARBI Epist. de numo Sept. Severi græco. 15) *Anonymi* Explicatio numi Caracallæ. 16) GALLANDI Observationes. 17) *Anonymi* Responsio ad Gallandi Observationes. 18) TURNEMINI Explicatio numi Gallieni cum inscriptione singulari. 19) Lud. VALLEMONTII Explicatio numi Gallieni cum inscriptione, GALLIENAE AUGUSTAE. 20) GALLANDI Epist. de hac Explicatione. 21) Ioach. MEIERI Dissert. de numo aureo Postumi, in Gallia tyranni. 22) Cl. GENEBRIERII Diss. de Magnia urbica. 23) Eiusdem Dissertatio de Nigriniano. 24) GRAENEVILLII Epist. de numo quodam Maximini. 25) Mich. Aug. CAUSEI (*de la Chausse*) aureus Constantini Aug. numus. 26) Andr. Erasm. *a* SEIDEL Epist. de numo Vetranionis tyranni. 27) God. Guil. LEIBNITII Comm. de nummis Gratiani cum GLORIA NOVI SAECULI. 28) *Anonymus* de numo Gratiani. 29) GALLANDI Epist. de eodem argumento. 30) *Anonymi* Nova expositio numorum Gratiani. 31) Explicatio numorum, in quibus notati sunt ludi, quos Romani Impp. populi dicaverant delectationi. 32) *Gallandi* Refutatio huius explicationis. 33) Epistola de quæstione, An aversæ numismatum facies semper respondeant Imperatoribus atque Augustis, quibus adiunctæ sunt? 34) Steph. CHAMILLARDI Epist. de Pacatiani ætate. 35) Eiusdem Epistola de numis Mariniana, Postumorum, & Iuliæ Mamææ. Et Collector harum Dissertationum in Præfatione novam aliarum Collectionem promittit.

Anselmus *Bandurius*, ragusinus, presbyter ac monachus Benedictinus e Congregatione melitensi, regiæ Magni Etruriæ Ducis bibliothecæ præfectus, & in regia Academia parisiensi Inscriptionum ac bonarum litterarum academicus honorarius, dedit etiam prædives opus de nummis Cæsarum, & Imperium orientale, sive antiquitates CPtanas, atque a Io. Alb. *Fabricio*, viro laudatissimo, in Præfat. vocatur accuratissimus scriptor, & acri iudicio, atque insigni cum in aliis, tum in his maxime litteris usu & peritia conspicuus. Vide *eundem* Biblioth. gr. Volum. VI. 569.

Io. Georg. LIEBKNECHTII Dissertatio epistolica de non nullis bracteatis nummis hassiacis, deque istorum usu in locis Rheno & Franconiæ vicinioribus, ad Ioan. Andr. *Schmidium*, cumque huius Responso. Helmstadii 1716. De nummis bracteatis, sive in tenui lamina cusis, notandum, eorum usum post OTTONVM demum Cæsarum ævum, quo vilissima erant rerum pretia, invaluisse.

Io. Georg. *Liebknecht*, in universitate giessena Mathematum professor publicus, & in academia Leopoldo-Carolina cæsarea collega, iamque S. theol. D. & professor extraordinarius, utramque cathedram egregie ornat, & doctrinæ suæ copiam & voce & calamo discentibus facit liberaliter. Edidit Elementa geographiæ, & alia.

Christiani SCHLEGELII Dissertatio de nummis antiquis gothanis, cygneis coburgensibus, vinariensibus & mersebur-gensibus. Gothæ 1717. In qua simul de nummis quibusdam prisci ævi altenburgensibus, augustanis, halensibus, francofurtensibus, noribergensibus, & ulmensibus agitur. Illa de numis gothanis & cygneis iam erat impressa; hic autem multo auctior traditur: altera de altenburgensibus & ceteris cum desiderio ab eruditis exspectatur.

Christianus *Schlegel*, Salfeldensis thuringus, primum Arnstadii apud illustriss. Comitem Schwarzburgicum, deinde Principem, antiquarius & bibliothecarius, iam Gothæ apud serenissimum Ducem Saxoniæ historicus saxonicus & numophylacio amplissimo præfectus,

fectus, iure meritoque laudatur a *Liebknechtio* de nummis hassiacis p. 7. ut hac in re felicissimus, atque ab auctore Novi musei T. V. 818. & *Eccardo* Extract. menstr. m. Decemb. A. 1701. p. 52. ut orbi erudito ex variis scriptis notus: edidit enim Historiam vitæ Georgii *Spalatini*, & Vitas Superintendentium dresdensium. Exspectat etiam ab eo Resp. litteraria librum de Marchionibus misnensibus, qui in clericali vixerunt statu, aut varii generis beneficia clericis contulerunt.

Io. Andr. SCHMIDII Numus bracteatus Henrico II. seculi XIII. Comiti blancenburgico ante Hartonem vindicatus. Helmstadii 1718. Numus refert Comitem equo insidentem, habitu equestri pro more illius sæculi ornatum, manuque dextra gerentem, uti auctor tradit, vexillum, in duas areas distinctum, quarum altera est divisa in IV. lacinias, sinistra vero scutum triangulare, in capite galeam acuminatam: a tergo apparet arx cum turri, & ante ipsum tres stellæ diversis in locis positæ, cum inscriptione: COMES HENRICVS DE BLANCENBE. De nummo isto doctissimi scriptoris hæc est sententia, (quam quidem Gottfriedus *Rühlmannus*, consiliarius schwarzburgicus & historiographus, imitans Io. Christoph. *Olearium* & Christianum *Schlegelium*, sub censuram vocavit, & Comiti schwarzburgico asserere tentavit) esse illum Henrici II. Comitis blanckenburgici, qui inter annos 1257. & 1295. vixit, & quidem eius Blanckenburgi, quod in Saxonia inferiore ante Hartonem situm est, atque nunc gaudet domino serenissimo Ludovico Rudolpho, Duce Brunsvicensium ac Luneburgensium.

XCVII.

Imperatorum Romanorum numismata aurea, a Julio Cæsare ad Heraclium. Berolini 1705. Collecta fuerant a Carolo Duce Croio & Arschotano, exceptis iis, quæ asterisco notata sunt; a Iacobo autem *de Bie* ex archetypis affabre in æs incisa, brevique & historico commentario ab Alberto RVBENIO (sicut *Gravius* in Epistolis p. 342. & *Colomesius* Opp. p. 427. testantur. Alias etiam datur Commentarius Io. *Hemelari* in hæc numismata A. 1627.) explicata: & hic quidem recusa. Primum enim in lucem prodierunt

Antverpiae A. 1654. f. editore Casp. Gevartio. Tabulae numismatum sunt LXIV. Atque ita sine auro multum auri habemus in hoc libro. An autem & alterum volumen, numismata argentea comprehendens, sicut in Praefatione spes facta est, editum sit, mihi quidem non constat. Neque inconveniens erit, mentionem hic facere novi operis numarii, in usum Reip. litterariae. Nimirum Nic. Fran. *Haymii* romani Museum nummarium Londini editum est II. voluminibus, & mox sequetur tertium, totumque 1300. numismata repraesentat, & quidem rara, nec ab ullo unquam antiquario publicata. Idque facit primam Partem Thesauri Britannici. Vide *Giornale de Letter. d' Italia* Tomo XXXIII. 540. & *Acta erudit.* A. 1722. 49.

Albertus *Rubenius*, antverpianus, Petri Pauli magni antiquarii A. 1640. defuncti, filius, Regis Hispaniarum Consilii Bruxellis a secretis, non unum ingenii cultissimi specimen edidit: scripsit enim libros de re vestiaria & lato clavo, nec non Dissertationes varii argumenti ad antiquitates pertinentes, sed nihil eorum ipse edidit. Immo de lato clavo nihil reliquit praeter schedas, sive folia, maiora alia, alia minora, quibus *Gravius* tunc iuvenis perlegendis & digerendis biennium fere impendit, indeque musivum Rubenii de lato clavo opus concinnavit, & capita atque inscriptiones eorum addidit, ut *Gronovio* primum, deinde *Gevartio* probatum, per Moretum publicari potuerit. Floruit circa medium saeculi XVII. eumque acerba fata, cum nondum excessisset annum quadragesimum, in terra viventibus eripuerunt. De quibus omnibus legendus est *Gravius* in Epistola LV. quae VI. Tomo Antiquitatum praefixa est. Ibidem magnis ille laudibus effert Rubenium, nec tamen diffitetur, in quibusdam recte ab adversario suo Octavio *Ferrario* in Analectis reprehensum, ut de aperta toga & paenula, ac nonnullis aliis.

Christiani Frid. RVHE Specimen philologiae numismatico-latinae primum & secundum. Francofurti & Lipsiae 1708. E nummis Romanorum veterum, in primis in splendidissimo thesauro arnstadio-schwarzburgico consignatum, aliisque monumentis, Grammaticorumque placitis illustratum. Et in primo quidem Specimine agitur 1) de litterarum figura, permutatione, aliisque adfectionibus. 2) de Digammate Claudiano. 3) de veterum more scribendi vocales longas. 4) de diphthongis veterum: in secundo

tra-

traditur 1) orthographia historica, 2) Inscriptiones numismaticæ, duplici charactere aut lingua constantes. 3) Inscriptiones æquivocæ, absurdæ, ludicræ. Hisce præfixa est Præfatio, in qua auctor veterum numismata ab utilitate, quam præbeant in re præsertim philologica, etiam atque etiam commendat, &, si præsens institutum lectoribus gratum fuerit, plura eiusmodi Specimina pollicetur. Vix autem credo, unum vel plura secuta esse.

Christianus Fridericus *Rube*, natus Arnstadii A. 1674. d. 28. Iunii, philos. & optimarum artium magister, iam archivarius celsissimarum Domuum Schwarzburgicæ, Sondershusanæ, Arnstadianæ & Rudolstadianæ; vir elegantis eruditionis, scripsit etiam Specimina philologiæ numismatico-græcæ, sed quæ nondum sunt impressa, ediditque denuo Georgii *Longi* Tractatum de annulis signatoriis antiquorum. Vide *Bandurium* Biblioth. nummar. p. 193. *Journal des Sçavans*. A. 1708. & *Continuat.* Biblioth. curios. Denzel. A. 1708.

Martini SCHMEIZELII Commentatio historica de coronis. Ienæ 1712. Et quidem de coronis tam antiquis, quam modernis, iisque regiis, speciatim de origine & fatis regni Hungariæ coronæ. Cum figuris æneis. Hæc Commentatio a D. Ioh. Henr. *Barthio* in Ep. ad auctorem, quæ post eius Dedicationem sequitur, agnoscitur pro eiusmodi fœtu, qui optimi ingenii dotibus, indefesso labore, egregiaque eruditione bene exasciatus & expolitus sit. Et Burch. Gotth. *Struve*, academiæ ienensis tunc temporis prorector magnificus, in Epistola ad eundem scripta fatetur, materiam hancce ex omni antiquitate, atque recentioris ævi usu ita ab eo exhaustam esse, ut nihil amplius superesse videatur.

Mart. *Schmeizelius*, Corona, transilvanus Saxo, fuit unus ex industriis Musarum filiis, qui dedecori sibi putabat, sine eruditionis specimine publico ex academiis & peregrinationibus domum reverti. Unde, quæ in variis bibliothecis, ac privata diligentia de coronis collegit, hunc in libellum traduxit, florens, uti *Barthius* l. c. testatur, egregiis ingenii dotibus, insignibus in litteris, præsertim politioris humanitatis, profectibus, scita & comta in conversatione vivendi consuetudine, animo ad maiora strenue tendente, laudabilique erga alios modestia. Idem pæne absolvit Opus historicum de rebus transilvanicis.

EIVSDEM Schediasma historicum de insignibus regni Hungariæ, ut & ritu inaugurandi Regem Hungariæ. Ienæ 1713. Hæc est præcedentis Commentationis quædam quasi continuatio, in qua ea, quæ ad Coronam hungaricam pertinent, seu ei adiuncta sunt, & nomen clenodiorum habent, exponuntur. Atque ita hic agitur 1) de regionum insignium atque ornamentorum origine in genere. 2) de corona sive diademate. 3) de pallio sive paludamento. 4) de chirothecis. 5) de calceamentis. 6) de sceptro. 7) de globo, sive pomo aureo. 8) de ense sive gladio. 9) de loco custodiæ & conservatoribus clenodiorum. 10) de ritu ac cærimoniis inaugurandi Regem Hungariæ.

XCIIX.

Antonii PAGII Dissertatio de periodo græco-romana. Vitembergæ 1705. Cum Henr. Leonh. *Schurzfleischii* Problematibus usum eius commonstrantibus, & Præfatione, quæ lectorem de summa instituti admonet. Periodus ab eruditorum principe, Ios. Iusto *Scaligero* excogitata est; & Iuliana appellatur, non quod cum annorum Iulianorum epocha commune principium habeat, sed quia ad rationem anni a IVLIO Cæsare ordinati, eiusque cyclos perapte est accommodata. Quid? Periodus Iuliana inventum est, non magis Scaligeri ingenio, quam Dei munere traditum atque concessum, luculentum & insigne omnium epocharum, quæ exstant, receptaculum, fundamentumque omnium periodorum, quæ rationes chronologicas firmant, & comprehendit 7980. annos Iulianos: qua ratione ab omnibus aliis epochis & periodis distinguitur. Præterea & *Græco romana* dicitur, quia tres epochas mundanas seu periodos Christianorum orientalium, in Historiæ byzantinæ scriptoribus ab Ecclesiæ græcæ monumentis sæpe memoratas, complectitur & exhibet.

Antonius *Pagi*, quo humiliori in Galliæ Provincia loco, quem Rognis vocant, natus fuit, eo maiores in litteris elegantioribus ac difficilioribus, Chronologia, puta, & Historia progressus fecit, & quamquam in Ordine Minorum Conventualium S. Francisci, per sacrorum tractationem, & splendidarum provinciarum administrationem, subinde a studiis suis avocaretur, hi-

storia-

storiarum tamen culturæ, quantum supererat temporis, solicite impendere perrexit, & defectus earum, quos observaverat, emendare adlaboravit. Hinc ei nata Dissertatio hypatica de consulibus cæsareis, Critica historico-chronologica in Annales *Baronii*, & Dissertatio de anno & die mortis S. Martini, episcopi turonensis: quamvis hæc duo postrema scripta non perfecta ab eo sint, & expolita, sed curæ & diligentiæ Francisci *Pagii* relicta, qui non magis de patruo suo, quam de orbe erudito præclarissime meritus est, & quidquid rerum atque ornamenti deerat, impigre fideliterque iis addidit. Ant. Pagius primum quidem non aggressus est Baronium, sed Spondani Epitomen; admonitus autem ab amicis & fautoribus, ut ipsos collustraret Annales, morem iis gerere decrevit, &, si quid forte erratum, retractare; in primis, quæ VI. canonis Concilii nicæni expositionem spectant: sed vix tentatis immortuus est anno Christi 1699. ætatis 76. *Acta erudit.* A. 1706. 110. *Critopulus* in Censura Eclogar. Mayeri p. 111.

Henr. Leonard. *Schwarzfleischius*, Corbiaco-waldeccensis, Conradi Samuelis, polyhistoris quondam vitembergensis, frater, Iurium Doctor, & Historiarum professor vitembergensis, item Consiliarius vinariensis, & Bibliothecæ principalis director, vir multa doctrina & virtute ornatus, aliis etiam scriptis famam sibi in erudito orbe acquisivit. Atque hæc sunt Dissertatio epistolica de Iosepho, notis I. I. *Scaligeri* aucto, Elenchus scriptorum H. L. *Schwarzfleischii*, Historia ensiferorum ordinis teutonici Livonorum, Dissertatio de priscæ recentiorisque historiæ scriptoribus, de necessario ad excolendam ecclesiasticam civilemque doctrinam studio historico, de magorum e Persia ad adorandum Servatorem profectione, Annus Romanorum Iulianus libro commentario illustratus, Io. Bapt. *Belli* dissertatio de pharsalici conflictus mense & die, recognita & accessione marmoris Maffeiani locupletata, Dissertatio antirrhetica *Schmidianam* Pindari chronologiam adversus Guil. *Lloydum* asserens, Dissertatio chronologica de collatione rationum *Eusebii* & marmoris *Arundelliani*, Prolegomena in *Commodiani* Instructiones adversus Gentium deos, pro christiana disciplina, & Supplementa ad illas, Prolegomena & animadversiones in *Orientii* libros II. Commonitorii fidelium, *Hrosvvitha* opera omnia cum

Prole-

Prolegomenis, Notis, Glossario & Indicibus, Spicilegium animadversionum in *Philostratum*, Dissertatio de lucernis veterum Christianorum sepulcralibus, *Fratris* Animadversiones ad *Longinum* περὶ ὕψους, *Eiusdem* Epp. arcanæ, & selectiores, Supplementa orthographiæ romanæ ex ipso *fratris* MSto, Dissertatio de Conr. Kauffungo Principum raptore, Specimen variarum lectionum, & animadversionum Iani *Gebhardi* in Livii Historiarum libros, cum III. codicibus palatinis collatos, & Præfatio atque Annotationes in Thaddæi *Donnola* Dissertationem historicam de patria Propertii poetæ. Hæc omnia recensentur in *Musæi novi* Tomo II. 475.

Io. Andreæ BOSII Notitia Hispaniæ, Ducatus mediolanensis, & Regni neapolitani. Helmstadii 1702. Constat tribus sectionibus, quarum prima de origine & progressu imperii hispanici agit: secunda de ditionibus imperii hispanici sigillatim; primo quidem de hispanicis, dein de italicis, Ducatu præcipue mediolanensi, & Regno neapolitano. Hæc est minima pars, atque initium duntaxat magni operis, quod Bosius meditabatur: constituerat enim de præcipuis orbis universi imperiis, eorumque origine, progressu, & statu tam ecclesiastico, quam politico, aliisque ad civilem cum primis vitam facientibus scribere, sed fato præventus, nullius nisi hispanici regni notitiam ad finem perduxit.

Nicolai BVRGVNDII Historia bavarica, Helmstadii 1705. Ludovici IV. Imp. vitam ac fata ab anno 1313. usque ad annum 1347. complectens. Est hæc editio tertia, & quidem correctior & emendatior: cum prima prodiisset Ingolstadii A. 1636. secunda Amstelodami 1645. Et bene de publico meritus est CL. vir, Iust. Christoph. *Boehmerus*, qui non solum elegantissimi & in tabernis librariis frustra diu quæsiti operis editionem curavit, sed etiam præfatione eandem ornavit, in qua de libro eiusque auctore verba facit.

Nicolaus *Burgundius*, IC. primum caussatum patronus sive advocatus apud Flandriæ Regimen; deinde S. Cæs. Maiest. Electorisque Bavariæ Consiliarius, Comes palatinus, atque in academia ingolstadiana Codicis professor ordinarius, quem *Sanderus* vocat virum ingenio & doctrina præstantem, *Desselius* poetam, oratorem, historicum, in singulis eximium, *Boehmerius* magna vi ingenii, iudicii

iudicii acumine, & doctrinæ varietate pollentem, & *Conringium* summa prudentiæ, eloquentiæ & *παῤῥησίας* laude inclytum, comparandumque cum quovis veterum, (de quibus vide prædictam Præfationem) scripsit Historiam belgicam, Commentarium de evictionibus, Tractatum controversiarum ad consuetudines Flandriæ & alia, naturæque tributum solvit circa, vel ultra medium sæculi XVII. natus anno 1586. *Kœnig* 144. *Acta erudit.* A. 1711. 58. *Neu* Mantissa ad Whearum 164.

Georg. Iac. MELLINI Antiquitates lacus bodamici, cum Specimine historiæ lindaviensis. Ienæ 1693. Est disputatio sub præsidio Casp. *Sagittarii* habita, qui tamen in epistola ad Mellinum testatur, pleraque omnia eius deberi ingenio, eiusque industriæ. In qua tractatur de statu Lacus bodamici 1) hodierno, 2) ultimo & antiquissimo, 3) turbulento, Octavio Augusto imperante, 4) tempore Alemannorum, 5) sub imperio Francorum regum, 6) sub Carolo M. Imperatore, 7) sub Ludovico Pio Imp. 8) sub Ludovico Germanico & Carolo Crasso, 9) sub Arnulpho & Ludovico III. 10) sub Conrado I. 11) sub Henrico aucupe, & Ottonibus tribus. 12) sub Henrico II. Conrado Salico, & Henricis III. IV. Vto. 13) sub reliquis Regibus atque Imperatoribus usque ad Rudolphum habsburgicum.

Georg. Iac. *Mellinus*, Lindavia-acronianus, egregio hoc eruditionis atque industriæ suæ specimine non tantum de patria, verum etiam de tota Germanorum natione præclare meritus est, & utriusque favore ac laude dignus.

Christiani SCHLEGELII Historia vitæ Georgii *Spalatini*. Ienæ 1693. Hoc meletema est disputatio conscripta, & sub moderamine Casp. *Sagittarii* publice habita, eiusque auctor est ipse, quem nominavimus, Schlegelius, quem Sagittarius in Epistola præmissa hoc ornat testimonio: *Enim vero, ut dicam, quod res est, tanta cum industria, tanta, tamque exquisita cum cura, in vita Spalatini es versatus, ut non immerito eandem commendare, teque in exemplum aliis ingeniis proponere necessum habeam.*

Io. Andr. SCHMIDTII Numi bracteati Numburgo-Cizenses, Pegaviensesque. Ien. 1695. Hoc monumentum inter prima huius generis est, quæ in lucem prodierunt, fatente ICto & poly-

polyhistore celeberrimo, Io. Petro *Ludevvigio* Introduct. ad rem medii ævi nummar. germanicam p. 14. atque ex eo obſervante *Liebknechtio* de bracteatis nummis haſſ. p. 4.

Anonymi Bericht, Narratio de Grœnlandia, ex gallico in germanicum translata ab Henrico *Sivers.* Hamburgi 1674. Extracta ex duobus Chronicis, videlicet antiquo islandico, & recente danico. Gallice illa prodiit Pariſiis A. 1647. ſcripta ad dominum dela Mothe le Vayer. Auctor vero, ut *Placcius* indicat de anonymis p. 465. eſt Iſaac PEYRERIVS. Inter alia hic agitur de dentibus magnis & pretioſis, quos unicornu vocant, & iudicium fertur de cornu, in fano S. Dionyſii aſſervato: & variæ, nec inelegantes adduntur figuræ. Atque hæc hiſtoria laudatur a *Bocharto* Hieroz. lib. III. c. 27.

Iſaac *Peyrerius*, vernacule *De la Peyrere*, gallus, & reformatæ religioni addictus, deinde autem, cum errorem de Præadamitis, libro peculiari vulgatum, eiurare deberet, pontificius, Epiſtolam ſcripſit, in qua exponit rationes, cur dogma de Præadamitis ſolemni iureiurando abiecerit, & obiit A. 1677. ætatis 80. In linguis eruditis non proceſſit ultra latinam, inque hac ſtilum habuit inæqualem; in theologicis autem plane infans erat, erroresque magis ex ignorantia, quam ex malitia adoptavit. Vitam eius deſcripſit *Marvill.* dans les Melanges d' hiſtor. & de literat. Vol. I. 143. Cui adde *Balium* in Dictionario crit. & hiſtorico, *Menagiana* T. IV. 36. *Supplementa* Actor. erud. T. III. 388. *Magirum* p. 654. & *Crenium* Faſce II. 8.

XCIX.

ARISTOXENVS, NICOMACHVS, ALYPIVS, a Io. *Meurſio* primum vulgati, & notis illuſtrati. Lugduni Batavorum 1616. Triumviri hi ſunt auctores muſices antiquiſſimi, nec antea editi; Meurſius autem eos deſcripſit ex codice bibliothecæ lugdunenſis apud Batavos, illo ſatis corrupto, & mutilo etiam loco non uno, primusque edidit. Et quidem hic comparent 1) Ariſtoxeni Elementa harmonica. 2) Nicomachi Enchiridion harmonices: quod emendatius editum eſt a Mar. *Meibomio*, cum pluribus Muſicis græcis, Amſtelodami 1652. 4. 3) Alypii Iſagoge muſica.

musica. De *Meursio* egimus P. III. p. 252. Quod vel ideo indicandum, quia nomen eius omissum est in Partis illius Indice.

Aristoxenus, tarentinus, *Mnesii* seu *Spinthari* filius, *Aristotelis* stagiritæ discipulus, per excellentiam dictus Musicus, claruit tempore Regis Ptolemæi Lagi, composuitque musicos, philosophicos, historicos, & omnigenæ eruditionis libros, *Suida* teste p. 453. Inter quos eminent Liber de vitis doctorum, Opus de tragœdiarum poëtis, de tibicinibus, de tragica saltatione. At de tam multis eius libris vix unus superest. *Kœnig* 61. *Meursius* in Notis p. 134.

Nicomachus, gerasenus, arabs, qui post Augustum & Tiberium vixerit, Arithmeticam duobus libris illustravit, & Arithmetica theologica reliquit. *Kœnig* 575. *Meursius* in Notis p. 162. Io. Alb. *Fabricius* Biblioth. gr. l. 4. c. 22 p. 2.

Alypius, alexandrinus, statura perpusilla, instar pygmæi, sed summus disserendi artifex, tantique a IVLIANO Imp. æstimatus, ut epistolas ad eum dederit. Neque in umbra vitam exegit, sed Remp. etiam administravit, & Geometriam quoque scripsit. Tandem in urbe patria decessit, admodum senex, & *Iamblichus* eius vitam in litteras redegit; quamquam valde obscure. *Meursius* in Notis p. 122.

Io. MEVRSII Solon, sive de eius vita, legibus, dictis atque scriptis liber singularis. Hafniæ 1632. In aliis scriptis usui fere grammatico commodum se præstitit Meursius, in hoc autem, necnon Areopago, etiam politico, ut indicat *Conringius* de Civ. prud. c. 14.

EIVSDEM Pisistratus. Lugduni Batavorum 1623. Agit hic liber de eius vita & tyrannide.

EIVSDEM Areopagus, sive de Senatu areopagitico liber singularis. Lugduni Batavorum 1624.

EIVSDEM Roma luxurians, sive de luxu Romanorum liber singularis. Hafniæ 1631. Atque hæc editio est nova, auctior & emendatior, eique additur Mantissa, & in huius fine ASTRAMPSYCHI Oneirocriton, sive de somniorum iudiciis, cum notis *Meursii*. In primo autem Mantissæ capite *Adhelmus* de laudibus virginitatis multis in locis emendatur. Et in tribus qui-

 dem

dem omnis luxus versabatur, in cultu corporis, ædium, & convi-viorum.

Astramsbychus non admodum vetus auctor est, inquit *Rigaltius*, ut ex charactere scribendi, item ex neglectu moduli syllabarum adparet. *Suidas* scribit, eum fecisse librum de medicina asinorum. Io. Alb. *Fabricius* Biblioth. gr. l. 4. c. 13. p. 407.

C.

Io. MEVRSII de Fortuna attica liber singularis. Lugduni Batavorum 1622. In quo agitur de Athenarum origine, incremento, magnitudine, potentia, gloria, vario statu, decremento & occasu. De hoc libro, & auctoris Cecropia, Solone, & Pisistrato, Gerardus *de Mastricht*, qui eos in uno possidebat volumine, scribit in Catalogo Biblioth suæ p. 596. esse volumen rarum.

EIVSDEM Regnum atticum. Amstelodami 1633. Sive de Regibus Atheniensium, eorumque rebus gestis. Perduravit autem Regnum atticum sub Regibus XXX. serie continua 794. annis: quibus si 32. Ogygi addas, & annorum deinde 190. intervallum, 1016. numerabis. Ecce tibi in conspectu. Ogygus annos 32. Interregnum post diluvium annos 190. Cecrops I. 50. Cranaus 9. Amphictyon 10. Erichthonius 50. Pandion I. 40. Erechtheus 50. Cecrops II. 40. Pandion II. 25. Ægeus 48. Theseus 30. Menestheus 23. Demophon 33. Oxyntes 12. Aphidas 1. Thymætes 8. Melanthus 37. Codrus 21. Medon 20. Acastus 36. Archippus 19. Thersippus 41. Phorbas 30. Megacles 28. Diognetus 25. Phereclès 19. Ariphron 20. Thespieus 27. Agamestor 17. Æschylus 23. Alcmæon 2.

EIVSDEM Miscellanea laconica. Amstelodami 1661. Sunt variarum antiquitatum libri IV. editi non ab auctore, sed post eius obitum a Sam. *Pufendorfio*, qui eos acceptos refert perillustri viro, Petro Iulio *Coyet*, Equiti aurato, & S. R. Maiest. Sueciæ Consiliario aulico, a quo & alia quædam nec dum edita Meursii scripta, præter Curas secundas in pleraque antehac ab ipso edita, se possidere gratus fatetur. Dedicatio ad Comitem Ottonem Guilielmum Konigsmarckium est instar panegyrici, in laudem studiorum ac virtutum illius in litteris atque armis herois ter inclyti.

CI.

CI.

CHALCIDII Timæus Platonis, cum Commentario, & Io. *Meursii* notis. Lugduni Batavorum 1617. Quæ antehac erat optima editio, nunc autem ei præstat, quam Io. Alb. *Fabricius* Tomo II. operum S. Hippolyti addidit, emendatam quippe notisque suis illustratam. Et Chalcidius quidem Platonis Dialogum, Timæus inscriptum, ex græco in latinum transtulit, atque, ut ipse in Præfatione ad Osium suum declarat, in partis eiusdem Commentarium fecit. Iacobus *Antiquarius* in responsoria sua ad Augustini Iustiniani Epistolam, quæ hic ambæ præsenti libro præfixæ sunt, de hoc opere hunc in modum iudicat: *Auctor* (Chalcidius) *tam existimari debet opportunus, quam per ignota loca incedenti necessarius est, qui viam demonstret. Vetus enim platonica philosophia, ut multitudinis contaminationem declinet, atque discentium exerceat ingenia, tota, quasi in quodam involucro posita, delitescit. Quare in* Timæum, *quod de Prometheo fabula canunt, tanquam acceptum de cælo ignem, & lumen quoddam*, Chalcidius *inferre non dubitavit, adytum sacrum reserans; in quo rerum maiestas inclusa tenebatur.*

Chalcidius, philosophus platonicus ex recentioribus, vixerit, si non temporibus Constantini M. saltem iunior haud fuerit temporibus Theodosianis. Christianum fuisse, & archidiaconum ecclesiæ carthaginiensis, non nulli, interque eos Guil. *Cave* Scriptor. eccles. histor. litterar. p. 106. ex eo sibi persuadent, quia ex V. & N. T. quædam excitat; tandem vero & ipsi dubitant, & doctissimi *Trevultini* ad A. 1726. m. Februar. diserte negant. *Interim* Chalcidius *auctor est gravis, prudens, multa profundaque scientia imbutus, omnium fere Philosophorum dogmata accurate tenuit, omnia pro argumenti dignitate, rerumque pondere egregie tractat:* quod est iudicium *Cavii*, idque non malum. Vide etiam *Kanigium* p. 183.

Theodori METOCHITÆ Historiæ romanæ liber singularis, a Io. *Meursio* e græca in latinam linguam translatus, notisque illustratus, & cum textu græco primum vulgatus. Lugduni Batavorum 1618. Præmissum etiam ab editore est præloquium de Theodoro Metochita, in quo eius vita & studia describuntur. Sed quid iudicandum de controversia, qua alii cum Meursio Historiam istam tribuunt Theodoro Metochitæ; ut *Vossius*, *Miræus*,

Sagittarius, Henr. *Ernstius* Ep. dedicator. Catalogi scriptorum Io. Caselii, & l. 2. Observat. var. c. 36. *Diecmannii*: alii Michaëli GLYCAE, eiusque aiunt esse Librum tertium Annalium quadripartitorum; ut Theoph. *Raynaudus*, *Labbe*, *Cave* in Chartophyl. ecclesiast. *Wharton*, *Olearius*, Io. Alb. *Fabricius*? Nos quidem eam iam non intrabimus: sed legendos commendamus *Placcium* de pseudon. p. 318. 443. *Olearium* Biblioth. ecclesiast. P. II. 195. Io. Alb. *Fabricium* Biblioth. gr. lib. V. c. 5. p. 223. & c. 4. p. 156. & *Crenium* Dissert. II. de furib. librar. p. 26. Ipsa autem hæc Historia romana a Iulio Cæsare decurrit ad Constantinum Magnum.

Theodorus *Metochita*, natione græcus, primum archidiaconus, deinde cursus publici logotheta, mox ærario generali præfectus, denique ab ANDRONICO Imperatore, cui adfinitate iunctus erat, magnus logotheta, quæ maxima in CPtano Imperio erat dignitas, factus, omnia apud Augustum efficere potuit, summaque auctoritate valens res Imperii pro lubitu, nec minus summa fide ac diligentia moderatus est. Sed secunda hæc fortuna non fuit perpetua. Andronico enim seniore a iuniore rebelli, ipsius nepote, bello victo, captaque urbe CPli, relegatus est Metochita in Bithyniam, & magnificæ ipsius ædes, direptis prius opibus, a furente plebe solo æquatæ, Turcisque postea Bithyniam populantibus, Didymoticho reductus quidem est CPlin, sed monasterio Choræ inclusus, cum gravi interdicto, ne cum Andronico seniore, quem anima sua cariorem habebat, ullum vel verbulum commutaret, vel commercium institueret litterarum. In misero hoc statu vixit, si vivere dicendus est, qui ad summam egestatem cum liberis suis se redactum videt, usque ad diem 13. Martii A. 1332. quo vanitati mundi vale dixit, in hoc beatus, quod Andronicum suum, 30. ante diebus mortuum, mox sequi potuit, & apud inferos cum eo coniungi. Nicephorus *Gregoras* funebri eum oratione laudavit, quæ hic in libro nostro præmissa est. *Wharton* in Appendice p. 4. *Olearius* P. II. 195. & *Meursius* in Dedicat. & Præloq. de Theodoro Metochita.

Michaël *Glycas*, siculus, claruit anno 1120. multaque, & varii generis scripta consignavit, videlicet Annales quadripartitos ab O. C. usque ad obitum ALEXII, Disputatiunculas II. Epistolas plures,

plures, Tractatus aliquot adhuc ineditos de processione Spiritus sancti, de azymo, an Christus eo in suprema cœna sit usus? deque animabus a corpore separatis, & quædam Exegetica in Scripturam sacram. *Cave* 456. *Olearius* Biblioth. eccles. P. I. 487. I. A. *Fabricius* l. c. & *Cremius* Differt. II. de furib. librar. §. 32.

Petri GASSENDI Vita Nic. Cl. *Fabricii* de Peiresc. Hagæ Comitum 1655. Editio tertia, auctior, correctior & distinctior. Recusa est Quedlinburgi A. 1706. 8. Et profecto præstantissimum est scriptum, magnisque laudibus a summis viris celebratum: *Mauritius* enim de Princip. iur. publ. c. 2. n. 31. vocat opus incomparabile: *Conringius* de antiq. statu Helmstadii p. 12. historiam inusitata diligentia descriptam: *Morhofius* Polyh. liter. I. 1. c. 19. n. 17. magna diligentia conscriptum librum, continentemque varia memorabilia antiquaria, philologica, physica, politica, quasi per cumulum congesta. *Dum enim* (ita pergit vir insignis) *persequitur omnes viri istius labores, occasione ista ad multa curiosa, ab illo vel inventa, vel notata, dilabitur. Plane in hoc labore exercuit ingenium suum* Gassendus, *& dum varia philosophemata proponit & iudicia, pulcherrimis subinde contemplationibus totam viri huius historiam illustrat, & sub illa rei literariæ tum temporis in Gallia statum.*

Pet. *Gassendus*, diniensis in Gallia civis, (quamvis non Diniæ natus esset, sed in diniensis pago seu oppidulo, Campotercerio) presbyter, eiusdemque ecclesiæ præpositus, & in academia parisiensi regius Mathemathicæ professor, vir, si quis alius, omni eruditione imbutus, nec tamen eruditione, quam iudicio, candore, verique & honesti studio nobilior., scripsit Exercitationes paradoxicas adversus *Aristoteleos*; Exercitationes pro Marino *Mersenno* adversus Robertum *Fluddum*, Epp. de apparente magnitudine solis humilis & sublimis, motu impresso a motore translato, ac proportione, qua gravia decidentia accelerantur, Institutionem astronomicam secundum hypotheses tam veterum, quam *Copernici* & Tychonis *Brahe*, horumque & G. *Peurbachii* ac Io. *Regiomontani* Vitas, Philosophiam Epicuri, & alia: omnia autem opera in VI. tomos distributa, prodierunt Lugduni A. 1658. in folio, & clarissimus *Walkinsius* occupatur in collectione Epistolarum auctoris nostri. Tandem philoso-

losophari ac scribere desiit vir inclytus, seque totum Christo & sacris meditationibus tradens, placide in Domino obdormivit IX. Kal. Novembris A. 1655. ætatis quasi 64. mortuumque luxit universus orbis eruditus. *Sorberius* in *Wittii* Memoriis philosophor. T. II. 201. *Allatius* Apib. Vrban. 92. *Wagenseil* in Dedicat. Sotæ 10. *Crassus* Elog. P. I. 296. *Pope-Blount* 964. *Acta erudit.* A. 1718. 519. *Sorberiana* 100. *Crenius* Animadverf. P. VI. 6.

EIVSDEM Vita Epicuri. Hagæ-Comitum 1656. Scripta instigatione Fran. *Luilerii*, parisini, Rationum magistri, cui etiam auctor eam dedicavit. Et absolvitur IIX. libris: quorum 1. agitur de ortu ac serie vitæ Epicuri. 2. de morte & successione illius. 3. de occasione & autoribus quæsitæ Epicuro infamiæ. 4. de obiecta ei impietate. 5. de obiecta gula, 7. de obiecta Venere. 8. de obiecto odio liberalium disciplinarum. Atque ita ostendit Gassendus, Epicuro iniuriam vulgo fieri, quando ut homo turpissimis voluptatibus ac vitiis deditus concipitur, aliisque talis proponitur, quin potius eum maxime sobrium & continentem fuisse, nullamque Philosophorum sectam illius secta fuisse sanctiorem. Atque hoc etiam fusius docuit Gassendus in Philosophia Epicuri. Interim non possumus præterire iudicium de Epicuri apologia, quod Sam. *Parkerus*, vir laudatissimus, fert in Disp. I. de Deo §. 12. scribens: *Nemo aut verius, aut uberius, aut quidem felicius Epicuri apologiam confecit, quam Petrus* Gassendus.

CII.

Ioannis MICRAELII Syntagma historiarum ecclesiæ omnium. Cum Continuatione Dan. *Hartnaccii.* Lipsiæ 1679. Editio quarta, quam secutæ sunt quinta, & sexta. Absolvitur tribus libris, ita ut primo Patriarcharum & mosaica ecclesia introducatur; altero, qualis in N. T. ad Carolum usque magnum sub Imperatoribus ethnicis & orientalibus græcis fuerit; tertio, quid sub Imperatoribus germanicis ad nostra usque tempora in ecclesia contigerit. Additur Tabula chronologica, quæ instar Lexici historiæ ecclesiasticæ esse potest. *Hartnaccii* Continuatio novas sectas, & schismata, ut vocat, recenset: videlicet, Socinianorum, Arminianorum, Helmstadiensium, Ianseniftarum, Mennoni-

nonistarum, Brownistarum, Independentium, Quackerorum, Henrico-Nicolaitarum, Stengerorum, Labadiestarum, Cartesianorum, Cocceianorum, & Conscientiariorum.

Pag. 562. Lotharius Saxo Imp. *circa annum* 1135. Leges Romanas per Irnerium ICtum *in scholas revocavit*, & ius ex iis doceri *mandavit*. | *Anno* demum 1136. secunda vice in Italiam abiit. Reliqua *fabula* sunt. G. *Calixtus* Epit. theol. moral. 112.

742. G. Calixtus *syncretismum* non cum Reformatis tantum, sed etiam cum Papistis, & *varias novitates* proposuit. | Hæc *calumniis* accenset filius, Fr. Vlr. *Calixtus* in Epist. dedicat. paterno scripto de Tolerantia Reformatorum præfixa):( ):(

743 Mart. Chemnitius Bibliothecæ ducali Regiomonti præfuit. Inde, *cum & iam rectoratum schola oppidana* aliquamdiu administrasset, Brunsvigam ad munus presbyteri evocatus est. | Rector fuit scholæ oppidanæ *in Kniphof*, *antequam præfectus esset bibliothecæ*. *Rehtmeyer* Hist. eccles. brunsv. P. III. 286.

744. Dav. Chytræus D. *Palatinus* ex *Menzinga*. | *Suevus ex Ingelfinga*. *Kœnig* 191. *Serpilius* Epitaph. aliquot suevor. Theologor. 97.

755. Georg. *Grosheim*. | *Groshaim*.

759. Censuris D. *Rohtmanni*. | *Rothmaleri*.

762. Matth. *Iudex* obiit Rostochii, *quo exul* excurrerat, *anno* 1587. *ætatis* 79. | Excurrerat, sed *invitatus*, *anno* 1564. *ætatis* 36. *Crenius* Animadvers. P. VI. 51. 70. 71.

767. Iac. Martini, primum gymnasiii *Neidensis* rector. | Gymnasii *Nordensis*, *Gundlingiana* P. I. 27.

768. Io. Mathesius *vix LI. annum excessit*. | Vixerat LXI. *annos*, cum moreretur. Melch. *Adamus* in Vitis theologor. 403. 405.

774. Casp. *Pafradius*. | *Pfafradius*.

?. Io. Pappus D. *Lindoviensis*. | *Lindaviensis*.

778. Vrbanus Regius. Extant eius opera Latina in *duos* To- | Latina in *tres* Tomos disposita: Germanica *IV. partibus*.

mos disposita, ut & Germanica *uno volumine*.	
782 *Val.* Schmuck.	*Vincentius* Schmuck. *Crenius* Animadverf. P. XIIX. 233.
Io. Schröderus, *Professor altorfensis*.	*Pastor noribergensis*.
Sal. *Schvveiggrus*.	*Schvveiggerus*.
783. Nic. Selneccerus *pastor* Ienensis.	*Professor* ienensis. *Leuckfeld* Antiqq. gandersheim. p. 318.
837. Tannerus nec vocatus ad disputandum, *nec iussus a Magistratu*, se ipsum collocutorem constituit in Colloq. ratisbonensi.	Post II. Sessiones, per D. Ioach. Donspergerum *iussus fuit* a serenissimo Duce Bavariæ symbolam suam conferre. *Tannerus* Relat. de Colloq. ratisbon. p. 14.
856. Adam Neusserus ad Turcas confugiens, *abiurata christiana religione*, *machometanismum* suscepit. *Idem* de Io. Paulo *Alciato* annotatum invenimus.	*Ex aliorum relatione*: quorum tamen nomina non proferuntur. Alciatus Dantisci vitam per aliquot annos *christiano ritu* singulari cum pietate exegit, & *moriturus animam Christo servatori commendavit*. Mart. *Ruarus* Epp. Cent. I. 225. 226.
859. Casp. Schwenckfeld *verbo Dei seposito, spretoque ecclesiastico ministerio* somnia sua iactavit.	*Vtrumque negat* in Confessione sua.
Hartnaccius in Continuatione. pag. 967. A Georgio Calixto *Schismati* (calixtino) nomen venit.	Illud *fabula est*, protrita a G. *Calixto*, eiusque *filio* in Præfat. in Tractatum de Tolerant. Reformat. & Præfat. in Refutat. Harmoniæ Calovianæ, atque in Epicrisi A 3. Vide *Considerat.* meam controversiarum p. 275.
982. *Improbantur a Wittebergensibus* Helmstadiensium dogmata. (120)	Videndum autem, *quo iure*. Et legendum est iudicium *Glassi* de his controversiis.

Io.

Io. *Micralius*, Coslinio-pomeranus, *Crameri*, *Krakevvizii*, *Bati* & *Maschovii* discipulus, ad musices, græcæ linguæ, & poëseos culturam peculiari naturæ concitatione latus, primum professor eloquentiæ in gymnasio urbis stetinensis, deinde scholæ senatoriæ, & amplius regii pædagogii rector, tantam apud augustissimam Reginam gratiam obtinuit, ut communis mensa, bonarum mentium, quarum soror est paupertas, ac Iuris, Medicinæ & Mathematum professores in Gymnasio constituerentur, ipse etiam regiis sumtibus honores doctorales Gryphiswaldiæ posset assumere; tandem vero cum doloribus nephriticis colluctari cœpit: cumque hic morbus cum contumaci ischuria, & totali urinæ suppressione reverteretur, inque vitam & partes vitales capitale sibi ius vindicaret, factum est, ut quod mortale erat in viro clarissimo, exstingueretur anno 1658. ætatis 62. Supersunt tamen scripta eius, interque ea Syntagma historiarum politicarum, Demonstratio innocentiæ D. Iac. *Fabricii* adversus M. Sebast. *Meierum*, cum historica controversiarum de Versionibus extraordinariis relatione, Progymnasmata *Aphthoniana* explicata, Lexicon philosophicum, Tabellæ historicæ, Diatribe de Erhardi Comitis *Truchses* de Wenzhausen Recognitione ecclesiæ universalis antiquæ, Tertia parænesis ad *eundem* cum Refutatione Iod. *Keddii*, & Responsio ad *eiusdem* Epistolam, Refutatio Isaaci *Peyrerii*, Chronicon pomeranum, & inter Disputationes una de inaudita philosophia Io. Bapt. *ab Helmont*. *Witte* Memor. theologor. 1282. ubi Henr. *Schevius* magnas ei laudes tribuit, immo tandem dicit, virum esse sua, & fortasse omni laude sublimiorem. Et *Voglerus* Introduct. in notit. scriptor. c. 6. p. 38. scribit: *Quibus addi potest Catalogus præcipuorum theologorum, qui post reformationem scripserunt, quem suæ Historiæ ecclesiasticæ subiunxit vir doctissimus Io. Micralius.* Sed addit: *Maiorem laudem promeritus, si nihil affectibus in eo dedisset.* Et *Schurzfleischius* Epp. select. p. 148. notat, *eum sæpe alias historiæ, temporumque rationes turbare, etiam in ipsa historia domestica Pomeranorum.*

Dan. *Hartmaccius*, pomeranus, primum ludi magister apud Erfurtenses, deinde, cum carcere elapsus esset, pastor bræmstedtensis, & segebergensis consistorii assessor, *Stengeri* iuratus hostis, scripsit Animadversiones in Francisci *Sanchez* tractatum, quod Nihil sciatur, item de periculosis Iesuitarum molitionibus, de noti-

 oribus

oribus natura et nobis, varios tractatus contra *Stengerum*, &, sub nomine *Masanasi*, Confutationem Defensionis Pilati, a *Stellero* susceptæ, vivereque & tumultuari desiit A. 1708. ætatis 66. cum dimidio. *Arnold*. Hist. eccles. & hæret. P. III. 137. *Erskbein* (qui est Frid. Vlr. *Calixtus*) contra Hændelii Pasquillum p. 44. item in Ep. dedicat. Consultationis paternæ de Tolerantia Reformat.):( ):(& *Spenerus* P. I. Consil. theol. latin. p. 435. ubi ad theologum quendam, fortasse Io. Melch. *Stengerum*, ita scribit: Micrælium Hartnaccii *in bibliopolio vidi, & inspexi, sed quem perlegerem, neutiquam dignum credidi: nam bonas horas melius collocandas arbitror; nec video, cur animi tranquillitatem talium lectione turbem. Vt respondeas, nemo vetuerit; sed quaso te, mansuetudinis ne obliviscare, christiano & theologo digna.* Et P. III. 46. *ingenue fatetur, se* Hartnaccio *indignari, eum apud eum pleraque* (in causa cum primis Stengeriana) *malitiose animo suscepta fere constet.*

CIII.

Timanni GESSELII Historia sacra & ecclesiastica. Traiecti ad Rhenum 1659. Constat II. partibus, quarum prior exhibet historiam a mundo condito usque ad annum Christi 725. posterior ab anno Christi 726. usque ad annum 1125. Vtrique subiunguntur Addenda: & priora quidem petita sunt ex Ant. *Godavii* Historia ecclesiastica; posteriora continent Excerpta ex *Blondelli* Diatribe de formulæ *Regnante Christo* usu, attinentia: vitam GREGORII Papæ VII. 2) Regiminis mutationes in Ecclesia p. 405. 3) Scripta irenica, quorum multa iam pridem Io. *Duraus* publici iuris fecit. p. 572. 4) Colloquium lipsiense A. 1631. p. 597. 4) Sententias theologorum gallorum, anglorum &c. de pace ecclesiastica inter Euangelicos procuranda, in Conventu Ordinum Francofurti a Io. *Duraeo* productas. p. 617. Confer Prolegomenorum paginam, ut ego quidem notavi, 19. In Dedicatione & Præfatione id agit auctor, ut suadeat pacem & concordiam ecclesiasticam; Præfationi autem subiungit Testimonia quorundam auctorum de consensu Patrum, videlicet *Irenai, Tertulliani, Vincentii* lirinensis, *Anglicana ecclesia*, Phil. *Melanchthonis*, Petri Martyris (*Vermilii*,) *Cassandri, Gallasii, Erasmi, Sculteti, Casauboni, Grotii*, Ger. Io. *Vossii, Salmasii, Riveti*, G. *Calixti*, & Gisb. *Voetii*. Hæc est illa Historia, quam excel-

excellentissimus *Boineburgius*, quando a serenissima Domo Palatino-neuburgica legatus missus ad Comitia Regni Poloniæ varsovica, & Noribergam pertransiens, bibliothecam nostram perlustrabat, parenti meo, hic autem postea Sev. Walt. *Slutero*, iter germanico-belgicum mecum aggressuro, commendavit. Et sane merito commendanda est, quia eius scopus est, non tantum veritatem gestorum proponere, sed etiam moderationem, & concordiam lectorum animis offerre, laudare, & quasi implantare. Atque hinc similia eius encomia apud alios virtute ac eruditione præstantes viros leguntur, ut, *Sluterum* Propyl. hist. eccles. 31. *Sagittarium* Introd. in Hist. eccl. 347. Guid. *Patinum* in Epp. Brantii 264. F. V. *Calixtum* Via ad pacem 340. *Schurzfleischium* Epp. select. p. 53. Christian. *Thomasium* Cautel. circa præcogn. Iurisprud. eccles. 28. *Mastrichtium* Catal. biblioth. suæ 609. & *Clarmundum* Introduct. ad notit. histor. 225.

CIV.

Friderici SPANHEMII Brevis Introductio ad Historiam sacram utriusque testamenti, ac præcipue christianam. Francofurti & Lipsiæ 1698. Nata ex tribus aliis editionibus: prima enim, sub titulo Introductionis ad historiam & antiquitates, inscio prodiit auctore Lugduni Batavorum A. 1674. altera emendatior & auctior ibidem A. 1683. tertia, inscripta Summa historiæ ecclesiasticæ, A. 1689. Et hanc excepit Brevis introductio; ibidem 1694. eademque fere nova & purgatissima; secundum quam & nostra est facta. Accedunt duæ Orationes novissimæ, una de christianismo degenere, altera de corruptis emendandisque studiis. Præfatio est parænetica, pro commendando studio antiquitatis ecclesiasticæ: commendat autem eam a dignitate, utilitate, & suavitate. Et historiam christianam deducit usque ad annum 1518. Utilissimum hunc librum fore, si auctior compariturus sit; vaticinatus est *Morhofius* Polyhist. T. III. lib. IV. p. 36. Et illustris *Thomasius*, qui perfectiorem eius editionem vidit, eundem commendat, & cum fructu legi posse iudicat in Cautelis circa præcognita Iurisprud. ecclesiast. p. 31. Neque dissentit *Tenzelius* in Colloquiis menstruis, A. 1690. 55. hoc tamen addens, non tam facere pro tironibus, quam pro exercitatos in theologia sensus habentibus, quia auctor

hic & illic hypotheses in causa sacramentali & prædestinatione immisceat, quæ non ab omnibus approbentur; neque etiam ei fidendum in historia rituum, quia illos vel pro novis venditet, vel plane reiiciat, cum tamen bene stare possent; methodum quoque sive rationem proponendi historias non per omnia esse adprobandam, ob nimiam sectionem in particulas; denique omissa sæpe esse loca & scripta illorum, quos excitet laudetque, auctorum. Cui adde clarissimos Collectores *Actorum eruditorum* A. 1683. 422. & A. 1688. 272.

Pag. 369. *Occasio restituti Iuris romani fuit* Pandectarum opus, repertum in Apulia, sub LOTHARIO II. Saxone.

Seculo quidem christiano duodecimo resuscitatum est in Italia Ius Iustinianeum, sive Tribonianum; *sed nescio equidem, quo pacto.* Georg. *Calixtus* Theol. moral. p. 111.

Frid. *Spanhemius*, genevensis, Friderici filius, præcocibus ingeniis adnumerandus, fratris Ezechielis æmulus, *Maresii*, *Coccei*, *Gelii*, *Triglandii* & *Heidani* discipulus, doctissimis & efficacissimis concionibus, ad quas ei Classis amstelodamensis, prævio examine, aditum concessit, insignem totius auditorii adplausum meruit atque retinuit, donec serenissimus Elector Palatinus ad Rhenum iuvenem 23. annorum ad professionem academiæ heidelbergensis theologicam vocaret, quam, sumtis prius honoribus doctoralibus, & voce, & scriptis, & industria ita ornavit, ut omnibus esset admirationi, & fama eius longe lateque diffunderetur. Hinc factum, ut ab aliquot Magistratibus exteris ad commutandam spartam solicitaretur; quibus ille tamen modeste restitit usque ad annum 1670. quo ab illustrissimis Hollandiæ Ordinibus expugnari se passus est, ut Leydam concederet, & munere ibi professionis theologicæ fungeretur. Quo tamen onere multis ante obitum annis, ut eo commodius libris scribendis operam posset dare, benignissime sublevatus fuit: probe enim sciebant Patroni sapientissimi, latius doceri posse calamo, quam ore, maioremque academiæ claritatem vel ex unico bono & elaborato opere accedere, quam ex centum nugacibus & obscuris lectionibus. Tandem vero laborum & vitæ finem fecit anno 1701. cum in terris am-

ambulasset annos fere 70. mortuoque parentavit *Iac. Triglandius*; quæ oratio alteri Operum Spanhemii tomo præfixa: omnia enim eius opera, tribus voluminibus comprehensa, Lugduni Batavorum edita sunt anno 1703. quamvis initium huius editionis ab ipso vivente factum sit anno 1701. Vide *Tenzelii* Curiosam bibliothecam A. 1704. clarissimum *Eckhartum* Extract. menstr. A. 1700. p. 825. & A. 1701. m. Octob. p. 101. atque *Acta eruditorum* A. 1701. 325. & A. 1704. 241. Adversarios nactus est Ioannem *van der Wayen*, *Cartesianos*, & *Cocceianos*, sicut ipse in scriptis oppugnavit *Baronium*, *Allatium*, *Maimburgium*, Natalem *Alexandrum*, & alios. *Bentheimius* de statu ecclesiar. & scholar. in Hollandia P. II. 82. 400. qui testatur, magni eum ob summam eruditionem æstimatum fuisse apud Britannos, magis autem æstimandum ob pacis & concordiæ inter Protestantes faciendæ, quo totus arserit, votum ac studium.

Io. Amos COMENII Historia Fratrum Bohemorum, qua eorum ordo & disciplina ecclesiastica describitur. Cum non nullis aliis. Halæ 1702. Et illa quidem sunt, 1) eorum Ordo & disciplina ecclesiastica, ad ecclesiæ recte constituendæ exemplar. 2) Ecclesiæ bohemicæ ad Ecclesias, nominatim anglicanam, de optima ecclesiastici regiminis forma pie solicitam, Parænesis. 3) *Comenii* Panegersia, sive Excitatorium universale, ad cuiusvis ordinis & loci in Europa viros, quo salubria suppeditantur consilia, quomodo communis rerum humanarum emendatio suscipi atque fieri possit., ex Opere eius, ut vocat, pansophico, nec dum edito, depromtum. 4) D. *Io. Fran. Buddei* Præfatio, pia sane & gravis, de instauranda disciplina ecclesiastica. Omnia hæc scripta eo tendunt, ut persuadeatur, christianismum non absolvi puritate doctrinæ, sed etiam postulare pietatem & integritatem vitæ. Atque in hoc nobis exemplo suo præeunt Fratres bohemi, de quibus eorumque ecclesiis Comenius, teste *Buddeo* in Præfat. p. 23. nihil scripsit, quod nec veritati consentaneum sit, nec alii quoque luculenti scriptores suo calculo comprobent. *Lutherus* certe fassus est, *non surrexisse a temporibus Apostolorum homines, quorum ecclesia propius accessisset ad doctrinam & ritus apostolicos, atque Fratres bohemos.* Et Ioachimus *Camerarius*, vir integerrimus veroque Dei timore præditus, cuius exstat Historica narratio de Fratrum orthodoxorum ecclesiis in Bohemia, Moravia & Polonia, hæc de iis recitat: *Sane qui attendere*

vendere animum voluerint, faterique verum, ii negare non poterant, quin apud eos Christi ecclesia non solum in veritate & re ipsa, sed manifesta etiam specie retenta, administrataque & gesta sit; ut eos reprehendentes vix effugere invidia & obtrectationum suspicionem posse videantur: cum ipsi quidem Fratres in nullorum ex ipsis res rationesque curiose inquirant, nullorum instituta observationesque damnent, aut vituperent, ac potius omnes, quos norunt veritatem doctrina cœlestis profiteri, & sacrarum litterarum studia colere, & propagare religionis pietatisque sanctitatem, & errores impietatis ac superstitionum odisse & repudiare, non diligant solum, sed etiam in honore habeant. Nulla enim reperietur apud ipsos ambitio, neque principatus appetentia: nulla inter eos rixa, altercatio, contentio, ad alios malevolentia, insectatio, iurgium. In illis nullus est animorum exultantium insitus ardor, ad ceteros nihil acerbitatis asperitatisque. Non apparent ne vestigia quidem avaritia, cupiditatis, libidinis. Non questus fiunt aut lucra fœnerando, aut ullo cum emolumento alterius incommodum complectendo. Summa & eximia est sincera caritatis affectio omnium erga omnes, desidia & otio inerti atque ignavo locus prorsus non est: officia praestant, quæcunque & quibuscunque possunt. Nullam in suo cœtu discordiam serpere patiuntur, & efferentem statim reprimunt & opprimunt. Aliorum iniurias & vim fortissimis animis tolerant: neque resistendo, nedum vindicando, ira, indignationisve significationes ulla ab eis dantur. Hisce recitatis exclamat *Buddeus*, nec male: *Quam procul ab ista vera Christi ecclesia imagine nostri distant mores!* Et tamen boni illi Fratres, religiosi illi Iesu Christi cultores, atque imitatores, passim eiecti atque expulsi sunt, & in triste missi exilium, tanquam indigni, qui inter Christianos viverent.

Io. Amos *Comenius*, moravus, primum scholis, deinde ecclesiæ Fratrum bohemorum docendæ, cuius appellatur *episcopus* more inter ipsos consueto, id est, presbyter sive pastor, operam dedit, donec expellerentur, & in Bohemiam fugere teneretur. Vbi quidem sedem invenit apud Baronem Georgium *Sadovviki* de Slaupna; sed, ingruente mox persecutione Protestantium, hinc etiam se proripere constrictus est. Abiit igitur Plesnam in Poloniam, & labores scholasticos repetiit, ea quidem celebritate, ut & Sueci & Transilvaniæ Princeps ad recte constituendas scholas suas eum vocarent, nec infeliciter consiliis eius uterentur. Sed Plesnam ex itineribus reversus non diu quiete frui poterat: capta enim

sum a Polonis & concremata urbe, incendioque absumtis MSStis præter Pansophiam & Explicationem Apocalypseos Ioannis omnibus, sicut & in direptione urbis moravicæ Fulneci totam bibliothecam cum multis MSStis perdiderat, (sic enim Deus affligere solet eos, quos amat) per Silesiam, territorium Brandenburgicum & Hamburgum, Amstelodamum usque protrusus est, ubi post pugnas cum Valeriano *Magno*, *Zwvickero*, *Maresio*, & Nicol. *Arnoldo* habitas, eo abiit, ubi nulla est afflictio, nulla calamitas, exilium nullum; idque contigit anno Christi 1671. quum ætatem ad annum prope octogesimum provexisset. Inter scripta eius, quorum didactica uno volumine in folio Amstelodami A. 1657. prodiere, sunt decantatissima Ianua linguarum, Physica ad lumen divinum reformata, Vnum necessarium. Stilo usus est non quidem elegantissimo, sic tamen satis tolerabili, atque a *Buddeo* in Præfat. dicitur satis notus esse omnibus & ob pietatem & ob eruditionem excellentem, speratque præclarus vir, sibi occasionem alibi oblatum iri de eo ex instituto commentandi, & abstergendi maculas, quæ vulgo ei adspergunrur. *Witte* Diar. biograph. Gggg 4. *Lexicon univ. histor.* T. I. 703. *Arnold* Hist. eccles. & hæret. P. III. 200. auctor *Præfat.* in Comenii Consultationem catholicam (a) 2. *Maresius* apud Crenium Animadvers. P. IV. 89. *Crenius* Methodorum Tomo II. 452. *Placcius* de Anonymis p. 363. *Buddeus* Introduct. ad H. P. E. 245. *Leibnitius* in Felleri Monumentis litterar. ineditis p. 112. & auctor *Bibliotheca nova*, Tomo IX. 839.

CV.

Pauli SARPII Historia concilii tridentini. Lipsiæ 1699. Antea sæpius edita, nunquam tamen ab ipso Sarpio, videlicet Londini 1621. Francofurti 1621. Genevæ sub nomine di Pietro *Soave* Polano, per anagramma, Paolo Sarpio Veneto, 1629. Gorichomii 1658. & ab Elzeviriis. Marcus Antón. *de Dominis* primus eam vulgavit italice, Adamus autem *Newtonus* latine reddidit. Translata quoque est in germanicam linguam, itemque in gallicam, primum quidem a Io. *Deodato*, sed melius ab *Amelotio* de la Houssaye, qui sub nomine de la Mothe Iosseval se se occultare studuit. Et in nostra quidem editione, quæ accepta referenda est Frid. Benedicto *Carpzovio*, quippe qui typographo non tantum consilio, sed

& ope atque sumtibus adfuit, præmittuntur 1) *Newtoni* Præfatio, in qua ait auctorem omnes historiæ conscribendæ numeros adimplevisse, abstrusa autem ista & recondita debere Episcopo *Fabricensi*, Cardinali *Montano*, Episcopo *vintimigliensi*, Cardinali *Amulio*, & Cardinalis Mantuani secretario, quo familiariter utebatur, Camillo *Olivo*, Deique providentiæ adscribendum, quod aureus hic partus, qui Romæ non poterat non invisus atque ingratus esse, & de quo parens abiiciendo aut perimendo cogitavit, servatus, maximique Regum cura atque auspiciis in lucem productus sit. 2) Edmundi *Campiani* Encomium Synodi tridentinæ. 3) Andreæ *Dudithii* Epistola ad MAXIMILIANVM II. Cæsarem, in qua causam refert, cur petitiones calicis laicis concedendi, & sacerdotum coniugii fuerint vanæ atque inauditæ, nimirum, numeratas in Concilio illo, non suis monumentis ponderatas esse sententias: singulis suorum centenos de suis Papam potuisse opponere: nil habuisse cum illo conventu S. Spiritum commercii: omnia fuisse humana consilia, quæ in immodica & pudenda Pontificum dominatione consumta: ratum potuisse nihil esse, quod Episcopi, tanquam plebs, sciscerent, nisi Papa auctor fieret. 4) Vita auctoris, a Patre *Fulgentio* conscripta: id quod revelatur a *Sleevenio* Catal. n. 39. *Placcio* P. I. 651. & *Morhofio* Polyhist. T. I. 240. Subiunguntur autem ipsius Concilii tridentini Canones & decreta, cum pontificiis Bullis ad id spectantibus.

Lib. II. p. 256. Theologorum pars maior contra disserebat, versionem vulgatam *pro divina authenticaque* in omnibus suis partibus necessario habendam: potestate vero unicuique facta in eam inquirendi, utrum proba sit, nec ne, vel *cum aliis interpretibus eam comparando*, vel *contextu Hebræo & Græco consulto*, tum novos hosce Grammaticastros omnia interturbaturos.

Non tamen propterea relectus est vel textus hebræus, vel LXX. interpretum versio, vel aliæ versiones. Rich. *Simon* Hist. crit. V. T. lib. II. c. 14. p. 266. & F. Andr. *Vegini* in ipsius Sarpii libro p. 259.

Paulus

Paulus *Sarpius*, venetus, ordinis Servitarum, non minus felicis, quam præcocis fuit ingenii: unde factum, ut anno ætatis vicesimo dignus habitus sit, qui suorum nomine in Synodo Servitarum generali mantuana legatus assideret. Idem divinarum humanarumque rerum scita 318. illustriora difficilioraque publico ibidem examini proposuit, tantamque sibi hoc exercitio, ac prudentia in Synodo ostensa, gloriam & admirationem apud omnes peperit; ut serenissimus Mantuæ Dux, rectus ingeniorum æstimator, eum secum habere voluerit, & collato Theologi ducalis mantuani titulo, Lectorem canonum sacrorum, casuumque conscientiæ constituerit. Quam provinciam tam dextre gessit, & tanta eruditionis fama vixit, ut diu, postquam discesserat, vulgo prædicaretur, *Non venirà mai più un Frà Paolo*, i. e. Fratri Paulo qui comparari possit, non erit unquam. Quamvis autem magna iam eruditione præditus esset, tanto tamen cum ardore studiis omni tempore dedit operam, quasi eorum initium facere deberet. Atque hinc factum, ut Theologiam, Ius civile & canonicum, medicinam, chemiam, anatomiam, mathematicas disciplinas omnes, mechanica, herbas, plantas, mineralia, universam philosophiam, linguas eruditorum, historias, omnium gentium politias, & quidquid ubique scitu esset dignum, perdidicerit, & penitus cognoverit. Tanto eruditionis thesauro instructus, immo abundans, summa cum laude creari potuit doctor theologiæ. Atque hic vir πολυμαθέστατος is ipse est, qui primus invenit venarum valvulas & motum sanguinis circularem, quem doctissimus *Harveus*, ab Hieronymo *Fabricio*, cui ille arcanum aperuerat, edoctus, postea uberius & accuratius indagavit, ac pro libertate provinciæ suæ divulgavit. Sed nec ingratus erga eius merita fuit venerabilis Servitarum ordo, constituens eum curatorem non tantum provincialem, sed post aliquod tempus etiam generalem; cumque serenissima Venetorum Resp. in contentione, ipsam inter & PAVLVM V. papam orta, opus haberet præstanti theologo, qui pro iure legum suarum, quas Pontifex immunitati ecclesiasticæ contrarias esse, & Sedis apostolicæ dignitatem libertatemque imminuere caussabatur, dimicare valeret, digniorem quam Fratrem *Paulum* nusquam reperire sibi visa est. Hunc igitur constituit consiliarium suum ecclesiasticum, cum titulo Theologi & Canonistæ Reipublicæ. Quam-

tum autem is commodi attulit patriæ suæ, cum consiliis, tum scriptis, (quæ sunt, Trattato dell' Interdetto della Santità di Papa PAOLO V. Considerationi sopra le censure della Santità di Papa PAOLO V. contro la serenissima Rep. di Venetia: Trattato e rissoluzzione di Gio. *Gersone* sopra la validità delle scommuniche: Apologia per le oppositioni fatte dell' Illustriss. e reverendiss. Card. *Bellarmino* in materia della validità di scommuniche: Discorso dell' origine, forma, leggi ed uso dell' Officio nell' Inquisitione della Città di Venetia: Historia delle contese frà la Santità di Papa PAOLO V. e lo Stato veneto: Informatione particolare dell' accommodamento: Confirmatione delle Considerationi contro le oppositioni del R. P. M. Gio. Ant. *Bovio*: & liber de iure asylorum) tantum odii reportavit ab Aula romana: immo & ab illa citatus fuit ad dicendam caussam. Quamvis vero non compareret, iras tamen, & machinationes, atque insidias, quæ vitæ suæ struebantur, evitare non potuit: nam in urbe patria, quæ libertatis sedes est, circa vesperem aliquando ad monasterium retrogredientem V. sicarij adsultantes ferro invaserunt, duobus in collo inflictis vulneribus, tertioque per aurem dextram & maxillam superiorem iuxta nasum adacto. At quid saucius religiosus noster? In monasterium illatus extractum e vulnere ferale ferrum, manibusque suis contrectatum, & oculis perlustratum, Crucifixo appendi iussit, cum inscriptione: FILIO DEI LIBERATORI. Neque tamen postea insidiæ cessarunt, sed variis sunt modis, quamquam irrito eventu, tentatæ. Interim quum odia nullis modis leniri Romæ, multo minus exstingui possent, & *Gregorius* XV. Reip. Legato adseverare non dubitaret, frustra pacem concordiamque sperari, ni *Paulum* dignitate auctoritateque exutum amoliantur deturbentque Veneti, tempori & infortunio serviendum esse ratus, peregre abire constituit, solumque vertere. Dum vero conquirit recula, paratque profectioni necessaria, Deus aliter disponit, morboque correptum, & mente ac memoria pollentem pia placidaque donat analysi anno Christi 1623. cum bonus vir annos vixisset 71. In Epitaphio, quod illustrissimus Io. Ant. *Venerius*, patricius venetus, eleganti stilo condidit, celebratur theologus ita prudens, integer, sapiens, ut maiorem nec humanorum, nec divinorum scientiam, nec integriorem & sanctiorem vi-

vitam desiderares: intelligentia per cuncta permeante, sapientia affectibus dominante praeditus: nulla unquam cupiditate commotus, nulla animi aegritudine turbatus: semper constans, moderatus, perfectus, verum innocentiae exemplar, Deo mira pietate, religione, continentia addictus. Vide *Fulgentium* in Vita Pauli, *Placcium* de pseudon. 514. *Magirum* 749. *Pope-Blount* 864. *Thuanum* lib. 137. in fine, Georg. *Calixtum* disp. de Autoritate S. Scripturae & numero libror. canonicor. P. II. §. 100. abbatem *Schmidium* in Continuat. Introduct. Sagittar. in Histor. eccl. p. 1435. *Bosium* de Compar. prudent. civ. §. 67. *Ancillon*, P. II. 287. *Wheare*. Relect. histor. 170. *Critopolum* in Censura Eclogar. Mayeri 61. *Menagiana* T. IV. 7. *Conringiana* p. 28. 192. *Chevraeana* 16. & *Bibliothecarium* nulli parti addictum p. 299. Historiam tamen Sarpii impugnarunt Ter. *Alciatus*, Tarq. *Gallutius*, Scipio *Henrici*, Sfortia *Pallavicinus*, Phil. *Quorlius*, qui prius latitaverat anagrammatico sub nomine *Porphilii Quplii*, Io. *Stozius*, & Natal. *Alexander*; sed nec caruit defensoribus suis, inter quos non ultimus est Petrus *Iurieu*. Illustris auctor *Delineationis* (des Abrisses) ecclesiae catholicae p. 731. & 771. aeque, ac litteratissimus *Du Pin* Tomo XV. & XIX. 216. Bibliothecae ecclesiasticae, sic de Sarpio & Pallavicino iudicat, ut fateatur, sicut ille contra Sedem romanam multa coacervare laboravit, cetera necessariis ad tantum opus adminiculis satis instructus, eoque dicendi genere usus, quod coloribus, argutiis, obscuris reservationibus, & maledicentia caret, ita hunc nimiam erga illam Sedem propensionem prae se tulisse.

CVI.

Istoria del Concilio di Trento, scritta dal Padre Sforza PALLAVICINO, Sfortiae *Pallavicini* Historia Concilii tridentini. Mediolani 1717. Volumina III. Haec est nitidissima illa, atque optima editio, cuius mentionem fecimus in Parte II. Historiae nostrae bibliothecariae p. 353. quaeque recensetur nel *Giornale* de Letterati d' Italia, Tomo XXIX. 374. Praemissae sunt duae Praefationes, tam vetus, quam nova, in quibus auctor de instituto suo disserit. Vide *Conringiana* p. 68. 254. *Sagittariana* Introduct. in Hist. ecclesiast. Tomum II. in Continuatione, quam celeberrimus adornavit abbas *Schmidius*, p. 1436.

CVII.

Iac. MEHRNINGII S. baptismi Historia. Germanice. Tremoniae 1646. Divisum est opus in duas Partes, quarum prima loci N. Ti de baptismo, eiusque institutione ex mente eorum, qui paedobaptismum & adspersionem improbant, explicantur; secunda Christianos paulatim ab illa norma recessisse, neque tamen defuisse, qui veterem ritum sequerentur, veterum ac recentiorum a primo post natum Christum saeculo usque ad XVII. ostenditur, certe ostendi laboratur. Io. MONTANVS eam descripsit sermone belgico cum nudis allegatis; ex eius vero schedis, aliorumque auctorum scriptis amplificavit, & in teutonicam transtulit linguam *Mehrningius*. Pag. 180. meminit auctor doctoris alicuius catholici, qui scripserit Observationes ecclesiasticas de antiquis baptismi ritibus ac caerimoniis: hic autem est Ios. *Vicecomes*; quem ipse etiam auctor nominat p. 191. & pluribus aliis locis. In pag. 466. recitatur historia a *Victore* uticensi de Elpidophoro, apostata, cui ostenderit Muritta, qui eum baptizaverat, lineam quam a baptismo gestaverat vestem. Ex hac *Strigenitius* in der Christburde p. 82. facit indusiolum lineum, cui hodie infantes baptizati involvuntur, quodque germanice vocamus *Westerhemd*.

Thomas III. Sum. qu. 61. art. 8. Latini baptizant sub hac forma: Ego te baptizo in nomine P. F. & Sp. Sancti: Graeci autem sub ista: *Baptizetur* (werde getauffet) servus Christi N. in nomine P. F. & Sp. S. *Baptizatur*, wird getauffet. *Cyrillus* in Epp. praestant. viror. 361. *Smith* Epist. de Ecclesiae gr. statu hodierno 105. *Tollius* Insign. itiner. italici 173.

Io. *Montanus* ex Ministro belgico reformato factus anabaptista, sive, ut Io. Henr. *Ottius* in Annalib. anabapt. p. 320. tradit, δεύτερος, vixit saeculo XVII.

Iac. *Mehrning*, holsatus, divinae veritatis, ut ipse se vocat, studiosus, non est Christoph. *Rasellius*, quippe quem ipse excitat p. 1067. incidit autem in duos adversarios, qui sunt Io. Henr. *Ottius*, & Iodocus *Edzardi*, quorum ille errores eius historicos in Annalib. anabapt. passim notavit, hic non nulla ei regessit im

Geist-

Gothländen hadetuch, prout diligentissimus observat *Möllerus* Isag. ad histor. cimbr. P. II. 114. 115. Cui adde *Sagittarium* Introd. in hist. eccles. p. 829.

CIIX.

Io. STELLAE Vitæ CCXXX. summorum Pontificum. Basileæ 1507. A S. Petro usque ad Iulium II. Impressus est liber etiam Coloniæ A. 1535. & A. 1650. in eoque lit. E ij. de IOANNE IIX. dicitur, tradi, fuisse feminam, ac peperisse in processione inter Colosseum & S. Clementis ædem, & G iiij. ALEXANDRUM VI. ad ianuas templi S. Marci in urbe Venetorum, Imperatoris FRIDERICI Barbarossæ collum pede compressisse, adiectis his verbis: *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.*

H iij. Gregorius X. ad Lugdunum Galliarum urbem pro celebrando Concilio se contulit. Ad quod *Pelagius* Græcorum Imperator profectus, iam tertia decima vice cum Romana ecclesia unionem fecit.

Imperator *Michaël Palæologus Comnenus Legatos eo misit.* Seth. *Calvisius* Chronol. 866. *Petavius* Rationar. temp. 486.

Io. *Stella*, venetus, ædis S. Mariæ formosæ sacerdos, veteri ac simplici usus stilo, Deum quidem testatur, se non falsa proposuisse, faseturque, se de industria plura prætermisisse, pericula undique præcaventem, maxime in novissimis temporibus gesta, quæ sine quorundam nota scribi non potuissent; sed *Whartonus* Append. ad Cavii Histor. literar. p. 134. hoc ita interpretatur, eum novissimis Pontificibus, Alexandro VI. & Iulio II. omnium pessimis turpissime adblandiri. Vixit A. 1505. edid itque Venetiis A. 1503. Libellum augustalem, sive descriptionem Imperatorum romanorum ad sua usque tempora. *Wharton* l. c. p. 133. *Olearius* Biblioth. Scriptor. eccles. T. II. 174. & *Besius* de Compar. prudentia civili §. 35. quorum hic testatur, eum non omnino male Pontificum vitas scripsisse.

Petri AVREOLI Tractatus de conceptione Mariæ virginis. Sine expressione loci & anni. Videtur autem prodiisse Tholosæ

A. 1514.

A. 1514. Et absolvitur VI. capitibus: quorum primo auctoritates Scripturæ canonicæ & SS. Patrum producuntur, quæ videntur inferre, B. Mariam virginem conceptam esse in peccato originali; secundo ponuntur distinctiones de conceptione ex peccato originali; tertio probatur, Deum potentia absoluta virginem, ne contraheret originale peccatum, potuisse præservare; quarto, eundem summa decentia, & potentia ordinata potuisse eam præservare; quinto, absque periculo fidei erroris posse statui, quod Deus eam præservaverit de facto; sexto auctoritates & rationes, primo capite adductæ, solvuntur. Librum hunc scripsit auctor, ut in fine eius legimus, A. C. 1338.

Petrus *Aureolus*, sive *Oriol*, natus Verberiæ ad Oesiam flumen in Picardia, ordinis Minorum, S. theol. doctor, eamque professus Lutetiæ Parisiorum, dictus Doctor facundus, ad archiepiscopatum aquensem A. 1321. promotus, scripsit Commentaria in IV. libros Sententiarum, Quodlibeta varia & Breviarium Bibliorum, sive Epitomen universæ S. Scripturæ, iuxta litteralem sensum, mortalitatemque exuit post annum 1345. die 27. Aprilis. *Wharton* Append. ad Histor. litterar. Cavii p. 15. *Bellarminus* de Scriptor. ecclesf. p. 215. *Labbe* T. II. 183. *Olearius* T. II. 74.

IACOBI *de Erfordia* Tractatus de erroribus & moribus Christianorum. Lubecæ 1488. Scriptus A. 1452. Cum Tractatulo de difficultate salvandorum. Vterque est lectu utilissimus, dignusque, qui iteratis typis in lucem exeat; & in illo quidem graviter auctor taxat vitia hominum, cuiuscunque sint conditionis, etiam prælatorum, sacerdotum, monachorum.

Iacobus, S. theol. D. ordinis carthusiensis in Erfordia, vir venerabilis & egregius, præco iustitiæ, & promotor honesti, floruit medio sæculi XV.

CIX.

PROFESSORVM VNIVERSITATIS IVLIAE Historica narratio de illius introductione. Helmstadii 1579. Liber ex Bibliotheca Conr. *Rittershusii*, qui suum ei nomen inscripsit, pervenit ad D. Iac. *Schopperum*, & ab huius nepote mihi fuit legatus. Contenta eius hæc sunt: 1) Præfatio, qua ostenditur, non posse satis laudari, qui christianas scholas aperiant, vel collapsas instau-

instaurent. 2) Historica narratio de introductione scholæ Iuliæ, cui inserta sunt sequentia: (a) IVLII Ducis Brunsvic. ac Luneb. Programma, denuncians diem promulgationis. (b) Oratio D. Timothei *Kirchneri*, (*) qua serenissimus Princeps Iulius in via ante oppidum Helmstadium exceptus est. (c) Responsio D. Ioachimi *Mynsingeri* a Frondeck, nomine Principis. (d) Oratio eiusdem *Mynsingeri* duabus partibus constans, quarum prior Privilegiorum promulgationem continet, cui eorundem exemplum subiectum est; altera renunciationem primi Rectoris, & traditionem purpureæ epomidis, privilegiorum, Bibliorum & Corporis doctrinæ, sceptrorum, statutorum, clavium, sigillorum. (e) Oratiuncula magnificentissimi Rectoris, HENRICI IVLII, postulati Episcopi halberstadiensis, Ducis brunsv. & luneb. quo postulatur a Decano relaxatio examinis publici. 3) Concio D. Mart. *Chemnitii*, (cui, teste *Rehtmeyero* Hist. eccles. brunsv. P. III. 422. Historica hæc narratio censenda fuit transmissa) in Lucæ 6, 12-16. qua integra traditur historia scholastica ex V. & N. T. præcipuisque historiis ecclesiasticis. 4) Oratio HENRICI IVLII de officio Magistratus scholastici & subditorum. Habita in auditorio academico. 5) Oratio Timothei *Kirchneri* de beneficiis per Principem IVLIVM huic Ducatui collatis. 6) Oratio M. Oueni *Guntheri*, Decani philosophici, habita in promotione Magistrorum. 7) Quæstio in promotione proposita de dicto Psalmi XXVII, 4. *Unum petii a Domino -- in templo eius*: & ad eam Responsio D. Timothei *Kirchneri*, vicerectoris. 8) Gratiarum actio, recitata a M. Heimberto *Oppechino*. 9) Carmen Religionis, Iustitiæ, & Musarum Iuliarum in prandio magisteriali pronunciatum, auctore Pancratio *Crügerio*. 10) Catalogus Principum, Comitum, Baronum, Prælatorum, Nobilium, Doctorum, & aliorum ex præcipuis, qui illustrissimo Fundatori in Introductione præsto fuerunt. Ex hac autem Relatione discimus, Legatos Ducis IVLII præ aliis ex 3. diversis locis apud augustissimum Imp. MAXIMILIANVM II. impetrasse gratiam erigendæ academiæ: Magistratum brunsvicensem ad hanc Introductionem certis de caussis non fuisse invitatum: pædagogium gandersheimense Helmstadium translatum, atque in Academiam esse conversum: communem mensam pro

(*) De quo diximus P. I. 463.

144. studiosis institutam: domum Vniversitatis sive Collegium eo in loco ædificatum, ubi Abbas cœnobii Mariæ vallensis spaciosas & amplas ædes habuerat: scholasticorum numerum initio in magnam frequentiam excrevisse: HENRICVM IVLIVM Episcopum & Ducem, ab ipso sacratissimo Imperatore singulari quodam consilio motuque proprio designatum primum Academiæ Iuliæ rectorem: IVLIVM, in processione, Mynsingero, quasi Cæsaris vices gerenti, locum tribuisse honoratiorem, (sicut eundem in templo dicturum ad cathedram deduxit) ac postea etiam filio suo, creato academiæ Rectori magnificentissimo, cum ab æde sacra equitarent ad Collegium; tunc enim ille in medio ivit, ad dextram habens Mynsingerum, ad sinistram parentem IVLIVM: nobiles studiosos in processione proximos fuisse a Professoribus, eosque modeste secutos reliquos: Magistros etiam Philosophiæ doctores vocari cum in Privilegiis cæsareis huius academiæ, tum a Duce HENRICO IVLIO: nomen *Helmstedt* derivari sive a galea, sive a viridantis Elmi nemore propinquo: salutem scholarum sitam esse in hisce duobus, videlicet in doctrina ac diligentia præceptorum & studiosorum, ac bona, honesta, severaque disciplina: Scholas seu academias non esse humanorum ingeniorum, & mortalium sapientiæ, sed divinæ & sapientissimæ Maiestatis inventum, ac proinde esse debere sedes pietatis, & arces omnium honestarum disciplinarum; loca, in quibus viva seminaria plantari quotidie possint, & in ecclesiis & in politia adprime necessaria, ut sic religio & iustitia, velut duo præcipua verum publicarum bene constitutarum fulcimenta, se se invicem osculari possint; custodes ac bibliothecas incorruptæ veritatis, sedulasque cultrices ac propagatrices honestarum artium & litterarum; denique domicilia atque officinas pietatis, ac omnium honestissimarum virtutum, ac præclara seminaria ecclesiæ ac reipublicæ, in quibus suavissima & tenerrima iuventus doctrina pietatis ac virtutum pie, recteque imbuta ac instructa, tandem ad res ecclesiæ ac reip. pie, iuste, feliciterque gubernandas, tanquam ad viva exercitia pietatis & virtutum mature adhibetur, ut ea, quæ summis vigiliis atque laboribus perceperit, ad ecclesiæ ac reipubl. salutem, verissimum scilicet studiorum finem, commode referre discat atque assuefiat. Notandum quoque, Abbates, qui tunc erant præsen-

sentes, *Gerhardum* regioluteranum, *Andream* amelunxbornensem, *Ioannem* riddagshusanum, & *Casparum* Mariævallensem, cognomina habuisse, primum quidem *Gladenbachii*, secundum *Steinhaueri*, tertium *Lerberii*, & quartum *Sebosgenii*; & regio-lutheranum, quamvis postremo omnium constitutus fuerit abbas, primum tamen locum, iure & consuetudine, ut etiam nunc constanter observatur, Serenissimique Decreto observandum est, habuisse. Neque ab instituto nostro alienum erit, si Academiæ Iuliæ elogia aliqua, quibus illa a variis auctoribus ornatur, in ipsius decus, & docentium in ea discentiumque incitamentum, protulerimus. Nam *Keslerus* Præfat. in Methodum disputandi p. 10. eam vocat felicem acutioris iudicii officinam; Io. *Reinboth* in Concione inaugurationis academiæ Kiloniensis p. 30 exemplum, e quo pateat, quantum boni per Academias, earumque insignes doctores (ut *Caselium*, *Cornelium*, *Calixtum*, *Horneium*, *Habnium*) fieri & propagari queat; *Morhofius* Polyh. liter. lib. 1. c. 24. n. 42. scholam, ex qua (præcipue sub informatione *Caselii*) prodierint viri doctissimi, ad genium antiquitatis & veræ sapientiæ formati; *Reinesius* Ep. 2. ad Io. Vorstium. 10. abundantem viris solide doctis: quam laudem si qui ei invideant, passivam rem esse: *Schurzfleisch* Disp. XCVII. de Meritis Germanorum §. 7. inter celebriores Germaniæ academias non ultimam; Io. *Moller* Hypomnem. ad Schefferi Suec. literat. p. 381. inter alias Germaniæ academias cultu optimorum studiorum vero, & minime fucato eminentem; Frid. *Strunzius* in Epistola ad Beniam. Hoffmannum, disputationis de ululatu in sacris Minervæ subiuncta, auctorem, academiam, in qua litteræ non parum florent, atque in dies magis excoluntur; Io. *Oderborn* in Dedicat. Vitæ Io. *Basilidis* magni Moscoviæ Ducis A 3. academiam, ad quam homines ex omnibus Europæ partibus confluunt, & quasi e sinu Conditoris, eiusque ex fontibus æternas animi opes hauriunt, imo in qua nobilissimarum disciplinarum pulcherrimi flores rara felicitate a multis decerpuntur; Gerh. Io. *Vossius* Ep. DCCLI p. 390. talem, ut nihil ex Germania Amstelodamum deferatur, quo æque capiantur meliores animæ, ac illis ex academia Iulia; *Metrophanes Critopulus* in Dedicat. Confessionis orientalis ecclesiæ p. 1. λαμπροτάτην celeberrimam, deque cuius multiiuga doctrina & bona disciplina iam pridem audiverit, nec minora illa,

 cum

cum adveniffet, fed longe maiora, fummífque laudibus digna deprehenderit; *Ferdinandus*, Epifcopus monafter. & paderborn. S. R. I. Princeps, L. B. de Fürftenberg in Ep. ad Vice-rectorem & Profeffores acad. Iuliæ, quæ eft numero XVII. in mutuis ipfius & Conringii epiftolis, p. 35. florentiffimam, atque a primis ftatim exordiis fuis omnium difciplinarum & liberalium artium viris mirifice excultam; auctor *Præfationis* in Refutationem commenti Bufcheriani, publico nomine, ut videtur, fcriptæ * ij inclytæ Domus Brunfv. Luneburgicæ nobiliffimum cimelium; & Rein. *Reineccius* in oratione funebri Ducis IVLII teftatur, eum ifto terrarum fuarum cimelio nihil potius duxiffe, immo illis, quam hoc, carere maluiffe, illam ut filiam amoresque fuos quotidie in ore habuiffe, fibique etiam dormientí curæ effe dicere folitum fuiffe. De fundatione academiæ Iuliæ etiam legi poteft *Rehtmeyerus* Hift. ecclef. brunfv. P. III. 416.

G. 4. Imperator Lotharius Ius Romanum ex Italia *in hanc provinciam* (faxonicam) reduxit. | *Italis reliquit.* Georgius *Calixtus* Theol. moral. p. 120.

Iulius, Henrici iunioris filius, Dux brunfvic. ac luneburg. in iuvenili ætate multa inquiete iactatus, & paternis odiis ab amorem religionis evangelicæ exagitatus, multa præclara geffit: prædicta enim religione terras fuas donavit, academiam Iuliam erexit & liberaliffime dotavit, Corpus doctrinæ, ab ipfo Iulium dictum promulgavit, cum Brunfvicenfi civitate novam conventionem iniit, vicum Caftro wolfenbuttelano adfitum ornavit, & iure atque infignibus civitatis donatum, in patris memoriam, Henrici Civitatem appellari iuffit, mortalitatemque exuit A. C. 1589. Vide *Imhofium* Notit. Procer. Imp. p. 155. & *Rehtmeyerum* Hift. ecclef. brunfvic. P. III. 315. Laudes eius legi poffunt in Rein. *Reineccii* Oratione funebri, *Oderbornii* Dedicatione Vitæ Io. Bafilidis, magni Mofcoviæ Ducis, Metrophanis *Critopuli* Dedicatione Confeffionis orient. ecclefiæ, & Chriftoph. *Schraderi* Orat. feculari academiæ Iuliæ.

Henricus Iulius, Iulii filius, Dux brunfvic. ac luneburg. poftulatus epifcopus halberftadienfis, primus academiæ Iuliæ rector, Halberftadium a reliquiis corruptelarum repurgavit, Iuleum magnum

magnum sive splendidam collegiorum domum, (cuius inaugurationi filius ipsius Fridericus interfuit Ulricus) Helmstadii condidit, Reinsteinensem Comitatum, de quo adhuc lis est, cum Blanckenburgico possedit, cum aliquot Electoribus & Principibus inter Imperatores RUDOLPHUM & MATTHIAM pacem fecit, atque ut intimus consiliarius cæsareus diu Pragæ vixit, ibique vivere desiit A. 1613. ætatis 49. *Imhof.* Notit. Procer. Imp. l. c. *Lexicon univ. hist.* P. III. 66. & *Rehtmeyer* Hist. eccles. brunsvic. P. III. & IV. Erat Princeps multa prudentia ornatus, iuris scientia probe excultus, chemiæ, matheseos, antiquitatum, aliarumque scientiarum cultor eximius; atque ideo laudatur a *Taubmanno* in Dedicatione Plauti, & *Casaubono* Ep. CCLVI p. 290. qui ad Caselium ita scribit: *Audivimus agones tuos: pervenitque etiam ad nos ingens Principis vestri decus ac fama, qui pro sua prudentia ac sapientia barbariem simul & σοφιςικην e suis terris eliminavit.*

Ioach. *Mynsinger* a Frondeck, ex antiqua & nobili familia, quæ olim in Helvetia resplendebat, prognatus, Studgartiæque cum dente editus, Vigilii *Zuichemi*, & Udalr. *Zasii* discipulus, I. V. doctor, & adsessor Iudicii Cameræ imperialis, aliquandiu *Henrici* Iunioris & *Iulii* Ducum brunsvic. ac luneburg. cancellarius, pariterque Ducatus huius archicamerarius hereditarius, & Comes palatinus cæsareus, vir vere nobilis, iurisque antistitum illius temporis facile princeps, summis Ducibus, Comitibus, ipsique augusto Cæsari gratus, & omni memoria dignissimus, tam modestus etiam, ut, cum animadverteret, uxorem suam, Agnetem *ab Odershausen*, ægre ferre, si quis ipsum vel Doctorem, vel Cancellarium salutaret, ipse istos titulos lubentissime admitteret, diceretque, *Nobilem a Doctore & Cancellario servatum esse, & quasi postliminio reductum*; ætate ad senium vergente, cum paulatim corporis robur imminui, & vires decrescere sentiret, cancellariatus munere, cum Principis sui assensu, sese abdicavit, atque Helmstadii in otio litterario, quod reliquum erat vitæ, traduxit, defunctus in arce Alslebiana A. C. 1588. ætatis suæ 74. Ipse etiam auctor fuit celsissimo Duci Iulio, ut academiam hic loci erigeret, & honestis sumtibus foveret, æternis propterea laudibus merito a nobis celebrandus. Inter eruditos inclaruit scriptis partim poeticis, partim iuridicis: eius enim sunt Neccarides, Naufragium venetum,

Batrachomyomachia *Homeri*, Exhortatio ad bellum contra Turcas suscipiendum, Hymni & Epigrammata, Austriados libri II. Commentarii in Institutiones Iustiniani ac Decretales, Observationum cameralium centuriæ, Consiliorum decades, Ordinatio Dicasterii Ducatus brunsvicensis, & Apotelesmatis recensio inchoata, ab Arnoldo autem *de Reiger* completa. Melch. *Adamus* in Vitis Iureconsultorum p. 293. Gebh. Theodor. *Meier* Memor. ICtor. helmstad. p. 75. *Magirus* 609. *Reineccius* in Append. ad CAROLI IV. Vitam, & *Conringius* de Orig. iur. german. 229. qui eum vocat Cancellarium optime meritum, summique nominis ICtum.

Pancratius *Crugerius*, in academia Iulia Latinæ linguæ & Poëseos professor, præter Carmen Musarum supra memoratum, edidit Historiam baptizati Christi, latino & teutonico carmine expositam, cum Iulii Ducis filiola, princeps Dorothea Augusta, baptizaretur, Henricopoli A. 1577. 4. & Epithalamium Georgii a Marenholz, & Sophiæ Mynsin geriæ, A. 1580. 4. annique sequentis die XI. Aprilis Lubecam discessit ad regimen Gymnasii illius suscipiendum.

Rectoratus Io. Thomæ FREIGII. Noribergæ 1577. quo exhibentur 1) Oratio Phil. *Camerarii*, habita Altorfii A. 1576. cum amplissimi Norimbergensis Senatus nomine, in præsentia trium Scholarcharum, Bilibaldi *Schlüsselfelderi*, Phil. *Genderi* & Hieron. *Paumgartneri*, in possessionem rectoratus scholæ immitteret D. Io. Thomam *Freigium*. 2) Oratio *Freigii*, qua regimen scholæ in se recipit, 3) Georgii *Glaciani* Oratio, quæ Freigio & Io. Prætorio mathematico, recens introductis, suo suorumque collegarum nomine gratulatur. 4) Σκιαγραφια prælectionum scholæ Altorfinæ.

Io. Thom. *Freigius*, Friburgi in Brisgoia natus, *Glareani*, *Zasii* & *Rami* discipulus, & assiduus sectator ac defensor, legum doctor, docuit Friburgi & Basileæ; sed cum læta ac sperata studiorum præmia non sequerentur, parum aberat, quin illis relictis animum ad culturam agri, typographiam, aut aliud honestum opificium adplicaret, nisi Deus aliter disposuisset, & suasore Hieron. *Wolfio* ad scholæ altorfinæ nuper apertæ rectoratum, in locum Valentini *Erythrai*, qui eum primus gesserat, evocatus esset. Hoc in munere explicuit historicos, poëtas, Institutiones Iustinia-

nianeas, & alia; nec diutius tamen, quam per sexennium eo functus est: finito enim hoc tempore, nescio quam ob rem, Basileam rediit, sed & sequente, h. e. 1583. peste correptus & exstinctus est. Fuit unus ex numero eorum, qui in diducendis sapientiæ rivulis, & labascentibus disciplinis fulciendis, humanæ societati utilem navarunt operam, eique rei, suis commodis posthabitis, studium omne impenderunt, philosophiæ, philologiæ & iuris cognitione insignis, sicut eius scripta testantur. Inter illa eminent Schematismi breves trium logicarum artium, Quæstiones geometricæ & stereometricæ, logicæ & ethicæ, œconomicæ & politicæ, Pædagogus, Ciceronianus, Orationes, Historia de bello africano, in quo SEBASTIANVS Portugalliæ Rex A. 1578. die 4. Augusti periit, Martini *Forbisseri* Historica narratio latine reddita, Partitiones Iuris utriusque, Paratitla seu Synopsis Pandectarum, Logica ICtorum, Quæstiones Iustinianeæ, & *Zasius*, h. e. Commentarius ab Ulrico Zasio diffuse tractatus, a Freigio autem multis apodicticis auctus. Melch. *Adamus* in Vitis ICtor. p. 252. *Omeis* Glor. acad. Altdorfinæ p. 42. *Morhof.* Polyhist. T. I. 280. *Stolle* Introd. in Histor. literar. P. II. 133. 134. & Phil. *Camerarius* in prædicta Oratione, lit. B. qui eum salutat virum clarum, doctum, & egregiis virtutibus ornatum. Sed Notæ eius in Ciceronis Orationes *Baeclero* Bibliograph. crit. p. 68. videntur esse futiles.

GEORGII IOANNIS, Comitis palatini Rheni, Oratio de scholæ heidelbergensis instauratione. Heidelbergæ 1558. Qua in laudes decurrit OTTONIS HENRICI, Electoris palatini, restauratoris & amplificatoris academiæ heidelbergensis.

Georgius Ioannes, Comes palatinus Rheni, OTTONIS HENRICI consanguineus, erat tunc temporis, cum orationem recitaret, heidelbergensis academiæ rector honorarius, eaque facundiæ & eloquentiæ suæ dotes præclare explicuit.

Sophoniæ PAMINGERI Reformatio & Constitutio sive ordinatio Scholæ latinæ. Ratisbonæ 1576. Laudatur a D. Ieremi. *Hembergero* in Præfat. eo, quod conformis sit optimæ descriptioni, a Phil. *Melanchthone* aliisque viris prudentibus traditæ. Et sane præclara in ea monita leguntur, ut, collegam debere alterius classis discipulum peccantem, absente eius præceptore, punire: abstinen-

ſtinendum eſſe ab amplis digreſſionibus & minime neceſſariis annotationibus & dictatis: diſcipulos trium claſſium ſuperiorum debere latine loqui: pædonomiam ſive civilitatem morum quavis hebdomade prælegendam: ad examina non tantum inſpectores venire debere, verum etiam omnes miniſtros eccleſiæ, & alios viros civitatis doctos ac pios, ut iuventus eorum auctoritate magis excitetur.

Sophonias *Paminger*, veteranus ſcholæ rector, edidit etiam duos libros Poëmatum A. 1557. *Kœnig* 602.

Laurentii *Publeri* Oratio de origine, primisque & antiquiſſimis inſtitutis vitæ ſcholaſticæ. Wittebergæ 1580. Recitata Græcii, in publico Procerum Stiriæ conventu. Atque in ea docetur, ordinis ſcholaſtici ſemina in natura hominis reperiri, eſſeque notitias communes, & naturale illud ad diſcendum res in homine deſiderium, immediate autem ſapientiam provenire a Deo: iuventutis informationem primum exercitam in familiis patriarcharum, deinde in ſcholis publicis: eandem curæ fuiſſe Aegyptiis, Perſis, in Græcia præcipue Lacedæmoniis, & Latinis, hosque alias etiam exercitationes pro iis inſtituiſſe. Additur alia Oratio, in publicis progreſſionibus ſcholaſticis recitata A. 1579. in qua explicatur hæc quæſtio: Vtrum fortitudo mediocritas ſit, nec ne, quidque ab heroica virtute differat? Docet nimirum, mediocritatem hic non ſumendam eſſe ſtricte pro medio, æquali diſtantia interiecto, ſed pro illo gradu actionis animi, qui ſecundum rectam rationem dirigitur, atque ab utroque vitio exceſſus & defectus abducitur; & fortitudinem communiter pluribus adeſſe, & uſu atque aſſuefactione aliquo modo conciliari poſſe; ſed heroicam virtutem raro & paucis contingere, & eſſe ornamentum divino afflatu conciliatum.

Laurentius *Publer*, laureacenſis, opt. artium & philoſ. magiſter, Græcii eo tempore, quo Orationem priorem recitavit, docendæ iuventuti ſcholaſticæ fuit præfectus, ita ut oratione illa munus ſuum auſpicaretur.

CX.

Io. FECHTII Hiſtoriæ eccleſiaſticæ ſeculi XVI. Supplementum. Durlaci 1684. Conſtans 1) Apparatu ad Epiſtolicum opus

opus hic contentum recte intelligendum, atque ad usum eius in historia ecclesiæ repræsentandum. 2) Epistolarum theologicarum ad Marbachios partibus IX. 3) Tabulis chronologico-historicis, in quibus universa eius temporis, quo Epistolæ illæ ad Marbachios scriptæ sunt, historia quasi in compendio repræsentatur. Vide *Acta eruditorum* A. 1684. 286. & Sev. Walth. *Sluterum* Propyl. hist. eccles. 38.

CXI.

Ioachimi MOERLINI Historia von der Osiandrischen Schwermerey, de Andreæ *Osiandri* fanaticismo in Prussia, & quid eius gratia peractum, cum omnibus Actis. Brunsvigæ 1554. Hic quidem invenies accusationes adversariorum, Explicationes & defensiones Osiandri, *Alberti* Ducis Prussorum adhortationes ad theologos, ut pacis & concordiæ, & mali exempli evitandi caussa litibus & contentionibus pessulum obderent, seque mutuo tolerarent: sed nullus erat dissidiorum finis, donec celsissimus Dux Mœrlinum removeret, solumque vertere iuberet. Ac de *auctore* hoc diximus P. IV. 248.

CXII.

LIPSANOGRAPHIA, sive Thesaurus sanctarum reliquiarum electoralis brunsvico-luneburgicus. Germanice. Hanoveræ 1697.

EADEM, latine. Ibidem 1713. Sed multo auctior & emendatior: scripta & edita a Gerardo Woltero MOLANO. Reliquiæ istæ sunt Christi, domini nostri, B. Mariæ virginis, Euangelistarum & Apostolorum, plurimorumque aliorum Sanctorum, & religiosarum Virginum, ab Henrico Leone partim Constantinopoli, ex liberalitate Imperatoris MANVELIS COMNENI A. 1172. partim ex oriente & aliis locis allatæ, ab eodemque ædi S. Blasii in urbe brunsvicensi donatæ & consecratæ, tandem vero post urbis huius deditionem, quæ contigit A. 1671. ad Ducem laudatissimum Io. Fridericum, adeoque Hanoveram translatæ, inque æde sacra aulica adservatæ, quæ omnibus curiosis & videndi cupidis, prompte liberaliterque ibi monstrantur.

Gerardus Wolterus *Molanus*, hamelensis, natus A. 1633. Kalendis Novembribus, magnum & venerabile inter eruditos, eo-

que beatos, ac felices, nomen: prodiit enim e ſpectabili familia, atque e ſchola G. *Calixti*, qui eum docuit ore & exemplo ſuo amorem erga bonas litteras, philoſophiam ſobriam, accuratiorem theologiam, hiſtoriæ & antiquitatum culturam, & moderationem in diiudicandis theologorum controverſiis. His præſidiis munitus atque ornatus, profeſſioni mathematum, ac poſtea, impetratis in ſupremo h. e. ſacro ordine honoribus, etiam theologiæ in univerſitate rintelenſi admotus eſt. Sed hic nondum erat terminus dignitatum, in quo ille ſubſiſtere deberet: fata enim, dexteritatis viri rationem habentia, altioribus eum deſtinaverant. Hinc anno 1672. ad Abbatiam luccenſem (eſt autem Lucca monaſterium ordinis ciſtercienſis, IV. ab Hanovera lapidibus diſtans) proviſionaliter electus, & A. 1677. a sereniſſimo Duce *Ioanne Friderico* confirmatus, pariterque primas Ordinum provincialium Ducatus calembergici, præſes Conſiſtorii hanoverani, Cleri ſupremus director, & primarius memorati Ducatus theologus conſtitutus eſt. Atque hic eſt ille Molanus, quem *Leibnitius* Introduct. in III. Tomum Scriptor. brunſvic. illuſtr. p. 25. inclytum Abbatem: Ioach. *Meierus* de Claris Bœhmeris Diſſert. p. 43. virum maximi in Europa nominis, inexhauſtæ eruditionis, & infinitorum in re eccleſiaſtica meritorum: *Heideggerus* in Vita Io. Lud. *Fabricii* p. 56. theologum lutheranum ſummi iudicii lectiſſimæque eruditionis: & ipſe hic *Fabricius* Operum p. 295. accuratiſſimum vocat. Pauca ſcripſit, ſed plura legit, eiusque modi bibliothecam ſibi comparavit, quæ non ſolum multitudine, ſed etiam præſtantia librorum cum quavis altera privati hominis certare poſſit. In primis laudanda eſt viri curioſitas atque elegantia, qua egregium rariorum numiſmatum veterum recentiorumque theſaurum collegit; ubi, præter alia, pene perfecta eſt Numiſmatum brunſvicenſium collectio, hiſtoriæ illuſtrandæ, *Leibnitio* iudice, perutilis. Atque, ut ad ſcripta eius redeamus, etiamſi pauca ediderit, ea tamen, quæ edidit, aut alii edenda tradidit, quæque adhuc in ſcriniis latent, magnæ diligentiæ ſummique iudicii ſunt documenta: ut, Theſes mathematicæ, Diſputatio de Communicatione & prædicatione idiomatum, Diſſertatio philologica de regimine verborum active ſignificantium, Series abbatum luccenſium, a *Leibnitio* edita in Tomo III. Scriptor. brunſvic. illuſtr. p. 693. Oratio in funere *Wilhel-*

mi

mi VI. Landgravii Hassiæ Cassellis in splendidissima panegyri recitata, & , quæ quidem nondum adspexit lucem, Methodus expositoria in controversiis cum Pontificiis, a me laudata in Considerat. controvers. cum Pontificiis & Reformatis p. 9. 45. 110. sed nunquam satis laudanda: in ea enim clare exponit statum controversiæ, quidque utrinque credatur, aut non credatur, indicat, & æquum ac moderatum, neque a vero alienum de singulis controversiis facit iudicium, ostendens, controversiæ statum a pluri mis perperam fuisse formatum, *Tridentinum* vel *Confessionem* nostram aut aliud, aut alio sensu docuisse, & propter terminorum æquivocationem, Andabatarum more, fuisse pugnatum; adeoque statuit, non tantum tolerari Pontificios & Reformatos, sed actualem cum iis pacem & concordiam iniri posse, neque eos, quamquam non levibus obnoxii sint erroribus, fundamentum fidei evertere, & stricte loquendo hæreticos esse. Plura quidem sunt illius Expositionis, seu mavis conciliationis capita, & circiter L. sed ad meam notitiam non nisi XII. pervenerunt, videlicet 1. de absoluta certitudine conversionis, pœnitentiæ, absolutionis, fidei, iustificationis, sanctificationis, & salutis æternæ. 2. de ratione formali iustificationis. 3. de sacrificio missæ. 4. de Vulgata versione, declarata authentica. 5. de sacrificio missæ. 6. de oratione pro mortuis facienda. 7. de utilitate harum orationum. 8. de invocatione Sanctorum, & usu peregrinæ linguæ in celebratione missæ. 9. de oblatione pro vivis & mortuis, quæ fiat in missa. 10. de missa, ut sacrificio propitiatorio pro vivis & mortuis. 11. de quæstione, an Romano-catholicis amplius sit imputandum, quod doceant, *missam esse opus, quod peccata actualia dimittat, crucis autem sacrificio tantum originale delictum esse?* 12. de sacramentis, quod conferant gratiam ex opere operato.

Io. Iac. BAIERI Beschreibung, Descriptio universitatis studiorum noribergensis, quæ Altdorfii est. Altdorfii 1714. & postea sub larva anni 1717. Agitur in ea de ortu & incremento oppidi altdorfini, eiusque amœno situ, variis secundis & adversis casibus, quos illud expertum est, de præsente eius statu, fundatione scholæ, novis privilegiis, quibus academia erecta est in universitatem, inauguratione universitatis, de novis & perfectis privilegiis, quorum beneficio etiam Theologis data est potestas creandi

 di

di Doctores, Curatoribus & Procancellario universitatis, eiusdemque Rectore, Senatu, IV. Facultatibus sive Ordinibus, Studiosis & sociis universitatis, lectionibus professorum, disputationibus & promotionibus, aedificio Collegii universitatis, bibliotheca, theatro anatomico, laboratorio chemico, horto medico, & notabilioribus monumentis atque epitaphiis. Nec desunt elegantes figurae, e. g. situs & viciniae Altdorfii, ipsius urbis, Collegii & horti medici, & numismatum in memoriam Universitatis cusorum. Vide *Supplementa* Actorum eruditorum, Tomo VI. 36.

Io. Iac *Baier*, natus Ienae A. 1677. patre celeberrimo theologo, D. Io. Guil. *Baiero*, illustris *Wedelii* & ceterorum academiae patriae Doctorum discipulus, iam Medicinae doctor, eiusque in universitate altorfina professor primarius, nec non physicus noribergensis & poliater altorfinus, edidit Dissertationes de literatorum sanitate tuenda, de visco, de adagiis medicinalibus, de equitationis utilitatibus & incommodis, aliisque, & excellenti eruditione, felici artis salutaris exercitio, & insigni morum suavitate eam consecutus est celebritatem, ut CL. Iac. *Burckhardus* in Medico humanitatis studiorum indice illustribus eum viris, Mich. Frid. *Loehnero*, & Godefrido *Thomasio* adnumerare nullus dubitet, pag. 102.

CATALOGUS van alle de principaelste Rarieteyten, potiorum raritatum, quae in Theatro anatomico leydensi conspiciuntur. Leydae 1669. Quae hodie auctae sunt plurimum.

Phil. Iul. REHTMEYERI der Stadt Braunschweig Kirchen-historie, Antiquitates ecclesiasticae inclytae urbis Brunsvigae. Partes V. Volumina III. Brunsvigae 1707. 1710. 1715. 1720. Sunt, inquam, Partes V. quarum prima describitur externa conditio monasteriorum, aedium sacrarum, Calendarum, sacellorum, xenodochiorum in & extra urbem sitorum, eorumque altaria, reliquiae Sanctorum, catalogus Praelatorum; secunda, internus status ecclesiae brunsvicensis, quam faciem sub papatu habuerit in regimine ecclesiastico, doctrina & vita, quamque fortunam expertus sit urbis patronus, S. *Auctor*; tertia, historia reformationis, cum recensione Constitutionum ecclesiasticarum, Corporis doctrinae Iulii, publicorum conventuum, colloquiorum, controversiarum, testiumque veritatis, Superintendentium, Coadiutorum, pasto-

Pastorum, Scholæ rectorum, aliorumque virorum celebrium: quarta, continuatur materia tertiæ Partis ab A. 1586. usque ad præsentia tempora: & quinta exhibentur Appendices, Epistolæ, Consilia, Responsa & Supplementa, cum Indicibus in totum opus. Neque desunt Præfationes, Primam, Tertiam, Quartam & Quintam Partem ornantes, quarum prima, quæ celeberrimi abbatis *Schmidtii* Allocutionem sequitur, auctor instituti sui rationem exponit, & patronos ac fautores, qui ad id opem tulerunt, laudibus extollit: secunda eos, qui thesauros possident epistolarum, quæ ad historiam ecclesiasticam faciunt, rogat, ut eos in usus edant publicos, & Quartæ partis contenta indicat: tertia rogat, ut res a se traditas non aliter accipiat quam referentis & historici, & quid apud Brunsvicenses per *Senatum culinarem* intelligatur, docet: quarta fatetur, Quintam partem non nisi supplementis constare, neque quidquam historiarum adferre. Censuræ & Responsa academicarum Facultatum & Ministeriorum in causa Pastorum brunsvicensium contra Tribunos plebis A. 1604. quæ p. 245. Partis IV. desiderantur, editæ sunt A. 1722. a D. *Odelemio* sub titulo Reliquiarum Papo-Cæsariæ rom. in disciplina ecclesiastica apud Lutheranos. Omnia Rehtmeyeriana ex tabulariis, raris MSStis, & probæ fidei Historicis depromta sunt, ita ut in Appendicibus ipsa etiam Documenta & Scripta, tanquam testes omni exceptione maiores, addantur & producantur. Hoc opus laudatur ac recensetur in *Supplementis* Actor. eruditor. T. IV. 69. T. V. 48. *Narrat. innocuis* ad A. 1707. p. 705. A. 1715. 652. *Neuen Bücher-Saal* T. I. 284. atque a venerabili Abbate, D. Io. Andr. *Schmidtio* in præfatione in hunc librum.

Phil. Iul. *Rehtmeyer*, brunsvicensis, natus A. 1678. Alberti *Gebhardi*, in Gymnasio martiniano, *Bechmanni*, *Treuneri* & *Danzii* in Salana, *Schmidtii* autem & ceterorum theologorum in academia Iulia discipulus, ex itinere belgico in patriam reversus, primum fuit constitutus adiunctus S. Ministerii, nunc pastor ecclesiæ Michaëlitanæ, vir pietate, integritate, omnique alia virtute, & singulari historiarum notitia maxime conspicuus, atque indefessi laboris, in publicum emisit Dissertationem de oblatis eucharisticis, quæ hostiæ vocari solent, Varias inscriptiones, Mysterium perfectionis numeri LXXIII. in iobeleo gamico Henrici Hæseleri,

Vitam D. Ioach. *Lukemanni*, Epistolam gratulatoriam ad nobilissimum & consultissimum *Luedekenium*, in qua recensentur Syndici brunsvicenses, & antiquum Iudicium vemicum, iamque parat Chronicon brunsvicense *Leznero-Buntingianum* ex documentis, sigillis, insignibus & numismatibus, idque ad nostra usque tempora ingenti labore & studio perducit.

CXIII.

Io. Georgii BERTRAMI Evangelisches Luneburg, Luneburgum evangelicum, seu Historia reformationis & ecclesiæ antiquæ civitatis Luneburgi. Brunsvici 1719. Qua ædes sacræ & monasteria huius urbis describuntur, initium reformationis, eiusque progressus exhibetur, vitæ, mortes, & potiora scripta Superintendentum, Pastorum ac Ministrorum verbi, usque ad annum 1717. recensentur, Colloquia tripolitana, seu trium civitatum (Lubecæ, Hamburgi, Luneburgi) adnotantur, & controversiæ enarrantur theologicæ. Omnia ex adiectis, ut auctor vocat, raris documentis, scriptis authenticis, & insignium theologorum epistolis, Responsis & Iudiciis. In Præfatione disserit ille de providentia Dei erga suam ecclesiam, deque suo instituto, in quo veritatem sectetur, citra favorem & odium, & scripta, quæ sive in utero ingenii gerit, sive ad edendum in promtu habet, sponte ac liberaliter indicat: eaque sunt 1) Historia ecclesiastica totius Ducatus luneburgici, 2) Plenior descriptio vitæ ERNESTI Ducis Brunsvic. ac Luneburgensium, & Superintendentium in terris luneburgicis, 3) Hanovera evangelica, 4) Hildesia evangelica, 5) Minda evangelica, 6) Corpus Decretorum consistorialium, 7) Descriptio monasteriorum Principatus luneburgici. Quibus præclaris conatibus Euge, Feliciter, adclamamus. Vide *Acta erudit.* A. 1720. 9. & *Narrat. innoc.* A. 1719. 1120.

Io. Georg. *Bertram*, luneburgensis, Iacobi, pastoris ad S. Nicolai, filius, natus A. 1670. *Bechmanni* & *Baieri* ienensium discipulus, antehac fuit per biennium pastor castrensis, deinde minister verbi divini in ecclesia giffhorniensi, nunc vero pastor ad S. Martini in inclyta urbe Brunsvicensi, familiam suam a tempore Henrici Leonis deducens, quia ille Bertramum aliquem ex Anglia

in

in Germaniam, & in urbem quidem Brunsvicensem, secum adduxit, in iuventute egestate pressus fuit, & aliquoties vitæ periculo expositus, sed miram supremi moderationis providentiam semper expertus est. Ienæ disputavit de conscientia anxia & timida. Scripsit etiam Vitam *Ernesti*, Ducis Brunsvic. ac Luneb. primi confessoris evangelici, atque Epistolam duorum cum dimidio quaternionum, qua D. Polyc. *Lysero*, seren. ac potentiss. Electoris Brunsvico-Luneb. Consiliario consistoriali & ecclesiastico, & luneburgensi Superattendenti generali, Quæstionen hist. eccles. Utri eorum, qui in constantiensi Concilio ob confessionem fidei combusti sunt, Iohanni ne *Husso*? an *Hieron. Pragensi*, verba plerisque nummis Hussiticis, qui circumferuntur, impressa de ratione post C. annos Deo & sibi reddenda, rectius tribuantur, decidendam submisse offert, eique de digressu ab ephoria Ecclesiæ calenbergensis ad capessendam supremam cellensem gratulatur. Brunsvigæ literis Zilligerianis. Scripta autem est, ut in fine exprimitur, Giffhornii, festinante calamo, die IIX. Decembris A. O. R. 1707. Anno superiore (1721.) Dominica Reminiscere in suggestu docens apoplexia perculsus, & tamen postea per Dei gratiam ita restitutus fuit, ut ad officium redire suum potuerit. Paratus etiam est, si DEUS vires largiturus sit, ad edendum reliquas partes suæ Historiæ.

CXIV.

Io. Georg. LEUCKFELDII Antiquitates walckenredenses. Lipsiæ & Nordhusæ 1706. Germanice, sicut & sequentes eius aliæ Antiquitates. Sunt descriptio historica imperialis ac liberæ Abbatiæ Walckenried, Ordinis quondam cisterciensis, in cuius priore Parte de monasterii huius origine, provincia, situ, loco, nomine, ordine monastico, exstructione, inauguratione, filialibus, ecclesiis, sacellis, fraternitate, reliquiis, sepulcris, cura animarum, Bullis pontificiis, Privilegiis cæsareis, bonis, prædiis, expilatione, reformatione & schola; posteriore de monasterii fundatrice, Advocatis, Abbatibus, Administratoribus, Prioribus, Subprioribus, Cellariis, Bursaciis, Pastoribus lutheranis, & Rectoribus scholæ agitur. Hæc auctor collegit ex litteris fundationis, raris MSStis, aliisque probatis Historicis, in primis, ut in Præfatione fatetur, ex

Io.

Io. Henr. *Hoffmanni*, qui tamen fatis abreptus non X. ſed III. duntaxat libros Rerum ſive Antiquitatum walkenridenſium reliquit, & Henr. *Eckſtormii* Chronico walckenredenſi, addens iuſtas Annotationes, & figuras neceſſarias. Vide *Acta eruditorum* A. 1705. 409.

Io. Georg. *Leuckfeld*, natus Heringæ, oppidulo Comitatus Schwarzburgico-ſtolbergenſis in regione aurea (in der Guldenen aue) A. 1668. die 4. Iulii, olim reverendiſſimæ ac ſereniſſ. Ducis HENRIETTAE CHRISTIANAE, Abbatiſſæ gandersheimenſis, a ſecretis, nunc paſtor primarius grœningenſis haud procul Halberſtadio, vir æque in ſacris, ac hiſtoricis ſtudiis exercitatiſſimus, & ſuaviſſimæ humanitatis, præter antiquitates, quæ iam ſequentur, ſcripſit, ediditque Scriptores rerum germanicarum, Vitam Io. *Spangenbergii*, & Herm. *Hamelmanni*, & Antiquitates nummarias halberſtadienſes & magdeburgenſes: ne quid de iis dicam laboribus, quos indeſeſſum eius ingenium meditatur, aut iam orſum eſt. *Clarmundus* P. II. 197. *Hübner* Biblioth. hiſtor. pro iuventute hamburgenſi, Cent. IV. 62. ipſe *Leuckfeld* Antiqq. groeningenſ. 146. *Acta erudit.* A. 1715. 103. ubi antiquitatum germanicarum vocatur diligentiſſimus indagator: & auctor *Narrationum innoc.* A. 1712. 324. qui eum in hiſtoricis haud vulgarem famam conſecutum eſſe teſtatur.

EIVSDEM Antiquitates gandersheimenſes. Wolffenbuttelii 1709. Cum 1) deſcriptione monaſteriorum, Brunshuſæ, Cluſæ, & S. Mariæ: 2) CHRONICO rhythmico idiomatis Saxoniæ inferioris: 3) HROSWITHAE Carmine latino de exſtructione Cœnobii huius: & 4) binis Præfationibus, quarum altera eſt auctoris, in qua de Henr. *Bodonis*, Io. *Letzneri*, & Mich. *Rupli* Relationibus, item de Chæonico rhythmico & *Wroswitha* Carmine latino iudicium fert, & utilitatem hiſtoriarum celebrat; altera venerab. abbatis *Schmidtii*, qua inquiſitio, extractio, & publicatio ſcriptorum, diplomatum, & documentorum, quæ in tenebris cœnobiorum & collegiorum ſepulta iacent, vehementer etiam atque etiam commendatur. Vide *Acta erudit.* A. 1710. 313. & nota, Diploma fundationis abbatiæ gandersheimenſis, atque Confirmationem SERGII papæ, falſi ſuſpecta eſſe: *Calvörio* in Saxonia inferiore p. 315. & *Actis erudit.* 1715. 103.

CXV.

Io. Georgii LEVCKFELDI Antiquitates pœldenses. Wolfenbuttelii 1707. In quibus genealogiæ traduntur Comitum Lutterbergensium, Scharzfeldensium, Clettenbergensium; item Nobilium de Sulingen, Riemorum, de Bockelhagen, de Espelingerode, de Osterode, de Windhausen, de Hattorf, & Wurmiorum. Vide *Acta erudit.* A. 1708. 330.

EIVSDEM Antiquitates blanckenburgenses. Quedlinburgi 1708. Sunt genealogica & historica descriptio Comitum Blanckenburgensium, usque ad sæculum XIV. cum relatione de Sylva hercynia sive Hartzwald, antiqua cæsareo-saxonico-palatina civitate Wallhausen, & tabulis genealogicis Nobilium de *Oldershausen*, qui hereditario iure sunt mareschalli Ducum brunsvicensium & luneburgensium. *Acta erudit.* A. 1709. 138.

EIVSDEM Antiquitates michaëlsteinenses & amelunxbornenses. Wolfenbuttelii 1710. Cum Io. *Letzneri* Descriptione liberi imperialis loccumensis, sive Luccæ monasterii. *Supplementa* Actor. erud. T. IV. 419. *Museum novum* T. I. 563. 565.

EIVSDEM Antiquitates ilfeldenses. Quedlinburgi 1709. Cum Laurentii *Rhodomanni* Ilfelda hercynica, carmine heroico latino (nam græca omissa sunt) expressa, Iusti *a Dransfeld* Lucubratiuncula de schola ilfeldensi reviviscente, & Bertholdi *Nihusii* scriptis II. de Iure Præmonstratensium in Monasterium ilfeldense.

EIVSDEM Antiquitates grœningenses. Quedlinburgi 1710. In quarum Præfatione auctor studium suum antiquitatum & historiarum indicat, & errorem p. 67. commissum corrigit, ubi inter Episcopos halberstadienses, quorum aliqui Grœningæ sederunt, numero XLVIII. omissus est *Christianus Wilhelmus*, Marchio brandenburgicus. Vide *Supplementa* Actor. erudit. T. IV. 459.

EIVSDEM Historia Spangenbergensis, sive Descriptio vitæ, doctrinæ & scriptorum Cyriaci *Spangenbergii*. Quedlinburgi 1712. Qua ea, quæ in *Adamo*, *Wittio*, *Fechtio* & *Vhsio* desunt, præcipue ex monumentis ineditis, supplentur: pariterque auctor in Præfat. promittit alias etiam theologorum vitas similem in modum

conscribere ac publicare, si hanc lectoribus non ingratam fuisse intellexerit. Libellus hic recensetur Tomo II. *Musei novi* p. 492. atque in *Narrationibus innoc.* ad A. 1712. p. 314. libris theologicis realibus sive optimis adnumeratur.

CXVI.

Io. Georg. LEVCKFELDI Antiquitates bursfeldenses, ringelheimenses & northeimenses. Wolfenbuttelii 1713. In Præfatione refert auctor, quomodo monasteria ordinis S. Benedicti, quorum tempore Concilii basileensis A. 1431. 82732. utriusque sexus numerabantur, sensim a regula sua defecerint, neque eorum reformatio, quamvis ab abbate cluniacensi *Bernone* eiusque successore, & *Odone*, aliisque tentata, diu durauerit, usque dum Congregatio bursfeldensis A. 1446. primo eius præside, ac Monasterii bursfeldensis abbate Ioanne *Hagen*, erecta & confirmata fuerit: & quia usque in illum diem nulla huius Congregationis accurata narratio exstabat, ideo se manum operi admouere, atque ex probæ fidei documentis hanc ipsam contexere voluisse.

EIVSDEM Antiquitates katelenburgenses. Cum historica Relatione de cœnobio Augustinianorum Kaltenbornensi diœceseos halberstadianæ, & cœnobio Cistercienfium Wienhusa, in Ducatu luneburgico, uno a Cellis lapide. Wolfenbuttelii 1713. Katelenburgenses, a Io. Henr. *Hoffmanno*, celebri antiquario & archivario hanoverano, collectas, & chronologiæ adaptatas, auctor noster, ut ipse in Præfatione narrat, in ordinem redegit, in capita distribuit, & antiquis documentis, aut historicorum testimoniis confirmavit. Vide *Museum novum* T. III. 629.

EIVSDEM Antiquitates halberstadienses. Wolfenbuttelii 1714. Hæ autem sunt tantum prior Pars huius historiæ, complectens res III. sæculorum a tempore fundationis Episcopatus halberstadiensis, & vitas XV. Episcoporum, cum rebus gestis Imperatorum illius temporis, & vicinorum locorum. Pleniorem huius scripti recensionem dant *Acta eruditorum* A. 1715. p. 89.

CXVII.

Io. Georg. LEVCKFELDI Antiquitates præmonstratenses duorum olim clarorum istius ordinis Monasteriorum, videlicet

delicet S. Mariæ in urbe Magdeburgensi, & Gratiæ Dei prope Calbam. Magdeburgi 1721. In quibus auctor de S. *Norberto*, Ordinis præmonstratensis fundatore, eiusque sepulcro, item de Monasteriorum illorum fundationibus, bonis, privilegiis, Præpositis, & aliis illuc spectantibus rebus agit, eique Descriptionem addit antiqui iudicii sub alta arbore prope Quedlinburgum: sicut in Præfatione eorum sententiam, qui editionem relationum de cœnobiis reformatis & secularisatis pro re illicita habent, examinat & refellit.

EIVSDEM Historische beschreibung, Historica descriptio trium in atque ad Auream augiam sitorum locorum. Lipsiæ & Wolfenbuttelii 1721. Nimirum 1) monasterii cisterciensis S. Georgii in Kelbra, cui inseritur genealogia Comitum Beichlingensium. 2) Palatinatus cæsarei alstedensis. 3) Palatinatus walhusani.

EIVSDEM Antiquitates numariæ. Lipsiæ & Wolfenbuttelii 1721. Sunt historica descriptio multorum argenteorum nummorum bracteatorum, quos diuersi Episcopi halberstadienses, Archiepiscopi magdeburgenses & Abbatissæ quedlinburgenses cudendos curarunt: ipsi etiam bracteati accurate ligno insculpti repræsentantur, notisque illustrantur necessariis. Præfatio est D. Iusti Christoph. *Bœhmeri*, in qua ille commendat studium rei numariæ, & potiores auctores, qui de illa scripserunt, interposito æquo de ipsis iudicio commemorat.

EIVSDEM Vita Henrici *Meibomii*: Cum HVIVS Chronico Monasterii ad Fontem Mariæ, zu Marien-Born. Magdeburgi 1720. Quæ recensentur in *Actis erudit.* A. 1721. 276.

CXIIX.

CLAVDII Confessio fidei, cum Iobi *Ludolfi* Versione latina, Notis & Præfatione, reuisa, iterumque publicata a Io. Heinr. *Michaëlis*. Halæ magdeburg. 1702. Atque hic novus editor in Præfatione sua indicat, primum eam a Ludolfo luci datam fuisse Londini 1661. deinde ab eodem Francofurti in Commentario historiæ æthiopicæ A. 1691. utriusque editionis Notas hic exhiberi, aliamque & novam plane Regis ADIAM-SAGHEDI, post

Claudium in Habassia imperantis, Fidei confessionem in Galliam delatam esse, cuius summa capita de SS. Trinitate, Incarnatione Verbi, Baptismo, S. cœna, & Resurrectione mortuorum tractent, ac possideri Parisiis a *Beraldo*, syriacæ linguæ professore regio. Ludolfus autem præfatur de admiranda inter tot ac tanta obstacula propagatione religionis christianæ, per totum orbem terrarum, deque ratione, qua nactus sit præsentem Confessionem: nimirum CL. V. Ezram *Edzardum* eam, a lusitano quodam comparatam, boni publici caussa benevole secum communicasse; cumque codex ille MStus auro & holoserico ornatus sit, haud vane coniici, fuisse munus regium, Lusitanorum proregi in India missum: quandoquidem in gratiam Lusitanorum, atque ut auxilia contra hostem suum impetraret Claudius, & iudaismi suspicionem a se ac suis pariter amoliretur, eam ediderit. Confessio hæc concinnata est ad modum Symboli apostolici, quo Aethiopes alias carent, eiusque loco utuntur Nicæno. Ex eadem discimus, illos agnoscere tria Concilia oecumenica, nicænum, CPtanum & ephesinum: non credere processionem Spiritus sancti a Filio: observare utrumque sabbatum, vetus & novum; illud vero non ex lege mosaica, sed ex vetustissimo primorum Christianorum usu: administrare in sabbato S. cœnam, & exhibere agapas, seu convivia caritativa: circumcisionem admittere, etiam in femellis, non ex ritu iudaico, sed secundum consuetudinem regionis: neque etiam abstinere ab esu carnis suillæ ob legem mosaicam, sed ex libertate, cum omnia mundis sint munda.

Claudius, Davidis, cognomento Wanag-saged, filius, natus A. C. 1523. patri in regno successit A. 1541. atque in prœlio occubuit A. 1559. vitæ 36. Atrocissimum enim bellum perpessus est a *Graino Adelensi*, qui modicæ alias potentiæ Rex maxima tum vi grassabatur, cæsisque aliquot exercitibus vastum illud regnum adeo debilitaverat, ut parum a ruina abesse videretur. Itaque Claudius in Damotam, quod regnum ultra Nili fontes remotum est, se recipiens, externa auxilia quærebat, Lusitanorum maxime, quorum tunc inclytum nomen erat, per Africæ provincias longe lateque diffusum. Vt autem eos magis propitios experiretur, & societate religionis se se apud illos insinuaret, istam, de qua agimus, Confessionem in litteras redegit, redactamque ad illos perferendam curavit. *Ludolfus* in Notis p. 7.

Io-

Ioan. Henr. *Michaëlis*, natus Clettenbergæ, quæ illustrissimorum Comitum witgen- & hohensteinensium sedes erat, anno 1668. die 15. Iulii, in pueritia ex præsentissimis vitæ periculis singulari Dei misericordia servatus, ad doctrinam religiosissimi *Damii* verum studiorum fundamentum in piis ad Deum precibus posuit, & post mercaturæ tirocinia ad studia litterarum rediit, eaque adeo feliciter tractavit sub Io. Ern. *Mullero* in linguis orientalibus, sub Alberto *Christiani* in rabbinismo, sub *Seligmanno* in morali doctrina, subque Io. *Schmidio*, Io. *Oleario*, Io. Bened. *Carpzovio*, *Rivino*, *Ittigio*, *Rechenbergio* Lipsiæ, item sub *Breithauptio*, *Franckio*, Io. Guil. *Baiero*, *Antonio* Halæ Saxonum in sacris, ut postea quotannis cursum in hebraicis, chaldaicis, syriacis, samaritanis, arabicis atque rabbinicis litteris, maximo cum discentium emolumento, absolvere potuerit. Nec propterea, quod alios doceret, lectiones theologicas, more eorum, qui sibi iam satis eruditi videntur, audire intermisit. Didicit etiam a summo philologo Iobo *Ludolfo* linguam æthiopicam & amharicam tam secundo successu, ut ei in adornandis atque edendis Lexico æthiopico & Grammatica amharica opem ferre valuerit. Post hæc professioni linguarum græcæ & orientalium, ac tandem theologiæ admotus, atque in iobeleo lutherano altero doctoris in prima Facultate honoribus auctus, adeo nihil in fide atque industria sua desiderari passus est, ut freno coërcendus, suæque valetudini parcere iubendus fuerit. Eruditionis suæ specimina publica non edidit nulla, videlicet Disputationes de accentibus Hebræorum prosaicis ac metricis, Epicrisin philologicam de M. Michaëlis *Beckii* Disquisitionibus philologicis, Psalterii æthiopici novam versionem latinam cum notis philologico-exegeticis, Disputationem de rege Ezechia, ecclesiæ israëliticæ sive iudaicæ reformatore, & alia. Neque laborem recusavit in Bibliotheca academiæ halensis consignanda & transferenda, atque in emendanda Lexici *Opitiani* hebræo-chaldaici impressione. Vide hæc floridius narrantem venerandum *Breithauptium* in Programmate, quo ad candidati sui, nostri huius Michaëlis, lectiones cursorias & disputationem inauguralem invitat A. 1717. die 24. Octobris, & *Catalogum* scriptorum halensium, *Acta eruditorum* A. 1705. 64. & illustrem virum, Iobum *Ludolfum*

Præfationibus in Grammaticam & Lexicon amharicum, nec non in Lexicon æthiopicum, atque in Psalterium æthiopicum a litteratissimo Michaëlis nostro latine redditum, notisque illustratum.

Ioach. HILDEBRANDI Historia conciliorum a N. C. usque ad seculi XVII. annum 45. in ecclesia habitorum. Helmstadii 1707. Est labor iuvenilis, quem auctor in se suscepit, cum, Facultate theologica consentiente, collegium sive scholam privatam aperiret Helmstadii in acad. Iulia: atque ut auditores alliceret, in folio circumambulante tractationem hanc iis ut utilem proposuit 1. ad asserendam, cui nati sumus, fidem catholicam: 2. ad dignoscendas hæreses: 3. ad notitiam rituum, eorumque originis: 4. ad legum sacrarum cognitionem: 5. ad abusus seu corruptiones, quæ in ecclesia contigerunt, notandas.

EIVSDEM Libellus de hæresibus a N. C. ad seculum XVI. Helmstadii 1710. Præfator auctorem excusat, si errata aut minus accurata offenderis, vel quando eum diversos sub eodem hæretici titulo exhibere observaveris: nam de hæreticis hodie aliquid commentari, admodum difficile ait esse, cum sæpe multi illorum catalogo fuerint inserti, de quibus ob genuinorum defectum monumentorum certi nihil statuere possimus: multis diversa partium studia hunc titulum imposuisse: multos, quovis modo errantes, statim pro hæreticis habitos.

EIVSDEM Rituale eucharistiæ veteris ecclesiæ. Helmstadii 1712. In quo sermo fit de eucharistia veterum, & oblationibus, precibus ad eucharistiam, precibus pro defunctis, præfatione, consecratione, & elevatione sacrorum symbolorum, de ipsis sacris symbolis, sacris calcibus, intinctione panis in calicem, ritibus communicantium, cultu sacrorum symbolorum, varia veterum communione, & asservatione sacrorum symbolorum.

Thomæ ITTIGII Historia Synodorum nationalium a Reformatis in Gallia habitarum. Lipsiæ 1706. Ex actis synodicis & aliis scriptoribus in epitomen redacta, & observationibus non nullis theologicis theoreticis pariter ac practicis illustratur. Et quænam ergo sunt illæ Synodi? Parisiensis A. 1559. Pictaviensis 1560. & Aurelianensis 1562. Edita quoque est Historia synodi lugdunensis A. 1563. Reliqua ad eiusmodi Synodos pertinentia in MSStis

MSStis cubant, quæ fortaſſis a CL. profeſſore *Ludovici*, in ordinem redacta, luci aliquando exponentur.

THOMAE de Lypſia Defenſio Diſſertationis Ittigianæ de hæreſiarchis ævi apoſtolici, & apoſtolico proximi, adverſus Catalecta F. Lotharii Mariæ *a Cruce*, ordinis F. Minorum. Lipſiæ 1709. F. Lotharius Mariæ *a Cruce* fertur eſſe Petrus *Zornius*, Thomas autem de Lypſia ipſe D. Thomas ITTIGIVS. De quo diximus p. 140. huius Partis.

Io. Mich. HEINECCII Diſſertatiuncula de antiquæ Goslariæ tutelaribus, B. Maria, Simone & Iuda Thaddeo, ac Matthia, apoſtolis. Goslariæ 1706. In qua docet, per *cæcos* & *claudos* 2. Sam. 5, 6. 7. intelligendos eſſe deos tutelares Iebuſæorum: ex oriente in Europam profectam hanc ſuperſtitionem, tandemque improbo auſu in eccleſiam traductam: numos Marianos, *die Mariengroſchen*, ſic dici ab effigie, quam geſtant, Mariæ, primumque cuſos Goslariæ: Simonem & Iudam Goslariæ, ut patronos, commendatos ab HENRICO III. Imperatore; hinc eos in ſigillo & quibusdam numis videri adſtare vel inſiſtere mœnibus: S. Matthiam, cuius reliquiæ Treveris A. 1126. repertæ, & forte a CONRADO III. aut FRIDERICO I. Goslariam translatæ, tandem præcipuum Goslarienſibus habitum patronum, eiusque imaginem primitus impreſſam fuiſſe numulis, quos ab eo vocarunt vocantque *Mattier*, 4. valentes numos.

Ioannes Michael *Heineccius*, Eiſenberga-oſterlandus, philoſ. magiſter, & V. D. miniſter in urbe goslarienſi, iam S. theol. doctor, ſacri Tribunalis in Ducatu magdeburgico conſiliarius, eccleſiarum halenſ. & per Diœceſin ſalanam inſpector, paſtor ad D. Virginis primarius, ſcholarcha ibidem ſenior, regiæque ſcientiarum Societatis collega, laudatus in *Actis eruditorum* A. 1709. 442. atque a *Leibnitio* Introduct. in Scriptores rerum brunſvicenſ. T. II. 13. emiſit Antiquitates goslarienſes, Delineationem eccleſiæ græcæ, Diſſertationem de miniſtris Cæſarum gentilium chriſtianis, & aliam de ICtis chriſtianis priorum ſæculorum, Syntagma hiſtoricum de ſigillis, eorumque uſu & præſtantia, Chriſtum unicum caput eccleſiæ ſuæ, Examen novorum prophetarum, & alia.

CHRONICON MONTIS SERENI, ſive Lauterberg. Helmſtadii 1665.

1665. Promissum ultra LX. annos illud fuerat a Marq. *Frehero* & Henr. *Meibomio*, tandem vero cum aliis scriptis editum, tabulisque chronologicis illustratum a Ioh. *Madero*. Cetera illa scripta sunt 1) Chronicon monasterii GOZECENSIS, (Gozeka autem sive Gosbik infra Naumburgum ad Salam fluvium ponitur a *Spangenbergio*) cum primis veterum Saxoniæ & Sommersburgi Comitum palatinorum, Thuringiæque Landgraviorum facta enarrans, ab anno Christi 1041. ad 1135. 2) Chronicon monasterii PEGAVIENSIS, potissimum *Wiperti*, Lusatiæ quondam Marchionis, filiorumque eius historiam pertractans, ab A. 1040. usque ad 1212. Estque illius, quod *Reineccius* edidit, epitome: e contrario Gozecense, cuius tantum partem Reineccius produxit, integrum hic exhibetur. 3) Variorum Germaniæ monasteriorum Fundationes, collectæ olim per *monachum* quendam *benedictinum*. 4) Genealogica ex Wolfg. *Lazio*, Rein. *Reinecio*, Dav. *Chytræo*, & Vbb. *Emmio*: quæ quidem his omnibus sunt præmissa. In Præfatione editor erudite disserit de origine, ordinibus, & studiis monasteriorum, ac deinde speciatim de scriptis paulo ante indicatis. Chronicon nostrum cœnobii Montis sereni, in Ducatu magdeburgico, duobus ab Hala lapidibus siti, res tractat unius sæculi, incipiens ab anno 1124. & pergens usque ad annum 1225. De auctore autem eius dubium est, sit ne *Conradus*, presbyter cœnobii Montis sereni, an ex eo Chronicon nostrum compilatum: item, an idem sit, quod Sanpetrinum, cuius *Albinus* mentionem facit. Vide *Maderum* Præfat. p. 21. *Placcium* de anon. 295. de pseudonymis 412. *Nevium* in Mantissa ad *Whearum* 154. *Sagittarium* in Actis litterar. Struvii, Fasc. VII. 72. *Olearium* T. I. 434. & *Leuckfeldum* in Vita Henr. *Meibomii* 9.

In Præfat. p. 22. Ex Io. Iac. *Freigii* Bibliotheca Gesneri recognita.	*Frisii*.
In Chronico ipso p. 16. Imperator Lotharius II. apud Bredinam villam II. *Non.* Decembris obiit.	III. *Non.* Decembris. Vide *Tollium* Epp. itinerar. p. 8. & *Annotationes nostras* ad Letzneri Descriptionem monasterii Regio-luterani p. 27.

Chronicon Theodorici ENGELHVSII, Helmstadii 1671. Nunc

Nunc primum editum a Ioach. Ioh. *Madero*. Sed exstat etiam in *Leibnitii* Tomo II. Scriptorum rerum brunsvicensium, idque auctius: continens res ecclesiæ & reip. ab orbe condito ad annum Christi circiter 1420. De hoc Chronico, eiusque auctore locuti sumus P. III. 26. 30. Hoc tamen addendum, quod in *Musei novi* T. II. 224. memoratur, Christianum *Ezechielem*, rectorem scholæ Bernstadianæ, posse illud locupletius edere, & cum continuatione Matthiæ *Dœringii* ad annum usque 1490. Quod si faciet CL. V. de historiarum studio & bono publico præclare merebitur.

CXIX.

Diploma fundationis Bergensis ad Albim cœnobii, cum Simonis Friderici HAHNII Adnotationibus historicis. Magdeburgi 1710. Scriptum quidem iuvenile, & anno ætatis septimo ac decimo adornatum, præstans tamen, & multam historiarum notitiam sapiens. Ipsum etiam Diploma fideliter exhibetur, atque ab auctore genuinum, & ipsi cœnobio, cum adhuc in urbe esset, datum agnoscitur; in Præfatione autem disserit de instauratoribus artis diplomaticæ. Vide *Supplementa* Actor. eruditor. Tomo VI. p. 91. & ipsum *Hahnium* Orat. auspicali de genuino ac salico CVONRADI II. Imp. ortu, & vera falsaque Salicæ stirpis cum Guelphis convenientia, qui p. 28. & seqq. illud contra obiectiones *Calvœrii* & *Lyseri* defendit.

Simon Fridr. *Hahn*, Berga-magdeburgicus, natus A. 1692. d. 28. Iulii, philosophiæ magister, & nunc historiarum professor in academia Iulia percelebris optimeque merens, vir æque in iure, ac duplici historia exercitatissimus, ac stupendæ plane memoriæ, egregia edidit scripta, videlicet Orationem de ortu, incrementis & fatis Cœnobii bergensis, *Leuckfeldi* Scriptoribus rerum germanicarum insertam, & anno 1721. denuo impressam: *Meibomii* Chronicon bergense ad annum 1708. perductum: Programma de necessitate novissimæ historiæ; & aliud de medii ævi Geographia, per Germanos uberius excolenda: Dissertationem de HENRICO aucupe: & aliam de iustis limitibus arelatensis regni, & derelictione eius RVDOLPHO habsburgico perperam adscripta: Orationem de genuino & salico CONRADI II. ortu, cum Vindiciis Diplomatis bergensis: Dissertationem de ele-

 ctione

ctione & coronatione CONRADI II. & Plenam introductionem in Imperii romano-germanici historiam & Ius publicum; præter ea, quæ I. & II. Bibliothecæ Thomasianæ tomo, ac tomo Supplementorum Lexici historici Buddeani inserta sunt.

Georgii Guilielmi KIRCHMAIERI Commentatio de Witteberga Saxonum. Wittebergæ 1713. In qua, quæ ad nomen & originem urbis ædemque omnium Divûm pertinent, ex tabulis sanctioribus, atque aliis exquisitis litterarum monimentis eruuntur atque evolvuntur. Neque, ut in Præfatione scriptum exstat, ante auctorem nostrum quisquam fuit, præter unum Petrum *Albinum*, qui in nomen originemque urbis, ædem omnium sanctorum, aliaque de antiquis Saxoniæ superioris gentibus earumque demigrationibus, inquireret.

Georg. Guil. *Kirchmaier*, wittebergensis, Polon. Regis & Electoris Saxon. a consiliis, Comes palat. cæsar. & Græcæ linguæ professor in academia patria, clarissimi parentis Georgii Casparis felicissimus heres, (quantæ enim ingenii & doctrinæ dotes in illo erant conspicuæ, tantas in hoc veneratur præsens ætas, ac postera demirabitur) multa scripsit, & quidem I. Disputationes 1) ex criticis: de sigillo Numinis, Dei Hominis, ex Apoc. I, 8. 11. deque Vlphila, seu versione IV. Evangelistarum gothica. 2) ex arte oratoria: de decoro generatim, ac speciatim oratorio, de decoro actionis oratoriæ, de apostoli Pauli eloquentia, de magnifico orationis panegyricæ adparatu, de enthymemate oratorio, de decoro imitationis oratoriæ, de numero oratorio. 3) ex Mathesi: de Vitemberga munienda. 4) ex græca litteratura: de germana pronunciatione græcæ linguæ vocalium & diphthongorum, de novo fœdere recte interpretando, de dialecto Græcorum communi, de pane επιουσιω ex Matth. 6. & Lucæ 11. de φιλολογιας usu in demonstrandis theologiæ capitibus de S. Triade, Creatione, Peccato, Lege, Iustificatione & S. Coena summe necessario, de sepulcro Christi contra *Salmasium*. II. Orationes. III. Programmata de φαντασια principe oratoris parte, de acrostichide illustri: Ιησους χριστος, θεου υιος, σωτηρ σταυρος, de contemtu litterarum elegantiorum, cum præsentissimo eruditionis pariter atque religionis periculo invalescente, deque admiranda academiæ vitembergensis

sis origine. Hæc viri Cl. opuscula laudantur a I. C. *Neu* in Mantissa de Hist. particular. p. 252. in *Novis literar.* German. in *Fama erudit.* Seb. *Kortholto* in Elegia funebri, & G. Iac. *Schwindel* in der priester-bibliothec p. 471. Et superioribus addenda sunt. 1. Expositio rerum singularium, quæ superiori Academiæ seculo Vitembergæ evenerunt. 2. Clarissimorum virorum ad G. C. Kirchmaierum Epistolæ, quæ supersunt, cum huiusdem Epistolis & Poëmatibus non nullis. 3. Opus, quod nunc meditatur, historico-genealogicum germanicum de illustrissima *Walderfiorum* gente, in quo intimos antiquitatis germanicæ, genealogiæ, geographiæ, & heraldicæ recessus perscrutabitur auctor excellentissimus. Vide Io. Christoph. *Kruskei* Athenas florentes, Hamburgi A. 1721. editas, p. 11. Cum potentissimus Rex Poloniæ, & Elector Saxoniæ clementissime ei conferret dignitatem consiliarii, hoc ad sanctiores Consiliarios mandatum perferri iussit: FRIEDERICH AVGVST, König in Pohlen &c. Churfürst zu Sachsen &c. Demnach wir den professorem zu Wittenberg, Georg Wilhelm Kirchmaiern um seiner Uns gerühmten erudition willen zu unserm Raht erkläret, und Ihm eine jährliche zulage von 100. Thl. in gnaden bewilliget, als begehren Wir hiermit gnädigst, Ihr wollet, dass ihm solches prædicat beygeleget, und hiervon an unser Marschallamt und gesammte Collegia, damit er als Unser Raht geschrieben und tractiret werden möge, gewöhnliche notificationes ertheilet, ihm auch von nechst instehenden quartal an jährlich Ein hundert Thaler gegen seine quittungen aus dem Procurator-Amte Meissen gereicht werden, verfügen. Hieran &c. Und wir &c. Datum Dresden den 15. Aug. 1721. Nec dubitarunt magnificus academiæ wittebergensis Rector Patresque conscripti in Testimonio A 1698. d. 18. Febr. publicato, in tantum eius commoda & promotionem commendare, in quantum eruditio, industria & probitas intelligi a quoquam potest.

Andreæ CHARITII Commentatio historico-literaria de viris eruditis Gedani ortis, speciatim iis, qui scriptis inclaruerunt. Wittembergæ 1715. Sunt hæc Commentatio primitiæ exercitationum auctoris accademicarum, ita tamen adornatæ, ut legentibus utiles, & laude dignæ censeantur. Vide *Acta germanica erudit.*

dit. T. IV. 223. Nec dubium, præclare meriturum auctorem, si institutum hoc cum tempore continuabit.

Andr. *Charitius*, natus Gedani A. 1690. d. 3. Decembris, in patrio Gymnasio *Krigii*, *Schelgvigii*, *Willenbergii*, Io. *Sartorii*, in academia vitembergensi *Wernsdorfii*, *Chladenii*, Io. Guil. *Bergeri*, *Lani* & *Weidleri* discipulus, ingenuarum artium Magister, primum admotus fuit generosæ iuventuti Zechianæ, quæ Dresdæ floret, in litteris ac pietate instituendæ, deinde, cum hic bene rem gessisset, ad diaconatum templi cathedralis vitembergensis vocatus; eoque etiam nunc præclare & naviter fungitur, re ipsa ostendens, vere de ipso spectatæ doctrinæ & virtutis theologum, D. *Chladenium* in Programmate ad audiendam Memoriam B. Frid. Christiani Bucheri, quam Charitius formaverat, ac postea edidit, scripsisse, eum quadriennium apud Vitembergenses singulari & modestia & ingenii contentione, & operæ in eruditissimis quibusque scholis nunquam perditæ fructu traduxisse, præclarisque, sacris maxime, studiis ornatum esse. Sique famæ credendum, suo tempore aliud ingenii atque industriæ egregium monumentum ab eo habebimus.

Antonii ZVCCHELLI Missions- und Reisebeschreibung, Descriptio missionis & itineris in regnum Congo Æthiopiæ. Francofurti 1715. Qua narratur non tantum quidquid hoc in itinere ex Stiria per Italiam, Hispaniam, Indiam versus Aethiopiam contigit, sed etiam mores & consuetudines Indorum ethnicorum, eorumque idololatria & superstitio, forma reipublicæ, bella intestina & externa, vita & commercia, morbi eorumque medicamina, ritus sepulturæ, fructus terræ, arbores, bestiæ, pisces & reliqua: cuius etiam modi sit missio hac in terra, & quanta hominum multitudo ab auctore ad Christum sit conversa. Hoc Itinerarium versum est ex italico, cuius inscriptio hæc erat: Viaggio e Missione di Congo nell Etiopia inferiore occidentale. In Venezzia A. 1712. quo & auctor Dedicationem libri scripsit ad augustissimam Romanorum Imperatricem ELEONORAM MAGDALENAM THERESIAM.

P. Antonius *Zucchelli*, natus Gradisciæ in Foro Iulii, Concionator ordinis Capuccinorum in Stiria, & quondam missionarius apostolicus in Congo, editione huius Itinerarii tam bene meri-

meritus est de publico, ut eius nomen apud nos & posteros omni tempore celebre sit mansurum. *Bibliotheca nova* T. V. 492. *Museum novum* T. IV. 227.

CXX.

Cyriaci SPANGENBERGII Bonifacius, Smalcaldiæ 1603. Est de religione in Thuringia, Hassia, Franconia, & Bavaria ab A. C. 714. usque ad 755. in qua tota historia de S. Bonifacio interspergitur. Hic Bonifacius, antea *Winifridus* dictus, natione anglus, utilem romano Pontifici, per conversionem ethnicorum in Germania populorum, operam præstitit, dum illius pomœria hac ratione dilatavit, & multas ei animarum chiliadas adduxit, hoc beneficio Bonifacii nomen promeritus. Agit autem scripti huius auctor nudum relatorem sive historicum, ita ut recitet, quæ apud alios legit aut invenit, minime vero iudicem aut adprobatorem. Vide Casp. *Sagittarium* Antiqq. gentil. & christian. thuring. p. 353. & *Narrat. innoc.* A. 1713. 751. Iuvabit etiam, uti *Collectores illarum* p. 762. censent, cum hac Historia S. Bonifacii coniungere Iac. *Weberi* Conciones historicas de conversione Germanorum.

Henr. LEVCHTERI Antiqua Hessorum fides christiana & vera: Germanice. Darmstadii 1707. Opposita libello Cassellis excuso auctoris alicuius reformatæ religioni addicti, & rubrum gerenti *Antiqua Cattorum fidei*. Nimirum A. 1605. proponebantur theologis marpurgensibus & pastoribus Principatus superioris, partis Cassellanæ, puncta emendationis, quæ hic leguntur p. 306. & agunt de humana Christi natura, fractione panis in S. cœna, redintegratione decalogi, abrogatione imaginum; & qui illis subscribere recusarunt, remoti sunt a muneribus suis, tanquam erroneam & novam doctrinam tradentes, immorigeri, & suæ remotionis auctores. Scriptor igitur huius libri in præfatione tres hasce quæstiones, 1. An remotorum doctrina sit nova & erronea? 2. an illi ob denegatam subscriptionem habendi sint pro immorigeris? 3. an dici possit, illos se ipsos exauctorasse? movet, atque ad singulas negando respondet. In ipso autem libro historiæ enarrat, quam fidem Hessi tenuerint ab anno 1517. usque ad annum 1607.

Henricus *Leuchter*, Melosunga-hassus, S. theol. & philos. D. & superintendens ecclesiarum marburgensium, postea concionator aulicus, tandemque superintendens darmstadianus, primusque inter eos, qui puncta emendationis marburgicæ recusarunt, edidit Alcoranum mahometicum, & Speculum de summo bono, ac summo malo, denatus Darmstadii A. 1623. ætatis 65.

CXXI.

Thomæ ITTIGII Dissertatio de hæresiarchis ævi apostolici & apostolico proximi. Lipsiæ 1690. A *Dositheo* usque ad *Helcesaitas*. Cum Præfatione de scriptoribus antiquis, qui veterum hæresium historiam, veterumque Hæreticorum catalogos ediderunt. Vide *Acta erudit.* A. 1690. 304. De *auctore* egimus supra, pag. 140.

Pag. 139. Marcionis ab Ecclesia separationem *sub Eleutherii Pontificatu* factam *Tertullianus* in lib. de præscript. adv. hæret. c. 30. asserit.

Tertullianus testatur, Marcionem *sub Eleutherio adhuc orthodoxum* fuisse. *Rechenberg* I. Append. ad Deutlichen Vortrag p. 45.

247. Quod Marsilius etiam *Ficinus* in Tertulliani librum de pallio commentatus fuerit, *quod Elias du Pin* in Biblioth. Scriptor. eccles. tradidit, non credo.

Du Pin non de Marsilio Ficino loquitur, sed de *Theodoro Marsilio*, quem ipse Ittigius inter commentatores refert. Confer Labbe T. II. 387.

EIUSDEM Appendix Dissertationis de hæresiarchis ævi apostolici, & apostolico proximi. Cui accedit Heptas Dissertationum. Lipsiæ 1696. Quarum I. agit de pseudepigraphis Christi, Mariæ, & Apostolorum. II. de schismate Donatistarum. III. de ritu festum nativitatis Christi d. 25. Decembris celebrandi, eiusque nativitate. IV. de origine controversiæ circa æqualem Petri & Pauli primatum, ante 50. annos per celeberrimum iansenistam, Antonium *Arnaldum* excitatæ. V. de actis Synodi hierosolymitanæ A. 1672. sub patriarcha hierosolymitano DOSITHEO adversus Calvinianos habita; in qua in primis de CYRILLI LUCARIS Confessione actum est. VI. de Photino, episcopo sirmiensi,

mienfi. VII. de *Aramo*, fcriptore ecclefiaftico antipelagiano. Vide *Acta erudit.* A.1690. 304.

CXXII.

Wilh. Ernefti TENTZELII Exercitationes felectæ. Lipfiæ 1692. In II. Partes diftributæ; quarum priori, præter Symbolum apoftolicum, *Clementis* romani, *Ignatii*, *Polycarpi*, *Iuftini* martyris, *Athenagora*, *Theophili* antiocheni, *Tatiani*, *Hermia*, *Iacobi* nifibenfis, & *Ephremi* fyri fcripta expenduntur, ac præterea CONSTANTINI magni Baptifmus, Natalitia epifcoporum, Hymnusque *Te Deum laudamus* illuftrantur: pofteriori difciplina arcani, de qua *Wolfius* in Cafauboniana p. 111, in apricum producitur. Differtationes hæ, & quidem prioris Partis, in academia quondam vitembergenfi publice propofitæ, nunc plurimum auctæ & emendatæ funt ab auctore, fed eo abfente multis in locis vitiofe impreffæ. *Acta erudit.* A. 1692. 539. In Præfatione narrat auctor, fe hic difputare contra *Schelftratium*, & Io. *Fellum*; parentem fuum fibi confilium dediffe fchelftratiana argumenta examinandi, Fridericum autem Benedictum Carpzovium libris fe ad hoc opus inftruxiffe, feque Notas & Animadverfiones in Cafim. *Oudinum* fere ad finem perduxiffe. Neque tamen binos duntaxat illos viros in hifce Exercitationibus impugnavit, verum etiam *Halloixium*, Stephanum *Le Moyne*, *Dodvvellum*, *Pearfonium*, *Garnerium* & *Quefnellium*.

Wilhelmus Erneftus *Tentzelius*, natus Arnftadii, Iacobi filius, Georg. Frid. *Meinardi*, Michaël. *Walteri*, Chriftiani *Donati*, *Schurzfleifchii*, *Stolbergii* & Conftantini *Zigra* difcipulus, primum Gothæ docuit publice in Gymnafio, & dignitate Hiftorici Domus Saxonicæ, ex linea Erneftina originem trahentis, ornatus eft; deinde Drefdam vocatus ad tabularium electorale, fub titulo confiliarii & hiftorici, fidem, induftriam & dexteritatem fuam ubique demonftravit. Profectus eft in Belgium & Daniam, harum regionum & Germaniæ bibliothecas præcipuas perluftavit, & cum doctiffimis Europæ viris commercium litterarum coluit. Adverfam quidem fortunam Drefdæ expertus eft, fed hoc non impediit, quo minus in utraque fortuna conftans effet, forte fua, quamvis exigua, contentus; ceterum

terum pie, sobrie, pudice vitam agebat, a re abhorrebat uxoria, & amicitiæ leges tenacius observabat, hoc fortasse peccans, quod ex tædio non nullas schediasmatum seu scriptorum suorum fasciculos in ignem coniecerit. Interim non pauca sunt scripta, ab ipso profecta: eius enim sunt dissertationes de medio præsentiæ divinæ circa futura contingentia, de proseuchis Iudæorum & Samaritanorum, deque ritu lectionum sacrarum, Eruditorum iudicia de Symbolo athanasiano, Animadversiones in *Oudini* Supplementum de scriptoribus ecclesiasticis, Encomium D. Adami *Tribbechovii*, Saxonia numismatica lineæ Albertinæ, Saxonia numismatica lineæ Ernestinæ, Colloquia per menses edita ab anno 1689. usque ad 1698. (quamquam hæc pro suis agnoscere noluerit) item A. 1704. 1705. 1706. Epistola de sceleto elephantino, Varia schediasmata de numis saxonicis, & aliquod de moguntinis, Supplementum historiæ gothanæ, Vindiciæ pro Herm. *Conringii* Censura diplomatis fictitii Coenobii lindaviensis, Iubileum inventionis typographiæ, Schediasma de MARGARETHA austriaca, FRIDERICI placidi, Electoris Saxoniæ, uxore, Parerga historica, Typus genealogiæ *Reuchlingiaca*, & alia. Tandem vero tot studiis, & laboribus, animique ægritudine fractus confectusque, adeoque inter eruditos, quibus adversa cum fortuna & egestate conflictandum fuit, numerandus, decessit anno 1707. cum annos ætatis numeraret 48. Adolph. *Clarmundus*, vero nomine *Rudigerus*, in Memoria Tentzelii, quæ exstat in II. decade Memoriar. Rollii, p. 363. *Lexicon univers. histor.* T. IV. 585. *Parrhesiander* 325. *Schmidtius* in Vita Casp. Sagittarii p. 87. Io. *Moller* de homon. 433. & Præfat. in Hist. cimbr. 65. *Henninius* in Epp. itinerar. Tollii 35. *Leibnitius* Introduct. in I. Tomum Scriptor. brunsvic. b 2. *Grævius* Præfat. & Epp. p. 64. & *Grabe* Spicileg. Patrum seculi II. p. 152.

CXXIII.

Catalogus Episcoporum hildesiensium. Hildesii. Auctore, non, ut vulgo creditur, Conr. Berth. *Behrens*, sed Io. REMPEN. Cum brevi eorundem elogio, ex *Krantzio*, *Letznero*, *Tangmaro*, *Bucelino*, *Bruschio*, aliisque Mss. vetustissimis excerptus. Incipit catalogus

talogus a Gunthario, qui decessit anno Domini 835. & finit in Iodoco Edmundo, S. R. Imperii principe, electo A. 1688.

Ioannes *Rempen*, natus Paderbornæ anno 1663. ibidemque in universitate Theodoriana nutritus, & creatus anno ætatis 17. philosophiæ magister, ordinis primum Iesuitarum, deinde S. Benedicti, atque in utroque professor tam theologiæ, quam philosophiæ, facto autem ad Lutheranos transitu professor philosophiæ extraordinarius in academia Iulia, monasteriique S. Laurentii apud Scheningam præpositus, poëta, philosophus & theologus exercitatissimus, scripsit in priore statu contra Protestantes, atque in iis præcipue contra D. Io. Fridr. *Mayerum*, in præsente adversus *Hasselmannum*, Bernh. *Freytagium*, & D. G *Sonnemannum*, ediditque Theatrum euangelicæ veritatis, quo hanc defendere nititur contra Pontificios, nec non Delicias Parnassi, sive Poëmata selectiora, tam latina, quam germanica; & latina quidem, maximam partem, eteostichis constantia: in hoc enim genere mirus est artifex. Hac tamen occasione etiam de eo, cui Catalogus episcoporum hildesiensium falso tributus est, mentionem lubet, ac licebit facere.

Conradus Bertholdus *Behrens*, ex familia apud Hilleshei- menses antiqua consulari, ac functionibus medicis in vicinis sereniss. Brunsvic. ac Luneb. Ducum Aulis inde iam a sæculo celebri, A. 1660. natus, *Meibomii*, *Sebizii*, *Drelincourtii* & *Schachtii* discipulus, Medicinæ doctor, ac primum castrensis apud prædictorum Ducum Copias medicus in Hungaria, nunc ordinarius in urbe patria physicus, & per aliquod tempus senator, (ultro enim hanc functionem deposuit) augustissimi Magnæ Britanniæ Regis archiater, & Societati tam Leopoldinæ naturæ Curiosorum, sub nomine *Eudoxi*, quam Berolinensi scientiarum adscriptus, variis scriptis affatim ostendit, quanta eruditione polleat, & medica, & historica: in Medicis enim A. 1685. emisit Epistolam de morbis militum istius temporis, A. 1688. Schediasmata de fallaci urinarum iudicio & mortibus subitaneis, (ex quorum posteriore *Lancisius*, archiater pontificius, ansam sumsit eandem materiam publico scripto tractandi) A. 1689. Consilium de morbis castrensibus ac militari diæta, A. 1690. Tractatum de constitutione rei medicæ, A. 1707. Selecta quædam medica, in quibus epistolaris de medicinæ certitudine tractatio au-

ctior sistitur, immo ipsa multis iam modis auctiora in museo auctoris quiescunt, donec ad impressionem ea quis postulet, A. 1710. quaedam ad Tomum I. Societatis regiae Berolinensis, sicut & diversis temporibus ad Tomos Societatis Leopoldinae locupletandos symbolas suas contulit. Selecta diaetetica: in historicis, pro nativa sua ad genealogicum studium inclinatione, A. 1695. Historiam familiae *de Steinberg*, A. 1704. Historiam Praepositorum hillesheimensium, quae sequenti anno cum Catalogo Decanorum ac Scholasticorum auctior prodiit, & Fastos carolinos, in quibus Vita CAROLI Magni ex Henr. *Turckii* Annalibus excerpta est. Ceterum, quantum a praxi aliisque negotiis ipsi datur otii, (datur autem valde parum) id omne Historiae sacratissimae Domus Brunsvico-Luneburgicae, atque Operi genealogico familiarum illustrium, in quo iam eo usque progressus est, ut ultra sexcentas in parato habeat, impendit; cumque propter immensitatem eius vix sperari possit, futurum esse, ut illud sumtibus unius bibliopolae integrum edatur, ideo, ad requisitionem illustrium virorum, qui suae gentis historias vindicare amant, subinde quaedam separatim in publicum prodeunt, ut anno superiore (1721) Familia Asseburgica; quam brevi sequentur Monnighausia & Werthernia. Selecta medica recensentur in Tomo IV. *Supplement.* Actor. erudit. p. 64. & Selecta diaetetica in *Actis erudit.* A. 1711. 76. Addendum & hoc, amplissimum Behrensium nostrum in sacris etiam studiis peritiam exercuisse suam, & Iudicium formasse de possibili concordia Evangelicorum & Reformatorum, eorumque in una visibili Ecclesia coniunctione. Quod quidem adhuc in MSto latet, fortassis autem brevi in lucem prodibit. Hic etiam ille est, qui A. 1706. *Rosvvita* de constitutione coenobii gandersheimensis, ab eruditis desideratum, primus e tenebris eruit, idque, iussu serenissimae Abbatissae gandersheimensis, Dominae Henriettae Christinae, Ducis Brunsvic. ac Luneburgensis, clarissimo *Leuckfeldio*, Antiquitates tunc gandersheimenses edituro, tradidit, ab ipso postea illis insertum p. 410. Et hoc est illud Poëma, cuius illustris *Leibnitius* in Actis erudit. A. 1708. 487. mentionem facit, quodque dein magis emendatum Tomis scriptorum addidit brunsvicensium. Sed & alia historica vir celeberrimus a boni publici perquam studioso Behrensio accepit, quae iam in praedictis tomis

hono-

honorabilem locum occupant, nec sine honoris præfatione ab excellentissimo collectore commemorata sunt, ut, *Legatii* Chronicon Godehardinum, *Borsumii* Chronicon Marienduranum, & alia.

Ernesti Salom. CYPRIANI de ecclesia subterranea Liber. Helmstadii 1699. In quo potissimum agit de cryptis Christianorum, qui tempore persecutionis in illis habitabant, & sacra ibidem celebrabant, deinde de cryptis Kijoviensibus ex Io. *Herbinio*, tandemque de cryptis Gentilium. Vide *Acta erudit.* A. 1699. 477.

Prodromus monumentorum quorundam gottingensium. Gottingæ 1702. Auctore, etiamsi nomen suum non exprimat, nisi in fine, Iusto a DRANSFELD. Complectuntur illa succinctiorem historiam sacrorum, in primis virorum, quos Gottinga tulit aluitque, quique olim curarunt, quæ ad sacrorum religionem pertinent. Tales erant post Reformationem religionis Iac. *Corduvvagius*, Henr. *Winckel*, Iustus *Winther*, Io. *Sutelius*, Ioach. *Mærlinus*, Cyriac. *Pflaumkern*, Hier. *Ratichius*, Theodos. *Fabricius*, Henn. *Tegetmeier*, Iustus *Grosseurdus*, Frid. *Sengebahr*, Theodor. *Berckelmann*, Berthold. *Iani*, Henr. *Tollen*, Christoph. *Fischer*, Phil. Lud. *Bœhmer*, & Paul. *Müller*.

Gottfriedi WEBERI Quæstio historico theologica, quot annis Christus in his terris visibiliter cum hominibus conversatus, & quoto ministerii anno crucifixus sit. Berolini 1697. Cui illustrationis loco additum Itinerarium Christi in diebus vitæ. Statuit vero auctor, Christum in terra vixisse 33. annos cum dimidio, vidisse 4. paschata, & crucifixum esse, cum 3. annos ac fere dimidium muneri sacro operam dedisset.

Gottfried *Weber*, philosophiæ magister, & Gymnasii berolinensis rector, claruit versus finem sæculi XVII.

Sam. WERNERI Sermo de stella magorum, & qui cum hac quodammodo comparari possunt, cometis. Regiomonti (1681.) In specie etiam hic agitur de illo cometa, qui fulsit in fine anni 1680. & in principio anni 1681. Neque vero auctor Sermonem hunc ipse edidit, sed Georg. Frid. *Mæserus*, Brandenburgo-marchicus, & S. theologiæ tunc studiosus ex eius Prælectionibus de

concionandi methodo & Sermonibus de tempore excerpſit, exceptumque publici iuris fecit.

Sam. *Werner*, Medericia-polonus, philoſ. magiſter, & Eccleſiæ ſackheimenſis paſtor, poſt theol. doctor eiusdemque in academia regiomontana profeſſor extraordinarius, nec non Electoris brandenburgici concionator aulicus, prodire fecit Conciones de rigidiſſima hieme ac frigore maximo, de tempeſtatibus, de Principe ad bellum exeunte, ac Diſputationes de baptiſmo infantum, & ſalute infantum, ſine baptiſmo decedentium: ipſe autem deceſſit A. 1685. ætatis 47. *Witte* Diar. biograph. Xxxx3.

EIVSDEM Iudicium veterum de capillis peregrinis, & aſcititiis, maxime Clericorum. Regiomonti 1684. In quo oſtenditur, veteres calvitium non obtexiſſe, ſed pro ſenectutis decore, prudentiæque & ſapientiæ ſigno habuiſſe, Eccleſiæ doctores comæ ementitæ neutiquam faviſſe, multo minus eam toleraſſe in Clericis; atque extremo ad obiectiones reſpondetur, quæ fere hæ ſunt: 1. Impoſſibile eſſe, penetrantem frigoris vim perferre. 2. Raſuræ defectum licere per artem ſupplere, ſicut edentulus dentium defectum poteſt ſupplere dentibus ſuppoſititiis. 3. conceſſum eſſe, pilis ovium, vulpium, aliorumque animalium contra aëris iniuriam ſe munire, quidni etiam capillamentis humanis? 4. Ex peccatillis non eſſe facienda peccata. 5. Nullum eorum, qui galericulo vel caliendro utitur, peccato id ſibi ducere. 6. In toto fere orbe nunc conſuetudine receptum eſſe, ut alieni adhibeantur capilli.

Io. FECHTII de ubertate & fructu ex eccleſiaſtica ſeculi a N. C. XVI. hiſtoria capiendo Commentatiuncula. Roſtochii 1690. Quæ quidem XI. capitibus abſolvitur, quorum 1. ſumma eccleſiæ, eius temporis principio, in fide, moribus, vita & litteris deformitas deſcribitur. 2. enarratur, quomodo in iſtis ſordibus divinæ tamen veritatis & pulchritudinis radii ſubinde emicuerint. 3. in depingendo reformationis negotio occupatur. 4. ſequuntur illuſtria huius operis præſidia & adminicula. 5. recenſetur, ut reformata religio longe lateque fuerit diffuſa. 6. exponitur, quibus tam admiranda veritatis propagatio ſubſidiis auxiliisque propagata fuerit. 7. impedimenta atque obſtacula huius operis commemorantur. 8. facies Eccleſiæ a maculis purgata, cumque venuſta-

te

te ac maiestate lucens præsentatur. 9. in ecclesiarum a christianismo alienarum statum inquiritur. 10. alia, quæ sive in civili vita, sive in theatro naturæ memoratu digna acciderunt, recitantur. 11. subiiciuntur monumenta publica, & scriptores, qui conservandæ tantarum rerum memoriæ, mentem calamumque suum impenderant. Hisce adduntur Tabulæ, historiam ecclesiasticam seculi XVI. repræsentantes.

Fran. Bernh. FERRARII de antiquo ecclesiasticarum epistolarum genere libri III. Helmstadii 1678. Editio nova, cum indicibus auctorum, rerum & verborum, curata a Gebh. Theod. *Meiero*. Libro I. agitur de canonicis, seu formatis epistolis: II. de reliquis ecclesiasticis epistolis, ut, tractoriis, tractatoriis, paschalibus, encyclicis, decretalibus, synodicis, clericis, confessoriis, privatis, captivorum, & commonitoriis: III. de universo ecclesiasticarum epistolarum apparatu, sive earum inscriptione, salutatione, clausula, & tabellariis.

CODEX CANONVM ecclesiæ universæ, a Iustiniano Imperatore confirmatus, editus nova cura Gebh. Theodori *Meieri*. Helmstadii 1663. Ex Christoph. *Iustelli* editione parisina de A. 1610. repetitus, cumque MEIERI de Collectionibus canonum historica relatione. In qua docet, primam & antiquissimam canonum Collectionem esse græcam; secundam *Zosimianam*, quæ cum Canones nicænos 20. ancyranos 25. neocæsarienses 14. & sardicenses 21. complecteretur, per Zosimi calliditatem titulum Canonum nicænorum gerebat; tertiam, eamque latinam, Codicem canonum africanæ ecclesiæ; quartam, Codicem canonum universæ ecclesiæ; quintam, Canonum Apostolorum; sextam, Fulgentii *Ferrandi*: quo etiam refertur Codex Dionysii exigui; septimam, *Cresconii* episcopi africani Concordiam canonum. Observat autem, *Breviationem* dici, quando diversorum conciliorum sanctiones eiusdem argumenti sub uno capite citantur, non autem recitantur; *Concordiam* vero, ubi ipsa canonum verba distincte recitantur: primæ collectionis auctorem ignorari, illamque aliam esse a Codice sive corpore universæ ecclesiæ: inter omnium diœcesium Conciliorum sanctiones, primas semper fama Africanas fuisse: Codicem canonum universæ ecclesiæ, ab initio non ab universa, sed sola Ecclesia græca receptum, vim legum publicarum accepisse per

IVSTINIANVM Imperatorem: sanctiones ecclesiasticas, canonicam duntaxat auctoritatem habentes, legibus cedere, e contrario leges infra canones esse, si canonicam hi & legalem auctoritatem habeant; & hinc sequi, Codicem canonum universae ecclesiae in omnibus legum tabulis, cum dignitate, tum auctoritate, principe esse loco: Canones Apostolorum ex pluribus anteriorum Doctorum textibus compilatos: *Dionysium* Exiguum romanae Sedi addictiorem fuisse, primumque Apostolorum canones Collectioni canonum inseruisse, nec tamen diffiteri, plurimos illis Canonibus consensum denegasse, valdeque a Dionysiano codice illum discrepare, qui sub titulo *Codicis canonum veteris Ecclesia romanae*, cura *Wendelstini* Moguntiae A. 1525. fuit evulgatus. Atque hanc Relationem historicam Prorector & Senatus academiae Iuliae in Meieri nostri Programmate funebri appellant eruditissimam.

Gebhardus Theodorus *Meier*, hanoveranus, *Buchneri*, *Sperlingii*, *Trenschii*, *Calovii*, & Io. *Meisneri*, relicto medicinae studio, in wittebergensi, *Scheurlii*, vero, *Schraderi*, *Conringii*, Io. *a Felde*, *Calixtorum*, *Cellarii*, *Titii*, & *Hildebrandi* in academia Iulia discipulus, primumque in eadem Iulia extraordinarius theologiae moralis, deinde, impetratis iam honoribus doctoralibus, ordinarius sacrarum antiquitatum professor, doctrina & scriptis, praecipue autem virtutibus theologo necessariis talem se praestitit, ut cunctorum laudes sibi acquireret, donec tandem sedentaria vita cachexiam paulatim induxit, cumque ea icterum & hydropem, ita ut lento morbo exstingueretur anno 1693. cum in hac vita annos exegisset 60. cum dimidio. Scripta eius sunt Analysis librorum ethicorum Aristotelis, Introductio in universum theologiae studium, Notae in *Concilii eliberitani* quosdam canones & aliquot *Tertulliani* libros, Monumenta Iulia, vitas Professorum theologiae & iuris helmstadiensium exhibentia, Chiliasmus profligatus, Castigatio Animadversionum *Petersenii*, Historia religionum, Tractatus de legibus, & Disputationes cum philosophicae, tum theologicae. *Pipping* Memor. theologor. p. 534.

EIVSDEM Liber de tribus novellorum nascentis ecclesiae Christianorum initiamentis, baptismo, catechesi & manuum impositione. Helmestadii 1690.

Lo-

Pag. 21. Inde nuper *Variarum lectionum acervum accumulare instituerunt μικρολόγως diligentes.* Quasi vero *typographorum errata* & falsariorum corruptelæ in Variantibus lectionibus sint habendæ.

d. In nupera Amstelodami a Neophotinianis curata N.T. editione, vel *centum loca sunt corrupta, tantum perversa distinctione & interpunctione. Callidum consilium hæresin propagandi.*

Loquitur de re, *quam non satis examinavit*, sicut abunde videri potest in Præfationibus editionis oxoniensis & D. Millii, ubi ista obiectio satis est refutata. *Clericus* Biblioth. choisie T. XXIII. 217.

Ego provoco, quicunque sit, *ad indicandum vel unum locum, quem Curcellæus* consilio & data opera corruperit. *Clericus* p. 218.

Phil. MVLLERI Christliches Memorien-recht, Christianum ius memoriarum, Ienæ 1696. Memoriarum videlicet Cæsarum, Regum, Principum, Comitum, Baronum, Nobilium, & aliorum piorum ac præstantium hominum, qui testamento quid legarunt pro urbibus, terris, residentiis, episcopatibus, monasteriis, collegiis, aliisque dominiis sacris, pro academiis & scholis, pro domibus, in quibus mendici, ægroti, senes, orphani, peregrini aut exules aluntur, pro ergastulis, communi patria, proprio ordine, familia, & communitate, pro liberatione captivorum, missionibus ad conversionem infidelium, pro annuis eleemosynis, aliisque piis erogationibus, eum in finem, ut sui aliique ad devotionem exstimulentur, ipsi autem quietum vitæ exitum obtineant, nominisque sui commemoratio coram Deo & hominibus honestis rite ac laudabiliter fiat, & ad posteros propagetur.

Phil. *Müller*, Sangerhusæ Thuringorum nobili genere natus, sed brachiis cute & carne exutis, (nam hostili terrore percussa mater fœtum immaturum peperit) ideoque toto triennio uberibus parentis lactandus, sed & sic ad eximia servandus, primum fuit pastor ecclesiæ islebiensis, deinde eloquentiæ & poëseos professor in academia ienensi, porro præpositus & prælatus monasterii B. Virginis ordinis Præmonstratensium in urbe Magdeburgo & professor theologiæ extraordinarius, tum, pileo doctorali decoratus, ordinarius, multas emisit Disputationes, tam philosophicas,

cas, quam theologicas, ut, de amore sui, de pluralitate religionum in eadem republica, de colloquio cum mortuis, de poculo salutis, de ostracismo, Bene & male dicta *Machiavelli* in Principe, *Machiavellum* aristotelicum de flagitiis dominationis, Crocodilum lacrimantem seu sinceratorem, de iure puniendi liberos propter peccata parentum, de inutili curiositate Iac. *Masenii*, de praescriptionibus contra Luc. *Opalenium*, de diffidentia modica, de immutatione superstitum in fine mundi, Theses de theologia compendiaria, & tractatum, quem inscripsit Fang der Ehe, obiitque Ienae in coelibatu A. 1713. aetatis quasi 73.

CXXIV.

Casp. SAGITTARII Introductio in Historiam ecclesiasticam & singulas eius partes. Tomus I. & II. Volumina duo. Ienae 1718. I. Tomus dat notitiam scriptorum veterum atque recentium, qui vel historiam ecclesiasticam universam, vel regnorum, aliarumque provinciarum, urbium, Archiepiscoporum, Episcoporum, Abbatum, Superintendentium, monasteriorum, Imperatorum, Pontificum & Cardinalium romanorum, haeresium, conciliorum, colloquiorum historiam illustrant. II. exhibet Supplementa Tomi primi, eiusdemque continuationem (a pag. 707.) de conciliis & colloquiis. Supplementa collecta fuerunt a venerando Abbate, Io. Andr. *Schmidtio*, partim ex iis, quae Sagittarius exemplari suo annotavit, partim ex *Sluteri* Propylaeo; eiusdemque est Continuatio de conciliis & colloquiis: D. Theodoro *Hasaeo* autem in Supplementis quatuor capita debentur, XIX. videlicet, XX. XXI. & XXII. Restat adhuc Tomus III. cuius erit tradere notitiam auctorum de ritibus, aliisque antiquitatibus ecclesiasticis, persecutionibus, martyribus, & martyrologiis, Sanctis, hierarchia ecclesiastica, & ordinibus religiosis utriusque sexus. *Acta erudit.* A. 1695. 139. A. 1718. 415. *Narrat. innoc.* A. 1718. 153. *Nova biblioth.* T. X. 345. 388. *Bibliotheca Schraderiana* P. I. M 8. & Io. *Moller* Hypomnem. ad Morhofii Polyhist. librum V. p. 125. Ceterum notandum, pag. 96. magnum illum ICtum, qui pupugit iudicium Boecleri, esse Io. *Strauchium*: p. 347. virum fide dignum, a quo id Sluterus acceperit, esse Io. *Fabricium*, parentem meum: p. 520. Ioannis *Magni librum de Vitis pontificum Suecia*, eundem esse; qui Historia

ſtoria metropolitana. Io. *Moller* Præfat. in Biblioth. ſeptentr. erud. 76. p. 699. Lud. *Iacobi Bibliothecam pontificiam* non tantum Toleti eſſe editam, ſed etiam repetitam a *Baluzio* Miſcellaneorum libro III. p. 968. Virum, qui de ſacris obſcoenis librum ſcripſit, eſſe Io. *Saubertum*, tunctemporis profeſſorem helmſtadienſem; qui vero eius editionem diſſuaſit, Hermannum *Conringium*: p. 1156. Sectæ Priſcillianiſtarum obviam itum *fuiſſe*, dum ſcilicet Priſcillianus capite plexus, ut magia & blaſphemiis infamis. *Bibliotheca Schrader.* P. I. N. 7.

Pag. 11. Socrates *Novatianis favet.*	*Contrarium* tenent *Valeſius* de Vita & ſcriptis eius, atque in Annotationibus p. 35. *Cave* 240. & G. *Arnold* T. III. 7. 19.
129. Io. *Funccius* Chronologiam ſuam produxit *ad annum* CIↃIↃLX.	*Ad annum* CIↃIↃLXX.
137. Dubito, *an* Henr. Buntingius *præſens ſeculum* (XVII) morte ſua attigerit.	Obiit *anno* 1606. ætatis 61. *Leuckfeld* in eius Vita A 4.
279. M. Ludov. Lucius Centurias Magdeburgenſes *fideliter* recenſuit.	*Sicut videtur* Io. Gottl. *Mollero* de Centuriis Magdeburg. p. 15.
282. D. Gebh. Theodor. *Meierus* jam a compluribus annis *in continuandis Centuriis Magdeburgenſibus occupatus eſt.*	Sic *fama* ferebat. Et bene *Editor atque Continuator* huius operis, Tomo II. p. 136. fatentur, non unius viri eſſe hunc laborem.
684. Stephanus Curcellæus, *Socinianus famoſus.*	Sandius quidem in Bibliotheca Antitrinitariorum p. 109. Socinianis eum adnumerat; ſed ipſe *Curcellæus aliud profitetur* lib. II. Inſtitut. relig. chriſtianæ c. 19. & 20.
743. His libris (M. Ant. de Dominis) *ſequentes ſenarii præfixi ſunt.*	His libris *icon auctoris & ſequentes* ſenarii præfixi ſunt: *& alia. Bibliotheca Schraderiana* P. I. N. 7.

Pag. 743. Scriptura, Patres, Concilia nolunt *cogi.*	Nolunt *regi.*
823. Ob Servetum A. 1553. Genevæ *capite plexum.*	*Combustum*: sicut & infra dicitur, p. 823.
923. Georgius Conradus *Difeldius.*	*Dilfeldius.*
In Isagoge ad Hist. Cimbr. *pag.* 170.	*Parte* II. p. 170.

CXXV.

Rabbi LIPMANNI ספר נצחון i. e. Liber victoriæ, oppositus Christianis, Sadducæis, atque aliis, (Atheis videlicet & Caræis) editus a Theodorico *Hackspanio*, cum eiusdem Tractatu de usu librorum rabbinicorum, tanquam prodromo Apologiæ pro Christianis adversus Lipmannum, triumphos somniantem. Altdorfii & Norimbergæ, A. 1644. Altorfi nempe impressus est liber rabbinicus, & quidem, deficiente perito typotheta, characteres, quos Academia illa nobilissimi viri, Io. Iod. *Schmidtmaieri* munificentia possidet, positi ab eruditis studiosis, M. Io. Henr. *Blendingero*, M. Thoma *Hopfero*, Georg. Matthia *Kœnigio*, M. Io. *Frischmuthio*, & M. Sebast. *Snellio*; Prodromus autem Noribergæ. Et quo Hackspanius modo obtinuit illum codicem, alias rarissimum? Pia, ut vocant, fraude, qua eum rabbino Schnettaviensi, qui interdiu thesaurum ei suum monstraverat, nocturno tempore abstulit, donec descriptus esset, existimans, fas esse, libros christianismo oppositos quacunque arte Iudæis extorquere, cum *Helvicus*, Io. *Gerhardus* & Balth. *Meisnerus*, statuant, ea demum lege recutitos intra Christianorum pomœria ferendos esse, si missis contra Christum eiusque sequaces blasphemiis, libros reconditos Christianis exhibeant, sive illi iudaismo expugnando serviant, sive christianismo sint oppositi. Distinguendum autem est præsens Nizzachon 1. a MSto illo Academiæ argentoratensis, quod *Wagenseilius* descripsit, atque in Telis igneis satanæ edidit. 2. a Nizzachon *Matathiæ*, sive Matthiæ. 3. a Nizzachon Synagogæ hanovianæ. Et confutatum est hoc nostrum aliquot in locis a Seb. *Snellio*, Christiano *Schotano*, Stephano *Bodeckero*, episcopo brandenburgico, circa annum Christi 1435. Io. Conr. *Wœkio*, & Io. *Frischmuthio* in dissertationibus suis;

ftis; ne quid dicam de Rich. *Kidder* in Demonstratione Messiæ. Vide *Hackspanium* Præfat. in Prodromum p. 221. & I. C. *Wolfium* Biblioth. hebr. 735.

Lipmann, qui plenius a Iudæis vocatur Rabbi *Iom Tov Lipmann*, rabbinus mulhusanus, vixit circa annum mundi 5159. Christi 1399. ac præter Nizzachon scripsit Commentarium in R. *Iehuda Chasid* Canticum unitatis, pollicitus etiam Commentarium in Pirke Avoth, tantique a Iudæis æstimatur liber Nizzachon nefarius, ut verba eius dicant fundata esse super bases auri solidissimi. Stilus auctoris minime est vulgaris, atque adeo perquam difficilis, quin etiam concisus, mixtus, vix ut appareat, talmudistam ne, an rabbinum vulgarem audias; adeo gaudet capiturque alternis. *Hackspan*. Præfat. in Prodromum p. 220. *Wolfius* l. c. p. 734. *Kœnig* 478.

Theodoricus *Hackspan*, vinariensis, Dan. *Schwenteri* discipulus, eiusdemque in professione linguarum orientalium felicissimus successor, (tanta enim linguæ sacræ, nec non rabbinicæ, syriacæ, chaldaicæ & arabicæ peritia erat conspicuus, ut, qui propius illum nossent, parem ipsi facile reperiri non crederent, præsertim quum, exemplo rarissimo, philosophus acutissimus simul, & nitidissimus fuerit orator) post etiam theologiæ professor, non satis habuit, thesauros eruditionis suæ mira facundia auditoribus suis dispensare, nisi etiam libris & tractatibus scribendis eos latius dispergeret: inter quos sunt Specimen theologiæ talmudicæ, Fides & Leges Mahomedis, præmissis Institutionibus arabicis, Sylloge disputationum theologicarum & philologicarum, Notæ philologico-theologicæ in varia & difficilia Scripturæ loca, Miscellanea sacra cum Exercitatione de Cabala, & Interpres errabundus. Qui scripta eius legunt, facile deprehendent, virum multivaria eruditione & summa ἀκριβείᾳ præditum fuisse, nec tantum ultra vulgus sapuisse, sed etiam ultra sortem mediocriter doctorum. Vnde & a præstantissimis æstimatus est, hodieque æstimatur viris. Et maiora ille sine dubio præstitisset, nisi & temporum malignitas, & calamitates domesticæ, & valetudinis imbecillitas obstaculum attulissent. Laboribus ergo & adversis fractus atque attritus obiit A. 1659. ætatis 51. *Spizelius* in Templo honoris refer. 388. & *Witte* Diar. biograph. Nnn 2. Laudatur non tantum a *Spizelio* l. c. sed etiam

[illegible] Fabula mohammedi. p. [illegible] Io. H. Corpentio in Epist. dedicatoria Iuris Regii Schickardi a. [illegible] F. V. Colitro Demonstrat. liquid. 61. Seberzero in Operæ pretio orient. [illegible] Io. [illegible] de Sacrificiis veterum, c. XI. p. 262. Schurzfleischio Epp. arcan. P. II. 201. & Io. Clerico Bilibra veritatis & rationis de phrasi [illegible] p. 194. atque in Tomo XVI. de la Bibliotheque ancienne et moderne, p. 556.

CXXVI.

Sebaldi SNELLII Particulæ quædam Nizzachon Lipmaniani latino versæ. Altorfii 1643. 1644. 1645. Illæ autem attingunt Gen. II, 17. libros Iesaiæ & XII. Prophetarum: Iosuæ, Iudicum; Samuelis, Regum, Ruthæ, Iobi, Proverbiorum, Ecclesiastis, Cantici canticorum, Threnorum, Estheris, Esræ, & Paralipomenon libros: item libros Ieremiæ, Ezechielis, Psalmorum, & Danielis.

Sebaldus Schnell, sive Snellius, noribergensis, Hackspanii discipulus, & alumnorum noribergensium in academia altorfina inspector, proximum a Professoribus locum habens, composuit doctissimum tractatum contra Abarbanelem, in quo argumenta eius contra fidem christianam erudite examinat ac refutat, atque ut corpore erat infirmo & gibboso, ita minime vitam in longum produxit; decessit enim anno 1651. ætatis 31. Kœnig 761. Wolfius Biblioth. hebr. 755. Cum supremis in philosophia honoribus, qui magisterii nomine veniunt, cohonestandus esset, Georgius Nosslerus non dubitavit eum magnifico ICto & Vniversitatis altorfinæ Procancellario Georgio Richtero commendare, (de quo vide Epistolas Richteri p. 300.) ut præstantissimum & doctissimum, eumque numeravit inter Candidatos fortesque bonosque. Quid? audiamus etiam Wagenseilium, qui hominem intus & in cute novit, eiusque dona satis superque perspecta habuit, quam egregio eum ornet encomio, in Præfatione in Correctiones, quæ Sotæ ipsius additæ sunt, p. 4. scribens: *Sumsit tamen animum* (difficilem Lipmanni librum transferendi in latinum) *vir ante multos eruditione, pietate vero, ita me fides, ante omnes, quos nobis usquam gentium videre contigit,* Sebaldus Schnellius, *ad bonam mentem & philosophiam magister quondam noster* (quando & Wagenseilius inter alumnos erat) *fidelissimus: Cumque ita sententiam linguam Lipmannum convertendi, circa IAX quantorum*

[illegible] intus fecisset periculum, eaque res successisset ex sententia, urbe quasi [illegible] ceptam opio, & solis, qua in Pentateuchum antagonista noster effudit, exceptis, caetera eadem omnia donavit latinitate. Praestitit vir sanctissimus plura, quam licebat sperare; nec meliorem mihi ex libro tam mendoso versionem procudissent, si omnes hebraice eruditi contulissent operas.

Ioannis FRISCHMVTHII Discursus de Rege eligendo & deponendo. Ienae 1653. Est ille ex *Deuteronomii* capite XVII, atque Ebraeorum commentariis, Christianorum manibus haud ita tritis conscriptus, & quasi spicilegium post messem clarissimi apud Tubingenses professoris Wilh. *Schickardi*, qui de Iure Regum Hebraeorum librum publicavit Argentinae anno 1625. Lectu etiam digna est Epistola dedicatoria auctoris nostri, in qua testimoniis ex Iano *Drusio*, *Schickardo*, & *Luthero* allatis ostendit, professoris ebraeae linguae officium non in hoc consistere, ut in grammaticis consenescat rudimentis, sed ut ad res ipsas, quarum gratia verba inventa sunt, ascendat, scripturas sacras ex suis fontibus interpretetur, quasvis versiones secundum illos emendet, & Iudaeorum depravationes confutet ac refellat.

Io. *Frischmuth*, Werthemio-francus, Christoph. Adami *Ruperti*, & *Hackspanii* discipulus, primum rector scholae oppidanae Ienensis, mox autem in academia illa graecae atque orientalium linguarum professor, multas scripsit doctissimas exercitationes, quas uno volumine, VI. Decadibus comprehensas, denuo edere constituit; sed morte praeventus executionem huius instituti iis, ad quos haec res pertinet, reliquit, ipse autem, missis caducis, plenus gaudii, plenusque votorum ad aeterna transiit anno 1687. annos natus 68. cum dimidio. Vide *Programma* in funere eius positum, atque a *Gezio* in Elogiis philol. hebr. p. 17. repetitum, *Zeumerum* Vit. philos. ien. p. 101. *Koenigium* 319. & *Wittium* Diar. biograph. Aaaaa. *Crenius* Frischmuthium nostrum, Animadversionum P. III. 185. doctissimum confessione omnium virum appellat; Christoph. *Arnoldus* in Epistola ad Conr. *Fremmüllerum* p. 8. τον πανυ. *Seldenus* vero abiectius de eo sentit, lib. III. de Synedriis vet. Ebraeorum c. 12. p. 114. scribens: *Prodit, dum haec nostra sub prelo calent, de rege eligendo & deponendo discursus, ebraicae Reip. quomodocunque aptatus, autore* Io. Frischmuth, *professore Ienae germano, qui sententiis Talmudico-*

rum receptioribus, tam de bello a rege qualicunque pro libitu suo gerendo, quam de aliis ad Ius Ebraeorum regium attinentibus, sui ipsius commenta (illorum scriptis iuridicis minime satis instructus, ut ex ipso liquet discursu, nimiumque inassuetus) anteferre libentissime amat. Qui volet, eum consulat: & qui poterit, de eo iudicium ferat. Sed nos ei opponimus Io. Bened. *Carpzovium*, qui in notis ad W. Schickardi Ius regium Hebræorum p. 4. Frischmuthium nostrum defendit ac laudat, his usus verbis: *Eius* (Abarbanelis) *sententiam amplexus est, & propugnavit V. CL.* Io. Frischmuth, *prof. ienensis, erudito libro de Rege eligendo & deponendo, ante hos 20. annos edito, quem immerito suggillavit* Seldenus lib. III. de Synedr. vet. Hebr. c. 12. p. 195. *Longe aequius iudicium de eo tulit* Voetius parte VI. dispp. select. p. 228. *ubi egregium hoc scriptum* (sunt verba eius) *lectori istarum rerum avido commendat.*

EIVSDEM Oratio inauguralis de pontificatu Mosis. Ienæ 1673. Scripta & dicta in illustri salana A. 1649. atque in ea disputatur contra Bartoldum *Nihusium*, qui irrito conatu & frustra pontificatum illum asseruerat.

Conradi FRONMVLLERI de diversis sententiis Rabbinorum, in quibus sibi invicem contradicunt, II. Epistolæ ebraice scriptæ, una exploratoria, altera responsoria ad R. *Henoch* Ben Levi. Inserta est etiam Epistola ipsius huius Rabbi, una cum versione singularum epistolarum, & Epistola commendatitia Christoph. *Arnoldi*. Altorfii 1679. Nimirum Fronmüllerus petit a rabbino, doceat se, uter duorum Rabbinorum, sibimet invicem contradicentium, veritatem explicet; sed hic ita respondet, ut nihil dicat. *Menasse* autem Ben Israël negat doceri apud Iudæos, si duo Rabbini contrarias habeant sententias, utrique adhibendam fidem, eorumque verba, etsi contradictoria, esse verba Dei; mox tamen, quum urgeretur, concessit, talia dicta fuisse eo fine, ut vitaretur schisma inter Iudæos, (quod accidere potuisset, si facile a sententia Rabbinorum liceret discedere) adeoque dicta hyperbolice. Vide Collationem *Despagnii* cum *Menasseh* Ben Israël, Volum. I. operum Despagnii p. 114.

Conradus *Fronmüller*, noribergensis, natus in Mittel-Dischach, Dan. *Schwenteri* discipulus, pastor ecclesiæ poppenreuthensis in terri-

territorio noribergensi, obiit A. 1681. ætatis 72. & laudatur ab *Arnoldo* & R. *Henoch* Ben Levi ob stili ebraici nitorem atque elegantiam, atque ille præterea testatur, audisse se compluries ex Wagenseilio, Epistolas Fronmülleri maximi apud ipsum esse ponderis.

Iani DERNHAEVI S. B. Dissertatio epistolica ad amicum ab E. P. S. de oratione Casparis *a Lilien*, superintendentis ecclesiarum superioris Burggraviatus norici, quam habuit de Syncretismo in frequentissima Pastorum Synodo Baruthi d. 11. octobris A. 1672. Pseudonymus hic videtur esse unus ex Reformatis: horum enim caussam defendit, summum illum in territorio baruthensi theologum & superintendentem ecclesiarum generalem iubens descendere in se, & animum scrutari suum, an orationem illam non scripserit recitaveritque eo fine, ut sub odioso syncretismi nomine odium erga pacem & concordiam ecclesiasticam excitaret apud symmystas suos; eidemque exprobrat duo, ut vocat, absurda, quæ in eadem exstent oratione, quorum primum est, *Syncretistas* (i. e. Reformatos) *verbis concordiam sonare, re servitutem exigere, & in exilium innoxios eiicere*; alterum, *omnia hactenus enumerata scripta Syncretismo opposita solide refellere debere, si possint, syncretismi fautores & architectos.*

Io. Rudolphi STVCKII Dulce triennium, seu disputatio de historia Concordiæ witebergensis, qua controversia sacramentaria non nihil compressa fuit. Tiguri 1647. Per dulce triennium intelligit annos 1536. 1537. & 1538. quorum illo inita fuit concordia Wittebergæ; isto celebratus conventus smalcaldiensis, in quo Lutherus eiusmodi de sacramento altaris sententiam proposuerit, quæ cum Helvetiorum confessione pulchre & amice conspiret; hoc conventus Tiguri institutus, in quo deliberatum, quid Luthero respondendum esset: atque ita responsum esse, ut Lutherus ne verbulo contradixerit. Quod autem proximis ab hoc triennio annis Ecclesias helveticas, & nominatim *Zuinglium* denuo insectatus sit, id eum, non ab Helvetiis, qui pactis fideliter steterint, sed ab hominibus male feriatis adversus Helvetios irritatum, fecisse, *Melanchthone* interea, *Bucero*, *Crucigero*, *Frechto*, *Musculo*, *Gervasio*, & aliis, tum Saxoniæ, tum superioris Germaniæ, theologis, dulcissimam cum Helvetiis concordiam constanter tuentibus.

Io.

Io. Rudolphus *Stuckius*, Tiguro-helvetius, primum pastor in patria urbe, deinde Rhetorices & Logices, porro sacrae theol. professor, tandemque scholarcha & bibliothecarius, scripsit Commentarium in Synopsin *Breitingeri*; Examen Dialogi de religione, & varias Disputationes, vir aeque moderatus, ac doctus, (erat autem doctissimus, & concordiae amantissimus) obiitque A. 1660. aetatis 65. *Witte* Diar. biograph. O o o 4.

EIVSDEM Consideratio seria quaestionum, de quibus in Colloquio lipsiaco, A. 1631. inter theologos saxonicos, brandenburgicos, & hassiacos instituto, non convenerat. Tiguri 1655. Quae disputatio etiam inserta est Prodromo irenicorum tractatuum Io. *Durei* p. 538. Tres autem illas quaestiones, ad scholasticam potius speculationem, quam ad aedificationem ecclesiasticam, vel ad hominis christiani salutem pertinentes, indicat esse sequentes: 1. de modo percipiendi corporis & sanguinis Christi. 2. de Christi secundum humanam naturam omnipraesentia. 3. de electione ex fide praevisa. Vnde haec deducit porismata: 1. Lutheranas ecclesias non esse irreconciliabiles, 2. etsi plures controversiae moveri possent, de quibus inter Lutheranos & Reformatos agatur, tamen illas tanti non esse momenti, ut ecclesiae tranquillitatem diutius turbare debeant. 3. abesse a piis debere αὐθαδείας & φιλονεικίας i. e. pertinaciam & ambitiosam vincendi contentionem.

Io. Frid. MIEGII Consideratio exegetica vaticinii Bileamici de stella & sceptro, Num. 24, 18. 19. Heidelbergae 1669. Stellam de Messia, Sceptrum de eius regno interpretatur.

Io. Frid. *Mieg*, S. theol. D. sanctaeque linguae & historiae ecclesiasticae in electorali heidelbergensi universitate professor ordinarius, claruit medio saeculo XVII. & amplius.

Sam. STRIMESII Tractatus theologicus de regeneratione. Francofurti ad Viadrum 1671. Constat III. disputationibus, quarum prima agit de regeneratione in genere; secunda de conversione; tertia de praeparatione.

Eliae GREBENITII Disputatio de fide temporaria. Francofurti ad Viadrum 1672.

Elias *Grebenitz*, natus in pago Hansberga, haud procul a Regiomonto Novae Marchiae distante, primum philos. deinde theologiae

logiæ in academia francofurtana professor & doctor, ingenio vir sagace, promto, sibi constante, intrepido, quamvis corporis iusto obesioris habitudo a studiis eum revocare potuisset, tanta eorum tamen cupiditate flagravit, ut ne quidem prolabentibus eam viribus remiserit, cumque provectior ætas scribendi laborem ferre non posset, amanuensibus multa dictare consuevit. Exinde magis magisque elanguit, corruptis humoribus afflictus atque oppressus, & postquam aliquandiu progrediendi in publicum facultate privatus esset, invicta animi constantia finem vitæ exspectavit, isque venit anno Christi 1689. qui ei magnus erat climactericus. I. C. *Becmann.* Notitia universit. francofurt. p. 170. *Witte* Tomo II. Diarii biograph. p. 174. Ex eius scriptis, quorum indicem duumviri dant modo dicti, & ille quidem in Catalogo Bibliothecæ publicæ universitatis francofurtanæ p. 128. eminent Collegium politicum, Tractatus de Christo *αναμαρτητω*, de Vniversalis gratiæ negatione, de Consensu fundamentali Protestantium, de Deo, quod non sit causa peccati, Instructio de ecclesiis reformata & lutherana, eiusque Defensio contra Andr. *Müllerum*, & Invincibilis perseverantia sanctorum contra Alb. *a Burghof.*

Epistola ad studiosum aliquem academiæ altorfinæ, qua *Schopperiana* theses de S. cœna examinantur. A. 1705. Autor huius Epistolæ est Reformatorum quis, & labore suo modeste graviterque defungitur. Iacobus autem *Schopperus*, S. theol. D. & prof. altorfinus, Theses suas A. 1604. die 5. Iunii disputandas proposuit.

CXXVII.

Mart. LVTHERI Enarratio psalmi LI. edita primum a Vito *Dieterico*, Argentorati 1538. Recusa Helmstadii, auspiciis serenissimi Ducis Brunsv. & Luneb. Rudolphi Augusti, ab Hermanno *von der Hardt* 1701.

R. ABARBANELIS Commentarius in Nahum, Latio donatus a Io. Diderico *Sprechero.* Helmstadii 1703. Cum ipso Abarbanelis Commentario rabbinico.

R. Don *Isaac Abarbanel*, quem alii vocant *Abarbenel*, *Abarbinel*, *Abravanel*, *Abrabaniel*, *Abrabinaël*, filius Iudæ, ex stirpe Davidis regia, si ipsi & civibus eius credimus, oriundus, Vlyssipone

lipone natus, Regis quidem ALPHONSI V. fuit consiliarius, & negotiis aulicis tractandis admotus, sed a successore pulsus in exilium, quod postea repetitum fuit in Hispania & Neapoli, ita ut Venetias se recipere cogeretur: ubi compositione litium inter Lusitaniæ Regem & Venetorum Remp. auctoritatem sibi magnam acquisivit, ibidemque defunctus est anno Christi 1508. ætatis 71. sepultus autem Patavii singulari cum pompa. Commentarios dedit in omnes fere libros V. Tti, Commentationes de paschate, creatione mundi, & vaticiniis prophetarum, quæ nos de Messia, ille vero de redemptione Iudæorum imminente exponit; Commentarium in Pirke Avoth, & Responsiones ad XII. quæsita R. *Schaul*, sacerdotis veneti. I. Henr. *Maius* in Vita Abarbanelis, *Wolfius* Biblioth. hebr. p. 627. *Kœnig* p. 1. *Acta erudit.* A. 1686. 528. *Buddeus* Introduct. ad histor. philosoph. iud. 177. *Novum museum* T. I. 948. *Bibliothecarius nulli parti addictus* T. I. 549. *L'Empereur* in Middoth, P. V. Mischnæ Surenhus. 377. & apud Cartwright præfat. in Genesin d 3. *Buxtorf.* apud Deylingium in Observat. SS. P. II. 440. *Frischmuth* in epist. dedicat. discursus de Rege eligendo & depon. *Lundius* Antiqq. iudaic. 67. *Palmroot* Not. in Abarbanelis Comment. in Ionæ c. 1. & 2. *Wagenseil* Tel. ign. sat. 74. & D. Val. Ern. *Loescher* disp. de antichristo §. 12.

Ioannes Didericus *Sprecher*, natus Tangermundæ in Marchia veteri, Ienæ in humanioribus & philosophicis audivit *Danzium*, *Schubartum*, *Posnerum*, *Schmidtium*, *Hambergerum* ac *Treunerum*, in theologicis *Beckmannum* & *Baierum*, factoque per Italiæ partem itinere constitutus est professor philosophiæ in alma hac Iulia extraordinarius: quam spartam omni fide ac diligentia ornat, possetque, ni alia obstarent, Theologiam Iudæorum exegeticam, Ritum recitandi celebre illud, *Audi Israël*, & alia edere; sicut & prædicti *Abarbanelis* Commentarium edidit in prophetam Habacuc.

Io. Conr. DANNHAVERI Apocalypsis mysterii apostolici in epist. Pauli ad Romanos c. XI. v. 25. Wittenbergæ 1704. In cuius tractatione auctor proponit, ut eius verbis utamur, 1. Isagogen ad hermeniam. 2. hermeniam ipsam. 3. hermeniæ carpophoriam. Hermenia autem, sive interpretatio eius hæc est: Nolo vos ignorare, Fratres, mysterium hoc, *quod nunc vobis detegam, mysterium pridem ignotum, rationi paradoxum, arcanum cælestis curiæ stu-*

pen-

pendum, ne sitis intra vos ipsos elato supercilio, quia cœcitas spiritualis ex parte *quoad numerum & gradum* Israëli *secundum carnem* accidit, *usque* ad illud tempus, quo plenitudo, *seu magna aliqua sylva gentium confertim in regnum gratiæ* introierit, *quo ipso tempore currente & finito magna aliqua & solenni & exoch ica illuminatione gens iudaica obsequiosa serenabitur, & sic constabit vaticiniis V. Ti sua fides.* Sic totus Israël *Dei, non duntaxat Israël ex Gentibus, sed & e Iudæis, passim terrarum palantibus, catervatim conversus, a Deo secundum prævisionem ταξεως divina observata electus*, salvabitur.

Io. Georgii DORSCHEI Analysis ad entheas S. *Iesaiæ* prophetias, cum Præfatione Io. *Fechtii*, Hamburgi 1703. Analysis ista ex operose collatis pene multis optimisque, tam hebræis, quam christianis interpretibus instituta est, adeo ut commentarii vicem præstare possit, præmissa ubique Apodixi, pœnitentiam urgente. Estque eadem prorsus methodo, qua Marcus, pertractata, ac talis, iudicio *Fechtii*, ut & brevitate placeat, & quæ difficilia dubiaque videntur, si aliquod in se contineant momentum, de iis iudicium suum interponat, scrupulosque vero sensui obstantes removeat. In Præfatione D. *Fechtius* de interpretibus sacrorum librorum verba facit, ostendens, diversis eos gubernari & dirigi finibus: alios enim eo collineare, ut omnes quasi sacri textus divitias & recessus exhauriant, atque hos vasta commentariorum volumina emittere, ut Alphonsum *Tostatum* & Io. *Lorinum*; alios, ut ex linguarum subsidiis & contextus circumstantiis, & fidei analogia, & argumentis aliis quibuscunque, ex frequenti Scripturæ tractatione observatis, verum perfectumque quorumlibet librorum locorumque sensum eruant, & una cum liquida rerum verborumque connexione legentis menti repræsentent, ut Seb. *Schmidium*; alios, ut ex solis sacri textus præsidiis, & linguæ hebrææ arcanis, atque ex accentuum mysteriis crisin in libros biblicos, sepositis interim ceteris interpretandi adminiculis, exerceant, ut Aug. *Varenium*; alios, ut verum sensum Scripturæ contra dissentientium detorsiones & pseudhermenias vindicent, ut Andr. *Pruckner um* & Abr. *Calovium*; alios, ut Notis tantum vel Observationibus difficilia Scripturæ dicta illustrent, ut Io. *Quistorpium*, & Andr. Dan. *Habichorstium*; alios, ut œconomiam singulorum librorum biblicorum, materiæ in iis tractatæ argumentum, dispositionem, & nexum complectentem, &

 sen-

sensum in compendio exhibeant, ut Mich. *Waltherum*, & Io. Henr. *Heideggerum*; alios, ut meras paraphrases darent, ut *Erasmum*, Luc. *Osiandrum*, & *Vinariensem*; alios, ut paraphrasi observationes circa difficiliora iungerent, & breviora doctrinarum usuumque indicia, ut Dav. *Chytraeum*, & Iustum Christoph. *Schomerum*.

Iusti Christoph. SCHOMERI Exegesis in omnes Epistolas S. Pauli minores. Rostochii 1700. Edidit, & Praefationem de SS. litterarum studio, in academiis exculto, duasque de eodem argumento Orationes adiecit D. Io. *Fechtius*. Et in Praefatione quidem, de academicis doctoribus, utrum in iis culpa aliqua vel neglectae, vel contemptae a theologiae cultoribus lectionis biblicae resideat, disquiritur, simulque academiae, contra iniustas multorum criminationes, defenduntur. In Orationum autem priore agitur de necessitate & utilitate lectionis biblicae, in posteriore enarratur, quomodo exegeticum studium in academia rostochiensi semper fuerit excultum. Sique scire cupis, quodnam editoris propositum fuerit, illum ipsum consule in Praefatione in Dorschei Analysin S. Iesaiae prophetae, in cuius pagina 15. se ideo editionem hanc ait procurasse, ut studiosa iuventus haberet compendium expositionis Epistolarum paulinarum, cum ad maiores commentarios emendos legendosque illa nec tempus, nec animum, nec sumtus habeat.

Iustus Christophorus *Schomer*, lubecensis, in schola *Bangerti*, in academiis kiloniensi & giessena *Wasmuthi*, *Franckii*, *Reyheri*, Frid. *Nitschii*, *Haberkornii*, & *Misleri* discipulus, post haustas disciplinas & artes totam peragravit Galliam atque Italiam, indeque magnum observationum thesaurum Giessam reportavit. Neque tamen contentus fuit divitiis istis, nisi eximia iuris scientia & accurata theologiae tractatione eas locupletaret, ita ut advocatum & iuris professorem agere sciret, & theologi giessenses iuveni vix annos XXVI. nato, iamque abiturienti, rarae eius eruditionis intuitu, potestatem ultro offerrent ad summum in theologia decus adscendendi. Sed ille maluit prius in patriam reverti, ibique sanctiori se dicendi arte exercere, & Belgium pariter atque Angliam invisere. Peracto autem & hoc itinere in academiam se contulit rostochiensem, & impetratis honoribus doctoralibus stationem in ea honestissimam consecutus est, professor constitutus ordinarius,

&

& secutis temporibus primarius, Consistorii ducalis assessor, & superintendens Districtus meklenburgici. In quibus muneribus quantam fidem, vigilantiam, dexteritatem, & prudentiam adhibuerit, meum non est effari: cum D. *Fechtius*, qui eum probe noverat, in Programmate funebri haud dubitet scribere: *Nihil esse ab illo, sive divinas interpretaretur scripturas, sive controversiarum abdita reseraret, sive enuclearet morum disciplinam, sive aperiret Ecclesiæ historiam, in parte ulla prætermissum, quod quisquam acerrimo ingenio, pertinacibus studiis, optima doctrina, maximo usu cognitum proponere aliis & tradere posset; si quis sit, qui universalem quandam variarum rerum scientiam eadem perfectione in unum coniunxerit, in hoc inesse quiddam admirabile & prope divinum, omnes recte existimare:* denique, *eum esse theologum vere eximium, vere consummatum.* Decessit autem florentissima integerrimaque ætate A. 1693. cum lucis huius usura fruitus esset annos 45. Quid vero? Vivit adhuc in monumentis ingenii sui, quæ sunt Assertio endoxa fidei christianæ de Spiritu sancto, contra Christoph *Sandium*, Commentarii in Marcum, Lucam & Ioannem, Quæstiones in Epistolam Ioannis, Specimen theologiæ moralis, Exegesis in epistolas ad Hebræos, Iacobi, & partem prioris Petri, Collegium novissimarum controversiarum in universam theologiam, & Disputationes de obiecto adorationis religiosæ, de semiprædestinatione latitudinaria, de animarum separatarum statu & conditione post mortem, de forma fidei iustificantis, de functionis ecclesiasticæ & politicæ combinatione. *Pipping* Memor. theol. p. 842. *Von Seelen* Athenarum lubecensium P. II. 298. *Fecht* Præfat. in Dorschei Analysin Iesaiæ p. 13. *Acta erudit.* A. 1705. 561.

EIUSDEM Exegesis in Epistolas S. *Pauli* ad Hebræos, *Iacobi*, & partem prioris *Petri*. Rostochii 1701. Edidit, & Præfationem de academicorum Doctorum circa interpretandas SS. litteras, & instillandam inde tum sacrorum notitiam, tum animi pietatem officio, Programma item de particulari defunctorum pro vivis intercessione adiecit D. Io. *Fecht*.

Iacobi CHRISTMANNI Alphabetum arabicum, cum Isagoge scribendi legendique arabice. Neapoli Nemetum 1582. Totus tractatus in tria capita distribuitur, quorum primum explicationem alphabeti complectitur: secundum præcepta ac modos

eleganter pingendi: tertium methodum legendi. Atque hæc sunt prima rudimenta linguæ arabicæ, publicis typis edita, teste Fran. *Iunio* in epistola ad auctorem, huic tractatui præmissa; characteres autem arabicos, præeunte auctore nostro, in ligno sculpsit atque incidit Conr. *Mareschalus*, bruntrutanus, amicus eius & hospes in urbe Neustadio.

Iac. *Christmannus*, Ioannisbergensis, philos. magister, ac præter vernaculam, IX. linguarum, hebrææ, puta, chaldaicæ, syriacæ, arabicæ, græcæ, latinæ, gallicæ, italicæ & hispanicæ peritus, hanc consecutus est gloriam, quod primus non tantum in Germania, sed in tota Europa, atque in ætate iuvenili, cum adhuc esset studiosus, institutiones arabicæ linguæ scripserit, atque in publicum cum impressis characteribus emiserit. Cumque adeo in linguis & philosophia exercitatus esset, merito ei in academia heidelbergensi concredita fuit professio hebrææ & arabicæ linguæ, nec non logicæ aristotelicæ: quam ille ita gessit, ut non tantum studiosæ iuventuti docendo atque informando, sed etiam reip. litterariæ scriptis suis prodesset: emisit enim *Muhamedis Alfragani* Chronologica & astronomica elementa cum versione latina, supplementis & scholiis suis; Epistolam chronologicam ad Iustum *Lipsium*, qua constantem annorum Hebræorum connexionem demonstravit, & non leves aliorum errores refutavit, Disputationem de anno, mense ac die passionis dominicæ, in qua, contra Ios. *Scaligerum* Calendarium Hebræorum, secundum proprios canones, confirmatur, & sollemnitates mensium paschatumque universæ ad veras epochas constituuntur; Tractationem geometricam de quadratura circuli, qua adversus eundem *Scaligerum* nullo modo circulum quadrari posse demonstrat; Observationes solares, in quibus explicatur verus motus solis in zodiaco, & universa doctrina triangulorum ad rationes apparentium cælestium accommodatur; Theoriam lunæ, ex novis hypothesibus & observationibus demonstratam, ut facillime verus locus lunæ in zodiaco, secundum longitudinem & latitudinem, quolibet tempore definiri possit; Isaaci *Argyri* monachi Computum Græcorum de sollemnitate paschatis, cum versione sua latina & annotationibus; & Nodum gordium, quem ex natura sinuum explicavit, additis Observationibus circa Saturnum, Iovem & lucidiores stellas fixas. Tam profundis studiis

diis immersus cum esset, mirum non est, eum solitudinem amasse, ne circuli ipsius turbarentur. Ceterum iis erat moribus prædictus, quibus solent superiores Rheni accolæ, apertus, frugi, hospitalis, immo vere philosophus, & quidem christianus; idque demonstravit in morbo obitum ipsius antecedente: quamquam enim ictero correptus semestre fere ægrotaret, morbumque in dies ingravescere & augeri, ac pedes insuper tumescere animadverteret, tanta hoc malum tamen patientia tulit, ut philosophari, non ægrotare videretur: immo durante hoc morbo de studiis nihil remisit, librumque Moreh Nebochim, ex arabica in hebraicam linguam translatum, magna legit cum delectatione, placide tandem exspirans, & quidem anno 1613. cum annum undesexagesimum fere complevisset. Melch. *Adamus* in Vitis Philosophor. p. 518.

Epistola S. Pauli ad Galatas, & Sex primaria capita christianæ religionis, arabice & latine, Compendium item Grammatices arabicæ, auctore Rutghero *Spey*. Heidelbergæ 1583. In Dedicatione pluribus differit de cognitione linguarum, in primis orientalium, & inter eas arabicæ, atque eius utilitatem ostendit. Cum vero in Præfatione dicat, neminem adhuc inter doctos fuisse, qui in arabica lingua typis quid evulgandum curaret, credendum est, *Christmanni* opusculum tunc quidem nondum oculos eius subiisse.

Rutgherus *Spey*, bopardianus, fuit pastor ecclesiæ schonaviensis, quæ supra Heidelbergam ex Gallis collecta, a LVDOVICO Electore palatino fovebatur.

CXXIIX.

Constitutiones tractatus talmudici, dicti שבת Schabbath, cum Commentariis *Maimonidis* & *Obadiæ* de Bartenora, latine versæ a Sebast. SCHMIDTIO: quibus textum hebræum addidit Io. Bened. *Carpzovius*. Lipsiæ 1661. Hæ erant primitiæ versionis operis talmudici, quam *Schmidtius* animo conceperat: in qua etiam eo usque progressus est, ut XIIX. tractatus absolverit, sicut ipse hic scribit in epistola dedicatoria; idemque doctissimum, atque in hoc studiorum genere versatissimum tunc iuvenem, Ioan. Bened. *Carpzovium*, ut se se imitaretur, telamque pertexeret, hortatus est. Nec sane potest aut debet negari, Schmidtium stupen-

pendam habuisse in omni orientali litteratura, & antiquitatibus iudaicis, atque in critica sacra peritiam; neque huic laudi, quam ferunt *Lundius* Præfat. in Antiqq. iudaic. p. 14. & Ger. *de Vries* in oratione parentali Leusdenii (in Goezii Elogiis philologorum hebræorum p. 58) detrahitur per illud, quod *Surenhusius*, vi veritatis adductus, in præfat. in Partem I. Mischnæ ** 3. scribit, CL. Schmidtium in duorum codicum Commentariis obscuram diligentiam adhibuisse videri, quod hebraicæ dialecti nimium tenax esse voluerit: nam & ipse in alia Præfatione, videlicet ea, quæ II. Parti Mischnæ præfixa est, eum *** 2. celebrat, ut virum non minus de litteris philologicis, quam theologicis dudum bene meritum, & celebrem. Præfatio est prædicti *Carpzovii*, in qua Mischnas ait esse Iuris Hebræorum, civilis pariter & canonici, pandectas, omnium earum versionem a Schmidtio adornandam (tanta eius erat spes, tanta in præceptorem fiducia) promittit, editionem Talmudis, quam ille secutus sit, indicat, & indiculum promit tam in mischnicis, quam in commentariis huius tractatus emendandorum.

Constitutiones tractatus talmudici, dicti עירובין Erubhin, cum commentariis *Maiemonidis* & *Obadiæ* de Bartenora, latine versæ a Sebast. *Schmidt*. Quibus textum hebræum addidit, ediditque Io. Bened. *Carpzov*. Lipsiæ 1661. Iam sicut *Schmidtius* in Epistola dedicatoria rationem instituti sui aperit, ita *Carpzovius* in Præfatione significationem vocis עירובין evolvit: significare nimirum mixturas, aut commixta, & præsentem tractatum ideo sic inscribi, quoniam de rebus ad sabbathum pertinentibus agat: his enim mixturis limites, terminos, conclavia & domus diversas, atque a se longius distantes, quasi unum inter se essent corpus, iungi, ut cibum ex uno in aliud deferre, & convenire invicem in sabbatho liceat. Atque has quidem עירובי תחומין *Mixturas terminorum sabbathi* dici, & עירובי חצירות *Mixturas conclavium*, de quibus iura & statuta in præsente titulo ferantur. Sed præter has, *Ciborum* etiam *mixturas* dari, עירובי תבשילין vocatas, quibus diei festi & sabbathi fercula, si forte in vesperam huius ille incidat, pridie diei festi commisceantur. Præterea eadem in Præfatione ea suppeditat, quæ in Mischnis hisce corrigenda sunt.

Sebast.

Sebast. *Schmidtii* Tractatus de circumcisione, primo V. Tti sacramento. Argentorati 1661. Constat Prooemio & III. Partibus. In Prooemio agitur de aberrantibus circa sacramentum circumcisionis sub N. Tto. Prima autem pars continet expositionem capitis XVII. *Geneseos*, Secunda Hebraeorum traditiones seu constitutiones de circumcisione complectitur, & Tertia doctrinam de circumsionis sacramento methodice exponit.

EIVSDEM Tractatus de paschate, altero V. Tti sacramento. Francofurti ad Moenum 1685. Habet etiam tres Partes, quarum prima tum verba divinae institutionis cap. XII. *Exodi*, tum alia Scripturae loca expenduntur; altera ritus iudaici, tam vetustiores, quam recentiores producuntur; tertia, sana de hoc sacramento doctrina methodice traditur.

CXXIX.

R. MOSIS MAIMONIDAE הלכות יסודי התורה Constitutiones de fundamentis Legis, latine redditae per Guilielmum *Vorstium*. Amstelodami 1638. Textus ebraeus, non Maimonidae, quippe qui commentarium istum lingua arabica composuit, sed interpretis alicuius, &, ut videtur, R. *Samuelis* filii Iudae Timmon, (vide *Abravanelem* c. l. p. 1. & *Wolfium* Biblioth. hebr. p. 837.) hic exhibetur, & Notulae adduntur *Vorstii*, atque ABRAVANELIS scriptum de Capite fidei. Et hunc quidem libuit adiungere, tum quod argumenti vicinitate Maimonidae valde coniunctus esset, saepiusque ille ab eo ad partes vocaretur; tum in primis, ut varietas opinionum de numero ac serie articulorum ad manus haberetur, atque consensum, adhuc a nobis postulatum, ab ipsis Iudaei sciant desiderari: nam si ullum, certe hoc hominum genus pugnacissimum est, in eoque videas saepe Doctorum turbam magno molimine de lana caprina rixari, atque in thalmudica silva ubique tumultuari, disputare, ac dubia dubiis augere. Fundamenta autem legis sive Praecepta sunt X. 1. Esse Deum. 2. Non esse alium Deum praeter Iehovam. 3. Eum esse unum. 4. Diligendum. 5. Timendum. 6. Nomen eius sanctificandum. 7. Idem non profanandum. 8. Res, super quas nomen Dei invocatum, non destruendas. 9. Prophetam, nomine Dei loquentem, audiendum. 10. Eumque non tentandum. Ceterum de versione Abravenelis

lis Vorstiana notabis iudicium celeberrimi *Wolfii* Biblioth. hebr. p. 637. eam minus felicem, & obscuriorem esse. Id quod recte indicavit *Crenius* Animadv. P. IIX. 45.

Guil. Henricus *Vorstius*, Conradi filius, cum hæc verteret, atque in lucem publicam emitteret, fuit in ætate iuvenili, ac postea dedit Versionem & Observationes ad Tsemach David, & Pirke R. Eliezer. Atque hic Vorstius fuit minister verbi divini Warmondæ in Hollandia apud Arminianos, quem *Gentius* præfat. in seq. librum vocat candidissimum. *Lexicon univ. histor.* T. IV. 641.

R. MOSIS Maimonidæ הלכות דעות Canones ethici, ex hebræo in latinum versi, uberioribusque notis illustrati a Georgio *Gentio*. Amstelodami 1640. Est hic tractatus secundus eius operis, quod יד חזקה *Manus valida* vocatur, & auctorem habet *Maimonidem*. De primo tractatu, qui agit de fundamentis legis, paullo ante diximus. Quartus autem, de idololatria agens, a Dionysio *Vossio* elaboratus est. Et *Gentius* in Præfatione laudes huius tractatus ita celebrat: *Me sane eius lectio ita affecit, ut, cum terque quaterque legissem, relegendi animus superesset; præsertim cum quadam haberet notis Christianis probata, quibusdam ingrata Iudæis, immo ita invisa, ut eos, qui illa observare student, & inculcant, fanaticos esse immerito autumnent.* Complectitur autem is vitæ humanæ regimen VII. capitibus, quorum 1. agit de medio, ad quod moralia collineare deceat. 2. de moderanda superbia & iracundia: item de colenda taciturnitate, integritate, candore, & gravitate. 3. de officio hominis, sive, neminem sibi plus, quam necesse, aut lege divina sancitum est, imponere debere. 4. de conservanda valetudine. 5. de decoro observando in diæta & conviviis. 6. de piorum & sapientum consortio eligendo. 6. de proditione, & falsis, proximique famam lædentibus sermonibus vitandis. Atque hæc excerpsimus hactenus ex Præfatione. Sed nec epistola dedicatoria nobis est prætereunda, quæ directa ad Gerebrandum *Anslo*: ex ea enim cognoscimus, virum hunc felici nexu Apollinem cum Mercurio iunxisse, id est, ita mercaturam exercuisse, ut pariter studiis litterarum operam navaverit, nec tantum græcam & latinam, sed etiam hebræam aliasque Orientis tractasse linguas, & eo quidem successu, ut *Maimonidis* de pœnitentia opus doctissime verterit, præterque ea litterarum cultores opibus suis liberaliter

fovisse

fovisse, & pulcherrimam pretiosissimamque habuisse bibliothecam, quæ cum aliorum præstantium librorum, tum hebræorum & arabicorum codicum thesauro, ipsis etiam Iudæis admirando, superbiens, publicas quaslibet bibliothecas magnificentia æquaverit, munificentia etiam superaverit, dum herus maximi thesauri possessionem sibi servaret, usum vero illius aliis etiam omnibus faventissime concederet, exemplo suo ostendens, opes adiuvandæ ac promovendæ eruditioni, eruditionem vero opibus regendis ac moderandis, mutua quadam ac velut fraterna opera, sicut *Apollo* & *Mercurius* fratres esse finguntur, inservire debere.

Georgius *Gentius*, batavus, adolescens erat, hæc cum scriberet, sed & latine vertit, sine Notis, quas promiserat, R. *Salomonis* filii Virgæ librum, qui inscribitur שבט יהודה sceptrum Iudæ, continentem historiam iudaicam ab excidio Hierosolymæ: immo etiam versionem ac notas emisit ad *Sheich Saadi* persæ Rosarium politicum, floruitque medio sæculo XVII. *Wolfius* Biblioth. hebr. p. 1051. & seq.

R. MOSIS MAIMONIDAE Liber de idololatria, cum interpretatione latina & notis Dionysii *Vossii*. Amsterodami 1642. Hic liber est, ut supra diximus, quartus operis יד חזקה *Manus valida*. Et præclarum huius operis vossiani elogium legitur in Epp. G. I. Vossii p. 365. scriptum a Thom. Io. *Bangio*.

Dionysius *Vossius*, Gerardi Ioannis filius, natus Dordrechti, urbe Hollandiæ principe, adolescens præcocis ingenii, linguarum ac litterarum peritissimus, in latinis audiit *parentem* & Dan. *Heinsium*, in græcis, vix decennis, Io. *Meursium*, in hebræis, aramæis & chaldaicis Constantinum *L' Empereur*, in arabicis *Erpenium* & Iac. *Golium*, atque, ut optime calluit hispanicam, gallicam & italicam, ita per se studium armenicæ, æthiopicæ, aliarumque Orientis & australium linguarum aggressus fuit. Cumque eruditio eius passim prædicaretur, in Dorpatensem Livoniæ academiam, ad historiarum & eloquentiæ professionem, perhonorifice invitatus, pervenire potuisset, nisi absolutionem latinæ versionis Annalium belgicorum Everardi *Reidani* oblationi isti maluisset præferre. Interim, dum finita Reidani tralatione Sueciam petere decreverat, inopinato eum morbus invasit, & mori in Christo, sicut vixerat,

Vu 2 para-

paratissimum meliores in sedes transtulit Amstelodami anno 1633. annos natum 21. & quod paulum excurrit, in hominum memoria relictis gemino Panegyrico, quorum primum soluta, alterum ligata oratione dixit celsissimo Arausionensium Principi, & Oratione, honori nobilissimi iuvenis Andreæ *Chone laski* consecrata. Talis erat *Dionysius* noster, non vir, nec senex, sed adolescens, ac ne vix quidem iuvenis, qui sic instituit adolescentiam, ut, præter ætatis eius morem, non inane sectaretur nomen, sed Deo vellet probari, & probis ac doctis, in hoc uno peccans, suosque parentes, omnium vero maxime se ipsum offendens, quod medium non teneret in tractandis studiis, sed per totum ea diem usque in intempestam noctem, & frequenter ad horam usque tertiam protraheret. Interim vere de eo, & in solatium quidem magni parentis, scripsit Casp. *Barlaus:*

Sat vixit, misero quem virtus eximit ævo,
Nec minor ingenio fama latere sinit.
Cœperat hic ingens Latium debere inventa,
Et Taciti *quiddam grandius ore loqui.*
Græcia *solertes tali sub vindice voces,*
Priscaque dictabat verba disertus Arabs.
Una sacrosanctos versans industria mystas,
Nunc tibi iudæum, *nunc dabat illa* syrum.
Chaldæusque senex *isto sapuisset alumno,*
Et proprium Maimon *mox stupuisset opus.*
Iamque stupet, dum cuncta suis idola facessunt
Sedibus, & vani disperiere levus.

Hæc debeo Præfationi Is. *Vossii*, fratris eius, huic libro præfixæ. Cui adde *Bailletum* in Tractatu histor. des enfans devenus celebres par leurs etudes, ou par leurs ecrits p. 357. & Ioach. *Pastorium* in Crenii Tomo II. Methodor. p. 266.

CXXX.

Chorban Bes Hammikdasch, sive de devastatione Hierosolymæ & templi sanctissimi Historia, a Iudæis ipsis concinnata, una cum Historia devastationis urbis Betar & Tur Malca, nunc primum latine recensita. Helmstadii 1664. Translator est Io. SAV-

BER-

BERTVS, tunc temporis professor lingg. orientalium in academia Iulia: de quo actum est P. III. 339.

Iacobi Iehudæ LEONIS de templo hierosolymitano Libri IV. ex ebræo latine recensiti à Io. *Sauberto*; Helmstadii 1665. Atque hanc versionem acceptam referimus clementissimæ voluntati & auspiciis serenissimi ducis Brunsvic. ac Luneb. AVGVSTI Differitur autem in libro primo de templo in genere, secundo de forma eius & structura, tertio de conditione vasorum eius, & quarto de ædificiis templo contiguis. Ante hebraicam & latinam prodiit editio gallica, Amstelodami videlicet A. 1645. sub titulo, Portrait du Temple de Salomon, sed imperfectior, & ab hebræo prorsus discrepans; hispanica autem nunquam in lucem prodiit. Estque hæc delineatio maioris de hoc argumento concinnandi operis compendium, & Saubertus in Præfat. ad versionem suam plenum in illam commentarium cum specilegio quarundam figurarum editurum se pollicitus est, additurus præterea Epitomen, ab ipso Leone de templo, vasis sacris, & vestitu sacerdotum conscriptam, & unico folio constantem: sed neuter consilium ac propositum suum potuit exsequi. I. C. *Wolf* Biblioth. hebr. p. 593. Dolendum est, ait *Lundius* Antiqq. iudaic. l. 2. c. 4. p. 256. non meliores hic appositas esse figuras. Multæ sunt depromtæ e Villalpando, sed quæ cum Leonis descriptione minime omnium conveniunt. Vide etiam *Muhlium* præfat. in Lundium p. 7. Eorum, qui inter Iudæos ac Christianos de templo hierosolymitano scripserunt, nomina reperies in *Actis erudit.* A. 1697. 450. & apud *Seldenum* de I. N. & Gent. 300. interque illos in primis laudatur R. *Moses* filius R. Gerson Chapetz, qui scripsit librum initiationis templi, sive explicationem figuræ structuræque templi ultimi destructi, editum Venetiis A. C. 1696. & recensitum in *Actis erudit.* A. 1697. p. 449. Sed & Bernardus *Lamy*, presbyter Oratorii, promisit, uti testantur *Acta erudit.* A. 1710. 122. descriptionem templi hierosolymitani.

Lib. II. cap. 10. §. 57. p. 73. Suggestum æneum quadratum positum erat *in isto* (sacerdotum) *atrio*, ab orientali latere altaris.

Immo *in atrio Israëlitarum*, quem locum, ut Regis sedem, ipse indicavit R. *Leo* lib. II. c. 8. §. 51. p. 69. *Lundius* lib. II. c. 19. p. 325. b.

Cap. XI. §. 68. p. 79. Anguli istius ædificii (dorsi, sive pomi altaris) erant *præcisi*, ut ita remanserit quadratura *quasi rotunda*.

Erat *quadrata*, ut angulos haberet rectos; non vero erat rotunda, pomi instar. Neque pomum altaris erat focus, sed *cumulus cinerum*, in foco aggestus. Theod. *Dassovius* disp. de Altari exteriore hierosolymit. templi §. 17.

Iac. Iehuda *Leo*, sive *Leon*, *Leonitius*, *Arjé*, (totidem enim cognominibus appellatur) primum hamburgensis, deinde amstelodamensis coetus Rabbi, ac Medioburgi versatus, claruit fere medio seculo XVII. & scripsit Tractatum de Cherubim, Delineationem tabernaculi Mosis, Tractatum de arca fœderis, Sanctitatem laudum, i. e. librum psalmorum hebraice, cum punctis, & Quæstiones varias ineditas ad asserenda ea, quæ de templi fabrica scripserat. *Wolf.* 593. *Acta erudit.* A. 1700. 131. *Sauberti* in Præfat. b. 2. iudicio, Leo noster non tantum nulli eorum, qui de templo hierosolymitano scripserant, postponendus, sed omnibus anteferendus, sive methodi elegantiam ac brevitatem, seu historiæ suæ fontem & auctoritatem spectes. Atque hic Leo habuit figuram Templi hierosolymitani e ligno affabre confectam, quæ illud scite atque egregie repræsentabat.

Io. SAVBERTI Variæ lectiones euangelii S. Matthæi, Helmstadii 1672. Varias istas lectiones collegit auctor ex plurimis impressis scriptisque codicibus, & cum versionibus partim antiquissimis, partim præstantissimis, nec non Patrum veteris ecclesiæ græcorum latinorumque commentariis contulit. Quam operam si continuasset super omnes libros N. T. illa nulli alii cessura fuisset. Eidem præmisit Prolegomena, quæ R. *Simon* Hist. crit. N. T. 343. vocat docta, & illustris Gerardus *a Mastricht*, qui sub litteris G. D. T. M. D. latitans, A. 1711. Amstelodami edidit Novum Testamentum græcum cum variis lectionibus, Prolegom. p. 23. lectu digna, in quibus partim de origine, auctoritate & usu variarum in græco textu lectionum, partim de primis eiusdem textus editionibus, partim denique de codicibus & versionibus, ex quibus præsens variarum in Matthæi euangelio collectio & collatio instituta est, disseritur. In Appendice tres codices verbi divini manu-

manuſcriptos in publica academiæ Iuliæ bibliotheca, ſtupenda venerandæ antiquitatis monumenta, & incomparabilia κειμήλια, memorat aſſervari, 1. quidem חומש ſeu V. libros Moſis ſancta ebraica lingua in membrana deſcriptos, volutaque, more Ebræorum, ſuper duobus lignis teretibus, quæ עצי חיים vulgo nuncupant. Atque hoc volumen iam ante nativitatem Chriſti exaratum fuiſſe putat, donatumque ait ſereniſſimo Brunſvic. ac Luneb. Duci Iulio a Senatu magdeburgenſi, ab illo autem Academiæ Iuliæ, munus 6060. uncialium ſeu ioachimicorum: tantundem enim Iudæos quosdam Magdeburgenſibus obtuliſſe, 2. Pentateuchum ebraice exaratum in membrana cum chaldaica verſione, ſingulis verſibus ſeu periodis ſubiuncta. 3. *Ioannis* Chryſoſtomi Homiliarum in Matthæum opus. Et quod ad primum attinet codicem, omniumque pretioſiſſimum, haud abs re erit, diſtinctius eum deſcribere, & Hermanni *Von der Hardt*, V. CL. iudicium ſubiungere. Nimirum volumen hoc legis divinæ, ſcriptum in membrana, conſtat 97. foliis, e quibus aliquot ſunt recentiora: unde illud aliquando damnum paſſum fuiſſe patet. In tergo primi folii depicta ſunt inſignia Vrbis magdeburgenſis, cum hac inſcriptione: 1573. SS. Illuſtriſſimo Principi ac Domino, Dn. IVLIO, Brunſvic. ac Luneb. Duci, Domino ſuo clementiſſimo, dd. Conſulatus Senatusque veteris Civitatis Magdeburgenſis, in ſingulare monumentum antiquitatis, & perpetuam memoriam. Iam ſequitur iudicium *Hardtii: Ex antiquitate & ingenti pretio magnopere celebratum volumen legis, in noſtra bibliotheca academica cum aliis asſervatum, æſtimari omnino magni debet, ex longa ætate, venerabili literarum ſimplicitate, antiquitatis teſte, nec non magna ἀκριβείᾳ. Veruntamen ætatem Chriſti tantum abeſt ut attingat, ut nec ad vicinam accedat. Nec Iudæi ipſi hodie codicem, quales non niſi geminos ſeculo XI. oſtentabant, Feſſæ, ni fallor, & Cæſaraanguſtæ, ex ætate Hillelis iactare vel oſtentare auſint. Mea quidem ſententia, noſtrum volumen ſeculo IX. aut X. non eſt antiquius: eſt enim plane maſoreticum, ad recentis Criticæ illius iudaicæ regulam exacte compoſitum. Nec enim diu ante illam ætatem multum ſtudii in ſcribendis codicibus ſacris adhibuere, qui exiliorum mole preſſi ſuas res, literas præcipue ſacras, tantum non dedidicerant, certe neglexerant. Chriſti Hilleliſve tempore, nec voces adhuc dum diviſæ, ſunt literæ finales ſubſtitutæ, puto, nec reliqui, ſuperſtitioſi plerique, cabbaliſtici characte-*

racteres literis mixti, nec vocalium indicia antiqua eliminata. Recentius igitur avum criticum undiquaque ex nostro codice pellucet. En vero scriptoris fuit sollicitudo, ut, cum ad Masora tenorem exactissime adornaret, ne literam corrigere necessum haberet, ut sine omni macula, quod rarissimum, purissimus compareat: quod devotiorem autem superstitionem scribentis arguit. Hinc tam grande apud Iudaeos & huius codicis pretium. Hactenus ille.

In Prolegomenis p. 2. Variarum plusculae originem petiverunt *ex industria lectorum, & desidia inertiaque descriptorum.*	Hic in quibusdam *dissentio* a doctissimo Sauberto. I. H. *Maius* Exam. Hist. crit. N. T. P. Rich. *Simonii* c. 30. p. 429.
Pag. 5. Istiusmodi expositiones, quas hodie pro variis habent, *ad marginem non nullibi nasci potuere, cum ebraismus, aut figurata in textu occurreret locutio.*	Etiam hic *dissentit Maius* p. 430.
22. *Ex his* liquido potest patere, quo loco habendae, cuiusve auctoritatis reputandae sint quam plurimae marginalium lectionum.	Etiam *αναγνωσματα* i. e. *lectiones* occasionem dederunt variis lectionibus. Id quod a Sauberto praetermissum. *Maius* p. 495.
35. *Mera coniectura*, ab omni antiquitatis suffragio desertae, in sacrum textum nullo admittendae sunt modo.	Recte hoc dicitur a Sauberto, sed *non est opponendum Curcellaeo.* Io. *Clericus* Bibliotheq. chois. T. XXIII. 216.
44. Philostorgius *coaetaneus*, & *forte popularis* Vlphilae.	Philostorgius fuit *recentior*, & *cappodox. Esberg* in Vita Vlphilae 16. 20.
In ipso libro p. 261. Codex ebraicus MS. membranaceus, quo V. libri Mosis continentur, iam *ante nativitatem Christi scriptus* fuisse fertur.	*Non est antiquior saeculo IX. aut X.* uti *Hardtio* videtur, cuius verba hic p. 343. sunt adducta.

Io. SAVBERTI Opera (saeculi vitio dicta) posthuma, atque a me collecta & edita Altorfii Noricorum, cum ibi docerem, A. 1694. Sunt autem illa 1) Selectiorum Scripturae sacrae dictorum solida

solida & accurata explicatio. Cuius refutationem aggressus est V. CL. in Vindiciis versionis Lutheri, & post eum I. A. *Gœbelius* in Annotat. ad CAROLI XI. edictum; quam dextre ac feliciter multis in locis, erudito & candido Lectorum iudicio relictum esto. 2) de sacerdotibus & sacris Ebræorum personis Commentarius singularis. Qui cum libro de Sacrificiis veterum, diligentissimi *Crenii* cura, denuo prodiit Lugduni Batavorum A. 1699. 8. atque a Casp. *Sagittario* in libro de Ianuis veterum c. 18. §. 2. elegantissimus, a *Crenio* in præf. non indoctus vocatur. Ac notabile, ex Rabbinis, qui tam insignem materiam commentario illustrasset, unicum esse *Iehudam Ben Elai*, e Christianis vero, *Lundio* etiam Præfat. §. 28. attestante, neminem. In Dedicatione ad illustrem virum Iacob. With. *Imhofium*, eius & parentis Wilhelmi laudes celebro, sine ulla adulatione. In Præfatione autem amolior invidiam obiectionis, *exagitari hac ratione versionem B. Lutheri, reverendique patris pudenda retegi*, atque ostendo, non hunc auctoris scopum fuisse, sed ut, pro ratione muneris, fontes ipsos accuratius & diligentius scrutaretur. Quod ne ipsi quidem, si adhuc viveret, Luthero ingratum foret. Interim hoc opus laudem meruit apud nobilissimos *Actorum eruditorum* auctores ad A. 1694. 55. A. H. *Franckium* in Observation. biblic. 543. & collectores du *Iournal des Savans* ad A. 1695. 214. Denique observa, per *scholiasten græcum* in Apocal. Ioh. cuius mentio fit p. 30. intelligi *Aretam*, episcopum cæsariensem, qui vixit sæculo VI.

Pag. 4. Quæ translatio habetur in editione wittebergensi anni 1524. *& seqq. usque ad illam ante memoratam.*	Quæ translatio habetur in editione wittebergensi anni 1524. *in 8. & in alia in fol. qua post illam modo memoratam vulgata est.*
23. Omnis cardo volvitur circa significatum verbi שםת, quod *plerique lexicographi* denotare aiunt & occludere, & aperire.	*Nonnulli* lexicographi.
Quomodo etiam hic vertunt Arias & Pagninus.	Verba ista *deleantur.*
24. Parum curans, *quis in hodiernis Bibliis nostris pro illo inse-*	*Ipse Lutherus* in Revisione Bibliorum A. 1542. *Kraft* in Emen-

ruerit Ein Riese.	dat. Hist. vers. german. Luth. Mayerianæ p. 17.
76. *Ecclesiastis* IX. 12.	*Deleatur.*
201. Pudeat ergo concionatores ebræi *idiotismi* ignaros.	*Idiomatis.*
202. Sacrabo Deo, ut *ascendat per montem Sion in templum*, & vel immoletur, vel. e. r.	Sacrabo Deo, *ut vel immoletur*, *vel.*

CXXXI.

Io. Christoph. WAGENSEILII Sota, h. e. liber mischnicus de Vxore adulterii suspecta. Altorfi Noricorum 1674. Vna cum libri *En Iacob* Excerptis Gemaræ, & Correctionibus *Lipmannianis.* Exstat quidem hic liber etiam in סדר sive ordine III. Mischnæ Surenhusianæ, sed sine Dedicatione, Præfatione, Excerptis Gemaricis atque ad ea Annotationibus, denique sine correctionibus Lipmannianis, & Indicibus. Ceterum laudatur a *Conringio* in præfat. in lib. de Nummis Ebræor. p. 2. & *Clerico* in Num. 5, 12. In Dedicatione ad Ioannem Capellanum, clarissimus editor Regis LVDOVICI XIV. & *Capellani*, nec non Io. Bapt. *Colberti* laudes prædicat, in Præfatione autem id agit, ut studii talmudici utilitatem adserat, pariterque *Maimonidis* scripta recenseat, eiusque eruditionem ac præstantiam condigne celebret. In eadem Præfatione mentionem facit duorum insignium virorum, quorum alter *Maimonidem a Mose ægyptio diversum* fingit, alter *opus* Iad Chasaka *esse instar Commentariorum in præcepta affirmantia & negantia* fabulatur. Sciendum igitur, illum esse *Gesnerum* in Bibliotheca, hunc *Casaubonum* Exercit. XVI. p. 538. Correctiones *Lipmanniana* pertinent ad Lipmanni Nizzachon, editum ab Hackspanio: Wagenseilius enim suo in itinere duos nactus est codices, e quibus illas descripsit. Et quod ad librum *En Iacob* attinet, fac eum distinguas a duobus cognominibus, quorum alter est R. *Iacobi*, f. Chabib, alter R. *Nissim* ben Reuben gerundensis; de quibus videndus *Wolfius* Biblioth. hebr. p. 590. & 916. Ad extremum, quamvis materia de aquis amaris a Wagenseilio hac in Sota iam præoccupata videretur, alia tamen via eandem persequi, & post messem spicilegium instituere, Andreæ placuit *Acolutho*, A. 1682. edenti Philologe-

logema de Aquis amaris & maledictionem inferentibus: quod recensetur in *Actis erud.* ad A. 1682. p. 104.

Cap. I. 39. Salvis aliorum iudiciis, mihi quidem probabile fit, portam templi, quæ *κοραια* dicitur, *in Gentium atrio* extitisse. | *In orientali plaga atrii mulierum*. P. F. *Opitius* de custodia templi nocturna p. 92.

49. Non habeo satis exploratum, *an quisquam usquam gentium tale quid*, (carmina toto genere diversas linguas exprimentia) *præter Iudæos*, ausus sit. | Immo apud Gallos dominus *des Accords*, & Blasius *d' Auriol*, apud Hispanos Alphonsus *de Ledesma*. D. G. *Morhof* de Lingua teutonica c. 8. p. 531.

68. Si alium nullum, certe illustrem illum *Zachariæ locum, qui cap.* 12, 10. *habetur*, & quo vivi verique Dei passio apertissimis verbis prædicitur, *Iudæos aliquando sacrilege tractasse*, intrepide affirmaverim. | *Aliter* sentit *Glassius* Philol. S. p. 172.

327. *Si vera sunt omnia*, quæ de sepulchro, in monte Nebo nuper reperto, ita narrantur, mihi quidem verisimile foret, fuisse eodem conditum Mosen Maimonidem. | At postea ipse in Pera iuvenilium librorum Tomo III. p. 378. tutius adfirmavit, *rem totam fabulis & commentis* absolvi. I. C. *Wolf.* Biblioth. hebr. 837.

Cap. IV. p. 575. Nobis verisimile videtur, *non extare ullam amplius*, veræ antiquitatis, *Hebræorum monetam*, usque gentium, sed omnem omnino pridem periisse funditus. | Omnes in universum nummos, etiam *samaritanis literis insignitos*, a Iudæis effictos esse, nihil habet verisimilitudinis. H. *Conring.* præfat. in Paradoxa de Numis Ebræorum p. 4.

Cap. IX. p. 970. *Stupeo ad hæc Maimonidis verba*: Pridem *in desuetudinem abiit lingua græca*, confusa est, ac *periit*. | Maimonides non videtur loqui de linguæ interitu in universum, sed *de eius usu in synagogis*. *Morhof*, Polyhist. lib. IV. 59.

Liber עין יעקב *En Iacob*, seu Fons Iacobi, complectitur historias talmudicas iucundiores. *Buxtorf*. Biblioth. rabbin. 392. eiusque auctor est R. *Iacob*, filius Chabib, filii Salomonis, hispanus, qui claruit anno Christi 1492. Vide *Wolfium* Biblioth. hebr. p. 590. 916.

CXXXII.

Io. Christoph. WAGENSEILII Tela ignea satanæ. Altdorfi Noricorum 1681. Hic continentur arcani & horribiles Iudæorum adversus christianam religionem libri inediti, videlicet 1) Carmen memoriale libri Nizzachon, a Rab. *Lipmanno* compositi. Quod est compendium libri illius pestilentis. 2) Nizzachon vetus *auctoris incogniti*, sæculi, ut videtur, XII. Sed & duo adhuc libri sunt, eundem præ se ferentes titulum, eosque indicat clarissimus *Wolfius* Biblioth. hebr. p. 739. 3) Acta disputationis R. *Iechielis* cum quodam Nicolao, qui a Iudæis ad Christianos secesserat: & alia disputationis R. *Mosis Nachmanidis* cum Fratre Paulo *Christiani*, & Fratre Raymundo *Martini*, anno 1263. Quamquam *Basnagius* Acta huius disputationis recentiori, ut *Wolfius* p. 881. refert, tribuat iudæo. 4) R. *Isaaci* Chissuk Emuna, seu Munimen fidei, recentioris, puta, iudaicæ. Cum hoc codice conferenda est, iudice CL. *Wolfio* in Biblioth. hebr. p. 942. editio amstelodamensis A. 1705. in 12. 5) Libellus Toldos Ieschu. In quo mendacia & blasphemiæ contra vitam & gesta Iesu nazareni cumulantur. Hunc librum, a Iudæis postea miris modis interpolatum, Raymundus *Martini* circa finem sæculi XIII. Parti II. Pugionis sui latino idiomate inseruit, *Lutherus* germanicum reddidit, qui iam in eius operum ienensium Tomo IIX. locum habet, & Io. Iac. *Huldrici*, sive *Vlrichs* cum versione & notis suis eundem recoxit, ediditque Lugduni Batavorum A. 1705. Atque hos V. libros Wagenseilius latinitate donavit, &, iudicio Collectorum *Actor. erudit.* A. 1682. p. 63. sedulam solidamque confutationem tum Carminis Lipmanniani, tum libri Toldos Ieschu adiecit. Nec minus Ioan. *Von der Waeyen* in præfat. in Libram veritatis Rittangelii, priorem illam Carminis Lipmanniani confutationem, luculentam vocat. Adde S. W. *Sluterum*, qui Wagenseilium nulli accurata iudaicarum controversiarum tractatione cedere scribit in Propylæo Histor. christianæ p. 219. Præterea observandum, per *nobilissimum virum*, cuius

ius p. 446. mentio fit, intelligi Christianum *Knorrium* a Rosenroth. Catechesis autem pro convincendis Iudæis, cuius auctorem Wagenseilius p. 478. se nescire fatetur, est Iosuæ *Placei*, teste *Placcio* de anonymis p. 89. In Præfatione, quæ vel præstantissimis accenseri meretur, rationes, quæ ipsum ad evulgandos istos, licet impios, libros impulerint, pluribus exponit Wagenseilius, inspergens notabilia quædam de modo, quem Tribunal romanum in librorum censura & proscriptione observare solet, de utilitate Talmudis seu Mischnæ Iudæorum ad melius intelligendum scripturas sacras, de eorum conversione feliciter a Christianis tractanda, &c. alia. In fine addit Mantissam de LXX. hebdomadibus Danielis contra Io. *Marshamum*, Equitem auratum anglum, qui in Canone chronico vult persuadere, finem LXX. illarum hebdomadum proprie non ad Christum, sed ad Antiochum Epiphanem pertinere. Et in Confutatione Carminis *Lipmanni* pag. 140. & seqq. amplum exhibetur Excerptum Dissertationis Mosis *Amyraldi* de Mysterio Trinitatis.

Præfat. p. 22. Commentationis mysticæ, *Il Vaticano languente*, auctor habetur illustris vir, *qui amplissimis in veneta Rep. fruitur honoribus, crebrisque legationibus functus est.*

Minime: erat enim Gregorius *Leti*, teste *Placcio* de anonym. p. 659.

Pag. 24. Pertinent huc, quæ de severa prohibitione *translationis Bibliorum in linguam vernaculam italicam, quam Sixtus V. Pontifex evulgaverat.*

Ille quidem publicandam curavit editionem V. Tti, eiusdemque latinam ex græco, sed *italicam versionem nunquam*. Iac. *Le Long* Biblioth. Sacræ P. II. 132.

90. Romæ (nam *in aliis Papæ subiectis urbibus ne hoc quidem contingit*) singulis sabbatis, in templo quodam huic rei dicato, a monacho quodam dominicano concio, cui ex Iudæis viri feminæque definito numero interesse coguntur, habetur.

Idem postea, occasione huius Præfationis, *Ferrariæ introductum*, præcone constituto Io. Carolo *de S. Anastasia*, ordinis Augustinianorum discalceatorum, & quidem A. 1695.

172. In utraque lingua usus utriusque numeri, pluralis & singularis, promiscuus esse potest, etiam ubi de uno agitur. At inter Hebræos id in more pariter fuisse positum, *nescio an ex veteri & novo testamento possit exemplo ullo probari.*

Sunt in promtu loca: Gen. 29, 27. *Num.* 22, 6. *Dan.* 2, 36. apud *Buxtorfium* in Syntaxi ebr. p. 436. & *Iob.* 18, 1. 3. *Cant.* 1, 4. *Io.* 3, 11. *Mar.* 4, 30. apud *Curcellaeum* p. 106. item 2. *Sam.* 16, 20. c. 17, 6. *Gen.* 3, 12. *Ies.* 6, 8.

R. *Iechiel*, pater R. Ascher, auctoris הָאשֵׁרִי de vivis excessit A. M. 5028. *Wolf.* 573.

R. *Mosis Nachmanides*, gerundensis, hispanus, medicus & philosophus insignis, 27. adhuc scriptis, inter quæ multa cabbalistica, celebris, Hierosolymis Synagogam exstruxit, atque, ad Schalschelеth calculum, obiit A. M. 5060. C. 1300. ætatis 106. *Wolf* 876.

Isaac, *filius Abrahami*, polonus, Chissuk emuna suum scripsit anno Christi 1616. ætatis 60. Atque hic liber in hispanicam & germanicam linguam translatus, Hamburgi a Iudæis circumfertur & ostentatur, fuitque in bibliotheca Io. *Mulleri*, glossis *Gabrielis*, *filii Aaronis*, illustratus; si tamen meræ tenebræ, quamdiu tales manent, illustrari possunt. Sive totum autem, sive partem, aut partes eius aliquas refutarunt prædictus Io. *Müllerus*, Iac. *Gousset*, Brandan. Henr. *Gebhardi*, Io. Phil. *Storr*, Rich. *Kidder*, & Alb. Ioach. *Krackevvitz*. Vide iterum clarissimum *Wolfium* p. 641. *Wagenseilium* in præfat. ipsi libro præfixa, & Tomum VI. *Supplem.* Actor. erud. 224. Ante autem, quam opus hoc dimittam, spero, me gratiam initurum apud curiosos lectores, si epistolam Herm. *Conringii* ad eius auctorem scriptam communicavero: inde enim intelligent, quid summus vir de eo iudicaverit. En igitur ipsam epistolam.

Nobilissime, Amplissime & Consultissime Domine.

Pretiosum est donum tuum, quam ut possit nunc quidem reddi aliquid in iustum αντιδωρον. *Ne dubites tamen, in hominem Tui æstimantem & gratitudini deditum, collatum abs te illud insigne beneficium, daturumque me operam, ut tu quoque reapse experiaris illum, quo te prosequor & tua, affectum. Praeclare sane etiam de Ecclesia es meritus, productis in lucem istis* Satanæ *vere* igneis telis; *quorum pleraque hacte-*

nus

num etiam eruditorum choro ignota fuerunt, ac pestilentissimis nihilominus luis uti instar, in tenebris summe nocuerunt. Possunt iam illa a me quoque legi atque expendi: quin eius opera iam tum factum est a me leve initium, non sine dolore quidem, per cæcitatem & pertinaciam Iudæorum excitato, simul tamen & non sine desiderato fructu. Cum primis tamen me & delectaverunt & instruxerunt tuæ, quas uni atque alteri libello subiunxisti, animadversiones: utpote quas doctissimas deprehendi, & bona frugis plenissimas, cuiusmodi tua solent esse omnia. Perplacet tua in Iudæos clementia, & lenitas: quamvis agnoscas, Gemara passim insertas & fœdas in Christum calumnias, immo impias blasphemias, easque frustra a nonnullis cœpisse fucari. Orare pro Iudæis, etiam sævientibus in se se, iussit exemplo suo mitissimus Servator, eosque excusare illo, quod nesciant, quid agant. Committendum scilicet hoc omne iudicio est divino: si vivant autem bene, saltim πολιτικως, æque, ac peregrinos alios, ego quidem censeo, in Republica Iudæos tolerandos esse, immo fovendos. Ipsa etiam Iudæorum blasphema scripta non tam abolenda arbitror, quam protrahenda in lucem, quia eorum modesta, simul tamen etiam solida, confutatio facile potest, quamvis pertinacissimum, Iudæum quemque in ruborem adigere, atque ita ad agnitionem veritatis placide manuducere, si quis recti superfuerit sensus, aut Φιλαληθεια. Improbo tecum autem quam maxime, sparsas a quam multis hactenus de Iudæis esse fœdas calumnias, iisque vulgi odium efferari. Indignum sane est facinus, & sanctitati christianæ maxime inimicum. Quæ de Muhamedanis habet obiter tua prolixa & erudita Præfatio, habet itidem me omni ex parte consentientem, uti reliqua tua pene omnia. Mischnam Talmudicam iam tum seculo christiano secundo fuisse conscriptam, nec ego præfracte negaverim: idque quoniam S. Irenæus quædam ita est locutus L. IV. c. 25. quæ videantur significare, iam tum eiusmodi librum, πατρoπαραδoσεις comprehendentem, Iudæorum manibus fuisse tritum. Forte tamen ibi sermo est, de orali traditione: non enim satis omnia sunt perspicua. Dubium autem merito, nisi fallor, quem fecerint illa saltem, quæ habentur Sota tua capite ultimo: Mortuo Rabbi, (is autem te ipso interprete est Iudas sanctus) cessavit modestia & timor peccati, ut &: quod neque in Origene, neque in Hieronymo Mischnæ vestigium sit reperire. Mischnam præterea puram posse censeri, comparatione cum Gemara instituta, iam pridem & ego professus sum: tutam aut fidem haberi Mischnæ posse, forte nec tua illa, quam adversus Lightfootum & Seldenum ad Lipmannum adiecisti, docta Disputatio

tatis de Synedrii Hierosol. auctoritate & sede iudiciali admiserit. Et vero critica tua Textus talmudici emendatio, cum repugnet Codicibus, qui passim sunt in manibus, & constanti doctissimorum sequioris avi Rabbinorum quoque sententia, nonnihil saltim suspecta est. Illam porro Mischna vetustatem haut iniuria dubiam reddit illa, qua etiam in Mischna reperitur, frequens, de ritibus novissime usitatis, alia atque alia commemoratio. Arguit sane hoc dissidium vel ignorantiam scriptoris, qualis tamen præsumi non potest de eo, qui vixerit ætate Antonini Pii Imp. vel ipsarummet consuetudinum summam inconstantiam. Cum saltim illa sint incerta & inter se pugnantia, num quam horum certam fidem mereatur? Me quidem, ne quid dissimulem, Eruditissime Wagenseili, utque ingenue, pace tamen tua, mentem hic exponam, nondum traxisti in illam tuam sententiam: *priscorum Iudaeorum, sive bona sive contraria, instituta, quæ ad notitiam antiquitatum gentis, ad intelligentiam SS. literarum facere, & ex Talmude peti oportere. Ex adverso arbitror ego,* boni perquam pusillum *capi inde posse, & nunquam fere cum iusta securitate. Quod si liceat inter nos ea de re colloqui, haut foret illud absque pretio opera. Vt saltim aliquibus eximii voluminis exemplis emendis excitem emtores, dabo operam diligenter. Vereor autem, ne iusto pauciores sint daturi nomen, quoniam suo pretio talia æstimare solent perquam rari. Forte etiam nec in Italia, nec in Hispania, nec ubicunque Iesuita regnant, etiam in nostra Germania, permittentur hæc vel inspici. Non dubito tamen, a larga Dei manu iustum te præmium, quod solatio esse possit, consecuturum.* Vale, vir doctissime, & perge favere virtutis atque doctrinæ tuæ cultori

Helmestadii 1681. d. 25. Maii. H. CONRINGIO.

CXXXIII.

Schekalim, sive tractatus talmudicus de modo, annuaque consuetudine siclum mense Adar offerendi, latinitate donatus, & perpetuo Commentario illustratus a Io. WVLFERO. Altdorfii Noricorum 1680. Versio quidem & Commentarius sunt iuvenis, sed talis, cuius labor non est aspernandus, laudatusque est a viris præstantissimis, & auctores *Narrationum innocuarum* ad A. 1713. p. 632. eum non prætereundum fuisse iudicant a doctissimo *Surenhusio* in præfatione in Ordinem de Festis. Certe Herm. *Conringius* rescripsit ad Io. *Saubertum* A. 1680. *Debeo iuveni,* (Io. Wulfero) *& boni publici caussa, & ob benevolum affectum,* (quo transmisit *& ca-*

exemplar libri) *magnas gratias. Haud dubie ille tibi notus est quoque, & carus; ideoque rogo, ne graveris illi significare propensum bene de illo merendi animum meum, simulque meis quoque verbis ad maiora calcar illi addere.* Et allegatur a *Tenzelio* in Colloquiis menstr. A. 1689. p. 142. 647. A. 1693. p. 562. *Bezelio* in Maiestate christianismi p. 46. 200. *Meelführero* de Ebr. comment. p. 3. Io. Mich. *Langio* de Genealogiis iudaic. p. 38. & in Parentatione *Wagenseilii*, *Peringero* disp. de Tephillin p. 25. *Danzio* disp. I. de function. Pontificis maximi p. 34. Henr. *Muhlio* præfat. in Coccei Sanhedrin ***, & *****, ac *Maio* filio in Posit. p. 4. atque in tractatu de Iubilæis p. 50. 68. 164. In Præfatione ait auctor, se se, cum percepisset, V. CL. Io. Henr. *Othonem* eodem iam labore defunctum, ac Massechet Schekalim toga latina induisse, notasque breves addidisse, manum noluisse retrahere, sed in proposito perrexisse suo, ad imitationem aliorum celebrium virorum, versionem autem simplici stilo adornasse.

Pag. 152. *Corpus* videlicet *ipsum* in conclavi lanionum.	*Alvus* videlicet *ipsa* in conclavi lanionum. Errorem hunc ipse *auctor* fatetur & corrigit in Animadversionib. in Theriacam iudaic. p. 87.

Ioannes *Wulferus*, noribergensis, Danielis filius, natus A. 1651. ex diacono Mariano factus pastor ad S. Spiritus, atque inde promotus ad pastoratum laurentianum, & tandem ad sebaldinum, constitutus antistes Ministerii ecclesiastici, & bibliothecarius illustris Reip. ac professor publicus Historiæ ecclesiasticæ, qui antea docuerat Moralia, Politicen & Geographiam, orbem eruditum sequentibus locupletavit scriptis: Oratione græca inscripta Η νῦν Ἑλλάς, & alia de Maioribus oceani insulis, variisque Concionibus funebribus, in honorem amplissimorum virorum habitis. Non edita autem sunt Commentarius in tractatum thalmudicum, Megilla dictum, Abarbanelis Maschmia Ieschua, quod scriptum interea a CL. *Maio* filio datum in lucem, ita ut Wulferus labore possit supersedere suo, Addenda ad Theriacam iudaicam, quæ dimidiam pæne operis partem superatura sint, & Oratio de ingenti Historiæ ecclesiasticæ in gravissimis theologicis & politicis controversiis utilitate. Laude eum prosequuntur *Wagenseilius* Præfat. in Te-

la ignea satanæ p. 215. in Toled. Ieschu 42. in epistola ad Pechtium 73. 100. 129. 142. & in Benachricht. 52. 54. ac P. II. 20. 28. *Von der Wayen* Var. sac. 141. 182. Io. *Wilckins*, episcopus cestriensis, in Ecclesf. 116. Io. *a Lent* Theol. iud. 121. 363. Christ. *Bezelius* in maiestate christianismi 19. 45. Wolfg. *Gundling* in Canones concilii laodic. p. 311. Io. Henr. *Maius* in Vita Reuchlini 113. 389. & in Synopsi theol. iudaicæ 266. Thomas *de Pinedo* in Steph. 444. *Peringerus* disp. de Messia 31. *Eisenmenger* in Revelato iudaismo P. I. 67. P. II. 20. Georg. *Serpilius* in Iudæo perverso & converso 6. 8. Mart. *Difenbach* in Iudæo converso 15. 38. Theologi *altorfini* in Responso contra Hirsch Frænckel 6. 20. *Hochstetter* dissert. de Iuramentis, D. G. *Moller* disp. de Iurament. iudaicis, Ferd. Christ. *Harprecht* volum. novo Consid. criminal. & civilium P. I. 355. *Nerreterr* in Templo Iudæor. & Paganor. 146. *Schudt* in Christicid. p. 15. 112. atque in præfat. 10. item in Memorabilibus iudaicis P. I. 54. P. II. 73. Io. Bened. *Carpzovius* Introduct. ad Raymundi Pugionem 87. *Basnagius* Tomo V. Hist. iud. p. 2088. & *Bartoloccius* Append. ad Tomum III. p. 946.

Theriaca iudaica ad examen revocata a Ioanne WVLFERO. Norimbergæ 1681. Nimirum hic exhibentur 1) Sam. Frid. *Brenzii* Iudischer abgestreifter schlangenbalg, i. e. Leberis iudaica detracta, qua revelare conatur blasphemias & mendacia, quibus progenies viperarum iudaica contra Iesum, eiusque redemtum populum ac peculium, cum in synagogis, tum in domibus & privatis conventibus suis, uti soleant. Noribergæ 1680. antea 1614. 2) Salomonis *Zevi* Theriaca iudaica, sive Apologia pro Iudæis contra scriptum antecedens, litteris rabbinicis descripta, atque a Io. *Wulfero* in latinam translata linguam, eiusque Animadversionibus illustrata. Cum Indiculo criminum, a Brenzio Iudæis obtrectorum. 3) Isaaci *Viva* Vindex sanguinis, sive Vindiciæ secundum veritatem, quibus Iudæi ab infanticidiis & victima humana, contra Iac. *Geusium*, theologum & medicum frisium, vindicantur. A. 1681. prius Amstelodami. Hæc scripta recensentur in *Actis erud.* A. 1682. 205. & quidem a D. Io. Bened. *Carpzovio*, uti frater eius, Frid. Benedictus testabatur in litteris ad Christoph. *Arnoldum* d. 30. Iunii A. 1682. scriptis. In Dedicatione ait Wulferus, se se in utroque scripto, quæ laudem & vituperium mereantur, deprehen-

disse;

disse; in Præfatione sperat Iudæorum conversionem, eosque propterea commiseratione potius & auxilio nostro dignos esse iudicat, quam odio & omnis generis persecutione seu vexatione: indicat etiam, se se in Animadversionibus non omnia ad vivum resecuisse, e. g. non tetigisse fabulam de *Martino*, *Iesu nazareni discipulo*; gratulari autem sibi, quod Isaacus *Viva* atrox illud commentum de puerulo tridentino, a Iudæis occiso, testimoniis fide dignis confutaverit; tandemque promittit editionem Historiæ concilii florentini, e vetustissimo MSto græco erutam, & Notas in alterum Zevi librum, quem ad Principes christianos daturum se plus semel pollicitus est, simul ac ille lucem adspecturus esset publicam. Ceterum quod ad Animadversiones in Theriacam iudaicam attinet, eruditissimorum illæ virorum adprobationem nactæ sunt: *Conringius* enim ad Io. Saubertum d. 30. Maii A. 1681. ita scripsit: *Delectat me sane* Wulferi *iunioris Theriaca, præsertim quia iuvenis ille, me quidem iudice, supra ætatem sapit, & merito habendus in maxima exspectatione.* atque ad Io. *Heldium* eodem tempore: *Danieli* Wulfero *gratulor de filio rarissimi exempli. Nec enim novi quenquam iuvenum paris ebraicarum rerum peritia, industria, & æqui constantisque iudicii. Simul ac nactus sum librum ipsum, non sine summa delectatione habuit me subinde lectorem. Perplacet, quod calumniis, quibus vulgo hominum in Iudæorum odium efferari solent, se se opponat, nec tamen etiam admittat calvas excusationes iudaicarum in Christum blasphemiarum. Vtrimque scilicet graviter isthac in re peccatur. Quanquam ego quidem nec propter illas blasphemias censeam Iudæos atrociter persequendos, sed habendos benigne, atque ita ad veritatis agnitionem perducendos, blasphemias autem illas adscribendas tantum non unice illi superstitioso Zelo, qui & ipsum S. Paulum quondam ad persequendos Christianos adegit. Deus [illegible] illi iuveni porro faveat, & largiatur omnia præclaris ipsius [illegible] [illegible] idonea, quo tandem possit Ecclesia, frustra pridem desideratum fructum in Iudæorum conversione reapse facere.* Frid. *Badstuber* in litteris Havniæ d. 7. Decembr. A. 1682. ad Dan. *Wulferum* exaratis refert de Erico *Benzelio*, S. theol. doctore, & in academia upsaliensi professore publico, Theriacam plane ad ipsius palatum fuisse, eundemque affirmasse, *se ob ingredientium suavitatem & ingeniosam compositionem miras inde voluptates hausisse.* Bohuslaus *Balbinus* S. I. in epistola, ad illustrem virum Iac. Guil. *Imhofium* d. 25. Febr. A.

 1682.

1682. perscripta, his usus est verbis: *Qui inter Iudaeos vepres & virsipellas pro Christianis litem diremit, vir, ut apparet, eruditione praestans est.* Et Io. Christoph. *Wolfius* Biblioth. hebr. p. 629. Animadversiones hasce vocat eruditas.

Pag. 182. *Iesuitae* Christi socios se esse aiunt, & contra Servatoris nostri mandatum iis, quos ex mero praeiudicio *Haereticos* appellant, *fidem nullam servandam esse volunt.*

Nihil alienius a nobis esse potest. Omnes theologi nostri, omnes, qui controversias conscientiae tractant, *docent esse servandam*; atque si unum alterumve e nobis exerrantem repererit, ego alios tricenos nominabo impetrabiles: & primae apud nos notae scriptores nominabo, qui omni hominum generi fidem sancte servandam editis libris docuerunt. Idem sentiunt & profitentur omnes Vniversitates Ordinis nostri. *Balbinus* l. c.

207. *Subtiliter* enim *cum ils disputant.*

Inquirunt enim *in eos.* Ipse *auctor* in Praefatione.

377. Iudaeos strenue Pontificii imitantur, qui *Traditiones* sacrae Scripturae aequant.

Traditiones *divinas & apostolicas. Concilium tridentinum* Sess. IV. p. 7.

Sam. Frid. *Brenz*, osterberga-suevus, Iudaeis parentibus prognatus, atque in religione iudaica educatus, cum uxore autem & duobus filiis post informationem in religione christiana baptizatus A. 1610. Feuchtwangae in territorio serenissimi Marchionis Brandenburgo-onoldini, cui & primum servivit inter equites levis armaturae, deinde autem illustrissimo Comiti oettingensi, unde & *Oettingensis* vocabatur, vixit initio saeculi XVII. Vide *ipsius* Dedicationem & Praefationem.

Salomon *Zevi*, offenhusensis, sub Schenckenstein, iudaeus, non quidem e doctissimis, blandis etiam verbis saepius demulcere nos, palpoque decipere conatus, ita tamen Apologiam instituit suam, ut peritissimus rerum iudaicarum Wulferus p. 392.

pu-

publice fateatur, se multa inde didicisse; nec invitum ei, si viveret, præmium persolutum. Ille vero propter hanc Apologiam multa adversa atque iniqua a Iudæis passus est, ita ut ad incitas redigeretur, & extrema conflictaretur pauperie: immo Ratisbonæ in fimeto, omni a popularibus suis auxilio destitutus, ore fisso, ut aiunt, confessio, miseram animam interclusit dicam? an exhalavit. Ille quidem germanicæ etiam editionis suæ, litteris nostris descriptæ, meminit, sed, quod mirum, nulla eius memoria, nullumque vestigium amplius superest. Vide *Zevium* in Præfat. & *Wulferum* in Dedicatione, atque in Animadversionibus p. 390. 391. 392.

Isaacus *Viva* claruit sæculi XVII. medio, teste I. C. *Wolfio* Biblioth. hebr. p. 654.

CXXXIV.

Don Isaaci ABRABANIELIS משמיע ישועה sive Præco salutis, in latinam linguam conversus ab Ioanne Henr. *Maio*, filio. Francofurti 1711. Præmittitur Vita auctoris, ab interprete collecta, adiiciunturque Emendationes textus rabbini. Præconem autem salutis vocatur hic liber, quia in eo collecta & exposita sunt loca Scripturæ V. T. in quibus, ut auctor in Præfat. p. 9. scribit, prædicitur salus Iehovæ, cum exstructione templi divini.

Io. Henricus *Maius*, filius theologi giessensis cognominis, natus Durlaci A. 1688. die 11. Martii, in prædicta academia græcarum orientaliumque linguarum professor publicus, vir omni litteratura excultus, & præclaram inter eruditos famam nactus, dedit Observationes sacras, quibus diversa utriusque testamenti loca ex linguarum indole & antiquitatibus potissimum illustrantur, & alia plura.

R. MOSE Ben Maimon הלכות ציצית sive Iura fimbriarum, latine reddita, notisque illustrata a Io. Henr. MAIO, filio. Francofurti 1710.

Eiusdem MAII Dissertatio epistolica de haustu aquarum e fontibus salutis, ex Ies. 12, 3. (Giessæ 1710.) Nimirum docet, hoc loco respici ad modum festos olim tabernaculorum dies celebrandi, in primis vero ad libationem aquarum tum festam, & singularem lætitiam, qua illo tempore Iudæi exsiliebant.

Pauli Frid. OPITII Commentarius de custodia templi nocturna. Kilonii 1710. In quo docet, templi custodes fuisse Sacerdotes & Levitas, & Sacerdotes quidem in III. Levitas autem in XXI. locis excubias egisse: pariterque multa sacra V. & N. T. illustrantur.

Paulus Frider. *Opitius*, Henrici filius, in academia kiloniensi linguarum orientalium professor tam celebris est, ut in eo habeamus parentem quasi redivivum.

Io. Iusti LOSII Discursus de successiva corruptione Iudaeorum. Wernigerodae (1711) Breviter; sed non sine luculentis observationibus, partim ad detegendam Iudaeorum ανακολογίαν, partim ad confirmandam veritatem fidei christianae, ut periculo ipsorum edocti discamus cautius agere, apprime faciendis, institutus, delineatus, & ad ulteriorem meditationem piis & eruditis propositus.

Io. Iustus *Losius*, hildeshemensis, philos. magister, aliquandiu regimen gessit scholae wernigerodanae, deinde autem ultro illud deposuit, atque nunc privatus vivit Kilonii.

Hermanni *von der* HARDT Aenigmata Iudaeorum religiosissima maxime recondita. Helmstadii 1705. Sunt varia Programmata, in quibus indicat, voti, desiderii, spei iudaicae animam, intimaque pectoris penetralia speciosissimis amuletis clausa esse. Ipse etiam quaedam aenigmata adscripsit pro anno 1706.

EIUSDEM Moses von seinem ende: Moses ante finem suum, sive Explicatio cantici Mosis *Deuter.* 32. In Praefatione docet, ex Mosis libris, tanquam antiquissimis, summam sapientiam petendam, atque hoc Carmen illustrissimum esse commentarium in omnes secutos Prophetas.

EIUSDEM Commentatio de iuramento per dextrae carpum, non per femur. Helmstadii 1711. Hoc agit, ut demonstret, vocem ירך Gen. 24, 2. & 27, 29. non femur denotare, sed dextram. Vide *Narrat. innoc.* A. 1711. 383. & *Gundlingiana* T. I. 313.

CXXXV.

Campegii VITRINGA de Synagoga vetere Libri III. Franequerae 1696. Quibus tum de nominibus, structura, origine, praefectis,

fectis, ministris & factis Synagogarum agitur, tum præcipue formam regiminis & ministerii earum in ecclesiam christianam translatam esse demonstratur; cum Prolegomenis, in quibus necessitas & utilitas huius tractationis commendatur, operaque datur, ut evincatur, exercitium religionis ecclesiæ christianæ multo propius accedere ad formam cultus divini, ut celebratus est in synagogis, quam ad λειτουργίαν templi. In quo tamen dissentientes habet Iac. *Usserium* & Iacob. *Rhenferdium*. Atque hoc scriptum natum est ex lite, quæ clarissimo auctori intercessit cum Rhenferdio atque ex edito suo Archisynagogo: cum enim antagonista ei opposuisset Archisynagogum αὐτοκατάκριτον, hoc inde evenit, ut auctor existimaret, necessarium esse, ut sententiam suam de conformitate regiminis ac ministeriorum Synagogæ & Ecclesiæ, ab adversario suspectam redditam & proscriptam, tum clarius explicaret, tum fortius assereret atque adstrueret, mutatis aut omissis, quæ in priore Dissertatione ipsi displicebant. *Acta erudit.* A. 1696. 66.

Pag. 920. VII. illi œconomi ecclesiæ hierosolymitanæ, qui ab Apostolis ordinati sunt ad ministerium mensarum, *longe alii fuerunt* a diaconis, de quibus Paulus loquitur in Epp. ad Timoth. & Philippenses.

Fuerunt iidem, & repræsentarunt eos, qui Hebræis dicebantur *Gabbaim*, seu collectores eleemosynarum in Synagoga. *Gundlingiana* T. I. 130.

CXXXVI.

Caroli SIGONII de Republica Hebræorum libri VII. Annotationibus illustrati a Io. *Nicolai*, Lugduni Batavorum 1701. Altera editio, eaque auctior & emendatior. In VII. istis libris tractatur de forma Reip. hebraicæ, locis, diebus, ritibus & personis sacris, de Consiliis & iudiciis, denique de Magistratibus. Cumque matura auctoris ætate conscripti videantur, infimis eius commentationibus minime sunt accensendi. Nec tamen dubitat scribere *Buddeus* in Introduct. ad histor. philos. Ebræorum p. 404. *Sigonium* quidem, *Cunaeum*, *Bertramum*, *Menochium* & *Reinecium* de Rep. Ebræorum commentatos esse, sed hos omnes, si dicendum, quod res sit, a prudentia civili non satis instructos, ieiune nimis in hoc argumento versatos esse. Recensionem autem huius operis invenies in *Actis erudit.* A. 1702. p. 61.

Caro-

nem de ſtatuis & aris, Obſervationes ſelectas ad loca ebræa N. T. Coniecturas de tecto ſabbathi ad 2. Reg. 16, 18. Periculum criticum, & Periculum phœnicium, & poſtquam ſtomacho pedibusque laborare cœpit, ac vires defecerunt, exſtinctus eſt cœlebs A. 1712. cum annos vixiſſet 58. *Muſeum novum* T. III. 269. *Acta eruditorum germanica* T. II. 648. *Hiſtoire critique de la Rep. des lettres* T. III. 258. *Wolfius* in Notis in Caſauboniana 318. *Relandus* Palæſtinæ p. 392. Opera eius iunctim edita ſunt anno 1722. & recenſentur a *Clerico* T. XVII. de la Biblioth. anci. & mod. p. 85.

EIVSDEM Specimen animadverſionum in V. CL. Decemviros otioſos. Franequeræ 1688. In quo, uti quidem titulus habet, frequens Decemvirorum cum Archiſynagogo & ſe ipſis pugna oſtenditur, & viri CL. (per quem Campegium *Vitringa* intelligit) querelæ & criminationes refelluntur, gaudiaque & triumphi conturbantur.

EIVSDEM Diſpoſitio ſcholaſtica argumentorum de morte fidelium. Roterodami 1698. In qua negatur, idque contra H. A. *Roëllium*, profeſſorem franequeranum, afflictiones temporales & mortem fidelium eſſe pœnam proprie dictam. Vide iterum *Benthem*, Stat. eccleſ. & ſcholar. holland P. II. 108.

CXXXVII.

Danielis CRAMERI Arbor hæreticæ conſanguinitatis. Argentorati 1623. Eſt hæreſiologica deſcriptio, in qua præcipuæ hæreſes veterum ex uno poſt N. C. principio deductæ, in IV. claſſes dirimuntur, explicantur, refelluntur, & ad duo antichriſtianiſmi ſumma capita revocantur. In calce addita eſt centuria Sententiarum, ex Patribus collectarum, de abuſu philoſophiæ. In Prolegomenis autem ſermo fit de hæreſi, eiusque cauſis, effectis, cognatis, vitatione & ſignis hæreticorum, fundamento fidei & quomodo in id impingatur, de tractatione hæreticorum, & an ſint occidendi? de blaſphemis & Iudæis, quomodo illi puniendi, & num hi tolerandi in Republica? de inquiſitoribus hæreticæ pravitatis, an & quomodo cum notoriis hæreticis converſandum? de fide hæreticis ſervanda, lectione librorum hæreticorum, & diviſione hæreticorum. Arbor hæc radicem ponens in Simone mago, in æs inciſa, & primæ Bibliorum vinarienſium editioni cum expli-

plicationes insertæ, non vero a Glossatoribus confecta fuit; sicut Io. *Musæus* in Præfatione in Vindicias istorum Bibliorum contra Erbermannum ostendit p. 21.

Dan. *Cramer*, natus Retziæ in Nova Marchia, Martini pastoris ibidem filius; Iac. *Capitonis*, Dunc. *Liddelii*, *Huberi*, *Gesneri* & *Hunnij* discipulus, Oligeri Rosenkranzii, Proregis Daniæ, informator, philosophiæ magister, & absoluto in Daniam itinere, in academia wittebergensi professor Organi aristotelici extra ordinem, deinde archidiaconus, tandemque mitra doctorali ornatus, pastor ecclesiæ Marianæ apud Stetinenses, illustris pædagogii professor & inspector, Consistoriique adsessor ecclesiastici, vir de Christi ecclesia meritissimus, & tam fidelis doctor, quam acer disputator, (scripsit enim contra sic dictos Calvinianos, Pontificios, Photinianos ac Schwenckfeldianos, nominatim contra *Stevartium*, Frider. *Beurhusium*, Iac. *Gretserum*, Pet. *Scargam*, Iesuitas braunsbergenses, & Christ. *Pelargum*: ut taceam, eum edidisse varia philosophica, Orationes, Disputationes, Scholam propheticam, & Explicationem totius S. scripturæ, in qua potissimum applicationem practicam attendit) obiit anno 1637. postquam inter vivos exegit annos ferme 69. *Witte* Memor. theolog. p. 411. & Car. *Arndius* Continuat. Biblioth. Mayer. biblicæ p. 22. Quibus adde *Crenium* Præfat. in Fascem II. p. 36. & *Kœnigium* Biblioth. V. & N. 219. quorum ille eum vocat magnum theologum, omnique sua laude maiorem longe, hic historicum, philosophum, poëtam, oratorem, & theologum eximium.

Gebh. Theodori MEIERI de recondita veteris ecclesiæ theologia, & solenni sacrorum, coram profanis, & nondum initiatis, occultatione Commentarius. Helmstadii 1679. In quo docet, non esse religionem, quæ non habeat sua arcana sacra: disciplinam silentii ex ethnicismo in ecclesiam christianam traductam, & quidem tacitis moribus: viguisse maxime sæculo IV. & V. modum sacra occultandi fuisse quadruplicem, ut nimirum fieret non initiatos abire iubendo, fores ecclesiæ præcludendo, sacra in sermonibus reticendo, eave obscurius proponendo: caussas illius occultationis non tam ab obiecto, quam subiecto petendas, easque fuisse 1. periculum, uti credebant, scandali & contemtus. 2. ad venerationem mysteriis conciliandam. 3. ut eorum cogno-

scen-

scendorum desiderium excitarent. 4. ob quorundam sublimitatem. 5. disciplinæ tunc usitatæ caussa: occultationem & reticentiam sacrorum veteribus usurpatam, in factis potius, quam in regulis fuisse positam: nec illam iuvare Pontificiorum dogma de traditionibus, & mussitatione verborum in S. cœna.

EIVSDEM Historia religionum. Helmstadii 1697. Christianæ videlicet, iudaicæ, gentilis & muhammedanæ, a condito mundo ad nostra usque tempora, edente Phil. Ludov. *Bœhmero*, Moralium tunc temporis professore ordinario. Atque hoc scriptum recensetur in *Actis erudit.* A. 1698. 242.

Pag. 311. Alexander VII. Papa primus per tot secula inter ipsos Pontificios agitatam controversiam nostra memoria *determinavit*, definiens immaculatam conceptionem Mariæ absque ullo peccato.	*Prohibet condemnationem* eorum, qui statuunt, Mariæ conceptionem non fuisse immaculatam, *negatque expresse, a Romana ecclesia id esse decisum, vel decidere se velle, aut intendere.* Vide *eius Constitutionem* apud F. V. Calixtum de immacul. concept. B. Mariæ virg. p. 134. & *Considerat.* nostram controvers. cum Romano-Catholicis p. 25.
314. Homines existimarunt, esse Deos æternos ac primos Solem & Lunam: quorum illum *Osirin*, hanc *Isin* appellarunt.	Illum *Osiridem*, hanc *Isidem*.
327. Prior pars Talmudis facta est *post* annum Christi *quingentesimum*; posterior *post* annum a Christo *sexcentesimum*.	Prior *circa annum Christi* 189. posterior *circa annum quingentesimum*. *Buxtorf.* de abbreviat. hebr. 229. *Surenhusius* præfat. in Mischnæ P. I. **.

Henrici RIXNERI Liber de veterum Christianorum circa S. eucharistiam institutis ac ritibus. Helmstadii 1671. Qui XI. absolvitur capitibus, quorum 1. docetur, S. eucharistiam die dominico, festis, aliisque diebus, sæpe etiam quotidie administratam.

tam. 2. ieiunis, & potissimum mane, aliquando tamen etiam post cibos, & vesperi datam. 3. tum in publicis conventibus, tum privatim. 4. dignos tantum ad eius participationem admissos, non autem lapsos, nisi acta pœnitentia, editaque confessione. 5. offertorio præmissam lectionem scriptorum apostolicorum aut propheticorum, & orationem præpositi, seu, uti nos loquimur, concionem, nec non missam catechumenorum, pœnitentium & energumenorum. 6. fideles dona attulisse ad S. mensam, videlicet panem & vinum. 7. oblatione finita fideles precibus intentos fuisse, dehinc sacerdotes & laicos manus lavisse, mutuisque se osculis salutasse, ac denuo diaconum exclamasse, ne quis remaneret catechumenus, auditor, infidelis, hæreticus. 8. sacrificantium habitum sive vestitum fuisse peculiarem, communicantium mundum; panniculos, quos *pallas sacras*, *pallas corporales*, seu *corporalia* vocabant, impositos sacris symbolis; patellis usos ad distribuendas panum particulas, & scyphis seu calicibus, initio vilioribus, deinde pretiosioribus, ad vinum benedictum porrigendum; canales etiam, ex superstitione, & propter periculum effusionis, calicibus adpositos, ut populus inde potum hauriret. 9. communionem celebratam mutua sacerdotis ac populi salutatione, adhortatione ad erectionem cordium, recitatione orationis dominicæ ac verborum institutionis S. cœnæ, & psalmorum atque hymnorum cantione. 10. peracta eucharistia secutam gratiarum actionem, & benedictionem missionemque populi: diaconos partem consecrati panis vinique ad absentes pertulisse: aliquid etiam consecratorum illorum reconditum & asservatum: oscula repetita: ditiores contribuisse pecuniam, & apud præpositum deposuisse, unde viduis, pupillis & egenis subsidium esset: panem precibus sanctificatum, sed non consecratum, quem εὐλογίαν Græci & ἀντίδωρον vocabant, inter populum distributum, immo & inter ipsos communicantes, eundemque missum ad alias paroecias, atque ad peregrinos & absentes, dilectionis & unitatis fidei testandæ caussa. 11. ut adultis, ita infantibus alicubi statim post baptismum, ægrotis item ac morti vicinis administratam fuisse S. cœnam: orationes quoque & missas pro defunctis institutas; sed panem sacrum cum fidelium cadaveribus nunquam sepulcris illatum, in iisque reconditum.

Henricus *Rixner*, helmstadiensis, *Stahlii*, *Zeisoldi*, *Prischmuthi* & *Slevogti* in philosophicis, Io. *Maioris* autem, Io. *Musei* & Christiani *Chemnitii* in theologicis discipulus, in patria academia Metaphysices & Physices, deinde etiam Theologiae, impetratis honoribus doctoralibus, professor, tandemque templi cathedralis ad S. Martini, quod Halberstadii est, pastor primarius, Electoris brandenburgici consiliarius ecclesiasticus, & ecclesiarum Principatus halberstadiensis superintendens generalis, luci publicae donavit Instructiones theologiae moralis, Historiam sacram N. T. a nato Christo usque ad canam & declivem seculi XVII. aetatem, & multas Disputationes, inter quas eminent tres, una videlicet de petitione principii, contra Melch. *Cornaeum*, secunda, opposita D. Sam. *Pomario*, de incarnatione Flii Dei, tertia de sacri calicis usu pro laicis, & malo hypochondriaco afflictus, calculique doloribus cruciatus supremum diem obiit A. 1692. aetatis 58. *Pipping* Memor. Theologor. p. 459. Io. *Moller* Isag. ad histor. cimbr. P. II. 489.

EIVSDEM de laica & peregrina communione Liber: cum Discursu de communione praesanctificatorum. Helmstadii 1672. *Laica communio* auctori nostro est ordo & status laicorum: in communionem igitur eiusmodi redactus dicebatur sacerdos, qui ob delictum aliquod ex ordine clericali deturbatus atque eiectus erat. Si vero pro communione de S. coena accipias, laica appellatur, quando quis tanquam laicus, seu in statu laico sacra symbola accipit. *Communio peregrina* erat clericorum peregrinantium, qui, si litteris formatis instructi erant, eucharistiae poterant fieri participes; sin, humaniter tractabantur, & iuxta cum ceteris orare poterant, sed a sumtione eucharistiae excludebantur, & utrique ab eius administratione. Si vero communio peregrina domesticis clericis imponebatur, erat species censurae ecclesiasticae, sive suspensio ab officio sacro. Ceterum *Praesanctificatorum communio* dicebatur illa, quando tempore quadragesimali symbola non eo, quo sumebatur, die, sed vel sabbato, vel dominica, consecrata fuerant. Haec autem praesanctificatorum communio minime probat iuvatve doctrinam de communione sub una.

EIVSDEM Tractatus de usu Metaphysicae. Helmstadii 1694. Quo principiorum primae philosophiae in controversiis ac dogma-

dogmatibus theologicis usus & abusus succincte ostenditur. Non ipse eum auctor edidit, sed alius post eius obitum, attestans in Praefatione, horum scriptorum intelligentes sic iudicare, *ἀκρι-βείαν* doctrinae, & exactae industriae laudem, quae in aliis B. auctoris libris deprehenditur, huic scripto minime deesse.

CXXXIIX.

Christophori ANGELI Enchiridium de statu hodiernorum Graecorum, e graeco in latinam linguam translatum, & annotationibus illustratum a Georgio *Feblavio*. Lipsiae 1671. Editio priore, quae A. 1655. prodierat, & graeco textu carebat, locupletior: agiturque hic de constitutione hodiernorum Graecorum, censu, puerorum decimatione, IV. quadragesimis, differentia trium ieiuniorum, modo exordiendi ieiunium Magnae quadragesimae, dominica nona & octava ante pascha, quaternariis & praeparationibus atque orationibus totius anni, de pane sacro, diversis ieiunii speciebus, de diebus, quibus non solent ieiunare, de Arzeiburtz, diebus renovationis, festo Pentecostes, ordinatione sacerdotum, modo orandi, confessione, usu S. synaxeos, baptismo, cum excommunicatione, montis translatione, monachis, eorumque sectis sive ordinibus, vestitu, virtutibus, ieiunio, quadragesimis, vigiliis, poenitentia, origine, & modo initiandi; de lege Dei, modo celebrandi pascha, vita summorum sacerdotum, de metropolitis, episcopis, sacerdotibus, diaconis, ratione, quam monachi dormiendo observant, & exorcismo. Epistola dedicatoria libro subiungitur, in eaque adferuntur testimonia virorum eruditorum, qui hoc auctoris institutum adprobarunt & laudarunt, ac diluitur gloriatio de consensu Orientalium & Copto-Aegyptiorum cum Latina ecclesia, Epistolaeque adduntur insignia & copiosa Annotata.

Epistolae dedicat. pag. 3. Ioach. *Hildebrandus*, Superattendens *brunsvicensis*. | Generalis superintendens *cellensis*.

Christophorus *Angelus*, peloponnesius, a Turcis propter fidem christianam tam dirum in modum flagellatus, ut per integrae horae spatium quasi exanimis iaceret, claruit anno 1618. scripsitque Cantabrigiae librum suum de ritibus ecclesiae graecae stilo sim-

simplici & humili, omnique ornamento destituto, ut refert *Heineccius* de statu præsente Ecclesiæ græcæ p. 229. A Thoma *Smith* de Ecclesiæ græcæ statu hodierno p. 166. sive M 3. vocatur scriptor non omnino in explicandis Græcæ ecclesiæ ritibus contemnendus; sed Leo *Allatius* lib. 3. de Eccles. oriental. & occident. consensu c. 17. eum accusat, quod in gratiam hæreticorum (sic Reformatos vocat) multa reticuerit, pleraque inverterit, alia quoque mendacio diffamaverit; quæ tamen sine ignominia occultare non potuit, utcumque palam edixerit. Idem *Angelus* dedit encomium Angliæ, & Tractatum de apostasia ecclesiæ & homine peccatore. *Lexicon. univ. histor.* P. I. 142.

Georgius *Feblavius*, dantiscanus, ad D. Mariæ in patria ecclesiastes, præter studium, quo in antiquitates, cum sacras, tum profanas, ferebatur, singulari facundiæ laude florens, edidit Concionem de stellis, aliamque de parheliis, Orationes funebres complures, & Speculum muliebre spirituale, obiitque anno 1642. cum vixisset annos 48. *Charitius* de viris eruditis Gedani ortis p. 72. *Wittis* Diar. biograph. Gggg 3.

CXXXIX.

Onus ecclesiæ. 1620. Opus compilatum fuit anno 1519. a quonam? a IOHANNE, ut aiunt, episcopo chemensi; primumque editum Landshuti A. 1524. ac postea Coloniæ 1531. In eo taxantur vitia omnium inter homines ordinum, & periculum a Turcis imminens, tanquam pœna ab irato Deo, oculis lectorum exponitur, ut cuncti vitam suam emendare, Deique vindictam declinare studeant. Est itaque liber, qui potissimum moralia tractat, nec Lutheranos dimittit intactos. Vide de eo *Placcium* de anon. p. 144. & *Narrat. innoc.* A. 1713. 177.

Iohannes episcopus chemensis floruit in pueritia sæculi XVI. cum Carolus, Ferdinandi filius, eligendus esset ad gubernandum Imperium romano-germanicum; sed ubi? in Gallia ne, ut Sebastianus testatur *Meyer*, theologus bernas? an in finibus terræ salisburgensis ad lacum Chiemum, (zur Chiem-See.) Hoc sane videtur *Gerhardo* in Confess. cathol. procem. c. 3. *Oleario* Abac. Patr. 346. *Crenio* Animadv. P. IV. 89. & *Heumanno* de anon. & pseudon. 151.

Matthiæ

Matthiæ ZIMMERMANNI de presbyterissis veteris ecclesiæ Commentariolus. Lipsiæ 1704. In quo multa præmittit de presbyteris veteris ecclesiæ, atque earum officia ostendit fuisse, ut 1. coniugium inituris, æque ut Episcopi, Presbyteri & Diaconi, consiliis suis præsto essent. 2. ut imperitas & rusticas mulieres ante baptismum in rudimentis christianæ doctrinæ informarent. 3. ut pœnitentes exciperent. 4. ut carceratorum curam susciperent. 5. ut in ecclesia solemniem cum Clero psalmodiam canerent. 6. ut mulieribus, baptismi tempore, adessent, cum nudandum esset corpus. Tandem vero, propter varias corruptelas & vitia abrogatæ sunt, ut diaconissæ. Sicut & VRBANVS papa IIX. Iesuitas suppressit A. 1630. Postea auctor, cuius iam mentionem supra fecimus p. 200. aliqua tradit de mulieribus Beguinabus.

Io. FRIDERICI Liturgia vetus & nova. Ienæ 1704. Sive collatio rituum liturgicorum ecclesiæ christianæ priscæ & hodiernæ. Atque ita disserit auctor de origine & natura liturgiæ sacræ, de ritu orandi, catechizandi, concionum sacrarum, baptizandi, S. cœnæ, pœnitentiæ, consecrandi verbi divini ministros, impositionis manuum, consecrandi templa seu ædes sacras, fideles ad sacros conventus convocandi, celebrationis festorum dierum, cantus ecclesiastici, inclinationis ad nomen servatoris Iesu Christi, signi crucis, ieiunii ob publicas calamitates instituti, sacrarum imaginum, nuptiarum, sepulturæ, parentationis & memoriarum martyrum, benedictionis sacerdotalis in fine sacrorum apud veteres Christianos, deque analogia veteris ecclesiæ rituum. Opusculum hoc, si auctores *Narrat. innoc.* A. 1704. 528. audias, est succinctum nec nisi potiores res ex melioribus & maioribus ostendit auctoribus. Interdum etiam doctæ digressiones intermiscentur, ut, de Interim & dissidio Flaciano. Index plenitudine & singulari se accuratione commendat, eique omissa & errata scito modo inserta sunt. Sed in Tomo IX. *Bibliotheca nova* p. 837. ex Memoriis *Trevoltiensium* refertur, longe eos aliter iudicasse: nec mirum, si attenderis, quid efficere possit religionis diversitas.

Ioannes *Friderici*, natus Plaviæ apud Variscos A. 1654. Nonis Sextilis, in philologia & philosophia instructus ab academiæ lipsiensis Professoribus *Feller* & *Albertis*, in theologia a *Rappolto*,

Scherzero, Oleario, Carpzovio, Rivino & Ittigio ficut poft impetratos honores magifteriales, in ienenfi univerfitate, a *Baiero, Bechmanno, Musaeo & Goezio*, primum vocatus fuit ad paftoratum ecclefiæ Benahufanæ in Hennebergicis, deinde in paroeciam, quæ Brifnitiæ Dominarum eft, & ephoriam in Dynaftia tautenburgica adminiftrandam translatus: in quo munere per V. Olympiadas defatigatus, & ex doloribus podagræ multa perpeffus, divina affiftente gratia, adhuc perfiftit. Concinnavit, publicique iuris fecit IOANNIS FRIDERICI, Saxoniæ Electoris, Hiftoriam, Orationem de pace, quam Chriftus e fepulcro fuo nobis attulit, & Confeffionem paulinam de Chrifto θεανθρώπῳ, ad Rom. 9, 5. Varia etiam Stromata ex civili & ecclefiaftica hiftoria collegit, quæ de veritate funt fufpecta, & L. teftes veritatis euangelicæ, qui ante, fub, & poft reformationem vixerunt; atque hæc bina opufcula in fcriniis præftantiffimi auctoris delitefcunt.

Georgii Henr. GOETZII Schediafma de converfis Pontificiis ex lectione librorum Lutheri, lutheranorumque Doctorum. Lipfiæ 1705. Refert autem, ex lectione librorum Lutheri converfos effe Frid. *Myconium*, Mart. *Bucerum*, Henr. *Stolonem*, Cafp. *Guttelium*, Matthiam *Waibelium*, Io. *Knipftrovium*, Io. *Bugenhagium*, Henr: *Bullingerum*, Io. *Riedingerum*: ex lectione autem librorum Lutheranorum, I. R. W. Fran. Leopold. *Reisfingium*, Petr. Paul. *Vergerium*, Io. *Samfonium*, Andr. *Zieglerum*, *iuvenem* quendam ofnabrugenfem, Chriftoph. *Groffpitfchium*, & Franz. *Albanum*.

Georg. Henr. *Goetz*, S. theol. D. & antehac Annæ-montanus, nunc lubecenfis fuperintendens, quamvis parum otii habeat a plurimis laboribus ecclefiafticis, fubinde tamen nova fcripta producit, quibus in orbe erudito confpicuum fe exhibeat. Habemus ab eo Exercitationem de Cornel. *a Lapide* Commentariis in Scripturam facram, varias obfervationes theologicas, Problema theologicum, num Maria Filium Dei pariens obftetricis opera fuerit ufa? Sed quid eius Meletemata recenfere incipio, cum ille, ut in *Museo libror. nov.* T. IV. 534. fpes fit, ea iunctim fit editurus, atque in III. diftributurus partes, nempe in Biblica, Moralia & hiftorico-literaria, atque Hiftorico-theologica?

Iohannis FAESII Lucubrationes in Bullam iubileam anni 1701.

1701. Clementis XI. Papæ. Helmstadii 1705. Sicut auctor in Prooemio de Iubileis academicis verba facit, eaque in beneficiorum a Deo & benignis Nutritoribus acceptorum memoriam recte instituti pertendit, & in gratiam iubilei Academiæ vitembergensis hoc scriptum formavit, ita ex quovis fere vocabulo Bullæ occasionem captat commentandi, longasque digressiones faciendi. Recensetur in *Actis erudit.* A. 1703. 7. Vnde iudicandum, an editionis annus supra indicatus recte se habeat, nec ne.

Ioannes *Faës*, luneburgensis, natus A. 1646. 11. Febr. B. *Callixtii*, G. *Titii*, F. V. *Calixti*, *Meieri*, *Conringii*, *Sauberti*, & *Vffelmanni*, professorum academiæ Iuliæ, discipulus, primum steigerbergensis in Comitatu hoiensi superiori, deinde mindensis, tandem stadensis ecclesiæ pastor, atque ab anno 1699. eiusdem Ministerii senior, scribendis libris atque tractatibus admodum fuit deditus: eius enim sunt Exercitatio de vulneribus Christi, liber de iubileis Pontificum romanorum, Animadversiones in *Gyraldi* libellum de sepulcris & vario sepeliendi ritu, Notationes in *Titii* Commentatiunculam de morte, Christus incœnatus, & Obelus peregrinitati communionis peregrinæ Phil. Io. *Tilemanni* fixus, Io. *Doughtei* Liber de calicibus eucharisticis, cum Præfatione, Marginalibus & Mantissa e MS. Libri III. de hebdomade magna, Anatome Bullæ iubileæ universalis A. 1700. ab INNOCENTIO XI. promulgatæ, & sermone vernaculo editæ variæ Conciones, ac Libelli devotionis: ne quid dicam de carminibus, atque ineditis plurimis. Io. Henr. *Von Seelen* Stadæ literatæ p. 36.

Dorothei SICVRI Origo atheismi in Pontificia & Euangelica ecclesia. 1684. In Pontificia quidem ecclesia originem atheismi arcessit 1. ab informatione in profanis studiis, & quasi exilio studii pietatis, Scripturæ & theologiæ, immo & ipsius Catechismi romani, 2. theologia hominibus de plebe, & obtusi ingenii relicta. 3. Papæ conniventia ad peccata Potentium, vel in totius orbis oculos incurrentia. 4. prohibitione & suppressione librorum orthodoxorum: in Evangelica autem, 1. a iuventutis & scholarum neglectu. 2. Ministerii ecclesiastici contemtu. 3. mala concionandi ratione. 4. totali omnium cærimoniarum abolitione. Scriptum hoc est grave, pium & utile: at cuius auctoris? si anagramma

solvis, Dorotheus Sicurus est Theodorus CRVSIVS: de quo vide P. IV. 287.

Hoc firmiter mihi persuadeo, *neminem doctrina & eruditione praestantem virum* in castra Pontificiorum, solius & nudae religionis, conscientiae tranquillandae ergo, ullum citra alium respectum, abiturum esse.

Exempla contraria praebent Nicolaus *Steno*, Io. Georg. *Raetenbeck*, Io. Phil. *Pfeiffer*, & *plures* alii.

* Frid. Ernesti KETTNERI Exercitationes historico-theologicae de religione prudentum, Ienae 1701. Per Religionem prudentum autem intelligit eam, qua quis ea, quae sibi congrua videntur & commoda, quam diu proficuum fuerit, credenda sibi proponit. Haec religio alias dicitur Religio magna, communis, politica, statistica, philosophica; quique ei addicti sunt, vocantur Libertini, Acephali, Deistae, & gallice Des grues, Les Forts, Les esprits-forts. Atque sic agit auctor de divisione, & caussis huius religionis, de locis & provinciis, ubi illa vel regnat, vel sedem habet, eique adscribit *Machiavellum*, *Bodinum*, *Grotium*, M. Ant. *de Dominis*, *Zwickerum*, Thom. *Browne*, *Lucianum*, *Spinosam*, *Hobbesium*, & Systema religionis *pontificiae*: praeterea vindicat quaedam miracula, in SS. litteris indicata, ac postremo remedia proponit contra morbum istius religionis. De auctore diximus P. IV, 58.

EIVSDEM Schrifftmaessig bedencken, Iudicium Scripturae sacrae conforme de religione eclectica. Ienae 1702. Religio autem eclectica illi dicitur, qua eruditus ex omnibus religionibus id, quod optimum ipsi videtur, eligit, nec tamen vel plene, vel aliqua ex parte ad sectam aliquam transit, eique se adsociat. Huic Iudicio subiungitur mea Io. *Fabricii* de Theologia eclectica Dissertatio, quae alias exstat in Amoenitatibus meis theologicis p. 304.

CXL.

Georgii MOEBII Tractatus philologico-theologicus de oraculorum ethnicorum origine, propugnatione, & duratione. Cum II. Dissertationibus A. 1660. & cum vindiciis contra Antonium *Van Dale*, Lipsiae 1683. Secunda & auctior editio, postquam prior com-

comparuerat A. 1657. Varia hic simul exponuntur oraculorum, tam divinorum, quam ethnicorum, genera; item, quænam celebriora olim extiterint oracula, & quibus in locis fuerint frequentata; quibus in partibus oracula ethnica cum divinis aliquo modo convenerint, & in quibus rursus ab iisdem maxime recesserint; & quanta diaboli futura cognoscendi sit præscientia. *Acta erudit.* A. 1685. 374. *Iournal des Sçavans* A. 1686. p. 257.

Georgius *Mœbius*, natus Lauchæ in Thuringia, a patre quidem, quod iam IV. filios ante ipsum natos studiis deditos aleret, rei oeconomicæ, sed a divina providentia sacris destinatus, Ienæ *Dilberri*, *Stahlii*, *Zeisoldi*, *Slevogti*, *Gerhardi*, *Himmelii*, Lipsiæ *Weberi*, *Hœpfneri* & *Kromayeri* discipulus, ea fuit modestia, ut quamvis primos in theologia honores consecutus esset, scholasticos labores subiret, gymnasiique martisburgensis regimen sibi imponi pateretur; atque ideo D. Gottfried *Cundisius* inter gratulantes ita ad eum scripsit: *Laudo tuam modestiam, qua hinc elucescit, quod officium scholasticum non detrectasti; quod suo loco satis honorificum est. Erit tempus, quo Patronus summus dicet: Amice, ascende superius.* Atque huic prædictioni eventus respondit: sequentibus enim temporibus factus est theologiæ doctor & professor primarius in academia lipsiensi, Facultatis theologicæ senior, ingenuæ cathedralis Ecclesiæ misenensis canonicus & thesaurarius, alumnorum electoralium ephorus, Academiæ decemvir, & præpositus Collegii paulini. Tandem vero laboribus senioque confectus placide desiit spirare A. 1697. cum vixisset annos 81. Vnde in eius obitum eleganter hoc modo lusit D. Io. Georg. *Neumannus*:

Desinimus nos esse viri, simul atque senectus
Exsangues reddit, qua rubuere, genas.
Non studiis poterat, nec duro frangier ævo
Mœbius, *at solo concidit ille die.*

Ad scripta, quibus inclaruit, sequentia sunt referenda: Vindiciæ Hutterianæ pro Compendio theologico D. *Hutteri* contra Mar. Frid. *Wendelinum*, Selecti canones theologici seu Theologia canonica, & Volumen dissertationum, in quibus disputat contra Henr. *Marcellium*, *Wendelinum*, D. Io. *Heinium*, *Salmasium*, *Bartholinum*, *Curcellæum*, Christianum *Beckmannum*, Ios. *Scaligerum*, If. *Casaubonum*, &

Ducem Saxoniæ *Henricum*. Plura dabit summe reverendus Pippingius in Memoriis theologorum p. 703.

Casp. SAGITTARII Liber de martyrum cruciatibus in primitiva ecclesia. Francofurti & Lipsiæ 1696. Hæc editio priore, quæ prodiit anno 1673. est auctior, sed in ea omissæ *Sagittarii* Dedicatio ad Henr. Hildebr. *ab Einsidel*, & Præfatio, in quarum illa gentem Einsidelianam, atque in primis prædictum eius fulgidissimum tunc lumen iustis laudibus effert, in hac argumentum libri præter eius scribendi occasionem aperit, deque *Gallonii* libello eiusdem argumenti iudicat, & trigam promittit Commentariolorum, videlicet Notitiam historiæ martyrum, Libellum de honoribus martyrum, aliumque de Processu cum martyribus iudiciario, deque veris ac falsis persecutionum caussis: utque commentarioli hi perficiantur, & tandem aliquando lucem videant, operam se daturum spondet scriptorum sagittarianorum heres & promus condus Io. Andr. *Schmidtius*, novæ Præfationis auctor, & theologus helmstadiensis clarissimus. Tunc autem, cum Sagittarius librum de martyrum cruciatibus scriberet ederetque, ipse nondum erat professor ienensis, sed theologiæ doctorandus, & privatam agens vitam.

EIVSDEM de martyrum natalitiis in primitiva ecclesia Liber. Francofurti & Lipsiæ. Editio secunda & auctior: cum Præfatione I. A. *Schmidii*, qui in ea de amplitudine studii historiæ ecclesiasticæ disserit, item de Herib. *Rosvveydi* instituto omnia Sanctorum acta edendi, & Casp. *Sagittarii* delectatione in martyrum rebus investigandis. Ipsa autem tractatio constat VI. capitibus, in quibus agitur de nomine & origine natalitiorum martyrum, de locis, in quibus illa celebrata, de præcipuis ritibus, quibus fuere celebrata, deque precibus & conviviis in natalibus martyrum.

CXLI.

Fran. MASSARII in nonum Plinii de naturali historia librum Castigationes & Annotationes. Basileæ apud Frobenium 1537. Additur & hoc in fronte libri: *Quisquis de natura aquatilium ac remotiore piscium cognitione edoceri cupis, hunc Massarii commentarium eme & lege. Admiraberis laborem ac ingenium hominis candidissimi,* qui

qui longe maximam operam in his indagandis, ut studiosi iuvarentur, insumsit. In Præfatione dicit auctor, se tam diffusam materiam non quidem plene, maximam tamen eius partem tradidisse, *Plinii*que, quem vehementer laudat, librum cum vetustis exemplaribus, aliisque auctoribus diligenter contulisse, & in reliqua eius volumina, si Superi faverint, commentaturum esse. Beatus *Rhenanus* autem in Dedicatione testatur, *Massarium* non ex aliorum libris sua collegisse & exscripsisse, sed ipsa maria navigando perlustrasse, ut veram piscium notitiam sibi compararet.

Fran. *Massarius*, venetus, floruit in pueritia & adolescentia sæculi XVI. suaque peculiari industria, quam noscendis piscibus impendit, de re naturali & historica optime est meritus.

Lazarus BAYFIVS de re navali, item de vestimentis & vasculis veterum. Basileæ 1537. Sunt Annotationes seu commentarii in Leges Pandectarum, agentes de navibus, atque de auro & argento. Adiectæ etiam sunt figuræ navium, vestium, & vasorum; de quibus tamen monet Carolus *Stephanus* in Præfatione, non esse tantam iis fidem adhibendam, ut in marmoribus ad unguem effictas fuisse credas. Additur etiam Antonii THYLESII de coloribus libellus: nimirum ad supplendum ea, quæ Baysio in libro de vestimentis circa colorum varietatem dicenda fuissent. Adeo enim modestus & iustus erat Baysius, ut nollet auctorem, qui rem colorum elegantissime explicaverat, gloria ac luce sua spoliare, eamque in se transferre.

Lazarus *Baysius*, andegavensis, nobili ortus familia, eos in studiis litterarum, philosophiæ & iurisprudentiæ profectus fecit, ut excellentis litterati nomen mereretur, ac prudentissimus Rex FRANCISCVS I. ad varias & insignes legationes eius opera suo cum commodo uteretur. Isque primus fuit, qui de re vestiaria quid scriberet, atque ederet. Tandem mortuus est Parisiis, anno ætatis 60. *Sammarthanus* Elog. P. I. 15. *Ghilinus* P. I. 276. *Ferrarius* Præfat. in libros de re vestiaria, *Morhof* Polyh. lib. V. 232.-235. *Gravius* Epp. p. 340. *Museum novum* T. I. 740. *Erasmus* in Ciceroniano 1012. atque in Ep. 689. p. 806. ubi dicit, se exosculari hominis candorem, cum exquisita coniunctum eruditione.

Antonius *Thylesius*, consentinus, clarus sæculo XVI. scripsit de

de coronarum generibus apud antiquos, deque urinis, & varia erudita Poëmata, inter quæ unum est de ortu Archintorum. *Frisius* Epit. Biblioth. Gesner. p. 68. & *Iovius* in Elogiis n. 122.

CXLII.

Octavii FERRARII de re vestiaria Libri VII. Patavii 1685. In fronte quidem dicitur: *Quatuor postremi nunc primum prodeunt, reliqui emendatiores & auctiores*; sed *Gravius* Ep. LV. p. 341. refert, priores tres prodiisse A. 1642. quatuor vero posteriores cum prioribus auctiores A. 1654. & *Crenius* Animadvers. P. III. 175. observat editionem hanc admodum esse vitiosam: idemque observabit quivis alius. Adiiciuntur 1) icones, quibus res tota oculis subiicitur. 2) Analecta de re vestiaria, sive Exercitationes ad Alberti *Rubenii* Commentarium de re vestiaria & lato clavo. Qui tamen in plurimis defenditur a *Gravio* in Epistola supra allegata, & *Colomesius* Opp. p. 428. cum *Gravio* l. c. & in Notis in Suetonium p. 381. fatetur, Ferrarium iusto acerbius Rubenium tractasse. 3) Dissertatio de veterum lucernis sepulcralibus. Atque hæc editio transiit in Tomum VI. Thesauri antiquitatum romanarum *Graviani*. De Is. *Casaubono* memoratur, eum promisisse peculiarem tractatum de re vestiaria, sed morte præventus præstare id non potuit: promisit & Cl. *Salmasius* amplissimos hoc de argumento commentarios, eosque absolvit, sed non publicavit; neque etiam Io. Bapt. *Lantinus*, senator divionensis, qui eorundem quidem edendorum spem fecit orbi litterato. Quamvis autem Ezech. *Spanhemius* Epist. III. ad Morellium p. 189. Ferrarium celebre hoc argumentum magis attigisse, quam pertractasse iudicet, & *Bæclerus* magnifice hoc de opere sentire se posse neget, immo difficiliora auctorem prætermisisse scribat; alii tamen præclarius de eo sentiunt: nam *Morhofius* Polyh. liter. lib. V. c. 2. §. 9. 232. opus vocat profecto doctissimum, & quod argumentum hoc haud vulgariter illustret: *Gravius* Ep. LV. p. 341. Ferrarium politiora & luculentiora, quam Baysium, de vestitu veterum prodidisse tradit: *Rubenius* c. 1. sui operis testatur, Ferrarium ita omnem de priscis vestibus materiam exhausisse, ut promissos a Casaubono & Salmasio de re vestiaria commentarios vix desideremus. Et *Almeloveenius* Biblioth. promissæ & lat. p. 122. quærit: Quis olim recte unquam de

de re vestiaria quidquam scripsit, antequam Octavius Ferrarius id argumentum doctissime pertractasset? Hæc encomia in memoriam & honorem viri disertissimi, grandis Lycei patavini decoris, amici veteris, quem vivum observavi (ut cum *Grævio* loquar) & nunc mortuum colo, adducere volui. Quibus adde, quæ Tomo II. operum Ferrarii variorum p. 193. 237. & 634. leguntur, & I. F. *Gronovium* in Rhodii Dissert. de ponderib. & mensur. p. 68. Neque tamen a nobis prætereundi sunt errores, a doctissimis viris observati.

Lib. I. c. 6. p. 13. *Sinus togæ duplex fuit.* Et Analect. c. 42. p. 141.	*Somnium est* ex eburnea porta. Io. Georg. *Grævius* Ep. LV. p. 357.
Duplex sinus probatur verbis Quintiliani: *Sinus* decentissimus, si aliquando supra imam togam fuerit, nunquam certe sit inferior. *Ille* qui sub humero dextro ad sinistrum oblique ducitur velut baltheus, nec fluat nec strangulet.	Pronomen *ille* non *pertinet* ad sinum, sed *ad balthens. Idem* p. 358.
Lib. II. c. 12. p. 164. *Torrentius* & Marcellus (Beroaldum) *more suo descripsere.* Sic & p. 184.	*Vereor, ne fidem* facere nobis possit. *Crenius* Animadverf. P. IV. 83. *Gravius* Epp. p. 176.
Lib. III. c. 12. p. 208. Nec aliud clavi fuere, quam purpuræ segmenta, sive frusta purpurea, ut sunt *capita* clavorum *rotunda:* unde & nomen traxere. Et in Analectis c. 1. p. 2.	Fuerunt *lineæ* purpureæ, ad instar fasciarum, *oblongæ quadratæ* p. 350.
Cap. 18. p. 234. *Mirum videri potest,* saltatores longis ac fluentibus tunica pallaque velatos.	*Non mirum videri potest,* si cogitetur, eos manibus potius, quam pedibus usos fuisse. M. Ant. *Madero* Præfat. in Calliachii Syntagma de ludis scenicis mimor. & pantomimorum p. 25.

Cap. 19. p. 237. Rem de amiculo Sylosontis samii, quo delectatus Darius, narrans Aelianus Variæ lib. IV. *ait ortum inde adagium*, Η Συλοσῶντος χλαμυς, Sylosontis chlamys.

Nihil ibi Aelianus neque de proverbio, neque de voce χλαμυς. *Crenius* Animadvers. P. III. 175.

Cap. 20. p. 244. *An vestis confici possit ex plumis*, haud scio.

Vsus ille plumarum est *apud gentes toto a nobis mari atlantico divisas. Crenius* P. IV. 86.

P. II. Lib. III. c. 2. p. 96. Poëta de Didone: *Sydonio pictam* chlamydem *circumdata* limbo.

Ego in tredecim, quos ad manum habeo, codicibus Virgilii IV. Aen. v. 137. ita lego: *Sidoniam picto* chlamydem *circumdata* limbo. *Crenius* P. III. 176.

In Analectis de re vestiaria, & quidem in Præfat. a 2. *Rubenii contradicendi studium* ubique eminet, ubique viris doctis obstrepit. Ita &c. 40.

Veri eruendi studium erat in Rubenio, sine maledicentia. *Gravius* p. 350.

Iuvenili ostentatione, in primi capitis epigraphe, hoc a se statui iactat, adversus Egnatii, Sigonii, Accursii, Lazii, Panciroli, Cuiacii, Budæi, Salmasii, Ios. Scaligeri sententiam, *quasi ipse solus sciat*, quod tot viri celeberrimi ignorarunt.

Verissimum tamen est, *illum solum scivisse*, quod doctissimi quique ante illum ignorarunt. Verum si hæc est ostentatio iuvenilis, quoties Ferrarius in hoc ipsum crimen incurrit! *Idem* 345.

Quæ omnia partim falsa sunt, ac *plane absurda*: si quæ autem recta, *ab aliis pridem & a nobis observata* & discussa.

Omnia qui possunt absurda esse, quæ scripsit Rubenius, cum vir fuerit, ut ipse Ferrarius fatetur in Analectis, tam eruditus? *Idem* 347.

A Rubenio *ficta laudis testificatione* lacessitus sum, isque *omnia nostra impugnare* ex instituto aggressus est, *multaque e nostris sibi arrogavit*.

In paucissimis locis mentionem facit Ferrarii, & *semper honorificam*. In aliis ubi discrepat eius sententia a Ferrario, non tam illa propria sunt Ferrario, sed

ſed *communia cum aliis viris doctis.* Ceterum *opulentia Rubenii*, nec ullius eget ſtipis; nec opus habet alienæ inſidiari arcæ. *Idem* 348. 349.

Cap. I. p. 4. Cur lintea toralia, & mantilia, arte miniſtrorum ita coniungi & complicari non potuerunt, *parte* ſcilicet *linteaminis alba clavis interpoſita ſub iisdem latente, ut tota purpurea appareret*, atque ita veſtem imperatoriam referret?

Id nemo poteſt intelligere. Idem 356.

Cap. 4. p. 12. 13. De numero clavorum *inutilis eſt quaeſtio*. Nimis iam invidioſum eſt, & malevolorum voculis obnoxium *antiquitatis ſtudium*, quod plerumque *circa inutilia & frivola* occupetur.

Quam facile hæc ἀμύητοι *poſſunt conferre in omnes Ferrarii libros* de re veſtiaria! *Idem* 354.

Cap. 43. p. 143. *Quaſi*, quod præcingitur, non cingatur, & *ſit aliquod diſcrimen inter cincturam & præcincturam.*

Præcinctus *ſemper dicitur de toga*, nunquam de tunica. *Idem* in Notis in Suetonii Cæſarem p. 366.

Pag. 144. *aut erravit Macrobius* (de Cæſare ſcribens, ita togam præcinxiſſe, ut trahendo laciniam mollis incederet) aut pro toga *tunica* legendum.

Nec erravit Macrobius, nec lacinia unquam tribuitur tunicæ, ſed ſemper togæ. *Idem* p. 366.

Quod ad Diſſertationem de veterum lucernis ſepulcralibus attinet, in ea redarguit vir diſertiſſimus ſententiam eorum, qui ſtatuunt, datas fuiſſe lucernas perpetuo ardentes, eamque Diſſertationem eruditam vocat *Gravius* Epp. p. 312. Quamquam Rob. *Plotus* in Diſcurſu de lampadibus antiquorum ſepulcralibus oſtendere conetur, perpetuum earum ignem diverſis modis poſſe conſici. Et auctor *des Melanges d' Hiſtoire & de Litterature* (in Tomo III. Supplement. Actorum erud. p. 394) putat, veteres ad lucernas

 ſepul-

sepulcrales adhibuisse speciem phosphori. Io. Petr. *Bellorius* edidit Observationes ad lucernas sepulcrales antiquas, quæ recensentur in *Actis erudit.* A. 1692. 225. Et icones talium lucernarum recudendas curavit CL. *Begerus*, Berolini apud Rudigerum 1702. f.

EIVSDEM Electorum libri II. Patavii 1679. In quorum priore agitur de nave solutili, labaro, vexillariis legionum, signis cohortium, equuleo, compede, fidiculis & ungulis, de fumariis, sententia Imperatoris in senatu, de fascino triumphantium custode, calidæ potu, *Britannico* fraude a Nerone sublato, ludo talorum, Manibus, censu senatorio & equestri, annulis, interiore & exteriore, *Verre* Aspendium citharistam artificio superante, & emendationibus Petronii Arbitri, Taciti, Apuleii, & Iuvenalis: in posteriore de tunica Christi inconsutili, braccarum usu, unguento pistico, loco discubitus Christi in cœna ultima, cantu ad manum, lacedæmonio orbe & pytismate, de supplicio militari, vestitu scorto & sella meretricia, facinore maioris abollæ, saltatione pantomimica, rasione gutturis, capillorum tonsura, poppysmate, salis & Delphinorum columnis, mensis citreis, repositoriis, pugna ad digitum, fasciis sepulcralibus, sudario Christi, crematione cadaveris apud Romanos, & separatione cinerum mortui a favilla rogi, ritu ungendi cadaveris, prandiis & hora cœnæ, more transiliendi ignem, fabis ad pellendos lemures iactatis, feriis caprotinis, capite aselli coronati, & correctionibus atque explicationibus *Plinii*, *Livii*, *Taciti*, *Iuvenalis*, *Plauti*. Pag. 142. elegans est descriptio sævi pugillatus, qui frequenter fit in urbe Venetorum inter Nicolaitas & Castellanos, quemque *i pugni* vocant italice. Et auctor II. alios Electorum libros promittit; sed illi non sunt secuti. Dedicatoriæ ad Leonardum Pisaurum, D. Marci Procuratorem, epistolæ lectio neminem pœnitebit: abundat enim eloquentiæ Ferrarianæ divitiis, & in amplissimi meritissimique senatoris laudibus occupatur.

Lib. II. c. 19. p. 141. *Ova & delphinas erant machina lignea*, ovorum ac delphinorum figura, ad quadrigarũ curricula numeranda, & distinguenda, ut ad singula spatia & metæ flexus, qui se-

Ova & delphinas non erant diversa pila, sed cum IV. agitatores primum spatium confecissent, ut ab ultima meta reflecterent ad primam, *erigebatur una fala ovo & delphino insignis*, cum

ptem erant, ovum ligneum, quod erat exemtile, *auferritur*. Ibidem: *Veniret aurigationis nota* & insigne, atque index erat delphin, *praefixa* autem *ovum*.

cum secundum, altera &c. & qui ex illis IV. aurigis primus septimo pedatu, cum septem delphini starent erecti, ad primas metas venerat, victor erat. *Gravius* Epp. p. 407. Signa haec erant *pro Urbi factionibus*, adeoque & pro Albata & Russata. p. 408.

CXLIII.

Laurentii PIGNORII de servis, eorumque apud veteres ministeriis Commentarius. Patavii 1656. Editio post primam anni 1613. secunda: tertia est amstelodamensis A. 1674. 12. In Commentario isto omnis tum urbana, tum rustica familia ordine producitur & illustratur. Io *Rhodius* in Commentarium hunc Observationes scripsit, quae in bibliotheca Academiae hafniensis asservantur, teste *Mollero* in Hypomnem. ad Bartholinum de scriptis Dan. p. 308. De Pignorio actum a nobis est P. III. 481.

Pag. 129. Carneades manum ad mensam porrigere oblivisce batur, *nisi monitrix domestica*, temperato inter studia officio, manum necessariis usibus aptasset. Valer. Max. lib. 8. c. 7.

Apud Valerium sic legitur: *Sed enim Melissa, quam uxoris loco habebat*, temperato inter studia non interpellandi, sed inediae succurrendi officio, dextram suam necessariis usibus aptabat. *Cren.* Animadvers. P. III. 149.

225. Officinatorem a statuis intelligo fabrum statuarium, proxime ad vim vocis, quam & Vitruvius (lib. 6. cap. ult.) *alias intactam* usurpavit.

Usurpavit etiam Apuleius I, 9. Metamorph. *Idem* p. 152.

Iac. Phil. TOMASINI Liber de donariis ac tabellis votivis. Patavii 1654. Secunda editio, auctior & emendatior, cum prima prodiisset anno 1638. Quid autem sibi vult auctor cum donariis & tabellis votivis? qua de re agit? Agit de donariorum ma-

teria, speciebus diversis, ludis, decimis, hecatombis, aliisque donis ad vota spectantibus, de diversa vovendi ratione, loco anathematum, votis Genio & Laribus dicatis, de votis natalitiis, parentum votis pro filiis, puerorum, virginum, nuptarum, parturientium, coniugum, & amantium votis, de convivantium, & legatorum donariis, de votis populi pro Principe, patria, Imperio, civibus, de donariis Imperatorum, triumphantium ac militum, de votis eruditorum, laborantium, navigantium, agricolarum, & vinitorum, de votis Nymphis oblatis, de votis hortos colentium, pastorum, venatorum, aurigarum, piscatorum, artificum, ægrotantium, senectutis, servorum & ancillarum, de donis gladiatorum, de votis immanibus ac nefariis, temerariis & iocosis, ac sceleratis, de donariis mulctatitiis, & sacris nostri ævi donariis.

Iacobus Philippus *Tomasinus*, Patavii natus, canonicus regularis S. Georgii in Alga, & cœnobiarcha D. Mariæ in Vantio, tandemque episcopus æmoniensis, floruit anno 30. seculi XVII. & ultra, ac præter eos libros, qui hoc in Tomo recensebuntur, emisit Parnassum euganeum, *Livium* patavinum, Manum *Aenea* cecropii, & Vitam M. Ant. *Peregrini*, *Imperialis* in Museo historico p. 227. Præsulem hunc vocat luculentum Elogiorum scriptorem, pluribusque aliis effœtum industriæ monumentis, litteratorum consortio periucundis, & *Gassendus* lib. IV. de Vita Peireskii p. 157. virum de sua patria concivibusque eruditis bene meritum: quamquam enim *Placcius* de pseudon. p. 595. & Casp. *Hofmannus* apud Crenium Dissert. I. de furib. librar. §. CX. scripta Tomasini Io. *Rhodio*, tanquam vero auctori, tribuant, ego tamen cum Io. *Mollero*, Hypomnem. in Alb. Bartholini librum de scriptis Danorum p. 305. viro non minus circumspecto & æquo, quam docto, fateor me ambigere, nec iis assensum præbere posse. Thomas namque *Bartholinus*, utriusque amicus, & rerum ipsorum peritus, Tomasini honorem defendit, Dissertatione II. de legendis libris p. 44. scribens: *Reverendi* Tomasini *Manes lædunt, qui operum variorum famam cum* Rhodio *nostro partiuntur. Limam subinde illis a* Rhodio *adhibitam, non ignoramus; &, si forsan loca antiquorum desiderarentur, pro amicitia, quæ utrique intercessit, maxime, sicut inter doctos fieri solet, communicata, utrimque amicum bona fide testari debeo. Non aliud huius modestia, & sueta longo usu scribendi penna studet.* Immo

nec

nec ipse hoc diffitetur venerabilis *Tomasinus*, in Epilogo Partis II. Elogiorum p. 393. his usus verbis: *Si pari nobiscum ingenuitate, qua suggessere amici, exceperis, non parum humanitati tuae debebunt ista.*

EIVSDEM Liber de tesseris hospitalitatis. Vtini 1647. Recusus Amstelodami 1670. 12. In quo ius hospitii universum, apud veteres potissimum, expenditur; speciatim vero sermo fit de tabulis hospitalibus, hospitalitatis origine, nominisque ratione, nec non usu & fine praecipuo, de diis hospitalibus, hospitalitatis religione, hospites adorandi ritu, iure hospitalitatis, hospitiis publicis & privatis, prima hospitum exceptione, tractatione hospitum ac legatorum peregre venientium, omine in hospitum adventu, apparatu hospitalitatis circa viatores, hospitalitatis securitate & immunitate, conviviis, quibus hospites excepti, loco hospitum in mensa, cultu mulierum in hospites, osculo hospitibus dato, cultu veterum Iudaeorum in hospites, hospitalitate variarum gentium & Christianorum, & hospitum discedentium ritu: item de mercenaria hospitalitate, supremo erga hospites officio, & inhospitalitate.

EIVSDEM Petrarcha redivivus. Patavii 1650. Quo integra Petrarchae vita exhibetur, & brevis historia de Laura *Sada*, Petrarchae adamata. Adduntur & aliae descriptiones vitae huius poëtae, auctoribus Pet. Paulo *Vergerio*, anonymo, Iannozzo *Manetto*, Leonardo *Aretino*, & Lud. *Beccadello*; item Fort. *Liceti* ad epistolam Tomasini de Petrarchae cognominis orthographia Responsum: in quo statuit, nomen eius scribendum cum aspiratione, *Petrarcha*. Tomasini liber variis etiam iconibus figurisque ornatus est, ut Petrarchae, Laurae, quorum tamen meliores dantur in *Sandrarti* Academia teutonica P. II. 70. Vallis clausae, vici Arquadae, fontis, domus, sellae, murilegae, mythologicorum, & tumuli Petrarchae.

CXLIV.

Ioannis RHODII Dissertatio de acia. Hafniae 1672. Secundis curis, ex auctoris autographo, auctior & emendatior, cum iudiciis Doctorum, edita a Thoma *Bartholino*. Quam laudat, ac priori de anno 1639. longissime praefert Io. *Mollerus* Hypomnem. ad Bartholinum de scriptis Danor. p. 303. Accedit ejusdem *Rhodii* 1) Dissertatio de ponderibus & mensuris, 2) Vita Celsi. De Io. *Rhodio*

dio locuti sumus P. III. 172. Hoc autem prætereire non possumus, aciam ei dici, quod una cum acu traiicitur, sive linum id sit, sive lana, sive quidpiam aliud, ad faciendam fibulam sive suturam, ubi arte chirurgica consibulandum & consuendum quid est. Dumque Celsum exponit de acia, simul universam fibulæ rationem explicat.

CXLV.

Ioannis LOMEIERI Epimenides, sive de veterum Gentilium lustrationibus Syntagma. Zutphaniæ 1700. Nunc secundis curis (prior editio emissa est Vltraiecti A. 1681.) auctius editum, tabulis illustratum, indiceque pariter rerum & verborum locupletissimo adornatum. In quo in originem & caussas lustrationis veterum inquirit, Deos Gentilium *καθαρσιους* & *αλεξικακους* contra Stoicos & Epicurum Scriptorum veterum testimoniis confirmat, tria purgationis genera fusius declarat, lustrationum genera peculiaria recenset, & Gentilium superstitionem per Doctores, Concilia & Imperatores christianos abrogatam esse tradit. Vide *Acta eruditorum* A. 1682. 253. & A. 1701. 48. ubi scriptum hoc iis, qui sacris pariter profanisque litteris solide tractandis delectantur, quam maxime commendatur; & Ant. *Borremansius* in litteris ad auctorem fatetur, dudum esse, quod utiliorem librum non viderit, & pleniorem omnigenæ eruditionis.

Io. *Lomeier*, zutphaniensis, ecclesiæ primum deutechomiensis, deinde patriæ sacerdos, *Morhofio* Polyh. T. I. 207. vir doctus, Collectoribus *Actorum erudit.* locis citatis, autor nominis haud obscuri, item senex doctissimus & Zutphaniæ suæ decus haud vulgare, Wilh. *Wilhelmio* βιβλιοθηκα εμψυχ@ bibliotheca animata, & *Borremansio* l. c. vir prodigiosæ lectionis & stupendæ diligentiæ dictus, decessit 4. Nonar. Decemb. anni 1699.

Iani DVBRAVII de piscinis Libri V. Helmestadii 1671. qui ea, quæ ad cyprinorum & luciorum pertinent piscinas, elegantius & pluribus, quam quisquam alius, persecutus est. Accedunt eiusdem argumenti ex veterum recentiorumque Scriptorum libris excerpta: 1) M. Ter. *Varronis* de re rustica libri III. caput 17. 2) L. Iun. Moder. *Columella* de re rustica libri IIX. caput 16. & 17. 3) C. *Plinii* Secundi Naturalis historiæ libri IX. caput 54. 55. & 56.

cum

cum Fran. *Massarii* in eadem capita commentario. 4) *Constantini* porphyrogennetæ Operis geoponici (cuius tamen ille non magis auctor est, quem Iustinianus Corporis legum romanarum) liber XX. Iano *Cornaro* interprete. 5) Petri *Crescentiensis* de agricultura libri IX. caput 31. ac libri X. caput 37. 38. & 39. 6) Conr. *Heresbachii* libri IV. de re rustica Pars, quæ agit de piscinis & piscium vivariis: & eiusdem Thereutices Pars de piscatione. Omnia Herm. *Conringii* cura edita, cum eiusdem Præfationibus.

Ianus *Dubravius*, Pilsena-bohemus, e familia Skalarum, antequam in equestrem dignitatem evecta fuisset, in Italia litteris ac Iurisprudentiæ operam dedit, ibique lauream doctoralem obtinuit. Domum reversus Stanislao *Thurso*, episcopo olmucensi, in negotiis maioris momenti servivit, eiusque copias duxit A. 1529. ad liberandam ab obsidione Viennam. Nec minus fidem & operam præstitit Regi Ferdinando in bello saxonico, rebellionem Bohemorum sedans, eosque cum Rege reconcilians. Pro meritis hisce consecutus est episcopatum olmucensem, cui 10. annos præfuit. Varias obivit legationes, in iisque dexteritatem & prudentiam suam cunctis declaravit. Si quid ei supererat temporis, id libris legendis scribendisve impendit: unde ab eo habemus Historiam Bohemiæ, Commentarium in psalmum quintum, & Notas in Marcianum *Capellam*. Hisce peractis idem ei bene merendi & vivendi finis fuit, & quidem anno 1553. *Thuanus* Hist. lib. XII. 242. *Lexic. univ. histor.* P. I. 865. *Biblioth. Schrader.* S 2. *Conringius* hic in Dedicat.):(3.

M. Terentius *Varro*, romanus, vir undecunque doctissimus, tribunatu & aliis muneribus in patria functus, Pompeianas quidem partes secutus est in bello civili, sed ita, ut mature Cæsari victori se subiiceret: ab eoque in gratiam receptus, græcisque & latinis bibliothecis comparandis ac digerendis præfectus, litterario otio & libris scribendis vacavit. Septuagenario maior ab Antonio cum Cicerone proscriptus, gravem iacturam bonorum, & in hisce scriptorum suorum passus est. Sed hæc calamitas non obfuit, quo minus ille Musis operaretur, pluresque libros componeret: composuerat autem, duodecimam annorum hebdomadem ingressus, ut *Gellius* Lib. III. c. 10. prodit, septuaginta hebdomadas librorum, id est, libros 490. ut cum *Augustino* ex lib. 6. de

Civ. Dei c. 2. dicere liceat: *Tam multa eum legisse, ut aliquid ei scribere vacasse miremur; tam multa scripsisse, quam multa vix quemquam legere potuisse credamus:* diemque obiit supremum prope nonagenarius, anno Christi 27. *Conringius* in Praefatione, *Scheurl* Statua Mercurii c. 7. I. A. *Fabricius* Biblioth. lat. p. 76. Ex tot libris tamen non supersunt nisi XXI. de lingua latina, & III. de re rustica.

L. Iunius Moderatus *Columella*, gaditanus, scripsit sub Claudio Imp. ab eoque habemus de re rustica libros XII. & librum unum arborum. *Fabricius* Biblioth. lat. p. 342. & *Conringius* in Praefat. qui eum principem, citra controversiam, veterum rei rusticae scriptorum salutat, sive plenam accuratamque omnigenae huius disciplinae tractationem, sive dictionis elegantiam spectemus.

C. *Plinius* Secundus, veronensis, distinguendus a C. Plinio Caecilio Secundo, sive minore, sub VESPASIANO varia gessit munera, fuitque etiam augur, & procurator in Hispania. Reliquit Historiam mundi, ingentem sane thesaurum, sed ipse misere periit: nam classem imperio regens, cum e Miseno ad noscendum montem Vesuvium propius accessisset, fumo eius suffocatus est sub TITO Imp. anno aetatis 56. *Kaenig.* 204. *Fabricius* p. 402. *Conring* in Praefat. *Massarius* Praef. in Annot. ad librum IX. Plinii, & Io. Guil. *Berger* Dissert. academ. 220.

Constantinus IX. cognomento Porhyrogenneta, quod in domo imperatoria CPtana, quae πορφυρα *Porphyra* dicebatur, natus esset, Leonis sapientis filius, Imperator CPtanus, semel atque iterum ob socordiam militum infeliciter pugnavit contra Bulgaros, donec in adiutorem regiminis eligeret *Lecapenum* armenium, socerum suum. Sed hic abusus est fortuna sua, nec tantum matrem Imperatoris Zoën expulit, verum etiam filios suos Caesares constituit: quorum unus tamen tam fuit ingratus, ut patrem purpura privaret, tonderet, atque in insulam relegaret. Post haec Constantinus ad se rediit, Caesaresque captos deportari iussit in insulas, magnaque gloria imperium solus administravit. In usum *Romani* filii sui scripsit librum de administrando Imperio, iussitque viros peritos conscribere LIII. libros Excerptorum ex Historicis; sed Romanus tam fuit impius, tamque sitiens Imperii, ut parricidium committeret, & veneno parentem interimeret A. 959.

cum

cum ille vixisset annos 54. *Rasponus* de palatio lateran. p. 70. *Lexicon univers. histor.* P. I. 728. I. Alb. *Fabricius* Biblioth. gr. volum. VI. p. 486. *Moller* de homon. 442.

Petrus *Crescentiensis*, sive *de Crescentiis*, ab oppido Italiæ ad Duriam fluvium sic cognominatus, senator bononiensis, XII. libros de agricultura scriptos, ac postea in germanicam & italicam linguam translatos, dicavit CAROLO Siciliæ sive neapolitano regi, floruitque circa annum seculi XIV. octogesimum. *Conring* in Præfat. p. 125. *Quenstedt* de patriis illustr. virorum p. 297.

Conradus *Heresbach*, in maiorum suorum castro Heresbachiano Cliviensis ditionis natus, *Iustiniani*, episcopi nebiensis, Psalmos hebræos explicantis, assiduus auditor, sed & iuris scientiam cum humaniorum litterarum studio coniungens, primum informator *Guilielmi* Principis iuventutis in aula cliviensi, deinde Ducis *Ioannis*, qui eum ad instituendum filium vocaverat, consiliarius, ita in hoc munere 50. amplius annis versatus est, tamque præclare multas legationes obiit, ut fidem & industriam herus ipsius ne optare quidem potuerit maiorem. Cumque in senio rude donatus esset, Hadr. *Marti* hortatu libros de re rustica scripsit, suomet autem consilio Psalmos brevibus quidem, sed perquam eruditis scholiis illustravit, iisque precandi formulas in usum simplicium adiecit, atque ita se se ad mortem præparavit: quæ & secuta est A. 1576. prid. Id. Octobris in Lorinsulano eius, cum 67. annum exegisset. Vir fuit dignitate & doctrina præstans, omni litterarum genere absolutus, plurium linguarum, ut latinæ, græcæ, hebrææ, italicæ, gallicæ, belgicæ, peritus, & admirabili morum suavitate absque invidia laudem invenit apud summos utriusque religionis viros. Scripsit etiam II. libros de institutione Principis & Rep. christiana administranda, Lexicon græco-latinum locupletavit, deque græco in latinum transtulit quædam *Herodoti*, *Strabonis* & *Thucydidis*. Melch. *Adamus* in Vitis ICtorum p. 220. *Thuanus* lib 62. p. 82. *Conring* in Præfat. p. 136.

Nicolai CALLIACHII de ludis scenicis mimorum & pantomimorum Syntagma. Patavii 1713. E tenebris erutum, & Præfatione auctum a M. Antonio *Madero*: ipsum tamen Syntagma ab auctore non fuit ad umbilicum perductum. In eo agitur de

Scenæ etymologia, scenæ antiquæ descriptione, & mutatione, prima origine ludorum scenicorum, & quomodo instituti sint in sacrificiis Bacchi, de origine & antiquitate variisque speciebus mimorum, de pantomimis, eorumque origine, scena, vestitu & instrumentis musicis, quid fuerit in ludis pantomimicis ποδοκτυπία, quales fabulas egerint pantomimi, & de quo inter se certaverint. Bene meritus est de re litteraria clarissimus *Maderò*, qui lucubrationes hasce voluit colligere, in ordinem redigere, ac publici iuris facere, potuitque in Epistola dedicatoria & Præfatione citra veritatis læsionem scribere, materiam hanc ad suum usque tempus fuisse intactam: tunc enim Octavii *Ferrarii* Dissertatio de pantomimis & mimis nondum erat impressa, quæ tamen anno statim sequente, hoc est, 1714. mea cura in lucem exivit. Recensetur hoc opus Calliachii in *Supplementis* Actor. erudit. T. VI. 363. e nel *Giornale* de' Letter. d' Italia T. XIV. 417.

Nicolaus *Calliachius*, cretensis, natus A. 1645. græcarum & latinarum litterarum possessione instructus, in Gregoriano collegio, quod Romæ est, novem annorum curriculo, philosophiæ & theologiæ studia emensus, in utraque scientia lauream adeptus est. Inde a Venetis vocatus, humaniora, & unam atque alteram partem philosophiæ aristotelicæ docuit, tandemque Octavio *Ferrario*, ut qui dignus esset, successit. Amplissimum hic nactus est theatrum, in quo polymathiam suam exerceret; sed infirmior valetudo conaminibus eius obstitit, virumque, in quo certarunt probitas, candor, humanitas, modestia & doctrina, morti tradidit anno ætatis 62. *Patinus* Lycei patav. p. 107. & *Maderò* in Præfat. p. 10.

Dissertatio apologetica de annis imperii M. Aurelii Antonii *Elagabali*, & initio imperii ac duobus consulatibus Iustini iunioris, ad nummum Anniæ Faustinæ, tertiæ Elagabali uxoris. Patavii 1713. Auctor huius Dissertationis est Philippus *a* TURRE, adversarius autem eius, quem refutatum it, P. Don Virginius *Valsechi*, monachus benedictinus, tunc sacrarum litterarum professor publicus in academia pisana. Contra quem etiam scripsit Io. *Vignolius* in Dissert. de anno primo imperii Severi Alexandri, prout legimus in Ephemerid. litteratorum Italiæ T. XVI. 1. & T. XX. 467. Dicit igitur Episcopus, annos imperii Elagabali non esse deducendos ab interitu Caracallæ, nec tertia, sed secunda tribunicia

pote-

potestate eum post adventum suum e Syria Romæ congiaria distribuisse: Iustinum successisse Iustiniano A. C. 565. & numerasse annos imperii a Kal. Ianuariis anni 566. cum suscepit consulatum, non a die suo natali: uxoribus Principum, post repudium ac mortem mariti, mansisse Augustarum appellationem: Faustinæque permitti potuisse etiam numismatum honorem, ob ingentem populorum in Antoninos amorem, ac iuxta deos reverentiam. Vide etiam *Giornale de' Letter. d' Italia* T. IV. 360. X. 498. XV. 461. XVI. 55. *Clericum* Biblioth. anci. & mod. T. II. & *Museum nov.* T. II. 45.

Philippus *a Turre*, italice *del Torre*, natus in civitate Austria, vulgo Cividale, A. 1657. primum unus e delectis Academicis Collegii de propaganda fide, deinde ab eminentissimo Iosepho Renato Imperiale, Ferrariam Legato misso, iuri dicundo præfectus, quod officium Auditoris appellant, denique episcopus adriensis, vir omnis generis, ac præcipue antiquitatum scientia instructus, scripsit de Monumentis Antii, Taurobolio, Vermibus corporis humani, & Solis eclipsi, ac præter *Valsechium* nactus antagonistas præstantissimos viros *Vignolium* & Fran. *Ficoronium*, obiit Rhodigii 5. Kal. Martii A. 1717. *Acta erudit.* A. 1717. 381. *Nova bibliotheca* T. VII. 256. *Giornale de' Letter d' Italia* T. XXIIX. 385. T. XXIX. 276. *Baruffaldus* Præfat. in dissert. de præficis, & auctor *Collectionis* Dissertat. de re numaria 47.

CXLVI.

Sigism. Iac. APINI Dissertatio de loricis linteis veterum, & novo loricarum invento. Altorfii 1719. Variis Notis, & figuris æneis aucta. Novum autem inventum hoc est, ut fiat lorica ex corio paulo crassiore, eique affigantur fila ferrea in coni formam flexa, interstitia lana aliave materia effarciantur, & hæc omnia novo obducantur corio: vel etiam ex 4. foliis crassioris illius chartæ, qua bibliopegi utuntur ad compingendos libros, quamque Germani vocant Pappendeckel. Recensetur in *Actis erudit.* anno 1720. 336.

Sigismundus Iacobus *Apinus*, Hersbrucco-noribergensis, Philos. magister, & Alumnorum noribergensium atque Oeconomiæ altorfinæ inspector, in philosophicis, philologicis & theologicis

 studiis

studiis minime hospes, specimina eruditionis suæ egregia dedit, edendo Dissertationem de regula lesbia, Vitas Procancellariorum academiæ altorfinæ, & Historiam naturalem de veritate Scripturæ S. testimonium perhibentem.

Ioh. NICOLAI Tractatus de siglis veterum. Lugduni Bat. 1706. In quo continentur, quæ ad interpretationem numismatum, inscriptionum, iuris, & fere omnium artium requiruntur, huiusque Tractatus subsidio facile litteræ explicari possunt. Speciatim in eo agitur de etymologia & descriptione siglarum, de discrimine siglarum & notarum, de arte & origine scribendi per notas & siglas, de usu siglarum publicarum in prænominibus, legibus, plebiscitis, edictis & actionibus, de siglis iudiciariis, ICtorum, Medicorum, magicis, philosophicis, grammaticis & astronomicis, musicis, in fastis Romanorum, de siglis officiorum publicorum & Tribuum romanarum, numismatum, ponderum & mensurarum, servorum & malitiosorum hominum, militaribus, tesserarum & sortium, de siglis in locis publicis, de siglis privatis, & quidem sepulcralibus, de siglis urnarum, ollarum & ararum sepulcralium, ac cipporum, de siglis epistolicis, statuarum, ædium, museorum, pavimentorum, vinearum, hortorum, vestium, calceorum, supellectilis, artificum atque opificum, lacernarum, annulorum, clavium & serarum, cellarum, mercatorum, Iudæorum, monetæ gallicæ, & pecudum. Ac præmittuntur iudicia & testimonia de hoc labore eiusque auctore, lata ab illustribus & doctissimis viris, Io. Vlr. *Pregizero*, Io. Phil. *Datto*, Mich. *Müllero*, Mich. *Fartsch*, Andr. Adamo *Hochstettero*, Io. Frid. *Hochstettero*, & *Hedingero*.

Philippi a TVRRE Monumenta veteris Antii. Romæ 1700. Hoc est, 1) Inscriptio M. Aquilii, 2) Tabula Solis Mithræ. Vtraque commentario illustrata, & accurate explicata. 3) Dissertatio de Beleno, qui est Apollo, & aliis quibusdam Aquileiensium diis. 4) Dissertatio de colonia Foroiuliensi. 5) Fragmenta inscriptionum Fratrum Arvalium, quibus acta & ritus istorum Fratrum continentur. Librum hunc consecrat auctor INNOCENTIO XII. Papæ, eiusque virtutes & opera exquisitis effert laudibus; nec minus erga eminentissimum Cardinalem Iosephum Renatum

natum *Imperialem*, patronum suum, in Præfatione, cum encomio eius dotium, gratum & subiectum animum declarat. Hoc opus recensetur in *Actis eruditorum* ad A. 1701. p. 257. & vocatur elegantissimum, & varia reconditaque doctrina refertum.

CXLVII.

Lilii Gregorii GYRALDI de sepultura, ac vario sepeliendi ritu Libellus, cum Animadversionibus Ioannis *Faës*. Helmstadii 1676. Et hæ erant specimen profectuum academicorum, quos Faësius fecerat in alma Iulia. De Gyraldo, autem actum est a nobis in Parte III. p. 466. Sed, ne nescias, quid in capitibus huius libri tractetur, eorum catalogum, in meos usus formatum, lubens tecum communicabo. Nimirum de origine & caussis sepulturæ. p. 1. de variis sepulcrorum formis, 124. de materia sepulcrorum. 223. de religione & sanctitate sepulcrorum. 232. de sepulcrorum loco. 259. de funebris pompæ incrementis. 286. de luxu circa sepulturam. 307. de terminis ad rem funeream pertinentibus. 312. de variis sepulcrorum nominibus. 322. de funerum curatoribus. 335. de iis, quibus sepultura denegata est. 337. de ritibus Romanorum sepeliendi. 342. de luctus tempore. 352. de ludis funeribus. 357. de aliis, ad funera pertinentibus. 359. de consecratione Imperatorum. 364. de sepultura Aegyptiorum, Assyriorum & Scytharum, Aethiopum, Indorum, Græcorum, Persarum, aliorumque barbarorum, Thracum, Gallorum, veterum Germanorum, Iudæorum, Turcarum, Christianorum. 367. deque sepulcrorum miraculis. 418.

Marq. FREHERI de secretis iudiciis in Westphalia, aliisque Germaniæ partibus olim usitatis, postea abolitis, Commentariolus, edente I. G. W. id est, Ioanne *Goës*, westphalo. Helmstadii 1663. Secreta vero iudicia instituit CAROLVS M. viris gravibus rectique amantibus potestatem dans, apostatas, seu desertores christianæ religionis, nulla citatione prævia, aut defensione permissa, laqueo suspendendi. Atque hæc iudicia a posteris Imperatoribus confirmata, donec ob varios excessus & corruptelas, quod nempe inscios, inauditos, indefensos, indicta neque cognita caussa, damnarent, sub FRIDERICO III. fuerunt abolita.

Com-

Commentariolo isti addita sunt 1) Formulæ concessionum cæsarearum de Sedibus liberis & Frygraviatus officio. 2) D. Ioannis *de Francofordia* in Scabinos, Feymeros dictos, disputatio & invectiva. 3) Reformationes Cæsarum & Principum super illis iudiciis enumeratæ, cum non nullis in has notis. 4) Notæ & additiones in superiora omnia.

Ioannes *de Dieburgo*, dictus *de Francofordia*, doctor heidelbergensis, vir in divinis scripturis studiosus & eruditus, atque in seculari philosophia egregie doctus, ingenio clarus, sermone apertus, disputator acutus, & declamator sermonum popularium facundissimus, Ludovici Comitis palatini Rheni Ducisque Bavariæ ob singularem doctrinam & prudentiam capellanus & secretarius, atque in multis arduis negotiis ad Reges & Principes sæpe legatus, scripsit contra Hussitas bohemos hæreticos, contra Scabinos occulti iudicii, *Feymeros* adpellatos, de contractibus, de prædestinatione, Sermones populares, Orationes multas & varias, Quæstiones in scholis disputatas, Epistolas & alia, claruitque temporibus SIGISMVNDI Imp. anno Domini 1430. *Trithemius* in Catalogo illustrium virorum Germaniæ (hic p. 16.)

Opuscula varia de Westphalia, eiusque doctis aliquot viris, edita & Notis illustrata a Ioanne GOES. Helmestadii 1668. Atque hoc libro continentur 1) Dav. *Chytræi* Oratio de Westphalia. 2) *Eiusdem* Epistola ad Henr. *Meibomium*, cui de laurea poëtica gratulatur. 3) Herm. *Hamelmanni* Narratio de vita Herm. *Buschii*. 4) Henr. *Meibomii* Carmen de vita & obitu Herm. *Tulichii*. 5) Iusti *Lipsii* IV. de Westphalia Epistolæ. 6) Io. *Domanni* pro Westphalia ad Lipsium Apologeticus. 7) *Lipsii* IV. Epistolarum aliqualis excusatio. 8) Nathanis *Chytræi* Oratio de vita & obitu Arn. *Burenii*. 9) Io. *Caselii* ad Io. *Reccium* Epistola, qua laudat aliquot viros doctos nationis Westphaliæ. 10) Io. *Goësii*. ad Dav. *Chytræi* de Westphalia Orationem Annotata. 11) Rein. *Reineccii* Epistolæ II. de Widechindo magno. 12) *Eiusdem* Appendix de Angrivaria, Angario oppido, & Widechindi magni ibidem monumento. 13) *Eiusdem* de Steinhemio ditionis paderbornensis Commentariolus. 14) *Eiusdem* de vita sua Narratio. 15) Io. *Goësii* in Reineccii de Angario & Witichindi monumento Commentatiunculam Animadversiones.

Io.

Ioannes *Domannus*, osnabrugensis, I. V. doctor, Reip. initio stralsundensis, deinde autem rostochiensis, simulque Civitatum hanseaticarum syndicus, sicut primam nominis celebritatem Vindiciis patriæ suæ consecutus est, ita Poëmatio vernaculo de veteri Hansa teutonica, & opere de Civitatibus hanseaticis, etiamsi id perficere nequiverit, mirum, quantum adauxerit, adeo ut *Crenius* in Addendis ad Partem VI. Animadverſ. eum non dubitet vocare magnum. Tandem mortuus est Hagæ-Comitum, cum ad Fœderatos Belgii Ordines legatus ivisset, A. 1618. *Moller* Isag. ad Histor. cherson. cimbr. P. IV. 509.

Iustus *Lipsius*, natus in Iscano, Brabantiæ municipio, in adolescentia ac iuventute magnis vitæ periculis expositus, sed tamen a Deo admirabiliter servatus, Ger. *Kempensis*, Io. *Orani*, Arn. *Havensii*, & Fran. *Costeri* discipulus, absoluto itinere per Italiam & Germaniam, Ienæ apud Thuringos paulo plus annum hæsit, publiceque docuit Oratoriam & Historiam. Inde Coloniam Vbiorum abiit, atque exactis ibi IX. mensibus patriam repetiit, animo destinans ruri degere in alto otio & quiete. Sed licentia militaris eum ex agro in urbem migrare compulit. Itaque Lovanium reversus, ex amicorum consilio Iurisprudentiæ studiis magis serio se dedit, & titulum etiam Iurisconsulti sive Doctoris publice post solemnia experimenta sumsit, a foro tamen & rep. perpetuo abstinuit. Inde acrius rursus turbato Belgio, & Lovanio capto, transtulit se Lugdunum Batavorum, illustriumque Ordinum vocationi parens, honestissimeque ab ipsis habitus, XIII. ibidem annos docuit cum summo adplausu, peritissimique medici, Io. *Heurnii* opera atque industria sanitatis diu laborantis instaurationem recepit. Exacta deinde cum Theodoro *Cornhertio* controversia super puniendis hæreticis, (sub quibus Lipsius quidem non alios intelligebat, quam seditiosos & turbidos) e Batavia discessit, profectione per Germaniam in Eburones ad Spadanas aquas, morbo hepatario curando, instituta. In itinere Maguntiacum deflexit, atque inde Mart. *Delrio* reditum suum ad sacra romanæ Ecclesiæ annuntiavit. Interea fama discessus in Germaniam sparsa, certatim ad se Principes eum ubique vocarunt: in Italia quidem CLEMENS IIX. SENATVS VENETVS, Ferdinandus *Medices* Etruriæ, & *Franciscus Maria* Vrbini Duces, ut omittam aliquot Cardinales:

in Gallia rex HENRICVS IV. ERNESTVS Vbiorum & Eburonum antistes, Septemvir Imperii, eiusque frater *Guilielmus* Boiorum Dux, *Wolfgangus* Salisburgensium, *Iulius* Herbipolensium, *Andreas* Vratislaviensium præsules. Ad hos cum accederent *Brabantiæ Ordines*, patriam præferre, & Lovanium reverti visum fuit. Illic æque, ut ante in Batavis, tanta fama professus est, ut ipsos Principes aliquando auditores habuerit, qui postea rude donatum, & Historiographi regii titulo iam antea mactatum, in sanctiorem Senatum, quem rerum ac status vocant, adlegerunt. Anno autem 1606. e tussi gravissimisque stillantis cerebri defluxionibus æger esse cœpit, moxque ingravescente morbo placide ac leniter exspiravit, cum vixisset annos 58. menses 5. & in eo pariter stirps Lipsiorum defecit. Opera eius, felicis ingenii monumenta, varii sunt generis, videlicet historica sacra, historica romana & externa, politica, ethica, philologica, apologetica, & epistolæ: quæ inferius recensebuntur, quando veniemus ad libros minoris formæ. Defunctum laudavit Gerardus *Corselius*, antecessor clarissimus, & S. P. Q. Antverp. inclyti viri, ut loquuntur, famæ orbi notæ, virtuti cælo receptæ monumentum posuere: cuius respectu vitæ eius descriptor haud immerito dixerit, Lipsii præcipuam laudem esse, digne laudari non posse. Ingenio fuit vivido, ingenti, docili, & capace omnium artium, si Musicam excipias; iudicio, ad miraculum excellente, moribus compositis & antiquis, in gestu, cultu & sermone modicus, florum & hortorum cultor, canum, quorum tres aluit gradu magnitudinis discretos, Saphyrum, Mopsulum & Mopsum, amator singularis, nec stilo usus est obscuro & antiquario, nisi illis, qui in latinis auctoribus & antiquitatibus non satis sunt versati. Aubert. *Miræus* Elogior. belgic. p. 137. *Academia leidensis* 167. H. L. *Schurzfleisch* in Actis literariis p. 93. *Zeumer* in Vitis Philosophor. ienens. 24. *Magirus* 518. *Pope-Blount* 840. I. B. *Carpzov.* Explicat. Hodeg. 286, *Morhof* Polyh. lib. V. c. 1. §. 7. *Casaubonus* Epist. DXXI. p. 247. *Burmann.* Orat. in funere Grævii 564. & *Bibliothecarius* nulli parti addictus P. XIII. 59.

Nathan. *Chytræus*, Menzinga suevus, Matthæi filius, Davidis frater, bremensis Gymnasii rector, excellens orator & poëta, elaboravit Delicias variorum in Europa itinerum, XII. libros fastorum ecclesiasticorum, & magnam copiam Poëmatum, mundoque ex-

excessit anno 1598. ætatis 55. *Kœnig* 191. *Fecht* Supplem. histor. eccles. sæc. XVI. p. 132. & *Roeschel* in Biblioth. Schrader. T. II. A 6. Elogia eius legi possunt apud *Caselium* in Ep. ad Reccium, hic quidem p. 175. & *Quenstedium* in Dial. de patriis viror. illustr. p. 160. quorum ille eum vocat gravem cum primis & doctum virum, hic virum ingenio, doctrina, morum gravitate aliisque virtutibus ornatissimum.

Ioannes *Goës*, westphalus, Io. *Sauberti*, *Rachelii*, *Schraderi*, *Conringii*, *Vogleri*, *Cellarii*, *Titii* & F. V. *Calixti* discipulus, eas doctrinæ divitias, quas sibi in academia Iulia, ubi convictor meus fuit A. 1663. & sequente comparaverat, summa postea fide, maximaque industria, inter auditores distribuit suos, iisque gravitate, pietate & ceteris virtutibus laudabiliter præluxit.

Historia orbis terrarum, geographica & civilis, de variis negotiis nostri potissimum, & superioris seculi, aliisque rebus selectioribus. Francofurti & Lipsiæ 1698. Editio quinta, & correctior. In Historia geographica tractatur historia ventorum, marium, fretorum, portuum, fluviorum, lacuum, fontium, insularum, partium continentis, antiquitatum, urbium, gentium, linguarum, commerciorum: in civili de regno Hispaniæ, Portugalliæ, Galliæ, Angliæ, Daniæ, Suediæ, Imperii russici, Poloniæ, Bohemiæ & Hungariæ, Imperio turcico, Regibus Asiæ & Africæ, ac Rep. Venetorum. Quis vero auctor huius operis? Ioan. Christoph. BECMANNVS, D. & professor quondam Francofurti ad Oderam: de quo sermonem fecimus P. II. 524. Atque hoc opus adprobationem invenit *Morhofii*, Tomo. II. lib. IV. §. 13. sic scribentis: *Expedit profecto instituere Locos communes, tam ex antiquis, quam recentioribus Geographis, & Itinerariorum scriptoribus, uti fecit* Io. Christoph. Becmannus, *in Historia sua orbis terrarum geographica & civili.*

CXLVIII.

Valentini Henrici VOGLERI Introductio universalis in notitiam cuiuscunque generis bonorum scriptorum: cum notis & augmento Henrici *Meibomii*. Helmstadii 1700. Editio secunda, multis in locis auctior & correctior, adeoque ceteris præferenda. Io. *Moller* in Not. ad *Morhof*. Polyh. lib. I. p. 186. Prior autem

prodiit A. 1691. & Vogleriana ipsa A. 1670. Atque hæc erat valde succincta, antequam Meibomius ei manus admoveret. Sicut auctor in Dedicatione de utilitate notitiæ bonorum librorum disserit, ita in Præfatione indicat, se iam inde a pueritia doctorum hominum scriptorumque notitia mirifice fuisse delectatum, quæque eo pertinent, diligenter observasse, & pro memoria annotasse; nunquam tamen sibi animum fuisse, ex professo id agere, multo minus de eo quidpiam commentari; donec perillustris Io. Christianus L. B. *de Boineburg*, omni doctrinæ genere excultus, ad hanc operam ipsum adhortaretur. Ceterum de IV. rebus Lectorem monet: 1. non omnes, qui hoc argumentum illustraverunt, aut illustrare conati sunt, a se nominatim fuisse laudatos. 2. quædam in exemplum duntaxat, & dilucidationis caussa esse adducta. 3. aliquando integras, ut ut longiores librorum inscriptiones consulto fuisse relatas. 4. non omnes, quorum nomina hic leguntur, sibi fuisse visos. In ipso autem opere agitur de modo acquirendi notitiam scriptorum, de iis, qui de doctorum virorum ætatibus simpliciter egerunt, de catalogis librorum, de scriptoribus elogiorum, epitaphiorum, & imaginum, de illis, qui de Theologis, ICtis, Medicis, & Philosophis, ac speciatim de Historicis, Oratoribus, Poëtis, Grammaticis, Criticis, illiteratis, artibus, scriptoribus hebraicis, arabicis, græcis, latinis, italicis, hispanicis, gallicis, anglicanis, germanicis, belgicis, danicis, polonicis, deque ordinibus monasticis, & doctis feminis egerunt. Additamentis duæ præfixæ sunt Præfationes, altera Herm. Dieterici *Meibomii*, qua patris errorem, Clerico tribuentis, quod Io. Cornandi *de la Crose* erat, excusat, spemque facit edendi Io. Henr. *Meibomii* avi sui opus de Vitis Medicorum; altera Henrici *Meibomii*, qua de elegantia, usu & necessitate huius studii (seu notitiæ bonorum scriptorum) verba facit, illius in primis, quod in historia cuiusque scriptoris cognoscenda occupatur. *Actorum erudit.* Collectores A. 1691. 302. fatentur, se haud nosse, an utilitate ullus præstet liber, de cognitione scriptorum librorun agens, hunc Voglerianum: *Morhofius* Polyhist. lib. I. 186. Voglerum ait vastum hoc argumentum ως εν τυπω proposuisse; rudimentum ergo non spernendum esse, & quasi ichnograghiam magni operis: & Georg. Nicol. *Kriegk* Constit. rei scholast. Ilfeld p. 248. ex hoc libro non solum nominis, sive scriptoris, si-

ve

ve scripti, nudam notitiam haurire licere: sed præter ea in peniciorem cuiusque cognitionem eum deducere, & quomodo in argumento, quod quisque sibi tractandum delegit, se gesserit, exponere, prudenter iudicat.

Davidis CZVITTINGERI Specimen Hungariæ literatæ. (Altorfii) Francofurti & Lipsiæ 1711. Exhibet virorum eruditione clarorum, natione Hungarorum, Dalmatarum, Croatarum, Slavorum, atque Transilvanorum vitas, scripta, elogia & censuras. Accedit Bibliotheca scriptorum, qui exstant de rebus hungaricis: & in fine oculis exponitur utilissima Tabella orthographiæ linguæ ungaricæ, e qua pariter disci potest, quomodo illa sit pronuntianda. *Acta erudit.* A. 1711. 149. & *Nova biblioth.* T. I. 885.

David *Czvittinger*, nobilis hungarus, hoc cum ederet Specimen, Altorfii Noricorum vixit inter studiosos, eoque maiorem laudem hoc labore meruit, quia primus eum subiit: optandumque, ut mitiora & pacatiora dentur tempora, quibus generosus auctor propositum suum librum hunc augendi, emendandi, ac perfectiorem reddendi, possit exsequi. Interim vere in laudem eius Io. Iac. *Baier*, Med. D. & prof. publicus, academiæque altorfinæ tunc temporis Rector magnificus, ita cecinit:

Sammarthane, *tibi quantum tua Gallia, quantum,*
Tomasine, *tibi debuit Italia:*
Quantum devincta solers Germania Adamo,
Quantum Miræo *Belgica terra suo:*
Tantum, Zvittingere, *tibi debere fatentur*
Sanguine progeniti quilibet Hungarico;
Quod patria doctos homines, laudemque merentes
Enumeras scriptis, & superesse facis.
Hic labor inveniet laudes. Namque ipsemet inter
Doctos Hungaria iam numerandus ades.

Henrici Leonardi SCHVRZFLEISCHII Notitia bibliothecæ principalis Vinariensis: Cum Cl. *Salmasii* in Chronicum Hieronymi latinum Variis lectionibus & emendationibus, e III. palatinis codicibus olim erutis; item Castigationibus & animadversionibus ad Chronicum Eusebii græcum & alterum Paschale, e schedis fratris (Conr. Sam. *Schurzfleischii*) auctis & locupleta-

 tis.

tis. Francofurti & Lipsiæ 1712. In Notitia Bibliothecæ principalis vinariensis erudite auctor disserit de re litteraria apud Germanos cœpta & continuata, multusque est in descriptione & laudibus Bibliothecæ principalis vinariensis, quam illustrissimus S. R. I. Comes Nicolaus *a Lyncker* in initio Responsorum iuris, reginam saxonicarum bibliothecarum adpellat. Quam præstans autem illa, quam instructa, quam selecta, quam elegans, quam bene disposita, quamque pretiosa est, nihil tamen maius habet hero ac fundatore suo, serenissimo, sapientissimo, ac litteratissimo Saxoniæ Duce, WILHELMO ERNESTO, cuius etiam benignissimæ voluntati acceptum referendum, quod hæc Notitia cum annexis in lucem prodierit, & alia, cum ipsius Bibliothecæ Catalogo secutura sint.

CXLIX.

Henningi WITTE Diarium biographicum Tomi II. Dantisci 1688. & Rigæ 1691. Quibus eruditorum cuiusvis gentis & generis sæculi XVII. virorum vitæ & scripta, iuxta anni, mensis & diei emortualis seriem recensentur. Vsum huius operis monstrat auctor in Præfatione, quod videlicet ex eo possit cognosci, quinam brevis fuerint vitæ, quinam longævi, qui natali suo obierint, qui cruenta & tragica morte interierint, qui in rectoratu academico, qui uno eodemque die, qui sponsi decesserint, qui ultra L. annos in publico officio vixerint, qui cœcitate laborarint, qui varias legationes sustinuerint, qui lapidem investigarint philosophicum, qui cœlibem duxerint vitam: cognosci etiam ait rerum novarum inventores, scriptores anonymos & pseudonymos, polygraphos, variarum exoticarum linguarum libros, libros aliquoties alias in linguas conversos, sæpiusque recusos, Biblia sacra in linguas exoticas translata, homines religionem semel agnitam mutantes, eos, qui de peculiari & rara materia libros concinnarunt, feminas virginesque eruditas, & notabilia varia. Non tamen sibi adulatur, ut credat, omnes se adduxisse ex prædicto sæculo viros eruditos scriptisque claros, aut in nullo erraffe; quin potius veniam petit, sicubi cespitavit, & meliora docentibus cedere vult, ac lubens. Itaque non inexspectatum aut ingratum quid est auctori, quando viri eruditi παροράματα eius observant, eaque non manu, sed modio quasi admetiuntur: clarissimus enim *Pippingius* Præfat. in To-

Tomum I. Memoriar. theologorum p. 17. refert, esse quempiam, qui vel in I. Tomo Wittii plura, quam 200. errata reperiri adfirmaverit. Cui adde *Mollerum* de homon. p. 646. L. P. Z. id est, *Zeisoldum* de obitu Tomae *Sagittarii* & Henn. *Witteni* Diario biographico, *Colloquia menstrua* T. II. p. 266. *Struvium* Introd. in notit. rei liter. 314. & Io. Henricum *Von Seelen* Athen. lubec. P. II. 336. qui Casp. Henr. *Starckium* ait in parato habere Syllogen errorum huius libri. Sicut autem observationes illas virorum doctorum anxie exspectamus, nec ipsi interim pigrabimur lancem aliquam errorum Wittianorum appendere; ita cum *Mollero* l. c. lubentes gratoque animo agnoscimus, eruditissimum Wittium etiam hoc Diario insigniter de historia integri seculi litteraria meritum esse, aliisque, quo eundum, viam commonstrasse. Atque utinam essent, qui coeptum opus continuarent: sicut multis abhinc annis M. Adrianus *Preusmannus* Riga-livonus id quidem sibi proposuit, mihique, cum adhuc Altorfii docerem, aperuit. Ipse *Wittius*, ut non nulla, in quibus erratum, in II. Tomo emendavit, ita continuationem orsus est, ut inde tertius formaretur Tomus: sed hic labor tantum in schedis auctoris cubat, & morte eius abruptus est. Sic ergo iam accedimus ad indicandum errata, ubi, quia paginae numeris carent, (qui perversus & molestus mos hodie valde in usu est) litteras quaternionum excitare cogor.

Tomo I. A 2. David Chytraeus *Menzinga*-suevus.	*Ingelfinga*-suevus.
B. Pet. Thyraeus de *Approbationibus* spirituum.	De *Apparitionibus* spirituum.
Dan. Tossanus *Theol. D.* Pastor *& Professor* tum Aureliae in Gallia, tum in Palatinatu Germaniae, partim Neostadii, partim Heidelbergae.	*Heidelbergae demum* accepit honores doctorales, & constitutus est professor.
B 2. *Nicol.* Reusnerus scripsit Diarium historicum.	Non Nicolaus, sed eius frater *Elias* Reusnerus. I. *Moller* de homon. 715.
C 3. *Cyriaci* Spangenbergii est Margarita theologica.	*Ioannis* Spangenbergii, herdesiani, pastoris islebiensis & ecclesiarum

	fiarum comitatus mansfeldici ephori. *Idem* 724.
C 4. *Cornelii Beckeri* est Analysis psalmi secundi.	*Sebastiani Beckii*. Vide *Mollerum* de homon. 653.
D. *Lucas Osiander*, *norimbergensis*, scripsit Enchiridia controversiarum, de Christianismo Arndiano Admonitionem, Scultetum atheum, de Colloquio durlacensi, contra Fran. Costerum.	Omnia hæc scripta sunt Lucæ Osiandri, *iunioris*, qui fuit professor & cancellarius tubingensis. *Idem* 709. *Beckmann* Catal. biblioth. francofurt. 214.
D 2. 9. *Novemb*. Ioseph. Stephanus.	10. *Novemb*. Nicol. *Antonius* Biblioth. hispan. T. I. 625.
D 3. *Salomonis* Gesneri Historia animalium.	*Conradi* Gesneri. *Moller* de homon. 678.
E 4. Georg. Mylius *primum ecclesiæ Marpurgensis Minister*.	*De hoc nemo quid novit*. Georg. *Serpilius* Epitaph. theol. suev. 146.
F. *Cæsar* Baronius prodire fecit Tractatum contra IV. libros Institutionum Calvini.	Fuerit fortasse *Iustus* Baronius, qui misso Calvini nomine illud Baronii assumsit. *Moller* de homon 651.
G. Ios. *Iustus Scaliger* concinnavit Ephemerides.	Is est Iosephus *Scala*, siculus: & scripsit Ephemerides ab A. C. 1589. usque ad A. 1600. *Idem* 719.
G 3. Io. *Mulhusinus*.	Io. *Mulhusius*.
G 4. Io. Vytenbogardus *æt*. 49.	Anno 1644. quo obiit, *summam attingebat* senectutem. *Epp. præstant. viror*. p. 826. Lexicon univ. histor. T. IV. 707.
H 2. Amand. Polanus condidit Commentarium *in Danielem*.	*Et Ezechielem*.
I 3. Felix Bidembachius æt. 48. *Ministerii* 55. Celebritatem nominis obtinuit Consiliorum theolog. *Decadibus* X.	*Ministerii* 26. *Decadibus* IIX. *Serpilius* p. 14.

Sunt

Guil. Laurenbergius inclaruit *Botanotheca* & *Historica descriptione aticis.*	Sunt *filii eius* cognominis, Med. D. & Practici hafniensis. *Moller* de homon. 689.
K 3. *Conradus* Rittershusius, scripsit de iure asylorum.	*Georgius* Rittershusius, Conradi filius.
N. Io. Wolfius *Tabermontanus, Bipontinus*, composuit *Exercitationes semeioticas.*	Io. Wolfius, *marpurgensis*. Semeioticae autem Exercitationes sunt Io. Wolfii, Med. D. ac *professoris helmstadiensis*. *Moller* de homon. 732.
N 3. Andr. Libavius *tradidit* Tractatum de Colloquio Ratisbonensi contra Gretserum.	Sub nomine *Basilii de Varna*.
P 2. Io. *Ingolstetterus* in publicum emisit Dissertationem de natura occultorum & prodigiosorum ad *Io.* Horstium.	Ad *Iacobum* Horstium. Melch. *Adamus* in Vitis medicorum p. 450. & *Omeis* de claris Noribergensibus p. 369.
R 2. Io. Dauthius, Professor iuris *Wittenbergensis*.	*Lipsiensis*. Vide *Acta erudit.* A. 1705. 435.
S 3. 4. *Decemb.* Valent. Smalcius.	8. *Decemb.*
T 2. Io. Posselius, *Rector Flensburgensis*, postea Gr. linguae Professor, *qui obiit A.* 1623. dedit Familiarium Colloquiorum libellum graece & latine.	Sunt Io. Posselii, *patris*, *qui obiit anno* 1591. *Moller* de homon. 713.
V 4. Sibr. Lubbertus scripsit Replicationem *&* Defensionem Iac. Gretseri.	Replicationem *ad* Defensionem *prima controversia Bellarminiana* Iac. Gretseri.
X 2. *Henr. Meibomius* continuavit Chronicon Comitum Schauenburgensium.	*Iod. de Lerbecke*. Io. *Moller* Isag. ad Histor. cimbr. P. I. 86.
X 3. Paulus Laymannus *oenipontanus*.	*Bipontinus*.
X 4. A *Io. Rud.* Lavatero est Defensio Medicorum Galenicorum.	Ab *Henrico* Lavatero. *Moller* de homon. 688.
Y 4. *Io.* Rudolphus Hospinia-	*Rudolphus* Hospinianus exaravit

nus exaravit Concordiam *discordiem: de* origine & progressu Formulæ concordiæ Bergensis.	Concordiam discordem, *sive* de origine &c. *Societas Colligentium* in Apparatu litterario p. 350.
Aa 2. Simon Grunæus *defunctus A.* 1628. condidit Tractatum de utilitate legendæ historiæ.	Non ille, sed Simon Grynæus, *iunior, defunctus Basilea A.* 1582. *Moller* de homon. 680.
Idem condidit descriptionem virtutum.	Simon Grynæus, *senior, philos. & theol. professor basileensis*, peste exstinctus A. 1541.
Bb 2. *Iacobus* Brandmuller publici iuris fecit Conciones funebres, nuptiales, &c.	Sunt *Ioannis* Brandmulleri. *Moller* de homon. 654.
Gg. Iac. Capellus obiit *anno* 1633.	*Anno* 1624. Io. Frid. *Mayer* Biblioth. bibl. 110. *Colomesius* 157. *Lexicon univ. histor.* T. I. 519.
Gg 2. Ioan. Sœtefleisch Rector scholæ *Magdeburgensis*.	Scholæ *burgensis*. Burgum autem tertio a Magdeburgo situm est lapide. *Ludovici* Hist. schol. P. IV. 114.
Kk 3. *Bernhardus* Albrecht scripsit Conciones de opificibus.	*Georgius* Albrecht, Bernhardi filius.
Ll 3. *Dan.* Cramerus famam promeruit Ecclesiaste christiano.	*Io. Iacobus* Cramerus, Danielis filius. *Moller* de homon. 664.
Mm *Io.* Fabricius, Dantiscanus, in patria ecclesiastes & Gymnasii rector.	*Iac.* Fabricius. *Charitius* de eruditis Gedanensibus p. 55.
Testamentum Mahumedis.	Hoc est M. *Io.* Fabricii, itidem dantiscani, sed tunc viri iuvenis.
Mm 2. Corn. Iansenius, Episcopus Iprensis *& Gandavensis*.	Episcopus *iprensis*, non vero gandavensis. *Moller* de homon. 686.
Reliquit *Analecta in Proverbia: Ecclesiasten: Sapientiam: Habacuc: Sophoniam.*	Hæ commentationes sunt *Episcopi gandavensis*.
Nn Io. Henr. Alstedii est *Turris Babel.*	Turris Babel *destructa*.

Gub-

Nn 3. *Pet.* Laurenbergius denatus A. 1639. scripsit de curatione calculi vesicæ.

Guilielmus, Petri pater, Medicus & mathematicus rostochiensis, qui decessit A. 1612 *Moller* de homon. 689.

Nn 4. Io. Meursius *Lugduno*-Batavus.

Losduno-Batavus. *Idem* in Notis ad Bartholinum de scriptis Danorum p. 284.

Oo. Guil. Amesius emisit Rescriptionem ad Nic. *Grevenhosii* Responsum de redemtione universali.

Grevinchovii.

Oo 2. Stanislaus *Lubienski*, tandem *episcopus Plocensis*, consignavit Tractatum cometicum.

Auctor illius Tractatus est Stanislaus *Lubienicius*, *socinianus*, A. 1675. Hamburgi cibo venenato sublatus. *Moller* de homon. 693.

Oo 4. *Io. Baptista* de Machault delineavit Notationes in Iac. Aug. Thuani Historiam.

Iohannes de Machault, parisinus, Collegii rhotomagensis initio rector, deinde Alberti & Isabellæ, Austriæ Archiducum, aulicus in Belgio ecclesiastes, theologiæ in academia mussipontana professor, tandemque Collegii claromontani moderator, exstinctus A. 1619.

Qq. Rich. Montacutius *Cicestriensis* episcopus, texuit Antidiatribas contra I. C. *Bullingerum*.

Chestriensis episcopus contra Iul. Cæs. *Bulengerum*.

Qq 2. Thomas *Godvvyn* famam promeruit libris IV. Antiquitatum Romanarum: *Anthologia Historia Romana*: De civilibus & ecclesiasticis ritibus in usu apud Hebræos libris VI.

Godvvini sive *Goodvvini Anthologia Historia Romana* idem fuerit liber, qui Antiquitates romanæ, sive Exposition of the Roman and Iewisch Antiquities: & libri VI. de Ritibus apud Hebræos titulum gerunt *Mosis & Aaronis*, optime editi a Io. Henr. *Hottingero*, Francofurti 1710. 8.

Rr 3. Lud. de la Cerda reliquit *Anniversaria* sacra.	*Adversaria* sacra.
Sa. *Samuel* Wardus edidit scriptum contra Hobbæum.	*Sethus* Wardus. *Hyde* Catal. biblioth. oxon. P. II. 248.
Ss 2. *Menardus* Schotanus paravit Ethnicismum Aristotelis.	*Christianus* Schotanus, D. Prof. & Pastor franequeranus. *Moller* de homon. 720.
Ss 4. Christoph. Richter primum *Schola* portensis *moderator*.	Scholæ portensis *pastor*. Godofr. *Ludovici* Hist. schol. P. III. 318.
Xx. Io. *Hermannus*.	Io. *Heermannus*.
Yy 2. Caspar *Hoffmannus*, *Gotha-Thuringus*, scripsit de Thermis Hirsbergensibus librum, & de inversione cordis.	Liber de Thermis hirsbergensibus est alterius Caspari Hofmanni, videlicet *Leoberga silesii*, archiatri electoralis brandenburgici: & Historia cardianastrophes seu inversionis cordis admirandæ *Friderici* Hofmanni, Med. D. ac primarii professoris halensis, archiatri regii. *Moller* 684.
Zz 2. Augustinus Barbosa *Hispanus*, Lusitanus.	Augustinus Barbosa, *lusitanus* guimaranensis. Nic. *Antonius* Biblioth. hispanæ P. I. 134.
Bbb. *Io.* Mülmannus.	*Hieronymus* Mülmannus.
Ccc 4. Tobias Magirus foras dedit *Oratorium christianum*, - & Dispp. varias, ut de *mundo* &c.	*Clavem eloquentiæ* -- & Dispp. varias, ut de *motu* &c. I. C. *Beemann* Catal. libror. biblioth. francofurt. p. 183.
Ccc 4. Caspar Erasmi *Brochmandus*.	*Brochmannus*. Alb. *Bartholinus* de scriptis Danorum p. 21. & Io. *Moller* in Hypomnemat. ad hunc librum p. 177. & Spicileg. Hypomnematum p. 8.
Ddd. Claudius Salmasius decessit A. 1652. *ætatis* 56.	*Ætatis* 58.
Ddd 3 Io. *Angelus* a Werdenhagen.	Io. *Angelius* a Werdenhagen.

Christ-

Eee 4. Elias Ehinger *Bavarus.*	*Christgarto-suevus. Serpilius* Epitaph. theol. suev. 135.
Fff 2. Io. Maior *D. & prof. theol. ienensis* typis subiecit Orationem poëticam: Postillam poëticam.	Io. Maior, *ioachimicus*, vates epicus & elegiacus, theol. D. eiusque professor *vvittebergensis*, deinde in Gymnasio Principatus anhaltini servestano.
Lll 2. *Georgius* Hagen condidit Comitiologiam Ratisbonensem.	*Gottlieb ab* Hagen, Eques megapolitanus, Regum Daniæ consiliarius. *Moller* 683.
Lll 4. Petrus Molinæus, *ecclesiæ parisiensis minister, deinde professor leydensis, tandemque pastor & professor sedanensis*, inclaruit ex *Anatomia* Arminianismi, & defensione fidei catholicæ.	Inclaruit ex *Anatome* Arminianismi. Defensio autem fidei catholicæ est *filii* cognominis. *Clericus* T. XXVI. de la Biblioth. choisie p. 449.
Nnn 2. *Theodorus* Hackspanius.	*Theodoricus.*
Ppp. *Laurentius Eichstadius* posteris profuit Planorum geometria.	*Claudius Nicolai Eichstadius sive Lolous*, danus. *Moller* 668.
Xxx. Nicol. Goldmanns obiit A. 1666. *ætatis* 54.	*Ætatis* 42. L. C. *Sturm* sub initium architecturæ civilis Goldmannianæ.
Yyy 2. Iac. Rauppius evulgavit *Commentarium synopticum in universa Biblia: Bibliothecam portatilem: Iannam SS. theologiæ.*	*Bibliothecam portatilem theoreticam*, quæ complectitur 1. Doctrinam de S. Scriptura. 2. Locos theologicos. 3. Commentarium synopticum in universa Biblia: *et Bibliothecam portatilem practicam.*
Eeee 2. Andr. Henr. Bucholz, *Schoningensis*, in schola *patria* conrector.	*Schoningensis*, in schola *hamelensi* conrector.
Ffff 3. Io. Sanderus primum Rector Scholæ *Schöningensis, deinde* Magdeburgensis, *demum*	Primum *Rector Scholæ magdeburgensis, deinde* ad D. Catharinæ brunsvicensis. *Ludovici* Hist.

ad D. Catharinæ Brunsvicenſis.	ſchol. P. IV. 127.
Gggg 2. Io. Weinmannus, Alumnorum noricorum Inſpector.	*Altorfii* Alumnorum noricorum Inſpector.
Io. Mullerus, *Paſtor Hamburgenſis*, dedit Conciones IX. in Symbolum Athanaſii.	Io. Mullerus, *Havelberga-marchicus, paſtor ſtadenſis, Moller* 704.
Iiii. Io Andr. Boſius edidit *Exercitationem philologicam ad 2. Timoth. 2, 22. -- de iuvenilibus concupiſcentiis.*	Eſt *unum idemque ſcriptum.*
Iiii 4. Andr. Reyherus obiit *Anno* 1674.	*Anno* 1673. *Ludovici* Hiſt. ſchol. P. I. 25.
Kkkk 2. Petrus des Champs neufs, ſeu de Campis *navis.*	De Campis *novis.*
Llll 3. *Io. Iac.* Pfeiffius iuris publici fecit Diſſertationem de unione myſtica Chriſti & fidelium.	*Daniel* Pfeiffius, Io. Iacobi frater. *Moller* ad Bartholinum de Danis 205.
Mmmm. Io. Vorſtius innotuit ex *Philoſophia* ſacra.	Ex *Philologia* ſacra.
Oooo 3. *Io.* Baptiſta Nanius, D. Marci Procurator.	*Baptiſta* Nanius.
Tttt. *Gothofredus Voigtius* in lucem protulit Miſcellanea biblica.	*Albertus Voigtius*, Theol. Licentiatus, & L L. oriental. profeſſor in acad. gryphiswaldenſi. *Moller* 728. *Ludovici* Hiſt. ſchol. P. III. 391.
Zzzz 3. Melch. Zeidlerus ſcriptis mandavit *Prodromum* Introductioni in lectionem Ariſtotelis præmiſſum: *Introductionem* in lectionem Ariſtotelis: *Tractatum de gemino docendi modo: exoterico & analytico.*	*Prodromus pertinet ad Introductionem: neque ab illo diſtinctus eſt* Tractatus de gemino docendi modo. Vide *Catalogum* ſcriptorum Zeidleri, ipſius Notis & Animadverſionibus in Scrutatorem veritatis præmiſſum, c. 4.

Pri-

Aaaaa 2. Christianus Daumius, Cygneus, primum *Gerae conrector, tum Gymnasii Zwiccavi. ensis*, demum in patria Rector.

Primum *collega tertius* Gymnasii zwiccaviensis patrii, *deinde eiusdem rector*. God. *Ludovici* Hist. schol. P. III. 102.

Bbbbb 2. Paulus Sarpius *a sicariis confossus est.*

Sed *sanitati restitutus*, ex morbo obiit. Io. Gottl. *Moller* in Additam. ad mutuas Sarpii & Casauboni Epp.

In Tomo II.

Pag. 23. Andr. Maurocenus, ob. A. 1618. *aetatis* 61. Condidit Historiam venetam ab *anno* 1612. usque ad annum 1615.

Anno *aetatis* 60. Condidit Historiam venetam *ab anno* 1521. *Nova bibliotheca* T. III. 634.

25. *Valentinus Guilielmus* Forsterus composuit Historiam iuris civilis, & libros II. de iuris interpretibus.

Valentinus Forsterus, antecessor marpurgensis, heidelbergensis, & helmstadiensis, Valentini Guilielmi pater. *Moller* 675.

35. Simon Goulartius, *Silvanectinus*, *Fridericopolis*, collegit *Apophthegmata* &c.

Omnes illi libri sunt *parentis*, theologi genevensis, qui & *Silvanectinus* dicitur, non filii, qui *Fridericopoli* in exilio obiit. *Moller* 679.

38. Io. Mylius, *Iglavia Moravus*, in Borussia defunctus, formavit Relationem, an, quid, & in quantum D. Matthias *Hoë* rebus Bohemicis & electioni Regis Bohemiae se immiscuit?

Iste Mylius cum *alio* haud dubie confunditur. *Moller* 965.

65. *Io.* Arnoldus Corvinus dedit Venatorium illustratum, Posthumum Pacianum, Pandectas sive Digesta per aphorismos, Ius canon. per aphorismos explicatum. *Confessionem suam* edidit, quod in fide catholico-romana mori vellet.

Arnoldus Corvinus, Io. Arnoldi filius. Atque *hic* ad Romano-catholicos transiit, & Confessionem fidei edidit. *Moller* 664. *Hyde* Biblioth. Bodlei. T. I. 183. *Catal.* Biblioth. Mayer 690.

Demum

68. Io. Sœtefleisch -- pastor demum Andreanus. Effecit Dialogum cum Capucino *habitum: Explicationem* theologicam de legitima Ministrorum Euangelicorum vocatione.	Demum *Hildesia* Andreanus. Effecit Dialogum cum Capucino habitum, *seu* Explicationem theologicam. &c.
85. *Guilhelmus* Grotius confecit Isagogen ad praxin fori Batavici.	*Hugo* Grotus. *Moller* 679.

Henningus *Witte*, Riga-livonus, in academia Iulia F. V. *Calixti*, Ger. *Titii*, *Conringii*, *Schraderi* & *Rachelii*, in giessensi *Haberkornii* & *Muleri* discipulus, IIX. integris annis extra patriam non perditis, sed utiliter consumtis, ac perlustratis Germania, Belgio, Anglia & Suecia, compellatis ubivis doctissimis atque illustribus viris, & inhabitatis (quod mirum, atque inauditum) XXI. Academiis, cum tanquam alter Vlysses patriæ suæ esset redditus, reique scholasticæ Proceres de Gymnasio instaurando A. 1677. curas susciperent, haud procul illis quærendus fuit, cui professionem Eloquentiæ & Historiarum committerent: Wittii enim, civis sui, eruditio perspecta iam ipsis erat & explorata. Hunc ergo vocarunt ad bigam illam ornandam: quam ille etiam ita ornavit, ut studii atque industriæ ipsius luculentissimi & omni exceptione maiores dentur testes, nempe tot viri præstantes, qui ex eius disciplina prodierunt, & plurimi laboris scripta: nam præter Diarium hoc, etiam Memorias servavit atque in publicum emisit Theologorum, ICtorum, Medicorum & Philosophorum. Tandem, qui inter libros vixit, libros dedit, & ipse viva fuit bibliotheca ac museum ambulans, a libris, ut erat in fatis, mortem sibi contraxit: nam cum librum ex bibliotheca alte repostum depromere vellet, contigit, ut de sella male fida in latus sinistrum gravi lapsu procideret. Quo casu non corpus duntaxat, iam ante imbecille atque invalidum, concussum debilitatumque, sed & rerum custos memoria magnum passa est detrimentum. Et quamvis post aliquot menses in gratiam cum valetudine redire videretur, adscitosque in ædes suas auditores recitationibus erudiret, mox tamen sensit vires morbo & languore adeo esse fractas, ut de migratione sibi sit cogitandum. Ad eam igitur rite se præparans, die 22. Ian.

A. 1696.

A. 1696. expiatam animam ad æternas fortunatasque sedes transmisit. Dav. *Hornicus* in Programm. funebri, quod exstat in D. Georg. Henr. *Goetzii* Elogiis præcocium quorund. eruditorum, aliorumque viror. doctorum, p. 117. & Henr. *Pipping* Præfat. in Memorias theologorum, quorum ille eum tandem vocat virum pium, cordatum, doctum; hic præ ceteris, qui de memoria virorum doctorum ab oblivione vindicanda bene meriti sunt, laudandum iudicat.

CL.

Acta eruditorum A. 1682. publicata, & in præsens usque tempus continuata. Lipsiæ 1682. cum Supplementis & Indicibus volumina XXIV. Collectores horum Actorum sunt, ut in Colloquiis menstruis (in Monatl. unterredungen) A. 1689. p. 79. refertur, propago Collegii Gelliani, imitati, ut in Præfatione legimus, Anglos & Gallos, quorum illi Transactionum philosophicarum, hi Diarii eruditorum titulo historiam literariam tradere conati sunt: habentque hoc peculiare, quod nullius hominis scripta atro carbone notent, sed intra terminos recensionis se retineant; sermonem latinum certis de causis vernaculo suo præferentes. Vtile, sane, maximeque laudabile hoc est institutum, de quo tamen malo celeberrimi *Morhofii*, quam mea verba adferre. Sic autem ille Polyhist. lib. I. 194. *Anno 1682. in Academia Lipsiensi viri aliquot docti laudabili consilio negotium hoc susceperunt, ut* Acta eruditorum *publicarent, quibus non libros solum in omni doctrina genere, ex omni gente, novos recenserent, sed & inventa nova physica & mathematica, undique conquisita, proponerent. Optima illa res hactenus cum eruditi orbis applausu successit, estque eius rei fructus longe maximus. Ego certe Germania, atque illustri Academia de illo consilio gratulor, quod exteris quoque, quibus nostra raro ad palatum sunt, nunc placere incipit, ut tam in Gallicam quoque linguam convertantur. Interdum illa redegit mihi amicissimus* Otto MENCKENIVS, *manum iungentibus aliis inclutæ Academia Professoribus, præcipueque* Frid. Benedicto *Carpzovio.* Adde, si lubet, *Meibomium* in Additam. ad Vogleri Introductionem p. 166. *Benthemium* Præfat. in Statum anglic. eccles. & scholar. d 2. *Placcium* de Anonymis p. 345. *Rinckium* & *Baleros* fratres in Program. Collegii histor. literar. noviss. A. 1709. *Parrhasiana* T. I. 383. *Giornale de' Letter. d' Italia* nell' Introduz. (Tomo I.) 20. *Schurzfleischium*

sebium Epp, arcan. T. I. 185. 201. 214. *Struvium* Introd. in notit. rei literar. p. 269. Io. *Mollerum* Isag. ad Histor. cimbr. P. II. 207. Mr P. *H.* im Bericht von den Iournal- Quartal- und Annal- Schrifften p. 1. *Vnpartb. bibliothecarium* T. I. 436. *Lynckerum* (in Felleri Monum. var. inedit. 440) & Dan. *Francum* de Papist. Indicibus librorum prohibitorum p. 6. Nempe Collegii conferentium de Actis eruditorum, ut auctor, ita director primus erat Otto *Menckenius*: conferentes singulis diebus Mercurii conveniebant in ædibus D. Alberti, & symbolas adferebant suas; inque numero eorum erant non tantum Professores quidam lipsienses, sed & Magistri eruditiores, & non nulli exteri, ut Georg. Gottf. *Leibnitius*, & Io. Fran. *Buddeus*. Atque ita in præsens usque tempus observatum est. Iam ad ea accedamus, quæ partim notanda sunt, partim corrigenda. Notanda sunt sequentia: Recensio Theriacæ iudaicæ, quæ fit A. 1682. p. 205. auctorem habet Io. Bened. *Carpzovium*, teste eius fratre, Friderico Benedicto, in litteris ad Christ. Arnoldum d. 20. Iunii anni prædicti scriptis. Auctor de l' Histoire du Calvinisme & celle du Papisne, mises en parallele, (de qua A. 1683. p. 520.) est Pet. *Iurieu*. Per Episcopum Bitontinum p. 62. A. 1684. intelligendus est Cornelius *Mussus*. Anonymus, (A. 1684. 454.) qui edidit Considerations generales sur le liure de Mr. *Brueys*, est Paulus *Enfant*, Minister V. D. apud Ecclesiam gallicanam in urbe Berolinensi. An Apologus for the Protestans of France (A. 1685. 68) in six lettres, auctorem agnoscit *Fatzonium*, V. D. M. in finibus Campaniæ, deinde lipstadiensem. Autor Novellarum reip. litterariæ, (A. 1685. 511) est Iacobus *Basnage*; & Arnoldus, cuius scripto Excerptum hoc est oppositum, prænomen habet *Andrea*. Confer hic paginam 509. Litteræ intiiales G. G. L. in Brevi demonstratione erroris memorabilis Cartesii & aliorum circa legem naturæ, (A. 1686. 161) indicant, ut etiam *Placcius* de Anon. p. 319. observat, Godofr. Guil. *Leibnitium*. Anonymus, (A. 1687. 233) cuius chartæ vocantur famosæ, est P. *Poiretus*. Vide ipsius Apologiam, libris de Eruditione subiunctam p. 423. Polyhistor celeberrimus, idemque summus theologus, de cuius proposito Acta A. 1688. p. 283. loquuntur, est D. Phil. Iac. *Spenerus*. Antiqua literarum monumenta, autographa Lutheri aliorumque celebrium virorum illustrantia, quæque recensentur A.

1690.

1690. 625. collecta sunt ab Hermanno *Von der Hardt*. Auctor Appendicis ad Cavii Historiæ litterariæ Partem II. R. G. (de quo ad A. 1699. 153.) est Robertus *Gerius*. Lexicon reale status & novellarum, quod recensetur A. 1706. p. 91. debemus consultissimo viro P. B. S. nato *Sebastiano*: ut etiam revelatur in ipsis hisce Actis erudit. A. 1707. 468. Princeps ingeniosissimus, cujus mentio fit A. 1706. 334. est *Antonius Vlricus*, Dux Brunsvicensium & Luneburgensium. Inter eos, qui ad Placcii Theatrum anonymorum & pseudonymorum augendum operam suam contulerunt, (& de quibus sermo est A. 1709. 35) novi & ego *aliquem*, qui symbolam suam viro illustri, Gerhardo Van Mastricht misit, ab eo postea cum sua Hamburgum curatam; nominare autem eum, verecundia prohibeor. Cum libello gallico, cui titulus, Memoires sur la pretendue Declaration de l' Vniversité de Helmstad, quique recensetur A. 1711. 156. conferendum est *A. Candidi* Iudicium de isto libello, quod ita finitur: *Vt adeo, si a Relationibus seu Memorabilibus istis erronea, falsa, injuriosa, contradictoria, inepta testimonia, cæca & iniqua judicia, & narratiunculas ad rem non facientes detraxeris atque removeris, memoria dignum in iis, paucissimis exceptis, remansurum sit NIHIL.* Editor Vrbani Regii Formularum caute loquendi cum Notis & Appendice apologetica Mart. Silv. *Grabii*, de quibus sermo est A. 1714. 93. sum *ego ipse*, Grabiani nominis & meritorum, ut recte indicant doctissimi Collectores, amicus & cultor. S. B. cujus Animadversio in novam editionem Herodoti a C L. Gronovio curatam A. 1716. 377. recensetur, est Stephanus *Berglerus*. Vide p. 201. Corrigenda autem, quæ iam sequuntur, non ipsas inclytorum Collectorum recensiones attingunt, sed libros, qui ab illis recensentur.

A. 1682. p. 62. R. Lipmannus *seculo* post Christum natum XV. vixit.	*Seculo* XIV. *Wagenseil* Præfat. in Nizzachon. Videatur tamen *Wolfius* Biblioth. hebr. p. 734.
201. Anno תמ"א 441. supputationis Iudaicæ, id est, *Christi* 1681.	*Christi* 1680. *Museum novum* T. I. 693.
A. 1683. 438. Autor libri, Prejugez legitimes contre les Calvinistes, *vix alius esse potest, quam Ant. Arnaldus.*	Est *Nicolius*, sicut ipsi indicant celeberrimi *Collectores* in Indice auctorum, H 2.

Qui

A. 1684. 60. Histoire du Concile de Trente de Fra Paolo Sarpio, traduite par le Sieur *de la Mothe Iosseval*.	Qui est *Amelot de la Houssaye*. ut indicatur in Indice Actorum 1. Decenii, atque a *Placcio* de pseudon. p. 455.
517. Phærisæorum nomen opinatur convenientius derivari a פרס *Paras*, hoc est, mercede.	A *Peras*. *Buxtorf*. Lex. mai. 1828.
A. 1685. 375. Georg. Mœbii Tractatus de oraculorum ethnicorum origine, propagatione & duratione editus *anno* 1656.	*Anno* 1657.
548. Pet. Poiret Cogitationes suas nunc diffusiores, sed & *obscuriores* exhibet, quo profundius Theologiæ mysticæ, quam *passim* prædicat, immersas habuit.	*Profundiores Metaphysicas cogitationes* cum Theologia mystica, quæ *semel aut bis* nominatur, confunduntur. *Poiret* de Eruditione solida, superfic. & falsa p. 418.
A. 1686. 32. G. Stiernhelmum Anticluverius, sive scriptum breve *Ioanni* Cluverio oppositum.	*Philippo* Cluverio.
33. Gothorum antiquissimam & hereditariam esse *Gothiam*.	*Patriam Silesia*. I. G. *Ecard* Program. de antiquiss. statu Helmstadii B 3.
419. Ericum, natione Germanum, *Professorem Patavinum*.	*Vulgarem magistrum linguæ italicæ Venetiis*.
507. Prima Commentariorum Sleidani editio, in folio minori, litera Italica prodiit *Anno* 1551.	*Anno* 1555. *Slüter* Propyl. H. E. p. 36.
542. Pyra, quæ Italis *Buonchristiano* vocantur.	*Bonchristiano*.
544. Monagius vocem *asiatim ex Italica voce Adagio* deducit.	Legendum, *asciatim*, id est, divisim. *Du Fresne* Glossar. T. I. 352.
A. 1690. p. 18. Defensionis Eccle-	Est *D*. *Antecourt*. *Acta erudit*. A. sig

fiæ contra librum Io. Claudii, cui titulus, La defense de la Reformation, *alium auctor non esse, quam D. Ant. Arnaldum,*	1692. 240.
301. Qui *Francofurtanæ editionis Gorjonidis curam gessit, R. Tam.*	*Mortuus diebus ante* [illegible]. I. C. *Wolf* Biblioth. hebr. 516.
313. H. Grotii Commentatio ad loca quædam N. T. *a Maresio* sub Io. Simplicii nomine refutata fuit.	*A Slichtingio*, teste *Clerico* T. II. de la Biblioth. choisie, p. 165.
A. 1691. 369. Sententiam de beatarum animarum in paradiso quodam asservatione, nuper Phil. a Limborch. *simili de somno incrustare voluit.*	Verba eius hæc sunt *Theol. Christ.* lib. VI. c. 10. §. 8. In morte homo totus mortuus est, *anima* tamen superstes non interiit, *nec dormit*, sed internas cogitandi functiones exercet. Unde *nec anima, sed homines ipsi mori & dormire dicuntur.*
406. An Iacobus de Thessolis latine de ludo scachorum impressus sit, *non liquet.*	*Est*, si fides habenda *Lipenio* Biblioth. philosoph. p. 1565. sub titulo: Iacobi de Cessolis (Cæsolis) Lombardi, Ord. Prædicat. de ludo schacchorum, sive de moribus hominum, officiisque Nobilium: super eo Commentarius. Mediolani 1497.
A. 1692. 298. *Orientalius* alvi paradisiaci versus mare properantis brachium Huetio est Phison.	*Occidentalius.* Videatur *Huetius.*
299. Gehon vel Gichon *occidentalius* brachium est alvi paradisiaci.	*Orientalius.*
A. 1693. 154. *Bernhardi* Ferrarii.	*Francisci Bernhardini* Ferrarii.
A. 1696. 45. Aonius Palearius Romæ *vivus* in ignem coniectus est.	*Post strangulationem*, *Acta erudit.* A. 1716. 153.

A. 1697. 10. W. E. Tenzelii Epistola de *sceleto elephantino*, Tonnæ nuper effosso.	*Lapidem* pro osse vendidit. Schwarzfleisch Epp. arcan. T. II. 225.
307. Baronius, ut Saussayus in Continuat. Bellarmini de Scriptor. ecclesi. refert, XIII. *Tomos* Annalium elaboravit.	*Tomos* XII. sic enim scribit pag. 69. Baronius numerum Tomorum *Centuriis Magdeburgicis* æquavit.
308. *Panicarolam.*	*Panigarolam. Critopulus* in Censura Eclogar. Mayeri, p. 13.
450. Quæ *Iac. Iehuda Leo*, & R. *Iac. Iehuda Arieh* evulgarant.	*Est unus idemque.* I. C. *Wolf* Biblioth. hebr. 698.
A. 1698. 62. Iosephus Maria Thomasius *textum* psalmorum ipsum *ex Septuagintavirali versione* latinum fecit.	*Notas* suas: textum autem petiit ex Versione vulgata. *Giornale de' Letterati d' Italia* T. XXIII. 2.
Georg. Engelbrecht, *serenissimorum Ducum Brunsvic. & Luneburgensium Consiliarius.*	*Serenissimi Ducis Brunsvic. & Luneburg.* Georgii Wilhelmi *Consiliarius.*
A. 1699. 291. Casp. de Degingk, senatoris tum, & *postea Consulis Reip. Lubecensis.*	Senator fuit, sed *Consul nunquam.* Io. *Moller* Prolegom. in Morhofii Polyhist. 12.
909. Sponsaliorum de futuro & de præsenti distinctio ex verborum diversitate: *Duco te*, vel *Ducam te in uxorem*, æstimatur: prior enim formula sponsalia de futuro &c.	*Ducam te*, vel, *Duco te in uxorem.*
546. De Vossio patre, quod Corn. Balbum Gaditanum *vocet Mitylenaum*, & *Historicorum numero adscribat.*	*Neque unum, neque alterum reperio.*
A. 1704. 353. Sive Clericus est auctor Præfationis in Erasmi opera, sive *alius fortasse aliquis.*	Est *ipse Clericus.* Vide Tomum I. de la *Biblioth. choisie* p. 380.
355. In Encomio stultitiæ edendo prævium se habuisse dicit *exemplar Parisiense* anni 1675.	*Exemplar basiliense.* Clericus Præfat. in Tomum IV.

A. 1706. 208. Constare illud debet ex Gallica versione *omnium* Elogiorum, quæ in Thuani voluminibus historicis leguntur.	*Tantum virorum illustrium.* Struvi Introd. ad Histor. philosoph. 84.
A. 1711. 157. Et postquam editum est, *vehementer displicuisse*	Propter temerariam editionem; *non propter contenta.*
A. 1712. 155. *Modum excessisse* (Io. Phil. Pfeifferum in Græcarum antiquitatum libris) *in allegandis Lexicis, & quæ sunt alia.*	Sed *& encomium libri sequitur.*
A. 1713. 242. Varinus Phavorinus ad Nucerini Præsulatus (seu Episcopatus) orbitam raptus est *anno* reparatæ salutis 1517.	*Anno* 1514. *Giornale de' Letterati d' Ital.* T. XIX. 94.
A. 1714. 129. Autorem Discursus de Cogitandi libertate (of the Discourse of free-thinking) *Tolandum esse*, nuperrime accepimus.	Est *Ant. Collinus.* Et hoc indicatur ab ipsis *Actis erudit.* A. 1715. 488.
A. 1716. 234. Nic. Malebranchius A. 1715. postquam *sex & octoginta*, & quod excurrit, annos vivendo expleverat, fatis concessit.	*Septem & septuaginta.*
A. 1718. 519. Gassendus vixit *annos* 65. & vivere desiit heri (25. *Octob.*) *circa tertiam* promeridianam.	Vixit *annos* 63. menses 9. dies 13. & vivere desiit IX. Kal. Nov. h. e. 24. *Octob. hora* 4. post meridiem. Sam. *Sorberius* in Witti Memor. philosophor. p. 210.
A. 1719. 136. Concilium Constantiense per Vlricum a Reichenthal, *Constant.* 1403. *Augustæ Vindel.* 1443. 1536. *Francof.* 1575.	Concilium Constantiense *A.* 1413. per Vlricum a Reichenthal, *Augustæ Vindel.* 1483. *Recensum ibidem* A. 1536. *& Francofurti ad Mœnum* 1575.
368. Gabriel Biel *anno* 1485. decessit.	Anno 1495. *Olearius, Whartonus, Labbe* T. I. 337. & *Lexicon univ. histor.* T. I. 371.

Oiu-

Tomo I. Supplementorum, p. 134. Responsio ad Censuram Henschenii & Papebrochii, autore *Honorio* Stella.	*Onuphrio* Stella. Vide *Acta erud.* A. 1698. 82.
Tomo II. 99. Haut modica istarum litium (theologicarum) pars *e lubrico ac dissoluto modo* provenit, quo Theologia vulgo tradi solet.	Hoc aliis *durum dictu* videtur. *Förtsch* Disput. de pietate secundum scientiam. 12.
419. Du Pinius iudicat, caput *ultimum* Hæreticarum fabularum *libri* III. Theodoreto restituendum esse.	Caput *duodecimum libri* IV.
Tomo IV. Christoph. *Wegleiter* in eorum est classe, qui nulla a se ratione passi sunt impetrari, ut *ullum luci publicæ scriptum ederent*.	*Edidit* Orationem de palmariis sæculi XVII inventis, Disputationem de siderum influxu, quæ etiam exstat in I. C. Sturmii Philosophiæ eclecticæ Tomo I. p. 618. Orationem carminicam, qua gratias agit in promotione sua & aliorum magisteriali, Disputationem pro impetrandis honoribus doctoralibus, de serpente tentatore, ad Gen. 3, 1, 2. & Concionem solemnem in coronationem augustissimi Romanorum Regis IOSEPHI.
Tomo V. 60. Arnoldus in Hæresiol. sua p. 60. pronunciat, sæculo II. nullas fidei Confessiones exstitisse, *nec hæreticos damnatos legi*.	Nec hæreticos *tam frequenter* damnatos legi.
396. Translatio biblica a philologo ac postea theologo A. 1667. conscripta, *typis non est impressa*.	*Est impressa* usque ad caput 17. prioris libri Samuelis, in quo & auctoris, & typographi operæ cessarunt.

Otto

Otto *Mencke*; Oltenburgicus, Henr. *Kippingii*, Iac. *Thomasii* & *Rappolti* discipulus, S. theol. licentiatus, atque in lipsiensi academia Moralium professor publicus, Academiæ decemvir, & unus ex Maiori Principum Collegio, si plane nihil scripsisset, (scripsit autem Appendicem ad *Boxhornii* Historiam universalem, & Notas ad *Hornii* Orbem poëticum, variasque elegantes Disputationes) immortaliter tamen cœpto Actorum eruditorum opere meritus esset: quot enim libros recensuit, tot quasi stellis cœlum gloriæ suæ ornavit, dignus, qui a Io. Guil. *Bergero* Dissertationum p. 502. vocetur Cratippas Varroque lipsiensis, atque a *Cavio* Præfat. in Partem alteram Historiæ literar. scriptorum ecclesiast. p. 7. vis nullis non nominibus sibi æstimandus, & de quo incertum, eruditione ne, an humanitate sit præstantior. Tandem vero mortem eruditorum sensit, apoplexia percussus A. 1707. ætatis 63. Vide *Lexicon univ. histor.* T. III. 510.

Fridericus Benedictus *Carpzovius*, lipsiensis, *Rappolti*, *Franckensteinii*, *Alberti* & Iac. *Thomasii* discipulus, & absoluto itinere germanico & belgico in patria senator, & ædilis, vir æque de litteris ac republica præclarissime meritus, & polyhistor clarissimus, ac Mæcenas litteratorum, vita defunctus est A. 1699. cum ætatis annum ageret quinquagesimum primum. Vide *Præfationem in* eius Catalogum bibliothecæ. Laudem hanc tulit a Collectoribus *Actorum eruditorum* ad A. prædictum p. 288. quod a primis illorum auspiciis ad illa usque tempora, per octodecim annos, iis componendis ornandisque strenuus secum operam dederit, quodque multis beneficiis officiisque (ut fuit vir inserviendi cuiuscunque ordinis hominibus promtitudine nemini fortasse mortalium secundus) sibi devinxerit, aut quibuscum doctum ipsi, dum viveret, per literas intercessit commercium. Iidem pergunt, scribentes: Quam fuerit librorum cupidus, bibliothecæ, quam reliquit, (reliquit autem amplissimam) catalogus testatur. Præterea laudatur a *Tenzelio* Præfat. in Dissertationes selectas, *Pritio* in Dedicat. Disp. inauguralis de experientia renatorum spirit. Christoph. *Cellario* Præfat. in Silium Italicum, *Grævio* Præfationum & Epp. p. 64. 534. *Tollio* Epp. itiner. p. 65. 79. Frid. Vlr. *Calixto* in Epicrisi ad Viam pacis p. 283. atque a Collectoribus *Lexici univ. histor.* T. I. 575.

Io. Burchardus *Menckenius*, lipsiensis, natus A. 1674. die 8. A-

pril. I. V. doctor, hereditarius in Gährniz, Regiæ Maiest. Polon. & Electoris Saxoniæ consiliarius & historicus, atque Historiarum professor in academia patria, regiæque Societati Britann. adscriptus, multa nobis dedit scripta elegantia & plane egregia, ut, Disputationes de Augustorum & Augustarum consecratione ex nummis, de eo quod decorum est, de monogrammate, de eo quod placet, de eo quod iustum est circa testimonia Historicorum, de instauratoribus græcarum & latinarum litterarum, de nævis politicis CAROLI V. Imp. de Feimeris, veteris Westphalorum Iudicii scabinis, de Commentariis historicis, quos Galli *Memoires* vocant, de viris militia æque ac scriptis illustribus, deque Electoratu saxonico in Fridericum Bellicosum iure meritoque collato: Opuscula, ut, SIGISMVNDI AVGVSTI, Regis Poloniæ, Epistolas, Legationes & Responsa, Io. Ant. *Campani* Epistolas & Poëmata, Analecta de calamitate literatorum, Vitam & Acta LEOPOLDI Romanæ Imperatoris Philandri *Von der Linde* elegantia, eiusdemque iocosa, & seria ac denique mixta Poëmata, ac Versio atque exornatio de la Methode pour etudier l' Histoire: & Orationes, ut, de felici Angliæ & Scotiæ unione, de viris eruditis, qui Lipsiam scriptis atque doctrina illustrem reddiderunt, de Charlataneria eruditorum, & quæ alia huc pertinent. Sed hæc omnia, quantacunque sunt, opus superat Actorum eruditorum, cuius lampada a patre accepit, & in præsentem usque diem tam decore, quam utiliter gessit, omnino dignus, ut vitam ei longam adprecemur, & vires animi corporisque ad illius continuationem sufficientes. Vide *Museum novum* T. IV. 9. & *Crenium* Animadvers. T. XIV. a quo vocatur suavissimus homo, & summi officii, summæque humanitatis. Conservet Deus Domum Menckenianam, quæ, ut politissimi *Bergeri* verbis ex l. c. utar, non Saxoniæ tantummodo ac Germaniæ, sed orbi etiam, qua doctrinæ studio ducitur, eruditorum clara operum, diu multumque cognita, neque minus advenarum, quam civium, tanquam ad Musarum ædem, huc confluentium, admiratione celebrata est.

CLI.

Dan. Georgii MORHOFII Polyhistor. Lubecæ 1708. Volumina II, Recusus A. 1714. atque in III. Tomos, Literarium videlicet,

delicet, Philosophicum & Practicum divisus. Opus hoc integrum prodiit post auctoris obitum, estque accurate revisum, emendatum, ex auctoris αυτογραφοις & MSS. aliis suppletum passim, atque auctum, in paragraphos distinctum, librorum capitumque summariis, hypomnematis quibusdam historico-criticis, duabusque Præfationibus, sive Diatribis isagogicis, Tomo I. & II. præfixis, illustratum a Io. *Mollero*. Ipse auctor tantum Primi Tomi librum I. & II. edidit Lubecæ A. 1688. Post eius fata autem laborem hunc ex eiusdem schedis seu prælectionibus privatis continuare ac perficere voluerunt clarissimi viri, Henr. *Muhlius*, Ioan. Burch. *Maius*, & Frid. Bened. *Carpzovius*; sed cum id, propter eorum alias occupationes, præstari non posset, ultimus prædictorum operis curam commendavit atque imposuit erudito viro; M. Io. *Frickio*, ulmensi, Collegii lipsiensis philosophici tunc assessori. Atque hic interpolavit Tomi I. libros IV. posteriores, eiusdemque est etiam totum caput 2. libri VI. & caput 2. libri VII. De quo labore sic iudicat *Mollerus* in Prolegom. p. 76. *erudita esse omnia, & nomine Morhofiano adeo haud indigna, ut auctoris ipsius commentationibus extemporaneis præferri sæpe mereantur; immo & ad notitiam auctorum, de quibus agitur, plenam atque accuratam necessaria.* Hoc tamen addit, *præstitisse, seorsum illa textui subiungi, tum ut* Morhofii *satis fieret desiderio, tum ut a lectore quovis, quid huic, quid item continuatori debeatur, accurate posset dignosci.* Morhofium illustratum seu Commentarium in eius Polyhistorem promisit Christ. Matth. *Knesebeck* ICtus, & Io. *Grœningius* emisit Relationum suarum Reip. literariæ Tomum I. quæ debeant esse supplementum Polyhistoris Morhofiani; sed ille in lucem non prodiit, neque etiam hic conatus adprobationem nactus est. Ita & ad supplendum Tomi II, librum V. Io. Christ. *Dorn*, ut legitur in Novæ biblioth. T. IX, 719. Bibliothecam suam theologico-criticam edere intendit. Præfatio in I. Tomum est *Morhofii*, in qua occasionem sui scripti exponit, seque excusat, si non omnia in eo reperiantur exasciata & polita, & vocem *auctoris* pro scriptore a Livio l. 2. c. 8. usurpatam esse indicat. In Prolegomenis autem, a *Mollero* conscriptis, Morhofii vita traditur, ac scripta eius omnia, tam edita, quam affecta ordine recensentur, & elogia eruditorum, quæ illi eiusque scriptis tributa sunt, plena lance appenduntur. Ceterum notandum,

dum, 1. sicut T. I. 87. de Locis communibus Phil. *Melanchthonis* refertur, eos sub nomine *Philippi di Terra nera* gratos fuisse in exteris & religione dissentientibus terris, reiectos autem & exosos sub vero auctoris nomine; ita idem contigisse Ioannis *Crelli* Ethicæ christianæ, quippe quam professor quidam academicus, cum nesciret, eam esse Crellii sociniani, auditoribus suis quam maxime commendavit, factum hoc postea valde improbans. 2. *Iesuitam*, de quo p. 90. n. 22. videri esse Nicol. *Avancinum*; Orationis autem de opinione fabrum fuisse Io. Balth. *Schuppium*. 3. *Cabala denudata editorem* p. 121. esse Christianum *Knorrium a Rosenroth*. 4. *Academiam*, quæ *Florentia in Io. Bapt. Sterzza adibus* instituta dicitur p. 155. appellari Florentinam, & distingui a Furfurea. 5. Varini Lexicon græcum, de quo Lib. IV. 94. Romæ editum esse *anno* 1523. 6. *Autorem*, *qui*, ut p. 277. scribitur, *Proverbia italica edidit*, fortassis esse Fran. *Lenam*. 7. *Virum doctum*, qui, ut p. 400. a Mollero refertur, opus hoc Morhofianum supplevit, esse Io. *Frickium*, ulmensem. 8. *Non neminem*, qui Petro Molinæo opposuit Antiquitatem papismi, ut legimus Tomo III. 61. esse Laurentium Forerum.

Tomo I. Lib. I. p. 7. Andr. Schottus Wowerium, auctorem Polymathiæ Belgam facit, sed *falso*.	*Recte*, respectu parentum, qui e Belgio Hamburgum ad tempus secesserant. *Reimmannus* Tentam. crit. in Baylii Dictionarium p. 78.
17. n. 13. Suisset, ex Anglico Swinshead, *os porci*, corruptum.	*Caput* porci. *Thomasius* Colloq. menstr. T. II. 584.
34. n. 20. Aliqui *negant*, bibliothecæ heidelbergensis quidquam ad bibliothecam Vaticanam pervenisse.	Sed Leo *Allatius testatur*, se Virgilianum codicem antiquissimum Heidelberga cum Palatina bibliotheca in Vaticanam advexisse. *Crenius* Animadverf. P. I. 110.
79. n. 16. Liber, cui titulus, *Ars nihil credendi*.	*Liber utopicus*. Verus autem libri Godof. Vallei titulus est *Fleau de la foy*, i. e. Flagellum fidei. *Menagiana* T. IV. 417.
Voetius nominat Bonaventuram *de Periers*.	*Des Perriers*.

Titu-

n. 17. Vanini Dialogi atheismi virus sub dialogorum forma tegunt, in quorum titulo disertis verbis Natura *dea & regina* dicitur.	*Titulum* non Vaninus *fecit*, sed *typographus*. Vaninus autem in Amphitheatro Naturam dei finit *potestatem Dei ad omnes motus ordinarios*. *Nova biblioth.* T. III. 74.
83. n. 35. *Puteanus* libelli, qui inscribitur Casauboni Corona regia, auctor a quibusdam habitus fuit.	Fuit potius Casp. *Scioppius*. Christ. *Thomas.* Colloq. menstr. T. II. 588.
84. n. 3. In Antiquitates etruscas Paganin. *Gaudentius* observationes scripsit.	Henricus *Ernstius*. Vide *Placcium* de anon. 379. deque pseudon. 523. *Fabricium* Biblioth. lat. 876. & *Thomas.* Colloq. menstr. T. II. 588.
91. n. 23. *Quare favetis furibus*, nisi quia fures? - *Redde mihi Præfationes meas*, dicta acuta ex infinitis epistolis &c. & ingratus esto.	Invertenda verba: *Redde mihi Præfationes meas* -- & ingratus esto. *Quare favetis furibus*, nisi quia fures?
107. n. 12. Et hunc quidem ego *pulverem sympatheticum esse* existimo.	Est *aurum fulminans*. *Thomasius* Colloq. menstr. T. II. 591.
113. n. 35. Synesium *cur Pseudosynesium vocet Reinesius*, *non video*.	Quia Synesius, quem Chemici allegant, *iunior est* Synesio cyrenæo. *Moller* de homon. 520.
122. n. 1. το θεῖον, *divinum*, *quod in disciplinis est*.	*Negatur*. *Colloq. menstr.* T. II. 593.
123. n. 5. Est *philosophia quadam alphabetaria*.	*Negatur*. l. c. 592.
124. n. 9. Quis non *in Oratoribus* aliquid divini agnoscat?	*Non agnoscitur*. l. c. p. 595.
125. n. 12. *In Poëtis* etiam το θεῖον.	*Neque hoc*. l. c. p. 596.
n. 13. Homo rusticus italus, cum legeret Torquati Tassi carmina, *quasi spiritu quodam afflatus*, elegantissima sine mora fudit	An *usu*, *attentione*, *spirituum temperamento*? Si tamen fabula vera est.

carmina, quæ vel ipsos artifices in pudorem coniicerent.	
126. n. 15. *Philosophia*, quæ in contemplatione consistit, ut *Naturalis*, eo ipso nomine aliquid divini inferre *videtur*.	*Videtur*, l. c. p. 597.
127. n. 19. In *mathematicis scientiis* quid non divini est?	*Ex præiudicio*. l. c. p. 598.
129. n. 28. Qui *medicam artem* profitentur, quotidie illud sibi θεῖον propositum habent.	*De eo antea persuasi*. l. c. p. 598.
130. n. 30. *Virtus*, quæ *heroica* dicitur, divino impulsu excitatur.	Virtus heroica *idem est in moralibus, quod in physicis Qualitas occulta*. Vide Colloq. menstr. T. II. 598.
n. 31. Strozzius *Cigogna*.	Strozzius *Cicogna*.
131. n. 35. Vtinam vir rerum civilium peritissimus, *Bœclerus*, qui *Theatrum fati* scribere voluit, illum librum absolvisset, magnam huic argumento *facem* accensam videremus.	*Fortasse ad alia prælucentem*, l. c. p. 599.
138. n. 26. Mirabilis istius lapidis *historia*, a Thuano descripta, animo obversatur.	*Fabula potius*: non erat enim nisi descriptio ignis. l. c. p. 600. De qua etiam supra egimus, P. III. 49.
191. n. 23. Claud. *Verdierius* librum scripsit exiguum magnifico titulo: *Censio* omnium veterum & recentiorum.	*Verderius*, gallice Verdier, librum suum nominat *Censiones* omnium veterum & recentiorum. *Crenius* de furib. librar. p. 275.
197. n. 51. E scriptis Melanchthonis *Georgius* Richterus, sacerdos Gorlicensis, collectionem iudiciorum instituit.	*Gregorius* Richterus.
210. n. 31. A Thoma *Hide*.	A Thoma *Hyde*.
222. n. 37. Fran. Swertius in Athenis suis belgicis *quædam sibi subrepta* queritur.	*Suvertius Desselium exscripsit*, notante *Struvio* Introduct. c. VII. 344.

Qui

Pag. 225. n. 51. Melchior Adami, qui in nostra gente aliquod tamen operæ pretium fecit.	Qui *unicus* in nostra gente *scriptor*, aliquod tamen operæ pretium fecit. *Krause* in Histor. libr. 97.
250. n. 71. *De pictoribus quibusdam* in germania lingua memoriæ quædam apud *Sandratum*.	De pictoribus *& statuariis* quibusdam apud *Sandrartum*.
262. n. 22. *Vindingius* in Additionibus ad *Deckeri* librum de Scriptoribus anonymis putat, Speculum historiale totum ab alio quodam Vincentio esse confectum.	Vindingius ad *Deckeri* librum, *loquitur de Doctrinali*. Io. *Moller* de homon. 642.
277. n. 100. Orlandus *Pesquetus*.	Orlandus *Pescettus*.
307. Novissima & nitidissima Aonii Palearii editio prodiit Amstelodami *anno* 1695.	Anno 1696.
336. n. 123. Itinerarium Chinense *Nienhoffii*.	*Nienhovii*.
342. n. 17. Fabula de latino *Hegingensi*.	De latino *Hechingensi*.
384. n. 14. Postea *non spernendum* artis Lullianæ *usum* animadverti.	*Dissentit Thomasius* Colloq. menstr. T. II. 607.
In Continuatione, & quidem Lib. IV.	
P. 21. n. 3. Olaus Rudbeckius *in Atlantica sua, &*, quod istam secutum est, *Lexico*.	Lexicon sueo-gothicum edidit quidem Rudbeckius, sed hoc est *Olai Verelii*. *Moller* in Hypomnem. p. 389.
32. Ottfridi Weissenburgensis librum Euangeliorum, ab auctore (si Trithemio credimus) *Gratia Theodisca* inscriptum.	Initium libri hoc est: Incipit liber Euangeliorum primus, *Domini Gratia Theotisce conscriptus*. Hinc Trithemius titulum

lum illum, Gratia Theodistæ, effinxit. Io. Alb. *Fabricius* in Annot. ad Trithem. de scriptor. eccles. p. 76. & Dav. *Hofmann* dissert. de Otfrido, monacho weissenburgensi p. 12.

P. 53. n. 5. R. Schabtai ben Ioseph liber, inscriptus Labia dormientium, excusus est Amstelodami *anno* 1681.

Anno 1680. *Museum novum* T. I. 693.

99. n. 6. Nitidissima Scapulæ editio prodiit Lugduni Batavorum *anno* 1650. in fol.

Anno 1652.

115. n. 16. Miror, *Becleriom Foro Romano Fabrum a Buchnero revisum preferre*, in Dissert. de Lexicis.

Præfert Basileense Lexicon. Deinde hoc addit: In Fabri Thesauro plus doctrinæ est. Vide Tomum I. Dissertationum Beclerii p. 653.

117. n. 18. Recusum Glossarium latinum Caroli du Fresne *Noriberga*, *anno* 168-

Francofurti, *anno* 1681.

654. *Epistolia amatoria, quæ libro IV.* Carminum Tibulli extant, *Barthius* Sulpitiæ poëtriæ esse suspicatur.

Epistola Tibulli soluto sermone fuisse scriptæ videntur, quum ab Elegiis aperte distinguantur. *Nullo* enim *iure brevia illa poëmatia*, quæ solent in IV. librum coniici, pro his Epistolis accepit Barthius. *Bronckhusius* in Notis ad Tibullum p. 2.

188. n. 5. Quintiliani Institutiones oratorias *primus* in Constantiensi Concilio, *in salsamentarii officina*, reperit Poggius Brandolinus.

Reperit *in monasterio S. Galli*, non plane antea ignotum Quintilianum, cum iam aliqua eius in manibus eruditorum versarentur, sed *codicem cæterorum uberrimum*, tametsi quibusdam in locis deficientem. *Recanatus* in Poggii Vita p. 9. *Lenfant*

P. 207. n. II. Luctatii Commentarium *in Tacitum*.

223. n. II. Thomæ Gatakeri Cinnus, seu *Animadversionum variarum liber*.

234. n. 10. *In Witsenii libro*, de navium architectura multa deprehendisse sibi visus fuit Schefferus, *e schedis suis deprompta*.

De donariis & votivis tabellis veterum Iac. Phil. *Thomasius* singulari libro egit.

237. n. 15. De veterum acclamationibus libros VII. scripsit Fran. Bernh. Ferrarius. Mediolani *anno* 1628. editos in 4.

240. n. 3. *Extant præterea quædam Opuscula Demetrii* Phalerei, quibus præcepta continentur de membris & incisis: de periodo eiusque partibus: de componendis epistolis, & de characteribus dicendi.

247. n. 17. Lud. Cresollius scripsit Vacationes autumnales, sive librum de perfecta oratoris actione & pronuntiatione, *in quo gestuum & vocum rationes pulcherrima copia ac varietate explicantur*.

254. n. 27. Thomæ *Farnabii Index rhetoricus & oratorius parum bona frugis habet*.

sunt Hist. concilii constant. 409.

In Statii Thebaidem Moller hic in Hypomnem. p. 398. I. A. *Fabricius* Bibliotb. lat. 436.

Seu *prior pars Adversariorum*

Witsenii honorem vindicarunt postea I. A. *Fabricius* in Ep. dedic. Supplementi Biblioth. lat. & Io. *Moller* in Monito, Epistolæ illi subiuncto.

Tomasinus.

Anno 1627.

Illa *sunt excerpta* ex libro περὶ ἑρμηνείας, præter quem Demetrius nihil scripsit. *Krause* Animadvers. in Baecleri Bibliograph. crit. 835.

Actio non ex regulis discitur, sed partim ex propria exercitatione, partim ex auditione optimorum in hac arte Rosciorum. *Gibertus* Tomo II. des Iugemens des Sçavans (in Actis erudit. A. 1721. 261)

Est *liber tironibus perutilis*. *Idem* (263).

P. 261. 8. Elegantissima Demosthenis editio prodiit Basileæ apud *Episcopum* A. 1572.

Apud *Eusebium Episcopium*.

Tomo II. pag. 22. n. 4. Gatakeri extant varia scripta, ut *Adversaria sacra*, *Cinnus* aliaque.

Adversaria sacra & Cinnus *unum sunt idemque*. Vide *Hist. nostra biblioth.* P. II. 35.

38. n. 16. Io. Fran. Pici opera cum *Fratris* Operibus iunctim prodierunt Basileæ *anno* 1573.

Cum *patrui* Operibus. Atque *editio anni* 1601. correctior est, & locupletior. *Hist. nostra biblioth.* P. III. 206.

68. n. 3. Petri Gassendi Exercitationes paradoxicæ *edita sunt* Amstelodami A. 1649. 8. & Hagæ A. 1656. 4.

Liber primus A. 1649. & 1656. *Secundus* vero A. 1659. 4.

131. Semper suadere ego soleo, ut pueris, *quamdiu* uti ratione discunt, exhibeantur artium mechanicarum artificia.

Quam primum uti ratione discunt.

142. n. 15. Cum fama Societatis regiæ Anglicæ ad Gallos perveniret, ipsi *Academiam Parisiensem*, quæ in linguæ Gallicæ culturam instituta erat, *ad studium rerum naturalium transtulerunt*.

Academia parisiensis, in linguæ gallicæ culturam instituta, mansit; sed quæ circa res naturales occupatur, Academia scientiarum & artium regia, a LVDOVICO XIV. excitata, ab ista plane est diversa. *Moller.* Hypomnem. 526.

222. Imperite faciunt, qui *doctrinam de spiritu seu anima mundi*, non platonico, sed saniori sensu acceptam, ut rem inanem vel impiam, rident & reiiciunt.

Ista placet auctori *ob amorem erga chemiam secretiorem*, observante *Mollero* in Hypomnem. 527.

427. n. 9. Gottfr. Voigtius *in Curiositatibus suis physicis* problema de nivis albedine proposuit.

In peculiari de materia hac Dissertatione, edita Rostochii A. 1669. 8. *Idem* 531. & I. A. *Fabricius* in Catal. scriptor. Voigtii.

451. n. 2. Antimonium *corpus est Mercurio pene destitutum, aut admodum exiguum habens*.

Auctor *postea retractavit hanc sententiam*. *Idem* 532.

Olaus

P. 474. n. 2. De muribus norwagicis *Thomas Bartholinus* scripsit.	*Olaus Wormius. Idem* 533.
Tomo III. p. 20. Ante aliquot annos lingua suecica editus est de Principis institutione liber, ante *ducentos* plus minus annos scriptus.	Ante *trecentos. Idem* 120.
25. n. 2. Naudæus Lud. *Septalium librum de re familiari scripsisse* ait.	*Dubium*, an unquam prodierit. Iul. Bernh. *Von Rohr* in Biblioth. oeconom. (Act. erudit. A. 1717. 25)
45. n. 5. Rich. Simonis Historia critica in V. Tum, *a Pontifice ad rogum* damnata est, & *ægre unum exemplum salvatum*, quod Elzevirius recudit.	Hæc *relatio est dubia. Moller* Hypomnem. p. 124.
67. n. 31. *Causam Iansenistarum* inter alios Dionys. *Petavius egit*. Eundem defenderunt *Sorbonistæ parisienses*.	*Fuit eorum adversarius. Nec de toto Sorbonistarum collegio* illud verum est. *Idem* 127.
68. n. 33. *Absolutissimum* Scriptorum socinianorum *catalogum* dedit Sev. Walth. *Sluterus*.	Sed *pleniorem* postea Christoph. *Sandius* in Bibliotheca Antitrinitariorum. *Idem* 128.
Corpus *omnium* scriptorum socinianorum editum est Amstelodami aliquot Tomis in folio.	Non omnium, sed *aliquot*. *Idem* 127. Vide etiam *huius Operis* P. II. 57.
86. n. 4. Val. Forstero plagii crimen intendit Conr. Rittershusius, quod *pleraque* ex Io. Oldendorpii libro similis argumenti ceperit.	*Tantum ea, quæ ad expositionem Legum XII. Tabularum pertinent. Idem* 129.
116. n. 2. Io. Rhodii Commentarius & Index seu Lexicon in Scribonium Largum *incendio bibliotheca Bartholiniana*, ut	Illa cum auctore *edita sunt Patavii* A. 1655. 4. Alb. *Bartholinus* de scriptis Danorum p. 87. Incendio autem perierunt Va-

arbitror, *consumtus est.*

A Mart. Ruaro, *Dithmarso.*

riæ lectiones, Notulæ & Diatribæ cum Lexico & Collectaneis ad editionem Celsi, *Moller* Hypomnem. ad Bartholinum de scriptis Danor. 307. *Crempa-Stormarso. Idem* 128.

Mich. PICCARTI Pericula critica. Helmstadii 1663. Multorum rogatu altera iam vice edita a Io. *Sauberto*: prius autem A. 1608. Auctor quidem in Præfatione labores hosce, ut adolescentiæ, extenuat atque excusat, immo tandem nugas vocat; sed melius de iis senties, si perceperis, quid hoc in libro tractetur. Nimirum Bucephali etymon inquiritur, *lecturas* pro impensis, *Nec* pro et non, *Copiam* pro exercitu usurpari, vocesque easdem in initio litteras habentes eleganter coniungi docetur, & *Plautus*, *Apuleius*, Corn. *Nepos*, *Seneca*, *Festus*, *Symmachus*, *Petronius*, *Quinctilianus*, Valer. *Flaccus*, *Cuiacius*, *Capitolinus*, *Lampridius*, *Servius*, *Mamertinus*, *Arnobius*, & *Martialis* emendantur & explicantur; & quidem ita, tamque feliciter, ut doctissimos viros, Scip. *Gentilem*, Georg. *Remum*, Conr. *Rittershusium*, Andr. *Dinnerum*, Casp. *Hofmannum*, Mich. *Virdungum*, & Casp. *Busium* nec piguerit, nec puduerit adplaudere. Ac meruit hoc libello Piccartus, ut *Morhofius* Polyhist. Tomo II. p. 63. scriberet, Pericula hæc critica ostendere, eum non solum philosophiæ, sed & philologiæ peritissimum fuisse.

Mich. *Piccartus*, Aldorfio-francus, Ioannis filius, primum Logices, deinde Poetices ac Metaphysices professor in academia patria, philosophus, philologus, orator, & poëta, adornavit Isagogen in lectionem *Aristotelis*, Observationes historico-politicas, Orationes varias, Laudationem funebrem Scip. *Gentilis*, *Oppiani* librum de venatione latino carmine reddidit, & quod mortale habebat, deposuit A. 1620. ætatis 46. Quanti æstimaretur ab illustri Senatu noribergensi, hinc constat, quod virum sui ordinis, Senatorem & Scholarcham, ad funus defuncti ablegavit. Neque profecto indignus hoc erat honore vir, de studiis literarum ac sapientiæ meritissimus, & in toto orbe erudito clarissimus. *Witte* Memor. philosoph. 181. *Omeisius* Glor. acad. altorf. 104. 108. *Magirus*

strum 661. *Richteri* Epp. 34. 164. *Rupertus* Orat. histor. 215. *Baecler* Dissert. T. I. 19. *Crenius* Methodor 424.

Io. Casp. GRVNEWALDII Dubiorum grammaticorum dodecades V. Brunsvigæ 1660. 1663. Dubia appellat, ut videatur dubia movere veritatis inquirendæ caussa: sed ipse interim docet præclare, atque ostendit, se multum studii posuisse in litteris, & philologum esse eximium.

Ioannes Casparus *Grunevvald*, gothanus, Scholæ catharinianæ, quæ Brunsvici est, conrector, ea eruditione, quæ ad virum scholasticum requiritur, probe excultus, dignusque adeo, cuius memoria conservetur, supremum diem obiit A. 1683. septuagenario maior.

Alphabeta ac notæ diversarum linguarum pene LXX. tum & Versiones orationis dominicæ prope C. collecta & illustrata ab Andrea MVLLERO. Berolini, anno, ut videtur, 1703. Quibus adduntur 1) Selectiorum numismatum inscriptiones non nullæ, historice, grammatice, & critice consideratæ. 2) Antiquæ inscriptiones, quarum litteræ dudum in usu esse desierunt. 3) Geographia mosaica generalis ex Cap. X. Geneseos. Berolini 1689. Quod ad Orationem dominicam attinet, ea quoque in diversas omnium fere gentium linguas versa, & propriis cuiusque linguæ characteribus expressa per Ioan. *Chamberlaynum* prodiit Amstelodami A. 1715. 4. quæ quidem dimidia parte auctior est, quam illa Mulleri. Vide *Acta erudit.* A. 1715. 397. & *Clericum* Tomo III. de la Biblioth. anci. & mod. p. 208.

Andreas *Müller*, natus Greiffenhagæ, Pomeraniæ transviadrinæ oppido, a quo etiam dici voluit Müllerus *Greiffenhagius*, discendi caussa Rostochium adiit, Gryphiswaldam & Wittebergam, & impetrata apud Pomeranos laurea philosophica, promotus fuit ad regimen scholæ regiomontanæ ad Wartam in Nova Marchia, deinde ad præposituram ecclesiæ treptoviensis, postea bernaviensis, tandemque berolinensis; hac tamen ultima sparta, ut litteris orientalibus unice vacare posset, sua se sponte abdicavit, & post novennium, h. e. anno 1694. mortuus est Stetini Pomeranorum. Magnus & incomparabilis erat amator cultorque linguarum, ac multas sine magistro didicit, Briano *Waltono* atque Edmundo *Ca-*

stello ad opus biblicum & Lexicon polyglottum edendum suppetias tulit, eiusque caussa, a treptoviensi inspectum in Angliam abiit, atque in Castelli domo vixit annos X. Londini erat, cum CAROLVS II. cum fratre Iacobo in regnum avitum ab exilio revocatus urbem ingrederetur, & in via habitabat, qua Rex in arcem seu palatium ascenderet. Sed ille nec spectaculi voluptate avocari potuit, nec transeuntis pompæ strepitu, plaudentisque multitudinis vocibus turbari, quo minus agenda perageret, Musisque suis adhæreret. Tantus erat in viro ardor studendi. Cumque non parem haberet in tam multarum linguarum, atque ipsius difficillimæ sinicæ notitia, mirum non est, doctissimos in orbe viros, *Kircherum*, *Thevenotium*, *Welschium*, *Cupletium* eius amicitiam expetivisse; ipsum vero & *Ludolfum* ac *Tenzelium* mutuo se amasse, magnique æstimasse. Scripsit multos libros, ac dolendum, eum paulo ante mortem, fortasse vi morbi usum rationis superante, (postea enim, cum ad se rediit, pœnitentia facti ductus est) multa MSS. in ignem coniecisse. Seb. Gottfr. *Starckius* in Præfat. in qua etiam catalogus omnium eius scriptorum exhibetur.

CLII.

Variorum auctorum Consilia & studiorum methodi, collecta, recensita, emendata, in incisa sive commata distincta, & notis illustrata a Thoma *Crenio*. Roterodami 1692. Tomi III. vol. II. sed alteri volumini quædam etiam alia sunt annexa. In Tomo I. comparent 1) Ioachimi FORTII de ratione studii liber. Cui annectit Appendicem ex Chao, qua viam ad eruditionem monstrat triplicem, videlicet Audire, Docere, Scribere. Hoc scripto encyclopædiam totam complexus est, atque in eo narrat de studiis suis, quo illa modo tractaverit, & inter alia suadet, ut, simul ac quid didicisti, hoc ipsum doceas alios. Præmissa sunt virorum doctorum de hoc tractatu iudicia, ut, *Morhofii*, *Desselii*, anonymi, atque *Erpenii*, quorum ultimus a studiis animum abduxisset, nisi forte incidisset in optimum hunc hodegetam. 2) ERASMI Roterodami Tractatus de ratione studii. 3) Io. Lud. VIVIS de studii puerilis ratione Epistolicæ II. dissertationes. Quæ leguntur initio Tomi I. operum Vivis, Basileæ A. 1560. editorum, ac postea eiusdem Introductioni ad sapientiam & Satellitio animi, de novo

Lug-

Lugduni Batavorum A. 1644. separatim editis, additæ sunt, laudanturque a *Morhofio* Polyh. T. I. 366. ac *Neandro* apud Pope-Blount p. 520. 3) Io. CASELII de lingua latina addiscenda Dissertatio. 4) Io. STVRMII de litterarum ludis recte aperiendis Liber, isque emendatus & auctus ab ipso auctore, sed & eruditorum iudiciis ac testimoniis, quæ præmittuntur, ornatus, *Sebizii*, puta, *Morhofii*, *Gerbelii*, *Sapidi*. 5) *Eiusdem* Nobilitas litterata. Qua docet, quid iuveni nobili præcipue discendum sit, ut eruditus fiat, aptusque ad utile ministerium Principi aut Reipublicæ præstandum. *Morhof* T. I. 509. 6) Casp. SCIOPPII de scholarum & studiorum ratione, deque prudentiæ & eloquentiæ parandæ modis Consultationes. 7) Olai BORRICHII Cogitationes de variis linguæ latinæ ætatibus. Auctor *Scioppii* sententiam de IV. illius linguæ ætatibus, aurea, argentea, ænea & ferrea, examinat, quæque subsistere non posse videntur, notat atque emendat, ipsi autem, Iul. Cæs. *Scaligerum* & Ger. Io. *Vossium* secuto, in lingua latina intueri placet vivum & spirans humanæ vitæ simulacrum, eamque dispescere in infantiam, iuventutem, ætatem virilem, ac senium, atque ad hunc modum scriptoribus latinæ linguæ convenientem assignare locum. 8) Pascasii Grosippi, i. e. Gasp. SCIOPPII de rhetoricarum exercitationum generibus, ac præcipue de recta Ciceronis imitatione, deque orationis latinæ vitiis ac virtutibus Dissertatio. 9) *Eiusdem* Pædia politices, sive Suppetiæ logicæ, scriptoribus politicis latæ, adversus ἀπαιδευσίαν & acerbitatem plebeiorum quorundam iudiciorum, cum notis & animadversionibus Herman. *Conringii*. Propositum Scioppio est, ostendere, immerito politicos quosdam scriptores, qui docent malas artes regendarum quarundam rerumpublicarum, interque eas tyrannici quoque regiminis, a censoribus non nullis coargui, tanquam illa doceant, quæ docere sit nefas, vel saltem neutiquam conveniant civili Philosophiæ. *Naudæi* de hoc libro iudicium exstat in ipsius Bibliographia politica p. 523. huius voluminis. 10) Leonardi ARETINI ad illustrem dominam Isabellam Malatestam Epistola de studiis & litteris. Qua eam ad continuanda & provehenda studia, quibus illa iam inclaruerat, cohortatur, peritiam litterarum cum scientia rerum coniungendam esse docet, tandemque concludit, religionis & bene vivendi præcepta sibi

præ-

præcipua esse, cetera vero omnia, tanquam adminicula quædam, ad ista, vel adiuvanda vel illustranda, referri debere. 11) Gabr. NAVDAEI Bibliographia politica. In qua plerique omnes ad civilem prudentiam scriptores, qua recensentur, qua diiudicantur. Præmittuntur Io. *Argoli* & *Morhofii* de hoc scripto iudicia; quibus addi potest *Bosius* in Dissert. de compar. prudentia civili n. 84. (hic Tomo II. Methodor. p. 392) qui Naudæum interdum studio partium, odioque nationis aut religionis quibusdam, ut Clapmario, Grutero, Fœrstnero, Scip. Gentili & aliis, iniquiorem esse, multos etiam egregios auctores ob easdem caussas plane præterire, indicat. 12) *Eiusdem* Syntagma de studio liberali. In quo 1. discendi, & Lyceum Academiamve frequentandi munia præscribit, & 2. studiorum fructum atque utilitatem ad quævis officia civilis vitæ sedulo exercenda commonstrat, simulque modum adsignat studiis ipsis legitime utendi, & evitandi ea, unde eruditorum consuetudo redditur durior atque asperior, ut adeo homo liberalis effingatur, hoc est, ad omnem civilis vitæ cultum & elegantiam compositus. 13) Hugonis GROTII Consilium de studiis bene instituendis. Est Epistola ad Beniam. Huber. Maurerium, quæ etiam exstat in volumine Epistolarum Grotii, Amstelodami edito A. 1687. atque in eiusdem Operibus. 14) Ger. Io. VOSSII de cognitione sui Libellus. Hæc omnibus hominibus est necessaria, & perducit nos ad sincerum Dei cultum, & proximi amorem. 15) *Eiusdem* de studiorum ratione Opuscula. Et hæc sunt (a) Dissertatio generalis bipartita, 1. Quibus disciplinis perfecta constet eruditio. 2. Quomodo tam variæ disciplinæ optime addiscantur. (b) Dissertatio particularis, 1. de ratione & ordine universam legendi historiam. (c) de studiis instituendis. (d) de ratione, qua præiri ad eloquentiam, aliaque studia debeat iuventuti. Quibus additur Fran. IVNII Parænesis, missa Alberico de Vere, Comiti oxoniensi. Qua eum pueritiæ tempus extremum principium habentem militarium rudimentorum hortatur, ut fugiat consortia malorum, impostricem aleam, feritatem & immisericordiam, studeat autem frugalitati & temperantiæ, atque in primis pietati, & constanter hoc agat, ut rara, atque in perpaucis occurrens mixtura vetustæ nobilitatis, spectatæ virtutis, eruditionisque haud vulgaris ipsum pariter illustret. 16) Ger. Io. VOSSII

Intro-

Introductio in Chronologiam. ; In qua omne aevum ab orbe condito, usque ad hoc tempus, in III. partes dividitur, quarum prima a M. C. usque ad vocationem Abrahami est spatium annorum 2023. secunda a vocatione Abrahami ex Mesopotamia usque ad Christum natum, annorum 1927. tertia a nativitate Christi in haec usque tempora; atque hoc spatium est bipartitum, a Christo nato usque ad Carolum M. (sunt anni 800.) atque a Carolo M. usque in praesens tempus. 17) *Eiusdem* de imitatione, cum oratoria, tum praecipue poëtica liber, deque recitatione veterum. In Tomo II. & III. harum Methodorum plures quidem sequentur auctores, qui de studiis instituendis cogitationes suas aperuerant; at tamen & alii fuere, qui idem tractarunt argumentum, ut *Schrevelius, Richerius, Meibomius, Mokerus* & *Heidegger*. Huc etiam pertinent Institutiones litterariae Tomi III. ab Henr. *Strobandio* collecti, Bernh. *Cavallerii* Methodi ad veram eruditionem consequendam, Aonii *Palearii* Oratio de ratione studiorum suorum, eiusdem Grammatico, (Fran. *Sacchini*) Modus utiliter studendi, Rein. *Neuhusii* Oratio inauguralis de recte informanda iuventute, Epistolis eius familiaribus in 12. subiuncta, Aug. *Buchneri* Consilium de recte instituendis studiis in Epistola CXXIIX. expositum, Christoph. *Cellarii* Instructio de auctoribus, tam poëticis, quam solutae orationis, in scholis publicis & privatis tractandis, quae legitur Dissertationum academ. p. 670. 695. & Christiani *Weisii* Gutachten sive Iudicium de rebus scholasticis. Ac de auctoribus, qui praecepta παιδαγωγιας tradiderunt, pluribus agit *Morhofius* Polyhist. T. I. 362. In Tomo II. 1) Guil. BUDAEI de studio bonarum litterarum recte & commode instituendo. Ad Franciscum I. Regem Galliarum. Cui ita commendat Philologiam, eiusque conservationem, promotionem ac defensionem, ut singularem ei Maiestatem inde polliceatur. Praemittuntur etiam Testimonia scriptorum de Budaeo, Paulli *Iovii*, Lud. *Vivis*, *Erasmi*, *Beza*, *Humfredi*, *Victorii* & *Barthii*. 2) *Eiusdem* de philologia libri II. Hosce Henrico Aurelianensi, Carolo Angolismensi, Regis filiis, inscribit, de studii huius amplitudine & dignitate multa agit, & instituto quasi cum Rege colloquio illum hortatur, ut haec studia, Regno suo splendorem conciliatura, ornanda suscipiat, viros illa profitentes praemiis afficiat, illisque magistratum, honores ac sacer-

dotia tribuat. 3) Thomæ CAMPANELLAE de libris propriis & recta ratione studendi Syntagma. Quo etiam iudicium suum promit de quibusdam auctoribus in specie, ut *Aristotele, Platone, Telesio, Plinio* naturalis historiæ scriptore, *Seneca, Cicerone, Iulio Cæsare,* de Poëtis, Oratoribus, Historicis, Scriptoribus epistolarum, Mathematicis, Medicis, Legistis, Theologis, & iis, qui varia scripserunt. 4) Ioachimi PASTORII de iuventutis instituendæ ratione Diatribe. Scripta ab auctore, non in aucupium famæ, sed spe adiuvandi studia Gymnasii, in quo docebat, dantiscani, arbitrans, in hoc quoque argumento, quantumvis vile ac levidense videatur, non esse indecorum, vel poscere, vel dare consilium. 5) *Eiusdem* Epistola de eloquentiæ studio recte instituendo. Cui subiiciuntur Tituli Locorum communium oratoriorum, nec non Tituli epistolares selecti. 6) *Eiusdem* Palæstra Nobilium. Est consilium de generosorum adolescentum educatione, in gratiam quorundam illustrium Polonorum scriptum: eique annectitur eiusdem auctoris Epistola ad Io. *Kenerdingium*, sed in qua nihil rei memorabilis, aut ad eruditionem facientis. 7) Io. Andr. BOSII de prudentia iuxta & eloquentia civili, deque libris & scriptoribus ad eam rem maxime aptis Dissertationes isagogicæ. Coniunxit ille in hac tractatione prudentiam & eloquentiam civilem, quia (sunt verba præfatoris) non existimavit, unam harum ab altera divelli aut posse, aut debere, sed coniungendas potius esse exemplo politicarum quondam in Græcia urbeque Roma scholarum, ac de sententia sapientissimorum hominum, qui in hac doctrinæ parte primas hodie tenent, ac non capienda magis consilia, quam pragmatico sermonis charactere describenda, ornanda, suadenda, dissuadenda didicerunt. Proposuit autem eas in schola privata: & quamvis fortasse animus ei non fuerit in lucem mittere, bene tamen illi fecerunt, deque publico præclare meruerunt, qui ad editionem faciendam consilia contulerunt sua. Cave autem tibi ab ea prioris Dissertationis de comparanda prudentia civili publicatione, quam quis insalutata Bosii vidua, atque invita Minerva suscepit, quippe quæ ita corrupta ac mendis informis est, ut nulla pæne periodus integra sibi constaret, nec verba ac sensa auctoris bona fide referret. 8) Io. SCHEFFERI de generosi nobilisque informatione litteraria Dissertatio. In gratiam illustris viri,

Cl.

Gl. Ralambii, Baronis & Senatoris regni Sueciæ, scripta, tandemque, ad instantiam aliorum, luci publicæ ab auctore permissa. 8) Petri Angelii BARGAEI, quo ordine Scriptorum historiæ romanæ monumenta sint legenda, Libellus. Præmittuntur iudicia de Bargæo virorum doctorum, Pauli *Manutii, Archiepiscopi cantabrigiensis*, & *Thuani*. In Tomo III. quem alterum continet volumen, 1) Ioach. CAMERARII Præcepta morum ac vitæ, accommodata ætati puerili, solutaque oratione & versibus quoque exposita. Præmittuntur virorum doctorum de Camerario Iudicia, videlicet Matth. *Irenæi, Rudingeri, Landsidelii, Lipsii, Victorii, Turnebi, Mureti, Dresseri, Emilii*, G. I. *Vossii, Barthii, Quenstedtii*, I. F. *Gronovii, Nandæi, Gesneri, Sandpi, Alstedii, Scioppii*, I. C. *Dieterici*, Iac. *Thomasii, Morhofii, Wasei* & B. *Kruberi*. 2) *Eiusdem* Dialogus de gymnasiis. 3) *Eiusdem* Ludus VII. sapientum. 4) *Eiusdem* Expositio versuum *Solonis*. Cui etiam adiunguntur Versus *Rhiani, Mimnermi, Tyrtæi, Callinei*. 5) *Eiusdem* Enumeratio docendorum. 6) Io. FVNGERI de puerorum disciplina & recta institutione Liber. 7) Arn. CLAPMARII Nobilis adolescentis triennium, seu quo modo studiosus humaniorum literarum triennio animum iuxta ac sermonem feliciter excolere possit. Est Epistola ad Volcardum Svingerum, qui a Clapmario consilium hoc flagitaverat. 8) Christoph. COLERI de studio politico ordinando Epistola, ad Stanislaum Zelenium Vitellium, de Zelanka. Quam Witteberga primus edidit, suæque de studio politico commentationi adiecit Bornitius A. 1604. 8. *Conringius* Præfat. in Scioppii Pædiam politices, & Naudæi Bibliographiam politicam, epistolam isthanc elegantem ac nitidam adpellat. 9) Ignatii HANNIELIS ad Io. Witten Epistola. Qua principia Statistica, quæ honestati contraria sunt, detestatur, unicum autem ad magnitudinem iter agnoscit Pietatem & Iustitiam, deque suis laboribus disserit, & *Censeri* locum, in quo mythici temporis medium, ab Inacho scilicet usque ad Ilii initium omissum, expendendum præbet. 10) Aegidii a LANCKEN Epistola de educatione nobilium. 11) Ioan. Andr. BOSII Introductio in notitiam scriptorum ecclesiasticorum. Auctior edita Kilonii in 8. cum Oratione de historia ecclesiastica diligentius excolenda. Vide *Struvium* Introd. ad notit. rei liter. 393. & *Crenium* Animadverf. P. I. 9. 12) Gabr. NAVDAEI

Bibliographia militaris. Primum edita a G. *Sebubarta*, Ienæ 1683. 12. & laudata a Iac. *Oiselio*, hic p. 470. 13) Lucæ Antonii THOMASONI de re militari Tractatus. In quo docet, artem militarem in milite consistere & armis: Imperatorem sive Capitaneum scientia & usu pollere, nec tantum generalem regionis, in qua bellum geritur, sed etiam specialem locorum notitiam habere, militesque frequenti exercitatione habiles reddere, & lectioni historiarum atque librorum, in quibus præcepta militaria dantur, operam impendere debere. 14) Præcepta quædam & exempla ad rem militarem & imperatoriam artem pertinentia, a *Nobili veneto* collecta. 15) An litterarum studia militiam enervent? Negatur. 16) Henr. RANZOVII Methodus apodemica, seu peregrinandi, perlustrandique regiones, urbes & arces ratio. Præmittuntur ei elogia & testimonia de hoc auctore virorum eruditorum, Io. *Fungeri*, eius, *qui elogium illius scripsit*, & *Beccleri*. 17) Io. Henr. ALSTEDII Epistola ad Iosuam *Von der Tann* de peregrinatione prudenter instituenda. Vbi tria ei commendat, prudentiam, scientiam, & eloquentiam. 18) Matthiæ BERNEGGERI Enodatio quæstionis: An hominibus illustribus, & quomodo, peregrinandum. Ita autem eos vult peregrinari, ut scopum habeant proficiendi in prudentia, scientia, & bonis moribus. 19) Iusti LIPSII ad Phil. *Lanoyum* Epistola de peregrinatione utiliter instituenda. Et quomodo? Triplice limite designato, prudentiæ, scientiæ, morum. Valerius *Andreas* eam vocat elegantissimam atque auream, hic p. 585. 20) Georgii RICHTERI Epistola ad 3. Patricios noribergenses, eodem de argumento. Qua eundem iis scopum commendat. Atque ita recensuimus scripta, quæ in Crenii Methodorum III. Tomis continentur: & hoc duntaxat addimus, auctorem Cogitationum de Ephemeridibus, Extractis & Scriptis menstruis, T. I. 355. putare, in eius modi Methodis & Consiliis 1. regulas esse nimis generales. 2. consilia a Scriptoribus dari secundum ipsorum captum & gustum. Quod nos quidem suo loco relinquimus, neque in hanc disputationem descendimus; aliud autem notamus: nempe, Primum horum Tomorum recenseri in *Actis erud.* A. 1692. 343. & litteratissimum Io. *Mollerum* Spicileg. Hypomnem. in Bartholinum de scriptis Danor. p. 73. Methodos præsentes vocare aureas. Laudantur etiam, & commendantur hæ Methodi a

Lyn-

Lynckero in Felleri Monum. var. inedit. T. I. 440. Tomo I. 504. in fine scribitur: Pathologiam animi passionum *Germanum aliquem* haud ita pridem edidisse. An forte hic fuerit Henr. *Gutberleth*, edens librum suum Herbornæ A. 1615. in 8? In I. & III. Tomum scripsit celeberrimus *Crenius* Præfationes, quarum illa propositum suum exponit, quod erat, discentes adiuvare, ut recte studeant; hac ordinem doctrinæ atque Methodum, ut omnis artis ac scientiæ animam, commendat, & vocabulum ἑταῖρος, quod *Dionysius* halicarnass. de Isocrate usurpat, non per sodalem, sed *amicum* reddendum esse docet.

In Tomo I.

Pag. 83. Meliorem Coloniensi de anno MDLV. Laur. Vallæ Elegantiar. editionem hactenus non vidi.	De *anno* MDXCV. Quæ est illa ipsissima.
120. De Erasmi Paraphrasi in N. T. *optime meritus est* Cl. Dn. M. Hilmarus Deichmannus, Hannoveranus.	Ea, quæ A. 1668. prodiit, adeo fuit *turpis & vitiosa*, ut non modo singulæ voces passim essent fœde corruptæ, sed & integri versus omissi. Aliquamdiu postea Bibliopola titulum recudi curavit, quasi esset alia editio: quæ fraus primum ei male cessit; sed paucis post annis iterum tentata, nescio quo errore hominum, effecit, ut in Anglia millia aliquot exemplarium vitiosissimæ editionis vendita fuerint. *Clericus* Præf. in VII. Tomum Operum Erasmi.
146. Plato *Serrani optimus* est.	Leonis *Allatii* & Cl. *Fleurii* apud I. A. *Fabricium* Biblioth. græcæ lib. III. 39. iudicio, Serrani interpretatio elegantior est, *Ficini fidelior*.
322. Habeo Virgilium cum commentationibus Guellii & Iosf.	*Anno* MDLXXV. Io. Alb. *Fabricius* Biblioth. lat. 214.

Scaligeri, Antverpiæ *anno* MDCLXXV.	
Pag. 522. Hieronymus *Fragetta.*	*Frachetta.*
In Tomo II.	
209. Inter quos recensetur *Vechettus.*	*Vechiettus.*
219. *Diodato.*	*Deodato.*
267. Alb. Crantzius obiit *anno* 1570.	*Anno* 1517. Melch. *Adamus* in Vitis philosoph. p. 33.
373. Io. Sleidanus, *non Germanus, sed Belga.*	Vtique *Germanus*, natus Sleidæ, Vbiorum oppido, civis Ioannis Sturmii. *Idem* 176.
425. Lexicon Geographicum *Io.* Philippi Ferrarii.	*Philippi Ferrarii. Ghilinus* Theatri hominum literat. P. I. 52.
430. Phil. *Cluveri* Introductio in Geographiam.	*Cluverii.*
460. Conringii de Imperio Germanorum Romano nova auctiorque, quam pollicetur, *an unquam prodierit* editio, plane me fugit.	*Prodiit* Helmstadii anno 1694.
In Tomo III.	
425. Bellarminum *Græcarum litterarum prorsus* αμυητον *rudem fuisse.*	Sunt, qui huius *desiderant probationem.*
467. Opera Francisci *Tayleri.*	*Taylori.*
522. *Georgii* Richteri Axiomata militaria.	*Gregorii* Richteri.
531. Ioannes Matthæus *Cigogna.*	*Cicogna. Bibliotheca Thuana* P. II. 126.

Ioachimus *Fortius* Ringelbergius, germanice *Storck*, natus Antverpiæ, puer ex alto in medium flumen decidit, ita ut spes vitæ omnis periret. Mox tamen casu advenere, qui non sine suo periculo iam fere mortuum liberarunt. Circa decimum septimum ætatis annum, relicta Aula Imperatoris *Maximiliani*, latinæ linguæ rudimenta Lovanii didicit, inque ea & græca, ac philosophiæ partibus tantos fecit progressus, ut Lovanii & in pluribus Galliæ urbibus

bibus cum adplausu postea doceret linguam, nec non arithmeticam, astronomiam, atque alias partes Matheseos. Stupendæ fuit diligentiæ cum in studiis suis tractandis, tum in erudiendis aliis, si vel 12. singulis diebus horæ tali informationi impendendæ essent, atque ut stili elegantioris studiosissimus erat, ita, si forte in libris suis speciosum aliquem vocum contextum, aut verba duo ornata invenisset, maiore exsultavit lætitia, quam si aureus ipsi fuisset oblatus. Scripsit Elegantias, Libellum de conscribendis versibus, aliumque de figuris ac vitiis sermonis, Sphæram, Cosmographiam, Librum de tempore, Librum de homine, & multa alia; operaque eius omnia uno volumine edita sunt Lugduni apud Gryphium A. 1538. Idem fuit insignis scribendi artifex, nec minus cælatoriæ, quam pictoriæ artis peritissimus, &, quod præcipuum, talis homo, cui nihil ad morum integritatem vitæque elegantiam deesset; atque ideo maximi & optimi quique viri eius consuetudinem expetiverunt. Tandem mortuus est vir bonus, quem Musa vetat mori, ex calculo, circa annum Christi 1536. M. *Adamus* in Vitis philosophorum p. 81. & *Ghilinus* P. II. 116.

Io. *Sturmius*, natus Sleidæ in Vbiis, Lovanii tres annos discendo, duos docendo consumsit, ibique cum Rudgero *Rescio* instituit officinam typographicam, & auctores quosdam græcos, Homerum autem primo omnium impressit. Inde abiit Lutetiam Parisiorum: cumque in nobilissima illa Galliæ academia aliquot annis operam dedisset viris doctissimis, animumque ad Medicinæ studium appulisset, contigit, ut ob virtutem præstantem, ingenium excellens, doctrinam variam, iudicium grave, linguæ græcæ & latinæ peritiam, in primis vero propter orationis puritatem, & methodi in docendo concinnitatem facilitatemque, ad munus docendi admissus sit una cum *Andernaco* & *Latomo*; ubi linguæ utriusque bonos autores, artesque logicas docuit annis octo. Sed cum Senatus argentoratensis scholam erigere vellet in urbe sua, aptiorem eius moderatorem non poterant eligere, quam Sturmium. Hunc igitur Erasmi, Melanchthonis & Buceri consilio e Gallia evocarunt, nec spe sua frustrati sunt: ita enim ille ei præfuit, & legendo, scribendo, commentando, omnis generis litteraria exercitia instituendo ornavit & auxit, ut alteræ Athenæ, alteraque Massilia diceretur. Nec cessavit etiam, donec beneficio inclyti Se-

natus,

natus, & MAXIMILIANI II. Imp. clementia ad culmen Academiæ eveheretur. Ex argentina dimanavit Sturmii virtus, doctrina, integritas, fides, prudentia in omnes orbis christiani partes. Atque ideo ille, quamquam invitus, expeti & adhiberi cœpit, non solum ad gravissima consilia de ecclesiis & scholis, etiam alibi, recte constituendis; sed etiam ad ardua cum primis negotia & deliberationes de regnis rebusque publicis reconciliandis & pacandis. Quin & legationes obivit in Galliam, Angliam, Daniam, Castra Protestantium, ad Colloquium wormatiense, atque ad complures alios Principes S. rom. Imperii, in quibus tanta eius præstantia illuxit, ut summi Imperatores, Reges, Electores & Principes amore eius afficerentur, eundemque nobilitate, libertate, aliisque privilegiis honorarent. Neque in senectute discere cessavit: didicit enim tunc hebræam linguam, ut vetus Testamentum in fonte suo legere atque intelligere posset. Multa scripsit, tam theologica, decertans etiam cum D. Io. *Pappo*, quam philologica, tandemque orbatus visu, cumque vires corporis partim senio laboribusque; partim febricula exhaustæ essent, naturæ concessit, pieque & placide exspiravit anno 1589. cum ad annum ætatis pervenisset primum & octogesimum. Melch. *Adamus* in Vitis theologor. 342. *Thuanus* lib. 96. p. 313. *Bœcler* Orat. p. 191. *Fecht* Supplem. Hist. eccl. 176. *Crenius* Animadv. P. I. 34. *Biblioth. Schrader.* P. I. B 7.

Olaus *Borrichius*, natus in Ripensis Cimbrorum dioeceseos paroecia Borchensi, Olai *Wormii*, Thomæ *Bartholini* & Sim. *Pauli* in academia hafniensi discipulus, quamvis magnam in medicina & litteris eruditionem sibi comparasset, non recusavit tamen oblatam functionem scholasticam in regia urbe, sed iuventutem sextæ classis per quadriennium erudivit. Hoc exacto exteras terras adire ac visere constituit, sed illustrissimus vir, Ioach. *Gersdorfius*, primarius Regis Minister, voluit, ut filiorum suorum annos regeret. Dictum, factum. Et in hac functione quinquennium consumsit: quo finito Belgium, Angliam, Galliam, Italiam & bonam partem Germaniæ peragravit, in notitiam doctissimorum virorum venit, eruditionem sibi ac prudentiam auxit, & post sex annos, Andegavi honoribus in arte medica doctoralibus auctus, Hafniam rediit, duplicemque professionem, medicam videlicet, & philolo-

lologicam, ad quam ante cœptum iter vocatus fuerat, orsus est. Atque in hoc munere ita se gessit per 20. integros annos, ut neque conscientiæ suæ, nec Heri, nec Collegarum, nec civium academicorum testimonium formidare necesse habuerit; utque expeditius philosophari posset, a coniugio tota vita abstinuit. Condidit etiam in utraque professione præclara ingenii monumenta, in Medicina quidem Prodromum de ortu & progressu chemiæ, & plenum opus de Hermetis, Aegyptiorum & Chemicorum sapientia, Docimasticen metallicam, Tractatum de usu indigenarum plantarum in Medicina, (sic enim sentiebat atque discipulos docebat suos, esse in patria tot diversi generis plantas, ut, si exoticis omnibus destituerentur, non ideo apud ipsos deficeret vera & conveniens medendi ratio: plurimumque ad lectos ægrorum experiundo disci) in philologia autem, Parnassum in nuce, Iudicium de Lexicis latinis & græcis, Romæ veteris imaginem, Opusculum de poëtis græcis latinisque, Analecta philologica, Cogitata contra *Vossium* & *Scioppium*, & Dissertationes seu Orationes, a præstantissimo viro Severino *Lintrupio* A. 1715. in 8. iunctim editas. Gessit etiam, nec infeliciter, bella litteraria cum Ant. *Deusingio*, Herm. *Conringio*, Christoph. *Cellario*. Quid multa? Borrichius, ut bene scribit clarissimus *Mollerus* Hypomnem. ad Bartholinum de scriptis Danor. p. 353. erat Chemicorum sui ævi princeps, Medicorum autem, Philosophorum, Philologorum, Criticorum & Poëtarum eiusdem vix cuiquam secundus, ideoque a clementissimo Rege unam post alteram consecutus est dignitatem: non tantum enim archiater factus est Regis, sed etiam consiliarius, & supremi Tribunalis iustitiæ assessor. Sed quantuscunque erat, ab adversis, quæ in mortales cadunt, non poterat esse immunis: diuturnis enim atque ingentibus calculi vesicæ cruciatibus, post exsectionem frustra tentatam, succubuit, animamque efflavit A. 1690. ætatis 64. in ipsa etiam morte magnificus, dum facultates suas inter cognatos & studiosos pauperesque per ultimam voluntatem ita distribuit, ut illis relinqueret 50000. thaleros, hisce cum *Collegio*, ut vocavit, *medico*, cubiculis & conclavibus plurimis, auditorio, horto, laboratorio chemico, bibliotheca insigni ornato, sedecimque studiosorum habitationi destinato, 26500. Frid. *Rostgaard* in Vita Borrichii, quæ exstat inter Vitas selectas p. 276. Paul. *Vindingius* Orat. in excessu

illius, *Acta erudit.* A. 1694. 92. & A. 1688. 281. *Weisman* Lex. lat. linguæ in Præfatione, *Crenius* Exercit. III. de libris scriptor. optimis p. 43. C. *Cellarius* in Præfat. Iudicii de Vindiciis L. L. Borrichii, & ipsius libelli p. 1. 17. 34. *Kriegk* Constit. rei scholast. ilfeld. 130. *Bartholinus* de Scriptis Danor. p. m. & *Moller* Hypomnem. p. 353. quorum ultimus omnia Borrichii memorabilia uberius tradet in Cimbria litterata, quam anxie quidem desiderat universus orbis litteratus.

Leonardus *Aretinus*, sic dictus, quia natus fuerat Aretii, vero nomine *Brunus*, italice *Bruni*, Immanuelis Chrysoloræ in lingua græca discipulus, & linguam illam primus interItalos ad solium evehens, INNOCENTII VII. papæ & quatuor eius successorum ab epistolis, deinde secretarius Reip. florentinæ, philosophus, historicus & orator non contemnendus, multa scripsit insigni eruditione plena, interque illa Dialogum de moribus, Librum contra hypocritas, Florentinam historiam sui temporis, Historiam belli punici I. & Historiam Gothorum, non surreptam *Procopio*, sed ex aliis auctoribus propriisque scriptoris observationibus locupletatam, multa e græco vertit in latinum, obiitque Florentiæ A. 1444. ætatis 74. relicto unico filio, in cuius nuptias, seculi vitio, nimios se sumtus facere, & patrimonium cum matrimonio absumere oportuisse, in epistola quadam ad Poggium lamentatur. *Kœnig* 55. *Lexicon univ. histor.* P. I. 456. *Giornale de' Letter. d' Italia* T. IX. 212. *Moller* de homon. 647. *Magirus* 64. *Pope-Blount* 453.

Gabriel *Naudæus*, parisinus, Medicinæ doctor, qui & bibliothecis præfuit Cardinalium, Io. Francisci, e Comitibus *Guidiis* a Balneo, Fran. *Barberini*, Iulii *Mazarini*, & CHRISTINAE Suecorum reginæ, scripsit Marphorium, sive dissertationem contra libellos famosos, Instructionem pro Gallia de Fratribus Roseæ crucis, Apologiam pro magnis viris, qui magiæ sunt suspecti, Appendicem ad Historiam regis LVDOVICI XI. Orationem de antiquitate & dignitate scholæ medicæ parisiensis, Quæstionem de venenis, an magnum homini ab illis periculum? & alia, atque ex Septentrione, ubi favor Reginæ in odium conversus

versus erat, rediens, patriamque urbem anhelans, ardente febri exstinctus est Abbatisvillae in Picardia A. 1653. cum vixisset annos 52. *Allatius* in Apib. Vrban. p. 114. *Imperialis* Musei histor. p. 214. *Lexicon univ. histor.* T. III. 11. *Bosius* de comparanda prud. civ. §. 84. *Daumius* Epp. T. I. 144. *Crenius* T. I. Methodor. p. 496. *Acta erud.* A. 1702. p. 225. *Feller* Monum. inedit. 523. *L' esprit de Patin* 188. *Menagiana* T. IV. 411.

Petrus Angelius *Bargaeus*, sic dictus a Barga, Etruriae castello, in quo natus erat, post varias per Graeciam & Asiam peregrinationes, Pisis complures annos humaniores litteras professus, ac postea Romae in comitatu Ferdinandi MEDICIS, tunc cardinalis, commoratus, obiit A. 1596. aetatis 78. Praecipue excelluit in arte poëtica: sed & Cynegetica eius ac Syrias, inter alia felicis ingenii monumenta, commendantur. *Thuanus* lib. CXVII. 770. *Kœnig.* 85.

Io. *Fungerus*, Leovardiensis frisius, puer ingenii fructum Lovanii cepit, postque obitas Germaniae Galliaeque academias, summamque Iuris lauream, scholae patriae rector fuit. Scripsit Symbolorum ethicorum explicationes, Tractatum de conflagratione mundi, Etymologicon trilingue, Proverbiorum farraginem, Sacrorum carminum syllogen, IV. libros Messiados, atque ex hac vita migravit anno 1612. *Witte* Diarii Bbbbb, & *Desselius* apud Crenium T. III. harum Methodor. 250. *Kœnig* 323.

Arnoldus *Clapmarius*, bremensis, iuvenis magno ingenio, atque insigni supra aetatem doctrina, cum litteris supra omnium exspectationem vacasset, cum Germaniam, Belgium, Angliam aliasque regiones perlustrasset, cum res militares miles ipse didicisset, & iam maturos fructus suos ostenderet, operamque suam florentissimae Reip. noribergensi, politicam in academia altorfina docendo, probasset, cum denique eruditionem suam egregiis ingenii monumentis testatam fecisset, in ipso aetatis rerumque suarum flore, anno aetatis primo & tricesimo, saeculi XVII. quarto, exstinctus, eruditis dolorem, parenti luctum, fratribus aeternum sui desiderium, ceterisque fragilis conditionis humanae luculentum reliquit exemplum. *Omeis* Gloriae acad. altorf. 100. *Morhof* Polyhist. T. III. 19. *Struve* Biblioth. philosoph. 156. *Magirus* 220. *Biblioth. Schrader.* P. II. M. 5.

Christophorus *Coler*, francus, ICtus & philologus, in academia altorfina professor fuit, sed Musis noricis mature valedixit, annoque sæculi XVII. quarto in Austria decessit, relictis Parergis, *Omeis* l. c. *Kœnig* 202.

Ignatius *Hanniel*, marchicus, ICtus & philologus insignis, ac professor rostochiensis, idemque philosopus subtilis, politicus prudentissimus, & mathematicus solers, floruit in initio sæculi XVII. *Scioppius* & Scipio *Gentilis*, Tomo III. harum Methodor. 399.

Georgius *Richter*, noribergensis, *Virdungi*, *Queccii*, *Piccarti*, *Soneri*, *Dinneri*, Conr. *Rittershusii* & Scip. *Gentilis* in academia altorfina discipulus, exacto Helmstadii apud Cornelium *Martini* anno uno abiit in Belgium, inde in Angliam, denique in Galliam. Inde iter instituit Basileam, ut honores ibi doctorales impetraret: eosque impetravit summo cum honore, ita ut competitores eius, pro quarto loco, quem ei sors contulerat, primum illi, quia inusitata eruditione præditus erat, ultro obtulerint ac dederint. Domum reversus primo advocatum egit, mox autem ab illustri Senatu consiliarius constitutus, virtutis ac scientiæ suæ dotes domi & foris in plurimis legationibus ita explicuit, tamque præclare meritus est, ut tandem primarius fieret, & procancellarius academiæ altorfinæ. Sed vix hac dignitate ornatus fuit, cum podagra eum invaderet, eamque postea calculi dolores sequerentur. Sic felicitas non est sine adversitate, dulcedo non sine amaritie. Interim ille, non obstantibus sævis illis ac sæpe quotidianis tortoribus, cum Reip. & Academiæ negotia gravissima sedulo ac diligenter peragere, tum, quidquid supererat temporis, legendis, atque in suum & aliorum usum transferendis bonis auctoribus, inter quos præcipue æstimabat *Erasmum*, *Cassandrum*, *Melanchthonem* & *Grotium*, (unde enatæ ipsi sunt Orationes, quarum III. Decades exstant, Digesta pietatis, Translationes libellorum quorundam *Erasmi* & Andr. *Sennerti* e latino in germanicum, illius quidem de Præparatione ad mortem & Misericordia divina; huius vero de Bene vivendi beateque moriendi ratione, impendere, donec tandem perpetuis fere cruciatibus attenuatum ac debilitatum corpus anima, æterna anhelans, desereret, eoque excederet: quod placide ac suaviter, forte eum invisente Io. Mich. *Dilherro*, quem sibi moribundo

bundo præsentem antea optaverat, factum anno 1651. nec dum completo anno ætatis sexagesimo. Christoph. *Arnold* in Vita eius, Epistolis eiusdem præfixa, & repetita a *Wittio* in Vitis ICtorum p. 277. ac S. I. *Apinus* in Vitis Procancellariorum universitatis altorfinæ p. 20. Multa possemus coacervare elogia, a viris eruditis ac piis Richtero data, sed sufficiat unum & alterum. *Morhofius* Polyhist. T. I. 329. eum appellat virum undequaque doctissimum, magnique habitum a Batavis, Gallis & Anglis; & *Gronovius* pater in C. *Arnoldi* Testimonio Flaviano p. 204. & omnibus virtutum honorumque stipendiis emeritum: venerandum senem idemque in colloquio A. 1670. mecum habito, atque in Ammœnitat. meis theolog. p. 767. relato, singularem viri eruditionem, incredibilemque erga exteros humanitatem atque beneficentiam summis laudibus extulit. Vt adeo aliorum, qui præiudiciis occupati sunt, & contentionibus delectantur, sinistra iudicia plane non sint attendenda.

Iac. Philippi TOMASINI Illustrium virorum elogia, iconibus exornata. Partes II. Patavii 1630. 1644. Atque inter viros in Parte II. etiam eruditæ feminæ recensentur, ut, Laura *Cereta*, Angela *Nogarola*, Genevra *Nogarola*, Isota *Nogarola*, Laura *Nogarola*. Ob hæc scripta dignus *Imperiali* in Museo p. 227. visus est Tomasinus, ut elogio luculenti Elogiorum scriptoris ornaretur: & *Schurzfleischius* Epp. arcan. p. I. 332. fatetur, Elogia eius, multis luminibus distincta, satis sibi probari.

CLIII.

Tobiæ MAGIRI Eponymologium criticum, duplo quam olim auctius redditum a Christ. Wilh. EYBENIO. Francofurti & Lipsiæ 1687. Quid ergo opus, priores commemorare editiones? Complectitur illud cognomina, descriptiones, elogia & censuras personarum ac rerum, cum veterum, tum recentium, bello aut pace insignium, ex variis scriptoribus collecta. *Hoc, quasi indice, uti possumus*, scribit *Morhofius* Polyhist. lib. I. 196. *ad quem plura eius generis, quæ sparsim apud viros doctos legimus, iudicia conferri possunt.* De hoc opere vide iterum *Morhofium* p. 55. 263. eique addde *Struvium* Introduct. in notit. rei liter. 385. *Mollerum* de homon. 865. & *Dammium* apud *Fellerum* in Tomo I. Monument. ineditor. p. 624. qui se illud ex Barthii libris ineditis copiose auxisse

se testatur. Casp. *Sagittarius*, qui A. 1663. & 1664. commilito meus erat in hac academia, iam illo tempore multa ad Magirum collegerat. Neque pauca sunt, quæ egomet ipse codici meo adscripsi. Et Cl. *Fellerus* in libro prædicto p. 395. Specimen dat novi Eponymologii critici, sive Iudicia varia, aliaque observatu digna de claris quibusdam scriptoribus seculi XVI. & XVII. tam ex libris bonæ notæ, quam ex schedis MSStis collecta. Vt vero Eybenianæ additiones a Magiri labore dignosci possent, illis asterisci sunt præfixi. In *Colloquiis menstruis* ad A. 1689. p. 318. fatentur viri eruditi, reperiri in Additamentis illis res interdum notabiles, in primis eas, quæ Hamelmannum & Hippolitum a Lapide attingunt: clare enim inde patere, doctum & rerum imperialium peritum virum eas agnoscere auctorem.

Pag. 7. Achilles *Statius* alexandrinus.	*Tatius.* Qui male confunditur cum Achille Statio, lusitano. Io. *Moller* de homon. 413.
35. Io. Althusii *error est pestilens*, & turbando orbi aptus.	*Acrius nimis de eo censuit* Conringius. I. Fr. *Buddeus* Select. iuris nat. & gent. p. 78.
94. *Avicenna*.	*Ebensina* aut *Abensina* vocandus. *Crenius* Animadv. philol. P. II. 185. *Rechenberg* Hist. eccl. 372. *Sorberiana* 2.
Avicenna *Cordubensis Hispanus*.	*Persa*. G. M. *Kœnig*. 73. *Perroniana* 32.
136. Traiani Boccalini *scriptis* sæpe sine, sæpe cum nomine *del Pietro del parragone* adiectum.	Est unicum *scriptum*, cuius rubrum est *Pietra del paragone politico*.
137. Io. Boccatius de *Cataldo*.	De *Certaldo*.
Sam. *Boschartus*.	*Bochartus*.
149. *Brouchton*.	*Hugo Broughton*.
161. H. Conring de O. I. G. *cap*. 24.	*Cap*. 34.
162. Thomas CAIETANVS. vid. *infra* Thomas de Vio.	*Non exstat*.
168. & 615. Nicephorus *Callistus*.	*Callisti*.
226. Phil. *Cluverus*, geographiæ scriptor.	*Cluverius*.

Prana

Pag. 413. *Christoph.* Guillimannus.	*Franciscus*, Ian. Greg. *Betulius* in Epist. p. 70.
439. Hieronymus *Episcopus* Stridonensis.	*Presbyter. Cave* P. I. 153. *Launoius* Epp. p. 798.
471. R. Salomon *Iarchi*,	*Isacides. Crenius* Animadv. P. V. 186. Rich. *Simon* Crit. V. T. 545.
489. Fran. *Iunius* Lugduno Batavorum ob rerum novarum suspicionem ab Ordinibus Belgii exactus, & Altorfi, ubi defecit, a Noribergensi Rep. honorifico stipendio invitatus.	Iunius confunditur cum *Hugone Donello*. Vide *Partem* III. huius operis p. 51.
510. Conringius de O. I. G. c. 28. *Ubi tamen* (Conringius) cap. 33. *pag.* 210. *aliter eum scripsisse* dicit.	Cap. 28. *pag.* 171. & *cap.* 33. *pag.* 216.
528. Longinus. -- *Vid. DIONYSIUS.*	*Nihil ibi de hoc.*
564. *Baptista* Mantuanus.	*Ioannes Baptista* Mantuanus.
587. Io. *Mercerius*, Vticæ in Septimania natus.	*Mercerus.*
680. Poggius *Brandolinus.*	*Bracciolinus. Recanatus* in Vita Poggii p. 3.
702. *Theophr.* Raynaudus.	*Theophilus* Raynaudus. *Alegambe* Biblioth. Scriptor. S. I. 431.
793. Wesselus, Frisius, etiam *Græciam* discendo ac docendo obiit.	*Græcam linguam didicit*; quidem; sed in Græciam abivisse, *vix probari poterit*. *Benthem* de Statu eccles. & schol. Holland. P. II. 179.

Christianus Wilhelmus *Von Eyben*, Hulderici, ex antecessore giessensi & helmstadiensi illustris Assessoris Cameræ cæsareæ, filius, Eques rhenanus, primum Cellis consil. aulicus, deinde in aula Gottorpiensi inter sanctiores Consiliarios, & Legatus ad Comitia Imperii, nunc primus Minister Status apud Reverendiss. ac Serenissimum Episcopum osnabrugensem, Ducemque Brunsvicensem ac Luneburgensem, nec non Eboracensem, eo maioris æstimandus

ctus ac celebrandus est, quo aptior & promtior est ad suum cuique tribuendum, ad tuenda Heri iura, ad conservanda & propaganda litterarum ac scientiarum studia, ad fovendos & iuvandos eruditos, atque ad exemplum aliis præbendum, præcipuum decus Nobilium esse cultum virtutum, optimarumque artium ac disciplinarum.

CLIV.

Roberti BELLARMINI de scriptoribus ecclesiasticis Liber. Coloniæ 1684. Impressus primum Lutetiæ Parisiorum A. 1616. obstetricante *Sirmondo*, deinde ibidem cura *Labbei*: quæ duæ editiones sunt optimæ, vitiosissima autem lugdunensis A. 1663. Adiuncti sunt Indices XI. & Chronologia ab orbe condito usque ad annum Christi 1613. Quam tamen in plerisque mancam, atque a sinceris temporum rationibus alienam esse, ipse *Labbeus* agnoscit. Sed ipse liber a Mose incipit, & ad sæculum usque XVI. decurrit. Nec de omnibus, uti auctor in Præfatione fatetur, agit scriptoribus, sed de iis tantum, qui de rebus ecclesiasticis quoquo modo tractarunt: immo nec de omnibus scriptoribus ecclesiasticis, sed illis duntaxat, quorum opera adhuc supersunt. Bellarminus quidem hunc librum in suos duntaxat usus conscripsit, cum theologiam docere deberet; postea autem, cum in plurium manus venisse intelligeret, ac metuendum ipsi esset, ne se inconsulto ederetur, in ultima ætate eum recognovit, expolivit, & auxit. Continuationem eius debemus Andreæ *du Saussay*, sicut Supplementa Phil. *Labbeo*, & Casimiro *Oudino*. Quid? Bellarmini, Labbei & Oudini Supplementum, ut legitur in I. F. *Felleri* Monumentis var. ined. T. I. 378. meditabatur *Tenzelius*; immo illud est in MSto, uti refertur in *Germanicor. Actor. eruditor.* T. IV. 306. Atque hic liber Bellarmini singularem apud eruditos, etiam Protestantes, consecutus est adprobationem, ita ut pro meliori eius scripto habeant, quamvis non sit sine nævis: observant enim eruditi, eminentissimum auctorem multa prætermisisse, dubia ac supposititia scripta pro veris & genuinis venditasse, dogmata papistica passim velut aliud agendo interspersisse & propugnasse, & linguæ græcæ imperitum fuisse. Adi modo & lege, si placet, G. *Calixtum* de coniug. clericor. §. 144. Ger. *Titium* Ostens. summar. p. 83. *Conringium* p. 59. *Voglerum* Introduct. in notit. scriptor. 36. *Bosium* Introduct.

in

in notit. scriptor. eccles. c. 2. §. 3. (in Tomo III. Methodorum Crenii) p. 422. *Sluterum* Propyl. 106. & *Crenium* Animadvers. P. IX. 95. nec non Dissertat. de libris Scriptorum optimis p. 12. Ceterum quoniam hic occurrunt auctores, qui sub illis nominibus, quibus vulgo appellantur, in præsentis libri Indice non statim possunt inveniri, ideo eorum syllabum, in meos usus confectum, cum Lectoribus communicabo, sperans, eum illis haud ingratum fore: simul etiam adnotabo paginas huius libri, in quibus singuli possunt reperiri. Nimirum *Abbas Vrspergensis* est Conradus p. 195. *Abulensis*, Alphonsus Tostatus. 233. *Antisiodorensis* aut potius autissiodorensis, Gulielmus. 197. *Argentinensis*, Gregorius 222. *Burgensis*, Paulus de S. Maria. 230. *Caietanus*, Thomas de Vio. 249. *Cameracensis*, Pet. ab Alliaco. 228. *Capreolus*, Ioannes. 227. *De S. Caro*, Hugo. 199. *Carthusianus*, Dionysius. 240. *Cusanus*, Nicolaus. 239. *Ferrariensis*, Franciscus 249. *Halensis*, Alexander. 199. *Hostiensis*, Petrus Tarantasius. 209. *Ab Ingen*, Marsilius. 226. *Panormitanus*, Nicolaus de Tudeschis. 233. *Strabo*, Walafridus. 155. *Viterbiensis*, Gothefridus. 192. Sic etiam quidam apud alios certa nomina, aut agnomina gerunt, quæ parem generant difficultatem. Vt *Abbas S. Cyrani*, est Petrus *Aurelius*. De quo Clericus P. XIX. de la Biblioth. chois. p. 442. *Abbas Vercellensis*, Thomas Gallus, sive a S. Victore. De quo Bona Tomo III. operum, in Notitia auctorum (c) *Discipulus*, Io. *Herolt*. De quo Dionysius Werlensis in Cathol. Ebracensis P. 226. *Ioannes a Lovanio*, Hesselius. Apud Saussayum p. 44.

Pag. 90. *Tertullianus* in libro adv. Praxeam scribit, „Canones Apostolorum esse nobis per manus traditos. *Athanasius* in Synopsi eos numerat inter agiographa. *Synodus Trullana* c. 2. recepit Canones Apostolorum &c. *Ioannes Damascenus videtur* eos ponere inter sacras Scripturas.

Apud Tertullianum nihil de illis. *Nec in Athanasio* expressa illorum fit mentio; notumque est, antiquiores nihil Clementis genuinum agnovisse, præter unicam ad Corinthios Epistolam. Trullanæ Synodi *canon conciliationi Bellarmini repugnat*. Damasceni, audacis hic & impii, *nulla ratio habenda*. Iac. *Vsserius* Dissertat. de Epp. SS. Ignatii & Polyc. (apud Coteler.

teler. de Patribus apostol. T. II.) p. 196.

P. 33. *Soli* hæretici *Lutherani* & quidam scioli, Erasmus, Valla, & pauci alii opera numerata negant esse Dionysii Areopagitæ.

Etiam *Caietanus*, cardinalis, sive Thomas de Vio, Guilielmus *Grocinus*, Pet. *Faber*, Georg. *Cassander*, Coel. *Rhodiginus*, &c. teste *Coco* in Censura p. 97. *multi ex Pontificiis*. Guil. *Forbesius* Consid. controv. p. 241. & *Crenius* in Not. ad Bosii Introduct. 425. Immo ipse *Bellarminus* l. 2. de Sacram. confirmat. c. 7. fatetur, non esse certum, an hoc opus sit illius, cuius nomen præfert.

56. S. Pachomius *scripsit* Regulam Monachorum, Angelo dictante.

Alii dicunt, eam *aenea tabula inscriptam Pachomio traditam esse ab Angelo*. Sed vereor, ne hæc gratis dicta sint. *Cave* P. I. 112.

71. S. Gregorius, *Episcopus nazianzenus*, cognomento Theologus.

Nunquam fuit Episcopus nazianzenus; sed *patris*, episcopi nazianzeni, *solummodo vices aliquando obiit*. *Cave* 139.

116. Eucherius, *Episcopus* lugdunensis, sub *Valentiano obiit* circa annum 433. vixit ultra annum Domini 463.

Sub *Valentiniano factus Archiepiscopus* anno circiter 434. *defunctus anno* 454. *Alter* interfuit Concilio arelatensi IV. A. 524. & arausicano II. A. 529. *Muller* de homon. 559.

117. Claudianus Mamertus, *Presbyter* viennensis, *Anno* 440.

Archiepiscopus viennensis. *Anno* 462. *Muller* 551.

122. De Theodoro Presbytero in Raytu. *Anno* 460.

Anno 646. *Du Pin* T. VI. 29. *Olearius* Biblioth. script. eccles. T. II. 197. *Cave* H. L. 324.

125. Liber de duabus naturis Christi contra Eutychetem *non videtur esse Gelasii Papa*.

Eius est, secundum *Richerium* T. I. Hist. concil. gener. c. 2. p. 21. *Labbeum* T. I. 342. *Du Pin* T. IV. 26. & *Cavium* 265. Im-

Pag. 126. *Gelasium Cyzicenum* scripsisse creditur librum de 2. naturis Christi contra Eutychetem.

Immo *Gelasius Papa*. Vt modo probatum.

128. Andreas *Episcopus* Cæsareæ Cappadociæ. *Anno* 500.

Archiepiscopus. *Simonio* tamen Hist. crit. N. T. Part. III. 466. *non tam antiquus* videtur,

130. Ioannes Maxentius ita refellit Nestorianos, ut *ad Eutychianos declinare videatur*.

Fidei professio de Christo, quam ille edidit, contrarium probat. Luc. Frid. *Reinhart* Præfat. in Primitivæ ecclesiæ arma victricia)(. 4.

131. Boëthius occisus est *anno* Domini 522.

Anno 524. *Olearius* Biblioth. scriptor. eccles. P. I. 139.

133. *Primasius* scripsit in Epistolas S. Pauli.

Potius *Remigius*, presbyter & monachus autissiodorensis benedictinus, circa annum 900. mortuus. *Moller* de homon. 618.

139. Chronicum Isidori Hispalensis *decerptum est ex libro V. Etymologiarum*.

Nisi potius alius *ex Chronico in Originum libros* transtulit. *Vossius* de Histor. lat. l. 2. c. 25. p. 84.

140. *S. Ildephonsus* scripsit tractatum de perpetua virginitate & parturitione B. Mariæ.

Paschasius Ratbertus. Vide *Colomesium* p. 442. & *Caveum* 325.

142. S. Germanus in exilio mortuus est *anno Domini* 790.

Anno Domini 740. *Labbe* T. I. 350.

150. De S. Ludgero. *Anno* [illegible].

Ille *obiit anno* 809. *Voss.* de Hist. lat. l. 2. c. 30.

Paschasius Ratbertus, *Abbas* Corbeiensis.

Professor & Prior corbeiensis.

151. Amalarius Fortunatus, *Episcopus* Trevirensis, *anno* 820.

Archiepiscopus trevirensis, *obiit* A. 814. *Moller* Isag. ad Historiam cimbr. P. II. 42.

152. *Idem scripsit* libros IV. de ecclesiasticis officiis, & librum de ordine Antiphonarii.

Amalarius metensis. Vid. *Olearius* P. I. 39.

Freculphus Lexoviensis scripsit libros V. Historiæ universalis, *ab orbe condito* usque ad annum Domini 600.	*A Christo nato.* *Sluter*, Propyl. 48.
P.154. *Haymonis Episcopi halberstadtensis* exstant commentaria in Epp. omnes S. Pauli.	Sunt *Remigii antisiodorensis*. *Moller* de homon 616.
155. Simeon Metaphrastes *anno* 850. vivebat.	*Seculo* XIII. aut XIV. *Moller* 516. *Aveillon* T. II. 566.
156. Anastasius bibliothecarius scripsit *Vitas* pontificum Romanorum.	*Nihil ei præter Nicolai I. Vitam deberi*, compertum est. *Acta erudit.* A. 1719. 426.
158. De Remigio *Antisiodorensi*.	*Antisiodorensi*, vel *Antissiodorensi*. *Struvius* Actor. liter. Fasc. I. 99. *Launoius* de Varia Aristot. fortuna c. I. p. 11. *Labbe* T. II. 282.
Ambrosius *Ansbertus* floruit *anno* 890.	Ambrosius *Ansbertus* floruit *anno* 760. *Cremius* Animadversi. P. X. 77.
159. Radulphus Flaviacensis floruit *anno* 910.	*Seculo* XII. *Kœnig* 675. & *Olearius* T. II. 114.
163. Petrus Damiani *scripsit Epistolas, Sermones, duas Vitas.*	*Et librum, qui dicitur, Gomorrhæus.* Vide *Acta erudit.* A. 1690. 573.
167. Anselmi Cantuariensis *Commentaria in Epistolas S. Pauli.*	*Sunt Hervæi*, monachi dolensis. *Moller* de homon 576.
170. Lambertus Schnafnaburgensis, insignis & *verax* historicus.	*Posterius epitheton ipsi haud adeo competit*, si ea, quæ de Gregorio VI. & Henrico IV. Imperatore memorat, consideres. *Sluterus* Propyl. 51.
173. Sigebertus in sua Chronologia iniquior fuit Gregorio VII. ob studium erga Imperatorem: qua de causa non pauca *mentitus est*, & præsertim cum narrat obitum ipsius Gregorii.	*Ipsum loquendi morem* ego sæpe admiror in viris tam magnis, tam doctis. *Gesselius* Hist. sac. & eccles. P. II. 275.

Pag. 216. Franciscus Mayro, natione *Scotus*. | Natione *Gallus*. *Olearius* T. I. 160.

218. Nicolaus Liranus, *ex iudaismo conversus ad fidem christianam*. | *Nemo ante Sixtum Senensem exstitit*, qui iudaismi eius fecerit mentionem. *Olearius* T. II. 23. *Scrivenus* Palaestr. theol. philol. p. 29.

220. Ioannes *Andreas*. | Ioannes *Andrea*.

221. Ioannes de *Baccone*. | Ioannes de *Bacone*: etiam Bacondorpius cognominatus. *Olearius* T. I. 372.

234. S. *Antonius*, patria Florentinus. | *Antoninus*. *Labbe* T. I. 91.

236. Ioannes Bassolius vivebat *anno Domini* 1466. | *Anno Domini* 1322. *Olearius* T. I. 372.

238. Io. Trithemius scribit, Matthaeum Palmerium de haeresi convictum & damnatum fuisse, sed *in Chronico ipsius* nullum ego erroris inveni vestigium. | Trithemius locutus est *de Pietate* Palmerii, non vero de eius Chronico. *Giornale de' Letter. d' Italia* T. X. 466.

243. *Baptista* Platina. | *Bartholomaeus* Platina. *Labbe* T. I. 736.

247. Albertus Kranzius *Bambergensis*. | *Hamburgensis*. *Olearius* T. I. 427. Io. *Moller* Isag. ad hist. cimbr. P. I. 95.

248. Io. Trithemii Steganographia *merito prohibita est*, *cum sit opus plenum perniciosis dogmatibus* ad Magiam pertinentibus. | *Alii benignius interpretantur*, & ab omni labe purgant. Labbe T. I. 624. *Wagenseil*. Exercit. II. 59. Et ipse *Trithemius* in Praefatione sua se purgat.

253. Ioannes Cochlaeus *Norimbergensis*. | *Wendelsteinensis*. *Koenig* 200.

Andreas DU SAUSSAY. Continuatio libri praecedentis Bellarminiani. Coloniae 1665. Ab A. C. 1500. usque ad annum 1600. In qua tamen non omnes omnino Scriptores ecclesiasticos recenset, sed, ut ipse quidem in Praefatione scribit, praecipuos duntaxat,

xat, iis, qui in Protestantium numero sunt, plane omissis, atque praeteritis. Videantur Bosius Introduct. in notit. Scriptor. eccles. c. 4. n. 38. & Sluterus Propyl. 106.

Pag. 1. Laur. Surius *Commentario suo* rerum in orbe gestarum, ac praesertim Caroli V. Ioanni *Sleidano silentium perenniter imposuit.*	*Mors*, non Surii Commentarius, Sleidano silentium imposuit: Sleidanus enim obiit A. 1556. Surii autem Commentarius editus est A. 1567. *Crenius* Animadv. P. XV. 167.
10. *Iacobus* Faber Episcopus viennensis.	*Ioannes* Faber. *Moller* de homon. in Prooemio):(8.
14. Io. Cochlaeus patria *Norimbergensis.*	*Wendelsteinensis. Koenig* 200.
32. Franciscus *Victorius* mortalitatem exuit *anno* 1560.	Fran. *Victoria*, seu *de Victoria*, mortalitatem exuit *anno* 1546. Nic. *Antonius* Biblioth. script. Hispan. T. I. 379. 380.
34. Melch. Canus *impegit circa historiam ecclesiasticam*, aliquando fidens minus dignis fide scriptoribus; quemadmodum polemici auctores subinde iudicaverunt.	Cur? *propter acriorem* de S. Gregorii Papae Dialogis, Bedae Historia Anglorum, aliisque censuram. Scripsit etiam *Iudicium de secta Iesuitarum*, quod non omnibus erat ad palatum. *Antonius* T. II. p. 97.
54. Sanctes Pagninus, *anno* 1538.	*Anno* 1541. hoc enim obiit.

Andreas *du Saussay*, latine *Saussayus*, parisinus, primum S. R. E. protonotarius, sacellanus regius, & pastor aedis SS. Lupi & Aegidii in urbe parisiensi, deinde Episcopus & Comes tullensis, floruit medio saeculi XVII. multisque scriptis, inter quae sunt Notae in Breviarium parisiense, Tractatus de praescriptione limitis, Miscellanea, Martyrologium gallicanum, Epistola de caussa conversionis S. Brunonis, Panoplia tres, videlicet clericalis, sacerdotalis & episcopalis, de gloria S. *Andreae* apostoli, Divina doxologia, de bipartito clavo Domini, Statuta synodalia dioecesis Tullensis, de gloria S. *Remigii*, Epitome vitae Phil. *Nerii*, Officia Sanctorum diversa, deque mysticis Galliae scriptoribus, ut quid dicam de polemicis contra IACOBVM Regem Angliae, Pet. *Molinaeum*, Io-

annem

annum *le Sueur*, & Archiepiscopum lugdunensem; deque ineditis, immortalem sibi famam acquisivit. Omnium autem operum Catalogus exstat in fine huius libri.

Io. Christoph. MEELFVHRERI Corona C. Patrum & Doctorum ecclesiæ. Giessæ 1670. In quo ostenduntur eorum natales, educatio, res gestæ, scripta, tam genuina, quam supposititia, nævi & errores. Nempe e quingentis Bellarmino memoratis elegit centum duntaxat, sed primarios, iisque addidit quosdam, a Cardinale silentio præteritos, & in recensendis eorum nævis atque erroribus vestigia Centuriatorum se legisse profitetur. Est scriptum iuvenile, attamen non contemnendum.

Pag. 2. *Kircherius* in Prodromo ait: Aegyptiaca lingua scripta esse monumenta profana *Hermetis*.	*Kircherus* de Hermete *trismegisto* loquitur, qui non est confundendus cum *Herma*. *Möller* de homon. 477.
190. Vigilius, Episcopus tridentinus, *fortassean est ille, quem deposito Sylverio Papa rom. Bellisarius fecit Papam romanum.*	*Audacior hac est coniectura. Mellen* 637.
216. Nicephorus *Callistus*.	Nicephorus *Callisti*.

Io. Christoph. *Meelführer*, Onoldo-francus, Philos. magister, S. theol. licentiatus, pastor primarius & decanus svobacensis in Marchionatu onoldino, diligens & curiosus theologicarum disputationum inauguralium, quæ post tempora reformationis a Protestantibus scriptæ sunt, quoniam eas iunctim edere constituerat, collector, naturæ debitum solvit A. 1708. ætatis 70.

CLV.

Io. Andreæ QVENSTEDTII Dialogus de patriis illustrium doctrina & scriptis virorum. Wittebergæ 1654. Recusus A. 1691. Eo recensentur viri omnium Ordinum ac Facultatum, qui ab initio mundi per universum terrarum orbem usque ad annum reparatæ gratiæ 1600. claruerunt; simulque exhibentur plerorumque Doctorum encomia, præcipua scripta & ætas, & regionum ac urbium per Europam, Asiam & Africam descriptiones. Si Philippo *Labbe* in Encomiis Galeni (apud I. A. *Fabricium* Biblioth. gr. lib.

lib. IV. c. 17. §. 19.) credendum, auctor noster librum suum ex vilibus plerumque recentiorum pannis consarcinavit, creberrimisque parachronismis & hallucinationibus infecit; sed *Fabricius* in subiecta annotatiuncula asperiorem hanc ait Labbei censuram de libro Quenstedtiano, quem iuvenis composuit, non magis detrahere posse praeclaris eius in Ecclesiam meritis, quam alias sive Labbei sive sociorum eius invectivas in Gerhardum & alios doctores nostros effusas. Benignius igitur *Morhofius* judicat, lib. I. Polyhist. c. 18. p. 218. scribens, non contemnendum librum esse. Sed & hoc addit pro candore & integritate sua, non satis plenum esse, nec in recensendis scriptis accuratum. Et *Struvius* Introduct. c. VII. p. 313. fatetur, iam dudum adnotasse eruditos, multos naevos, geographicos potissimum, in eodem contineri. Quibus etiam Io. *Mollerus* adstipulatur, in Praefat. in Bartholinum de Scriptis Danorum §. 5. p. 16. observans, Quenstedtium nostrum hoc in libro VII. tantum Cimbros, VI. Danos, totidemque Suecos Borealibus accensuisse, ac circa hos ipsos aliquoties impegisse. Pag. 58. meminit auctor noster *Catalogi conringiani de viris doctis*: qui forte (sunt verba *Felleri* in Monumentis ineditis p. 404.) idem est cum eo libro, cuius *Morhofius* Polyhist. p. m. 22. meminit his verbis: Versatur & in non nullorum manibus eiusdem liber ἀνέκδοτος de Scriptoribus; quam tamen extemporalem eius operam crediderim.

Pag. 59. *Guido narbonensis*, Consiliarius in Parlamento Delphinatus, postea Clemens IV. Papa, scripsit plurima ad Ius civile pertinentia. — Sunt Guidonis *Papae*, ICti gallicani. *Moller* de homon. 573.

117. Nicolaus, cognomine Liranus, Lirae, *Brabantiae* oppido, luci expositus est. — *Normanniae* oppido.

175. Christoph. Cornerus in *Academiis* 54. annos cum laude docuit. — In *Academia francofurtana*. An autem totos in hac 54. *annos*, inquisitione indiget: nam Generalis Marchiae superintendendens constitutus est. *Cronius* Animadvers. P. VI. 145.

Melch. *Adamus* in Vitis theol. 664. & I. C. *Becmanus* Notit. Vniverſit. francofurt. 56.

Pag. 196. Andr. Angelus natus eſt *anno* 1600. — *Anno* 1561. Georg. Petr. *Schulz* Diſſert. epiſtol. II. de claris Marchicis p. 32.

217. *Northuſa* in lucem edidit Ioannem Spangenbergium Herdeſſianum. — *Herdeſſa*, oppidulum Ducatus brunſvicenſis partis Hanoveranæ, unde Herdeſſianus fuit cognominatus. *Leuckfeld* in Vita Io. Spangenbergii)(2.

251. Ericus Olai, *Archiepiſcopus* Vpſalienſis. — *Decanus* upſalienſis. Io. *Moller* ad Schefferi Sueciam liter. 358.

273. *Tarviſium* eſt patria Pontici Virunii. — *Bellunum*. *Giornale* de' Letter. d' Italia T. XXIV. 236.

472. Cl. Galenus fuit μακρόβιος: vixiſſe enim a quibusdam ſcribitur *annos* 140. Et floruit *Traiani* ævo, uſque ad *Antoninum Pium*, *Athenis* & Romæ. — Obiit A. C. 200. *vita* 70. Floruit *M.* Aurelii *Antonini Philoſophi* ævo, uſque ad *Pertinacem*, & *Severum*: *Romæ*, non Athenis. *Labbe* in Encomio Galeni, apud I. A. Fabricium Biblioth. gr. l. 4. c. 17. p. 514. 525.

Io. Andreas *Quenſtedt*, quedlinburgenſis, in ſchola Io. *Praetorii*, in academia Iulia *Hildani*, *Schraderi*, *Schenckii* & Georg. *Calixti* diſcipulus, magiſter & adiunctus Ord. philoſoph. in Academia wittebergenſi, ac poſtea in eadem doctor & profeſſor theologiæ, tandemque primarius ac ſenior Collegii ſui, Templi academici præpoſitus, & Conſiſtorii eccleſiaſtici aſſeſſor, vir mitis, manſuetus, & ſubmiſſi pectoris, alienus ab ambitione & avaritia, multa vero humanitate præditus, & tam laborum tolerans, quam pacis amans & concordiæ, plurima edidit ſcripta, inter quæ eminent Liber de ſepultura veterum, Græcorum, Romanorum, Iudæorum & Chriſtianorum, Ethica paſtoralis & inſtructio cathedralis, Antiquitates biblicæ & eccleſiaſticæ & Syſtema theologicum, atque, ut a puero valetudine tenera uſus eſt, & languore ſtomachi afflictus, ita tandem viribus exutus placidiſſime indormivit A. 1688. ætatis 71. Vide *Pippingii* Memorias theologorum p. 229.

Ioannis

Ioannis HALLERVORDII Bibliotheca curiosa. Regiomonti 1676. Sic dicta in gratiam typographi. In qua plurimi rarissimi, paucis cogniti scriptores, interque eos antiquorum Ecclesiæ Doctorum præcipuorum, & classicorum auctorum fere omnium ætas, officium, professio, obitus, scripta, horumque optimæ ac novissimæ editiones indicantur. Atque hic liber debebat quasi auctarium esse diligentiæ *Simleri* & *Frisii* in Gesneri Bibliotheca adhibitæ, eiusque secundum Tomum, affectum iam & in scriniis servatum, auctor promittit in Præfatione; sed qui, quantum ego scio, lucem non adspexit. Sed auctarium isthoc, iudice *Struvio* Introduct. p. 28. admodum est imperfectum, cum nihil aliud agat, quam ut recentiores potissimum scriptores recenseat, horumque tum statum, tum scripta indicet.

Pag. 23. Ael. Aristidis Orationes græce & latine Tomis III. *editore* Guil. Cantero, *anno* 1608. — *Canterus obiit* A. 1575. Eius autem Aristides prodiit Basileæ *anno* 1566. & Genevæ 1604. I. G. *Krause* Animadv. in Bœcleri Bibliogr. crit. p. 840. & *Kœnig* 58.

Aristotelis editio Casauboniana *omnium est præstantissima*. — Isti tamen præfertur iam *Du Valliana*, inprimis ea, quæ anno prodiit 1639. *Struve* Biblioth. philosoph. p. 13.

69. Erpoldus Lindenbruch *Helmoldum* edidit. — *Tantum V. eius capita*. Io. *Moller* de Helmoldo §. 11.

184. Io. Laurenbergii Antiquarius ab aliis Iano *Gulielmo* Laurenbergio tribuitur. — Non sunt duo, sed *unus idemque*, qui in honorem patris agnomen *Gulielmi* aliquot in scriptis usurpavit. *Moller* in Hypomnem. ad Bartholinum de scriptis Danorum p. 279.

354. Rembertus *Frisius*, Archiepiscopus Hamburgensis. — *Flander*. *Moller* Isag. ad Histor. cimbr. P. II. 63.

379. Suidas circa finem *sæculi V.* clarus. Lexicon eius prodiit cum interpretatione Aemilii Porti *Cretensis*. — Circa finem *sæculi* XI. Portus autem, Francisci cretensis filius, erat *ferrariensis*. *Moller* de homon. 712.

Ioannes *Hallervord*, Regiomonto-prussus, philologus, literis consignavit Spicilegium de Historicis latinis, citoque mundi scenæ se subduxit A. 1676. cum tantum 31. vixisset annos. Atque hinc patet, cur alter Bibliothecæ curiosæ Tomus non secutus sit. *Witte* Diar. biograph. Mmmm.

CLVI.

Gerardi *Von* STOECKEN Thuanus enucleatus. Helmstadii 1674. Distributus est in V. Partes, quarum I. viros dignitate, natalium splendore aut rebus gestis illustres, II. viros eruditione aut artibus claros, III. viros illaudatos, IV. variarum regionum, urbium, insularum & gentium descriptiones, V. prodigia aliasque res notatu dignas, cum Thuani Vita, ex Commentariorum libris VI. quos ipse de se scripsit, ut plurimum collecta, exhibet. Elogia virorum eruditione & doctrina illustrium, quæ Historiæ suæ inseruit Thuanus, ante istum Stœckenii laborem excusa fuerant Francofurti A. 1636. eademque, sub rubro Elogiorum Thuanæorum, Londini prodierunt A. 1671. Et multum illis, iudice *Morhofio* Polyh. lib. I. 196. tribui debet ob singularem huius viri candorem, qui procul ab omni partium studio fuit, & perspicacissimam eius in iudicando solertiam. Nec minus Antonius *Teisserius* (Teissier) publico bono inservire voluit, Iudicia illa in gallicam linguam convertens, suaque additamenta adiiciens: atque hoc opus ad IV. usque Tomum excrevit, de quo vide *Acta eruditor.* A. 1716. 513. Notandum quoque *C. B.* qui Monumenta literaria, sive obitus & elogia doctorum virorum, ex historia Iac. Aug. *Thuani*, Londini A. 1640. edidit, esse, ut *Placcius* de anonymis p. 304. indicat, Clementem *Barcksdatium*.

Gerardus *Von Stœcken*, ortu holsatus, sed natus Hafniæ, nunquam se venditavit pro Nobili, Argentinæ iura publice docuit, atque evulgavit Amœnitates historicas, Dissertationes de pollicitatione, & Disputationes de innominatis contractibus, de iure maiestatico Imperatoris romano-germanici, de potestate legislatoria, de iure odioso, de servitutibus rerum, de usucapione, de sigillis, de arbitris, de iure Legatorum; mortuus A. 1682.

Mol.

Moller in Instructione (im Bericht) de novis libris, T. I. 705. *Witte* Diar. biograph. Tttt 2.

CLVII.

Io. Frid. MAYERI Bibliotheca biblica. Francofurti & Lipsiæ 1709. Editio altera. Sunt decas Dissertationum de notitia auctorum pontificiorum, reformatorum, ac lutheranorum, immo & iudæorum, qui in S. scripturam commentarios scripserunt. Sed in hoc opusculo desideratur ea Pars, quæ Commentatores lutheranos in medium producit: hunc igitur defectum supplere studuit Carolus *Arnd* in Continuatione huius Bibliothecæ. Atque *is ipse* videatur de hoc libello in Prooemio suæ Continuationis p. 11. & C. S. *Liebe* Epist. de Nova bibliotheca bibl. Luther. p. 10.

Pag. 34. I. Henr. Heidegger in Enchiridio bibl. inter Danielis interpretes *prætermisso Hieronymo* Apollinarium, Iulium Afrum, aliosque commemoravit.	Hieronymum *non prætermisit* in *Editione* III. quæ Tiguri prodiit A. 1703.
58. Isid. Clarius, Ordinis S. Benedicti ecclesiæ *fulginatensis*.	Ecclesiæ *fulginiensis*.
66. Obiit Fran. Lucas *anno* 1629.	*Anno* 1619.
Autor *la Morale* des Iesuites.	Autor *de la* Morale des Iesuites.
90. Fran. Iunius obiit non Altorfii, *ut Thuanus memoria prodidit*, sed Lugduni Batavorum.	*De obitu non loquitur Thuanus*.
110. Colomesius in Gallia orientali p. 157. perperam affirmat, Iacobum Cappellum *circa annum* 1633. *obiisse*.	Colomesius scribit, Capellum illum *obiisse circa annum* 1624. Vnde autem hoc παρόραμα? Nimirum ex antecedentibus, ubi de Aegidio Lochiensi scriptum est: *Claruit anno* 1633.
156. Io. Simplicii seu Sam. *Maresii* Notæ ad Hug. Grotii Commentarium in 2. Thessal. 2.	Notæ illæ sunt Ionæ *Slichtingii*. *Placcius* de pseudon. 509.

163. Crenius Animadv. philol. & histor. P. I. *pag* 44. — & *pag.* 46. | *Pag.* 46. & *pag.* 49.

Caroli ARNDII Bibliotheca B. Mayeri biblica continuata. Rostochii 1713. Est instructio isagogica, eaque historico-critica de notitia Autorum lutheranorum, eorumque optimorum pariter ac selectissimorum, qui vel generales in omnes, aut certe plerosque socri Codicis libros scripserunt commentarios, vel speciales in singulos Bibliorum sacrorum libros. Cum Præfatione, in qua de selectissimis suo in genere Bibliothecarum biblicarum, e Pontificiis, Reformatis, & Lutheranis scriptoribus, agitur. Vid. *Narrat. innoc.* A. 1713. 169. & *Liebli* Epistolam de Nova biblioth. Lutheran. p. 11. Nec reticendum, auctorem p. 127. promittere Supplementa huius Continuationis.

Carolus *Arnd*, gustraviensis, Iosuæ filius, philos. magister, & linguæ ebrææ, ut & Catecheseos christianæ professor publicus ducalis in academia rostochiensi, obiit A. 1721. cum annos ætatis numeraret 48. Eius scripta sunt Fama arndiana reflorescens, i. e. Vita & Scripta Iosuæ *Arndii*, cum Præfatione de usu, abusu, & subsidiis antiquitatis profanæ, Schediasmata bibliothecæ græcæ difficilioris, Programma de Cicerone, eiusque scriptoribus & commentatoribus, Bibliotheca politico heraldica, Bibliotheca aulico-politica, una cum Ios. *Arndii* Ioabo Davidis, Tabula grammatica analysi ebrææ inserviens, Rudis delineatio Systematis scientiæ litterariæ historico-pragmatici, eiusque Apologia, sive Responsio adversus auctorem recensionis, quæ reperitur in *Bibliotheca nova* Tomo I. p. 135. Vindiciæ Tractatus Ios. *Arndii* de superstitione adversus criminationes Christ. Henr. *Amthorii*, Defensio adversus epistolam hyperaspisticam Disputationis Amthorianæ, Oratio inauguralis de dignissimo ac utilissimo scientiæ litterariæ in theologia catechetica, & in philologia atque antiquitate hebraica, præsidio ac subsidio, Continuatio Bibliothecæ biblicæ Io. Frid. *Mayeri*, Systema litterarium historico-pragmaticum, Dissertationum philologico-antiquariarum Triga singularis, 1) de Cancellariorum & Procancellariorum hodiernorum apud Hebræos non contemnendis vestigiis, ex certo Christi & plerorumque Apostolorum exemplo. 2) de Apostolo Paulo, ordinario academicarum promotionum munere (cancellariatus

riatus aut procancellariatus hodie dicto) doctoris titulo condecorato. 3) de praeconiorum promotiones hodiernas antecedentium, concomitantium & consequentium occasionalibus apud Hebraeos rudimentis. Ne quid dicam de ineditis, atque illis Observationibus, quae insertae sunt Miscellaneis lipsiensibus Tomo V. p. 12. 227. VI. 212. IIX. 1. & 11. in quarum una sub larva Christmanni *Orthophili* comparere voluit. Videmus ex hisce, virum fuisse valde industrium & polygraphum: quo nomine etiam commendatur a collectoribus *Narrationum innoc.* A. 1713. 169.

Io. Gottfridi OLEARII Bibliotheca Scriptorum ecclesiasticorum. Ienae 1711. Curante Io. Gottlieb *Oleario*, cumque praefatione D. Io. Fran. *Buddei*, in qua agit de scriptoribus quibusdam ecclesiasticis, ut, *Caveo*, *Du Pin*, & *Labbeo*, deque vita & scriptis auctoris praesentis. Atque haec Bibliotheca nihil est aliud, quam Abacus auctoris nostri patrologicus, ab eius filio Ioanne Gottlieb ex *Cavei*, *Whartoni*, *Du Pinii* & *Oudini* scriptis auctus atque emendatus, ita ut iam Abaco illo carere possimus, cum meliorem ac perfectiorem hic possideamus. Interim de Abaco sic iudicarunt viri eruditi, ut *Mollerus* de homon. p. 708. eum vocet libellum elegantem, Collectores *Actorum erudítor.* A. 1711. librum doctissimum & utilissimum, & *Bosius* Introduct. in notit. Scriptor. eccles. c. 3. §. 40. opusculum, quod harum literarum studiosis possit esse loco Indicis, e quo uno intuitu cognoscant, quae de XVI. saeculorum scriptoribus ecclesiasticis, & quibus locis scripserint alii plerique, tum a quibus, quando, & ubi eorum scripta prodierint. Quibus adde *Sluterum* Propyl. hist. p. 107. *Struvium* Supplem. ad Introduct. 107. *Narrat. innoc.* A. 1711. 219. *Novam biblioth.* T. I. 832. & *Bibliothecarium nulli parti addictum* T. I. 579.

Tomo I. p. 51. Sixtus senensis Andream Caesariensem *circa annum* 600. refert.	Sixti Senensis haec sunt verba: *Claruit, ut arbitror, ante annos mille.* Lib. IV. p. 243.
67. Ael. Antonius Nebrissensis *Italia* humaniores litteras primus intulit.	*Ex Italia redux* humaniores litteras primus *Hispaniae* intulit. *Ghilinus* T. II. 71. *Vossius* de hist. lat. p. 204.
23. Augustinus. Patricius *dictus*,	*Augustinus Patricius*, (hoc enim Augu-

Episcopus *Poientinus.*	Augustini erat cognomen) Episcopus *Pientinus, Giornale de' Letter.* d' Ital. T. XIIX. 337.
Patricius *alter*, senensis, Francisci Piccolominæi secretarius.	Est *idem*, qui antecedens. *Giornale* 341.
113. Basilius Seleuciensis, cuius opera Claud. Dausquius edidit, Io. *Chrysostomi amicus & contubernalis creditur:* cui tamen asserto temporis ratio aliquatenus repugnat.	Ille *distinguendus est* a Chrysostomi amico & contubernali. *Moller* de homon. 429.
140. Bonaventura *Breeardus.*	Bonaventura *Bercbardus.*
273. & T. II. 8. Nicephorus *Callistus.*	Nicephorus *Callisti.*
279. Georgius Trapezuntius lucem adspexit *anno* 1396.	*Anno* 1395. *Giornale* T. XVI. 416.
280. Expiravit *anno* 1486.	Anno 1483. *Giornale* f. 422.
321. Helmoldus Presbyter *Lubecensis, & Butzoviensis, prope Lubecam, Canonicus.*	Helmoldus presbyter *Ecclesiæ ruralis Bosoviensis, lacui ploenensi contermina: neutiquam vero canonicus fuit Butzoviensis. Moller* Isag. in hist. cimbr. P. I. 70.
334. Hieronymus *Dalmata.*	*Natus Stridonii, urbe Histria.* Vide *Histor.* hanc *biblioth.* P. I. 202.
343. Hippolitus Portuensis, *Arabs*, Portus Romani ad Ostia Tiburis Episcopus, *Martyr* tandem factus. Marmorea illius *cathedra* in agro Verano effossa est.	Hippolytus portuensis *non fuit arabs, nec martyr.* Marmorea illius *statua* in agro Verano effossa est. *Moller* de homon. 480.
395. Io. Nauclerus, vulgo *Vergebans.*	*Vergebani.*
437. Alia Leonis elogia *congessit Thomas Pope Blount* in Censura celebrium autorum.	*Ille ne quidem mentionem facit Leonis M.*
488. Inter scripta Mich. Pselli, qui claruit sæc. XI. est *Dialogus de operatione dæmonum.*	Est potius *senioris Pselli*, qui nono vixit Sæculo. *Cave* P. I 392.

Ble-

Tomo II. pag. 75. Petrus *Blesensis.*	*Blesensis.*
P. 83. Petrus de Natalibus *circa annum* 1470. quasdam *Scripturæ S.* Historias edidit. Composuit quoque Catalogum *Venetorum senatorum* & gestorum eorum.	*Ant. Verla* Petri de Natalibus Historias *Sanctorum* edidit *anno* 1493. Neque aliud est scriptum Catalogus *Sanctorum* (non Venetorum Senatorum) & gestorum eorum. *Giornale de' Letter. d' Ital.* T. XVI. 465. 466.
99. Barth. Platinæ Historia de Vitis Pontificum Romanorum prodiit *Basileæ* A. 1479. Scripsit etiam *de tuenda valetudine: de Natura rerum.*	Prodiit *Venetiis* A. 1479. Et liber de tuenda valetudine *idem est*, qui de natura rerum. *Giornale* T. XIII. 426. 434.
101. Porchetus *Salvaticus.*	*Salvagus. Ghilinus* vol. I. 201.
122. Rembertus, Flander, *vel potius Frisius.*	Rembertus, *Flander. Moller* Isag. ad Hist. cimbr. P. II. 62.
123. Remigius *Antissiodorensis.*	*Antisiodorensis. Struvius* Actor. literar. Fasc. I. 99. *Launoius* de varia Aristot. fortuna p. 11.

Io. Gottfridus *Olearius*, halensis, Gottfridi, halensis ecclesiæ antistitis, filius, & Ioannis tertii, theologi lipsiensis, frater, quorum gens olim *Kupfermanni* nomen habuit, Lipsiæ *Kromayeri*, *Geieri*, *Franckensteinii*, Iac. *Thomasii* & I. A. *Bosii*, Argentinæ *Dannhaueri*, utriusque *Schmidii*, *Scheidii* & *Bæcleri*, Ienæ *Chemnitii*, Io. Ern. *Gerhardi* & Io. *Musæi* discipulus, philosophiæ magister, & primum adiunctus ecclesiæ patriæ, deinde diaconus ædis B. Mariæ virginis, tandemque antistes seu superintendens arnstadianus, pastor primarius, Consistorii adsessor, & Gymnasii inspector, vir æque de litteris atque ecclesiis optime meritus, ea usus est felicitate, ut ultra sæculi dimidium publicis muneribus præesset, tamque multa scripsit, aut ab aliis scripta edidit, (inter quæ sunt Disputatio de immortalitate animæ, Lutherus Germaniæ modernæ periclitantis Elias, Defensio honoris contra D. Io. *Schefflerum*, Primitiæ poëticæ, Scrinium antiquarium, Coronis Iudæorum conversorum historica, Analecta ad Halygraphiam parentis sui, Colloquium de cometis, *Bretuffii* Chronicon de salinis halensibus, *Glausii* Logica &

& *Dorschei* Commentarius in Iesaiam) ut mirum sit, ei a laboribus ordinariis tantum superfuisse temporis, tandemque oculorum imbecillitate laborans, eorumque usu tantum non plene privatus, studiis finem imposuit, atque ad quietem pervenit anno 1711. cum vixisset annos 76. *Buddeus* in Præfatione, in qua etiam integer scriptorum auctoris nostri catalogus exhibetur, & *Acta eruditorum* A. 1711. 420. A *Cranio* Dissert. I. de furib. librar. §. 119. Olearius noster vocatur theologus multa probitate insignis & doctrina.

Io. Gottlieb *Olearius*, prioris filius, philos. magister, non tantum editione Bibliothecæ scriptor. ecclesiast. gentis suæ decus ad posteros propagare annisus est, sed & aliis, teste ac laudatore *Buddeo* in Præfatione, ingenii doctrinæque speciminibus elegantissimis orbi erudito innotuit; eaque sunt Disputatio de consiliis, Dissertationes II. de Iul. Cæs. *Vanino*, Disputatio de *Luthero* ex Iuris studioso theologo, & *Zieglero* ex theologo iureconsulto, aliaque de Petro *Pomponatio*.

Io. Christiani BVSMANNI Collectio de professoribus eloquentiæ doctoribus ecclesiæ celeberrimis priorum IV. post C. N. sæculorum. Helmstadii 1710. Est Epistola ad Iust. Christoph. *Bœhmerum*, Professorem eloquentiæ, cui collatam professionem theologicam ordinariam gratulatur. Ex Patribus autem, qui fuerint professores eloquentiæ, nominat *Tatianum*, *Miltiadem*, *Cyprianum*, *Malchionem*, *Anatolium*, *Victorinum*, *Arnobium*, *Lactantium*, *Asterium*, Fab. Marium *Victorinum*, *Gregorios* nyssenum & nazianzenum, *Apollinarium*, *Amphilochium*, & *Augustinum*.

Ioannes Cristian. *Busmann*, helmstadiensis, natus A. 1678. die 27. Aprilis, finitis in academia patria, lipsiensi & ienensi studiis, & peractis per Germaniam & Hollandiam itineribus, primum ecclesiæ bresimbrocensi in Comitatu dannebergensi præfectus, nunc vero ecclesiæ kloetzensis vicinarumque in Ducatu luneburgico superintendens constitutus est, tantamque fidem, industriam, & vigilantiam adhibet, quantam christianus & sincerus gregis Domini pastor adhibere debet. Nec horas subcisivas otio perdit, sed lectioni bonorum librorum, ac meditandis conscribendisque tractatibus variis, aut edendis peculiaribus concionibus impendit: quales sunt Christiana temporis & horologii consideratio, Consecra-

secratio novi altaris & suggestus; iamque diu hoc agit, ut Historiam nobilissimæ *gentis Grotianæ* editurus ea colligat, quæ ad eam facere ullo modo possunt. Cum autem in studiosorum numero adhuc esset, Orationem de pruritu innovandi in philosophicis, & Historiam cœlicolarum ad L. XII. Cod. de Iud. & Cœlic. (cuius posterior pars etiam in litteras redacta est, sed in loco quodam hæret, quasi in carcere) scripsit, atque in publicum emisit.

Io. Henr. *Von* SEELEN Stada literata. Stadæ 1711. Qua doctorum virorum, Stadæ Anno 1711. viventium, vitæ, honores, atque opera edita & inedita exhibentur.

Io. Henricus *Von Seelen*, natus Asselæ, (zu Assel) uno a Stada lapide, d. 8. Augusti A. 1688. Mich. *Richey*, *Wernsdorfii*, *Chladenii*, *Klausingii*, *Vateri*, *Heucheri*, Io. Guil. *Bergeri*, *Wichmanshusii*, *Wolfii*, *Iani*, & *Thryllitii* discipulus, Gymnasii stadensis tunc civis erat, Stadam cum scriberet literatam; sed talis, qui a rectore suo, Michaële *Richey*, clarissimo & integerrimo viro in Epistola ad ipsum scripta, & huic Tractatui præfixa, maximopere laudatur: *Habet enim* (ut ille eum affatur) *in te Gymnasium nostrum, quem tanquam egregium innocentiæ, modestiæ, & incredibilis plane diligentiæ exemplum ostentare possit: adeo ut de antiqua sua gloria nihil plane detractum iri confidat, quoad non defuturi sunt, qui tibi haud dispares, matura ætate, & confirmata rerum scientia, verum illud erudita & ad academiam apta iuventutis decus tueantur.* Nunc autem, post gestum Flensburgi & Stadæ conrectoratum, ipse rectorem agit, & celebre Gymnasium lubecense magno cum honore, nec minore iuventutis scholasticæ commodo, moderatur, nominisque sui famam plurimis scriptis longe lateque circumtulit & auxit. Et quænam illa? Oratio de præcocibus eruditis, Dissertatio de scriptoribus gentilibus, falso in Christianorum ordinem relatis, ac speciatim de frustra quæsitis in Virgilio rebus divinioribus, Commentatio de ingrato quorundam pseudolutheranorum erga Lutherum animo, Princeps musicus, Memorabilium bremensium Specimen, sive de festo lanceæ & clavorum, quibus Christi corpus fuit perfossum, in Ducatu bremensi, iussu INNOCENTII VI. Pontificis, olim celebrato, Lutherus de scholis optime meritus, Commentatio de Io. Christ. *Wolfii* vita, scriptis, & meritis in Remp. litterariam, Cogitata de

conſervando maxime neceſſario ſtili latini puri & emendati ſtudio, Diſquiſitiones II. de reformatione Lutheri, Schediaſma philologicum de integritate vocis Επεισηχθησαν *Hebr.* II, 37. Inquiſitio in Sam. *Baſnagii* ſententiam de vaticinio Iacobi Gen. 49, 10. Meletema, quo modi moralia tractandi per meditationes uſus non plane ſpernendus aſſeritur, Vindiciæ librorum ſymbolicorum, & in primis Auguſtanæ confeſſionis, contra Godofr. *Arnoldum*, חנוך ſive de inſtitutione iuventutis apud veteres Hebræos ad Prov. 22, 6. Commentatio, Exercitatio de emphatica falſorum & impiorum Doctorum denominatione, qua a Iuda in Epiſtolæ commate 13. Αστερες πλανηται vocantur, Ecloga archæologica de dea Pace, Programma de incrementis, quæ ſtudium politicum ex reformatione Lutheri cepit, Obſervatio de vere ſacro, Selectorum litterariorum ſpecimina VIII. Diatribe de Medicorum in Scripturam ſacram meritis, Iudicium *Hildebrandinum* de coniugio Lutheri modeſte expenſum, Specimen Annotationum philolog. in Novum teſtamentum ex *Plutarcho* erutarum, Teſtes paſſionis Chriſti, qui chriſtianæ tamen religioni non adhærent, Præfatio, Notæ & Additamenta ad Guil. *Burtoni* Λειψανα veteris linguæ perſicæ, Pietas ex nummis conſularibus lubecenſibus delineata, Diſſertationes II. de improvidentia multorum noſtræ ætatis hominum circa litteras, Schediaſma de pietate Ioſephi erga Mariam, ad Matth. 1, 19. Præfatio & Obſervationes in Grammaticam latinam *Chytræo-Kirchmannianam* Diſſertatio de ſtudio conſervandi religionem per nummos, Specimina hiſtoriæ litterariæ ex nummis illuſtratæ, Memoriæ clarorum virorum, ut, Io. Iac. *Stolterfothii*, Michaëlis *Vermehren*, Chriſtoph. *Windii*, Gab. *Fitzmanni*, Io. *Braſchii*, Io. Godofr. *Carſtens*, Io. Gottfr. *Borghelii*, Io. *Reddii*, Io. *Reichii*, Io. *Wolteri*, & Pet. Henr. *Tæderpſii*, Athenarum lubecenſium Partes IV. &, quæ iam ſub prelo ſudat, Hiſtoria Athenæi lubecenſis. Vide *Bibliothecam novam* A. 1718. 522. *Muſeum novum* T. V. 514. *Ludovici* Hiſtor. gymnaſiorum & ſcholarum P. V. 334. *Kleſekeri* Bibliothecam eruditorum præcocium p. 345. & *Nova de rebus eruditis*, paſſim.

CLIIX.

Vitæ tripartitæ Iuriſconſultorum veterum, a Bernar. RVTILIO, Io. BERTRANDO & Guil. GROTIO conſcriptæ.

Halæ

Halæ Magdeburgicæ 1718. Nunc Primum iunctim editæ, in capita & paragraphos distinctæ, summisque marginalibus perpetuis auctæ, cum Vita Bernhardi ab ipsius filio *Francisco* scripta, & Notis Aeg. *Menagii*, Editoris lugdunensis, & Thomæ *Reinesii*, cum Laur. *Pignorii* Epistola, Iul. Paulum Romæ patriæ adversus Bertrandum adserente, cumque Indicibus locupletissimis. Luculentam atque emendatam hanc editionem curavit D. Io. Christoph. *Franck*, doctamque ei præmisit Præfationem de iis, qui diversis modis vitas ICtorum describendas sibimet sumserunt, iudiciumque de iis fert, & utilia lecturis dat monita critica. Vide *Acta erudit.* A. 1718. 47. & *Actor. eruditor. german.* T. V. 227. *Novam bibliothecam* T. IX. 99. & *Clericum* Biblioth. anci. & mod. T. IX. 218. in quibus iustis hoc opus laudibus ornatur: optimeque de publico merebitur clarissimus editor, si, ut in calce Præfationis pollicetur, tam politas similium auctorum rarorum editiones adornare ac producere perrexerit.

Bernardinus *Rutilius*, vicetinus, gratia Card. Nicolai RODVLPHI, cui & hoc suum scriptum dicavit, florens, similesque commentationes scripturus, immaturam Venetiis mortem subiit circa annum Christi 1537. *Iovius* in Elog. c. 196.

Io. *Bertrandus*, ex illustri Comitum tolosanorum familia, Arnoldi *Ferrerii* discipulus, primo senator ante ætatem, deinde, quamvis alienus esset a reip. administratione, præses tolosanus, admiranda ubique prudentiæ, integritatis atque amoris pacis & concordiæ specimina edidit, motusque civitatis vehementissimos componere studuit, donec tot vigiliis curisque fatigatus dysenteria laborare cœpit, & octavo morbi die e vita excessit anno 1594. ætatis 77. Fran. *Bertrandus* in patris Vita, quæ hic eius Βιοις νομικων præmissa est, cum notis Frid. Iac. *Leickheri*.

Gulielmus *Grotius*, Hugonis frater, IC. delphensis, reliquit etiam Enchiridion de principiis Iuris naturalis, & Ius gentium, atque ad plures abiit A. 1662. cum vixisset 65. *Witte* Diar. biograph. T. II. 85. & *Moller* de homon. 679.

Io. Christoph. *Franck*, argentoratensis, V. I. doctor, iamque Halæ magdeburgicæ degens, ac rem litterariam ingenio atque industria egregie promovens, doctissimas A. 1715. edidit Disputationes,

tiones, unam de iure adimplementi literarum cambialium honoris caussa, Vom recht der acceptation und zahlung der wechselbrieffe per honore, alteram de induciis ad literas cambiales solvendas, earundem termino addi solitis, von Discretions-tagen.

S. Spyridionis Vita, examinata ab Vrb. Godofr. SIBERO. Lipsiæ 1718. Absolvitur IV. capitibus, quorum primo Corcyræ nomen ex veris originibus depromitur, & incolarum fata, indoles & mores, christianismus a Sosipatro cœptus, & Episcopi describuntur, &, num templum a IOVINIANO conditum sit, inquiritur: secundo vita S. Spyridionis in insula Cypro ante episcopatum trimithuntinum consideratur, monstraturque, Spyridionem, cuius initia obscura, Scripturam sacram imbibisse, virtuti deditum fuisse, etsi non perfectum, artem medicam didicisse & docuisse, rei rusticæ incubuisse & greges aluisse, nupsisse & liberos procreasse, Hierosolymam abiisse, & oleum S. crucis attulisse: tertio vita eius in episcopatu proponitur, atque ita exponitur, eum non confessione veritatis, sed probitate ac suavitate morum ad episcopatum pervenisse sub CONSTANTINO M. sacram Scripturam sedulo explicasse, scholas fovisse, verborum Scripturæ tenacem fuisse, Triphyllium ordinasse, traditiones Ecclesiæ servasse, si non nicænæ, sardicensi tamen Synodo interfuisse, reducemque fati conscium vitam deposuisse, ac Trimithunti sepultum: quarto de miraculis S. Spyridioni adscriptis sermo est, pariterque docetur, ea maximam partem conficta esse, *Triphyllium* vitam eius non scripsisse iambo, interim Spyridionem tanquam mediatorem implorari, & templo coli, ossa eius ex insula CPlin, & inde post aliquod tempus in insulam corcyrensem deportata, nihilque eum unquam adversus hostes fecisse.

Io. Georg. LEVCKFELDII Historia heshusiana, sive historica descriptio vitæ Tilemanni Heshusii. Quedlinburgi 1716. Addita est Genealogica relatio de Olearius. Vtriusque recensionem invenies in *Actis erud.* A. 1716. 535.

Gustavi Georgii ZELTNERI Schediasma historico-theologicum de Pauli *Lautensackii* fatis & placitis. Cum Ioannis *Schvvanhauseri* ad Lautensackium Epistola de S. cœna & maiestate Christi. Altorphii 1716. Litteræ initiales E. S. M. D. P. P. quæ in

in fine p. 27. conspiciuntur, significant Erasmum *Sonerum*, Med. Doctorem, Professorem Publicum. Et probe distinguendus est *Paulus Lautensack*, pro fanatico habitus, a filio cognomini: ille enim pictor erat, hic organoedus noribergensis.

Io. *Schvvanhauser*, bambergensis, fuit primum in patria, deinde autem Norimbergæ ad S. Catharinæ verbi divini præco A. 1528.

Gottfr. ARNOLDI Duplex descriptio curriculi vitæ, quarum alterius ipse est auctor. Lipsiæ & Gardelebiæ 1716.

Ioan. MOLLERI Diatriba de Helmoldo, eiusque Chronico Slavorum. Lubecæ 1701. Hic igitur differit de Chronici istius auctoribus, continuatoribus, atque editionibus, & magnam partem illa, quæ in nondum edito Cimbriæ litteratæ opere scripserat, repetit.

Io. *Moller*, Flensburgi in Holsatia natus A. 1661. d. 27. Februarii, & post reditum ex academiis kiloniensi, lipsiensi ac hafniensi, itineribusque germanico & danico, scholæ patriæ ab anno 1685. præceptor, ab A. 1690. conrector, & ab A. 1701. rector, non tantum numeris sui partes fidelissime obit, sed incredibilem variis libris adornandis adhibet diligentiam: cui enim ignotum, quid præstiterit in emendando & locupletando opere *Placciano*, in Bibliotheca Septentrionis eruditi, in Isagoge ad historiam Chersonesi cimbricæ, atque in Schediasmate de scriptoribus homonymis? Ne quid dicam de vasto opere Historiæ cimbricæ, quod sub manibus habet, aliisque promissis, quæ legi possunt apud *Meil. führerum* ad Almeloveenii Biblioth. promiss. & latent. p. 66. Quamvis vero & ipse communem scholasticorum virorum sortem experiatur, & laborum affatim, lucri autem parum vel nihil experiatur, statione tamen sua contentus est, neque illam deserere cogitat. Interim magnæ ei divitiæ accesserunt, quas ne cum Regum gazis commutare aut vellet, aut deberet: exquisitis enim & excelsis laudibus passim celebratur a viris eruditis, e quibus in præsenti paucos duntaxat nominabo, videlicet auctores *Actor. erudit.* A. 1692. 94. A. 1698. 121. A. 1699. 204. *Morhofium* Polyh. I. 1. c. 18. p. 224. & *Crenium* Exercit. II. de libris scriptor. optimis §. 8. p. 18. atque in Addendis ad Partem VI. Animadversionum: primi namque

que eum vocant doctum cimbrum, qui multa in medium adferat lectu non iniucunda, seque in eius libro de homonymis plura, quam titulus promittat, invenisse fatentur; secundus ea *auctus*, fide, industria in Cimbria literata versantem, ut ceteris in hoc genere scriptoribus palmam facile prærepturus sit; tertius scriptorem exactissimæ diligentiæ, & vetustatis omnis cognitione instructissimum.

CLIX.

Aristippus, philosophus socraticus. Halæ Magdeburgicæ 1719. Vbi agitur de vita, moribus, & dogmatibus Aristippi, eum fuisse afrum ex urbe Cyrene, & Socraticum dictum a schola, quam frequentavit, Socratis, atque sub hoc præceptore brevi temporis spatio tantum profecisse, ut IV. principibus discipulis annumeraretur. In Sicilia Dionysii minoris, tyranni, mores non parum lenivisse, vitamque philosopho decoram egisse; Athenas autem reversum, docendo clarum fuisse, aliisque prodesse studuisse. Præcipue vero tractasse philosophiam moralem, & quomodo probe sancteque vivendum, discentibus quovis tempore & loco commonstrasse, ita tamen, ut in quibusdam imperfectionis humanæ rationem haberet, & tempore uteretur, donec, quod uno ictu amputari non poterat, iterato, pluriesve repetito posset auferri. In cultu corporis eum tenuisse modum, qui magis elegantiam ostenderet, quam luxum: subinde etiam pretiosas vestes induisse, & unguento se inunxisse, si locus & personæ, cum quibus agebat, id postularent. Denique, quamquam nulli ab eo libri supersint, certum tamen esse, quod non paucos reliquerit, partim historici, partim apologetici, partim dogmatici argumenti. Quo vero capacior & melior, nobilioribusque animabus acceptior fuerit Aristippus, eo magis ipsum invidiæ & obtrectationis telis expositum fuisse, quæ tamen ille non conviciis aut vindicta exceperit, sed forti animo vel toleraverit, vel gravibus monitis & argutis sententiis repulerit. Et huic narrationi Annotationes adiunguntur tam verbosæ, quam necessariæ. De auctore autem quid aurem vellicas? Est ille Fridericus MENZIVS, sicut proditur in Catalogo librorum Novi bibliopolii halensis, Polyc. *Lyseri* Historiæ poetarum medii ævi subiuncto.

Fride-

Fridericus *Menzius*, philoſophiæ & optimarum artium magiſter, ſatis hoc ſcripto oſtendit, ſeſe in philoſophia, hiſtoria, antiquitatibus & eloquentia profectus feciſſe haud poenitendos.

Guidi PANCIROLI de claris legum interpretibus Libri IV. Lipſiæ 1721. Acceſſere 1) Io. FICHARDI Vitæ recentiorum ICtorum, ab Irnerio uſque ad *Zaſium*: ac prius editæ Patavii A. 1565. 2) Marci MANTVAE Epitome virorum illuſtrium. Legerat Mantua antiquos Gloſſatores, & perquiſierat grandia illa veterum Iuris interpretum volumina, atque ex illis excerpſit, quæ in hunc tranſtulit libellum. Hinc & rudi atque inæquali ſtilo opuſculum hoc eſt conditum, & plerumque enarratione iudiciorum & cenſurarum de ICtis latarum, quibus tamen raro fidendum, abſolvitur. 3) Io. Bapt. *de* GAZALVPIS Hiſtoria interpretum & gloſſatorum Iuris. 4) Catelliani COTTAE Recenſio brevis inſignium Iuris interpretum & Doctorum. Excerpta ex præſtantiſſimi *ICti* Memoraliis, quæ Lugduni apud Antonium de Harſy A. 1573. poſt varias editiones prodierunt. 5) Matth. GRIBALDI Mophæ Catalogus interpretum Iuris civilis: in quo de ſingulis, quæ memorabilia ſunt, diſtichis complectitur. Et hæc iudicia creduntur acuta eſſe. 6) Alberici GENTILIS de Iuris interpretibus Dialogi VI. Quorum primo adſtruere vult, legum ſtudioſum maiorem ſibi polliceri poſſe utilitatem ex Gloſſatorum lectione, quam recentiorum Scriptorum, qui Alciati principia tenent: ſecundo docet, bonum ICtum latinæ linguæ exquiſitiori cognitione carere poſſe: tertio oſtendit, græcæ literaturæ peritiam in interprete conſultore iuris non requiri: quarto, dialectices uſum in iurisprudentia magnum non eſſe: quinto, hiſtoriam ICto neque neceſſariam, neque utilem eſſe: ſexto generaliorem quandam ſupra memoratorum ICtorum facit collationem, & in primis de arte critica in legum interpretatione adhibenda agit. Septenarium horum librorum, quorum non nulli valde rari erant, curæ diligentiæque clariſſimi D. Chriſtiani Godofredi *Hoffmanni* debemus, eique tanto maiores agendæ ſunt gratiæ, quanto nitidiorem reddidit editionem, quantoque doctiore eam ornavit Præfatione: ex hac enim diſces, quid ſit Iurisprudentia media, quid noviſſima, quæ iudicia ferenda de libris huius operis, (hæc autem

nos iam supra excerpsimus) & quinam vestigiis præsentium auctorum insistentes de claris scripserint Iureconsultis.

Ioannes *Fichardus*, Francofurti ad Mœnum natus, *Zasii* discipulus, I. V. doctor, ac primum advocatus & procurator apud Cameramimperialem, quæ Spiræ erat, deinde advocatus & syndicus Reip. patriæ, ab eaque ad Aulam seu Comitatum CAROLI V. Cæsaris, qui tum Astæ in Liguribus morabatur, missus, trimestri spatio res ibi suas peregit, postque ea integrum annum Patavii residens non sibi duxit dedecori auditoria ICtorum frequentare, ac docentes audire Marianum *Socinum*, Io. Ant. *Rubeum*, & Mar. *Mantuam*. Domum rediens, duplicato stipendio servire perrexit in munere suo, donec obiret A. 1581. annum agens septuagesimum. *Panzirolus* de claris leg. interpret. l. 2. c. 184.

Marcus *Mantua Bonavidius*, patavinus, Io. Petri *Bonavidii*, medici peritissimi, qui Mantua Patavium sedem transtulit, indeque Mantuæ cognomentum tulit, filius, *Iasonis*, *Ruini* & *Butigella* discipulus, in Lyceo patrio Ius pontificium, ac deinde etiam civile exposuit, tantumque sibi auctoritatis comparavit, ut nemo sine eo legum tirocinium deponeret, &, quod nulli ICto patavino antea contigerat, 800. florenorum stipendium obtineret. Vir erat multæ lectionis, in extemporanea latine loquendi facultate promtus, in humanioribus studiis non mediocriter versatus, nec tantum docendo, sed in capitalibus etiam iudiciis reos defendendo famam adeptus, moribus præclarus, insigni præditus humanitate, in iudicando de aliis benignus, ab invidia alienus, & comis erga æmulos. Erat etiam amator antiquitatum, atque ideo statuarum & numismatum magnam sibi copiam comparavit, iisque bibliothecam exornavit suam. Sed & prospera usus est valetudine, si dolores arthriticos, bis eum affligentes, excipias, parumque ab ætate unius sæculi abfuit: decessit enim A. 1582. ætatis 93. *Panzirolus* l. 2. c. 168.

Io. Baptista *de Gazalupis*, sive, ut alii scribunt, *Caccialupus*, a S. Severino, Campaniæ oppido, Io. *Petrucii* & Angeli *Perilii* auditor in academia senensi, impetratis Doctoris insignibus, iuris civilis lectiones magna nominis claritate habuit, variosque edidit libellos, de Poëtis, Transactionibus & Ludo, Advocato & Debito-

re

re de fuga suspecto, & Modo studendi. Nec minus, in Curia romana primus advocatus factus consistorialis, alia conscripsit, nimirum de Ecclesiarum unionibus, Pensionibus, & Feudi cognitione, floruitque initio sæculi XV. *Kønig* 148. *Pancirolus* l. 2. c. 115.

Catellianus *Cotta*, mediolanensis, *Alciati* discipulus, a quo etiam insigni elogio, quod in Præfatione huius operis Hoffmanniana legitur, ornatus fuit, scripsit Memorabilia, sive, ut ipse effert, Memoralia, eoque floruit sæculo, quo ipsius doctor supra dictus.

Matthæus *Gribaldus* Mopha, cherianus, quia natus in loco Pedemontii, qui vocatur *Quiers*, pagi Forgiarum Dominus, ICtus patavinus, (non enim obstat, eum ab aliis vocari ICtum ticinensem: quia in pluribus Italiæ gymnasiis, adeoque & in ticinensi, antea docuit) scripsit Methodum & rationem studendi in Iure civili, Commentarios in Pandectas Iuris, Commentarium in legem de rerum mistura & de iure fisci, Historiam Fran. *Spira*, & Commentarios in aliquot præcipuos Digesti infortiati novi, & Codicis Iustinianei titulos atque leges; desertaque, ob opiniones, vulgari de S. Trinitate doctrinæ adversas, statione sua, abiit ad Genevenses, & mox ad Bernates; sed tam hic, quam illic vitæ periculum incurrisset, nisi fuga sibimet consuluisset: mortuusque tandem est ante annum 1566. Consignavit etiam Confessionem suam, in qua ait, se tres æternos Spiritus, non confusos tamen, sed gradu numeroque distinctos pia mente complecti; Deumque filium & Spiritum sanctum uni summo Deo & Patri, rerum omnium auctori, ita subordinare, ut omnis ratio deitatis & Filii & Spiritus sancti, aliorumque cœlestium Spirituum, ad unum illum solum Deum Patrem origine carentem, & a se ipso Deum, tanquam ad unicum fontem, & caput omnis essentiæ & divinitatis, merito referatur. *Simlerus* Epit. Biblioth. Gesner. 591. *Clericus* Biblioth. anci. & mod. T. XIV. 424. *Lexicon univ. histor.* P. II. 298. *Tomasinus* Gymnasii patavini p. 257. *Sandius* Biblioth. Antitrinit. 17. *Calvinus* Epist. CCXXXIIX. p. 440.

Christianus Godofredus *Hoffmann*, Laubana-lusatus, natus d. 8. Novembris A. 1692. ardore discendi a puero flagrans, seque ipsum ad studia litterarum excitans, ac stilum sua sponte & sine

alterius instinctu frequenter exercens, ut ante annum ætatis 14. iustam latinæ linguæ notitiam acquirere posset, miram Dei providentiam, quam puer variis modis expertus est, gratus agnoscit. Sicut domi profecit sub informatione Christiani Iacobi *Gambert*, ex turca facti christiani, & patris sui Godofredi, præclari illius rectoris scholæ zittaviensis, ita Lipsiæ doctoribus usus est *Titio*, *Barthio* & *Franckensteinio*, eosque profectus fecit, ut ipse ex magno studiosorum numero eligeretur, cuius informationi duo concrederentur Principes iuventutis russi ex celsissima Domo Galliczyn, ac postea a potentissimo Rege Poloniæ, eoque pariter Electore Saxoniæ, idem vocaretur ad professionem publicam de Verborum significatione & Regulis iuris. Lipsia enim altera eius debebat esse patria, ut, quæ eum creaverat philosophiæ magistrum, & utriusque iuris doctorem, eadem ipsius doctrina frueretur pariter, atque ornaretur. Scripta eius sunt sequentia: Dissertatio de eruditorum senio, Ingenuæ & mediæ cogitationes de Ephemeridibus, Extractis & Scriptis menstruis, Specimen coniecturarum politicarum de origine & natura legum germanicarum privatarum antiquarum, earumque ad statum præsentem Provinciarum Germaniæ, in primis ad terras Protestantium habitu, Dissertatio de fatis studii politici in academiis, Præfatio in Christiani *Weisii* Epistolas selectiores, Dissertatio inauguralis de origine & conditione procuratorum, Versio Descriptionis Imperii & status russici ex italico in germanicum, Historia Iuris romani Iustinianei, Programma inaugurale de Iuris naturalis vinculo cum Iure civili positivo, Historia Iuris romano-Iustinianei chronologica, Collatio Iuris naturalis, civilis, canonici & germanici circa doctrinam de emphyteusi, in primis quod attinet ad bona salinaria liberæ civitatis imperialis Halæ Suevorum, Dissertatio de interpretatione legum Imperii romano-germanici publicarum, Præfatio in Godofredi *Hoffmanni* Parva scripta germanica, Præfatio in Theodosii *Gibellini* Cæsareopapiam romanam, Delineatio rationis & methodi iura publica & privata tractandi, Series rerum per Germaniam gestarum a Transactione passaviensi ad annum 1720 Ne dicam de aliis historicis & politicis tractatibus, qui ab ipso sine expressione nominis sui editi sunt. Multum quoque ipse contulit ad Opus rerum lusaticarum, idque, cum sub prelo esset, correxit, ac Præfatione & Intro-

ductio-

ductione ornavit. Vide *Vitam* Godofr. Hoffmanni p. 86. Prioribus scriptis accesserunt etiam Programma de investigandis verborum in Iure significationibus, & Dissertationes de ærariis Societatum, de verborum in Iure germanico ac saxonico significationibus, deque fundamento controversias de præcedentia inter liberas Gentes decidendi: atque nunc laborem operamque impendit conscribendo Commentario ad Instrumentum pacis westphalicæ.

CLX.

Excerpta ex Diario Io. BVRCHARDI de Vita Alexandri VI. Papæ. Hanoveræ 1696. Editor G. G. L. est Godofredus Guilielmus *Leibnitius*, qui & Præfationem addidit. Multa hic memorabilia continentur, nimirum, de expeditione CAROLI IIX. Galliæ Regis in Italiam, de commercio inter Papam & Turcam, de Hier. *Savonarola*, de Actis inter Legatos circa honores & præcedentiam, e. g. Hungarum prælatum esse Scoto, Monferratensem Senensi, Electores Duci Burgundiæ, Regem Romanum Hispano & Gallo.

Io. *Burchardus*, argentinensis, Capellæ Alexandri VI. Papæ clericus Cærimoniarum magister, & ecclesiæ Horianæ a Iulio II. Papa præfectus, floruit sæculo XV. & XVI. scripsitque Librum cærimoniarum, & Ordinem missæ pro informatione venerabilium sacerdotum. *Simlerus* Epit. Biblioth. Gesner. 414.

Io. Christoph. COLERI Gratulatio ad D. Gottlieb. *Wernsdorfium*, qua simul eius Vita describitur. Vitembergæ 1719. Scriptum elegans & commendabile, cum ob laudatum theologum, tum ob laudandum auctorem.

Io. Christoph. *Coler*, Philos. magister, Ordinisque philosophici vitembergensis assessor, edidit Historiam Gothofredi *Arnoldi*, adversarium nactus *Anonymum Christianum*, (vide *Narrat. innoc.* A. 1719. 840.) Vitasque pollicetur Professorum inclytæ universitatis vitembergensis, ex fide dignissimis monimentis subsidiisque recentissimis explicatas. Quæ ut ab eruditis magno cum desiderio exspectantur, ita famam auctoris inter claros Coleros non tantum conservabunt, sed etiam augebunt.

Io. Conr. FEVERLINI Ehrengedæchtnis, Monumentum, quo

quo continentur 1) Vita ab *ipsomet* descripta. 2) Catalogus scriptorum eius publicorum. 3) Epicedia quædam, in honorem eius condita. De auctore diximus P. IV. 419.

Io. Georg. IVNCKERI Memoria renatæ veteris in Vngaria Vaiziorum nobilitatis, in natali 71. Iac. *Waizii* celebrata. Ienæ 1713.

Io. Georgius *Iuncker*, Baldricohusanus, est Civitatis patriæ consul, caussarum patronus, atque in rerum sacrarum ibidem Iudicio assessor.

Io. Georg. LEVCKFELDII Historische nachricht, Historica narratio de vita & scriptis Io. *Spangenbergii*, præmissa eius Postillæ domesticæ & quæstionariæ super Epistolas & Euangelia. 1720.

EIVSDEM Historia, seu descriptio vitæ Herm. *Hamelmanni*. Quedlinburgi 1720. Ex multis raris scriptis collecta, pluribusque litteris anecdotis confirmata, atque ad illustrationem historiæ ecclesiasticæ illius temporis, & controversiarum sæculo XVI. agitatarum, in publicam scenam producta. De Hamelmanno autem actum a nobis est in P. III. 42.

Christoph. Sam. MARTINI Schediasma de Coleris doctrina scriptisque claris. Vitembergæ 1718. Præmissa sunt Analecta potiorum huius generis de eruditis homonymis Scriptorum, quæ apud Io. *Mollerum* & Burcard. Gotthelf. *Struvium* non exstant.

Christophorus Samuel *Martini*, dresdensis, philosoph. & optimarum artium magister, de Colerorum gente hoc modo bene ac præclare meritus est.

Henr. Augusti SCHVMACHERI Memoriæ Antistitum sacrorum grimensium. Grimæ 1720. A M. Ioanne *Schreinero* usque ad D. Abrah. *Pilzium*. Et hisce gratulatur auctor M. Christ. *Funstelio*, novo antistiti grimensi. Cum laude recensentur in *Novis erudit. lipsiens.* A. 1720. n. LIIX. d. 22. Iulii.

Henricus Augustus *Schumacher*, nascendi auspicia habuit Corbachii in Waldecciorum oppido A. 1683. VI. Idus Novembr. atque in eiusmodi præceptores scholæ patriæ incidit, Io. videlicet

Cur-

Curtium, Io. Althusium, Christoph. Stiegenbausium, & Ios. Strubenium rectorem, quorum ipsum plane non pœnitet. Conquisita sub hisce ea litterarum notitia, quæ ad altiorem scholam adeundam necessaria est, elegit florentissimam litterarum sedem Vitembergam, ibique in humanioribus & philosophicis sedulo audivit Schurzfleischios fratres, (quorum senior tanto civem favore complexus est, ut in domum suam reciperet, optimis monitis instrueret, & aditum ei ad bibliothecam patefaceret) Wichmanshusium, Röhrenseeum, Schœningium, Daschytzkium, Ræschelium, & Schroeerum; in theologicis Deutschmannum, Hannekenium, Læscherum seniorem, Neumannum, ac postea Wernsdorfium & Val. Ern. Læscherum. Ita multivaria eruditione imbuto haud difficile fuit lauream impetrare philosophicam, atque illustris viri Io. Frid. Reinhardi filiis optimæ spei, quos in pietatis via & optimarum artium studiis erudiret, Dresdæ præfici. Et hæc res adeo dextre feliciterque processit, ut discipuli, ex prudentissimi patris sententia, non minus in græca, quam latina lingua docendi, quotidieque exercendi, viri fierent in Rep. conspicui, & ipse A. 1710. ad conrectoris grimensis provinciam vocaretur: quam ille non modo non recusavit, sed lubens lætusque acceptavit, certus, laborem scholasticum, etiamsi multis despicabilis videatur, talem esse, quo quis Deo, reip. & ecclesiæ quam optime possit servire; ideoque etiam nunc sua sorte contentus est, magis cupiens bene mereri, quam gloriæ & divitiarum vanitates sectari: quamquam quid amplius desideret prudens ac fidelis moderator scholæ, qui, Erasmo in Epistola ad Io. Sapidum p. 1581. iudice, proximus Regi est? Præterea, quantum per publicos & privatos muneris sui labores licet, in volvendis libris nullum tempus, nedum horam, omittit, subinde etiam scripta quædam publicæ luci exponit: qualia sunt Conspectus Waldecciæ litteratæ, Historia vitæ Ad. Siberi, & Epistola de Io. Frid. Reinhardi Vita. Vide Nova erudit. lipsiens. A. 1719. n. XXXVII. d. 10. Maii & A. 1722. n. XIIX. d. 2. Martii.

Vrb. Godofr. SIBERI de Alemannis Commentatio. Lipsiæ 1710. In primis iis, quos Magdeburgum ob nobilitatem gentis a VII. retro seculis ad se recepit, atque inde per omnem Europam in publicum orbis commodum diffudit. Adduntur 1) Christiani Frid. Barneri Oratio panegyrica ad excellentissimum Io. Aegid.

Ale-

Alemannum, ex legatione ad LEOPOLDVM M. reversum. 2) Ioannis *Schulzii* Epigraphe gratulatoria, qua illum Budissinam urbem intrantem excepit.

EIVSDEM Programma de Telesphori, papæ romani, vita. Lipsiæ 1714. In quo id agitur, ut illa ab erroribus purgetur.

EIVSDEM Dissertatiuncula de Sanctis columnaribus. Lipsiæ 1714. Tales stylitæ erant *Theodulus*, *Eparchus*, *Cosmas*, *Sabas*, *Symeones* III. *Nicander*, *Daniel*, *Ioannes*, *Iulianus*, *Alypius*, & *Lucas*.

Io. Christoph. COLERI, & Henr. Andr. TOEPFERI Disputatio de vita ac meritis Bohuslai *Hassensteinii*, Lib. Bar. Lobcovicii. Vitembergæ 1719.

Sinceri VERIDICI Fussstapffen der gœttlichen fursehung, Vestigia providentiæ divinæ erga fideles & submissos doctores, sive Narratio de felicibus progressibus D. Henrici Iacobi *Van Bashuysen*, 1714.

Ioannis *Van der* WAEYEN Oratio funebris in obitum D. Nic. *Gürtleri*, Daventriæ 1711.

Ioannes Van der *Waeyen*, seelandus, S. theolog. & hebreæ linguæ professor in academia franekerana, nec non ecclesiastes in templo academico, vir profunde eruditus & latine disertissimus, ita ut in gratiam studiosorum ex Gallia, Hungaria, Transilvania, Polonia, & ceteris longe remotis terris advenientium, singulis hebdomadibus latinas ex suggestu templi academici habuerit conciones, scripsit contra *Limborchium* & *Clericum*, Summam theologiæ christianæ, ac plura alia, obiitque A. 1716. *Grundmann* in Memoriis A. 1716. defunctorum p. 57. *Acta erudit.* A. 1689. 584.

Io. Christoph. WENDLERI Commentatio de D. Val. Ernesti *Læscheri* meritis in Ecclesiam & literas politiores. Ienæ 1720. Quæ p. 30. 37. & 38. de *moderatione ecclesiæ noxia*, & *syncretismo* dicuntur, suavia sunt somnia, nec vindicanda, sed contemnenda.

Ioannes Christophorus *Wendler*, philosophiæ magister, ordinisque philosophici in academia ienensi adiunctus, plura eruditionis suæ specimina edidit, Dissertationes videlicet varii atque amœni argumenti, de amplissimis divitiis, quas Clerus romanensis in ditionibus austriacis possidet, de Lutheranis, quod in præiudicium cælestis veritatis neque supprimant, neque corrumpant scriptores

ptores ecclesiasticos & profanos, de Raritate librorum, de Fatis præcipuorum quorundam Theologorum sæculi XVI. & XVII. de Meritis Electorum & Ducum Saxoniæ lineæ Albertinæ in Ecclesiam & literas politiores, de Libris a Pontificiis aliisque, in præiudicium doctrinæ purioris, suppressis & corruptis; & Prodromum Bibliothecæ biblicæ perfectioris, exhibentem historiam criticam Commentatorum in Epistolas Paulinas, cum Specimine ad *Dorschei* Biblia numerata; ut taceam Pauli *Ambergeri* elegantem Dissertationem de Augusta litterata, quam ipse moderatus est.

CLXI.

Le glorie de gli Incogniti, Gloriæ Incognitorum. Venetiis 1647. Est descriptio illustrium aliquot virorum academiæ venetæ, quæ Incognitorum appellatur, eorumque adduntur icones elegantissimæ. Vulgo hic liber adscribitur Io. Fran. *Lauredano*; sed *Placcio* de anon. p. 647. & *Morhofio* Polyhist. l. 1. c. 14. p. 154. hoc non videtur verisimile, cum ii, qui vitam eius scripserunt, ac libros recensuerunt, nullam eius mentionem faciant, nec credibile sit, ipsum sui panegyristen esse voluisse. Posterior tamen hæc ratio haud videtur esse sufficiens, quia vitam eius etiam alius describere, & encomium formare potuisset, dum Lauredanus necessaria modo suppeditasset, sicut a singulis id postulabatur. In Præfatione secundum promittitur huius operis volumen; sed an secutum sit, valde dubito. Interim sive Lauredanus auctor sit huius libri, sive non sit, quia tamen auctor & caput fuit Academiæ Incognitorum, atque ad eum acclamationes fiunt in principio præsentis scripti, silentio eum præterire nefas foret.

Io. Franciscus *Lauredanus*, italice *Loredano*, patricius venetus, natus A. 1606. ultimo Februarii, litteras ac scientias didicit sub fideli & dextra informatione equitis *Colurassi*, ea ingenii capacitate, tantoque ardore, ut aliis admirationi esset. Postquam familiares in pueritia sibi reddiderat linguas hispanicam & gallicam, Contentionem trium Dearum, & episcopi *Belleyi* Historiam catalanam in vernaculam suam transtulit. Adolescentiæ incrementum consecutus, magnam sibi famam & auctoritatem erectione Academiæ Incognitorum conciliavit, eamque senator in serenissima Rep. quin & advocator, qui leges contra reos defenderet, factus, mirum in

 mo-

modum auxit atque amplificavit. Scripta eius mere sunt italica; omniaque amœna, quia vel ingeniosa continent, vel historica: nam, ut de MSStis nihil dicam, ab ipso prodierunt Ioci geniales, Lusus academici, Nova amatoria, Amores infelices, Dianea, Historiæ Regum lusitanorum, publicatæ ab Henrico *Giblet*, Mors *Wallensteinii*, Vita *Marini*, ALEXANDRI III. Papæ, *Adami*, sanctique *Ioannis* traguriensis, Epistolæ, &, ne tantum in profanis hæreret, Sensus devotionis, & Gradus animæ, seu paraphrasis Psalmorum Davidis gradualium. Atque hi partus ingenii felicissimi habuerunt fortunam non tantum in omnibus Europæ locis, ubi suavissima lingua italica æstimatur, legi, typisque iteratis subiici, sed etiam in alias converti linguas, puta, hispanicam, gallicam, latinam & græcam. Observatum quoque est, scriptorem hunc, adhuc iuvenem, sicut assumtus fuit in principales Italiæ academias, ita cum laude nominatum fuisse in plus quam 85. libris. Vide hic *le Glorie degli incogniti* p. 245. Io. *Imperialem* Mus. histor. p. 221. & *Ferrarium* Prolusion. p. 430. Quid impedit vero, quo minus horum verba, in honorem elegantissimi Lauredani nostri, exscribamus? *Imperialis* hæc sunt: *Ecquid poëticarum narrationum* Io. Francisci Lauredani, *eiusdem patricii ordinis, lepore ac Venere suavius excogitari potest, cum absque versa orationis rhythmo vernaculi sermonis prosa amatorias eleganter confingat, referatque vices, quarum lectione lassatus interdum curiosorum animus blandissime delinitur?* *Ferrarii* in Peplo veneto, quem A. 1666. texuit, & oratione solemni explicuit, ista: *Se quoque principibus permistum agnovit, qui nuper immatura morte literas destituit,* Io. Fran. Lauredanus, *sacra laurus, seram factura nepotibus umbram, sub quam se Camœna & doctorum grex reciperet, blandum Camœnis doctisque nomen, mutuis venerationis officiis cultum: quo vix aliud uberius ingenium aetas ista tulit, nisi illi nimis indulsisset, &, dum patrio sermone contentus aut teneros amores ludit, aut multo sale urbem defricat, aut festivis narrationibus adrepit, ut erat, suavis videri maluisset, quam gravis. Quanquam dum historiam tractat, aut advocatoris munere palliatos reos legibus tradit, solida facundia expers non fuerit: maior utique futurus, nec clarior, si ad illustrandas latinas literas tale ingenium conferre potuisset.*

Augustini VALERII Opusculum de cautione adhibenda in edendis libris. Patavii 1719. Illud hic primum editur, eique acces-

accessere 1) eiusdem *Valerii* Vita Bernardi Naugerii cardinalis, quæ ante centum annos Veronæ quidem edita fuerat, sed raro admodum occurrebat. 2) Pet. *Barrocii* Orationes III. quarum prima dicta est, cum Fran. *Seledus*, eorum, qui iura Patavii tractant, rector, in magistratus sui fine civilis & pontificii iuris insignibus donaretur; secunda pro Christophoro *Mauro*, Venetiarum Duce, quo die Ioanni patruo, bergomensi prius antistiti, postea Venetiarum patriarchæ, Venetias venienti obviam cum Senatoribus & urbe tota profectus, eum Castellum usque deduxit; tertia in funere Ant. *Roicelli*, ICti patavini. 3) Aliæ Patriciorum venetorum; videlicet (a) Paulli *Barbi* Oratio ad LVDOVICVM XI. Galliæ regem, habita Turoni A. 1461. (b) Bernardi *Iustiniani*, ad eundem Regem A. 1462. (c) Petri *Contareni*, in funere Marci *Cornelii*, qui pater fuit Catharinæ Corneliæ, Cypri reginæ, habita Venetiis A. 1479. (d) Caroli *Capellii*, in funere Georgii *Cornelii*, Catharinæ Cypri reginæ fratris. (e) Angeli *Gabrielli* in funere cardinalis Baptistæ Zeni, A. 1501. (f) Petri *Paschalici*, ad Emmanuelem Lusitaniæ Regem A. 1501. (g) Fran. *Pisani* de universæ philosophiæ ornamentis. (h) Ant. *Longi*, in funere Nicolai de Ponte, Principis Venetiarum. Collectio atque editio huius thesauri debetur doctissimo Io. Ant. *Vulpio*, qui tamen insigni liberalitate Io. *Paschalici*, Senatoris apud Venetos amplissimi, & *Zenorum* fratrum, Apostoli nimirum & Petri Catharini, se adiutum fuisse, in Præfatione gratus profitetur. Idemque exhibet clarorum virorum de Augustino *Valerio*, ac Petro *Barrocio* testimonia p. 16. 101. & copiosis atque accuratis indicibus opus instruxit. Recensio huius operis habetur in *Supplementis* Actor. erudit. T. IIX. 20. & in *Ephemer.* litterat. Ital. T. XXXII. 553.

Augustinus *Valerius*, patricius venetus, ac primum in patria urbe professor, deinde, cum nihil tale cogitaret, episcopus veronensis, ac tandem S. R. E. Cardinalis, *Palaoti* & Car. *Borromæi*, quod in maximum eius honorem cedebat, amicus, vir de litteris, pietatis studio, atque egenis immortaliter meritus, obiit Romæ A. 1606. ætatis suæ 75. Longum foret, omnia eius scripta, numero CXXVIII. quorumque catalogus p. 23. traditur, commemorare; hoc tamen silentio non est prætereundum, eum non omnia absolvisse, neque etiam omnia scripsisse, Episcopum vero, seu de optima epi-

scopi forma, hortatu Caroli *Borromai* scriptum opusculum, præ ceteris lucubrationibus. suis ipsi fuisse adamatum, neque cuncta ipsummet scripsisse, sed quædam amanuensibus dictasse, immo eodem plerumque tempore per vices tribus amanuensibus, ægre verba notis subsequentibus, Historias rerum venetarum, Epistolas ad familiares, & Sermones ad populum dictasse, in lectica non nulla opuscula conscripsisse, & libellum, cui Somnii titulus præfixus est, evigilasse sub tempus comitiorum pontificiorum. *Vulpius* in Præfat. p. 8. *Lollianus*, inter Testimonia, p. 17. *Ghilinus* vol. I. p. 4. Ian. Nic. *Erythraus* Pinacoth. P. I. 170. *Sanssay* 197. *Thuana* 451. *Paruta* della perfettione della vita politica p. 7. *Ferrarius* Prolusion. p. 426. *Giornale de' Letter. d' Ital.* T. V. 373.

Petrus *Barrocius*, patricius venetus, episcopus primum bellunensis, deinde patavinus, sacrarum litterarum cultor eximius, fide, religione ac pietate incomparabili, ut pares paucos, ita superiorem habens neminem, scripsit de ratione bene moriendi Librum I. de consolatione Libros III. Hymnos & epistolas ad diversos, familiarium, cum ægrotararent, magnam, ut episcopum decet, habuit curam, municipibus egenis potius, quam exteris, opem tulit, Montem pietatis Patavii erexit, Aulam, ubi candidatis laureæ insignia traduntur, exstruxit, atque in omni vita se se ita gessit, ut optimi ac sapientissimi quique eum satis laudari posse negarent. Tandem migravit ad Dominum anno 1507. cum annum ageret suæ ætatis 66. Vide *illustrium virorum* Testimonia p. 101.

CLXII.

Iac. Phil. TOMASINI Gymnasium patavinum, libris V. comprehensum. Vtini 1654. Primus agit de Gymnasii sive Academiæ origine, incremento, decremento, confirmatione, ædificiis, de universitatibus studiosorum, eorumque privilegiis, honoribus, ministris, de professoribus, cathedris, collegiis, ceterisque ad veram totius academiæ rationem pertinentibus: Secundus professores tum iuris pontificii, tum civilis a prima origine ad nostra usque tempora enumerat: Tertius professores theologiæ, S. codicis, philosophiæ naturalis, moralis, metaphysicæ ac medicinæ, aliarumque artium recenset: Quartus Gymnasii historiam, & memorabilia quædam ad annos quingentos breviter persequitur: Quintus deni-

denique Gymnasii monumenta exhibet. Additæ etiam sunt figuræ æneæ Gymnasii patavini, eiusdem rectoris, & prorectoris seu vicesyndici, sceptrorum, sigillorum, theatri anatomici, ac viridarii medici.

CLXIII.

Georgii Nicolai KRIEGKII Constitutio rei scholasticæ ilfeldensis. Northusæ 1716. Absolvitur XII. capitibus, agiturque de accedentibus ad lyceum, de exercitiis pietatis per dies dominicos & festos, moribusque & officiis in templo ante & post meridiem, de quotidianis pietatis exercitiis, de classium & ordinum distributione, & lectionibus secundum catalogos, de catalogo lectionum classis secundæ, qui commentatione parergica de ratione studiorum humaniorum colendorum illustratur, de catalogo lectionum classis superioris, qui etiam illustratur, & ordines distinguuntur, stilique comparandi modi ostenduntur, de studiis quotidianis, repetitionibus, examinibus, exercitiis memoriæ, recitationibus, disputationibus, dialogis, disquisitionibus & collationibus, de exercitationibus corporis, de legibus, de disciplina & moribus, deque abituris ab hoc lyceo. Hisce præmittit Prolusionem de rei scholasticæ ilfeldensis origine & auctoribus. In Præfatione discipulis ante omnia pietatem commendat, eosque ad amorem virtutis & omnigenæ doctrinæ incendit, & variarum scholarum, in qua similia sunt exercitia, ut walkenredensis, gottingensis, gandersheimensis, goltpergensis, portæ Mariæ, misnensis, grimmensis, lauingensis, altorfinæ, hailsbrunnensis, schleusingensis & gothanæ, facit mentionem: Dedicationem autem dirigit ad illustrem virum, Iustum Christoph. *Reiche*, S. Regiæ Magnæ Britanniæ Maiestatis atque Electoris Brunsvic. ac Luneb. consiliarium Iustitiæ intimum, Cœnobii ilfeldensis administratorem, & Prælatum summe venerabilem; cuius merita etsi enumerare veretur, conscientiæ tamen vi fateri cogitur, cuius amor erga hunc locum & hocce lyceum maior, cura testatior, benignitasque tot argumentis exploratior, existere nullum. Ceterum si scire cupis, qualis hic liber sit, audi Collectores *Actorum eruditorum*, viros emunctæ naris, qui ad A. 1717. p. 224. scribunt: *Liber est optimarum rerum plenissimus, qui plura continet, quam prima istius facies promittit.* Et auctor *Bibliothecæ novæ* T. VI. 548. testatur, Kriegkium per singulas partes commonstrasse

   strasse

strasse fructum huius Constitutionis, deque variis ad rem scholasticam facientibus rebus suas aperuisse cogitationes.

Georgius Nicolaus *Kriegk*, isenacensis, natus A. 1676. in gymnasio Silusiaco hennebergensi bonas litteras coluit sub rectore Io. Ernesto *Schadaeo*: postea in Ienensi academia, usus praecipue Ge. *Schubarto*, & Io. Philippo *Slevogtio*, elegantioris doctrinae doctoribus. In studiis sic profecit, ut non tantum philosophiae magister creatus fuerit, sed etiam adiunctus ordini philosophico, habitusque loco meliore. Dissertationes varias ibidem publicavit, & quidem de velamine veterum, ad illustrandum locum 1. Cor. XI, 10. binas de inclarescendi modis apud Graecos, de A. *Persio* Flacco, poëta satirico, de tunica molesta, ad locum *Taciti* Ann. XV. cap. 44. de Sophistarum eloquentia, pro loco, ut dicunt, A. 1702. de mensa solis apud Aethiopes, ad locum *Herodoti* in Thalia, cap. 18. de peregrinationibus Romanorum academicis, de modis inclarescendi apud Romanos. Orationes complures in laudata academia, tum suo, tum aliorum nomine composuit. Ipse publice, & in templo academico, praemissis Ge. *Schubarti* programmatibus solemnibus, recitavit, exscripsitque orationem in memoriam Paulli *Slevogtii* a. 1698. in funere *Io. Georgii*, ducis Saxoniae, patris patriae, A. 1698. in natalem *Mauritii Gulielmi*, Ducis Saxoniae, A. 1699. in mortem Ge. *Schubarti*, praescripto programmate Io. Georgii *Mülleri*, poëticae professoris, A. 1701. Vulgare quoque ibi coepit Io. Ludovici *Praschii* Rosetum, seu praecepta stili latini, cum praefatione verbosiore; eiusdem de latinismis & barbarismis Commentariolum, cum quibusdam Casparis *Scioppii*, Paganini *Gaudentii* Obstetricem litterariam, sive de componendis & evulgandis libris dissertationes, Theodori *Ryckii* orationem de palingenesia litterarum, Epistolam apologeticam, adversus Adolphum *Clarmundum*, de Ge. *Schubarto*. Quando vero ex academia ad scholam Ilfeldensem restaurandam A. 1707. revocatus est, tot, & tanta Programmata, Epistolas, Inscriptiones, Carmina emisit; tamque orationes diversas habuit, quae spissa volumina conficere possent. In aliis commentationibus & diatribis, constat Commentarius de vita Iusti a *Dransfeld*; cui subnexae Notae, Gymnasii gottingensis historiam, & contextum illustrantes, Propempticon Henrico Vlrico *Hartmanno* perscriptum; in quo simul de novis institutis Superiorum,

in

in emendatione disciplinæ expositum, de iustitiæ scholis apud Persas, cum comparatione ad Ilfeldensem, de scholis temperantiæ, sive syssitiis apud Lacedæmonios, Poëtæ qui apud veteres dicti Pleiades, de diversis in scholis effectus informationis caussis potioribus, Gratulatio Iusto Christophoro *Bœhmero* perscripta, cum theologiæ professor, & doctor renunciaretur A. 1711. de difficili, & ærumnosa ratione proficiendi apud Sophistas, in virtute, sapientiæ & eloquentiæ studiis, Gratulatio ad Io. Reinhardum *Rus*, A. 1713. Narratio de vita Iusti Zachariæ *Grobeck*, Bodenwerdera-hanoverani, quomodo per Iesuitas hildesienses, & fuldenses ad pontificiam religionem, & iterum ad euangelicam Ilfeldæ traductus, A. 1714. In vitam & mortem Iusti *a Dransfeld*, cognati, elegium teutonicum, A. 1720. Gratulationis officium, Io. Martino *Riedel*, rectoratus peinensis munus suscipienti, præstitum, A. 1721. In libellis, quos in usum gymnasii exscribendos curavit, referenda Io. Papirii *Massoni* Elogia civium romanorum, ex Cicerone collecta, Petri Angelii *Bargæi*, quo ordine Scriptorum historiæ romanæ monumenta legenda, *Nicolai* Damasceni de moribus Græcorum, aliarumque gentium, cum interpretatione latina Nicolai *Cragii*, Io. *Caselii* νυχθημερον, *Publii* Syri Sententiæ, aliaque. Scriptis autem hisce & sedula dextraque informatione eam nominis famam adeptus est, ut inter meliores ac præstantiores, quos hodie habemus, ludi moderatores numeretur, ac sublimiori dignus esset statione, nisi mutatio hæc scholæ incommoda, si non perniciosa foret. Testes appello eximios *Actorum eruditorum* Collectores, & potissimum D. Iust. Christoph. *Bœhmerum*, quorum illi A. 1717. 222. variis eum ingenii monumentis suavissimæ aiunt castæque latinæ linguæ non vulgarem consecutum esse famam; hic Program. A. 1721. de optimo dicendi genere, lyceum ilfeldense, hodierni etiam temporis respectu, laudat, claramque formatorum præclare ingeniorum proventu officinam vocat.

CLXIV.

Theophili SPIZELII Vetus academia Iesu Christi. Augustæ Vindelicorum 1671. Iconibus, exemplis & documentis priscorum pietatis veræ Doctorum & Professorum illustrata. Auctoris, ut ipse in Præfatione indicat, scopus est, lectorum conspectui lucidissima vitæ morumque exemplaria, quæ imitentur, sistere, atque

que ostendere, *christianam illam & germanam theologiam* (arrigite aures, qui theologiæ studiosi, & vos, qui pastores gregis dominici aut theologi esse & haberi vultis) *probos exigere cultores seu amatores; in dies meliores, æquiores, suaviores, tractabiliores, modestiores fieri debere illos, qui Christum prædicent, qui cæli divitias promittant fidelibus, qui morum alienorum censores & populi magistri velint appellari; neminem illo maiorem esse & fructuosiorem, quam qui divina loquatur & concionetur expertus, hunc mentes rapere, animos commovere, regna & urbes Christi imperio subiicere, nec tam facile incendi posse auditorem, nisi ad eum ardens oratio & sermo perveniat:* divinarum literarum explanationem, *secundum Theodoretum*, opus habere anima a labe notabili purgata, tum mentem desiderare agilem, ac veluti pennis præditam, quæ divina pervidere possit, & in penetralia spiritus ingredi. *Basilium M. sermone ad animarum curationem haud multum indiguisse, quia opere quam plurima fecerit, orationem enim eius tonitruum fuisse, qui vita esset fulgur: ac, licet* verbo & sacramentis *nentiquam denegauda sit* efficacia, etiamsi per malos exhibeantur, *si tamen doctores non sint feraces bonorum fructuum, sed infœcundi, semet ipsos pariter ac cœlestem, quam ore prædicent, veritatem plurimorum contemtui exponere.* De iconibus Patrum, quæ hic conspiciuntur, dicit, se quidem illas pro indubitatis nolle venditare, neque tamen temere confictas, aut e cerebro pictas esse, sed vel ex antiquissimis monumentis deprom-ptas, vel ad veterum Scriptorum prosopographias efformatas. Chrysostomi tamen icon, quam *Caraccioli* Synopsis veterum religiosorum rituum in fronte gerit, melior videtur esse ea, quæ hic p. 139. exhibetur. Octavius *Ferrarius* Operum variorum P. II. 248. librum hunc vocat munus auro contra carum; *Bosius* Introduct. (in Crenii Methodor. T. III. 455.) librum dignum, quem veræ pietatis cultores diligenter & adsidue manibus terant; & *Spenerus* Pior. desiderior. p. 143. eum, in quo egregiis & dignis exemplis demonstretur, eos, qui Pastores & Doctores aliorum idonei velint evadere, tunc demum tales futuros, si prius faciant, quam doceant; atque in Consilior. theologicor. Parte III. p. 26. Veterem illam Academiam I. C. cum desiderio ait se expectare, additque: *Utinam tantis doctoribus dignos multos reperiat incolas & discipulos, & persuadere tandem literatis possemus, non ultimum nostrum in eruditione, sed huius ad veræ pietatis exercitium usu, quærendum esse scopum, atque*

adeo

adeo in illis, quæ ad praxin faciunt, immo omnibus omnino parum profecisse, qui vel didicit, vel docet, neque prius fecit, vel ad faciendum se accingit.

EIVSDEM Templum honoris reseratum. Augustæ Vindel. 1673. Quo XL. Theologorum, & X. Philologorum imagines exhibentur, & quibus sive in sacram, sive literariam rem meritis, quibus item monumentis librisque editis vel MSS. inclaruerint, disserte ostenditur. Sunt autem (quod addo, quia liber Indice alphabetico caret) sequentes: *Balduinus.* p. 77. *Barthius.* 380. *Bernegger.* 350. *Brochmand.* 189. *Calvisius.* 321. Io. Bened. *Carpzov.* 227. Mart. *Chemnitius.* 1. *Claverus.* 116. *Dannhauer.* 284. *Dietericus.* 133. *Dilherr.* 295. *Dorschaeus.* 234. *Ebinger.* 364. *Feuerborn.* 211. *Franzius.* 102. *Freinshemius.* 357. Io. *Gerhardus.* 123. *Gerlach.* 25. *Glassius.* 218. *Grawer.* 40. *Hackspan.* 388. *Hafenreffer.* 53. *Helvicus.* 46. *Himmelius.* 140. *Hoë.* 164. *Hoepfner.* 147. *Hoeschelius.* 328. *Hülsemann.* 259. *Hutter* 32. *Kesler.* 155. *Kromayer.* 304. *Lyser.* 9. Christ. *Matthias.* 203. Iac. *Martini* 176. Balth. *Meisner.* 60. *Mentzer.* 68. Phil. *Nicolai.* 117. Melch. *Nicolai.* 244. *Quistorp.* 196. *Reihing.* 93. *Rueber.* 183. *Schickard.* 335. Io. *Schmid* 251. Er. *Schmid.* 344. Paul. *Slevogt.* 373. Io. Henr. *Ursinus.* 313. Mich. *Walther.* 268. *Wegelin* 109. Iac. *Weller.* 276. *Winckelmann.* 86. Accessit Anton. *Reiseri* de claris quibusdam illius ævi theologis ad auctorem Epistola. Hoc opus Spizelianum *Meibomius* in Additam. ad Vogleri Introduct. universal. p. 168. 171. & 187. commendat; nec minus D. Io. Frid. *Mayer* in Bellis Domini, p. 956. Sed *Struvius* Introduct. in notit. rei liter. c. VII. p. 364. annotat, descriptiones vitæ non esse sufficientes, & potius panegyricas. Pag. 395. dicitur, quod præter *I. V.* Scipio Sgambatus textum hebraicum emendare non dubitaverit. Is autem est *Isaacus Vossius.*

Pag. 84. Frid. *Balduini Tractatus* posthumus de Casibus conscientiæ.

Cui quædam *infersit Seldius. Cronaeus* P. VI. Animadverſ. 145. & P. XV. 135.

85. *Eiusdem* Antapologia, adversus Politicum Berlinensem. Germanice.

Auctores eius sunt *duo Magistri philosophiæ. Mosanus in* Vindiciis concionis Abr. Sculteti de idolis p. 413.

Eiusdem Postilla euangelica.

Plerimque ex Io. Wildii Postillis transscripsit.

Pag. 146. Himmelii *Triga* prophetica, *Haggeus*, *Zacharias*, *Malachias*. | Triga *quadruplex*, seu Commentarius *in omnes Prophetas minores*.

169. Matthiæ Hoë mors accidit anno seculi currentis (XVII.) *nono* & quadragesimo. | Anno *quinto* & quadragesimo. *Witte* Memor. theol. 1019. *Roth* de nobilib. theologis, 145.

387. Inter opera MSS. Casp. Barthii est Adversariorum *Tomus II*. | *Et tertius*. *Acta erudit. germanica* T. I. 925. *Narrat. innoc.* A. 1709. 383.

In Epistola Reiseri p. 400. Martinus Chemnitius fuit Andradio vir ingenio præstans, & in evolvenda Antiquitate *diligens*. | *Mediocriter versatus*. *Andradius* Defens. trident. fidei lib. I. 41. e quo id etiam ita allegat Christoph. *Sonntag* Disp. de præcipuis theologis lutheranis p. 131.

Censura *Io. Lati* de M. Chemnitio, eum assiduo labore tantum profecisse, ut post Philippi præceptoris obitum, Theologorum A. C. facile princeps haberetur. | Ista sunt verba *Thuani* lib. 84. p. 77

Antonius *Reiser*, augustanus, *Dannhaueri* discipulus, philosophiæ magister, primum Schemnizii in Hungaria (verba sunt Epitaphii, quod Hamburgi visitur) per 7. annos ecclesiastes euangelicus, postea Posonii decanus & pastor primarius in annum 13. inde post toleratos fœtidi carceris squalores, cum ab acerbissimis veritatis euangelicæ adversariis intentatum, præter omnem culpam, capitis supplicium, quod tamen lætus exspectaverat, divino nutu evasisset, relicta multorum nummorum bibliotheca, & omni alia supellectile, cum gravida uxore & 4. filiabus in exilium pulsus, in illustri patriæ Gymnasio vacantem forte rectoratum per triennium obiit; hinc Oringiæ in Comitatu hohenloico 3. annis pastor cathedralis; postremo Hamburgi ad D. Iacobi pastor in annum IIX. singulis his in locis fidei, industriæ, & vigilantiæ specimina plane egregia edidit, donec tandem A. C. 1686. fractus infinitis curis ac laboribus, tanquam bonus miles I. Christi, dimissionem impetravit, atque ad quietem pervenit, cum annos ætatis suæ 58. & 2. menses transegisset. Erat acer disputator, & cui bella placebant

cebant cum Pontificiis, Reformatis, Quackeris, & Advocato quodam: hinc inter scripta eius sunt quædam opposita Iod. *Keddio*, Christoph. *Ottoni*, Thomæ *Leonhardi*, Rob. *Bellarmino*, Matthiæ *Fabro*, Christiano *Pauli*, Rob. *Barclaio*, & auctori Theatrophoniæ; sicut legi potest apud *Pippingium* Memor. theologor. p. 145. Cui adde *Serpilium* Epitaph. theol. suevor. 152. *Mollerum* Isag. ad Hist. cimbr. P. II. 599. *Morhof*. Polyhist. T. I. 41. 63. & T. III. 49. *Wagenseilium* Confut. Carm. Lipmann. p. 196. & G. H. *Goetzium* Biblioth. luther. 8.

CLXV.

Illustrium Hollandiæ & Westfrisiæ ordinum alma ACADEMIA LEIDENSIS. Lugduni Batavorum 1614. Titulo adscriptum est a non nemine in Hollandia: *Donum D. Rein. ab Oldenbarnevelt.* Icones hic & vitæ exhibentur Guilielmi & Mauritii, Principum Aurangiæ, Comitum Nassaviensium, Curatorum academiæ, & Professorum omnium Facultatum, qui a fundatione academiæ per 39. annos in ea docuerunt: additæque sunt Academiæ, Horti academici, Bibliothecæ & Theatri anatomici delineationes artificiosissimæ, in æs omnes incisæ, cum Desciptione pompæ in Academiæ inauguratione. Altera huius libri editio prodiit Amstelodami A. 1625. hoc sub rubro: *Io.* Meursii *Athenæ Batavæ, sive de urbe Leidensi & academia, virisque claris, qui ingenio eam, aut scriptis illustrarunt.* Pauca tamen priori sunt addita. De aliis vero academiarum descriptoribus vide *Meibomium* in Additam. ad Vogleri Introductionem in notitiam bonorum Scriptorum p. 194. & *Crenium* ad Bosii Introduct. (Tomo III. Methodorum) p. 464.

Simonis STAROVOLSCII Scriptorum polonicorum Ἑκατοντάς. Francofurti 1625. Recusa Venetiis A. 1627. Qua C. illustrium Poloniæ Scriptorum elogia & vitæ exhibentur. Miraris, cur centum duntaxat in tam vasto regno? Sed *auctor* in Præfatione tres adfert facti sui rationes: nam 1. Sarmatæ priscis illis temporibus plus Marti servierunt, quam Minervæ. 2. in propaganda sui apud posteros memoria fuerunt negligentes. 3. auctori eos tantum commemorare animus fuit, quibus æternitatis genius adfuit, quique seriis scriptis ingenii sui specimen posteris probarunt; & maior potuisset dari Catalogus, si collector omnium, præsertim veterum, notitiam assequi valuisset.

Pag. 57. Io. Honterus, Coronæ in Borussia natus. | In *Transilvania*, *Schmeitzel* in Annotat. ad Epistolam Mart. Lutheri ad Io. Honterum A 4.

Simon *Starovolscius*, polonus, laudatur, ut refert, & referendo adprobat iudiciosissimus *Baclerus* Bibliograph. crit. p. 363. in rebus polonicis: scripsit enim Poloniam, seu regni descriptionem, cum Tabulis geographicis, Tractatum de Sarmatiæ bellatoribus, Monumenta vel epitaphia illustrium Sarmatarum: idemque dedit Epitomen omnium conciliorum, Librum de consilio, Commentarium in libros IV. Institutionum, & Libros VIII. institutionum rei militaris. *Kænig* 773. *Naudæus* Bibliograph. polit. (T. I. Methodor. Crenii) p. 553. *Hyde* Catal. Biblioth. Bodlei. T. II. 177.

Magni Dan. OMEISII Gloria academiæ altorfinæ. Altorfii 1683. Est orationum fasciculus, Vniversitatis noricæ ortum, progressum & cuncta memorabilia, omniumque Professorum vitas, mortem, ac scripta exhibens: cui accesserunt Io. Pauli *Felvvingeri* Laudatio, conscripta & recitata a Io. Iustino *Arnschvvangero*, & superiores orationes illustrantia Additamenta, variæque Inscriptiones.

Magnus Daniel *Omeis*, *Molitoris*, *Felvvingeri*, *Dürrii*, *Reinharti* & *Weinmanni* discipulus, philos. magister, Societatis ad Pegnesum florigeræ collega, Viennæ Io. Frid. Guil. *Neumanni*, filii Legati electoralis brandenburgici, ac Noribergæ Caroli Benedicti *Nutzelii*, optimi & gravissimi Senatoris filii, studiis præfectus, postque ea Oratoriæ, Moralium ac Poëseos in academia altorfina professor, ac tandem, cum LEOPOLDVM Magnum plus semel cantasset, Comes palatinus cæsareus, vir de elegantibus Musis præclarissime meritus, multisque ingenii monumentis celebris, animam Deo reddidit anno 1708. ætatis 62. Erhard. *Reuschius* in Memoria Omeisii, quæ subiuncta est Iuvenco ab eodem edito. Memoriæ huic addita etiam sunt Elogia Omeisii a viris eruditis dicta, & Scripta omeisiana. Sicut autem inter hæc eminent Prolusiones academicæ, Theatrum virtutum & vitiorum ab Aristotele omissorum, Memoria Gabr. *Nutzelii*, Ioan. Pauli *Paumgartneri* & Maur. *Hoffmanni*, Panegyricus in coronationem IOSEPHI, alter ob victoriam sub LEOPOLDO M. a Turcis ad Salancamenam in Rascia A. 1691. reportatam, & tertius in memoriam B. LEO-

PO L-

POLDI, Ethica pythagorica & platonica, Compendium rhetoricum, Compendium ethicum, Isagoge ad accuratam Poësin germanicam, atque inter Disputationes illæ, quæ agunt de Epicuro, de Symbolo heroico, de eruditis Germaniæ mulieribus, de Pythagoreis a famoso simplicis talionis dogmate defensis, de reservationibus mentalibus, de recitationibus veterum, de contractibus qui aleam continent, de iure iurando, ac speciatim academico, de officiis erga bruta; ita illis addo sequens Henrici nostri *Meibomii*, quod instar multorum esse potest: is enim in Additamentis ad Vogleri Introductionem p. 208. Omesium clarissimum virum appellat, eumque de illustribus academiæ suæ doctoribus accurate disseruisse, Notasque elegantes addidisse iudicat.

CLXVI.

Io. Henr. HOTTINGERI Bibliothecarius quadripartitus. Tiguri 1664. Ex bibliotheca Frid. Vlr. *Calixti*. I. pars, quæ Prolegomenis absolvitur, agit de officio bibliothecarii & bibliothecis. II. de Theologia biblica. III. de Theologia patristica. IV. de Theologia topica; speciatim autem in prima Parte dissteritur de variis bibliothecis per orbem dispersis, de Bibliotheca Anglorum theologica, de collectione ac dispositione bibliothecarum, & ratione contexendi earum catalogos: in secunda de Bibliorum authenticis exemplaribus, editionibus polyglottis, variis in linguas vernaculas translationibus, de critica biblica, & exegetica reali seu theologica: in tertia de antiquitate & gradibus studii patristici, scriptoribus syriacis & arabicis, Patribusque latinis & græcis, & p. 246. additur liber Io. *Leonis* africani de viris illustribus apud Arabes, ex arabico in latinum translatus, neque antea editus: in quarta de scriptis symbolicis, decretis, confessionibus, catechismis, palinodiis, disputationibus, apologiis, de theologia systematica Reformatorum, Augustanorum, Pontificiorum & Novatorum, (i. e. Anabaptistarum, Socinianorum, Arminianorum, Vorstianorum, Schwenckfeldianorum, Huberianorum, Weigelianorum) & Orientalium, tandemque adiungitur Specimen theologiæ systematicæ particularis. Editio hæc est valde mendosa; ut bene observavit accuratissimus *Crenius* Animadvers. P. VI. 143. nec tamen datur melior. Immo &

& hoc addit, in eius lectione se observasse, non adeo accuratam ubique scriptorum & auctorum lutheranorum habuisse Hottingerum notitiam, nec illos inspexisse semper. Et *Morhofius* in Polyhistore, ut Tomo III. p. 52. librum hunc laudat, ita T. I. 204. hoc fert iudicium, omnia (de Locis communibus bibliothecariis dicta) satis bona esse, sed ordinem nimis laboriosum videri, & in ipsa topothesia libraria difficulter observari semper posse. Similia reperies apud *Struvium* Introduct. in notitiam rei literar. p. 25.

Pag. 59. Antonius *Scattergond* & Fran. *Goddmann.*	Anton. *Scattergood* (& Fran. *Gouldmann*)
72. Vt vel in lucem productæ auctorem reddant *paraelytum.*	*Paralyticum.* Th. *Crenius* præf. in Glassii Opuscula p. 21.
119. Vt bibliotheca omnium, & expedite quidem inservire possit usibus, *quatuor* illa disponi debet *Indicibus sive Catalogis*, videlicet chronologico, logico, theologico, & grammatico: quibus adiungi potest topographicus.	Sed *quantus ille labor futurus*, quam etiam in multis non necessarius! *Morhof* Polyhist. T. I. 55.
150. Fortean & huius (rhythmicæ versionis Bibliorum germanicæ) naufragium fecissemus penitus, *nisi fragmenta quadam, in membrana scripta*, divina superesse voluerit providentia.	Adhuc superesse versionem istam, & quidem bis, docent H. *Conringius* in Epist. gratulat. natalis LXXXVIII. ad Ducem Augustum p. 59. & Io. *Saubertus* in Palæstra theol. philolog. 193. ut bene observat *Crenius* Animadv. P. VI. 150.
Antiquissima (Bibliorum germanicorum) editio adscriptam, nisi fallor, *epocham habet* 1448.	*Ante saeculi XV. annum* 50. *nullus liber nostro more typis descriptus fuit:* antiquissima autem omnium habetur illa, quæ prædicti sæculi annum præcessit sexagesimum, *Conring* l. c. 59.
176. Andreas *Scotus.*	Andreas *Schottus. Crenius* Præfat. in Fascem III. 32.

Corne-

395. *Primam* (Lactantii editionem) Gesnerus ostendit venetam 1497. f. 326. Christoph. *Cormerus*.	*Cornerus*, *Idem* Animadv. P. VI. 143.
392. Goulartii editio (Catalogi testium veritatis Flaciani) *nostris maxime commendanda*.	*Caussa servit sua* id scribens Hottingerus. Melior enim est editio Io. Conr. *Dieterici*. Vide Partem II. Historiæ huius bibliothecar. 154.
405. Addi potest Fides iudaica Ant. Margaritæ, Professoris *Augustani*.	Professoris *lipsiensis*. *Crenius* Animadvers. P. VI. 148.
406. *Mierellius* nostro tempore eadem tractavit studia.	*Micrelius*.
Casuistica -- ut *Franciscus* Balduinus.	*Fridericus* Balduinus.
Antiquiora theologiæ casuisticæ Systemata *non puto apud eos* (Lutheranos) extare.	Immo Arn. *Mengeringii* & aliorum. *Crenius* 144. 146.
407. Methodus conconandi --- *Bachmeisteri*.	*Bachmeisteri*.
Postilla *Hunnuii*.	*Hunnii*.
Polycarpi *Leisneri* de Iustificatione & bonis operibus.	Polycarpi *Lyseri*.
In Casibus compendiosissimus est *Bruckuerus*.	Andr. *Prückuerus*.
Contra Iudæos Ioannes *Mylerus*.	Io. *Müllerus*.

CLXVII.

Ioach. Io. MADERI Collectio libellorum & commentationum de bibliothecis atque archivis. Helmstadii 1702. Secunda editio, (prima enim prodiit A. 1666.) curata a I. A. S. D. id est, Io. Andrea *Schmidt*, Doctore. Hoc venerabilis editoris institutum commendandum esse iudicat clarissimus *Struvius* Introduct. in notit. rei literar. p. 47. Continentur autem Collectione hac 1) Iusti *Lipsii* de bibliothecis Syntagma: in quo de ritibus variis & anti-

antiquitatibus circa rem bibliothecariam agitur. *Eundem Lipsii librum* (sunt verba *Morhofii* Polyhist. lib. I. 205) *cum insigni auctario editurus erat maximi nominis medicus*, Hieron Welschius, *ut testatur in eius Vita* Schrœckius. *Sed huius & multorum aliorum spes prematura huius viri morte intercidit.* 2) Fulvii *Vrsini* de bibliothecis Commentatio: quæ de bibliothecis veterum Romanorum & hodiernis Italorum præcipuis, breviter tamen, nos informat. 3) Excerpta ex Guid. *Panciroli* Rerum memorabilium sive deperditarum: Titulus XXII. de librariis sive bibliothecis. 4) Excerpta ex Barthol. *Chassenai* Catalogo gloriæ mundi, lib. XII. 5) Excerpta ex Fran. *Patricii* lib. VIII. de institutione reipublicæ, tit. XV. 6) Mich. *Neandri* de bibliothecis deperditis ac noviter instructis Commentatio. Hic tamen, iudice *Struvio* l. c. p. 48. in priori parte potior est. 7) Iac. Phil. *Tomasinus* de bibliothecis MSS. Quod ex eiusdem in bibliothecas patavinas Præfatione petitum est. 8) Excerpta ex Laur. *Pignorii* Commentatione de servis, rei librariæ adhibitis. 9) Excerpta ex Emundi *Figrelii* libro de statuis illustrium, ac cum primis doctorum virorum in veterum bibliothecis. 10) Balth. *Bonifacii* liber de archivis. 11) Excerpta ex Fran. *Schotti* Itinerario, de bibliotheca vaticana. 12) Ex Onuph. *Panvinio*. 13) Ex Ant. *Cicarella*, de eadem. 14) Balth. *Corderii* Epistolæ II. de bibliotheca regia S. Laurentii scorialensi in Hispania. 15) Alexandri *Barvoetii* Catalogus præcipuorum auctorum MSS. atque ineditorum, qui in bibliotheca scorialensi asservantur. Non tamen is est, quem singulari cum cura composuit Barvoetius, & notis atque observationibus suis illustravit. Alius quoque est Index, a Dav. *Colvillo* scoto confectus, atque ad edendum iam tempore Barvoetii paratus. 16) Ioannis Alexandri *Brassicani* Epistola de bibliothecis, cum primis regia budensi. 17) Epilogus ad lectorem, cum encomio bibliothecæ Augustæ. 18) Herm. *Conringii* Epistola de bibliotheca Augusta, eaque auctior, ad exemplum anni 1684. Atque hæc iam addita est Collectioni Maderianæ. Cui præmittuntur 1) D. *Schmidtii* Præfatio, in qua de instituto suo loquitur, ac eruditorum informationem petit de Iodoci *a Dudinck* Bibliothecariographia & Palatio Apollinis ac Palladis, num ipsorum subierint oculos, aut nunquam prodierint. Certe eruditissimus *Struvius* p. 47. de posteriore dubitat maxime. 2) *Maderi* Epistola

stola de scriptis & bibliothecis antediluvianis. In qua demonstrare conatur, non litterarum solum fundamenta fuisse ante diluvium, sed etiam librorum collectiones & bibliothecas. At quid de hac sententia iudicetur, statim percipiemus.

Pag. 1. Maderi Epistola de *scriptis & bibliothecis antediluvianis*, Adam enim nomina imposuit animalibus, Seth columnas erexit cum inscriptione: constat etiam de libro Enochi, & principes, mundi incolæ, scripserunt res illius temporis non in saxis tantum, lateribus, plumbo, sed in pellibus etiam & membranis.

Madero suas relinquimus *coniecturas*: nobis potius certius videtur, nec ante confusionem babylonicam libros, nec ante diluvium umbram bibliothecæ exstitisse. *Struve* Introduct. p. 52.

Bartholomæus *Chassanaus*, aut potius *Chasseneus*, gallice *Chassenon*, heduus, quem nunc burgundum vocant, apud Montem Cinerium celebris causarum patronus fuit, provinciæ suæ Consuetudines luculentis commentariis illustravit, Catalogum gloriæ mundi, in quo de variis rerum generibus disseritur, edidit, & egregia post se Responsa reliquit. Guid. *Pancirolus* de claris legum interpretib. l. 2. c. 150. p. 262. *Thomasius* de plagio §. 385. *Menagiana* T. IV. 314. Idem postea Senatus aquensis fuit præses, & atrocem in Waldenses sententiam exsecutus fuisset, nisi Nicolaus *Alenius*, ex arelatensi nobilitate vir probus, & litteris non mediocriter tinctus, ex ridicula id ratione, per actam videlicet murium caussam, dissuasisset. Qua de re legi potest *Thuanus* lib. VI. p. 119. Ipse autem Chasseneus post dilationem severi illius iudicii, quod factum est anno 1649. subita morte absumtus est.

Franciscus *Patricius*, Clissæ, in Istriæ finibus ditionis venetæ oppido, natus, &, ut aiebat, Senis oriundus, litteris græcis & latinis egregie instructus, Ferrariæ totos XVII. annos philosophiam platonicam docuit: *Alphonso* Duci perquam familiaris fuit, & a CLEMENTE II. Papa, qui eius opera olim usus fuerat, magno stipendio Romam vocatus. Scripsit Parallela militaria, Discussiones peripateticas, Novam de universis philosophiam, Novam

geometriam, Novam rhetoricam, Dialogos III. de ſcribenda hiſtoria, & alia. Sed quia totus in eo erat, ut ariſtotelicæ philoſophiæ ædificium everteret atque dirueret, multos ſibi hoſtes excitavit, interque eos Theod. *Angelutium*, & Iac. *Mazzonum*, tandemque Romæ deceſſit A. 1597. ætatis 67. *Thuanus* lib. CXIX. p. 817. Ian. Nic. *Erythræus* P. I. Pinacoth. p. 203. Rich. *Simon* Biblioth. choiſ. P. I. 166. *Kœnig* 612. *Grævius* in Epp. p. 424. *Acontius* Ep. ad I. *Wolfium* 389.

Emundus ſive Edmundus *Figrelius*, oſtrogothus, profeſſor Hiſtoriarum upſalienſis, poſt CAROLI XI. in ſtudiis literarum informator, & Nobilis Gripenhielm vocatus, vir, *Morhofio* Polyh. T. I. lib. V. p. 236. teſte, doctiſſimus, tandem regni Senator, & Aulæ regiæ cancellarius, edidit Reip. Suecicæ cum Romana comparationem, Diagramma epicum de ultimo mundi die & vita æterna, obiitque A. 1676. ætatis 45. *Schefferus* in Suecia literata p. 176. & Io. *Moller* Hypomnem. ad h. l. p. 400.

Balthaſar *Bonifacius*, rhodiginus, Iurium doctor, pedetentim & gradatim varias adminiſtravit ſpartas: fuit enim profeſſor Inſtitutionum in Gymnaſio patrio, ſecretarius Nuntii apoſtolici in Germaniam ſuperiorem euntis, archidiaconus rhodiginus, profeſſor humanitatis in athenæo patavino, Iuris civilis in Academia Nobilium veneta interpres, archidiaconus & IV. Epiſcoporum vicarius tarviſinus, tandemque director & profeſſor academiæ Nobilium patavinæ. Creatus etiam fuit a Papa VRBANO IIX. epiſcopus Setiæ & Hierapetræ in Candia inſula; ſed certas ob cauſſas dignitate hac frui non potuit. Quo anno deceſſerit, non ſatis conſtat: vixit autem anno adhuc 1652. ætatis ſuæ 66. eſtque ſcribacibus adnumerandus: nam præter librum de animæ immortalitate, Diſſertationem de ariſtocratia, Elogia XXX. heroum Contarenorum, Iudicium de 40. Romanæ hiſtoriæ ſcriptoribus, Prælectiones in libros Inſtitutionum, Coniecturas in Martialem, Polyneſi Origines, & Hiſtoriam Indicam, ut de ineditis, ſed perfectis tamen, atque ad umbilicum perductis taceam, multæ exſtant Orationes, Carmina, Epiſtolæ, quorum omnium catalogus exhibetur in Muſei novi (Bucherſaals) Tomo V. 272.

Franciſcus *Sebottus*, antverpienſis, diſtinguendus a cognomini & cive, qui A. 1617. defunctus reliquit Theſaurum exemplo-

emplorum, a puero vivacitatem ingenii sui ad humanitatis studia adaptavit eo ardore, ut praeclaros in iis atque excellentes progressus fecerit, ceu testantur Itineraria, quae struxit, Germaniae & Italiae; atque Hispania illustrata, valdeque senex mortuus est in patria sua A. 1622. *Ghilinus* P. II. 94. *Kœnig* 738.

Alexander *Barvoetius*, belga, cuius etiam meminit *Labbe* in B. B. p. 3. claruit saeculo XVII.

Io. Alexander *Brassicanus*, cuius maiores *Kohlburgeri* dicti sunt, dynasta ab & in Emerberg, ICtus & professor academiae in Austria viennensis, pariterque, si *Kœnigium* p. 131. & *Mollerum* de homon. p. 653. audimus, summus philosophus & philologus, ac poëta haud ignobilis, Salvianique, Eucherii, Petronii Arbitri, & aliorum auctorum editione praeclare meritus, A. 1539. ut refert Mollerus, vel, ut in Lexici univ. histor. Continuatione p. 51. legitur, A. 1531. mortalitati vale dixit. Iac. *Thomasius* de Plagio literario n. 574. de Brassicano nostro scribit, eum cum Tiraquello alicubi commissum, lectorem posse dubium reddere, uter alteri plumam evulserit.

De bibliothecis Nova accessio, Collectioni Maderianae adiuncta a I. A. *Schmidtio*, D. Helmstadii 1703. Quae recensetur in *Actis eruditorum* A. 1704. 209. & exhibet 1) Richardi *a Buri* Philobiblion, sive librum de amore librorum & bibliothecarum institutione, aliquoties excusum in Anglia, Gallia, &, quae eum iam tertia vice producit, Germania. Elegantes hic, iudice venerando *Schmidtio* in Praefatione, observantur meditationes de re bibliothecaria; dictio vero, seu dicendi genus tale, quod genium istorum temporum sapit, & ignorantia amanuensium admodum corruptum fit. 2) *Bessarionis* Epistolam, qua Senatui veneto suam Bibliothecam defert. 3) Gabr. *Naudaei* Dissertationem de instituenda bibliotheca. Quae de bibliotheca erigenda, conservanda, augenda & ornanda plane egregia habet, & hic latinum in sermonem translata est, cum antea, in Gallia nata, hunc gesserit titulum: Advis pour dresser une bibliotheque. A Paris 1644. cum Praefatione anonymi, hic quidem omissa, cuius auctor, ut P. G. *Krausii* Historiae librar. (Bucher-historie) p. 21. videtur, est P. Ludovic. *Iacob*; translatio autem in latinum, uti *Struvius* Introduct. p. 25. tradit, Erici *Mauritii*. 4) Theophili *Spizelii* Dissertationem de bi-

bliothecis, Sacris bibliothecarum illustrium arcanis detectis præmissam. 5) Christoph. *Heidmanni* Oratio de bibliotheca Iulia, Qua serenissimo Duci Friderico Vlrico de bibliotheca, ante hoc tempus in aula Guelphica asservata, nuper vero Helmstadium translata, nomine Senatus academici, gratias agit. 6) Hermanni *Von der Hardt* Orationem de memorabilibus bibliothecæ Rudolpheæ. Quam serenissimus optimusque Princeps Rudolphus Augustus publicis academiæ Iuliæ usibus munificentissime legavit. 7) Casp. *Sagittarii* Orationem de bibliotheca ienensi: in promotione Magistrorum dictam. 8) Iulii *Pflugk* Epistolam ad Vitum Ludov. *a Seckendorf* de variis bibliothecæ budensis fatis, cum Catalogo librorum, in ultima expugnatione repertorum: qui tamen ex Bibliotheca cæsarea vindobonensi auctior posset dari.

Pag. 118. In *Naudæi* Dissertatione. Novimus, quod Poggius invenerit Quintilianum *sub mensa cuiusdam salsamentarii.*

In monasterio S. Galli. Io. Alb. *Fabricius* Biblioth. lat. p. 423. *Krausse* Histor. librar. (Bucherhistorie) p. 20. & *Recanatus* in Vita Poggii p. 9.

Richardus *a Bari*, cognomento Angemillius, sub EDVARDO Anglorum rege in ecclesia dunelmensi episcopus, in Aula Magnus cancellarius & thesaurarius, e terris abiit A. 1345. I. Andr. *Schmidt* Præfat. in Novam hanc collectionem.

Bessarion, trapezuntius, monachus ord. S. Basilii, & archiepiscopus nicænus, ac postea, quum latina dogmata adversus Græcos defenderet, seque ad partes Latinorum totum converteret, S. R. E. Cardinalis, Patriarchæ CPtani titulo ornatus, & episcopus tusculanus, platonicæ philosophiæ unice addictus, atque hinc adversarium nactus *Georgium* trapezuntium, immo ad dignitatem pontificiam, mortuo PAVLO II. electus est. Sed ea excidit, quia ianitor eius Nicol. *Perottus* intempestive sedulus fuit, tresque summæ auctoritatis Cardinales, bonum nuntium adferentes, ex vano metu, heri sui meditationes turbari, noluit intromittere. Quo factum, ut illi irati abirent, & cum ceteris collegis crearent Papam SIXTVM IV. Græce scripsit orationem de unione sive concordia iucunda, Physicas demonstrationes de Deo, Contra *Marcum* ephesium, Apologiam adversus Gregorium *Palamam*, De primatu

natu Papæ, Professionem fidei christianæ adversus omnes hæreses: latine, de natura & arte, de processione Spiritus S. & Epistolam ad Christophorum *Maurum*, Venetorum Ducem, de qua iam diximus: e græce autem in latinum vertit *Xenophontis* libros de dictis & factis Socratis, *Aristotelis* & *Theophrasti* Metaphysica, & Correctionem interpretationis librorum de legibus, a *Gregorio* trapezuntio compositæ: atque e Gallia, in quam a SIXTO IV. missus fuerat, (ubi tamen soloecismum commisit politicum, prius agens cum Duce Burgundiæ, quam cum Rege) rediens, Ravennæ diem suum obiit A. 1472. ætatis 77. Non tantum magnus erat fautor litteratorum, & Mæcenas fugientium e Græcia virorum doctorum, ita ut domus eius, tanquam xenodochium, illis pateret; sed ipse etiam litteris latinis æque ac græcis egregie instructus atque excultus. *Kœnig* 107. *Lexicon univ. histor.* T. I. 359. *Anonymus* Iconum clarorum virorum T. II. D 4. Io. Alb. *Fabricius* Biblioth. græcæ vol. X. 401. *Magirus* 129. Mich. *Neander* Op. aur. P. II. 64. *Dallæus* de usu Patrum 295. *Arnoldus* Hist. eccles. & hæret. P. I. 412. *L' esprit de Patin* 217.

Theophilus *Spizelius*, augustanus, Iac. *Thomasii*, *Praetorii*, *Scheinlini*, *Rappolti*, *Carpzovii*, *Geieri*, *Kromayeri*, & *Hülsemanni* discipulus, absoluto itinere hollandico diaconus, deinde pastor ad D. Iacobi in urbe patria, tandemque senior Ministerii euangelici, vir miti ingenio, suavi humanitate, integritate eximia, sincera pietate, & multivaria eruditione præditus, eoque felicior, quo magis ab amore mundi & vanitatum cupiditatumque terrenarum ad Dei cultum ac venerationem conversus fuit, multa ac varia edidit scripta, quæ a nobis posthac recensebuntur, interque ea Commentarium de re litteraria Sinensium, Scrutinium atheismi, Examen vaticinii cuiusdam anglicani de ultimo Romæ excidio, Libellum de atheismi radice, Amicam collationem de vaticiniis quibusdam angelicis, & Confractam potestatem tenebrarum contra magorum cum diabolo commercium, de qua legi potest illustris Christianus *Thomasius* disp. de Crimine magiæ p. 12. atque A. 1691. mense Ianuario, cum iam cubitum ire vellet, præter opinionem, at non citra præparationem ad mortem, animam exhalavit, cum vixisset annos 52. *Pipping* Memor. theologor. p. 563. & in Arcanis biblioth. thomanæ lipsi. sacris p. 301. *Serpilius* Epitaph. theol. suevor. 158. *Acta erudit.*

A. 1685. p. 184. & A. 1691. 96. *Grevius* in Thesauri volumine II. 74. *Wolf.* Biblioth. hebr. in Præfat. p. 3. *Morhof* Polyhist. 38. Io. Phil. *Slevogt* in Iudicio sapientum p. 35.

Iulius *Pflugk*, Eques saxonicus illustris familiæ, natus Ienæ, iis dotibus præditus est, quæ eruditum Nobilem ornare possunt ac debent, & post religionis mutationem Canonicus factus, singularem apud augustissimum prudentissimumque Imp. LEOPOLDUM gratiam obtinuit. Quod omnibus elogiis merito est præferendum.

De bibliothecis Accessio altera, Collectioni Maderianæ adiuncta a I. A. *Schmidt*, D. Helmstadii 1705. Qua continentur 1) Ioan. *Lomeieri* liber de bibliothecis, antea excusus Zutphaniæ A. 1669. & auctior Vltraiecti A. 1680. *Nemo autem mirabitur*, celeberrimus ait *Schmidtius* in Præfatione, huic alteri Accessioni præmissa, *eum rem omnem, vasto hoc argumento comprehensam, non exhausisse, cum illum apparatum, quem præsens tractatio postulat, nec habuerit, nec obtinere potuerit, omni sæpe diligentia adhibita. Accuratus nihilominus est in vetustioribus: & in recentioribus, quamvis parcius ea recensuat, interdum aliqua habet, quæ alibi non apparent; ut recte iudicat* Morhofius Polyhist. lib. I. cap. 17. n. 15. 2) Burchardi Gotthelf *Struvii* Historia & memorabilia bibliothecæ ienensis. In quibus recensentur bibliothecæ origo, augmentum, fata, dispositio, præstantiores libri, rariora MSS. numophylacium Bosianum, picturæ & cimelia alia, effigies Ducum Saxoniæ & Professorum, sceleta rariora, & bibliothecæ præfecti. 3) Henrici *Pippingii* Arcana bibliothecæ Thomanæ lipsiensis sacra retecta. Reteguntur videlicet ortus & incrementa huius bibliothecæ, observationes monitaque voluminibus hinc inde allita communicantur, & excerpta non nulla dantur ex Mich. *Stifelii* commentario in Apocalypsin Ioannis. In Dedicatione probatum it auctor, Leon. *Hutterum* non primum fuisse, qui locum 1. Io. V, 7. Bibliis germanicis A. 1606. prodeuntibus infarserit, sed eum iam exstare in Laur. *Seuberlichii* editione wittebergensi A. 1604.

Pag. 50. In Lomeieri libro de Bibliothecis. *Si vixit* (Benedictus Brugnolus,) hoc eum tempore vixisse colligo. *De eo non est dubium*. G. M. *Koenig* 137. H. L. *Schurtzfleisch* in Actis literariis p. 13.

In

169. Poggius Fab. Quintilianum, sub tempus *Constantiaci conventus*, *ex Gallia* Romam deportavit, *in salsamentarii taberna repertum*.

In priori *confunditur* Constantia Germaniæ cum Constantia Galliæ: posterius iam supra *dilutum fuit*. p. 500.

Burcardus Gotthelf *Struve*, natus Vinariæ A. 1671. die 26. Maii, Georg. Adami *Struvii* illustris ICti filius, Christoph. *Cellarii*, cui etiam in emendando Fabri Lexico manus auxiliatrices porrexit, G. *Schubarti*, Pet. *Mülleri*, Henr. *Meibomii*, Georg. *Engelbrechti*, Sam. *Stryckii* & Pet. *Schulzii* discipulus, e Belgio secunda vice redux, non satis habuit litteras excoluisse, & scientias didicisse, nisi ebræam quoque linguam cognosceret, & Deum in fonte loqui audiret. Et quamvis per tentationes, quibus aliquamdiu affligebatur, a studiis abstraheretur, ad ea tamen postea rediit, & bibliothecæ ienensi præfectus scholas privatas aperuit. Philosophiæ & Iuris utriusque doctori creato Historiarum professio fuit demandata: quantum vero eam ornaverit, & scripta viri loquuntur, & illi, qui sub eo profecerunt, luculenti sunt testes. Neque obstare potuerunt variæ calamitates, in re etiam familiari, quo minus se colligeret, viriliter adversa perferret, fortem athletam & bonum christianum se ostenderet, & igne isto probatus ad maiora ascenderet. Nam serenissimi Saxoniæ Duces, eruditionem, dexteritatem & merita eius respicientes, egregiis eum muneribus admoverunt, ita ut iam sit consiliarius Saxo-vinariensis, historiographus Lineæ Saxo-Ernestinæ, & antecessor seu professor Iuris. Atque ut ad scripta eius veniamus, dedit ille nobis *Struvium* non errantem, contra Antonii *a Mara* insulsas obiectiones, Bibliothecam numismatum antiquiorum, Famam batavicam, Reflexions sur le projé de paix, dressé par la France, Io. Frid. *Knorrii* Discursum Iuris canonici de pœnitentia ecclesiastica, Antiquitatum romanarum syntagma, Petri *Mulleri* Iurisprudentiam criminalem, Acta literaria, Bibliothecam Iuris selectam, Pios Manes Struvianos sive Vitam patris sui, Bibliothecam antiquam, Supplementa Historiæ novæ C. *Cellarii*, Grundliche ausfuhrung, sive Solidam deductionem gravaminum religionis inter Romano-Catholicos & Euangelicos in Imperio germanico, Dissertationes de ludis equestribus, auro fluviatili, iure bibliothecarum, ruta saxonica, mortibus illustrium, doctis

doctis Italiæ naturalistis, & alia. *Zeumer* in Vitis philosophorum ienenf. 216. & *Ancillonius* in Memoriis viror. celebrium p. 263. qui magni se æstimare eius eruditionem & merita, candide profitetur.

Henr. *Pipping*, lipsiensis, natus A. 1670. die 2. Ianuarii, Io. Bened. *Carpzovii* discipulus, philos. & theol. D. ac primum ecclesiastes in patria sua, nunc summus sacrorum in Aula dresdensi antistes, consiliarius ecclesiasticus, & supremi Synedrii assessor, a Christiano *Feustelio* Chrysologus apud Lipsienses facundissimus dictus, iam vero, dum archiepiscopali quasi dignitate gaudet, Chrysostomus dresdensis dicendus, varias elegantissimasque Dissertationes, quæ & iunctim prodierunt, edidit, item Memorias theologorum, & Heptada eorum, qui, ut ut theologi professione haud fuerint, scripta tamen ediderunt, aut transtulerunt, aut inchoata reliquerunt theologica: præterea Historicam introductionem in libros symbolicos Lutheranorum, quæ libro Concordiæ A. 1703. in 4. edito adiuncta est, Mosis Sententiam de ætate hominum octogenaria, & Conciones funebres, comitiales, inaugurales in introductione Superintendentium, & valedictoriam lipsiensem, atque aditialem dresdensem. Vide, si placet, *Acta erudit.* A. 1703. 238. A. 1705. 230. A. 1707. 282. A. 1708. 236. Io. Alb. *Fabricium* de claris Fabriciis p. 10. *Crenium* Exercit. IV. de libris scriptor. opt. §. 46. p. 50. & Christoph. Iac. *Blumium* in Epist. ad *Pippingium*, d. 2. Maii A. 1719. scripta, qua ei novam dignitatem gratulatur. Sed quid dixi, eum illa adhuc frui? Immo repentina atque immatura morte, magno bonarum mentium dolore, abreptus est mense Aprili huius anni 1722.

Christiani IVNCKERI Historische nachricht, Historica narratio de bibliotheca publica Gymnasii isenacensis, cum Dissertatione sive Programmate de aliquibus in Electoris & Ducum Saxoniæ terris bibliothecis. Isenaci 1709. In qua pluribus agit de M. Christoph. *Wintero*, conrectore scholæ gothanæ, & postea pastore sunthusano, rarisque libris accenset Biblia latina V. & N. T. edita Noribergæ A. 1478. Psalmorum Davidis codicem latinum Moguntiæ impressum A. 1490. sive, ut in fine additur, in nobili civitate Moguntina, huius (typographicæ) artis inventrice elimatriceque prima: Biblia germanica Noribergæ 1483. *Ciceronis* opera,

ra, Lutetiæ 1584. & *Friderici Wilhelmi*, Sax. Ducis, & Administratoris Electoratus, Exercitationes horarum subsecivarum, Torgæ 1598.

Christianus *Juncker*, dresdensis, Philos. magister, conrector schleusingensis, deinde rector scholæ isenacensis, ad hæc historiographus saxonicus, & tandem director Gymnasii altenburgici, plures alias vocationes recusavit, nec tantum in docenda iuventute sedulum se exhibuit, sed & plura edidit scripta, videlicet Translationes quorundam ex gallico idiomate, Auctores classicos cum notis, Libros historicos, Disputationes, Programmata, & Epistolas, quæ omnia longum foret commemorare, & ex mœrore, ob inopinatum secundæ uxoris, intuitu felis perterrefactæ, obitum, febrim acutam sibi contrahens in mortis manus incidit A. 1714. cum nondum absolvisset annum ætatis 46. *Eccardus* Extract. menstr. A. 1702. m. Mai. p. 99. *Museum novum* T. III. 231. *Erudita fama* Tomo IV. 120. & *Biblioth. nova* T. V. 528. Quibus adde clarissimi nostri S. F. *Hahnii* Programma A. 1717. p. 5.

CLXIIX.

Ern. Sal. CYPRIANI Catalogus codicum MSStorum Bibliothecæ gothanæ. Lipsiæ 1714. Isque non sine studio confectus, & Observationibus illustratus brevibus, nec ex historia literaria congestis, sed ad MSStos unice pertinentibus. Recensetur in *Actis erudit.* A. 1715. p. 18. *Musei novi* vol. IV. 402. & a *Clerico* Biblioth. vet. & novæ T. IV. 78. atque additur in fine Christiani *Schlegelii* Epistola de codice willigisano, cuius *Cyprianus* mentionem fecerat p. 11. & ipse statuens, illum ipsum, S. Augustini libros XXII. de Civitate Dei continentem, scriptum fuisse circa annum Christi 1000. quo Willigisus Ecclesiam regebat moguntinam.

Clarorum virorum Epistolæ CXVII. e Bibliothecæ gothanæ autographis. Lipsiæ 1714. Cum Præfatione Ern. Sal. CYPRIANI: in qua sententiam suam, sine dubio omnibus sapientibus communem, promit, quæ hæc est, epistolas ad familiares scriptas indiscriminatim publicare, ab humanitatis officiis non minus abhorrere, quam mortuorum violare monumenta: liceat & hoc addere, aut vivorum ædibus vim inferre. Deinde ostendit, se tales non adferre, quibus auctores earum ulla ratione lædi possint, quin

potius Epiſtola CX. clar. viri Iuſti *Lipſii* famam vindicari contra illos, qui eum Iena clam aufugiſſe commenti ſunt. Ceterum Epiſtolis hiſce notulas quaſdam addidit doctiſſimus maximeque induſtrius D. Cyprianus. Epiſtolæ autem ſunt *Althuſii*, *Altingiorum*, Tob. *Andreæ*, *Aventini*, *Bezæ*, *Buxtorfii*, *Campegi*, *Faii*, *Fullenii*, *Goulartii*, *Hardenbergii*, *Henrici VIII.* R. Angl. *Hornei*, *Hovaii*, *Ionſtoni*, *Iunii*, *Kœtteritzii*, *Lipſii*, *Ludolfi*, *Melanchthonis*, *Mentzeri*, *Moſellani*, *Parei*, *Paſoris*, *Perizonii*, *Pflugii*, *Piſcatoris*, *Plathneri*, *Polani*, *Remi*, *Schardii*, *Thannii*, *Toſſani*, Conr. *Vorſtii* & *Wittebergenſium theologorum*. Vide iterum *Acta erudit.* A. 1715. 21. *Muſeum novum* vol. IV. 415. & *Clerici* Biblioth. anci. & moderne T. IV. 84.

Andreæ SENNERTI Catalogus exſtantiorum, fereque claſſicorum librorum Bibliothecæ academiæ wittebergenſis. Wittebergæ 1678. Libri commemorantur theologici, iuridici, medici, philoſophici, hiſtorici, orientales, & qui noviter de anno 1672. acceſſerunt. De auctore dictum a nobis eſt ſupra, p. 206.

Scriptorum inſignium, qui in celeberrimis, præſertim lipſienſi, wittebergenſi & francofordiana ad Oderam academiis, a fundatione ipſarum uſque ad annum 1515. floruerunt, Centuria, ab auctore eius temporis *anonymo* concinnata, nunc vero in lucem edita a Ioach. Io. MADERO. Helmſtadii 1659. Anonymus ille videtur ex lectione libri Ioannis *Trithemii* de eccleſiaſticis ſcriptoribus, cum in eo multos videret prætermiſſos, occaſionem ſumſiſſe concinnandi hoc opuſculum, & *Maderus* in præfatione teſtatur, codicem hunc olim fuiſſe Matthiæ Flacii, ſeque habere ſimilem aliam Centuriam, a monacho quodam hildesheimenſi collectam.

Io. Chriſtfridi SAGITTARII Syllabus Epiſtolarum D. Mart. Lutheri, ab A. C. 1529. uſque ad annum 1646. ſcriptarum. Altenburgi 1663. Eo fine editus, ut ante, quam inde tertius Epiſtolarum Lutheri tomus formaretur atque ederetur, eruditi, litteras ſummi viri aliquas poſſidentes, ad earum benevolam ac liberalem communicationem, quo cum ceteris evulgari poſſent, excitarentur.

Io. Chriſtfridus *Sagittarius*, vratiſlavienſis, Thomæ filius, *Slevogtii*,

vogtii, *Dilherri*, *Horstii*, *Stahlii*, & *Zeisoldi* in humanioribus ac philosophicis, *Maioris* autem, *Gerhardi*, *Himmelii*, & *Glasii* in theologicis discipulus, gradibus ascendit ad theologicæ dignitatis altitudinem: primum enim fuit conrector scholæ curiensis, deinde rector ludi ienensis, tum, impetratis prius honoribus doctoralibus, ephorus orlamundanus, tandemque per Ducatum altenburgicum superintendens generalis, supremus Aulæ concionator, & Synedrii ecclesiastici assessor, vir per omnia præclarissime meritus. Scripta, quibus inclaruit, sunt Otium ienense, Selectiores dissertationes, Notæ in *Clapmarium* de arcanis Rerum publicarum, Historiæ biblicæ V. & N. T. Index generalis in Tomos Lutheri germanicos, & universorum operum Lutheri editio, quæ, ut accuratissima, ita immortale ei nomen peperit. Interim ipse communem hominum sortem expertus est, ac mortuus A. 1694. cum vixisset annos 77. *Pipping* Memor. theolog. 280. *Getter* Elogior. altenburg. p. 56. Hadr. *Beier* in Rector. ienens. 1030. & *Ludovici* Hist. Schol. P. IV. 188.

Christiani RAVII Spolium orientis, christiano orbi dicatum. Kilonii 1669. Est Catalogus MSS. orientalium in omni scibili, non sine crebris vitæ periculis, Constantinopoli, & alibi, per triennium multo ære conquisitorum: quæ nunc in Germaniam, ad multorum gazæ orientalis cupidorum desiderium, devecta, Principibus, Rebuspublicis, Academiis & Bibliothecis publicis eo fine venalia offeruntur, ut & maiori publico usu prostent, & ad muhamedicæ religionis certiorem detectionem, ac lucrifaciendos, qua licet, infideles, præclariora quæque paulatim edi possint, non defutura propria, aut aliorum prompta & fideli interpretis opera. Post Catalogum affatur auctor lectorem, dicens: Non solos istos a se indicatos tractatus in bibliotheca sua exstare, sed insuper sexcentos alios: indicatum pretium non esse ex impressorum nostrorum viliori conditione æstimandum; sibi curæ fuisse non corradere scripta orientalium, sed optima seligere: multos suorum codicum fere 500. vel 600. annorum ætatem ferre, immo non nullos in pergameno scriptos fere ad 1000. annorum vetustatem ascendere: se per 18. iam annos fuisse intentum occasionibus edendorum cum versione & notis suis *Alcorani*, & *Apollonii* Pergæi arabici, paratum etiam esse ad divulgandam Chronologiam unicam,

 veram

veram & infallibilem sacro-profanam, & Catalogum arabicorum auctorum longe uberiorem. Hisce subiungit Epistolas *Gauling-nii*, *Plempii*, *Hardyi*, & Leonis *Allatii* ad ipsum scriptas, ac tandem suadet, ut Collegium instituatur orientale de propaganda fide, quo non ita magnis sumtibus VI. ad minimum iuvenes excitatioris ingenii alantur, qui intra quadriennium ea perfectione linguarum orientalium, (hebrææ, chaldæo-syræ, rabbinicæ, arabicæ, persicæ, turcicæ, atque æthiopicæ) eaque doctrina cœlestis peritia instruantur, ut bini eorum ad synagogas Iudæorum, bini ad turcicas sedes, infideles convertendi caussa, mitti, & quaternis semper annis cum totidem novis commutari, reversi autem ad ecclesias vel scholas adhiberi possent.

Christianus *Ravius*, natus Berolini, linguas orientales professus est Vltraiecti, Oxoniæ, Vpsaliæ, Kilonii & Francofurti ad Viadrum, & ultimo horum locorum obiit A. 1677. ætatis 64. Scripsit multa & varia, ex quibus sunt Orthographia arabica, Catena magnetica, Fons Sionis, Chronologia biblica, Orbis hieraticus, Arcana biblica, & alia. Mar. *Rhodius* in Programmate funebri, Clem. *Brécht* in Pia memoria, Io. Christ. *Becmann* Notit. universit. francof. 267. G. I. *Vossius* Epp. p. 315. 323. 324. *Feller* Monument. inedit. vol. I. 569. & Io. *Moller* Hypomnem. ad Schefferi Sueciam literatam 463. qui in Cimbria sua literata fusius de eo est acturus.

Catalogus librorum Marq. GVDII. Kilonii 1706. Eo maioris pretii, quo nobiliores, ac rariores continet libros: nam Bibliotheca Gudiana exquisitissimis libris in theologia, iure, medicina, historia literaria, omnique alio studiorum genere erat instructissima; in primis autem a viris doctissimis, *Scaligero*, *Blondello*, *Salmasio*, aliisque emendatorum, ac eorum manu notatorum, & MSS. codicum arabicæ, græcæ latinæque linguæ, quorum plurimi lucem nondum viderunt, præclarissimo uberrimoque apparatu, cum nulla privatarum comparando. De possessore, beatis iam adscripto, non est, quod denuo agamus: id enim factum P. IV. 14.

Catalogus librorum Melch. SMIDII. Helmstadii 1706. Etiam hi sunt selecti, in theologia, iure, medicina, historiis, philosophia, philologia, & linguis gallica, atque italica.

Melch. *Smidius*, brunsvicensis, *Schraderi*, *Rachelii*, *Rixneri*, *Cellarii*,

Cellarii, Titii, Calixti & *Hildebrandi* discipulus, in academia giessena disputavit de Tabernaculo Mosis, & ex itinere gallicano redux Dissertationem edidit de variis linguæ græcæ mutationibus, quæ adeo placuit serenissimis academiæ Iuliæ Nutritoribus, ut ei professionem græcarum literarum ordinariam demandarent. Amplissimum hunc campum nactus, non tantum publice, ut par erat, Veneres omnes & *ληκυθες* græcæ linguæ exposuit, sed etiam privata opera in lingua latina & græca, philosophia practica, & inprimis geographia historica, & optimorum scriptorum notitia, iuvenes exercuit. Atque, ut gallicæ linguæ erat studiosissimus, eiusque haud contemnendam sibi acquisiverat notitiam, ita * *anonymi* de actione oratoria libellum e gallico in latinum convertit: cumque Collegii theologici examini se submisisset, Disputationem, ut vocant, inauguralem, pro consequendis honoribus doctoralibus, de scripturarum sacrarum divina inspiratione proposuit, posteaque, ut doctorandus, privatas scholas plurimas usque ad obitum habuit. Idem fuit senior Facultatis philosophicæ, & Bibliothecæ academicæ præfectus; sed, ut iuvenis cachexia laborare cœpit, ita, ingravescente ætate, tumore pedum, catarrhis ac tussibus vexatus, placidissima morte obdormivit A. 1697. cum vixisset annos fere 59. Hoc tantum addimus, doctrinam eum habuisse cum eruditioribus, pietatem cum paucis, candorem cum paucissimis communem, suum vero sibi proprium simpliciter agendi & vivendi characterem, procul fastu, simulatione & fuco. Henr. *Meibomius* in Programmate huius viri funebri.

CLXIX.

Philosophia Altorfina, h. e. Phil. SCHERBII, Ern. SONERI, & Mich. PICCARTI Disputationes philosophicæ, in unum fasciculum collectæ, & ab interitu vindicatæ a Io. Paulo *Felvvingero*. Noribergæ 1644. Ex Disputationibus sunt *Scherbii*, de artis apodicticæ fragmentis, & altera adversus Ramistas: *Soneri*, duæ de materia prima: *Piccarti*, de IV. organis της ευπορίας προτάσεων, de endoxis, de caussis rerum, an notæ sint dialectico? de caussis, de sede demonstrationum, de pædia, philosophis, petitione eius quod in principio, notis propositionum necessariarum, of-

Sss 3 ficiis

* Qui est Mich. *Le Faucheur*.

ficiis dialectici interrogantis, principiis scientiarum, iudicio & acumine, definitione, veritate, caussis corruptæ philosophiæ, nominibus eorumque impositione & usu, demonstratione, doctrina elementari veterum, officiis dialectici respondentis, prædicamento substantiæ, oppositis, problemate & propositione dialectica in genere, sophisticis elenchis male exterminatis, inductione, V. universalibus, usu divisionum, republica & eius formis, dissimilitudine ac similitudine scientiæ & artis, notioribus natura & nobis, duplici res tractandi modo, scientiæ natura, natura actuum secundorum, iure victoriæ bellicæ, modis investigandæ definitionis, ordine doctrinæ in tradendis disciplinis, de criteriis scientiarum, accidente, iure belli, ac de origine & divisionibus reip. ac variæ Quæstiones, logicæ, metaphysicæ & miscellæ. Sunt etiam duæ Disputationes, altera problemata miscellanea proponens, altera de iride cælesti, quas moderatus est Sonerus; sed prioris auctor perhibetur esse Io. *Leopoldus*, posterioris Andr. Ludov. *Schepper*: atque ideo seiunctæ sunt a prioribus. Nec minus hic dantur Orationes, *Soneri* quidem duæ, de insomniis, & vita contemplativa; *Piccarti* octo, de ortu primo & migratione veterum Germanorum, de Principe, expediatne, subtrahere se oculis subditorum, de magnanimitate romana, de theologia *Aristotelis* & *Platonis*, funebris in memoriam Scip. *Gentilis*, de miseria hominis, Revocatoria cœtus academici post pestem anni 1612. deque indiciis bonæ indolis. Adduntur in fine operis, & post Indicem, duæ Orationes, altera *Scherbii*, de idoneo iudice earum controversiarum, quæ in artibus nasci solent, ex sententia Galeni; altera *Soneri*, de Theophrasto Paracelso, eiusque perniciosa medicina. Et hæc philosophia altorfina in *Omeisii* Gloria acad. altorf. p. 108. appellatur aurea: præclare etiam de triumviris hisce sentit *Morhofius*, Polyhist. T. II. 62. scribens: *E Germanis præcipua laude afficiendi sunt Altorfini, ut qui philosophiam Aristotelicam præclaris ingenii monumentis illustrarunt, Phil.* Scherbius, *Ern.* Sonerus, *Mich.* Piccartus: *quorum extant opera varia, eleganti ingenii acumine, & stylo non inculto scripta.*

Phil. *Scherbius*, episcopocellensis helvetius, Philos. ac Medic. doctor, & utriusque professor in academia altorfina, iuris publici fecit Commentarium in Politicam *Aristotelis*, & Silvam medicamentorum, quæ usus quotidianus exigit, vitæque suæ finem ex-

pertus

pertus est A. 1605. *Witte* Diar. biograph. D 4. & *Omeis* in Gloria acad. altorf. 66. 103. 166. *Conringio* ipse & Piccartus sunt duo illa magna aristotelicæ philosophiæ apud Altorfinos lumina, ut bene observavit *Eybenius* ad Magirum p. 736. Cui adde *Crenium* Methodor. T. I. 424. & T. III. 375. ac *Richteri* Epp. p. 591.

Ernestus *Sonerus*, noribergensis, civis ac viri præstantissimi, atque ob virtutes suas egregias a Cæsare MAXIMILIANO II. omnibus, quibus nobiles nati gaudere solent, privilegiis donati, filius, singulari erga litteras ardore flagrans, nec minori felicitate eas sibi familiares reddens, atque ideo facile in alumnorum altorfiensium numerum receptus, postque ea aureo, uti vocant, stipendio ab amplissimo Senatu noribergensi instructus, & magistri in Philosophia titulo condecoratus, non satis esse putavit, ut litterarum & scientiarum merces, quas fideli doctorum, *Glaciani*, *Scherbii* & aliorum informatione suaque industria per Dei gratiam sibi comparaverat, possideret, nisi illas divitiis apud exteros quærendis insigniter augeret. Itineri itaque se dedit germanico, belgico, anglico & italico, cum summis illarum terrarum viris amicitiam contraxit, Patavioque, quam urbem bis salutavit & incoluit, Basileam veniens, doctoris in Medicina insignia atque titulum petiit, summaque cum laude adeptus est. Hoc ornatus honore patriam urbem repetiit, & cum consensu inclyti Magistratus Collegiique medici praxin medicam feliciter exercuit, donec a laudatissimo ac sapientissimo Senatu locum incomparabilis Scherbii occupare, & professionibus eius philosophicæ ac medicæ in academia altorfina præesse iuberetur: Scherbius enim non poterat sibi optare successorem aptiorem, nec dignior tunc reperiebatur Sonero. Postquam vero utramque spartam per aliquod temporis spatium egregie ornaverat, editisque scriptis maximam sibi famam acquisiverat, apostematis pestilentialis genere, quod anthracem vocant, oppressus, ac præmatura morte abreptus fuit anno 1612. ætatis 39. Mortuo parentavit Georg. *Richterus*, atque inedita eius opuscula, Prælectiones videlicet pathologicæ, Modus discendi medicinam, & Commentarius in IIX. libros Physic. Aristotelis, hærent in manibus illustris medici ac polyhistoris, Io. Mauritii *Hoffmanni*. Vide *Omeisii* Gloriam acad. altorf. p. 67. 108. 166. *Wittium* Memor. medicor. 18. *Gundlingiana* P. I. 26. Epp. *Richteri* 146. 258. 591.

Crenium

Crenium Animadverſ. P. V. 242. & *Ruarum* Epp. P. II. 173. Fama quidem tulit, ſocinianis eum ſententiis addictum fuiſſe, iisque doctiores imbuiſſe ſtudioſos, quorum aliqui Witteberga vocati, & tam diu Norimbergæ cuſtuditi ſunt, donec recantarent: ſed D. Iac. *Schopper*, qui viri collega fuit, & moribundo ſolatiis præivit, teſtatur, eum verbum Dei præ cunctis ſcriptis amaſſe & æſtimaſſe, atque in hac confeſſione, *Chriſtum eſſe verum Deum & hominem, ac ſe totum Chriſtum, tanquam Deum & hominem, ſecundum utramque naturam, in una perſona, adorare; eos vero ex animo deteſtari, qui maieſtatem Filii Dei quoquo modo imminuerent, cui colendo & adorando nulla ſatis devotio mortalium eſſe poſſit.* Videatur *Crenius* Animadverſ. P. V. 246.

Io. Paulus *Felvvinger*, noribergenſis, *Stahlii, Slevogti, Maioris, Gerhardi* & *Himmelii* in univerſitate ienenſi, *Calixti* & *Hornii* in academia Iulia diſcipulus, Philoſophiæ magiſter, ac primum inſpector alumnorum, deinde profeſſor Logices ac Metaphyſices, tandemque etiam Politices in univerſitate altorfina, multa ſcripſit in theologicis contra Pontificios & Socinianos, in logicis item, metaphyſicis, ac politicis, quorum omnium plenus exſtat catalogus in *Omeiſii* Gloria acad. altorf. p. 128. poſt orationem Io. Iuſtini *Arnſchvvangeri*, in Felwingeri honorem ac memoriam habitam. Vide eundem *Omeiſium* p. 107. 108. *Kolerum* Præfat. in Methodum diſputandi, & *Acta Sarmaſiana* p. 34.

Phil. SCHERBII Theſes philoſophicæ. Helmſtadii 1659. Hæc editio melior & auctior priore, quæ prodiit Ambergæ A. 1603. Atque Theſes illæ ſunt diſputationes, quarum 1. agit de libris Ariſtotelis acroamaticis & exotericis: qua in compendium trahuntur, quæ Octavianus *Ferrarius* integro libro produxerat. 2. de differentiis Analytices & Dialectices. 3. de differentiis Logices & Dialectices. 4. de differentiis Rhetorices & Dialectices. 5. de genere ſyllogiſmi, ſive de λογω. 6. de definitione Definitionis. 7. de differentiis Definitionum. 8. de diſcendi docendique prudentia, h. e. παιδεια. 9. de categoriis. 10. de communibus ad unum, eorundemque explicandorum ratione. 11. Theſes politicæ. 12. Excerpta politica. 13. Politica medica. 14. Theſes phyſicæ. 15. de notioribus natura & nobis. 16. de univerſalibus. 17. Artis apodicticæ fragmenta. 18. de cauſis mutationis & interitus rerum publicarum.

Ern.

Ern. SONERI Commentarius in libros XII. metaphysices Aristotelis. Ienæ 1657. Non ab ipso, sed a *Felvvingero* eius successore, editus: qui tamen præoccupat in Præfatione aliorum obiectionem, qui dicere possent, auctorem esse suspectum, & docere quædam erronea, e. g. *Nos in resurrectione habituros alia corpora, Intellectum agentem esse ipsum Deum, Angelos habere corpora, Deum non esse infinitum.* Hæc omnia fatetur editor: interim, quia Sonerus textum Aristotelis perspicue & genuine explicavit, nec difficile est lectoribus iudicare, in quantum ille sequendus vel negligendus sit, & alii quoque libri sententiis nostris contrarii ab ipsis interdum nostratibus in lucem producuntur, ideo ille putavit institutum suum a viris bonis & æquis neutiquam in peiorem partem raptum iri. Martinus *Ruarus* in Epistolis Richteri p. 392. fatetur, non nulla hic satis periculose, & paulo magis peripatetice, quam christiane disputari, attamen non eius scopum fuisse, religionis christianæ dogmata convellere, sed ostendere, quid & quantum de summis rerum caussis, ipsoque primo ente, naturæ lumine, philosophorum coryphæo Aristoteli constiterit, aut nobis in illius vestigio hærentibus constare possit. Et Dan. *Heinsius* in iisdem Epistolis p. 146. laudans Soneri viam, qua vestigiis philosophi institit, mentem eius explicavit, & inutiles amputavit quæstionum racemos, Commentationes eius ait mire sibi placuisse, & dignas esse quæ edantur, seque operam suam, si requiratur, ad publicationem libenter collaturum. Nec minus earum editionem adprobat Pet. *Bertius* apud Crenium. P. V. Animadv. p. 250.

CLXX.

Henrici NICOLAI Tractatus de pane. Dantisci 1641. Est tractatus philosophico-theologicus, medicus & philologicus, quo agitur de panis natura, usu, affectionibus & divisionibus; & sic etiam de pane eucharistico, ac fermentato, eiusque divisionibus.

Henricus *Nicolai*, dantiscanus borussus, distinguendus a cognomini monasteriensi, & Familistarum inter Anabaptistas parente, Philosophiæ magister, & Logices ac Metaphysices patrio in Gymnasio professor publicus, hoc munere tanta diligentia & laude defunctus est, ut Georgius Wilhelmus, ob sapientiam & heroica facta valde celebris, Elector brandenburgicus, & Ge-

orgius Landgravius Hassiæ, gradum theologiæ doctoris sine ullis ei sumtibus offerrent, ipse autem tam fuit modestus & sorte sua contentus, ut gratiam illam deprecaretur. Sicut erat doctissimus, ita & spiritu præditus erat modesto pacisque & concordiæ amante, & utrumque hoc scripta eius demonstrant, videlicet Disputatio de magicis actionibus, Gymnasium logicum, & ethicum, Pansophia liberalis, Tractatus de notitiis naturalibus, Disquisitio magnetica, Commentatio de astrologiæ veritate, Passionalia, Paschalia, Pentecostalia, Michaëlis, Irenicum eiusque Defensio, Tractatus de non liquendo in theologicis & philosophicis, Methodus Trinitatis, Exercitatio de medio religioso & theologico, & alia. Hinc sibi attraxit odium Theologorum, & Magistratus ab illis excitati indignationem, ita ut ob inobedientiam, ut ferebatur, ab officio fuerit remotus. Sed mox receptus fuit in Gymnasio elbingensi ad professionem theologiæ & philosophiæ, tandemque professor honorarius fuit, pariterque prædicti Electoris brandenburgici consiliarius ecclesiasticus: Reversus A. 1658. Dantiscum, de motis super Irenico ceterisque libris suis, quos syncretisticos vocabant, controversiis colloquium sive examen ante obitum A. 1660. sustinere coactus est satis durum ac rigorosum. Vocatus namque sacerdos, qui ipsum cum Deo reconciliaret & sacro muniret viatico, pro facultate sua graviter eum admonuit, ut suam non tantum conscientiam & totam vitam, sed sua etiam scripta sedulo inquireret & examinaret. Cumque noster responderet, multa scriptis suis esse afficta, ille regerebat, de omnibus hoc dici non posse. Aegrotus obvertebat languorem suum, ob quem multa loqui nequeat; sed sacerdos, tempore suoque iure utens, rei necessitatem urgebat, ac denuo eum ad pœnitentiam hortabatur. Quibus monitis tandem Nicolai locum præbuit, respondens: *Si quidam errores in meis scriptis occurrunt, reiiciantur.* At alter hypothetica hac responsione neutiquam contentus, stimulabat eum ad simplicem, nulloque modo restrictam confessionem, nempe ut confiteretur, scripta sua erroribus esse infecta. Quid faceret miser hisce in angustiis & tormentis? *Ita est*, ait gemebundus, *reiiciantur: Deus mihi peccatori sit propitius.* Sed hæc non sufficiebant: nam sacerdos tam erat cautus, tamque circumspectus, ut existimaret, tantam rem sine teste confici nec posse, nec debere.

Abiit

Abiit igitur velociter ad collegarum aliquem, eumque ad moribundum adduxit, ut testimonium præbere posset extremæ huic actioni. Et sic colloquium suum ab ovo repetiit. Quod cum decessuro nimis longum & grave videretur, quæsivit, an ergo viaticum sibi denegatum irent? Minime, respondebant illi, dum modo ipse prius veram egerit pœnitentiam, & formulam revocationis subscriptione sua confirmaverit. Nec mora: agnovit peccator venerandum tribunal confessionis, paruitque sacris hisce iudicibus, & subscripsit. Quo facto absolutionem accepit, & sacræ cœnæ particeps fuit redditus: nec diu supervixit, sed paucos post dies placide obdormivit, isque cœlebs, cum vixisset annos 55. cum dimidio. *Charitius* de viris eruditis Gedani ortis p. 111.

EIVSDEM Tractatus de esse alicubi, seu ubietate. Dantisci 1641. Quo universæ ubietatis species, habitudines, & competentiæ plenarie deducuntur, formales rationes exactius inquiruntur, & ad materias theologicas applicatio ostenditur. Multa etiam de ubiquitate, omnipræsentia, ac multipræsentia constituuntur, pleniusque explicantur.

EIVSDEM Tractatus de multipræsentia rei finitæ, in primis corporis. Dantisci 1643. Vbi præcipue rei, quod ad Deum, eiusque potestatem attinet, possibilitas ostenditur, quæ obstare videntur, plene dissolvuntur, de exemplo *Corporis Christi* distincte ex sacris constituitur, modi sobrie & theologice de eo loquendi subministrantur, ceteraque ad rem facientia breviter ac distincte subiunguntur. Adiecta est ad calcem Epitome Tractatus de esse alicubi & multipræsentia.

EIVSDEM Genethlia sive natalitia. Dantisci 1642. Agitur hic de nativitate servatoris nostri Iesu Christi, & quæstiones non nullæ theologicæ, chronologicæ, historicæ, physicæ & philologicæ breviter ac scholastice evolvuntur.

EIVSDEM Exercitatio de cognitione humana universa. Gedani 1640. Seu de omni scibili humano universim sumto, lumen Coronidi logicæ illatura, &, quæ ei desunt, suppletura.

CLXXI.

Abrahami CALOVII Scripta philosophica. Lubecæ 1651.

Quæ partim primum nunc prodeunt, partim revisa & locupletata ita exhibentur, ut non minus theologiæ, quam philosophiæ cultoribus insigni usui esse queant, simulque abusum ac sophismata varia Socinianorum, Calvinianorum, & Pontificiorum refellant. Suntque 1) Gnostologia. 2) Noologia, seu habitus intelligentiæ. p. 49. 3) Metaphysicæ divinæ pars generalis. p. 115. 4) Eiusdem pars specialis. P. II. 1. 5) Encyclopædia mathematica. p. 425. 6) Methodologia, seu Tractatus de methodo docendi ac disputandi. p. 580. 7) Ideæ Encyclopædias disciplinarum realium, philosophiam universam, Facultates superiores, ac Logicam repræsentantes. In Præfatione ait auctor, 1. Metaphysicam suam, quod quidem ad primas eius lineas spectat, esse scriptum iuvenile. Deinde autem magis eam expolivit & locupletavit: & *Struvius* Biblioth. philosoph. p. 65. testis est, valere & æstimari apud Wittebergenses. 2. Nova, atque iam primum prodeuntia scripta esse Metaphysicæ Partem specialem & Noologiam. 3. Se per multos iam annos ab ἀκριβείᾳ philosophica propter studia graviora (SS. theologiæ) alieniorem esse. 4. Maiestatem agnoscens Metaphysices, eam non modo divinam appellat, sed Sapientiam primam, & Reginam scientiarum.

CLXXII.

Medicina mentis & corporis. Lipsiæ 1695. Editio nova, auctior & correctior: cum Præfatione autoris, quod attinet ad Medicinam mentis: nam quæ Medicinæ corporis præfixa, est alterius. Lego hic: E. W. D. T. At quis tandem hic est auctor? Est Ehrenfrid Walther *de* TSCHIRNHAUS. Hic in Præfatione perspicue exponit, quis sibi propositus fuerit scopus hoc in libro conscribendo: nimirum se tradere velle scientiam generalem, qua quis probe instructus omne incognitum, quod assequi suis viribus potest intellectus humanus, certa & constanti methodo possit invenire, ut philosophi non verbalis, aut historici, sed realis titulum mereatur. Et libri sunt III. Partes, quarum prima auctor commonstrat, studium acquirendæ veritatis per se ipsum esse omnium occupationum præstantissimum: in secunda methodum veritatem investigandi tradit: in tertia ostendit, in quo præcipue obiecto perscrutando

vitam

vitam suaviter & cum maximo oblectamento consumere liceat. In Medicina autem corporis exponit, quæ ad sanitatem, cum conservandam, tum recuperandam, ipsi conducere visa sunt, ita tamen, ut non pro demonstrationibus hæc venditet, sed cogitationibus valde probabilibus, ab ipsa experientia confirmatis. Præfatio huius Tractatus non est auctoris, sed amici eius: isque indicat, non illum, sed alium esse versionis latinæ fabrum, monetque, prius legendam esse Medicinam mentis, quam Medicinam corporis. Vide plura in *Actis erudit.* A. 1695. 230. & nota, librum hunc a *Morhofio* Polyhist. T. I. 150. elegantem vocari, ab eodemque recenseri p. 423.

Ehrenfrid Walther *de Tschirnhaus*, natus Kislingswaldæ, in prædio avito Lusatiæ superioris, non procul a Gorlicio, parentibus prænobilibus, haustis a *Conrado*, ludi gorliciensis moderatore, fundamentis Matheseos, & continuatis aliquantisper in leydensi academia studiis, voluntarii militis munus suscepit, & per annum semestreque spatium sustinuit. Domum reversus, cum discendi desiderium nondum explevisset, impetrata a patre venia Hollandiam repetiit, indeque in Angliam, Galliam, Italiam, Siciliam ac Melitam contendit, atque in Germaniam reversus Aulam cæsaream LEOPOLDI M. frequentavit, & ubique eruditos sibi amicos reddidit. Tertia vice Parisios veniens, Colberti commendatione & auctoritate in Academiam scientiarum regiam allectus est, sed sine stipendio, quia hoc non solet dari exteris: immo ne indigenis quidem, nisi Lutetiæ domicilium habeant, & conventibus Academicorum ordinariis interesse possint. Impense laboravit, ut artes promoveret ac bonas litteras, atque in Mathesi præcipue Opticen accuratius tractavit, nec infœcundus fuit inventis novis, e quibus unicum liceat commemorare. Invenit massam in Germania parabilem, ex qua vasa porcellana confici possint tantæ bonitatis, ut nullo modo cedere debeant orientalibus. Tam præstans cum esset, mirum non est, Electorem Saxoniæ titulum munusque ei tribuisse consiliarii: immo & ad sanctiora consilia vocatus est, eoque nomine, sicut & Liberi Baronis splendore, ab Imp. LEOPOLDO ultro oblato, uti fruique potuisset, nisi gloriæ contemtor utrumque modeste recusasset. Ceterum animo fuit maxime leni ac miti, inimicis ingenue ignovit, iniurias alio-

rum facile tulit, veritatem ante omnia amavit, eiusque gratia magnam lautissimi patrimonii partem impendit, vulgaria mundi idola, amorem gloriæ & divitiarum, studiumque voluptatum, iam ante quartum & vicesimum ætatis annum superavit, animique tranquillitatem, in maximis huius vitæ bonis numeratam, nullo non tempore quæsivit, & inventam custodire studuit. Si quæ ipsi erant contentiones, e. g. cum *Duillerio*, *Preslet*, *Rolle* & *Ozanam*, illæ non nisi amicæ fuerunt, sine acerbitate, contumelia & conviciis. Ex scriptis eius, tanquam leonem ex ungue, cognoscere licet acutissimum philosophum, eaque sunt Relatio de insignibus novi cuiusdam speculi ustorii effectibus, Inventa nova, exhibita Parisiis Societati scientiarum, Nova methodus tangentes curvarum expedite determinandi, Nova methodus determinandi maxima & minima, Nova methodus auferendi omnes terminos intermedios ex data æquatione, Nova methodus datæ figuræ, rectis lineis & curva geometrica terminatæ, aut quadratum, aut impossibilitatem eiusdem determinandi, Responsum ad obiecta Io. *Craige* in Methodo figurarum, lineis rectis & curvis comprehensarum, quadraturas determinandi, Additamentum ad Methodum quadrandi curvilineas figuras, aut earum impossibilitatem demonstrandi per finitam seriem, Methodus curvas determinandi, quæ formantur a radiis reflexis, quorum incidentes, ut paralleli, considerantur, Curva geometrica, quæ se ipsam sui evolutione describit, Singularia effecta vitri caustici bipedalis, Circinus pro sectione cuiusque anguli rectilinei in partes quascunque æquales, Nova & singularis Geometriæ promotio circa dimensionem quantitatum curvarum, Imitatio singularis novæque emendationis artis vitriariæ, Responsio ad Observationes Dnn. *Bernoulliorum*, quæ in Actis eruditis A. 1696. mense Iunio continentur, Additio ad Imitationem de emendatione artis vitriariæ, Quadratura universalis figurarum curvilinearum per series infinitas, De Methodo universalia theoremata eruendi, quæ curvarum naturas simplicissime exprimunt; item de Problemate *Bernoulliano*, Specimen methodi, cuius ope datum spatium in ratione data dividitur, licet eius quadratura sit ignota, De magnis lentibus sive vitris causticis, eorumque usu & effectu, De methodo arcus curvæ parabolicæ inter se comparandi, Effectus singulares lentis opticæ ad telescopia. Sed ad extrema viri veniendum

endum est nobis. Nam & ipse, quamvis aliis consilium dare nosset ad vitam prorogandam, atque ad calculum seri lactis usu, ut putabat, promovendum, tandem expertus est vim mortis, a qua nemo immunis. Nam levis eum diarrhoea cum adorta esset, statim ingruerunt dolores renum calculique, quos subsecuta est urinæ suppressio. Medici actum de eo esse dixerunt, ægrotumque, quod morem ipsis non gereret, deseruerunt. Tum ille, ut potuit, sibi ipse fuit medicus: crescente autem morbi vi, ad abitum se paravit, Deo pro beneficiis gratias egit, cum defunctum se se rebus omnibus sentiret, lætabundus exclamavit, *Io, triumphe! Victoria!* eoque dicto, quasi dormiturus, placida morte animam Deo reddidit A. 1709. cum vixisset annos 48. *Acta erudit.* A. 1709. 41. *L' Europe sçavante* A. 1717. *Morhof.* Polyh. T. I. 162.

Io. Gabr. DOPPELMAYERI Weitere eroeffnung, Vlterior apertio Novæ scholæ mathematico-mechanicæ Nicolai *Bion.* Norimbergæ 1717. Qua tam præparatio, quam usus diversorum aliorum mathematicorum, in primis ad Geometriam & Opticam pertinentium instrumentorum, quæ in prædicto auctore non apparent, perspicue ob oculos ponuntur atque explicantur. Cum multis figuris. Continuatio huius Scholæ mechanicæ prodiit A. 1720. Vide *Novam bibliothecam* T. VI. 527.

Io. Gabriel *Doppelmayr*, noribergensis, in patria urbe Mathematum professor publicus, solertia ac diligentia nemini cedens, variis sibi scriptis celebritatem nominis acquisivit: quosdam enim libros vertit ex una lingua in aliam, ut Thomæ *Streetii* Astronomiam Carolinam ex idiomate anglicano in latinum, & Io. *Wilkinsi* Copernicum defensum, itidem ex anglicano, nec non Nicolai *Bionii* Scholam mathematico-mechanicam e gallico in germanicum: quosdam auxit, ut *Wilperi* Gnomonicam cum arte conficiendi horologia, ex anglica lingua in germanicam translatam, & *Canzleri* Geometriam: quosdam ipse adornavit, ut Introductionem ad Astronomiam, Introductionem ad Geographiam, quæ *Homanni* Atlanti geographico præfixa est, & Varios modos secundum universalem methodum conficiendi grandia horologia solaria, Observationes in Astronomia, Gnomonica &c. utiles, quæ in Tomis Actorum Societatis naturæ curiosorum exstant: quos-

quosdam ad editionem paratos habet, ut Atlantem cælestem, Introductione constantem ad novam Astronomiam, cum pluribus quam XXX. tabulis figurarum, Descriptionem vitæ Mathematicorum & Artificum noribergensium, qui inde a 250. annis claruerunt, Scholam mechanicam, quæ docet præparationem & usum ad philosophiam experimentalem necessariorum instrumentorum.

Der verstændige und unverstændige Salz- und Berg-geist, Prudens & honestus, sed & imprudens ac fraudulentus spiritus salis & minerarum. (Halæ) 1717. Est brevis & accurata descriptio rei salinæ, in quonam consistat, quantam utilitatem bene constituta salina Principi eiusque subditis adferat, & quomodo salinæ sint reddendæ meliores, aut restituendæ.

Der aufrichtige, auch betrügliche Salzsieder, Ingenuus & fraudulentus coctor salis, cum eius examine. (Halæ) 1718. Est brevis & accurata informatio, quid ad verum nec infitiandum coctionis salis examen requiratur, quid terrei aut alterius ad sal culinare minime conducentis rei quælibet salina secum vehat, & unde cognosci possit, utrum sal coctum secundum essentiam bonum & salutare sit, an vile & fatuum.

Rudolphi Christiani WAGNERI Erzehlung, Narratio, de meteoris igneis, Helmstadii d. 7. Martii A. 1716. a septima usque ad duodecimam horam noctu visis. Helmstadii 1716. Illa constiterunt insigni claritate, illustratione aëris, radiis latis & lucidis, ac coruscationibus ad instar fulgetrorum; pariterque docetur, apparitiones has ex naturalibus ortas esse caussis.

Rudolphus Christianus *Wagner*, Nesselrodæ Hassorum A. 1671. prid. Eid. Martii natus, *Weigelii* I. A. *Schmidtii*, & *Wedelii* discipulus, iamque Philos. & Medicinæ doctor, ac Mathematum & Naturalium professor in academia Iulia ordinarius, medicinam mentis ac corporis facit feliciter, & utraque magnam consecutus est famam atque æstimationem, ceterum in conversatione suavis est & iucundus, ad officia promtus, apertus, scapham scapham dicens, iniuriarum tolerans, & constanti in adversis animo. Ab eius ingenio provenerunt, publiceque exstant sequentia scripta: Examen regulæ *Renaldinianæ* de inscriptione polygonorum, Program-

gramma de progressu parallelo analyseos & praxeos mathematicæ, prælectionibus mathematicis publicis præmissum, Meteorologia animalium brutorum, Gyri convolvulorum evoluti, Programma de observanda methodo electiva in scientia naturali, Oratio in funere D. Io. Barth. *Niemeieri*, germanica, qua illud comitantibus gratiæ agebantur, Programma de Geometriæ, speciatim vero puncti in scientia naturali usu, Dissertatio inauguralis medica de contrafissura, ex principiis mechanicis, physicis ac medicis deducta, Scriptum de maculis solaribus, præcipue iis, quæ annis 1708. & 1709. apparuerunt, & methodo easdem observandi, *Heronis* alexandrini vita, scripta, & quædam inventa.

Mich. Frid. LOCHNERI Nerium. Cum Dafne constantiniana, & VI. tabulis figurarum. Norimbergæ 1716. Nerium est, secundum auctoris mentem, Rhododaphne veterum & recentiorum; & hac ratione Nerei & Nereidum mythologia, Amyci laurus, saccharum Al-haschar, & ventus ac planta Badsamur, aliaque explicantur, ac diversis S. scripturæ locis lux affunditur. Recensionem huius Commentationis invenies in *Actis erudit*. A. 1717. 209.

Exod. 12, 8. Merorim sive herbæ amaræ, quas in cœna paschali Iudæi cum azymis comedere iubentur, *fuerint Hirdaphne*, seu, *voce corrupta*, Rhododaphne.

Verum nec *usus internus Rhododaphnes*, confitente auctore c. 4. sine pernicie videtur esse, nec Gemaristarum opinio *reliquis Iudæis*, vel raphanum, vel armoraciam, vel chærefolium interpretantibus, præferenda, nec *literarum in voce aliqua convenientia* tutum argumentum præbet. *Acta erudit*. A. 1717. 212.

Mich. Fridericus *Lochner*, norimbergensis, *Omeisii*, *Sturmii*, *Brunonis* & *Hoffmannorum* discipulus, humanioribus litteris, saniore philosophia & excellenti scientia medica expolitissimus, atque a Iacobo *Burckhardo* in Medico humanit. studior. vindice p. 102. inter tres insignes, & de humanitatis studiorum decore conservando magnopere sollicitos Medicos norimbergenses, variisque hono-

rum titulis, excellenti virtute & exquisita doctrina comparatis, illustres, & primo quidem loco, numeratus, (fuit enim non modo Medicinæ doctor, & poliater in patria sua valde celebris, verum etiam cæsareus & medicus, & comes palatinus, Societatisque naturæ curiosorum pariter director,) in publicum emisit Commentationem de ananasa, sive nuce pinea indica, vulgo Pinhas dicta, Papaver ex omni antiquitate erutum, Schediasma de parreira brava, & Rariora musei *Beleriani*, commentariolo suo illustrata, naturæque debitum solvit A. 1720.

DVBIA Iuris naturæ. Duaci (immo Halæ magdeburgicæ) 1719. Tractatus hic X, constat capitibus, quorum 1. inquiritur, an detur Ius naturæ? 2. agitur de natura. 3. de iure. 4. de iure naturæ. 5. de principio & arte iuris. 6. de principiis quibusdam iuris naturæ in specie. 7. de iuris & virtutis distinctione. 8. de fine & limitibus iuris naturæ. 9. de perfectione iuris naturæ. 10. quid homo possit? Auctor est Io. Fridericus HOMBERGK zu Vach, de quo egimus P. IV. 74.

Beweiss, Demonstratio, non esse contra Ius gentium, si, certas ob circumstantias, Legatus comprehendatur. Auctorem quid vetat nominare? Est Gottlieb Samuel TREVER: cuius mentio a nobis facta Partis huius p. 8.

CLXXIII.

Petri POIRETI Cogitationes rationales de Deo, anima, & malo. Amstelodami 1677. Auctiores editæ A. 1685. & tertium 1715. Recensentur in *Actis erud.* A. 1685. 548. Cum quibus confer ipsum *Poiretum* de erudit. 418.

Petrus *Poiret*, natus Metis, cum adolesceret, in disciplinam traditus est sculptori, a quo graphicen sive artem delineandi in tantum edoctus est, ut longo tempore post, Burignoniæ dudum mortuæ imaginem feliciter exprimeret. Postea studiis literarum dicatus, brevi tempore tantam consecutus est in linguis, philosophia cartesiana & theologia eruditionem, ut omnibus admirationi esset. Annævillæ in Ducatu bipontino cum esset minister ecclesiæ, legeretque *Tauleri*, *Kempisii* aliorumque mysticorum scri-

pta,

pta, maiori pietatis studio incensus est. Circa idem tempus periculosissimo morbo laborans cœpit nævos suos agnoscere, sibique ipse leges præscripsit, quas in vita sua sequeretur, ac divinum Numen coleret enixius. Inter hæc incidit in libros *Burignoniæ*, quibus lectis maiore desiderio flagrare cœpit mundo valedicendi, Deoque serviendi: nec minus cupiditate inflammatus est sanctam illam virginem videndi, & colloquio eius fruendi. Ingruentibus belli calamitatibus Annævillanos relinquens, in Bataviam ivit, atque inde Hamburgum, ubi Burignoniam 60. iam annos superantem salutavit, postque ea octennium circiter Amstelodami vixit, sapientiæ ac pietatis studio deditus, Rhenoburgi autem, qui pagus non procul Lugduno in Batavis situs est, ex eo tempore 30. annos exegit, & amplius. In hoc secessu multa edidit scripta, partim sua, partim aliorum, in gallicam linguam translata, ut Oeconomiam divinam, Irenicum universale, Theologiam cordis, Theologiam amoris, Libros de eruditione solida, superficiaria & falsa, Librum de christiana liberorum educatione, Theologiam crucis, Theologiam realem, Bibliothecam mysticorum selectam, Vera & cognita omnium prima, sive de natura idearum adversus *Pungelerum*, Theologiam teutonicam, Antoniæ *Burignoniæ* Opera, *Kempisium* communem, mutato in melius libro IV. De moribus Poireti testantur viri fide digni, summam in eo fuisse veritatis ac pacis concordiæque amorem, nec non humanitatem ac simplicitatem admirandam. Curriculum autem vitæ suæ absolvit A. 1719. febri ardente continua correptus, placideque ac piissime oculos clausit, cum in terris versatus esset annis 73. *Acta erudit.* A. 1721. 417. *Arnold* Hist. eccl. & hæret. P. III. c. 16. *Bibliotheca histor. philol. theol.* T. III. *Acta hamburgensia* T. II. 323. *Parrhasiana* T. I. 439. *Dippel* Opp. p. 615. *Fertsch* Breviarii Selector. theolog. (in Narrat. innoc. A. 1708. 251.) Ioach. *Langius* Dispp. contra Poiretum, & *Iager* in prima illarum Disputationum.

I. A. S. D. id est, Iohannis Andreæ SCHMIDTII Doctoris Theatrum naturæ & artis. Helmstadii. Editio secunda, cum figuris. Singulis semestribus novis machinis & experimentis augendum. In usum Collegii privati curiosi.

EIVSDEM (I. A. S. D.) Phænomenon coronarum solarium

d. 26. Maii in cœlo obſervatarum, populari ratione in academia Iulia curioſis explicatum. Helmſtadii 1708. Explicavit autem ſequentibus propoſitionibus: 1. Phænomenon iſthoc in noſtro aëre adparuiſſe. 2. Materiam, in qua adparuit, fuiſſe partim rariores, partim craſſiores guttulas nubis rorantis, non penitus excluſis particulis glacialibus. 3. Cauſſam efficientem phænomeni huius eſſe ſolem, radios ſuos circum circa ſpargentem in aëris noſtri varias ſuperficies. 4. Tum minorem circulum, in quo ſol tanquam centrum adparuit, tum maiorem illum horizonti parallelum, nec non arcus illos, ſive portiones circulares, ex radiorum ſolarium in guttulas illapſu, & eorum ex iisdem ad oculos relapſu, ſub æqualibus fere angulis, deduci debere. 5. Colorem albicantem in omnibus circulis & arcubus ex reflexione & peculiari refractione, reliquos vero colores, cœruleum, flavum & rubrum, ex varia, tum reflexione, tum refractione, ortum habuiſſe. 6. Finem huius phænomeni eſſe, mutationem aëris proxime inſtantem indicare.

Alex. Chriſtophori GAKENHOLZII Deliciæ phyſicæ. Helmſtadii 1718. Seu experimenta phyſica & mechanica, quæ pro illuſtratione phænomenorum naturalium curioſis auditoribus exhibere ſolebat.

Alexander Chriſtianus *Gakenholz*, cellenſis Saxo, Med. doctor, & Anatomiæ, Phyſiologiæ atque Botanices profeſſor in acad. Iulia ordinarius, Regiæque maieſtatis Magnæ Britanniæ & Electoris Brunsvico-Luneburgici medicus aulicus, non minus linguarum, interque eas hebrææ & rabbinicæ, (olim quippe ſtudiis ſacris operam dabat) quam ſolidioris philoſophiæ periti ſſimus, edidit Programmata de principiis mechanicis phyſiologiæ applicandis, de corporis humani ſtructura, de phyſiologia revelationi ancillante, de immunditie ex contrectatione mortuorum, de non imitanda per artem humana machina: Scriptum germanicum, ſine expreſſione nominis ſui, de eſſentia animæ humanæ: moderatus eſt Diſputationes de ſanguinis circulatione, de aſthmate, de avertenda peſte, de viſione, de rhachitide, de ægra, hæmorrhagia narium a ſuppreſſione menſium laborante: atque in flore ætatis deceſſit anno 1717. longius victurus, ſi maiorem valetudinis curam habuiſſet.

I. G. D. M. P. P. hoc eſt, Io. Gabr. DOPPELMAYERI Mathe-

Mathematum Professoris Publici Ausführliche erklärung, Solida explicatio duarum chartarum Homannicarum. Noribergæ 1707. Puta, Systematis solaris & planetarii *Copernico-Hugeniani*, & Europæ eclipsatæ: qua, quid quid in chartis illis indicatum, cum primis ultima, tam universalis in Systemate planetario, quam particularis, in Europa eclipsata proposita magna eclipsis solaris, quæ anno fuit 1706. 12. Maii, cum Astronomia comparata, seu quales sint stellæ ex sole & quovis planeta, perspicue docetur. De auctore diximus *Partis* huius pag. 519.

(EIVSDEM) Demonstrationes mirandorum naturæ & artis effectuum curiosæ. 1. Circa corpus naturale. 2. circa gravitatem & levitatem. 3. circa aërem. 4. circa aquam. 5. circa sonum. 6. circa visionem. 7. circa magnetem: & varia.

Mariæ Margarethæ KIRCHINIAE Vorstellung des Himmels, Repræsentatio cœli in conventu trium potentissimorum Regum potzdamensi A. 1709. d. 2. Iulii. Berolini 1709. Nempe tunc, cum convenirent Rex Poloniæ, Rex Daniæ, & Rex Borussiæ, vicini in cœlo adparebant tres nobilissimi planetæ, Sol augustus, Saturnus supremus, & Venus amœnissima.

Maria Margaretha *Kirchinia*, nata Winckelmanna, Astronomiæ & Astrologiæ cultrix apud Berolinenses, inter eruditas feminas non ultima, scripto isto monumentum famæ sibi ipsa erexit.

Genuina philosophi spurii, in primis Metaphysici, imago, penicillo philosophico adumbrata. Berolini 1603. Est scriptulum unius quaternionis, in quo deridetur homo Metaphysicam crepans, sed qui veræ ac solidæ philosophiæ rudis est. Estque hoc eius initium: *Date viam, Philosophi, date viam: venit Metaphysicus, qui Reginam scientiarum crepat, & tamen plerunque ignorantia laborat abecedaria. Habet principatum absque principio: nam Primum illud sapientiam sine primo sapientia fundamento, Timore Domini: in transcendentalibus sibi sapit, sed re ipsa ante pedes desipit.*

Magister-Lobesan, sive M magisteriale coronatum. Quo illi, qui Magistri titulo superbiunt, cum tamen eruditione & virtute eum non promeruerint, traducuntur. Quod quidem ceteris, qui digni sunt magistri philosophiæ & artium, minime potest aut debet verti in contumeliam.

Der vertheidigte herr Magister, Magister defensus, adversus prius scriptum.

Ars Lulliana. Erfurti 1706. Sive facillima methodus docendi discendique sermonis latini, non dicendi tantum, verum etiam pure loquendi facultatem, quoad a nobis fieri hoc tempore possit; primum quidem a Raimundo LVLLIO, superiori autem seculo a D. Io. Balth. *Schuppio* & Dan. *Richtero* revisa, & emendatior denuo in lucem edita a F. R. De Arte Lulliana, eiusque hostibus ac defensoribus multus est *Morhofius* Polyhist. lib. II. c. 5. p. 384. qui videatur.

Raimundus *Lullius*, distinguendus a cognomini de Tarraga, & Neophyto, seu converso iudaeo, e nobili apud Maioricanos familia oriundus, in aula Regis sui seneschalli munere functus est: sed dum carnis cupiditatibus servit, atque insano feminae alicuius formosissimae amore flagrat, ipsa autem ei alteram mammarum carcinomate obesam ac deformatam, ut insaniam eius retunderet, ostendit, ad poenitentiam se convertit, ac meliorem aggressus est vitam. Divenditis bonis suis, atque inter pauperes distributis, Deum rogavit, aptum ut se redderet ad refutandum errores Saracenorum. Eum in finem, cum iam quadragenarius esset, latinam linguam didicit & arabicam. Deinde in montem aliquem secessit, & septem mensibus nihil aliud fecit, quam ut precibus & speculationibus vacaret. Postea Romae, Neapoli, Genuae & alibi docuit, & ultra 400. libros scripsisse fertur. In Africam bis transfretavit, & fidem christianam inter Saracenos annuntiare ausus est, sed sic acceptus, ut una vice eum lapidaverint, altera fere ad necem cruciatum in carcerem coniecerint: in quo etiam mortuus fuisset, nisi mercatores quidam genuenses miserum & semianimem hominem inde liberassent. Verum ne sic quidem diu superfuit, sed in nave, dum Italiam repetere volebant, dolorum plenus gemebundam animam efflavit anno 1315. annum agens octogesimum. *Lexicon univ. histor.* P. III. 381. *Magirus*, aut potius *Eybenius* 536. *Koenig* 486. *Olearius* P. I. 450. Io. *Moller* de homon. 881. *Placcius* de pseudon. 425. Lullii opera edita sunt Argentorati A. 1651. 8. quaeque adhuc latent in Bibliotheca palatina, speramus lucem visura, potentissimi Electoris auspiciis, per CL. V. Io. *Buchel* bibliothecarium. Calluit, ut & hoc addam, Lullius noster artem mutandi metal-

metallum in aurum, eamque didicit ex Arnoldo *de Villa nova*, & ſpecimen eius edidit Londini in arce, iuſſu Regis, ubi adhuc exſtat genus nummi, quod vocant *Nobile Raymundi.* Rob. *Conſtantinus* in Nomenclatore inſignium Scriptorum p. 167. & *Giornale de' Letter. d' Ital.* T. XIV. 394.

Liber de actione oratoria, ſive de pronuntiatione & geſtu. Helmſtadii 1690. Gallico idiomate ſine auctoris nomine primum aliquoties, deinde Pariſiis & in Belgio ſub *Conrarti*, ſecretarii regii, nomine editus, nunc a Melch. *Smidio* latinitate donatus. Verum hic in Præfat. docet, auctorem libri non eſſe Conrartum, ſed Michaëlem Le FAVCHEVR: uſum huius artis non ad publicas tantum orationes, in ſolemni panegyri habendas, ſed ad omne perſuadendi, ac docendi genus pertinere, immo etiam ad omnem ſermonem: & M. Paulum *Roberum*, eccleſiæ brunſvicenſis ad S. Catharinæ paſtorem, pronuntiatione ad lamentationem aptiſſima excelluiſſe, in eaque imitatum eſſe (imitatio enim hic plus præſtat, quam præcepta) D. Paulum *Roberum*, theologum wittebergenſem. Addita ſunt huic libro ex Rhetoricis ad Herennium, & M. Fab. *Quintiliani* Inſtitutionibus oratoriis ea, quæ ad eandem artem faciunt, hodieque aliquem uſum habere poſſunt. Ac liber ipſe recenſetur in *Actis erudit.* A. 1690. 368.

Michaël *Faucherius*, gallice *Le Faucheur*, eccleſiæ carentonienſis miniſter, vir doctiſſimus & eloquentiſſimus, edidit Sermones ſuos, & Tractatum de euchariſtia, obiitque Pariſiis valde ſenex A. 1657. *Morerius* in Dictionario hiſtorico, *Smidius* hic in Præfat. & *Placcius* de pſeudon 194.

Iuſti Chriſtoph. BOEHMERI Proluſiones VII. publicarum lectionum auſpiciis in academia Iulia præmiſſæ. Helmſtadii 1707. Qua de re? 1. de idea florentis ſtatus litterariæ ſocietatis. 2. de artibus nonnullorum inclareſcendi in rep. litteraria. 3. de bellis litterariis. 4. de dicendi ſcribendique ſtudiis, omnibus vitæ generibus neceſſariis. 5. de decoro in civili vita atque converſatione obſervando. 6. de bonorum in vario doctrinarum genere ſcriptorum notitia, & neceſſaria hodie, circumſpecteque paranda. 7. de melioribus ſtudiis propter ſe ipſa excolendis, ſi vel maxime ampliores nec divitias hodie, nec honores polliceri videantur. Earum recenſio legitur in *Actis erudit.* A. 1708. 172.

Io.

Io. VASTOVII Vitis aquilonia, emendante & notis illustrante Erico *Benzelio*, filio. Vpsaliæ 1708. Antea Coloniæ Agrippinæ 1623. Vitis hæc nobis exhibet vitas Sanctorum regni Sueogothici. Auctor librum dedicat Sigismundo III. Polonorum regi, in eoque describit statum Sueciæ veterem, sub Regibus tam ethnicis, quam christianis, ac recentem, a tempore reformationis religionis. Quam ipse quidem, Romanensium sacris addictus, pessime delineat, & expulsionis sanctitatis, dirarumque persecutionum hominum romano-catholicorum accusat, *Benzelius* vero eam refutatum ivit, atque hoc scriptum suum præsenti adnexuisset libro, nisi præter opinionem iusto latius excrevisset, & sub manibus amphora exiisset pro urceo. Interim illud reservat alii tempori, quo commodius edi, cumque lectoribus communicari possit. Ceterum *Benzelius* in Præfatione sua Vastovio laudem tribuit doctrinæ, diligentiæ, & fidei in allegatione miraculorum, quæ Sanctis sveo-gothicis sive vere, sive falso tribuuntur: dicit etiam, se omisisse Epistolas Pontificum romanorum, a Vastovio calci operis subiectas, non quod leves essent & indignæ iterata impressione, sed quia collectiones multo auctiores sperandæ a Claudio *Oernhielmio*, & Ioanne *Peringskioeldio*, quorum hic Vastovianam thesauro suo fideliter inserturus sit: suos autem labores in hoc constitisse, ut nomina propria personarum & locorum emendaret, certos annos iis, quorum vitæ describuntur, assignaret, & genealogiis veterum Regum, nec non geographiæ veteri lucem fœneraretur. *Museum novum* (Neuer Bücher-saal) T. I. 553. *Narrat. innoc.* A. 1709. 312.

Ioannes *Vastovius*, gothus, protonotarius apostolicus, canonicus varmiensis, & regius bibliothecarius ac sacellanus, religioni romano-catholicæ addictus, atque in Polonia degens, floruit anno sæculi XVII. tertio & vicesimo, eiusque eruditio, diligentia & fides historica, ut diximus, ab ipso laudatur Benzelio, qui alioquin arma contra eum fert, & religione ac sententiis in diversa abit.

Ericus *Benzelius*, suecus, Erici, archiepiscopi upsaliensis, filius, ut nominis, ita & gloriæ paternæ, propter egregia eruditionis ac virtutis monumenta, felicissimus heres & propagator, bibliothecarius & historicus regius, litterarum studia indefesse promovet, & sicut

ficut editis fcriptis maxime clarus eft, ita promiffione tractatuum quorundam *Philonis*, Collectionis monumentorum ecclefiæ fveogothicæ, Genealogiæ pofterorum Sigfridis *Stor-rada*, Chronici veteris rhythmici epifcoporum lincopienfium, & Vitæ S. Brigittæ a *Margareta* abbatiffa defcriptæ, eruditis falivam movet.

CLXXIV.

Simonis MAIOLI Dies caniculares. Moguntiæ 1607. Tomi V. aliis in locis impreffi, volumina II. Primus Tomus prodierat Vrfellis anno 1600. Et continet Colloquia XXIII. phyfica, nova & penitus admiranda, ac fumma iucunditate concinnata: quibus pleraque naturæ admiranda, quæ aut in æthere fiunt, aut in Europa, Afia atque Africa, quin etiam in ipfo orbe novo, & apud omnes Antipodas funt, item mirabilia arte hominum confecta recenfentur. Adeoque funt Loci communes, five cinnus variarum rerum, filo tamen, ut *Morhofius* Polyhift. lib. I. 269. iudicat, meliore textus, quam Lælii *Bifciola* liber Horarum fuccifivarum. Ceteri Tomi funt huius libri continuationes, ita ut valde auctum, tandemque Francofurti in folio editum fit opus; verum illæ auctorem non agnofcunt Maiolum, quamvis fub eius nomine circumferantur, fed Georg. *Draudium*, ficut obfervant *Kœnigius* B. V. & N. p. 496. & *Placcius* de pfeudon. 431. Certe Draudius latet fub litteris M. G. D. in fronte Tomi IV. Et in II. quidem Tomo tractatur de cultu atque oraculis deorum, vaticiniis, fagis, prædictionibus phyficis, Aula & caula, electione & inauguratione pompofa Pontificis, Imperatoris, Regum, Archiducum, Ducum, Principum, Marchionum, Comitum, Baronum, Nobilium; Patriarcharum item, Epifcoporum, Abbatum, Præpofitorum, Protonotariorum, Archipresbyterorum, Archidiaconorum, & Sacræ militiæ honoribus atque dignitatibus; nec non de academiis & fcholis, earumque utilitate; præterea de Cancellariis, Præfidibus, Confiliariis, Secretariis, Prætoribus, Affefforibus, Advocatis, fcribis, apparitoribus, Admiraliis, Primipilariis, Centurionibus, militibus gregariis, venatoribus, pifcatoribus, aucupibus, agricolis, mercatoribus, typographis, argentariis, aurifabris, fabris lignariis, ferrariis, murariis &c. deque fummo bono, quod illud non confiftat in bonis perituri mundi. In III. de perfidia

fidia Iudaeorum propemodum, atque omnino fere deplorata, bellorum eventibus variis, fontibus stupendarum in orbe elementari mutationum, & consiliis inconsultis pariter atque consultis. In IV. de dignitate hominis, hominis creatione, lapsu, generatione & educatione, virtutum commendatione ac vitiorum vituperio, origine & progressu societatis humanae, & coitionis populi in unam rempublicam, sana pariter atque insana regnandi, gloriaeque adeo humanae cupiditate, & dignitatum, ac sessionum differentiis, titulisque honorum & dignitatum. In V. de maiestate atque amplitudine Imperii romani, & inexstausta mortalium difficillima quaeque molientium cupiditate, cum tamen omnia tandem in cineres & favillas sint abitura, adeoque homo supremum potius suum spectare & considerare debeat.

Simon *Maiolus*, natus Astae in Pedemontio, episcopus vulturariensis, vir doctus, multae lectionis, stilique elegantia ornatus, claruit A. C. 1565. & reliquit Librum de irregularitatibus & aliis canonicis impedimentis, quibus ecclesiasticos ordines suscipere, & susceptos administrare quisque prohibetur, & Historiarum totius orbis, omniumque temporum decades XVI. *Quenstedt* Dial. de patriis illustr. viror. 288. *Koenig* 496. Placuit auctori, ut ipse in Praefatione indicat, in *colloquia* volumen dividere, quod otium ex bonorum consuetudine colloquioque vitari soleat, instillenturque magis lectorum animis, quae velut sermone familiari porriguntur. Confinxit & titulum *Dierum canicularium*, quia hoc tempore gravioribus studiis abstinendum est, ut incolumitati hilaritatique interim serviatur.

Georgius *Drandius*, philos. magister, & pastor ortenbergensis, multis scriptis, cum latinis, tum germanicis, clarus, obiit A. 1630. In illis sunt Bibliotheca classica, Duodenarius historico-biblicus, Iudaicus favor nimium suspectus, Hortulus senilis animae, Pandectae V. & N. T. Annotationes in *Solini* Polyhistorem: in hisce Postilla historica, Remedium stultitiae, Colloquia mensalia theologorum, Colloquia Principum mensalia, Praxis & prudentia aulica, & Theatrum urbium. Ex latino autem vertit Ottonis *Casmanni* Gnorismata electionis, & Iac. *Heilbrunneri* Schwenckfeldio-calvinismum. *Witte* Diar. biograph. T. II, 38.

CLXXV.

CLXXV.

Gasparis SCHOTTI Physica curiosa. Herbipoli 1697. Editio tertia, ad exemplar secundæ auctioris. In qua mirabilia naturæ & artis, libris XII. comprehensa, expenduntur, excutiuntur, & illustrantur. Cum multis figuris in æs incisis. Et Mirabilia quidem hic exhibentur angelorum ac dæmonum, spectrorum, hominum, energumenorum, monstrorum, portentorum, animalium in genere, animalium terrestrium, animalium volatilium, animalium aquatilium, meteororum, & miscellaneorum. Si dicis, Vetera hic proponi, non nova; auctor fatetur, pleraque esse vetera, sed non veteri tractata modo: alios enim hæc mirabilia tantum referre, se illa expendere, ac vera a falsis, genuina a spuriis discernere, & singulorum caussis indagandis operam dare. Si pergis dicendo, Esse trita, respondet, multa quidem esse trita ac obvia, interim tamen mira, & curiosa.

Gaspar *Schottus*, Regis curianus francus, Societatis Iesu sacerdos, atque olim in panormitano Siciliæ, postea in herbipolitano Franconiæ gymnasio Matheseos professor, condidit etiam Technicam curiosam, item Scholam steganographicam, Magiam universalem naturæ & artis, Pantometrum *Kircherianum*, Præluisiones, Scholia & Iconismos in *Kircheri* Iter ecstaticum, Cursum mathematicum, & alia, mundoque valedixit A. 1666. ætatis 58. *Witte* Diar. biograph. Xxx 3. *Morhof* Polyhist. T. I. 164. T. II. 308. 347. 501. 510. & *Crenius* Dissert. III. de furib. librar. §. 59. p. 283.

CLXXVI.

Io. Christoph. STVRMII Collegium experimentale, sive curiosum. Norimbergæ 1676. In quo primaria huius seculi inventa & experimenta physico-mathematica, speciatim campanæ urinatoriæ, cameræ obscuræ, tubi *Torricelliani* seu baroscopii, antliæ pneumaticæ, thermometrorum, hygroscopiorum, telescopiorum, microscopiorum &c. phænomena & effecta, partim ab aliis iam pridem exhibita, partim noviter istis superaddita, describuntur, oculisque spectanda subiiciuntur. Huius Collegii curiosi meminit *Morhofius* Polyh. T. II. 405.

Eiusdem Pars II. Norimbergæ 1685. In qua porro præsen-

tis ævi experimenta & inventa physico-mathematica complura, speciatim hygrostathmicorum quorundam instrumentorum, siphonis reflexi grandioris, lacrimarum vitrearum, clepsydrarum & clepselæorum, tubarum stentorophonicarum sive acusticarum, hemisphæriorum magdeburgicorum, novæ potentiæ mechanicæ, hydriarum *Helmontianarum*, sclopeti pneumatici *Guerickiani*, novarumque campanæ urinatoriæ, antliæ pneumaticæ, laternæ megalographicæ accessionum, describuntur, & figuris suis repræsentantur. Accedit etiam *auctoris* ad Henr. Morum Epistola, seu Tractatus, quo de illius principio hylarchico seu spiritu naturæ, (quem Morus agnoscit, Sturmius negat) & familiari modernis Hydrostaticis aëris gravitatione & elatere, libere, sepositoque omni tum præiudicio, tum partium studio, disseritur. Norimbergæ 1685.

EIVSDEM Physica electiva sive hypothetica. Cum Theosophia. Norimbergæ 1697. Est Tomus I. partem Physicæ generalem complectens, & speciatim usum totius huius scientiæ primarium singulari cura demonstrans. Hunc sequi debebant duo alii, videlicet Specialis, mundum, & sublunarem & supralunarem, separatim contemplans; ac Specialissimus, sublunaris mundi particularia corpora, tum inanimata, tum animata, seorsum considerans: sed non est secutus, nisi unus A. 1722. Theosophia autem, sive cognitionis de Deo naturalis specimen, mathematica methodo conceptum, auctorem habet Guelphum, L. B. *de* METTERNICH.

Guelphus, Liber Baro *de Metternich*, natus in Marchia brandenburgica, in academiis altorfina & ienensi eas acquisivit eruditionis divitias, atque omnis generis virtutum cultu & peregrinationum fructu ita auxit, & ornavit, ut brevi post serenissimus Elector Brandenburgicus eo usus sit Consiliario Status & Regiminis Novæ Marchiæ: nunc autem in Comitiis Imperii ratisbonensibus splendidissimo Legati Brandenburgo-onoldini munere fungitur. *Sturmius*, professor altorfinus, vir candidus, atque ab adulatione alienissimus, in Epistola hic præfixa testis est, eum, inter assiduas universi Iuris exhauriendi curas, non solum generatim philosophiam meliorem excoluisse, ac speciatim Algebræ & Analysi, ut vocant, speciosæ singularem dedisse operam, sed & Theosophia sua effecisse, ut ex allatis demonstrationibus, earumque con-

se-

ſectariis, multo plenior, præciſior & exactior rationis rectæ cum veritate revelata & S. Scripturæ expreſſis verbis conſenſus, quam ex ullis huius generis aliis meditationibus, paſſim eluceat. Eiusdem excellentiſſimi Legati eſt Vera Reformatorum doctrina de S. cœna: cum Tractatibus de gratia, & abolitione diſſenſionum in eccleſia chriſtiana, A. 1722. in 4.

CLXXVII.

Chriſtophori SCHEIBLERI Opus metaphyſicum. Marpurgi 1637. Editio noviſſima, ab ipſo autore recognita: cum Procemio de uſu philoſophiæ in theologia, & prætenſa eius ad theologiam contrarietate, deinde autem in Operibus philoſophicis repetita. Gieſſæ A. 1659. & Francof. 1665. Et hoc Opus conſtat duobus libris, iisque univerſum ſcientiæ huius ſyſtema comprehendit. A *parente* meo in Notis ad conciones in Auguſtanam confeſſionem p. 548. vocatur elaboratiſſimum; commendatur etiam a *Voetio* Biblioth. ſtudioſi theol. l. 2. c. 13. p. 357. quam quam, in favorem religionis ſuæ, cum præmonitione aliqua; *Mareſius*, in Theologo paradoxo p. 60. putat, eum multa debere Suarezio; & *Struve* Biblioth. philoſoph. p. 65. eundem Metaphyſicis ſcriptoribus adnumerat, hoc tamen præmittens: *Scriptores metaphyſici olim magna cura evolvebantur, nunc autem plerique ſæpius in tabernis reperiuntur, quam officinis librariis.*

Pag. 21. Solet & Metaphyſica dici diſciplina ἀρχιτεκτονικωτάτη, *Princeps & Domina aliarum ſcientiarum.*

Locutio Ariſtotelis Metaph. l. 1. 2. 22. intelligenda eſt κατ' ἀναλογίαν, quod Metaphyſica inter habitus ſpeculativos excellat, ſicut inter habitus practicos prudentia.

Nihil minus, prout vulgo tractatur; ideoque dicenda potius, cum Dannhauero, Ὀρολογία, ſive Lexicon aut Sylloge terminorum. *Spener* Præfat. in Tabulas Hodoſophiæ Dannhauer. d 4.

Hoc non vult Ariſtoteles loco citato. C. D. *Koch* Specim. II. Emendat. philoſoph. §. 17.

Pag. 177. Purus actus dicitur, quod nihil potentiæ habet. *Talis est Deus.*

Si Deus, ut Deus, non est nisi actus purus, *non poterit, ut Deus, in se ipso*, quasi centro omnis perfectionis, *consistere & acquiescere*, sed oportet eum habere obiecta externa, in quibus exerceat activitatem suam: atque ita opus creationis tam fuit absolute necessarium, quam necessaria est ipsa Dei existentia. *Dippel* Operum p. 1181.

275. Caussa est principium, unde (vel e cuius *influxu*) pendet aliud.

Ridiculum est, caussam sic definire. Quin imo *causa omnino nec definienda*, sed vocabulum, ut homonymum, modo distinguendum, dicendumque: & illud, quod efficit aliquid, & illud, propter quod fit aliquid, & illud, ex quo fit aliquid, & denique illud, in quo rei essentia consistit, *caussam* dici. Io. *Verstius* de Latinitate merito suspecta c. 14. p. 90.

Christoph *Scheibler*, natus Armsdorfii in Comitatu waldeccensi, philos. magister, in academia giessensi docuit primo Græcam linguam, deinde Logicam & Metaphysicam, pariterque constitutus est inspector Pædagogii. Sed fata non voluere, ut hic permaneret per omnem vitam. Rite enim a Tremoniensibus ad ecclesiæ scholarumque επισκοπην vocatus, eo concessit, nec minorem in utroque munere, quam in priore, fidem atque industriam cunctis probavit. Quavis hebdomade docuit bis in ecclesiastica, & quotidie in scholastica cathedra, subque eo Gymnasium tremoniense ita inclaruit, ut ex longe dissitis quoque locis quam plurimi discendi caussa advolarent. Aliquot etiam scriptis pugnavit contra Pontificios, & qui calculo aliquamdiu, (nam 1227. lapillos non sine acutissimo dolore emisit) & ultra biennium pectoris difficultate laboraverat, sermonem de statu in cœlo triumphantium habi-

habiturus, atque iam in sacrario seu vestiario præsens, A. 1653. decimo Novembris die apoplexia percussus, atque e caduca vitæ huius statione abreptus est, ætatis suæ 64. Sed scripta viri non sunt nobis plane prætermittenda. Ab eo enim sunt Opera philosophica, complectentia opus logicum ac metaphysicum, librum de anima, & librum sententiarum, Liber commentariorum topicorum, Sermo panegyricus de vita vere philosophica, Manuductio ad antiquam fidem catholicam, Manuale ad theologiam practicam, & Aurifodina theologica, sive Teutonica theologia practica, Fundamenta petrina adversus Ioannem *de Recke*, Veritas euangelica contra Pet. *Wittfeltium*, Lapides fundæ Davidis, & Examen fidei contra Fratres *Walenburchios*, & alia, plurimæque Disputationes. *Witte* Memor. theologor. p. 1073. *Bibliotheca Schrader.* P. I. S 4. (ubi philosophiæ scholasticæ apud Lutheranos parens vocatur) *Magirus* 736. & *Rehtmeier* T. IV. Hist. eccles. brunsv. 405. qui refert, eum debuisse ac voluisse adiutorem fieri in ecclesia brunsvicensi, nisi Ser. Landgravius Hassiæ Ludovicus restitisset, scribens, academiam eo propter laudabiles ipsius dotes non posse carere.

Alardi VAECK Compendium Metaphysicæ. Helmestadii 1620. In quo fundamenta ex *Aristotele*, eiusque interpretibus, ordine & perspicue explicantur, & pleræque controversiæ ad textum pertinentes suis locis disputantur. Auctor in Præfatione, seu Dedicatione ad Christianum Episcopum mindensem & Ducem Brunsvic. ac Luneb. pugnat pro necessitate Metaphysices in theologicis; quin ait, in dextre exponendis & recte defendendis, si non omnibus, certe quibusdam fidei nostræ articulis, aliquem eius esse usum.

Alardus *Vaeck*, S. theol. D. & superintendens ecclesiarum Comitatus schaumburgici, & pastor stadthagenus, anno 1646. in Holsatiam abiit, vocationi parens, & struxit Commentarium in Symbolum apostolicum, nec non Tractatum de uniendis animis Christianorum in fide illibata.

CLXXVIII.

EPICTETI Manuale & Sententiæ, cum Tabula CEBETIS, & alia affinis argumenti, cura Hadriani *Relandi*. Traiecti Batavo-

tavorum 1711. Cebetis Tabula continet vitæ humanæ descriptionem, atque a M. *Meibomio* in lat. linguam versa, cum græco textu hic exhibetur; alia vero affinis argumenti; ut supra dictum, sunt 1) Prodicus de Hercule, ex libro II. Memorabilium *Xenophontis*. 2) *Hippocratis* Epistola ad Damagetum, qua suum cum Democrito colloquium describit, ac plus semel testatur, Democritum, nugas & insanias hominum, terrenis curis adhærentium, deridentem, omnium esse sapientissimum, solumque potentissimum, & homines prudentes facere. Adduntur 3) Cl. *Salmasii* Emendationes in Epictetum. 4. Notæ alius *viri docti* (sed qui idem est *Salmasius*) in Dissertationes Epicteti, ab Arriano digestæ. 5) Varians scriptura codicum manu scriptorum in Epicteti Manuali & Cebetis Tabula. 6) Accessio ad Emendationes *Meibomianas* in Dissertationes epicteteas Arriani. 7) Index omnium vocum, quæ leguntur in Manuali & Sententiis Epicteti. Et dignæ hic sunt Præfationes *Relandi*, quæ legantur. Editio hæc est nitidissima, aliæ autem recensentur in I. A. *Fabricii* Biblioth. gr. lib. IV. c. 7. p. 262. & *hic* post Præfationem. Enchiridion hoc est compendium philosophiæ stoicæ, cuius summa est, Neminem lædi nisi a se ipso, non ab ipso scriptum Epicteto, sed ex eius Dissertationibus collectum ab *Arriano*, (*Placcius* de pseudon. 253.) interpolatum postea a Christianis quibusdam: & huius Enchiridii, ut ita vocemus, christiani auctor est *Nilus*. Commentarium in Epicteti Enchiridion græce scripsit *Simplicius*, idque in multas translatum linguas argumento est, magnum ei pretium ubique & omni tempore positum fuisse.

Cap. XXX. n. IV. p. 55. Ius iurandum recusa, si fieri potest, prorsus: sin minus, *super quibuslibet rebus*.	*Quantum res ferunt*. Lamb. Bos Exercit. philolog. 42.

Epictetus, natus Hierapoli in Phrygia, Epaphroditi, qui libertus & cubicularius Neronis Imperatoris erat, servus, ab eoque ut male tractatus, ita & beneficio affectus fuit: Cum enim herus ei crus frangeret, atque sic claudum redderet, animo tam forti illud pertulit, ut torquenti crus subridens diceret, *Perfringes*: cumque ille fregisset, *Nonne prædicebam*, inquit, *quod perfracturus esses?* Sed & idem patientia hominis motus, libertatem ei donavit, atque ad phi-

philosophiam fecit aditum. Philosophus factus Epictetus, non gulæ, luxui ac splendori servivit, sed omnem vitam in paupertate duxit, ita ut domuncula eius, quam Romæ habebat, nullis claustris egeret, nihilque contineret, præter lectum & culcitam, quibus ad somnum capiendum utebatur. Interim inter Stoicos philosophus fuit maximus, & propter integritatem vitæ ac singularem sapientiam paucis comparandus. Magnam ætatis partem sine servo egit; tandem vero misertus pueri, ab amico suo propter inopiam exponendi, eum ipse assumsit educandum, assumtoque muliercula nutricem adscivit, hoc facto ostendens, etiam pauperem posse liberalem esse erga pauperem, & philosophi esse, bene facere. Ipse nihil scripsit: ea autem docuit fecitque, quæ ut exciperentur litterisque mandarentur, prout *Arrianus* fecit, erant dignissima. Quo usque vixerit, non constat; neque credendum *Suida*, aliisque eum secutis, Epictetum tempora attigisse M. ANTONINI Imperatoris: hoc autem certum, pulsis sub Domitiano circa A. C. 94. Roma totaque Italia Philosophis, decessisse Nicopolin, urbem Epiri apud Actium, ibique sub TRAIANO, durante bello adversus Getas seu Dacos, compositaque cum illis pace, eas Dissertationes habuisse, quas eo defuncto *Arrianus* consignavit, ne oblivione sepelirentur. *Suidas* Lex. T. I. 817. & *Kusterus* in Notis ad h. l. Io. Alb. *Fabricius* Biblioth. græcæ lib. IV. cap. VII. p. 257. *Gataker* Præloquio in M. Antonini libros de rebus suis p. (prout ipse signavi) 18. *Bona* Operum Tomo I. in Notitia auctorum (c) 8. *Conring* in Epistola, Henichii Dissertationi de gratia & prædestin. præfixa, *Magirus* 311. *Pope-Blount* 123. Legatur etiam Mich. *Rossalii* Disquisitio, qua probatur, Epictetum non fuisse christianum; eademque recensetur in Tomo IV. *Supplement.* Actor. erudit. p. 309.

Cebes, thebanus, *Socratis* discipulus, & philosophus, tres scripsit Dialogos, quorum primus dicitur Ἑβδόμη, *Septima*, alter Φρύνιχος *Phrynichus*, tertius Πίναξ *Tabula*: duo priores perierunt, tertius autem superest, & integer primum a Iac. *Gronovio* ex codice MSto Bibliothecæ regiæ parisiensis editus fuit A. 1689. De hoc quidem *Suidas* T. II. 288. dicit, quod sit διηγησις των εν αδου, sive quod contineat narrationem eorum, quæ apud inferos fiunt; sed talia in ea Tabula, quam hodie habemus, non exstant. Vnde infert

Kusterus, dubium videri posse, an Tabula illa nostra vere Cebetis sit; vel saltem, an Suidas de eadem Tabula hic intelligendus sit, quæ hodie in manibus eruditorum versatur. Quid enim, si duplicem formavit Tabulam, alteram de vita humana, alteram de iis, quæ apud inferos fiunt, cum idem Suidas memoret, eum *alia quædam* scripsisse?

Hippocrates, cous, natus Olympiade XXC. ex familia, ut ferebatur, Herculis & Aesculapii, a patre *Heraclida*, & *Herodico* selymbriano medicæ artis scientia imbutus, in philosophia autem *Heracliteam* maxime disciplinam secutus, primus fuit, qui certas de medicina regulas formaret. Idem prædixit pestem ex Illyrico venturam: cumque prophetiæ eventus responderet, maximi propterea æstimatus, & quasi pro deo habitus fuit. Ionica dialecto scripsit libros de re medica præstantissimos, tantamque doctrinæ ac peritiæ auctoritatem nactus est, ut princeps in eo genere ab omnibus in hunc usque diem celebretur. M. Fabius *Calvus* opera eius e græco in latinum transtulit, ac edidit, pauperrimus inde redditus, eaque cum Hieronymi *Mercurialis* Notis & græce & latine prodierunt Venetiis anno 1588. ac postea Francofurti ad Mœnum A. 1595. cum versione & annotionibus Anutii *Foësii*, Lugduni Batavorum A. 1668. cura Io. Antonidæ *Van der Linden*, & Parisiis A. 1680. una cum Galeno, studio & opera Renati *Charterii*. Spuria tamen a genuinis sunt discernenda. I. A. *Fabricius* Biblioth. gr. lib. II. cap. 24. *Placc.* de pseudon. 359. Si *Tzetzi* credendum, Hippocrates longævus fuit, atque ad annos 104. pervenit. Sed satius est, in re dubia ἐπέχειν. Quid autem de atheismo eius habendum? Accusatus quidem huius vitii fuit haud ita pridem; sed & defensus a D. W. T. id est, Daniele Wilhelmo *Trillero*, Med. D. artem salutarem feliciter exercente.

Pauli PARVTAE Discorsi politici, Discursus politici. Genuæ 1600. Prius Venetiis, anno 1599. Diversa in illis considerantur facta illustria ac memorabilia Principum & Rerumpublicarum. Adiungitur Soliloquium, in quo auctor vitæ suæ examen breve instituit. De hisce Discursibus notandum, quod prudentes ac litteratissimi viri summis eas laudibus extollant: nam *Bosius* Dissert. de compar. prudentia civili §. 46. vocat egregios; *Ferrarius* Operum varior. T. I. 450. eosdem intelligit, scribens, Parutam gra-

vissi-

vissimis monitis politicis civilem prudentiam, regnandi artes, arcanaque dominationum, imperiorum formas, belli pacisque consilia separato opere complexum esse; & *Naudaus* Bibliograph. polit. c. 25. (in Crenii Methodor. T. I. 571) numerat inter libros industria & iudicio valde praestantes, atque auctorem salutat deum in hoc scribendi genere summanum. Vide etiam huius *operis* Partem IV. p. 3. & 11. Discursus hi germanice prodierunt Bremae A. 1676. & Vincentius *Fabricius* aliquot eorum in latinum transtulit, iique exstant in ipsius Operibus p. 153.

CLXXIX.

Coniectura de Suburbicariis regionibus & ecclesiis, seu de Episcopi urbis Romae dioecesi. Francofurti 1617. Auctor huius Coniecturae non est Cl. *Salmasius*, sed Iac. GOTHOFREDVS, teste *Placcio* de anonymis, p. 303. Atque is docet, Vocabulum *urbicarii* & *suburbicarii* pro eodem usurpari: intra centesimum ab urbe miliarium suburbicarias fuisse regiones, &, sicut Praefecti urbi potestas atque imperium intra hunc terminum constitit, ita Episcopum romanum, respectu ecclesiarum hoc termino comprehensarum, atque ideo suburbicariae dictarum, nec ultra, in ecclesiasticis habuisse ius ac potestatem: nec nisi IV. fuisse regiones urbicarias, Latium vetus, Latium novum, Tusciae partem, & Picenum. De Iac. *Gothofredo* diximus P. I. 325.

Christophori BESOLDI *novus* Dissertationum philologicarum. Tubingae 1622. 1) An & qualis futura fuisset resp. in innocentiae statu? Futuram fuisse ait, sed benignam, aequitate & iustitia ordinatissimam, & sanctitate conspicuam, ita ut Superiores bene imperassent, & inferiores sponte obedivissent. 2) De iure regio. 1. *Samuel.* c. 8. v. 11. & seqq. 3. De bombardarum & typographiae inventione. Quarum illam alii saeculo XIV. alii XIII. adscribunt; haec autem referenda est ad saeculum XV. nam A. 1440. Io. *Guttenbergius*, argentinensis, equestris ordinis vir, invenit hanc artem in patria sua, eandemque Moguntiae feliciter complevit. 4. Coniectanea de Iudaeorum conversione. Placet ei sententia affirmans, futuram nimirum ante mundi finem magnam & insignem Iudaeorum ad Christum conversionem, ad eamque probandam adducit non tantum locum Ep. ad Rom. c. 11. sed & multa V. T. lo-

ca, tandemque verbis Lutheri suadet, ut Christiani Iudæos tractent suaviter & humaniter, nec duritie, contemtu, asperitate, & vexationibus eorum animos a se abalienent. 5) de angelis Imperiorum. Ostendit, plerosque Patres credidisse, singulis provinciis atque regnis, etiam infidelium, singulos præpositos esse angelos seu genios: *Genium* autem antiquis dici naturalem deum uniuscuiusque loci, vel rei, aut hominis. Pentadi huic additur Friderici HEINII Dissertatio de probatione, quæ fieri olim solebat per ignem & aquam, cum ferventem, tum frigidam. A. 1620. In qua ista probatio, ut irrationalis, superstitiosa & impia improbatur, laudanturque pii ac prudentes Imperantes, qui eam abrogarunt. De *Besolde* nihil amplius hic dicimus, cum id factum sit supra, in Partis huius pag. 223.

Fridericus *Heinius*, rostochiensis, *Besoldi* discipulus, eo tempore, quo eruditionis suæ isthoc specimen edidit, (edidit autem A. 1620.) erat Iurium studiosus, nec tamen male ab *Heroldo* Orat. de provocat. ad iudicium in valle Iosaphat p. 5. adpellatur eruditissimus.

Matthiæ GROSII Dissertatio de Donatione Constantini magni, Imperatoris. Lipsiæ 1620. Habita in inclyta Rauracorum academia d. 10. Iunii A. 1619. Producitur Instrumentum donationis, quod exstat in Iure canonico, Dist. 96. & examinatur donator, donatarius, res donata, & caussa, propter quam facta donatio, ostenditurque, donationem esse fictam, & instrumentum spurium.

Matthias *Grosius*, iunior, Matthiæ ICti, de quo *Witte* Diar. biograph. Z 3. filius, V. I. doctor, floruit A. 1620. & scripto hoc historico-iuridico satis testatum fecit, se in utraque notitia haud leves progressus fecisse, & honores doctorales iure meritoque esse consecutum.

Zach. THEOBALDI Chronologica Bohemicæ ecclesiæ adumbratio. Wittebergæ 1611. Ab anno 894. usque ad 1602. Scriptum hoc inter alia rerum bohemicarum nominatur a *Baclero* Bibliograph. crit. p. 326. Dictis vero nostris de Theobaldo, quæ p. 246. leguntur, tantum hoc addimus, eum fuisse pastorem in pago Kraftshof terræ noribergensis, emisisse etiam Arcana naturæ, libellum de Anabaptistis, Commentationem de visione Dei beatifica,

tifica, Sponsam Salomonis, & alia, cumque designatus esset professor Mathemathum altorfinus, fatis concessisse anno 1627, ætatis 43. *Witte* Tomo II. Diarii biograph. p. 34.

Christiani HEROLDI Dissertatio, sive Oratio de provocatione ad iudicium in valle Iosaphat. Noribergæ 1624. In qua multis exemplis ostenditur, fuisse, qui, putantes iniuriam sibi esse illatam, provocatione illa ad iudicium Christi, in valle Iosaphati, ut credebant, peragendum, innocentiam suam probare voluerint; sed satius esse docetur, christiana se munire patientia, & pro hostibus Deum precari, ad pœnitentiam ut redeant, & salventur.

Christianus *Herold*, iuvenis erat, atque in numero studiosorum, cum orationem conscriberet & haberet, sed tam sanis sanctisque Iuris principiis imbutus, ut Georgius *Remus*, ICtus noribergensis, Orationem eius Scazonte ornaret ad Reges, Principes ac Iudices terræ, iubens eos iuste iudicare: sic fore, ut a valle nil metuant, aut tribunali illo tremendo.

Henningi RENNEMANNI Commentarius de iure retortionis contra verbales iniurias hodie passim usurpatæ. Ienæ 1629. Disquiritur pluribus, num illud eo, quo hodie frequentatur, modo, sive ex iure divino, sive ex romano, germanico vel saxonico probari, & pro Christianorum tribunalibus, vel inter ipsosmet privatim tolerari possit? & respondetur negando in omnibus. Auctor scribere mavult cum *Budæo*, *Zasio* & Dan. *Mollero* Retortio, quia venit a supino Retortum, quam Retorsio, & multas sanioris Iurisprudentiæ sententias adfert, aliaque notabilia, quæ excerpere nec mihi molestum erit, nec, uti spero, Lectoribus ingratum. Nimirum, 1. actionem iniuriarum non removere contumeliam illatam, sed persequi poenam. 2. Famam & vitam non ambulare pari passu. 3. Infamiam facti ex facto proprio, non alieno, adspergi. 4. Infamem non fieri, cui factum infame convicium, 5. Iniuriam verbalem per se boni viri famam non lædere, nec esse retorquendam. 6. Iniuriam cum iniuria non compensari, sed utriusque nomine agi. 7. Retortionem non posse maculam purgare, famæ iniuriati adspersam: nec eam excusare necessitatem: nec absterrere conviciatorem ab iniuria: nec adprobari sive in sacra theologia, sive in sana philosophia, sive in politia, sive in iurisprudentia,

tia. Ceterum fatetur, Doctores iuris in consiliis saepe esse suspectos, & opiniones interdum sequi sine iudicio, malumque retortionis ab improvida Doctorum turba, cum qua tamen veri & sancti iustitiae sacerdotes nihil commune habent, originem habere.

Henningus *Rennemann*, Papaeburgensis saxo, I. V. doctor, antecessor & consul primarius erfurtensis, nec non consiliarius hennebergicus & solmensis, pluribus ingenii monumentis famam & celebre nomen consecutus est: scripsit enim de Abusuum iuris vanitate, Disputationes collegii iuridici, de Opinionum communium vanitate, Iurisprudentiam iustinianeam, Repetitiones iuris canonici, Decisionem controversiae monetariae, Dispp. de praerogativa creditorum, matrimonio, inculpata tutela, & alia, atque e vita discessit A. 1646. aetatis 80. *Witte* Diar. biograph. Vu 3.

Casp. ZIEGLERI Episcopus miles in veteri ecclesia invisus. Wittebergae 1672. Ακροαμα hoc potissimum ex Iure canonico depromptum est, e quo demonstrat, Episcopos primorum seculorum, & cum adhuc ethnici imperarent, ne potuisse quidem, sequentibus autem sub Constantino M. aliisque christianis Imperatoribus non licuisse arma sumere, usque dum perditissimo seculo X. sententia invaluit, non esse alienum a sacro ordine, necessitate exigente militiam sequi, & armis bona sua defendere. Atque ad eam data est occasio per Principes, Reges, & Imperatores, qui terras, pagos, urbes & castella Ecclesiis donarunt, atque ex Episcopis fecerunt Principes: quorum sane dignitatem quilibet revereri debet: sed qui munia Episcoporum propter curas saeculares non obeunt, nec crediti sunt esse Episcopi. De Zieglero hic nihil addimus, quia satis de eo diximus P. IV. 136.

Georg. Adami STRVVII Dissertatio de invocatione nominis divini. Ienae 1682. In qua agitur de praecognitis invocationis divinae, de eo, qui invocandus, & de invocantibus, de invocatione nominis divini in variis negotiis & actibus, de eius variis finibus, effectibus, formulis, ritibus, & accidentibus loci ac temporis, deque eius affinibus & contrariis. *Spiraeus*, ut Collectores *Actorum erud.* A. 1682. 299. sentiunt, *hoc opusculum ubique doctrinam accuratam, raramque in ICto πολυμάθειαν: siquidem non modo ex Iure privato, publico & canonico, ac quam plurimis aliis cum prisci, tum moderni*

durni aevi ICtis, variisque hanc in rem Responsis, ad praxin Fori conducentibus, haec materia per aphorismos, & his subiecta scholia digne eruitur; sed etiam ex Historicis & Philosophis, graecis aeque ac latinis, tam antiquis quam recentioribus, nec non variorum Theologorum scriptis ita illustratur, ut cuivis eruditorum emolumento & delectationi futurum sit.

Georgius Adamus *Struvius*, magdeburgensis, Ortolphi *Fomanni*, *Hahnii*, & *Goeringii* discipulus, post impetratos honores doctorales primum fuit assessor in Scabinatu halensi, deinde antecessor in academia ienensi, collega Scabinatus huiusdem loci, & assessor Curiae provincialis. Vinaria eum Ienae ereptum novis honoribus mactavit: constitutus enim fuit serenissimi Ducis consiliarius & Camerae praefectus, atque ad extremum Consiliariis sanctioribus adscriptus. At sicut eius merita non decrescebant, ita nec munera & dignitates. Revocato namque Ienam, & *Richteri* locum occupare iusso Ordinarii sparta cum praesidio Tutelaris senatus & sacri Consistorii fuit imposita, eoque ille, quamvis labores per novum splendorem, quo serenissimus Princeps Landgravius Hasso-darmstadiensis vocatione ad consiliarii intimi provinciam eum ornaverat, aucti essent, ad extremum usque vitae diem impigre est functus, nec minus studiosae pubi semper adfuit, eique prodesse studuit, tametsi a professoria sparta vacationem aliquandiu impetrasset. Vltimus anni post millesimum & sexcentesimum secundi & nonagesimi mensis celeberrimo huic & undequaque meritissimo viro fuit fatalis: dum enim cum Collegis consultabat, derepente fatiscere coepit, posteroque die, rite praeparatus, placide ac leniter vitam hanc deposuit, annis 73. maior, & 47. liberorum aut pater, aut avus. Sed libri sive scripta eius illorum numerum longe superant: e quibus tantum aliqua indicare placet. Nimirum eius sunt Syntagma iuris feudalis, Syntagma iuris civilis, Ius sacrum Iustinianeum, *Gothofredi* Immo, Commentarius ad L. 5. Decret. de Delictis, Iurisprudentia germanico idiomate formata, & Disputationes plurimae, inter quas eminent de victoria & clade, de vindicta privata, de iniuriis verbalibus, de iure ecclesiarum, senectutis, arresti, sigillorum, parochiali, & liberorum, ac de consuetudinibus rationalibus & irrationalibus. Videatur *Programma funebre*, quod Pro-Rector & Senatus academicus in memoriam defuncti posuere, *Zimmer* in Vitis ICtor. ienensium p. 139. & *Acta eruditorum* A. 1693.

1693. 46. ubi præclarissimum, omniaque alia absorbens elogium exstat magni huius divinarum atque humanarum legum interpretis.

Io. Gabr. DRECHSLERI Descriptio Mosis, servi Domini. Lipsiæ 1674. Descriptio hæc est theologico-historico-mythico-dogmatica, qua multa non tantum Scripturæ loca ex sacra philologia enucleantur, sed insuper etiam historiæ, typi, similia, moralia, & alia lectu iucunda ac scitu necessaria exhibentur. Speciatim vero auctori sermo est de Mosis genere, educatione, rebus gestis, auctoritate, utraque fortuna, & morte.

Ioannes Gabriel *Drechsler*, Wolkensteinio-misnicus, studia philologica cum theologico coniungens diligentiæ suæ fructus edidit varios, atque in publicum emisit Disputationes de cithara Davidis ac de syncretismo Pilato-Herodiaco ad *Luc.* 22, 12. de strena Magorum Christo recens nato oblata ex *Matth.* 2, 1. 11. Manuductionem ad poësin hebraicam, Compendium historico-chronologicum sine dispendio, & Amicam epistolam contra *Mochovium*. Sed & honores, tanquam præmia industriæ, consecutus est haud spernendos: creatus enim fuit magister philosophiæ & optimarum artium, item baccalaureus S. theologiæ, ac primum admotus muneri scholastico, ut videtur, Halæ Saxonum: quod ille quidem in Præfatione *herculeum* appellat *stabulum*, sed & mox ad se rediens fatetur, beati huius laboris & sudoris non se pœnitere, cum sciat, Iehovæ manu directrice ad eum se ductum esse. Recte: sit enim molesta provincia scholastica, eadem tamen est honesta, honorata apud sapientes, & multiplicem Reip. & Ecclesiæ adferens utilitatem.

IN-

INDEX AVCTORVM

Quorum libri recensentur, aut de quibus memorabilia adferuntur.

A

B

E

Har-

Iudex

Lune-

Pflugh

Simon

T

INDEX
Anonymorum & Pseudonymorum.

Iesu

ADDENDA.

Ad Partis V. pag. 181. lin. 25.

Notandum quoque, Responsa non iis hic numeris reperiri, quibus eorum auctores p. 26. apud celeberrimum Thomasium expressi sunt: placuit enim ei, auctores adducere secundum litteras initiales nominum, quibus illi gaudent. De Responsis autem ita habendum. Primum p. 26. esse *Calvoerii.* Secundum p. 29. *Behmii;* cuius etiam est Iudicium p. 87. Tertium p. 35. *Hardtii.* Quartum p. 38. *Wideburgii.* Quintum p. 40. *Fabricii.* Sextum p. 43. *Weisii.* Septimum p. 50. *Niemeieri.* Octavum p. 58. *Schmidtii.* Nonum p. 60. *Specbtii.* Decimum p. 80. *Reebenbergii.*

Ad Partis I. pag. 273.

Ioannes *Misfeld,* longopratensis ex ditione Schwarzenburgica, Georg. *Grosbaynii*, atque in academia erfurtina *Meyfarti* & *Zapfii*, in

in ienensi autem *Stahlii*, Io. *Maioris*, *Gerhardi*, *Himmelii*, *Glassii* & *Dilherri* discipulus, atque in hoc postremo loco primum Historiarum & Poëseos, deinde S. theol. professor & doctor, ac tandem primus in ordine theologico, totiusque Academiæ Senior, annis propemodum 39. voce docuit, scriptisque variis editis (inter quæ sunt Vindiciæ pro disquisitione de stilo N. T. adversus M. Iacobi *Grossen* Defensionem Triadis tertiam, Liber de usu principiorum rationis & philosophiæ in in controversiis theologicis contra Nic. *Vedelium*, multæque Dissertationes) veritatem purioris religionis a perversis aliorum, ut Pontificiorum, Reformatorum, Ed. *Herberti*, *Spinosæ*, & Theoph. *Alethæi*, sententiis tutatus est, ea meritorum amplitudine, quam excelsi in Rep. christiana homines admirantur, & optimi quique suis momentis æstimant. Biennio ante obitum hemiplexia correptus est, eademque alio tempore recurrit, donec apoplexia sequeretur A. 1681. quæ suavi placidaque morte virum optimum in meliorem statum transtulit, cum in terris vixisset annos 68. *Witte* Memor theol. p. 2069. Hadr. *Beier* Syllab. Rector. ac Profeff. ienenf. 492. *Baillet* in Anti T. II. 88. *Zeumer* in Vitis theol. ienenf. 168. *Acta erudit.* A. 1712. 230. *Moller* de homon. 797. C. M. *Pfaff* Instit. theol. dogmat. 79. *Hist. nostra bibliothec.* P. IV. 311.

Ad pag. 326.

Io. *Priceus*, anglus, confectis pluribus itineribus adiit Florentiam, ibique patriam Reformatorum religionem permutavit romano-catholica. Scriptis eius hic memoratis addendæ sunt Annotationes in Psalmos, nec non in *Apuleii* Apologiam & Metamorphosin, item in Epp. *Plinii* iunioris. In adversis fuit constans, magnamque eruditionis famam consecutus, in senectute obiit Romæ A. 1676. *Voetio* in Politiæ eccles. lib. III. sect. 2. c. 2. dicitur eximius & plurimæ lectionis philologus; Alex. *Moro* in Notis in Ep. ad Phil. 1, 21. optimus & eruditionis exactissimæ, & *Colomesio* p. 463. vir stupendæ eruditionis, magnique iudicii. Præclaro etiam elogio eum effert Pet. *Axenius* apud Crenium Animadv. philol. P. III. 130. & plures alii, quos *Colomesius* nominat l. c. At *Clericus* tamen T. I. de la Biblioth. chois. p. 145. annumerat eum illis scriptoribus, qui nimis sunt verbosi in suis Annotationibus, & clara æque

 ex-

explicare laborant; atque obscura & difficilia. Hisce adde *Sarravium* Epp. p. 150. 162. 173.

Ad Partis II. pag. 518. lin. 18.

Christophorus *Eberhart*, natus Calthen-Nordhemii Comitatus hennebergici in Franconia, *Reyheri*, *Scheurlii*, *Schraderi*, *Brunnerii*, *Hembergii*, Conr. *Hornii* & Georg. *Calixti* discipulus, philosophiæ magister, ac postea professor historiarum in academia Iulia, Historiam edidit turcicam, & Librum de genealogiis Principum Germaniæ; aliaque erudita monumenta publicasset, si per infirmam valetudinem, qua ab ineunte ætate afflictus fuit, & insecutam mortem licuisset. Egregium autem eius industriæ monumentum est Historia celebrati festi sæcularis academiæ Juliæ, quam ut ex decreto Senatus academici in se suscepit, ita ultimam ei manum paucis ante fatalem morbum diebus feliciter imposuit. Vir erat pius, pacis & concordiæ amans, luxuriæ & superbiæ osor, suaque contentus sorte, & gravis nemini, atque illuc, ubi nullus dolor, nulla adversitas, ivit anno Christi 1678. ætatis 58. Vide *Programma* in funere eius positum.

Ad Partis III. pag. 269. lin. 12.

Andreas *Stübelius*, dresdensis, natus anno 1653. maximum vitæ suæ spatium emensus est Lipsiæ, tanquam in altera patria: nam absoluto studiorum academicorum curriculo, & impetratis honoribus magisterii in philosophia, sicut & postea primis in theologia, quæ baccalaureatus nomen habent, a Patronis vocatus est ad labores scholasticos ad ædem S. Nicolai, ac post biennium promotus ad conrectoratum scholæ Thomanæ. Atque in hoc pulvere, non sine fructu & emolumento tironum, se se exercuit XIII. annos, in eoque adhuc hæreret, nisi anno 1697. à die 4. Febr. usque ad diem 25. eiusdem mensis gravioribus & mirabilibus prorsus afflictionibus in schola tentationis subactus, substitutum admittere, eique lampada tradere debuisset. De scriptis suis ipse A. 1698. publicavit Catalogum, cuius particula legitur in *Narrat. innoc.* A. 1707. p. 435. eique addi possunt sequentia, quorum alia sunt theologica: ut, Responsio ad Epistolam Achasiæ *Chasillat*, Epistola ad D. *Spenerum* de obitu D. Io. Bened. *Carpzovii*; Gratulatoria

ria ad D. Ittigium & D. Seligmannum, Schediasma de magna eclipsi solari A. 1699. Collatio de falsis prophetis cum M. *Rottbio*, Colloquium cum Nuntio apostolico A. 1700. Prognostica de fatis ecclesiæ & termino mundi, Expositio parvi cornu ex Dan. 7, 8. 20. 24. Expositio X. Regum, Dan. 7. & Apoc. 17. alia ad rem litterariam & scholasticam pertinentia: ut, Dissertatio academica de Excerptis adornandis: Mart. *Zeileri* Hungaria completa, Corn. *Nepos* Buchnerianus recognitus cum Phraseologia germanico-latina & Clave chronologica, Hebraismus, Latinismus, & Græcismus in nuce, *Buchneri* Poëmata cum Præfatione & Indice singulari instar Lexici poëtici, Corn. *Nepos*, & Q. *Curtius* ad modum Io. *Minellii*, Basilii *Fabri* Thesaurus eruditionis scholasticæ Indice germanico-latino instructus, & bis locupletatus, Ioach. *Zehneri* Sententiæ insigniores recognitæ, & libro IV. auctæ. In pangendis carminibus, tam latinis quam germanicis, nec non in arte ad ecclesiam dicendi, egregiis se facultatibus, etiam cum adhuc discentium numero adscriptus esset, instructum ostendebat; ideoque Cl. Ioach. *Fellerus*, de utroque, si quis alius, optime iudicare valens, dicere solebat: *Strabelium bonum esse poëtam, & bonum prophetam.* Sed cum se postea controversiis immisceret theologicis, & polemicis suis scriptis publice editis pugnas illas adversus verum christianismum, & infelicissimas theologorum concertationes, pio quidem affectu, sopire vellet, laterem se lavare, æthiopemque dealbare expertus est, adversarios nactus Val. *Alberti*, *Rottbium*, *Bücherum*, Aug. *Pfeifferum*, *Neumeisterum*, & alios.

Ad Partis IV. pag. 82. lin. 30.

Ionas Conradus *Schramius*, natus Brunsvici A. 1675. philos. ac theol. doctor, huiusque nunc ordinarius, illius extraordinarius professor, utraque in cathedra industrius ac bene merens, publicavit *Abarbanelis* Discursum de Saulis αυτοχειρια & fatis extremis, cum versione latina & notis, Dissertationem de cœlo heroum glorioso, qua doctrina de apotheosi Gentilium illustratur, Epistolam de legibus mosaicis, & aliam de circulo rationis intra naturam, Orationem de concordia philosophica, & varias Disputationes, nec non Programmata in philosophicis & theologicis, Memoriamque Ascanii Christoph. Lib. Bar. *à Marenholz*.